

స

Tel. 1042

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

4, వరమ కారుణిక రాస

పెరియవాచ్చాన్బిల్లై అరుళిచ్చెయ్త,

పరన్ద రహస్యమ్.

Sl. 40494
1988

ఇష్టగ్రంథమ్

శ్రీమాన్. పుదుప్పేర్, ఇళయబిల్లి,

విద్వాన్, వెంకటాచార్యురాలుమ్,

శ్రీమాన్-పుదుప్పట్టు-తిరువేంకటాచార్యురాలుమ్,

నానాదేశానీ తానక శ్రీకోశద్వీప సహాయత్తినాల్
పరిశోధిక్కుప్పట్టు,

శ్రీవైష్ణవగ్రంథముద్రాపక నళైయారాల్,

శ్రీపరామ్యుళ తిరువనతారాది 7003-వతు సంవత్సరమాస
విరోధిక్కుత్ సంవత్సరత్తిల్.

కా ఇచ్చి పు ర మ్,

శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలైయిల్,

అచ్చిట్టు ప్రచురమ్ శెయ్యప్పట్టు.

విజయతేతరామ్.

శ్రీవైష్ణవగ్రంథ ముద్రాపకసభ (లిమిటెడ్).

ఈ సభలో తెనుగులిపిలో నచ్చు వేసిన గ్రంథములు.

	రూ.	ఆ.	పై.
తనిశ్లోకమ్ సవ్యాఖ్యానము ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము	...	౨	౦ ౦
భారతాది తనిశ్లోకమ్ " "	...	౦	౨ ౬
రామ చరమశ్లోకమ్ " "	...	౦	౧ ౬
దుష్కరశ్లోక టిప్పణి	...	౦	౨ ౬
శాణ్డీల్యవిశిష్ట పరమధర్మశాస్త్రము తాత్పర్యసహితము	...	౦	౯ ౦
తిరువస్తాతి-౧-ము, ౪-వ-వ్యాఖ్యానారుక్కుద ప్రతిపదసహితము...	౧	౧౨	౯
తిరువిరుత్తమ్ వ్యాఖ్యానద్వయ ఉరైప్రతిపదతాత్పర్యసహితము...	౨	౪	౦
తిరువాళియమ్-ము, పెరియతిరుమడల్-వ, వ్యాఖ్యాన అరుక్కుద ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము	...	౧	౭ ౩
ఇరామానుశ సూత్రిస్తాతి	...	౧	౧౨ ౦
తిరుప్పల్లాణ్	...	౦	౭ ౬
శ్రీవచనభూషణమ్	...	౧	౧౨ ౬
శరణశబ్దార్థచారమ్	...	౦	౨ ౦
ప్రపత్త్యనుపాయత్వవిచారమ్	...	౦	౧ ౦
నాయమాత్మాభావ్యమ్	...	౦	౨ ౫
యమకరత్నాకరమ్	...	౨	౧౧ ౬
తిరుప్పావై మూవాయరప్పడి అరుక్కుతసహితమ్	...	౧	౫ ౬
దీపప్రకాశ సహిత తత్త్వదీపమ్	...	౨	౦
గురుపరమృతా ప్రభావమ్	...	౨	౦ ౬
తత్త్వసంగ్రహమ్	...	౦	౨ ౦
యతీప్తిప్రపణప్రభావమ్	...	౦	౧౨ ౬
తిరుప్పావై ఉరాయరప్పడి నాలాయరప్పడికళ్	...	౧	౬ ౦
ముముక్షుప్పడి వ్యాఖ్యానారుక్కుద ప్రమాణతిరట్టు సహితమ్	...	౨	౧౩ ౦
తిరుప్పావై ఆతాయరప్పడి	...	౧	౮ ౦
పరవైరహస్యమ్.	...	౦	౮ ౦

ఈగ్రంథములు మట్టకాగితములో సగమువెలకు నివ్వఁబడును.

మ. తిరువేణ్డడముడై యాన్, { రా. తిరువేణ్డడతానయ్య,
ఉపకార్యదర్శి. కార్యదర్శి ధనాధికారి.

నెం ౩౧, వెంకటాచలముదలివీధి, చెన్నపట్టణము.

శ్రీమతే రామా నమోయనమః

పరియవాచాన్విల్లీ అరుచిచ్చేనుత,
పరన్త రహస్యమ్.

శ్రీమత్కృష్ణమహర్షయ నమోయామునసూనవే ।
యత్కటాక్షణలక్ష్మణం సులభశ్చిరస్సదా ॥

అవతారికా.

నిర్దేశితక భగవత్ప్రసాదమఽపియాక వేదబాహ్యమానసాఙ్ఘ్యది
దర్శనజ్ఞిల్ విముఖనాయ్, నిర్దోషప్రమాణమాన వేదత్తిల్ పుకున్దు,
అతిల్ బంధకమాన స్వర్గాదిక్షుద్రపురుషాగ్గజై యుమ్ తత్సాధనజ్ఞై
యుమ్ ప్రతిపాదిక్కిఱ పూర్వకాణ్ణత్తిల్ ప్రయోజనమిల్లామైయాలే
జ్ఞానభాగత్తిలేరుకున్దు, అతిలుమ్ ఐశ్వర్యత్తిఱ్కాట్టిల్ నిత్యత్వాదికళాలే
శిఱితు అధికమానకై వల్యజైయుమ్ తత్సాధనజ్ఞైయుమ్ విట్టు, అవై
శ్వర్యకై వల్యజ్ఞై ప్పొల్లియిలే స్వరూపానురూపమాన పరమపురుషార్థ
లక్షణమాక్షత్తిలే రుచియుడై యనాయ్, తత్సాధనమానకర్మజ్ఞానాదిక
ళుడైయదుష్కరత్వాద్యనుసన్ధానత్తాల్లేష్టనాయ్, స్వరూపానురూపమాన
ఉపాయత్తిలే రుచియుడై యనాయిరుక్కుమధికారిక్కు, అభిమతమాయ్
అనురూపమాయిరున్దుళ్ళ అన్దడిపాయోపేయజ్ఞై త్తనిత్తనియేజ్ఞాపిక్కిఱ
రహస్యత్రయముమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

తని త్తనియే ఉపాయోపేయజ్ఞులై చొల్లుకీటతాకిల్, అవద్దీరలొస్తు
జ్ఞానగోచరమాకవమైన్దిరుక్క, మూస్తుమ్ జ్ఞాతవ్యమాక వేణ్ణుకీటతెన్నె
న్నిల్; బుభుత్సు-ఓరథ్తతిలే నిష్ఠనాకై కుక్కు అనురూపమానప్రమాణాజ్ఞ
శనేకజ్ఞల్ అపేక్షితజ్ఞభాకై యాలే, అన్వోప్రామ్యాభేదత్తాలే మూస్తుమ్
జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

అతిల్ తిరుమస్త్రమ్ (౧) “ఋచోయజుంషిసామాని తక్త వా
ధర్వణానిచ । సర్వమష్టాక్షరాస్తస్థం యచ్చాచన్యదపివాఙ్మయమ్” ఎస్తు
సకలశాస్త్రసజ్గ్రహమాకై యాలే శాస్త్రముఖత్తాలే ప్రమాణమాకక్క
డవతు. ఇమ్మస్త్రమ్ శాస్త్రద్వారా ప్రమాణమాకీటతాకిల్, శాస్త్రజ్ఞ
భిలే ఇన్ద ఉపాయోపేయజ్ఞులై ప్రతిపాదిక్కి-ట శీలవాక్యజ్ఞల్ ప్రమాణ
మాక అమైన్దిరుక్క, ఇమ్మస్త్రత్తైయేన్దిర్బిచ్చైక్కు-హేతువెన్నెన్నిల్;
అవ్యాకృతజ్ఞై కొణ్ణు అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణప్పార్క్కిల్, అవై పూర్వభాగ
త్తిలేయాకిల్, సకలశాఖాప్రత్యయన్యాయసచ్చారత్తాలే సచ్చరిత్తు అర్థ
నిర్ణయమ్ పణ్ణవేణ్ణుమ్. ఉత్తరభాగ త్తిలేయాకిల్, సకలవేదాన్తప్రత్యయ
న్యాయమ్ సచ్చరిత్తు అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణవేణ్ణుమ్.

అతిల్ సకలశాఖాప్రత్యయన్యాయమాకీటతు-ఒరువాక్యత్తిలేఓర
థ్తైచ్చొన్నాల్, అతీనుడైయ అజ్గోపాజ్గాదికలై నేరాకవటికైక్కాక,
శాఖాన్తరజ్ఞైల్లావద్దీరలొమ్ సచ్చరిత్తు, అవద్దీరల్ శొల్లుకీటవర్థజ్ఞభిలు
మ్ జ్ఞానమ్ పిఱన్దు, అవ్వర్థజ్ఞభుక్కు అన్యోన్యమ్ పిఱక్కుమ్ విరోధజ్ఞ
లైయమ్ శమిప్పిత్తు, తనక్కభిమతమాన అజ్గియోడే శేరుమవద్దీ
చ్చేర్క్కైయితే. అతు-ఎలియెలుమ్మనాయరుప్పొనొరువనాశశయిత
తలైక్కట్టువతోన్దస్తు. అప్పడియే, సకలవేదాన్తప్రత్యయమాకీటతుమ్.
ఒరువేదాన్త త్తిలే ఒరువాక్యమ్ ఓరథ్తైచ్చొన్నాల్- అల్లాలవేదాన్త

అవతారిక

లుమ్ సచ్చరిత్తు, అవద్రీశిల్ శొల్లుకిఱవర్థజ్జుకు, అన్యోన్యమ్ విరో
కమ్ విజవాతపడి విషయవిభాగమృణ్ణి, తనక్కు అభిమతజ్జ్ఞానవర్థజ్జ
కోడే శేరుమవద్రీశ్చేర్ కైయితే.

అక.-ఇన్నాయద్యయమ్ అపేక్షితమాకై యాలే, అతు-దుష్క
మామ్ ఒరువాక్యమాత్రజ్జ్ఞాణ అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణకై అశక్యమాకై
మాలమ్, “ఋచోయజాంషిసామాని” ఇత్యాదియిల్ శొల్లుకిఱపడి
మే సకలశాస్త్రసారతయా ప్రమాణసిద్ధిమామ్, సర్వరాలుమ్ అవిగీ
తమాకస్వీకృతమాన ఇమ్మన్త్రత్తిలే ఉక్తమాన వర్థత్తుక్కు అప్పడిశ్శ
సాధ్యతైయిల్లమైయాలమ్, ఇమ్మన్త్రమే నిరపేక్షప్రమాణమాకిక్క
ఉవతు.

ఇప్పడినుదృఢమాక శ్రుతిసిద్ధమేయాకిలుమ్, అతు ఒరువనుక్కు
ఉపాదేయమామ్బాతు శిష్టాచారగోచరమాక వేణుమెన్నుమిడమ్, (౧).
‘యథాతేషున రైరన్-తథాతేషున రైథాః, యథాతేతత్రవ రైరన్ -
తథాతత్రవ రైథాః’ ఇత్యాదికళిలేశిష్యనుక్కు క్కర్తవ్యజ్జ్ఞై విధిక్కిఱ
పదేశత్తిలే, “అవర్కళియాతొరుపడి అవద్రీశిలే వర్తిప్పార్కళి,
శియుమ్ అప్పడియే అవద్రీశిలేవర్తి” ఎన్ఱమ్, “అవర్కళియాతొరు
పడి అవద్రీశిలే వర్తిప్పార్కళి, అవిడత్తిలేనీయుమ్ అప్పడివర్తి”
ఎన్ఱమ్ ఉక్తమాకై యాలమ్, అప్పకైయిల్ పశువిశసనమ్ శిష్టపరిగ్ర
హమిల్లమైయాలే, అనుష్ఠిక్కిల్ స్వరూపహానియామ్బడియాకై యా
లుమ్, “శిష్టాచారమ్ ప్రమాణమ్” ఎన్ఱ-శిష్టాచారశ్చైదే ప్రధాన ప్రమా
ణమాక మీమాంసకర్ శొల్లుకై యాలమ్, సకలశాస్త్రసర్జిహమాన
తిరుమన్త్రత్తిలే ఉక్తమాన వర్థత్తుక్కు శిష్టాచారమ్ అపేక్షితమాకై
యాలే, ఇవ్వర్థత్తుక్కు శిష్టాచారవ్యారాప్రమాణమాకిఱతు, నివ్వయమ్.

అచార్యరుచిపరిగృహీతమాన వర్థత్తుక్కు శరణ్యాభిమతత్వప్ర
కాశకమాన చరమశ్లోకమ్-శరణ్యానుమతిద్వారా ప్రమాణమాకితము.
శాస్త్రసిద్ధముమాయ్ శిష్టాచారసిద్ధముమానవర్థమ్ శరణ్యాభిమతమా
యజ్ఞో ఇరుప్పతు. ఆనాల్ తదభిమతమాకైక్కుత్తనియే ఒరుప్రమా
ణాపేత్తై ఉణ్ణోవెన్నిల్, (౧) “జ్యోతిష్టామేన స్వర్గకామోయజేత”
ఎస్తు-విహితముమాయ్, స్వర్గార్థమాకజ్యోతిష్టామాదికలై అనుష్ఠిప్పా
రుముణ్ణాయ్, తత్తత్కర్మసమారాధితనాయ్-అన్వోరుక్కు ఫలప్రదనా
య్ పోరానిఱ్కుచ్చెయ్ తేయమ్, (౨) “యామిమాం పుష్పితాం
వాచంప్రవదన్తివివశ్చితః | వేదవాదరతాఃపార్థ నాన్యదస్తీతివాదినః |
కామాత్మానస్స్వర్గపరాః” ఎస్తుత్తేపిక్కక్కాణ్ణెయాలే, “అప్పడియే
అనభిమతమాయిరుప్పతోన్తను” ఎన్తెక్కు శరణ్యానుమతి అపేక్షితమితే.

అక, ఇప్పడి అర్థదార్థ్యహేతుభూతమాన ప్రామాణ్యమ్ ఇవై
మూన్తుక్కుమ్ తనిత్తనియే ఉణ్ణాకైయాలే-ఇమ్మాన్తుమ్ జ్ఞాతవ్యమా
కక్కడవతు. కిచ్చ-తిరుమన్తమ్ - స్వరూపయాథాత్మ్యప్రతిపాదనపర
మాకైయాలమ్, ద్వయమ్ - ఉపేయయాథాత్మ్య ప్రతిపాదనపర
మాకైయాలమ్, చరమశ్లోకమ్ - ఉపాయయాథాత్మ్య ప్రతిపాదన
పరమాకైయాలమ్, ఇమ్మాన్తుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

ఇన్వర్థతై శాస్త్రసిద్ధమాక్కుకితము-తిరుమన్తమ్; ఉపబృంహణ
సిద్ధమాక్కుకితము-చరమశ్లోకమ్; స్వానుస్థానమాక్కిత్తరుకితము - ద్వ
యమ్. ప్రణవత్తుక్కు మన్తశేషమ్ వివరణమానాపోలే, మన్తశేషత్తై
ద్వయమ్ వివరిక్కైయాలమ్, ద్వయార్థతై చరమశ్లోకమ్ వివరిక్కై
యాలమ్ ఇమ్మాన్తుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

ఇరన్ద్రోల్ వైత్తుక్కుణ్ణు ప్రథమానుసంధేయమాన మన్తరహ
స్యమ్, (3) “సర్వమస్తామరాన్తమ్” ఎన్తిపడియే నకలార్థప్రతి

పాదకమాన శాస్త్రజ్ఞశోడు, అవోశాస్త్రప్రతిపాద్యమాన అర్థజ్ఞశోడు
 వాశియతి తనకు శ్చ ఉడై త్తాకై యాలుమ్, (౧) “సకలఫలప్రదోహా
 విష్ణుః” ఎన్నిప్రమేయనస్తువై పోలే, (౨) “ఐహలాకి మైశ్వర్యం స్వర్గా
 ద్యం పారలౌకిమ్ । కై వల్యం భగవన్తశ్చ మన్త్రోయంసాధయ్యతి”
 ఎన్నిపడియే సకలపురుషార్థజ్ఞుక్కుమ్ ఏ సాధనమాకై యాలుమ్, (౩)
 “నారాయణాయవిద్మహే వాసుదేవాయధీమహి, తన్నో విష్ణుః ప్రచో
 దయాత్ ” ఎన్ఱు - ముముక్షుక్కుళుక్కు ఉపాదేయతమమాక విష్ణుగా
 యత్రియిలే ఓతుకితి వ్యాపకమన్తజ్ఞిలే ప్రథమోపాత్తమాకై యా
 లుమ్, ఈశ్వరనుడై య ఓరోగుణజ్ఞుక్కు ప్రతిపాదకమాయుమ్, బర్హక
 ఫలాన్ధిక్కు ఒతుక్కి ఉపదిష్టమాయుమ్ పొసుకితి (౪) “అనన్తా
 వై భగవన్సన్తాః” ఎన్నిభగవన్సన్తా నరజ్ఞిత్కాట్టిల్ నెడువాశియుణ్ణు.
 అతుక్కుమేలే వ్యాపకాన్తరజ్ఞిత్కాట్టిలుమ్ అర్థపౌష్కల్యతాలే నెడు
 వాశియుణ్ణు.

అవన్త్రోక్తాట్టిల్ ఇతుక్కు అర్థపూర్తయాలణ్ణాస వాశివేతెన్ని
 ల్ ; పడక్షరి-వ్యాప్యపదార్థజ్ఞై యుమ్, వ్యాపనప్రకారజ్ఞై యుమ్, వ్యా
 ప్తిఫలజ్ఞై యుమ్, వ్యాపకనుడై య గుణజ్ఞై యుమ్ శొల్లాతే, వ్యాప్తి
 మాత్రప్రకాశకమాకై యాలే అపూర్ణమ్. వ్యాపనప్రకారజ్ఞైవోల్లా,
 నిత్య-చ్చేయేయమ్, వ్యాప్యపదార్థజ్ఞుక్కు వాచకశబ్దమిల్లామైయా
 లుమ్, “సర్వంసనతి” ఎన్ఱు-అర్థబలంతానసర్వశబ్దమృకున్తాలుమ్, అతిల్
 గుణమ్ అన్వయియామైయాలుమ్, ఇనిగుణసిద్ధిక్కాక భగవచ్ఛబ్దజ్ఞై
 క్కుట్టిక్కొళ్ళవేణ్ణుకై యాలుమ్, వ్యాప్తిఫలజ్ఞైవోల్లామైయాలుమ్,
 తిరుద్వాదశాక్షరియుమ్ అపూర్ణమ్. ఇమ్మన్త్రమ్ అవై పోలన్ఱియే, వ్యా
 ప్యపదార్థజ్ఞశోడు వ్యాపనప్రకారజ్ఞోడు వ్యాప్తిఫలజ్ఞోడు వ్యాపకనుడై
 యగుణజ్ఞశోడు వాశియతి శాబ్దమాకై యాలే, అల్లాతస్సాప

కమన్వెల్త్ థాట్టిల్ ఇతుక్కు అర్థపాష్కల్యనిబంధనమాన ఆధిక్యములు.

ఇవాధిక్యమిలైయానాలుమ్ (౧) “ఆచార్యవాన్ పురుషోవేద” (౨) “ఆచార్య దైవవిద్యావిదితాసాధిష్ఠంప్రాపత్” ఎన్ఱు-ఆచార్యోపదిష్టమాయ్ పోర్పురు మర్థ మే ఒరువనుక్కు ఉజ్జీవన హేతువాయఱువతు. అతిల్ ఇవ్వాచార్యోకిల్ ఇమ్మన్వత్తిలే నిష్ఠరాయ్, ఇత్తైయేతజ్జమాక ఉపదేశిన్ఱు పోర్పురైయాలే, కీర్త్తొచ్చొన్న ఆధిక్యమిలైయేయాకిలుమ్, ఆదరిక్కు వేల్లుమ్మడియాయురుప్పతోరేర్దొమ్ములు.

సర్వజ్ఞురాన ఆచార్యోకిల్ తాల్గల్ ఇమ్మన్వత్తిలే నిష్ఠరాయ్ పోర్పురైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; కరతలామలకమ్మాలే భగవత్ప్రసాదత్తాలే తత్వసాక్షాత్కారమ్మచ్చిన ఆత్మార్కిల్, ఒరుమిడతాక ఇమ్మన్వత్తైయే ఆదరిత్తు పోర్పురైయాలే, ఇవర్కళుమ్ తన్నిష్ఠరాయ్ పోర్పురైకిల్.

ఆత్మార్కిల్ ఆదరిత్తుప్పొన్ఱపడియెన్నెన్నిల్; (౩) “వణ్ఱుక ధీనారణన్” (౪) “శెల్వనారణన్” ఎన్ఱుతోడగ్గి- (౫) “వాల్తోక్తోన్ నారణన్” ఎన్ఱుమ్, ముడివాఁ ఆదిమధ్యావసానమాక ఇమ్మన్వత్తైయే సమ్మాత్వార్ ఆదరిత్తుప్పొన్ఱార్. (౬) “నాడుకరముమ్ సన్గటియన మో నారాయణాయ” ఎన్ఱుతోడగ్గి - (౭) “ఓవాతెన మో నారణా” ఎన్ఱు పెరియార్వారుమ్; (౮) “నారాయణనే నమక్కే-పత్తై తరువాన్” ఎన్ఱు తోడగ్గి- (౯) “ఎన్నె సలగ్గొన్ఱ నారణామ్మ” ఎన్ఱు నాచ్చియారుమ్; (౧౦) “నాన్ కణ్ణుకొణ్ణేన్ నారాయణా వెన్నుమ్ నామమ్” ఎన్ఱు - ఉపక్రమ.

(౧) (౨) ఛా-౪-౯-౩. (౩) తి.వా.గ-౧-౨-౧౦.

(౪) తి.వా.గ-౧-౧౦-౮. (౫) తి.వా.గ-౧౦-౯-౧. (౬) తి.చల్లా.౪.

(౭) పెరి.తి. (౮) తిరుప్పావై-౧. (౯) నా.గి-౮-౬. (౧౦) తి.మొ.౧-౧౫.

దశైయిలే ఒరుకాల్ శొన్నాప్పోల్ ఒన్నత్తిన్గల్ శొల్లి, (౧) “నారాయణా! ఓ! మణివణ్ణానాకై యాయ్ వారాయ్” ఎన్ఱు తిరుమణ్ణై యాన్ఱ్వారుమ్ (౨) “నాత్తెయ్ మ్మెయ్ నారణా” ఎన్ఱుతోడగ్గి, (౩) “నలన్దిత్తోనారణా” ఎన్ఱు పెరుమాళుమ్, (౪) “నాన్ఱుక్కనై నారాయణన్ పడైత్తాన్” ఎన్ఱుతోడగ్గి (౫) “ఎట్టెయ్ త్తుమ్ - ఓతువార్ కళ్ నల్లర్ వానమాళవే” ఎన్ఱు - తిరుమణ్ణిశైప్పిరానుమ్, (౬) “ నన్మాలై పలకొణ్ణు నమోనారణా” ఎన్ఱుతోడగ్గి- (౭) “నామమ్ పలశొల్లినారాయణా” ఎన్ఱు మురలూన్ఱ్వాక్కరుమ్, ఉపక్రమత్తోడు ఉపసంహరత్తోడు వాళయఱ ఆదరిత్తుపోన్దార్ కళ్.

ఆన్ఱ్వార్ కళ్ ఆదరిక్కై క్కడితత్వప్రతిపాదకమాన వేదాన్తగ్గి ఛాదరిక్కై. అన్ఱై ఆదరి త్తపడియెన్నెన్నిల్; (౮) “విశ్వం నారాయణమ్” ఎన్ఱుతోడగ్గి- (౯) “నారాయణపరంబ్రహ్మతత్వం నారాయణానిపరం! నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మా నారాయణానిపరం! యచ్చకిచ్చేజ్జగత్సన్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేపివా । అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః” ఎన్ఱు- సకలవేదాన్త నిగమసభూతమాన నారాయణానువాకత్తిలుమ్, (౧౦) “ఎకోహం నై నారాయణ ఆసీత్, నబ్రహ్మనే శానో సేమే ద్యావాభృథివీ” ఎన్ఱు మహాకోపనిషత్తిలుమ్, (౧౧) “చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యశ్చ నారాయణః, శ్రోత్రశ్చ శ్రోతవ్యశ్చ నారాయణః” ఎన్ఱుతోడగ్గి, “దిశశ్చ ప్రతిదిశశ్చ సర్వం నారాయణః” ఎన్ఱు ముడివాక నడువన్దైయ సుబాలోపనిషత్తిలుమ్, (౧౨) “యస్యాత్మా శరీరమ్, యస్య పృథివీ శరీరమ్” ఎన్ఱుతోడగ్గి “ యస్య మృత్యుశ్చ శరీరమ్ ” ఎన్ఱిఱతీతాక నడువుళ్ళ పర్యాయజ్గళ్

(౧) శిరియతిరుమ-౫౦. (౨) పెరు-తి-౨-౪. (౩) పెరు-తి-౧౦-౧౧.

(౪) ౪-తిరుమ-౧. (౫) తి-చ-౩-౭౮. (౬) ౧-తిరుమ-౫౭.

(౭) ౩-తిరుమ- (౮) తై-నా-౬-౧౧-౧. (౯) తై-నా-౬-౧౧-౧.

(౧౦) మహాకోపని-౧-౧. (౧౧) మహా-౬. (౧౨) అత్తర్యామిత్రా.

తోటమ్ “ఏష సర్వభూతాన్తరాత్మా అపహతపాప్యాదివ్యోదేవ ఏకో సారాయణః” ఎన్ఱు అన్తర్యామి బ్రాహ్మణ టిలుమ్ ఏ క క ణ్ణ మా క ఆదరిత్తువోన్దెను.

(౧) “ఆచార్యవాన్ పురుషోనేద ” (౨) “ఉపదేశ్యన్తితే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్వదర్శినః” ఎన్ఱు - సాక్షాత్కృతతత్వరాయుకుమ్ ఆధ్వార్కకళుడైయ ఆదరివిషయమ్ ఇమ్మన్తమెన్ఱు శోన్నపిన్ఱు, ఇన ర్కకళుక్కు సంవాదమాక వేదాన్తజ్ఞై ఎడక్కక్కడవతో? ఆయి మక్క ఇవర్కకళుక్కు సంవాదమాక వేదాన్తజ్ఞై ప్రమాణమాక ఎడు ప్పానెన్నెన్నిల్; (౩) “స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసజ్గతిచేన్నాస్మస్మృత్యన వకాశదోష ప్రసజ్గతి ” (౪) “ఇతరేమాంచానుపలభ్యే ” ఎన్ఱి అధి కరణత్తిలే ప్రధానకారణ వాదనిరాకరణమ్ పణ్ణిల్, (౫) “ఋషిం ప్రసూతంపిలమ్ ” ఇత్యాదికళిలే ఆప్తతయాశ్రుతనాయ్, స్వయోగ బలత్తాలే సాక్షాత్కృతతత్వనాన కపిలనుడైయ, వేదార్థోప బృంహణా ర్థమాక ప్రసృతైయాన స్మృతియై అనాదరిక్కవేణుమ్. అత్తాలే స్మృ త్యనవకాశదోషమ్ ననుమ్. ఎన్ఱి సాభ్యైరెక్కుటిత్తుకాపిలస్మృతియై ఆదరిక్కిల్, (౬) “యద్వైకిఞ్చిన్తనురవద త్తద్భేషజమ్ ” ఎన్ఱు ఆప్త రాక శ్రుతిసిద్ధరాయ్, స్వయోగ మహిమ సాక్షాత్కృత తత్వరాన మన్వాదికళుడైయ బ్రహ్మకారణత్వ వాదికళాన స్మృతికళై అనాదరి క్కవేణిషమమాకైయాలే, వేదార్థానుసారమ్ పణ్ణిప్పొరుకిమన్వాదిస్మృ తికళి - ఉపాదేయమాకక్కడవతు. శ్రుతివిరుద్ధైయాన కాపిలస్మృతి, భ్రాన్తిమూలైయాలైయాలే, కళియణ్ణక్కడవతెన్ఱు అజ్ఞు నిర్ణయి త్తపడియైతత్వసాక్షాత్కారమ్పణ్ణి, ఆప్తమరాన ఆధ్వార్కకళాలే ఆద రిక్కప్పట్టతేయాకిలుమ్, ఇమ్మన్తమ్ వేదాన్త విరుద్ధమాకిల్ అనాదర

(౧)

(౨) గీ-౪-౩౪.

(౩) బ్రహ్మసూ-౨-౧-౧.

(౪) బ్రహ్మసూ-౨-౧-౨

(౫) శ్వే-గీ-౨.

(౬) యజు-౨-౨-౧౦.

ణీయమాకస్కంఢవతు; అజన్మన్మకే వేదాన్తజ్ఞాతే ఏకకన్ఠమాక
ఆదిరిక్కు-ప్పడుకైయాతే, ఇ న ర్ క ల్ ఆదిరిత్తతే అర్థమెన్నుమిడ
త్తుక్కు సంవాదమాక వేదాన్తజ్ఞై ఎడుక్కువేణుమ్.

వేదాన్తత్తిలే ఉక్తమేయాకిలుమ్, (౧) “ఇతిహాసపురాణా.
ఖ్యాంవేదంసముపబృంహయేత్ । బిభేత్వైశ్రుతాద్వేదో మామయం
ప్రతరివ్యతి” ఎన్ఱు - ఇతిహాసపురాణద్వారత్తాతే వేదోపబృంహణమ్
పణ్ణిన ఋషికిళుమ్ (౨) “కింత్రబహుభిర్నైః కింత్రబహుభిర్వై
తైః । నమోనారాయణాయేతి మన్తస్సర్వార్థసాధకః” (౩) “ఆసీనా
వాశయానావా తిస్థంత్యత్రకుత్రవా । నమోనారాయణాయేతి మన్తై
కశరణావయమ్” (౪) “నారాయణేశభ్యో స్తి వాగ స్తివవ ద్ధిః । తథాపి
సరకేఘోరేపత స్తితికిమద్భుతమ్” (౫) “ఆర్తావిషణ్ణాశ్శిథిలాశ్చభీతా
ఘోరేషు చ వ్యాధిషునర్తమానాః । సజ్జీర్తనారాయణశబ్దమా
త్రం విముక్తిదుఃఖాస్సుఖినోభవన్తి” ఎన్ఱు - ఏవమాదికళాతే ఆదిరి
త్తుప్పొన్దార్ కళో.

ఆక, సాపబృంహణజ్ఞాన వేదాన్తజ్ఞో ఆదిరిక్కైయాతే, అన్త
వేదాన్తసాక్షాత్కారమృణ్ణిన ఆధ్వార్ కళో ఆదిరిత్తార్ కళో. ఆధ్వార్
కిళో ఆదిరిక్కైయాతే, ఆచార్యార్ కళో ఆదిరిత్తార్ కళో. ఆచార్యార్ కళో
ఆదిరి త్తపడియాతే, నమక్కు ఇమ్మన్త్రవిశేషమే ఆదిరణీయమాక
క్కంఢవతు.

కిచ్చ-(౨) “మన్తస్సర్వార్థసాధకః” ఎన్ఱిపడియే, త్సుద్రఫల
త్తోడు అధికఫలత్తోడువాశీయత త్తానేసాధిత్తుక్కుడుక్కుమ్ వైభవ
త్తుక్కుమేలే, అవోఫలసాధనకర్మజ్ఞుక్కుమ్ జపహోమాదిముఖత్తా
లే సహకారియాయ్ పోరుమతువు మోరేద్రముణ్ణు.

(౧) భార-ఆది.

(౨) నారదీ-అ-౧-౪౦.

(౩)

(౪) విహగే-సం-౨౪-౧౨.

(౫) భార. ఆను.

అతిల్ యుద్ధఫలసాధనమాన జ్యోతిష్టోమాదికళుక్కు, (౧) “యదేవ విద్యయాకరోతి, తదేవవీర్యవ త్తరమ్” ఎన్నిఱ ఉద్దీక్షాపాసనన్యాయత్రాతే, తత్తత్సాధనసాధ్యమాన పుణ్యత్తినుడై య ఫలోత్పత్తిప్రతిబంధకమాన ప్రబలకర్మజ్ఞతై త్తలై శాయప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్, అవృణ్యాతిశయతై ప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్ సహకారియాకకకడవతు.

అప్పడివిలక్షణపురుషార్థసాధనమాన కర్మజ్ఞానాదికళుక్కుమ్సహకరిత్తుప్పోరుమ్. అతిల్-కర్మయోగ త్తిల్ ఇట్టియుమవనుక్కు కర్మయోగారమ్భవిరోధి పాపక్షయహేతువాయుమ్, అన్దక్కర్మత్తినుడై య అవిచ్చేదాపాదకమాయ్, కర్మసాధ్యమాన జ్ఞానతై శడక్కెన ఫలిప్పిత్తుమ్, ప్రథమత్తిలే జ్ఞానయోగ త్తిలే ఇట్టియనినై క్కుమవనుక్కుమ్-కర్మసాధ్యమాన జ్ఞానారమ్భవిరోధిపాపక్షయతై ప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్, అన్దజ్ఞానత్తుక్కు నాడోటుమ్ అతిశయతై ప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్, జ్ఞానఫలమాన భక్తియైచ్చడక్కెన ఫలిప్పిత్తుమ్, భక్తియోగ త్తిలే ఇట్టియుమవనుక్కు భక్తియోగారమ్భ విరోధిపాపక్షయతై ప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్, భక్తివృద్ధిహేతువాయుమ్, భక్తివిపాకమానపరజ్ఞానాదికలై ప్పణ్ణిక్కుడుత్తుమ్, మూన్తుక్కుమ్ సహకరిక్కుమ్.

ఇతుక్కు-ఇన్దవై భవన్తశ్చైలామ్ ఉడ్డాకై క్కడిశబ్దవై లక్షణ్యమో? అర్థవై లక్షణ్యమో వెన్నిల్; సకలశబ్దకారణతయావన్ద శబ్దవై లక్షణ్యమడియానవై భవముముణ్ణు; సకలార్థప్రతిపాదకతయావన్ద అర్థవై లక్షణ్యముముణ్ణు. అజ్ఞనస్థియిలే పురుకుశట్టమ్బాలే ఇమ్మన్త్రత్తుక్కు వై భవమ్ ఉల్వాయిలేకడక్కిఱ అర్థత్తినుడై య వై లక్షణ్యమిన్నుమామ్.

ఇప్పడి శ్లాఘ్యమాన ఇమ్మన్త్ర త్తిల్ అఘాంశ త్తిలే నిష్ఠరాయ్ పోరువర్ కల్ సమ్మాచార్యర్ కల్. అతుక్కుడియెన్నెన్నిల్; అవర్ కల్, తగ్గల్ ఇష్టాన్విష్టప్రాప్తి పరిహారజ్ఞకు సహకారిసహమన్త్రి

యలే యిరుప్పతొరు సాధన విశేషతై ప్పరిగ్రహిక్కయాలే, జ్ఞాతవ్యా
ర్థమాత్రజ్ఞానమే అమైకై యాలుమ్, అతుక్కుమేలే ప్రథమాచార్యభూత
రాన నమ్మాభ్రావ్, (౧) “ఎణ్బరుక్కన్నలత్తోణ్బరుళీటిలవణ్బుకట్
నారణన్” ఎన్ఱమ్, (౨) “నారణన్ ముమువేళులకుక్కుమ్ నాతన్”
ఎన్ఱమ్. ఇన్దనారాయణశబ్దతై చ్చొలుమ్బొతు, పూర్వోత్తరజళిలే ఇతి
లర్థతై చ్చొలిప్పొరువతొరు వ్యవస్థయుణ్ణాకై యాలుమ్, ఇతిలే అర్థాంశ
త్తిలే నిష్ఠరాయ్ పొరువర్కళి. ఇన్వర్ణతైప్పొలిన్దుకొణ్ణ కిడక్కై
యాలే, కిట్టిచ్చిరై యోచాతి శబ్దతైయుమ్ ఆదరిత్తుప్పొరువర్కళి

అవతారికై సమూర్ణమ్.

తిరుమ న్త్ర ప్రకరణమ్.

ఆక సకలశాస్త్రసజ్జిహమాయ్, జ్ఞాతవ్యార్థజళిడై య త్తనక్కు
ఉళ్వాయిలే పుష్కలమాకిపుడైతాయ్, అన్యనిరవేక్షునూక సకలార్థజళి
యుమ్ సాధిత్తుత్తరుమ్ వైభవతైయుడైతాయ్, సాధనాన్తరజళుక్కుమో
స్వసమ్బన్ధతాలే ఉన్మేషకరమాయ్, సర్వమన్త్రాన్తరజళిత్కాట్టిలుమ్ అధి
కిమాయ్, ఆచార్యర్కళోడు ఆభ్రావ్కళోడు వేదాన్తజళోడు ఋషి
ళోడువాళియఱి ఎలారాలుమ్ ఏకికణ్డమాక ఆదరిక్కిప్పడుకిఱి ఇమ్మ
న్త్రమ్తాన్-(౩) “ఓమిశ్యేకాక్షరమ్, నమఇతి ద్వే అక్షరే, నారాయ
ణాయేతి పంచాక్షరాణి, ఇత్యష్టాక్షరమ్, ఛన్దసాగాయత్రీచేతి” ఎన్ఱ-
ఎట్టుత్తిరువక్షరమాయ్ మూన్ఱు పదమాయ్ గాయత్రియెన్గిఱి ఛన్దసైన్
యుడైతాయరుక్కుమ్. “ఓమిశ్యేకాక్షరమ్” ఎన్ఱ-ప్రణవతై మన్త్ర
శరీరత్తుక్కు అవయవమాక్కుకై యాలే, ఇన్మన్త్ర శరీరమ్ సకలమన్త్ర
సాధారణమాయరుక్కిఱి ప్రణవతైయుగ్గియవే, అష్టాక్షరాత్మకమాయరు
క్కుమెన్గిఱివర్కళి వ్యావర్తిక్కిఱు. “నారాయణాయేతి పంచాక్ష

రాణి” ఎన్ఱు-అజ్ఞాతరమాకచ్చొల్లుకై యాలే “నార” ఎన్ఱిటవిడ త్తిల్ అకారణై ఓరత్తరమాక్కి, ఇన్ఱై ఆటత్తరమాకచ్చొల్లుమవర్కళై వ్యావర్తిక్కిటతు.

ఆక ఇప్పడి అష్టాత్మరాత్మకమాయ్, పదత్రయాత్మకమాన ఇన్ఱై రుమన్తమ్, ఆత్మస్వరూపయాథా త్యజై ప్రకాశిప్పిక్కిటతు. (౧) “బ్రహ్మణః ప్రణవం కుర్యాదాదావన్తేచ సర్వదా । స్రవత్యనోఽఙ్ఞతం పూర్వంపరస్తాచ్చవిశీర్యతే” ఎన్ఱు-వేదమ్కీఢ్ ఒఱ్ఱుకిప్పొకామైక్కాకివుమ్, మేల్ శితటిప్పొకామైక్కాకివుమ్, కీఱ్ఱుమ్ మేలుమ్ శెప్పుప్పొలే మూడి కొంఱ్ఱుకిడక్కక్కడవతాయ్, సకలమన్తజ్ఞభుక్కుమ్ స్వసమ్మన్తతాలే ఉన్ఱేషకరమాయిరుక్కుమ్. ఇమ్మన్తత్తిలే ప్రథమపదమానప్రణవమ్, మన్త శేషత్తుక్కు సజ్గ్రహమాయ్, ఏకాత్మరముమాయ్, అత్తర త్రయాత్మకముమాయ్, పదత్రయాత్మకముమాయ్, వాక్యాత్మకము మాయిరుక్కుమ్.

(౨) “ఓమిత్యేకాత్మరమ్” (౩) “ఓమిత్యేకాత్మరంబ్రహ్మ” (౪) “మూలమాకియనాన్దై యెఱ్ఱునై” ఎన్ఱైయాలే ఏకాత్మరమాయిరుక్కుమ్. (౫) “అకార ఉకార మకార ఇతి, తానేకథాసమభరత్తదేతదో మితి” (౬) “అకారఞ్చైపుకారఞ్చ మకారఞ్చ ప్రజాపతిః! వేదత్రయాన్నిరబృహత్” ఎన్ఱు-అకార ఉకార మకార రూపమాయిరుక్కుయాలే, మూన్ఱత్తరమాయిరుక్కుమ్. ఇన్ఱై ఓరోరత్తరజ్ఞశే, ఓరోవర్ణజ్ఞ భుక్కు వాచకమాకైయాలే, మూన్ఱపదమాయిరుక్కుమ్. ఇమ్మూన్ఱ పదముమ్కూడి ఓరర్థవిశేషత్తోడే తిలై క్కట్టివిడుకైయాలే వాక్యాత్మక మాయిరుక్కుమ్.

(౧) (౨) నారాయణోప- (౩) గీ.౮-౧౩.

(౪) పెరి.౨-౪-౫-౪. (౫) నారాయణోప. (౬) కుసు-౨-౨౬

ఇప్పగివన్తిల్ ప్రథమపదమానఅకారమ్, (౧) “నామనూనశ్చ
భూతానాం కృత్యానాశ్చ ప్రపశ్చనమ్ । వేదశబ్దేభ్యపవాదా దేవా
దీనాంచకారసః” ఎన్టు-వేదమలొకికశబ్దభుక్తెల్లామ్ కారణమాయురుక్కి
తాప్పలేయుమ్, అవ్వేదజ్ఞల్ తనక్కు- (౨) “ఋచోయజుంషి సామాని
తక్తైవా ఽధర్వణానిచ । సర్వమష్టాక్షరా న్తస్థం యచ్ఛాన్యదపి వాఙ్మ
యమ్” ఎన్టు ఇమ్మన్త విశేషమ్ కారణమామాపోలే, ఇమ్మన్త త్తుక్కు-
సజ్గిహమానప్రణవమ్ కారణమామాపోలేయుమ్, (౩) “తస్యప్రకృతి
లీనస్య” ఎన్టు-ప్రకృతిశబ్దతాలే శొల్లుకైయాలే, ప్రణవత్తుక్కు, అకా
రమ్ కారణమాయురుక్కుమాకైయాలే, (౪) “అకారోవైసర్వా
వాక్” ఎన్టు-సర్వశబ్దముమ్ అకారా న్తగతమాయురుక్కుమ్. అథ్థాభిధాయి
యాన సకలశబ్దజ్ఞైయుమ్ గర్భిత్తుక్కున్దరుక్కైయాలే, అన్వోశబ్ద
వాచ్యమాన అర్థజ్ఞభుక్తెల్లామ్ వాచకమాయురుక్కుమ్.

ఇతు-సర్వార్థజ్ఞభుక్తుమ్ వాచకమాయురుక్కిఆపడి ఎజ్జనేయో
న్నిల్;-ఇన్త అకారమ్ (౫) “అవ-రక్షణే” ఎన్లిఆధాతువిలే రక్షణవాచి
యాయ్, అన్దరక్షణమాకిఆన ర్తనాన్-నిరాశ్రయమాపుమ్, నిర్విషయ
మాకపుమ్ నిల్లామైయాలే రక్షణైకనిరూపణీయామాన రక్షకవస్తు
వైయుమ్కాట్టి, రక్షణమ్ తనక్కు- రక్ష్యవస్తు అపేక్షితమాకైయాలే
రక్ష్యవస్తువైయుమ్ కాట్టుకిఆతు. అతిల్-ఒరురాజ్యమ్, ఒరులోకమ్,
ఒరుత్తైలోక్యమ్ ఎన్టాప్పోలే రక్ష్యవిశేషత్తై ఒతుక్కుచ్చొల్లామైయాలే,
చిదచిదాత్తకమాన సర్వముమ్ రక్ష్యమాయలుమ్. సర్వముమ్ రక్ష్య
కోటియిలేపుకురుక్కైయాలే ఆశ్రయాపేక్షయాపుకున్దరక్షకిన్ సర్వరక్షక
నాయలుమ్. రక్షణన్దనక్కు ప్రకారాపేక్షైయున్దైయాలే, సర్వ
ప్రకారరక్షకిత్వముమ్ శొల్లిన్ద్రాయన్ద్రై. ఆః; రక్ష్య రక్షకాత్తక

(౧) ది.పు.౧-౫-౬౩. (౨) పుర్ణహరి-౩-౪౫. (౩) తై-నారా. (౪) (౫) భాష్య.

మానసకలపదార్థజలై యుమ్ వచ్చిక్కెయాలే అనోవోశబ్దజుక్కు వాచ్యమాన అర్థజుక్కుమ్ ఇన్ద అకారమే వాచకమెన్నుమిడమ్ సమ్మితి పన్నమ్.

(౧) “అథితి-బ్రహ్మ” (౨) “అకారోవై విష్ణుః” (౩) “అక్షరాణామకారోఽస్మి” (౪) “యద్వేదాదాస్వరః” (౫) “అథితిభగవతోనారాయణస్య ప్రథమాభిథానమభిదధతా కింనామమజ్జశంసకృతమ్” ఎన్నితప్రమాణజ్ఞతాలే సర్వరక్షకనాకచ్చొల్లుకిఱతుమ్ సర్వేశ్వరనై యెన్నుమిడమ్ సమ్మితిపన్నమాకిఱతు. (౬) “సహిపాలనసామర్థ్య మృతేనర్వేశ్వరం హరిమ్” ఎన్దు-రక్షణధర్తమ్ భగవద్యతిరేకేణ ఆశ్రయాన్తరత్తిల్ కిడవాతెన్దెయాలమ్, అకారవాచ్యనాససర్వేశ్వరనై-రక్షకనాకచ్చొల్లుకిఱతు. బద్ధముక్తనిత్యాత్మకమాన ఉభయవిభూతియెయుమ్ - రక్ష్యమాకచ్చొల్లుకిఱతు. అతిల్ బద్ధవర్గత్తిల్ అజ్ఞకోటియై కిర్గాఁనుగుణమాకరక్షిక్కుమ్. ముముక్షుక్కులై స్వరూపానుగుణమాక రక్షిక్కుమ్. ముక్తరై యుమ్ నిత్యరై యుమ్ - భోగాఁనుగుణమాక రక్షిక్కుమ్. “ఇనిసర్వరక్షకి నెన్దుశొల్లుకిఱతు-ఇన్నానై, రక్ష్యవస్తుక్కుల్ - ఇన్ననై, రక్షణప్రకారమ్-ఇన్నతు” ఎన్నుమిడతైమేలేవివరణత్తిలే విశదమాక్కుక్కడవతు. ఆక, అకారత్తాలే స్వేతరసమస్తపదార్థజుక్కుమ్ సర్వప్రకారరక్షకన్ సర్వేశ్వరనెన్దతాయీదు.

(౭) “యతోవా ఇమానిభూతాని జాయంతే, యేనజాతాని జీవంతి” ఎన్దు - “యావనూరువన్చక్కల్ నిన్దుమ్ ఇన్దజగత్తు ఉన్జాకాన్జిత్తు. తు; ఉన్జానజగత్తు-యావనూరువనాలే రక్షిక్కుప్పడుకిఱతు” ఎన్దు-సర్వకారణవస్తువుక్కే సర్వరక్షకత్వతై చొల్లుకై యాలే, ఇన్దపద త్తిత్తొచ్చన్న సర్వరక్షకత్వమ్ సర్వకారణత్వతైయుమ్ కాట్టుకిఱతు. ఇన్దరక్షణసప్త్యాది

(౧) (౨) (౩) గీ-౧౦-౩౩. (౪) తై-నా-౧౦-౨౪.

(౫) కైయట (౬) వి-పు-౧-౨౨-౨౧. (౭) తై-భృ-౧-౧.

కళుక్కుజ్ఞానశక్త్యాదికల్ అష్టితమాకై యాలే, సమ స్తకల్యాణగుణాత్మ
కత్వత్తైయుమ్ శొల్లకిఱతు. ఇన్దకారణత్వత్తాలే ఉపాస్యత్వముమ్ శరణ్య
త్వముమ్ శొల్లిల్ ద్రాయిల్ దు. (౧) “కారణస్తుధ్యేయః” (౨) “యో
బ్రహ్మణంబిదధాతిపూర్వం యోవై వేదాంశ్చప్రహిణోతితన్వై - ముము
క్షుర్వై శరణమహంప్రపద్యే” ఎన్దు - కారణవస్తువై యే ముముక్షు
వుక్కు ఉపాస్యమాకవుమ్ శరణ్యమాకవుమ్ శొల్లిల్ ద్రితే.

తత్త్రితున్యాయత్తాలే ఉపాస్యమాయుమ్ శరణ్యమాయుమిరు
క్కిఱవస్తువేయితే ముముక్షువుక్కు ప్రాప్యమాయఱువతు. ఆకై యాలే
ప్రాప్యత్వముమ్ శొల్లిల్ ద్రాయిల్ దు. ప్రాప్యత్వప్రయు క్తమానవిలక్షణ
విగ్రహయోగాదికళుమ్ శొల్లిల్ ద్రాయిల్ దు. అనన్యసాధ్యమానఅవ్వస్తు
వేయితే ఆశ్రితనుక్కు విరోధివివృత్తిపూర్వకమాక అభిమతత్తై సాధిత్తు
క్కొడుప్పతు. ఆకై యాలే ఉపాయభావముమ్ శొల్లిల్ ద్రాయిల్ దు.

“శ్రియశుతిః” ఎన్గిఱపడియే, విరాట్టి-భగవత్స్వరూపనిరూపకై
యాకై యాలే (౩) “యద్యపిసచ్చిత్తో ననిర్భుగ్నః దేవతం గుణగణంమన
సాలనుధావేత్, తథాప్యన్తర్గణమేవదేవతాంభజతే, తత్రాపిసగుణైవ
దేవతాప్రాప్యతే ” ఎన్గిఱ గుణసిద్ధిన్యాయత్తాలే లక్ష్మీసమ్బన్ధముమ్
ఆర్థమాక ఇవ్విడత్తిలే శొల్లిల్ ద్రాయిల్ దు. (౪) “అణురేషఆత్మా”
ఎన్దు-ఆత్మసామాన్య ప్రయు క్తమాయ్ ఇవళుక్కువరుమ్ అణుత్వముమ్,
(౫) “యథాసర్వగతోవిష్ణు స్తకై వేయంద్విజోత్తమ” ఇత్యాదికళి
తొల్లకిఱపడియే ఈశ్వరనోపాతి ఇవళుక్కుముణ్ణాన సర్వవ్యాపకత్వముమ్
తన్నిల్ తాన్ విరుద్ధమాయ్, ఏకాశ్రయస్థమాకక్కుడామైయాలే ఇర
ణ్ణుమ్ కూడుకైక్కాక, * “అనుపపద్యమానార్థదర్శనాత్ ఉపపద్యమా

(౧) అధర్వశిఖావ-

(౨) శ్వేతా-౬-౧౮.

(౩) ద్రమితభాష్య

(౪) మణ్డ-౩-౧-F.

(౫) వి-శ్ర-౧-౮-౧౬.

నాఽథా నైరకల్పనమథాపత్తిః” ఎన్నిట అథాపత్తియిన్నడియే, అపరిచ్ఛేద్యమాన స్వరూపవైభవజ్ఞేయదైయనాన ఈశ్వరన్ అత్యంతసూక్ష్మమాన పదార్థజగితే పణ్ణమ్ సమాప్యవ్యాప్తిక్కు ఒరుశక్తివిశేషతైక్కుఘృమోపాతి, ఇవఘృమ్ ఒరుశక్తివిశేషతైక్కు వ్యక్తాశ్రయమాన జాతిపోలే, ఈశ్వరన్ వ్యాప్తివిడమెల్లామ్ వ్యాపిక్కుడవళాకైయా లే, ఈశ్వరస్వరూపనివాహయెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

వ్యక్తిక్కుమ్ జాతిక్కుముజ్ఞాన సమ్బంధమౌలేయితే ఈశ్వరనుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుముజ్ఞానసమ్బంధమ్. అతిల్ జాతియాకిఱతున్వక్తి స్వరూపవై పున్ద్రీక్కిడక్కుడవతాయ్, అతిగ్లాతనస్తు తాన్ ఇతైయెన్నలామ్బడిమాయ్, వ్యక్తియుశ్శవిడమెజ్ఞుమ్ వ్యాపిక్కువుమ్ కడవతాయ్, స్వాశ్రయత్తుక్కు ఇతరవ్యవచ్ఛేదకముమాయ్, శేషముమాయిరుక్కుమ్. వ్యక్తియాకిఱతుజాతిక్కు ఆశ్రయముమాయ్, జాతియోడేవ్యాప్తముమాయ్, జాతివ్యవచ్ఛేద్యముమాయ్, జాతిక్కు శేషియుమాయిరుక్కుమ్. అతిల్ జాతిపోలే పిరాట్టియుమ్-(౧) “అనన్యారాఘవేణాహం భాస్కరేణప్రభాయథా” (౨) “అనన్యాహిమయాసీతాభాస్కరేణప్రభాయథా” (౩) “నిత్యైవైపాజగన్మాతా విష్ణోశ్చీరనపాయినీ” ఎన్ఱమ్ శొల్లకిఱపడియే, ఆదిత్యనుడైయ ప్రభైపోల్ పిరియిల్ ఫీతియిల్లాతపడి ఈశ్వరస్వరూపవై ఆశ్రయమాకవుడైయళాయ్, (౩) “యథాసర్వగతోవిష్ణుస్తథైవేయం ద్విజోత్తమ” (౪) “త్వయాచ విష్ణునాచాఽమృజగద్వ్యాప్తంచరాచరమ్” ఎన్ఱమ్-ఈశ్వరనుశ్శవిడమెజ్ఞుమ్ వ్యాప్తైయుమాయ్, (౫) “శ్రియఃపతిః” (౬) “నిత్యశ్రీః” ఎన్నిటపడియే భగవత్స్వరూపత్తినుడైయ ఇతరవ్యవచ్ఛేదబుద్ధిహేతు

(౧) రా-సు-౨౧-౧౬. (౨) రా-యు-౧౨౧-౧౯. (౩) వి-పు-౧-౮-౧౬.

(౪) వి-పు-౧-౯-౧౨౬. (౫) గీతాభాష్యపతా. (౬) రా-యు-౧౧౪-౧౫.

భూతై యుమాయ్, (౧) “విష్ణుపత్ని” ఎన్గిటపడియే భగవచ్ఛేషభూతై యుమాయిరుక్కుమ్. అవనుమ్-వ్యక్తిహోలే ఇవభుక్కు ఆశ్రయము మాయ్, ఇవభోడేవ్యాప్తనుమాయ్, ఇవనై కొట్టాటియవేణ్ణుమ్మడియు మాయ్, ఇవభుక్కు శేషియుమాయిరుక్కుమ్.

ఇ ని, జాతినిరూప్యమాన ఘటవ్యక్తియైచ్చొన్నపోతే, నిరూపకమాసజాతియుమ్ తన్నడై యేలన్వితమామాపోలే, ఇప్పదముమ్ నిరూప్యనాన ఈశ్వరనైచ్చొన్నపోతే, నిరూపకభూతైయాన పిరాట్టియైయుమ్ శొల్లిద్రోయిద్రోయి.

ఆక, ఇప్పదత్తిలే సర్వరక్షకత్వముమ్, సర్వకారణత్వముమ్, సమస్త కిల్యాణగుణాత్మకత్వముమ్, ఉభయవిభూతి నాయకత్వముమ్, సర్వస్వాత్పరత్వముమ్, ఉపాస్మయైయుమ్, శరణ్యైయుమ్, ఉపాయత్వముమ్, ఉపేయత్వముమ్, విలక్షణవిగ్రహయోగముమ్, శ్రియఃపతిత్వముమ్ శొల్లిద్రోయిద్రోయి.

ఇన్ద్ర అకారత్తిలే చతుర్థిపతి (౨) “సుపాంసులుక్” ఎన్దులుప్త మాయ్క్కిడక్కిటతు. ఇన్ద్ర అకారత్తిల్ చతుర్థి పటుమెన్నుమిడత్తిల్ ప్రమాణమెన్నెన్నిల్ ; ఇతినుడైయవివరణమాన నారాయణపదమ్ చతుర్థ్యన్తమాకైయాలే, సద్బ్రహ్మామాన ఇతువుమ్ చతుర్థ్యన్తమాక నేణ్ణుమ్. చతుర్థ్యన్తమాకాతే ప్రథమాన్తమాయ్ (౩) “తత్త్వమసి” పోలే, అత్యపరమాత్మాకభుక్కుయై ఐశ్వరమాకిటతెన్నుమర్థమ్, వివరణతోడే విరోధిక్కుమ్. అతుక్కుమేలే నారాయణ పదత్తిటొచ్చుకిట శరీరాత్తభావతోడుమ్ విరోధిక్కుమ్. (౪) “అహమసి నమమ్ భగవతపహమస్మి” ఎన్దు-స్వస్వాతత్త్వనిపుత్తిపూర్వకమాక భగవదేకచారిత్రత్వత్వైచ్చొన్నుకిటనమశ్శబ్దతోడుమ్ విరోధిక్కుమ్. (౫) “పతిం

(౧) శ్రీసూక్తమ్

(౨) వాచి. సూ. ౭-౧-౩౯.

(౩) ఛా. ౬-౨-౭.

(౪) యజుర్వే.

(౫) తై. నా. ౧౧.

యోగ్యుడై యులు; ఆ కై యాలే ఇనకుక్కుమ్ నిరుపాధికి మాననన్మార్గ శేషత్వమిల్లె. అన్దక్షేత్రపుత్రాదికి వై పోలే, పుంధస్సిద్ధమాకై యన్దియిలే అపుంధస్సిద్ధమాయ శేషమాయరుత్తేయాకిలుమ్, దేహత్తుక్కుమ్ అనన్మార్గ శేషత్వమిల్లె. భార్యశరీరమ్ భర్తాపుక్కు శేషమాయరుక్కుమ్. భర్త శరీరమ్ దేవాదికుక్కు శేషమాయరుక్కుమ్; అతుక్కుమేలే కూఠా వణమాక ఎఱులిక్కుడుక్కుమ్. ఆకై యాలే దేహత్తుక్కుమ్ అనన్మార్గ శేషత్వమిల్లె. గుణమ్-(౧) “యన్ద్యేతే తస్య తద్ధనమ్” ఎన్దిన్మాయ త్తాలే, గుణ-శేషమానవిడత్తుక్కు త్తాన్ శేషమాయరుక్కుయాలే, అనన్మార్గ శేషత్వమిల్లె; అపుంధస్సిద్ధయేడగ్గుతు.

ఈశ్వరచక్కు ఇవ్వత్త్తనన్దు - శేషమాయరుక్కుమిడత్తిన్ డేత్రాదికి వై పోలన్దియిలే క్రియవిక్రయాన్ద్రమానరుక్కుమ్; పుత్రాదికి వై పోలే సర్వసాధారణమన్దియిలే అనన్యసాధారణమాయరుక్కుమ్. భార్యయై పోలే భౌపాధికి సమర్థమన్దియిలే, స్వాభావికి సమర్థమన్దియై త్తాయరుక్కుమ్; దేహత్తోపాతి పిఱర్క్కు ఆకి లాయరుక్కుయన్దియిలే, బట్టికి వొడ్డయాల సమర్థమన్దియై త్తాయరుక్కుమ్. గుణజ్ఞో పోలన్దియిలే గుణియాయ్, అనన్మార్గ శేషమాయరుక్కుమ్.

(౨) “సతదస్తివినాయత్స్వస్థయాభూతంచరాచరమ్” (౩) “కోహ్యేవాన్యత్, కిం ప్రాణ్యత్; యదేష ఆకాశ ఆనన్దోనస్యత్” ఎన్దు - భగవత్సమ్మన్దమ్ అఱిల్, ఆశ్రయవిధురమాన గుణ మ్మోలే, సన్దేహోపిఱ్డిత్తియన్దెయాలే, క్రియవిక్రయాన్ద్రమెన్నుమిడమ్ సమ్మన్దిపన్నమ్.

(౪) “ఆహ్లాదేదంసర్వమ్,” (౫) “బ్రహ్మేదంసర్వమ్” (౬) “సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ” (౭) “యన్యత్తాశరీరమ్, యన్యప్రథివీశరీ

(౧) ధర్మశాస్త్ర- (౨) ౧-౧౦-౩౯. (౩) తై-ఆ-౭-౧. (౪) ఛా-౭-౨౫-౨. (౫) బృ-౪-౫-౧. (౬) ఛా-౩-౧౪-౧. (౭) బృ-౫-౭-౨౨.

రమ్” (౧) “తత్సర్వం వై హరే స్తనుః” (౨) “తానిసర్వాణి తద్వపుః”
 ఎఱ్ఱ-స్వేతరసకలపదార్థభక్తుక్కుమ్ ఈశ్వరన్ శరీరియాయ్, వ్యతిరిక్తజ్ఞ
 శబ్దేయ అవనుక్కు శరీరగణభాయరుక్తైయా లే, ఓరాత్మా వాలే అధిష్ఠిత
 మాన శరీరావయవజ్ఞానోన్యోన్య శేష శేషి భావమిల్లాతవోపాతి ఈశ్వర
 శరీరమాన ఇచ్చేతనాఽచేతనజ్ఞభక్తుక్కుమ్ ఒఱ్ఱ కొఱ్ఱ శేషమాకై
 అయుక్తమాకై యాలుమ్, అన్త శేషత్వముణ్ణానాలుమ్ ఔపాధికమాకై
 యాలుమ్, (౩) “దేవర్షి భూతాత్మనృణాం పితౄణాం నక్కిర్కరోనాయ
 మృణీచ” ఎఱ్ఱ-అన్య శేషత్వత్తైక్కిట్టైక్కియాలమ్ అనన్యసాధారణమ్
 ఇన్త శేషత్వమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౪) “దాసభూతాస్త్వతః” (౫) “ఆత్మదాస్యం హరేస్సన్న్య
 మ్యం స్వభావమ్” ఎఱ్ఱ-ఆత్మపరమాత్మకృత్తుడైయ శేష శేషి భావత్తై
 స్వాభావికమాక చొల్లైక్కియాలమ్, శేష శేషి భావత్తుక్కు హేతు
 భూతమాన శరీరాత్మభావమ్ నిత్యమాకై యాలుమ్, (౬) “సామః
 ప్రథమో వి వి దే, గర్భర్షో వి వి ద ఉత్తరః, తృతీయో అగ్నిప్రేపతిః,
 తురీయో స్తేమనుష్యజాః” ఎఱ్ఱ-పాణిగ్రహణాన స్తరమ్ సామాదికభక్తు
 సాధారణైయాక శ్రుతైయుమాయ్, పాణిగ్రహణపూర్వకాల త్రిల్ మాతా
 పితాకృత్తు శేషభూతైయుమాయ్, శరీరావధియాన సమ్ప్రతిపత్తైయుడై
 యభుమాయ్, శరీరత్తోడేయరుక్కుచ్చెయ్ తేయుమ్ “సన్యస్తం మయా”
 ఎన్త పోతు సమ్ప్రస్థమ్ కులైయుమ్బడియుమాయరుక్కైయా లే, భారై
 యొక్కాట్టిల్ అత్యన్తవ్యావృత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౭) “యస్యాత్మా శరీరమ్, యన్యపు ధివీ శరీరమ్” ఎఱ్ఱ శరీర
 త్వమ్ ఉణ్ణాకానిఱ్కచ్చెయ్ తేయుమ్, క్రయవిక్రయానర్హమాకవుమ్,

(౧) వి-పు-౧-౨౨-౩౮. (౨) వి-పు-౧-౨౨-౮౬. (౩) భాగ-పు-
 (౪) హరికస్థు- (౫) (౬) యజుర్వ- (౭) భువారోహ.

అనన్యస ధారణమాకవుమ్, స్వాభావికమాకవుమ్, కీర్తనాచ్చలుకై యాలే కిర్లోపాధికమానదేహ త్తిక్కాట్టిల్ వ్యావుత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్మిలి పన్నమ్.

అన్తహేతుక్కళాలుమ్ (౧) “నదృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేరి, నమతే ర్మన్తారంమన్వీథాః” ఎన్ఱు గుణియాక శ్రుతమాకై యాలుమ్ గూర్తి ట్కాట్టిల్ వ్యావుత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్మిలిపన్నమ్.

ఆకై యాలే శ్చేత్రాదిగతమాన ఉపాధివిశేషజ్ఞలిప్తియలే *నిత్యానపాయనియాయుస్సశ్య పిరాట్టియోపాలి, ఈశ్వరనుక్తు ఇన్ద ఆత్మవస్తు అనన్యార్థ శేషమెన్ద్రతాయీదు. (౨) “ఉఱవేల్ నమక్కి- జ్జోత్తక్కవొట్టియాతు” ఎన్ఱు - “ఇన్దమ్మన్దమ్ - ఉన్నాలుమొత్తక్క- వొప్పకాతు; ఎన్నాలుమొత్తక్కవొప్పకాతు, ఇరువరాయమ్ సజ్జేతిత్తా- లుమ్బిత్తక్కవొప్పకాతు” ఎన్ఱు - ఉకారార్థమాన అనన్యార్థ శేషత్వత్తై నాయ్చ్చియారుమ్ అనుసన్ధి తరుళినార్. (౩) “తదేవభూతంతదుభవ్య- మాఇదమ్” ఎన్ఱు ఏవకారమ్ కిడక్కుమ్ స్థానత్తిలే ఉకారమ్కిడక్క- క్కాణ్డెయాలే అన్దప్రమాణమడియాక ఇన్దఉకారముమ్ అవధారణార్థ- మాకిటతు.

ఆక అకార త్తిలుమ్, చతుర్థిలుమ్, ఉకార త్తిలుమ్ - ఈశ్వర నుడైయ రక్షకత్వముమ్ చేతననుడైయరక్ష్యత్వముమ్, ఈశ్వరనుడైయ శేషిత్వముమ్, చేతననుడైయ శేషత్వముమ్, శేషత్వత్తినుడైయ అన- న్యార్థత్తైయుమ్ శొల్లిద్ర్తాయీదు.

అనన్తరమ్ సర్వరక్షకనాయ్ సర్వశేషియాయ్ సమాధికదరిద్ర నాన సర్వేశ్వరనై ప్రతిసమ్మన్దియాక వుడైత్తాన అనన్యార్థ శేషత్వత్తుక్కు ఆశ్రయమ్ ఇన్న తెన్గిటతు - మకారమ్. ఒరుసమ్మన్దమాకిల్, సమ్మన్ది- ద్వయా పేక్షితమాయిజేయిరుప్పతు. అతిల్ సమ్మన్దత్తైయుమ్ ప్రతి

సమ్మన్ధియైయమితేకీర్ణశొల్లినినతు. అతిల్ ప్రతినమ్మన్ధియైయోభియ
ఇస్సమ్మన్ధిత్తుక్కు ఉదయమిన్గొతవోపాతి, ఆశ్రయవిధురచూకవుమ్ స్థితి
యిల్లయితే. ఆకై యాలే ఆశ్రయవిశేషతై మకారమ్ శొల్లికిఱతు.

ఇమ్మకారమ్ “మన-జ్ఞానే” ఎన్గిఱధాతువిలేజ్ఞానవాచియాయ్,

(౧) “విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే” ఎన్గిఱవిడిత్తిల్ విజ్ఞానశబ్దమొబ్బలే, (౨)

“తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞానత్” ఎన్గిఱన్యాయత్తాలే
జ్ఞానగుణసారమాన ఆత్మస్వరూపత్తుక్కు వాచకమాకిఱతు. ఆకాన
గుణకినాన ఆత్మాచైచ్చొల్లిల్లొయిల్లొ. జ్ఞాతృత్వమాకిఱగుణమ్
గుణాన్తరగ్గుళుక్కుముపలక్షణమాయ్, నిత్యత్వమ్, ఏకరూపత్వమ్,
అణుత్వమ్, వ్యాపకత్వమ్, ఉల్భిట ఆత్మార్థగ్గుళుక్కు ఇప్పదత్తిలేఅనుసన్ధే
యమ్.

అథ వా, కికారాదిమకారాన్తమాన ఇరుపజ్జేన్మక్షరజ్జేయమ్
ఇరుపజ్జేన్మక్షరత్వగ్గుళుక్కుమ్వాచకమాక్కిన మాన్త్రికప్రక్రియాయాలే, (3)
“పశ్చవింశోయం పురుషం, పశ్చవింశతాభవతి” ఎన్గిఱపడియే ఇరు
పజ్జేన్మామత్వమాన ఆత్మావుక్కు, ఇరుపజ్జేన్మామక్షరమాన ఇమ్మకారమ్
వాచకమాకిఱతెన్నవుమామ్.

ఇప్పదత్తిల్ ఏకవచనమ్ జాత్యేకివచనమాయ్, బద్ధముక్తినిత్య
రూపమాన త్రివిధాత్మన్మజ్జేయమ్ శొల్లికిఱతు. ప్రధానరానచేతనరై
చ్చొన్నపోతే, అవర్కిళుక్కు భోగ్యభోగోపకరణభోగస్థానరూపేణశేష
మాన అచిద్వర్గముమ్ భగవచ్చేషతయా ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

చిదచిత్తుక్కుళిరణ్ణమ్ శేషమాయరుక్కుమాకిల్, చిదచిత్తుక్కు
ళిరణ్ణాయమ్ ఉపాదానమ్ పణ్ణాతే, చేతనద్వారా అచితై ఉపలక్షిక్కు
వేణ్ణమ్మడి చేతనవాచియానపదజ్జై ఎడుక్కుక్కుహేతు - అన్దలచిత్తి
త్కొట్టిల్ చేతనసుదైయప్రాధాన్యమ్ తోల్లొయిక్కుకొక. శేషత్వ

జ్ఞానమ్ విజృంభతుచేతనవస్తువుకాకై యాలుమ్, ఇనిశేషత్వజ్ఞాననివర్త్య
మాన స్వాతంత్ర్యానువుత్తియుమ్ - జ్ఞానాశ్రయవస్తువుకే యాకై
యాలుమ్, శేషత్వజ్ఞానకార్యమాన శేషపుత్తియిల్ రుచియుశ్శుతుమ్
అన్తవస్తువుకాకై యాలుమ్, శేషత్వపుత్తిప్రతిసమ్బంధిపక్కల్ విరోధి
నివుత్తిపూర్వకమాక అన్తపుత్తిసిద్ధిక్కు ముపాయస్వీకారమ్ పణ్ణువా
నుమ్ చేతననాకై యాలుమ్, (౧) “అహమన్నమ్” ఎన్నిపడియేఈశ్వర
నుక్కు కాస్తుభ మ్బొలేయుమ్, శ్రీస్తన మ్బొలేయుమ్ స్పృహవిషయ
మాయిరుప్పతుమ్ నిరస్తనమస్తహేయమాన ఇన్తచేతనవస్తువేయాకై
యాలుమ్, అవనుక్కుక్కర్తానుభవోపకరణమాయుమ్, కైజ్జుర్యో
పకరణమాయుమిరుక్కిజడవస్తువిత్కొట్టల్ చిద్వస్తు-విలక్షణమాకై
యాలే, అన్తప్రాధాన్యమేతోర్త అవనుక్కువాచకమానపదవై ఇడు
కిటు. ఆకమకారత్తాలే భగవదనన్యార్ శేషత్వత్తుక్కు ఆశ్రయమ్
శొల్లిల్ న్దాయిల్లు.

ప్రధానమాన ఆశ్రయవై ప్రథమత్తిలేశొల్లి, ఆశ్రయియాన
స్వభావవై అనన్తరమ్ శొల్లప్రాప్తమాయిరుక్క, ఆశ్రయియానశేషత్వవై
ప్రథమత్తిలేశొల్లి, ఆశ్రయమాన జ్ఞానానన్తవస్తువై అనన్తరమ్ శొల్లు
కైక్కుహేతువెన్నెన్నిల్; (౨) “అహమర్థోనచేదాత్మా ప్రత్యక్షం
నాత్మనోభవేత్. అహమ్బుద్ధ్యాపరాగర్థాత్ ప్రత్యగర్థోహిద్యతే”
ఎన్నిపడియే, పరాగర్థవ్యాప్తమాన అహమర్థత్తుక్కు జ్ఞానానన్తాది
కిలికొట్టల్ ప్రధాననిరూపకమ్ శేషత్వమేన్నమిడమ్ తోర్తానై
కాకవుమ్, నెరుప్పిలేవుక్కు వేవార్ శిలరుణ్ణానాల్ అవర్కిరై
“ఇన్నార్” ఎన్దు పారాతే పన్ద్రెయెరికిటనన్ నెరుప్పై అమ్మిక్కియిలే
యత్నమ్ పణ్ణువారోపాతి, అదాహ్యమాన ఆత్మనస్తువై అనాదికాలమ్
పన్ద్రెహిత్తుప్పోరుకిట స్వస్వాతంత్ర్యవై ఆన్ గున్దైయిలే తాత్పర్య

మాకై యాలుమ్, చుప్పత్తుక్కుమ్ శ్లాఘ్యుడై పరిమళత్తాలేయాకిటవో
పాతి, స్వరూపత్తుక్కుమ్ ఉపాదేయత్వమ్ ఇన్దస్వభావవిశేషత్తాలేయాకై
యాలుమ్ ఇన్ద్రపాధాస్యత్తాలే శేషత్వత్తై ప్రథమత్తిలే ఉపాదానమ్
పణ్ణుకిటరు.

ఇని అన్దశేషత్వగ్నాన్ చిదచిత్తుక్కుళిరణ్ణుక్కుమ్ పాతువాకై
యాలే ఒరుఆశ్రయవిషయత్తిలే ఒరుక్కువేణ్ణుకై యాలుమ్, అన్దఆశ్ర
యద్దాన్ - అచిత్తోపాతి అన్నలుమ్ తున్నలుమాయిరాతు వడిపుపట్టి
రుక్కుమెస్తు, కిరీచ్చీరై యెళ్లాఘిప్పారోపాతియితే మకారత్తిలే జ్ఞానా
నన్దనస్తునై చొచ్చుటకీటు. ఉత్కర్షాపకర్షహేతు - ఆశ్రయాశ్రయభావ
మల్లామెయితే, (౧) “సూక్ష్మతేనర్వాన్ కామాన్ సహబ్రహ్మణా
విపశ్యేతేతి” ఎన్గిటవిడత్తిల్ ఆశ్రయికళానగుణజ్ఞులై భోగ్యుడై యాలే
ప్రధానమాకచొచ్చి, సహశబ్దత్తాలే ఆశ్రయమాన స్వరూపత్తై అప్రధాన
మాకచొచ్చిల్లిద్రు.

శేషత్వత్తినుడై య ప్రాధాన్యత్వైష్ట్రుదేవితే ఆశవద్దారుమ్ (౨)
“వచురాదిషు యోపికోపివా” (౩) “తవ శేషత్వవిభవాద్భూయతమ్ -
ఆత్మానమపినసహే” ఎన్ట - “ఇన్దఆత్మనస్తు - దేహేన్ద్రియమనఃపాణాది
కళిలే ఏతేను మొన్తాకపుమనైయుమ్, ఎనక్కు ఇతినుడై యస్వరూపనిర్ణయ
ముమ్ వేణ్ణా; స్వభావనిర్ణయముమ్ వేణ్ణా. ఏతేను మాక దేవరీ
రుక్కు శేషమామిత్తనై యే వేణ్ణువతు. శేషమన్తాకిల్ విలక్షణమాన
ఇన్దఆత్మవస్తుత్వనైయుమ్ వేణ్ణేన్” ఎన్దరుగిచ్చయతతుమ్. శ్రుతిక
ళుమ్ (౪) “యోహమస్మిన్సన్యజే” (౫) “యస్యాస్మిన్తమస్తరేమి”
ఎన్టతువుమ్. ప్రణవాక్కుమ్ శౌల్లభిన్దతిరుమత్తైయాద్వారుమ్, (౬) “కణ్ణ
పురఘ్నెన్తై యానుక్తు” ఎన్ట అకారత్తుక్కుమ్ చతుర్థుక్కుమ్ పారుల్

(౧) తై-ఆ-౧౨.

(౨) స్తో-ర-౫౨.

(౩) స్తో-ర-౬౨.

(౪) యజు-ఆర-౩-౨.

(౫) యజు-౨-౨-౩-౨.

(౬) తి-మొ-౮-౯-౩.

శొల్లి, “ఒరువర్ క్కురియేనో” ఎన్ఱు ఉకారత్తుక్కుప్పొరుళో శొల్లి, మకారత్తుక్కుప్పొరుళాక “అడియేన్” ఎన్ఱతుమ్.

ఆక పదత్రయాత్మకమాన ప్రణవత్తిల్ ప్రథమ చరమపదజ్ఞో సమృద్ధిద్వయవిశేషతైచ్చొల్లిల్లు; మధ్యమపదమ్ అవధ్ శ్రీనుడైయ సమృద్ధిశేషతైచ్చొల్లిల్లు.

ఇప్పగ్రీవస్తాన్ (౧) “ఓమిత్యాత్మానంయుజ్జోత” ఎన్ఱెయాలే జీనవాచకముమాయ్, (౨) “ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాపారస్థామ నుస్మరన్” ఎన్ఱుపవమాదికశిల్పొల్లుకిటపడియే ఈశ్వరవాచకముమాయ్ క్కిడక్కిటతు. ఇళుఉభయార్థస్థైర్థ్యమ్ వాచకమాకిటపడి ఎన్ఱెన్నిల్; “రాజపురుషః” ఎన్ఱిటవ్యామ్ శేషశేషికళాన రాజానైయుమ్ పురుష నైయుమ్ పచిక్కిటాప్పోలే, వాచకమాకక్కడవతు.

అజ్జనన్ఱియిలే జీనస్వరూపశోధనత్తైయుమ్, ఈశ్వరస్వరూపశోధ నత్తైయుమ్ పణ్ణుకైయాలే, ఉభయార్థత్తుక్కుమ్ వాచకమాకిట తెన్నవుమామ్.

ఎజ్జనయెన్నిల్; మకారత్తాలే, (౩) “దేహన్ద్రియమనఃప్రాణ ధీభ్యోన్యోఽనన్యసాధనః నిత్యోవ్యాపీ ప్రతిక్షేత్ర మాత్మాభిన్నస్వత స్సుభ” ఎన్ఱిటపడియే - ప్రకృతేపరనాయ్, స్వయమ్ ప్రకాశనాయ్, నిత్య నాయ్, వ్యాపకనాయ్, ప్రతిశరీరమ్భిన్ననాయ్, స్వాభావికసుఖత్తైయు డైయనాయురుక్కుమెన్ఱుశొల్లి; అవన్తాన్ పరతన్త్రనాయురుక్కుమ్, అన్ద ప్పారతన్త్రన్తాన్ అనన్యార్థమాయురుక్కుమెన్ఱు - చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్తాలుమ్ శొల్లి; అన్దప్పారతన్త్రత్తుక్కు - ప్రతిసమృద్ధియుమ్ సర్వ రక్షకనాన సర్వేశ్వరసెన్ఱుశొల్లి, ఆక ఇప్పడి జీనస్వరూపశోధనమ్ పణ్ణు కైయాలే జీనవాచకమెన్నవుమామ్.

అజ్ఞానస్థితియే సవిభక్తికమాన అకారత్తిలే ఈశ్వరనుడై య సర్వశేషిత్వత్వైచ్చొల్లి, అవధ్యుక్తుక్కుశేషియామిడత్తిలే, అవై అనన్యార్థమామృడి శేషమాయుక్తుక్కుమెన్నుమిడత్తై ఉకారత్తిలేశొల్లి, అన్త శేషిత్వతుక్కు ప్రతిసమ్బంధి అపేక్షితమాత్తైయాలే, చిత్స్త్రికార మానచేతనవర్గత్తై మకారత్తిలేశొల్లి, ఆక ఇప్పుడి వ్యావర్తకవిశేషణ మాన ఈశ్వరనుడై యశేషిత్వత్వై శోధిత్తైయాలే ఈశ్వరవాచకమెన్ను వుమామ్. శేషిత్వత్తిలే ప్రధానమానపోత్తైక్కుమ్, (౧) “ఽపిష్టస్యహి కృతేభూతమిదం విశ్వం చరాచరమ్” ఎష్టాప్సాలే చతుర్థ్యన్తమాకవుమ్ తత్తిలై.

చేతననుడై య శేషత్వశోధనత్తిలే ఇప్పుడివత్తుక్కు త్తాత్పర్య మానపోతు, అకారమ్-ఈశ్వరనాన ప్రతిసమ్బంధియైచ్చొల్లికిఱతాయ్, మకారమ్ - ఆశ్రయత్తైచ్చొల్లికిఱతాయ్, ఉకారమ్-అన్తశేషత్వత్తిను డై య అనన్యార్థత్తైయైచ్చొల్లికిఱతాకిక్కడవతు. ఈశ్వరనుడై య శేషిత్వత్తిలే తాత్పర్యమానపోతు, మకారమ్- ప్రతిసమ్బంధియైచ్చొల్లి కిఱతాయ్, అకారమ్ ఆశ్రయత్తైచ్చొల్లికిఱతాయ్, ఉకారమ్-అన్తశేషి త్వత్తినుడై య అసాధారణత్తైయైచ్చొల్లికిఱతాకిక్కడవతు. అజ్ఞానస్థి యిలే (౨) “తస్యప్రకృతిలీనస్య యః పరస్సమహేశ్వరః” ఎన్దిటపడియే ప్రత్యేత్యనస్థమాన పణవమ్ ఈశ్వరవాచియాయ్, వికృత్యవస్థమాన ప్రణ వమ్ జీవవాచియాకిఱతెన్నవుమామ్.

ఆక, ప్రణవత్తిలే ఆధిమాకవుమ్ శాబ్దమాకవుమ్ చిత్స్వరూప త్తోడు, అచిత్స్వరూప త్తోడు, ఈశ్వరస్వరూపత్తోడు, తత్త్వమ్బంధివిశేష త్తోడు, ప్రాకృత్యత్తోడు, ప్రాపకత్తోడు, విరోధియోడువాశియఱచ్చొల్లి యాలే, సకలశాస్త్రసజ్గిహమాన ముక్తశేషత్తుక్కు సజ్గిహమె న్నుమిడమ్ సమ్మితివన్నమ్.

ప్రణవ త్తిలే ఉ క్తమాన భగదనన్యార్థ శేషత్వతైయుడై య నాన
 చ్చేతననుక్కు స్వరూపానురూపమాన ఉపాయవిశేషతై చ్చాచ్చికి
 తు, ఉకారవివరణమాన నమశ్శబ్దమ్. పదక్రమ త్తిలే వివరణమ్ పణ్ణాతే
 శబ్దనే ప్యత్క్రమమాక్రేకడియెన్నెన్నిల్; శబ్దక్రమ త్తిత్కాట్టిల్ అర్థ
 కమమ్ ప్రబలమెనిఱ మిమాంసకరుడై య న్యాయత్తాలే; కీర్త్తి ప్రణ
 వ త్తిలే ఉ క్తమాన అనన్యార్థ శేషత్వ త్తిల్ వ్యావృత్తరాన అన్యరిలే
 అన్యతమనాన తన్నై వ్యావృత్తికై - అనన్తరమ్ ప్రాప్తమాకై యా
 బుమ్, స్వరూపానురూపమాన పురుషార్థజ్ఞానమ్ విఱక్కుమ్బాత్తై
 క్కు స్వరూపయాథాత్మరూపమాన తదీయశేషత్వజ్ఞానమ్ విఱక్కు
 వేణ్ణుకై యాలుమ్, కై జ్ఞాన్యప్రతిసమ్బద్ధియై చ్చాచ్చి మిడ త్తై ఇరణ్ణరు
 కార్యమాక ప్రథమపదమాన అకారవివరణమ్ పణ్ణలాయణుకై యా
 బుమ్, (౧) “అహమపిమమన, భగవతపవాఽహమస్మి” ఎన్ఱు ప్రణవో
 క్తమాన స్వరూప త్తిల్ కిడక్కిఱ మమత్తై యైయుమ్, (౨) “యాంకా
 శ్చనకృతయోహమభవన్తి, తాసుమమ మమతానాన్తి, భగవత
 పినతాం” ఎన్ఱు మేలేవక్ష్యమాణమాన పురుషార్థ త్తిల్ వరుమ్మమమత్తై
 యైయుమ్, కాకాక్షిన్యాయత్తాలే క ట్టిక్కు మి తు - నడువేకిడక్కు
 వేణ్ణుకై యాలుమ్, ప్రణవానన్తరమ్ ఉకారవివరణమాన నమశ్శబ్ద
 మాకక్కడవతు.

ఇన్దనమశ్శబ్దమ్ “న” ఎన్ఱుమ్, “మం” ఎన్ఱుమ్ ఇరణ్ణపదమా
 యిరుక్కుమ్. ఇతిల్ మకారమ్-“మన-జ్ఞానే” ఎన్ఱిఱథాతువి లే షష్ఠ్యన్త
 కూయ్, ఎనక్కు నాన్ ఉరియెన్ఱెనిఱతు; నకారమ్-ఇత్తైనిషేధిత్తు (౩)
 ‘యానేసియెన్నుడై మైయుమ్ సియే’ ఎన్ఱిఱపడియే తన్నుడై యమమ
 తానివృత్తియైయుమ్, మమత్తై కూర్థి న్దాన అహజ్కారనివృత్తియై
 ముమనుసన్ధిక్కిఱతు. (౪) “ద్వ్యక్షరస్తుభవే నృత్యస్త్ర్యక్షరంబ్రహ్మ

ణః పదమ్ । మమేతిద్యత్సరోమృత్యుర్నమమేతిచశాశ్వతమ్” నిన్దితి పడియే, అహజ్కారమమకారజ్ఞాతే ఇవాత్మావుక్కు నాశకజ్ఞో; తన్నిపుత్తియితే ఉజ్జీవనముమ్. ఆకత్తుడర్ నాభీహోలే కిడక్కిట అహజ్కారమమకారజ్ఞానుడైయ నిపుత్తియైచ్చొల్లిల్లీల్లాయీల్లీలు.

కీర్తీచతుర్థియిల్ శొలుకిటపారతన్త్ర్యతాలే స్వస్వాతన్త్ర్యమ్ కర్తీయుణ్ణిరుక్కు, ఇజ్జునివృత్తమాకిట అహజ్కార మమకారమాకిట తెన్నెన్నిలే; అజ్జుభగవత్పారతన్త్ర్యవిరోధియాన స్వస్వాతన్త్ర్యత్తైక్కుభీత్తతు. భగవదేకరత్నకృత్తైక్కు విరోధియాన స్వస్వాతన్త్ర్యత్తైక్కుభీక్కిటతు ఇజ్జు. స్వరత్నకృత్తిలే తాన్ ఇభీక్తైయితే అతుక్కువిరోధియానుంతు. అతాకిటతు; స్వరత్నకృత్తమాకసాధనానుస్థానమ్ పణ్ణుకై అతుస్వరూపహానియామితేయిరుప్పతు. భర్తావుక్కు శేషమాన శరీరకై అవఘాతాది వ్యాపారకృత్తాలే పతివ్రతై రక్షిక్తైయాకిటతు - భర్తావుక్కు స్వరూపహానియామ్, తనక్కుమ్ స్వరూపహానియామితే యిరుప్పతు. విశేషణప్రధానమాన విశిష్టాంశమేయితే భర్తావుక్కు శేషమాయిరుప్పతు.

అజ్ఞానన్దియిలే స్వరూపముమ్ శేషమాయిరుక్కుమాకిల్, నాః ఇజ్జుశొలుకిట భగవదనన్యార్ శేషత్వత్తుక్కు అవకాశమిన్దిక్కేయియుమ్. ఆకైయాలే ఆత్మరత్నకృత్తుక్కు ఉలుప్పాకపృణ్ణుకిట పాతివ్రత భర్తానుస్థానత్తాలే భర్తావుక్కు అనన్యార్ శేషభూతైయాయిరుక్కు మిరుప్పక్కు వైకల్యమ్ వారాతితే. ఆకైయాలే నవద్వారపురమలజ్కాపురత్తిలే నిరుద్ధయానపిరాట్టి, (౧) “తత్తస్యసదృశంభవేత్ ఎన్దు-చక్రవర్తిత్తిరుమకన్బక్కులిలే స్యస్తభరైయాయురున్దాహ్పాలేయిక్తైక్కు - ఇవనుక్కు స్వరూపమ్. ఆక ఇత్తాల్ స్వరత్నకృత్తిలే ఇభీ

స్వరూపహానియామృది-ఈశ్వరనుక్కుఅత్యస్తపరతస్త్రమ్ ఇన్ద ఆత్మవస్తు
ఎన్ద్రతాయీద్రు. స్వరక్షణక్షమనాసభర్తావిరుక్కు, స్వరక్షణత్తిల్ నిన్ద్రమ్
పత్రినైకై వాగ్దోనాల్ భర్తావేరక్షకనాయలు మోపాతి, ఇవనుమ్ అత్య
స్తపరతస్త్రనాయద్రుల్ ఈశ్వరనేయితే రక్షకనాయలువాన్. ఆకై
యాలే ఈశ్వరనుజ్జయ ఉపాయభావముమ్ ఆర్థమాకచ్చొల్లిద్రు
యీద్రు.

ఈశ్వరనే రక్షకనామృది ఇవన్ అత్యస్తపరతస్త్రనానాల్, ఇన్ద
పారతస్త్రపూర్తిపిన్ద్రతానతు-అవనుక్కు ఇన్దవిసియోగార్థ మాకి
లితే. అవనుక్కు ఇన్దరాకితార్ - (౧) “ఇన్ద్రాత్వైవ” ఎన్ది (శ్రీవైష్ణ
వర్కళితే. (౨) “అడియార్క్కెనై ౨ యాట్టడు త్రివిమలన్” ఎన్ది
పడియే తనక్కభిమతరాన శ్రీవైష్ణవర్కళుక్కు శేషమాక్కినాల్, అవర్
కళుక్కు శేషమాయుక్కిలితే ఇవనుక్కుభగవదనన్యార్థ శేషత్వపూర్తి
పిన్ద్రతానతు; ఆకై యాలే (౩) “నిన్ తిరువెట్టెముత్తుమ్ కద్రు నానుద్రు
ద్రతు మున్నడియార్క్కడిమై” ఎన్ది తిరుమొలకయోధ్యార్ అనుసన్ధిత్త
రుళినాప్పోలే, ఇప్పుడత్తిలే పారతస్త్రకాష్టేయానతదీయశేషత్వముమ్
అనుసన్దిక్కుమృదిశొల్లిద్రుయీద్రు.

భగవచ్చేషత్వమ్ పూర్ణమావతు తదీయశేషత్వముణ్ణానా
లాకిల్, తదీయశేషత్వమ్ ప్రణవత్తిల్ శొన్న అనన్యార్థ శేషత్వత్తోడు
విరోధియాతోవెన్నిల్; - శ్రీవైష్ణవర్కళాకితార్ - (౪) “జగ్గమశ్రీవిమా
నాని” ఎన్దిపడియే ఈశ్వరనుక్కు దివ్యమజ్గశవిగ్రహత్తోపాతిశరీర
భూతరాయలుకై యాలే, భర్తృశరీరత్తిలే మేల్విక్కుకిన్ద్రక్కుపాతి
వ్రత్యభగ్గమ్ ఇల్లాతవోపాతి, అనన్యార్థ శేషత్వత్తుక్కు భగ్గమ్వారాతు.

అనన్యార్థ శేషత్వత్తినుజైయ అప్రచ్యుతిక్కుశరీరత్వమ్ పయో

జకమాకిల్, (౧) “యస్మాత్తాశరీరమ్యస్యభృథివీశరీరమ్” ఎఱ్ఱచేత
నాఁచేతనవిభాగముఁ జరవముమ్ శరీరమాయత్వోపపత్తు. ఆనాల్ సర్వ
రుక్మమ్ శేషభూతనాక వేణీనన్దతీయెన్నిల్;

సర్వరుక్మమ్ శరీరత్వనిబద్ధనమాన సమృద్ధముజ్జేయాకిలుమ్,
“నామ్ శరీరత్వేన శేషభూతన్, శరీరియాన ఈశ్వరన్ శేషి” ఎన్నిఱ్ఱాన
మిన్నియిలే అహజ్కారమమకారదూషితరాయ్, నిరుపాధికబనువాన
ఈశ్వరనై యుమ్ (౨) “నాన్తి” ఎన్నపృథ్విమశవన్నియిలే, (౩) “క్షిపామి”
(౪) “నక్షమామి” ఎఱ్ఱుడల్ కొత్తియిలే కొత్తికుమ్బడిపగ్గమ్
తనైయుడై యారాకై యాలే, ఇన్దదోఁ యిన్నియిలే (౫) “స్థానీ
త్వాత్తైవ” (౬) “పత్తరావియై” ఎఱ్ఱుఁ యరభూతనాన ఈశ్వ
రత్వాన్ తనకుఁ ధారకమాకనినై తిరుక్కుఁ యరభూతకుఁ ప్రసాద
పాత్రరాన శ్రీవైష్ణవర్కతుక్కు శేషమాయుక్కుమిరుప్పు శరీరత్వ
సామాన్యత్వాలే వ్యక్తచరియాతు. భర్తావోడుభారైక్కు అవ్యవ
ధానేన సమృద్ధముజ్జాకానిఱ్ఱుచ్చెయ్ తేయుమ్, అర్తవాదిదోషదూ
షితైయానవఱ్ఱు భర్తావోడు ప్రజైకళోడువాశియఱ ఎఱ్ఱరుక్మమ్
అస్పృశైక్యాయ్, కుళిత్రవాతే సంశ్లేషిక్కలామ్బడియిరుక్కితా
పోలే, అహజ్కారమమకారాదికభృద్ధానవఱ్ఱు త్యాజ్యమాయ్, అనై
పోనవఱ్ఱు, ఇనై తానే ఉపాదేయమాకక్కడవతు. ఆకప్రయోజనమా
యద్రుతు. ఈశ్వరనుక్కుప్రసాదపాత్రమానశరీరమ్ ఉద్దేశ్యమాకక్కడ
వతు. నిగ్రహపాత్రమానశరీరమ్ త్యాజ్యమాకక్కడవతు.

ఇప్పదత్తిల్ నాలర్థమ్ శొల్లానిఱ్ఱు, అనన్యశరణత్వత్తిలే ఇత్తై
ఒతుక్కుకిఱపడి యెన్నెన్నిల్; (౭) “గచ్ఛన్వమేనంశరణంశరణ్యం

(౧) బృహ-గీ-౭-౨౨. (౨)

(౩) గీ-౧౬-౧౯.

(౪) వరాహపు.

(౫) గీ-౭-౧౦.

(౬) తి-మొ-౧౦-౧-౮.

(౭) భారత.

పురుషర్షభాః” ఎన్ఱు-శరణమ్ పురుషర్షభేన్ఱు ఉపదేశిక్కి, (1) “ద్రావ
ద్యాసహితాస్స ర్వేనమశ్చక్రుర్జనార్దనమ్” ఎన్ఱు అనుష్ఠానవేళై యిలేనమ
స్కారత్తై పుణ్ణినార్క శెన్ఱి అష్ఠాన ప్రమాణత్తాలే నమశ్శబ్దమ్ శాబ్దమాకి వే
ఉపాయవాచకమాకిక్కిడవతు. ఆకపూర్వోక్తక్రమత్తాలే ఆర్థమాక
పుమ్, స్థానప్రమాణత్తాలే శాబ్దమాకపుమ్ ఉపాయవాచకమాయణుకై
యాలే అనన్యశరణత్వత్తి లేనోక్కాయ్కిడిక్కిటతు. ఆకప్రణవత్తాలుమ్
నమశ్శబ్దత్తాలుమ్, స్వరూపముమ్- స్వరూపానురూపమాన ఉపాయ
ముమ్ శొల్లిల్ ద్రాయ్ ద్రిగ్లు.

అనన్తరమ్ ఉపాయఫలమానకై జ్ఞర్యత్తై చ్చొల్లక్కిడవతాక
క్కిణ్ణు, తత్ప్రతిపత్తునియై చ్చొల్లుకిటతు, అకారవివరణమాన నారా
యణపదమ్. రక్ష్యాంశముమ్ రక్షణప్రకారముమితే అకారత్తిల్ వివ
రణీయమాన అంశమ్; అతిల్ నారశబ్దత్తాలే రక్ష్యాంశత్తై వివరిక్కిటతు.
నారాయణనెన్ఱి అనమస్తపదత్తాలే రక్షణప్రకారత్తై వివరిక్కిటతు. అతిల్
రక్ష్యవివరణమ్ పుణ్ణుకిటనారపదమ్-“నరః” ఎన్ఱుమ్, “నారః” ఎన్ఱుమ్,
“నారాః” ఎన్ఱుమాయ్, స్వరూపేణపుమ్ ప్రవాహరూపేణపుమ్ నిత్య
మానపదార్థజ్జై చ్చొల్లుకిటతు. స్వరూపేణనిత్యత్తై యావతు - సత్తాన
పదార్థత్తినుడై య ఉత్పత్తి వినాశాత్యన్తాభావమ్. ప్రవాహరూపేణ
నిత్యత్తై యావతు - ఉత్పత్తివినాశయోగియాకాని అచ్చెయ్ తేయుమ్,
పూర్వకాలత్తిలుణ్ణాన నామరూపలిజ్ఞాదికళుడై య అనన్యభాభావమ్.
(2) “సూర్యాచన్ద్రమసౌధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్” (3) “యథ
ర్తుష్ప్రతులిజ్ఞాని నానారూపాణిపర్యయే! దృశ్యన్తేతానితాన్యేవ తథా
భావాయుగాదిషు” ఎన్ఱి అపడయే. అవ్వొబ్బుతుక్కళిల్ మున్బుక్కళిన్ద
బ్బుతుక్కళిలుణ్ణామ్ పుష్పఫలాదికళై యుమ్ శీతోష్ణాదికళై యుమ్
నామత్తైయుముడై త్తాయ్ క్కిణ్ణు తదాకారమాయ్ వన్దతోద్ర్మమా

పోలే, స్పష్టమామ్బోతు మున్ను స్వసంహృతమాన సంస్థానతైయుమ్ నామాదికి శైయుముడై త్తాయ్కోణ్ణు పిఱిన్దుపోరుకై.

అతిలే రేఫమ్ - “రిజ్-క్షయే” ఎన్నిఱాథాతువిలే త్తయిష్టుపదార్థ వాచకమాయ్క్కిడక్కిఱు. నకారమ్-అత్తైనిషేధిత్తు “నరః” ఎన్ఱునిత్య పదార్థతైచ్చొల్లకిఱు. ఇజ్జనే త్తయత్తైప్రసజ్జిత్తు ప్రతిషేధిక్కిఱు-త్తయిష్టుక్కిళానమహదాదికళైయుమ్, బరుముఖత్తాలే నిత్యపదార్థజళిలే ముతలిడుకైక్కాకచ్చొల్లకిఱు. “నారః” ఎన్నిఱవిడత్తిల్ * అణ్ ప్రత్యయమ్ - సమూహార్థ త్తిలేయాయ్, నిత్యపదార్థసమూహతైచ్చొల్లకిఱు. “నారాః” ఎన్నిఱబహువచనమ్ అన్ద సమూహ త్తినడైయ బాహుశ్యతైచ్చొల్లకిఱు. ఆక “నారాః” ఎన్ఱు - నిత్యపదార్థజళినుడైయ సమూహజ్జళైచ్చొల్లిల్ నాయ్లిల్.

అవైయావన-జ్ఞానశక్త్యాదిదివ్యాత్మగుణజ్జళుమ్, గుణప్రకాశక మాన దివ్యమజ్జళవిగ్రహజ్జళుమ్, విగ్రహగుణమాన సౌందర్యాదికళుమ్, అన్దసౌందర్యాదికళోపాతి పూత్తాప్పోలేశా త్తిన కిరిటమకుటాపిదివ్యాభరణజ్జళుమ్, అవ్యాభరణజ్జళోడు వికల్పిక్కలామ్బడియాన శబ్దచక్రాదిదివ్యాయుధజ్జళుమ్, ఇత్తనైయుమ్ కాట్టిలేరిత్తనిలావాకాతపడి అరుకేయిరున్దనుభవిక్కిఱు లక్ష్మీప్రభృతిమహిషీవర్గజ్జళుమ్, అచ్చేర్ త్తియిలే అడిమైశెయ్కిఱు అనన్తగరుడ విష్వక్సేన ప్రముఖరానసూరిన్ఱముమ్, అవర్కళోపాతిపోయ్ అడిమై శెయ్కిఱుముత్తురుమ్, అవర్కళుక్కిడిమై శెయ్కైక్కు పురికరమాన చత్రచామరాదిపరిచ్ఛదజ్జళుమ్, అవ్వడిమైక్కు వర్ధకమాయ్ పఞ్చోపనిషణ్ణయమాన పరమపదముమ్, గుణత్రయాత్మికైయాన మూలప్రకృతియుమ్, పురుషసమష్టియుమ్, అహోరాత్రాదివిభాగయుత్తమాన కాలతత్వముమ్, ప్రవాహరూపేణిత్తమాన మహదాదికళుమ్, తత్కార్యమాన అర్థజ్జళుమ్, అర్థాన్తర్వర్తికళాన చతుర్విధభూతజ్జళుమ్. పఞ్చోపనిషణ్ణయమాకైయాలే పరమ

పదముమ్ సమూహ త్తకమాయరుక్కుమ్. గుణత్రయాత్మికై యాకై
యా లే మూలప్రకృతియుమ్ సమూహ త్మికై యాయరుక్కుమ్. అహో
రాత్రాదివిభాగజ్ఞో అనేకహృతై యా లే కాలముమ్ సమూహత్మకమా
యరుక్కుమ్.

అక, నారశబ్దతా లే వ్యాప్యపదార్థజ్ఞైచ్చొల్లి, అనన్తరమ్ వ్యాప్తి
యైయుమ్ వ్యాప్తిప్రకారత్వైయుమ్ శొలుకిఱతు. *అయనశబ్దమ్-ఆవాస
వాచియామ్, “నారాణామ్, అయనమ్ - యః, సః - నారాయణః”
“నారాఽ-అయనమ్, యస్య, సః-నారాయణః” ఎన్నిత తత్పురుషబహు
వ్రహీరూపమానసమానద్వయత్తా లే, (౧) “అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం
వ్యాప్యనారాయణస్థితః” ఎన్నితపడియే ఉక్తమాననిత్యపదార్థజ్ఞభుక్కు
త్తాన్ ఆవాసభూమియాయరుక్కుమెన్దుమ్, అవద్రోత్తనన్తు ఆవాస
ముడై యనాయరుక్కుమెన్దుమ్ శొలుకిఱతు.

అవద్రోత్తుక్కుత్తాన్ ఆవాసమాయరుక్కుయావతు, స్వేతరసకల
పదార్థజ్ఞైయుమ్ “మేరోరివాఽణః” (౨) “యస్యాయుతాఽయు
తాంశాంశే విశ్వశక్తిరియన్థితా” ఎన్నితపడియే తన్ న్వరూపైకదేశ
త్తిలేధరిక్కై. అవద్రోత్తాన్ ఆవాసమాక ఉడై యనాయరుక్కు
యావతు-స్వేతరసకల పదార్థజ్ఞైయుమ్ చిదచిద్విభాగమఱ తని త్తనియే
లోవాయిలేపుక్కు, ఆకాశమ్ ఘటాదికళిలే వ్యాప్తికుమాపోలే తన్
న్వరూపైకదేశజ్ఞతా లే వ్యాప్తిక్కైయన్థియిలే, జాతి - వ్యక్తితోఱుమ్
వ్యాప్తికుమోపాతి సహజ్య ఆత్మత్రయావ్యాప్తిభుధరిక్కై. ఇన్త అన్త
వ్యప్తియైయుమ్ బహిర్వ్యాప్తియైయుమ్ నిన్తత్తితే శ్రుతి (3)
అనోరణీయాన్మహోమహీయాన్” ఎన్తతు.

స్వస్వతిరిక్తజ్ఞభుక్కు ఆవాసమాయరుక్కుమెన్దుమిడ త్తిల్ నార
త్తిల్ ప్రథమోపాత్తమానగుణజ్ఞభుమ్ న్వరూపాశ్రయమాకై యా లే

(౧) తై-శా-౧౩.

(౨) వి-పు-౧-౯-౫౩.

(౩) కఠ-౧-౨-౨౦.

అనుసన్ధిక్కుడనోమ్. స్వవ్యతిరిక్తజ్ఞతై ఆవాసమాకపుడై యనాయరు
 'కుమెన్నుమిడత్తిలే గుణజ్ఞకుక్కువ్యాప్యత్వమ్ అనుపపన్నమాకై
 యాలే, అవర్తయై యుభిన్దనై-వ్యాప్తిక్కుక్కుర్భిభవిక్కుక్కుడవన. తన్
 గుణజ్ఞిలే ఈశ్వరన్ వ్యాప్తిక్కుమౌత్తు గుణవిశిష్టనాయే వ్యాప్తిక్కు
 వేణుమ్; నిర్గుణమాయవస్తు ఇరామెయాలే. అబ్బోతు వ్యాప్యగుణజ్ఞలే
 వ్యాపకజ్ఞభాయ్, వ్యాపకగుణజ్ఞలే వ్యాప్యజ్ఞభాయ్, అటుకై యాలే,
 ఆత్మాశ్రయదోషముణ్ణామ్. అతుక్కుమేలే తన్ గుణజ్ఞిలే గుణివ్యా
 పిక్కువేణుమెన్దుపుక్కాల్ తదాశ్రయమానగుణజ్ఞతై యుమ్ గుణి వ్యా
 పిక్కువేణుమ్; అన్దవ్యాపకనుడైయ గుణజ్ఞతై యుమ్ గుణి వ్యాపిక్కు
 వేణుమ్; అకై యాలే అనవస్థాదుస్థమామ్.

ఆం సమస్తకల్యాణగుణాత్మత్వమ్, ఉభయవిభూతినాథత్వమ్
 సర్వస్మాత్పరత్వమ్, సర్వశరీరత్వముశ్శిట్టవై ఉక్తమాయనిష్ఠతు.

(౧) “సరాజ్ఞాతానితత్వాని నారాణీతితత్” విదుః | తాస్యేవచాం
 నంతస్య తేననారాయణ స్త్వంతః” ఎన్దు-నరనుజ్ఞు- నిత్యనానసర్వేశ్వరన్
 అవన్బక్కుల్ నిష్టుమ్ జాతమానపదార్థజ్ఞన్ నారజ్ఞభాకిః; తన్బక్కుల్
 ఉత్పన్నమాన అన్దనారజ్ఞతై యే తన్క్కిరుప్పిడమాక పుడై యనెన్దైయ
 సర్వకారణత్వతైయుమ్ శొల్లిన్ద్రాయన్ద్రు.

ఇని(౨) “నారశబ్దేనజీవానాం సమూహాప్రోచ్యతేబుధైః | గో
 లమ్బనంతస్య తేననారాయణ స్త్వంతః” ఎన్దిఃపడియే నారశబ్దమ్ ;
 మాన జీవసమష్టిక్కువాచకమాయ్, అయనశబ్దమ్ - “ఇణ్ - గ
 ఎన్దిఃపఠాతువిలే ప్రాప్యవాచియాయ్, ఆక, “నారాయణన్” ఎ
 చేతనవర్గత్తుక్కు ప్రాప్యభూతనెన్దతాయన్ద్రు.

బద్ధలాభముమ్ ప్రాప్యమాకై యాలే, (౩) “మాతా పితా
 నివాసశ్శరణంసుహృద్గతిర్నారాయణః” ఎన్దుమ్, (౪) “ఎమ్మి

యెన్నుడై చుచ్చిల్ల మెసక్కరశెన్నుడై వాణాల్ ” ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱ
పడియే సర్వవిభబన్ధువుమ్ సర్వేశ్వరసెన్ఱుమ్ శొల్లిల్ల థాయిల్లరు.

(౧) “విష్ణుపోతంబినానాన్యత్కిచ్చిద స్తిపరాయణమ్” ఎన్ఱిఱపడియే
అయనశబ్దమ్ ప్రాపక వాచియాయ్, చేతనరుక్కు-ప్రాపక సెన్ఱుమ్ శొల్లిల్ల
థాయిల్లరు. పిరాట్టి నారశబ్దకోటిఘటితై యాకై యాలే ఇప్పద త్తిల్
లక్ష్మీనమస్సన్ధముమనుసనేయమ్.

ఆక ఇన్దనారాయణపదత్తాలే కై జ్జుర్యప్రతిసమ్బధియై చొల్లి
ల్ల థాయిల్లరు.

మకారవివరణమాన “ఆయ” ఎన్ఱిఱచతుర్థియాలే అవన్ తిరువడి
కలిల్ పణ్ణుమ్ కై జ్జుర్యనై అపేక్షిక్కిఱతు. చతుర్థి-మకారవివరణమాన
పడి యెన్నెన్నిల్; శేషత్వత్తుక్కు అశ్రయమాకవితే మకారవాచ్యనై
చొల్లిల్లరు. “అకిచ్చిత్కరన్య శేషత్వాఽనుపపత్తిః ” ఎన్ఱిఱపడియే,
అన్దశేషత్వసిద్ధితాన్ కిచ్చిత్కారత్తాలే యాకై యాలే, కిచ్చిత్కార
ప్రకాశకమాన ఇన్దచతుర్థి మకారవివరణమాకిఱతు. కిచ్చిత్కారమిన్ఱాతవన్ఱు
శేషత్వమిశై. శేషత్వమిన్ఱాతవన్ఱుస్వరూపమ్, * అసన్నేవ వాయ్ విడుమ్.

ఆక ఇమ్మాన్ఱుపదత్తాలుమ్ ఈశ్వరనుడైయ స్వరూపముమ్,
ఆత్మావినుడైయ స్వరూపముమ్, త్యాజ్యతయా విరోధిస్వరూపముమ్
శొల్లిల్ల థాయిల్లరు. ఈశ్వరన్ సర్వశేషియాయురుక్కుమ్. చేతనవన్ఱు
అవనుక్కు అనన్యార్ శేషమాయురుక్కుమ్. స్వస్వాతన్త్ర్యముమ్, అన్య
శేషత్వముమ్-స్వరూపవిరోధియాకక్కడవత్తెన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱతు. ప్రణవ
త్తిలే, నమశ్శబ్దత్తిలే - ఈశ్వరనుడైయ నిరపాయో పాయత్వముమ్,
చేతననుడైయ అనన్యశరణత్వముమ్, స్వరక్షణప్రపుత్తి స్వరూపహాని
యెన్నుమిడముమ్ శొల్లిల్ల థాయిల్లరు. ఈశ్వర కిచ్చిత్కారత్తిను
డైయ పరమప్రాప్యత్వముమ్, ఇవనుడైయ అనన్యభోగత్వముమ్, ప్రాప్య

స్తరసమ్భన్ధమ్ అప్రాప్తమేన్నుమిడముమ్ చరమపదత్తాలే శొల్లిన్
త్రాయీన్.

ఆక ఇత్తాల్ చేతననుడై య ప్రకృతేపరత్వముమ్, ప్రకృతేపర
నుడై యశేషత్వముమ్, శేషత్వత్తినుడై య అనన్యార్హత్తైయుమ్, అన
న్యార్హ శేషత్వ ప్రతిసమ్భన్ధియైయుమ్, అనన్యార్హ శేషభూతనుడై య
అహజ్కారమమకారనిపుత్తియైయుమ్, తన్నిపుత్తమాన స్వరూపత్తి
నుడై య అత్యంతపారతన్యతైయుమ్, పారతన్యకాస్తేయాన తదీయ
శేషత్వతైయుమ్, పరతన్త్రనుక్కు అనురూపమాన ఉపాయతైయుమ్,
ఉపాయఫలమాన కైజ్కర్యతైయుమ్, కైజ్కర్యప్రతిసమ్భన్ధియైయుమ్
శొల్లుకిటతు.

రక్షకాన్తరప్రతిపత్తియుణ్ణానపోతు, అకారార్థమ్ నెజ్జిల్ పట్ట
తిలైయాకక్కడవతు. స్వస్వాతన్త్ర్యమ్నడై యాడిన్ద్రాకిల్, చతుర్థ్య
ర్థమ్నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాకక్కడవతు. శేష్యన్తరప్రతిపత్తి ఉణ్ణాయిన్ద్రా
కిల్, ఉకారార్థమ్ నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాకక్కడవతు. దేహాత్మాభిమా
నమ్నడై యాడిన్ద్రాకిల్, మకారార్థమ్నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాకక్కడవతు.
సాధనాన్తరరుచియుమ్ శ్రీవైష్ణవర్కళిపక్కల్, సజాతీయత్వప్రతిపత్తి
యుమ్ నడై యాడిన్ద్రాకిల్, నమశ్చైవ్యార్థమ్ నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాక
క్కడవతు. ఈశ్వరవిభూతిభూతరోడేరాగ ద్వేషమ్ నడై యాడిన్ద్రాకిల్,
నారశబ్దార్థమ్ నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాకక్కడవతు. అబద్ధనక్కల్ పక్కల్
బద్ధత్వప్రతిపత్తియుణ్ణాయిన్ద్రాకిల్, అయనశబ్దార్థమ్ నెజ్జిల్ పట్టతిలై
యాకక్కడవతు. ప్రయోజనాన్తరరుచియుణ్ణాయిన్ద్రాకిల్, చతుర్థ్య
ర్థమ్ నెజ్జిల్ పట్టతిలైయాకక్కడవతు.

పరస్పరహాస్యమ్ తిరుమన్త్రప్రకరణమ్ మున్ద్రీన్ద్రీన్.

పెరియవాచ్చాన్బిల్లైతిరువడిక శేశరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

పరస్పరహాస్యమ్ ద్వయప్రకరణమ్.

నమః ఆచార్యార్కభో ఇమ్మనాగ్ధే విశదమాక అనుసన్ధిత్తప్ర
కారమాయ్, “మస్తారంత్రాయతే” ఎన్గిఱప్పొత్పత్తియిన్బడియే అనుస
న్ధితావైరక్షిత్రైయా లేమస్త్రశబ్దవాచ్యముమాయ్, వాక్యద్వయాత్మక
మాకైయా లే ద్వయమెఱుఱుతిరునామముమాయ్, శిష్టాచారద్వారత్తా లే
మస్త్రసిద్ధమానవర్థత్తుక్కుప్రమాణముమాయ్, ఇన్వర్థనిష్ఠరుడైయ అను
స్తానరూపమాయరుక్మి-ఆద్వయమ్ - తిరుమస్త్రత్తిల్ నమశ్శబ్దత్తిలుమ్
నారాయణపదత్తిలుమ్ ఉక్తమాయ్ సకలశాస్త్రతాత్పర్యభూమిభూత
మాన ఉపాయాంశత్తైయుమ్ ఉపేయాంశత్తైయుమ్ విశదీకరిక్కిఱు.

ఇప్పదద్వయత్తిలుమ్ శొన్న ఉపాయోపేయజ్గళే సకలశాస్త్రతా
త్పర్యమెఱుఱు నిర్ణయిత్తుత్తురువార్ ఆరెన్నిల్; నిన్టార్ నిన్టనిలైకళి లే
అన్వోరుక్కు రుచివిషయభూతమాన పుత్రపశ్యన్నాది పురుషార్థసిద్ధి
క్కు సాధనవిశేషజ్గళై ఎఱుతిప్పోరుకిఱ శాస్త్రనానే, (౧) “పరీక్ష్య
లోకాకర్మచితాన్పా గ్రహ్మణోనిర్వేదమాయాత్” (౨) “క్షరన్తిన
ర్వావైదిక్యాజుహోతియజత్రికియాః । అక్షరంనక్షరంజ్ఞేయం బ్రహ్మ
చైవప్రజాపతిః” ఎన్ట, అల్పాస్థిరత్వాదిదోషబహుళమాయరుక్మై
యా లే నిర్వేదగోచరమాకచ్చల్లి, (౩) “నిరజ్జనఃపరమంసామ్యము
వైతి” (౪) “బ్రహ్మణోమహిమానమాహ్నోతి” (౫) “మమసాధ
ర్మమాగతాః । సర్గేషిన్దోషజాయస్తే ప్రశయేనవ్యధన్తిచ ” (౬)
“రసం హ్యేవాఽయంలభ్యానన్దీభవతి” (౭) “యత్రసాన్యత్పశ్యతినాన్య

(౧) ముణ్డ-౧-౨-౧౨.

(౨)

(౩) ముణ్డ-౩-౧-౩.

(౪) తై-నా-౮-౦.

(౫) గీ-౧౪-౨.

(౬) తై-ఆ-౭-౧.

(౭) ఛాన్డో-౭-౨౪-౧.

చ్చుణ్ణోతి నాన్యద్విజానాతినభూమా” (౧) “నిరస్తాతిశయాహ్లాదసుఖ
భావైకలక్షణాభేదజంభగవత్ప్రాప్తిరేకాంతాఽఽత్యంతికోమతా” (౨)
“ఏతత్సామగాయన్నాస్తే, హాపుహాపు” (౩) “యేనయేనధాతాగచ్ఛతి
తేనతేనసహగచ్ఛతి” (౪) “ఇమంమానవమావర్తంనావర్తస్తే” (౫)
“నచపునరావర్తతే, నచపునరావర్తతే” (౬) “అనావృత్తిశ్శబ్దాదనా
వృత్తిశ్శబ్దాత్” (౭) “ఆబ్రహ్మభవనాలోకాపునరావర్తినోద్జన
మాముపేత్యతుకౌస్తేయపునర్జన్మనవిద్యతే” ఎన్నిటపడియే, యావదాత్మ
భావి అనుభవియానిష్టాలుమ్, అనుభూతాంశమ్ అల్పమాయ్, అనుభా
వ్యాంశమ్ (౮) “యతోవాచోనివర్తస్తే, అప్రాప్యమనసాసహ” ఎన్ని
టపడియే వాఙ్మనస్సుకళుక్కు అవిషయమావృడి నిరవధికవైభవతై
యుడైతాయ్, సంసారమ్ (౯) “బహుభాసంతదుఃఖివర్షిణి” ఎన్నిటప
డియే సుఖలేశగన్ధముమిగ్లాతపడి నిష్ప్రప్తదుఃఖిమేయాయురుక్కుమా
పోలే, (౧౦) “నోపజనంస్తరన్నిదంశరీరమ్” ఎన్నిటపడియే పూర్వానుభూత
దుఃఖిస్త్వతిక్కుఅవకాశమిగ్లాతపడి, (౧౧) “ఈటిలిన్బత్తిరువెళ్ళమ్యాన్
మూట్ కిసన్” ఎన్దు - నిష్ప్రప్తసుఖావగాహనరూపమాయ్, ఒరుకాల
త్తిలేతోన్ది కాలాన్తరత్తిలే కిడ్డియుణ్ణుమతన్త్రిక్కే భోగ్యమాన అన్ద
ప్పరచన్దువోడు భోక్తావానతన్నోడు భోగనర్థకమాన అద్దేశతోడువాశి
యట అకాల్యకాలమాయుర్కేయాలే, అన్లె యుళ్ళుతన్లె యుమ్
అనువృత్తమాయ్, నేరేనిష్ప్రప్తమాన చేతననుడైయ స్వరూపత్తుక్కు
అనురూపముమాయ్, భగవద్గుణాన్తనుభవజనితప్రీతిప్రేతముమాన భగ
వత్కైజ్జ్యోర్మమే పరమప్రాప్యమెన్దు శొల్లుకై యాలుమ్, అతుక్కు

(౧) వి-పు-౬-౫-౫౯. (౨) తై-శ్చ-౧౦-౫. (౩) పరమసంహితా-

(౪) (౫) ఛాన్డో-౮-౧౫-౧. (౬) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౨.

(౭) గీ-౮-౧౬. (౮) తై. ఆ. ౯. (౯) స్తో-౪-౪౯.

(౧౦) ఛాన్డో-౮-౧౨-౩. (౧౧) తి-వా-౨-౬-౮.

మేలేనిరతిశయమాయిరుప్పతొరు పురుషార్థముజ్ఞాక శ్రుతమల్లామైయాలమ్ ఉపేయమాయలునతుభగవత్తై జ్ఞార్థమ్.

అప్పడిపరమప్రాప్యమాన తై జ్ఞార్థతైప్పెటుకై కు సాధనమాక శాస్త్రజ్ఞిలేమ్మితుకిఱ, (౧) “సత్యంతపోదమశ్య మోదానంధర్మఃప్రజనన మగ్నయోఽగ్నిహోత్రయజ్ఞోమానసంన్యాసః ” ఎన్టాప్పోలే, శొల్లు కిఱసాధనసమూహజ్ఞై (౨) “తస్మాత్సత్యంపరమంపద ని, తస్మాత్తపః పరమంపద ని” ఎన్ట బన్టుకొన్టు ఉత్తప్పిష్టమాకచ్చొలి, ఎన్టొత్తుక్కుమ్ మేలే (౩) “తస్మాన్నాసమేషాంతపసామతిరిప్తమాహుః” (౪) “న్యాస ఇతి బ్రహ్మ, బ్రహ్మహిపరః, పరోహిబ్రహ్మ, తానివా ఏతాన్యవరాణి తపాంసి న్యాసఏవాఽత్యరేచయత్ ” ఎన్ట సర్వోత్తప్పిష్టమాక న్యాసశబ్ద వాచ్యమాన ఉపాయవిశేషతైచ్చొలి, తద్యవ్వితి యైయడైయ అప క్తిష్టమాకచ్చొల్లుకై యాలమ్, ఇతుక్కుమేలే విలక్షణమాయిరుప్ప తొరు ఉపాయవిశేషతై ఎడామైయాలమ్, అన్తకై జ్ఞార్థప్రాప్తిక్కు ఉచితమాన ఉపాయముమ్ నమశ్శబ్దోక్తిమాన ఉపాయమే. ఆకై యాలే ఇవైసకలశాస్త్రతాత్పర్యజ్ఞాన ఉపాయోపేయజ్ఞో.

ఆక, ఇన్దశాస్త్రత్తుక్కు తాత్పర్యమాయలునతు ఇజ్ఞుశొన్న ఉపాయముమ్ ఉపేయముమాకిల్, ఉపాయాన్తరజ్ఞై యుమ్ ఉపేయాన్తరజ్ఞై యుమ్ ఉపపాదిక్కైక్కు అడైయెన్నెన్నిల్; శాస్త్రమాకిఱతు (౪) “త్రైగుణ్యవిషయావేదాః” ఎన్ఱిఱపడియే, పెన్ద్రతాయ్ అన్ద బధిరాదికళాన వికలకరణరోడు పటుకరణరోడు వాళియఱ వత్సలైయాయురుక్కుమాపోలే, మాతాపితృసహస్రజ్ఞశిత్కాట్టిలిమ్ వత్సలతరమా కైయాలే, తమఱిప్రచురరోడు సత్త్వప్రచురరోడువాళియఱ అనర్కకళ్ అపథేప్రవృత్తరాయ్, నశిక్కివిడత్తుమమల్లామైయాలే అవ్వోరుడైయ

(౧) తై-నా-

(౨) తై-నా-౬-౫౦.

(౩) తై-నా-౬-౭౨.

(౪) ౧-౨-౪౫.

గుణానుగుణమాక పురుషార్థజలై యమ్ తత్సాధనజలై యమ్ ఉపదేశిత్తు కొల్కోకొమ్మిలే ఏఱుకైక్కు శుభ్యక్కాల్ నాట్టువారోపాతి, ఇన్వోముఖిజ్జలా లే తన్నుడై యతాత్పర్యాంశ త్తిలే ఆరోపిక్కైక్కాక ప్రవృత్తిప్పిక్కిఱతాకై యాలే కుడైయిలై.

అతావతు-ఒరువనన్, తన్నుడై య కర్మవిశేషత్రాలే పరహింసై సాధనమాక ద్రవ్యార్జనమ్ పణ్ణుకై యిలే రుచియుడై యనామ్; అననుక్కు పరమపురుషార్థలక్షణమోక్షస్వరూపతేయుమ్, తత్సాధనజలై యమ్ ఉపదేశిత్తాల్, జీవిక్కైక్కాయాకాతు. ఇన్వనై అనాదరిక్కిల్ అపభేదప్రసృత్త నాయన్వనామ్. అతుక్కాక ఇననుడై యరుచ్యనగుణమాక, నీ ద్రవ్యార్జనమ్ పణ్ణుకైక్కాక వర్ధిపటిక్కైక్కయిలే అన్వయిక్కిల్ అతు ఆయాస సాధ్యముమాయ్, నీ నిన్దైక్కిఱ ఫలన్దాన్ పాక్షికమునూయ్, నరకోదర్కముమాయిరుక్కుమ్; నాన్ శోలుకిఱవర్ధియే ఇట్టియిల్ అవ్వా యాససాధ్యత్వాదికవన్దియిలే నీ నిన్దైక్కిఱఫలమ్ వెఱలామ్; నీ కణిశిక్కిఱపరహింసై యైయుమ్ కై విడవేణావెన్టు శ్యేనవిధియై ఉపదేశిక్కుమ్. ఆనాల్ ఛేదమెన్నెన్టు ఇతిలే ఇట్టిన్దు ఇట్టై అనుష్ఠిక్కుమ్.

అతుపోయ్ అనాయాసేన ఫలపర్యంతమానవాతే శాస్త్రత్తిలే ఒరు విశ్వాసవిశేషమ్ పొఱుక్కుమ్. అత్తాలే క్షీణసాపనామ్. అన్దపాపక్షయత్తాలే పిఱరై కొన్డు నయిఱువశర్కైక్కయిల్ రుచికట్టిన్దు, అహింసాత్మకమాయిరుప్పతారు వర్ధియాలే ద్రవ్యార్జనమ్ పణ్ణుకై యిలే రుచి పిఱుక్కుమ్. అవ్వశవిలే (౧) “వాయస్యగ్ శ్వేతమాలభేతభూతికామః” (౨) “చిత్రయాయజేతపశుకామః” (౩) “కారీర్యావృష్టికామోయజేత” ఎన్టాపోలే, ఐహికఫలసాధనజలై విధిక్కుమ్.

అన్ద ఐహికఫలమాన శ్మేత్రాదిశిలే, అల్పత్వపరిమితకాలనర్దిత్వాదికలైక్కిణ్ణు, బహుళమాయ్ చిరకాలనర్దియూన ఫలత్తిలే రుచి

ముక్తానపోతు, (౧) “జ్యోతిష్టామేన స్వర్గకామాయజేత” ఎన్టాప్సతే
స్వరాదిసాధనవిశేషజ్ఞై విధిక్కుమ్.

అనై తన్నిలుమ్, (౨) “స్వరేపిపాతభీతస్య యిష్టోర్నాస్తి
విర్వృతిః”(౩) “అసన్తోషశ్చభవతి దృష్ట్వాదీప్తాంపరశ్రియమ్” ఇత్యాది
శ్రిత్యాలుకిటపడియే, కర్మసాధ్యమాకై యాలుమ్, కర్మక్షయత్తిలేక్షీణ
సూవతోష్టాకై యాలుమ్, ఇడైవిడమల్ పతనభయమ్ నడై యాడుకై
మూలుమ్, పరసమృద్ధిపొలుక్కమాట్టాలపడియాలే ఉడ్డైతు ఉరుక్కా
న్యతే తనక్కుణ్ణాన సుఖమ్ కీఘ్రిన్దువోకై యాలుమ్, సృష్టిసంహారాదిక
సక్కుక్కర్మభవిత్తువోకుమ్ దేశమాకై యాలుమ్ నిర్విణ్ణనాయ్, దుఃఖ
శ్లోనేరాకక్కూలుకై యిలే రుచిపిటన్దతాకిల్, (౪) “యోగినామమృతం
క్రాంతం స్వాత్మసన్తోషకారిణామ్” ఎన్నిటపడియే ఆత్మప్రాప్తిహేతుభూత
సూనయోగవిశేషజ్ఞై విధిపుతు.

అతుతన్నిలుమ్, (౫) “తెరివరియవళవిగ్లాచ్చిన్ద్రన్మమ్” ఎన్నిట
పడియే ప్రాకృతవిషయభోగత్తిత్కాట్టిల్ మినుగ్గియరున్దతేయాకిలుమ్,
గ్వాత్మానుభవమాత్రమాకై యాలే విధవాభోగత్తోపాతినక్కుచితమా
యరుక్కుమెన్దు, తత్సజ్జోచనిబన్దనమాన ఉపేత్తైపిటన్దతాకిల్, (౬)
‘ఆనన్దోబ్రహ్మ’ “ఆనన్దమయః” (౭) “ఆనన్దయాతి” (౮) “ఆనన్ది
కవతి” (౯) “ఏవిలిన్బమ్మికవెల్లెనికత్తన్దన్ మేవియే” ఎన్నిటపడియే,
సోన్నోడుకిట్టినారై యడైయ పరమానన్దికళాకప్పణ్ణమ్బడి ఆనన్దమయ
గానసర్వేశ్వరనై పె్పెలుకై క్కు ఉపాయమాన కర్మజ్ఞానాది సాధనపర
మ్మరైకజ్ఞై విధిపుతు.

(౧)

(౨)వి-పు-౬-౫-౫౦.

(౩)

(౪)వి-పు-౧-౯-౩౮.

(౫)తి-వాయ-౪-౬-౧౦.

(౬)తై-శ్చ-౯-౧.

(౭)తై-ఆ-౭-౧.

(౮)తి-వాయ-౪-౫-౩.

అన్దసాధనజ్ఞుడై య దుష్కరత్వ సాపాయత్వచిరకాల సాధ్యత్వ విశిష్టబలప్రదత్వాద్యనుసన్ధానతాలే ఇతైత్తవనుక్కు - అన్దసాధనజ్ఞు యుక్కు ఎతిర్ త్తట్టయిరుక్కుమ్ సాధనవిశేషతై విధిప్పతాయ్ పోరు కిఱతాకై యాలే, పరమపురుషార్థలక్షణమోక్షైవిధిక్కులావతు-తద్వ్యతి రి క్తసకలపురుషార్థజ్ఞిలుమ్జుగుప్పై పిఱన్దవనుక్కు. అన్దపురుషార్థత్తుక్కు సాధనమానచరమోపాయతై విధిక్కులావతు - ముముక్షువుక్కు సంసార త్తిలుణ్ణాన భయమడై య ఇస్సాధనజ్ఞిలే యుడై యనాయిరుక్కు మవనుక్కు.

ఆక ఇన్దె ఇరణ్ణుమ్ అనధికారికయుక్కు ఉపదేశిక్కైక్కుయోగ్య తైయిల్లామైయాలే అధికారికత్తైక్కాక త త్తన్దుణానుగుణమానపురుషార్థతత్సాధనజ్ఞతై విధిక్కిఱతు.

ఆక తిరుమన్త్రార్థతై విశదీకరిక్కిఱ ద్వయత్తిల్ పూర్వార్థమ్ పదత్రయాత్మకమాయ్, (౧) “తస్మాన్నాన్యసమేషాం తపసా హ తి రి క్తమాహుః” (౨) “ముముక్షురైవశరణమహంప్రపద్యే” (౩) “త్వామేవశరణంప్రాప్య నిస్తరన్తి మనీషిణః” (౪) “సాహంత్యాం శరణమసారమప్రమేయంసమ్ప్రాప్తం” (౫) “శరణంతేవ్రజంవిభో” (౬) “శరణ్యంశరణంయాతో గోవిన్దంనావసీదతి” (౭) “శరణంవ్రజ” (౮) “మామేకంశరణంవ్రజ” ఇత్యాదికళిలే ముముక్షువుక్కు క్కర్త వ్యమాకచ్చొల్లప్పడుకిఱ ప్రపత్తియైయుమ్, ప్రపత్త్యవిషయవిశేష తైయుమ్, అత్తై అచ్చమఱిశ్రయిక్కులామ్బడి పణ్ణిత్తరుమ్ పురుషకార విశేషతైయుమ్ శొలుకిఱతు.

(౧)తై-నా-౬-౫౦. (౨)శ్వే-౬-౧౮. (౩)జిఠ-౧-౪.
 (౪)వి-త్ర-౫-౨౩-౪౭. (౫)భవిష్యత్పురా (౬)
 (౭) (౮)గీ-౧౮-౬౬.

అతిల్ పదత్రయాత్మకమాన ప్రథమపదత్తిల్ శ్రీశబ్దమ్-పురుష కారత్తై చ్చొల్లుకిఱతు. ఉపాయమ్ ఉపేయార్థముమాయిరుక్క చ్చొయ్తేయుమ్, ప్యుత్పత్తివేల్తై యన్ఱియిలే అనుష్ఠానవేల్తై యాయ్, ఉపాయానుష్ఠానాన్తరమ్ ఉపేయ సిద్ధియాకై యాలే, ప్రథమోపాత్తమానవోపాతి ఇవ్వపాయస్వీకారత్తుక్కు మున్నేవేణుమే శేరవి డుమ్ పురుషకారముమ్. ఆకై యాలే ప్రథమత్తిలే పురుషకారభావ త్తుక్కు ఏకాన్తమానస్వభావవిశేషజ్ఞోడేకూడియిరుక్కిఱవన్తువిశేషత్తై నిరేశిక్కిఱతు శ్రీశబ్దమ్.

అన్త స్వభావజ్ఞభావన; పురుషకారమాకనినై క్కిఱవన్తువైప్పర్ ముమ్బాతు, వేటారుపురుషకారమ్ తేడవేడ్డారపడి, ఇవనోడే ఒర సమ్బన్ధవిశేషమున్డాకైయుమ్, ఇవన్ నినై క్కిఱవిషయత్తోడే శేర్క్కు మ్బాతు ఇవన్తోపాతి, తనక్కు వేటారుపురుషకారమ్ వేడ్డారపడి అవ్వి షయత్తోడే ఒరుసమ్బన్ధవిశేషమున్డాకైయుమ్, ఆక ఇరణ్ణుమితే పురుష కారవస్తువుక్కు పేక్షితమ్.

అవై ఇరణ్ణుస్వభావవిశేషత్తైయుమ్ “శ్రిళ్ - సేవాయామ్” ఎన్ఱిఱ ధాతువిలే “ శ్రీయతే ” “ శ్రయతే ” ఎన్ఱిఱప్యుత్పత్తి ద్వయత్తాలు మాక ప్రకాశిప్పిక్కిఱతు. ప్యుత్పత్తిద్వయత్తాలుమ్ “సేవిక్కుప్పడాని న్ణాళో; సేవియానిన్ణాళో” ఎన్ఱు-సేవావిషయమాయిరుక్కుమ్; సేవైక్కు ఆశ్రయముమాయిరుక్కుమెన్ఱిఱతు.

(౧) “ఈశ్వరీంసర్వభూతానామ్” (౨) “అస్మేశానాజగతః” ఇత్యాదికళిచ్చొల్లుకిఱపడియే, భగవద్వ్యతిరిక్తసకలపదార్థజ్ఞుక్కుమ్ ఈశ్వరియాయిరుక్కైయాలే, త్రివిధాత్మవర్గత్తాలుమ్ సేవిక్కుప్పడా నిఱుమ్. ఆకై యాలే సేవావిషయభూతైయాయిరుక్కుక్కడవో

(౧) “విష్ణుపత్నీ” (౨) “విష్ణుశ్రీః” (౩) “హీశ్వరేలక్ష్మీ శృవత్సౌ” ఇత్యాదికళిచ్చులుకిఱపడియే, పత్నీ త్వేన ఈశ్వరనుక్కు శేషభూతై యాయురుక్తై యాలే, అనన్తై సేవియానిఱ్ఱుమ్. ఆక్తై యాలే సేవైక్కు ఆశ్రయముమాయురుక్కుమ్. ఆనబొలితే కర్మకర్తృ భావ విరోధమిన్తి క్కేయ్యురేవతు. మాతా వాకిల్ ప్రజై కళుక్కు స్వామి నియుమాయ్ భర్తావుక్కు శేషభూతై యుమాయితే యురుప్పతు. (౪) “త్వంమాతాసర్వలోకానాం దేవదేవోహరిఃపితా” ఎన్నక్కడవతితే.

ఆక, మాతృత్వత్తాలే చేతనరోడే నిత్యసమ్బంధముణ్ణాకై యాలుమ్, పత్నీ త్వేన ఈశ్వరనోడే నిత్యసమ్బంధముణ్ణాకై యాలుమ్ పురుషకారభూతై పిరాట్టియెన్నుమిడతై పుత్రత్పత్నిద్వయత్తాలుమ్ శొల్లిల్ న్ద్రాయీల్లు.

పురుషకారభావత్తుక్కు ఏకాంతమాక ఇవళుక్కుచ్చొన్న ఉభయ సమ్బంధత్తుక్కుముణ్ణానప్రయోజనవిశేషతై చ్చొల్లుకిఱతు, “శృణోతీతి-శ్రీః” “శ్రావయతీతి-శ్రీః” ఎన్నిఱనిరుక్తమ్. “శృణోతి” ఎన్ఱు-కేట్టు-మెనైయాలే, చేతనరోడుణ్ణాన బంధకార్యతైచ్చొల్లుకిఱతు. “శ్రావయతి” ఎన్ఱుకేట్టియానిఱ్ఱు-మెనైయాలే ఈశ్వరనోడుణ్ణాన బంధకార్యతై చ్చొల్లుకిఱతు.

అతానతు-ఇనన్ “ఈశ్వరతత్వమితై” ఎన్ఱు ఎఱుతి ఎఱుత్తిడు మన్ఱుమ్, ఇననురు మాయాతపడి ఇరామడమూట్టువారోపాతి, కణ్ కాణామల్ నోక్కి-ప్పొరువతు. కరణకళేబరవిధురమాయ్ అచిత్కల్పహయ్ క్కిడక్క, అపేక్షానిరపేక్షమాక వేదయమానమనావాయ్ కొణ్ణుకరణ కళేబరజ్జలై కొడుప్పతు. పిన్ఱు ఇవల్లుక్కు ప్రవృత్తినివృత్తి శక్తి

(౧) శ్రీనూక్తమ్. (౨) వి-పు-౧-౭-౧౦. (౩) యజు-ఆ-
(౪) వి-పు-౧-౬-౧౨౮.

ఉద్ధాకైక్కాక అనుప్రవేశింపుతు. పిన్న అనురరాక్షసాదిశ్శాలితే
తుకైయుల్లుమోతు, *నాట్టిల్ పిఱన్దుపడాతనపట్టు రామకృష్ణాదిసూ
పేణమూర్తిలే అమ్మేర్దు, ఎతిరికై ఇడటిక్కొడుపుతు. “నమ్మెప్పెలు
కైక్కిడాయరుప్పతొరు అతిపుణ్ణామా” ఎన్నుమ్ నోయాకైయాలే,
వేదజ్ఞులైయుమ్, వైదికరైయుమ్ ప్రవర్తిప్పిత్తు, ఇవైపడుకిఱిన్వై
క్కణ్ణ, ఇవర్కళిలుమ్ (౧) “భృశంభవతిదుఃఖతః” ఎన్ఱుతిరువుళ్ళమ్
మికవుమ్ ఉడైకులై ప్పడువతు. సాధనజ్ఞభాక కొడులైకరణకళేబరజ్ఞలే
బాధకిజ్ఞభానాల్, అవర్దైక్కొణ్ణ అభిపతియామైక్కాక, అవర్దై
ఒడిత్తిట్టువైపుతు.

పిన్న(౨) “సపకాకీ నరమేతి” ఎన్ఱునిత్యవిభూతియు క్తనానతాన్
ఇవర్దైయుభీయచ్చెల్లమై ఉడమ్మువెళుప్పతామ్బడియాన నిరుపాధిక
బద్ధముమ్, (౩) “రక్ష్యాపేక్షాంప్రతిత్తతే” ఎన్ఱిఱపడియే ఇవైపడుకిఱి
నోవుపొలుక్కమాట్టమైయాలే “నామ్ ఇభిన్దునోక్కుకైక్కు, శితితు
ఇడమ్బిణ్ణి తరువతుకాణ్” ఎన్ఱు అవసరప్రతిత్తనావతు. (౪) “అరిఁప్రా
ణాన్పరిత్యజ్యరక్షితవ్యః” ఎన్ఱు, నాన్ అభిస్తేయాకిలుమ్ఆశితరైరక్షిక్క
క్కడవేన్” ఎన్నతు; (౫) “దోషాయద్యపితస్యస్యాత్” (౬) “నత్యజేయం
కథంచన” (౭) “సమాహంసర్వభూతేషు” ఎన్ఱుమ్, స్వభావవిశేష
ముమ్, ఏవమాదికళడైయ ఆశ్రయణీయనాన సర్వేశ్వరస్వక్కలిలే సమ
వేతమాయిరానిఱుచ్చెయ్తేయుమ్, అప్పడిప్పట్టిరుక్కిఱి అవనుడైయ
వాత్సల్యశీతళమాన తిరువుళ్ళత్తై, (౮) “క్రోధమాహారయస్త్రీమ్”
ఎన్ఱిఱపడియే క్రోధత్తుక్కు ఇరైయాక్కిక్కడల్ కొతిత్తాప్పాలే కొతి
క్కుమ్బడిపణ్ణునతు.

(౧) రా. ఆ. యో. ౨-౪౨. (౨) మహాపని. ౧-౧. (౩) లక్ష్మీతత్తై. ౧-౭.

(౪) రా. యు. ౧౮-౨౮. (౫) రా. యు. ౧౮-౩.

(౬) గీ. ౬-౨౬. (౭) రా. ఆ.

(౧) “ప్రియంవదః” ఎన్జిటపడియే మృతసజ్జీవినియాన వాగ మృతతై (౨) “క్షిపామి” (౩) “నక్షమామి” (౪) “హన్యామ్” ఎన్జిట పడియే, విషధారై పోలే శ్రవణకటుకమామ్బడిపల్లవతు. సర్వోజ్జీవన హేతువాన అవనుజైయ దివ్యవ్యాపారజ్ఞతై సరకాదికిళితే తళ్ళిక్కుట్టి కొత్తైయాక నిఱుత్తఱుత్తు ప్తీర్ త్తు కైయిలే అధిక్రృతమామ్బడి యుమ్, అనాదికాలమ్ పల్లెప్పోరుకిఱి భగవదపచారభాగవతాపచారా ౭నహ్యపచారనానావిధా౭నస్తాపచారా౭నుసన్ధానతాలే కుడలోకిరిన్దు అనాదికాలమ్ కర్మజ్ఞతై నిఱుత్తఱుత్తు ప్తీర్ త్తు ప్పోరుకిఱివవన్తై ఆశ్రయి క్కప్పుకుకిఱుతు.

“అవన్ ఉతిరక్కై-కఱువాలపడిపల్లెప్పోన్దనాన్ ఆశ్రయిక్కప్పు కుకిఱేన్, అతుక్కుక్కైతోడుచూనకర్మమ్ ఇలచ్చినైప్పడియేకుటియభీ యామల్ కిడక్కిఱుతు” ఎన్జిటభయాతిశయత్తాలే, తెణ్ణిసంసారత్తిల్ వెఱైయిమ్, భగవద్విషయత్తిల్ వైలక్ష్యముమ్ వడిమ్మిబ్బుకై యాలే పల్లవపోలే ఆశ్రయణవిముఖనాకమాట్టాలే, దుష్కరత్వాది కళాలే సాధనాస్తరణిల్ కాలిడక్కుళి, పుఱుమ్మే పోక్కడియద్రొయి తైడిడాడుకిఱి ఇచ్చేతనన్ ఈశ్వరన్ తిరువుళ్ళత్తిల్ నడైయాడుకిఱి అయి ద్రొయియోయాద్రొయి, నమ్మేచ్చేరవిడుకై క్కునమ్మోడుమ్ అవనోడుమ్ నిరు పాధిసమ్బన్ధతై యుడైయళాయ్, (౧) “నకళ్ళిన్నాపరాధ్యతి” ఎన్ను మివళైయెయ్మీయ ప్పకువాళలిలై” ఎన్జు కాకవుత్తాన్తాదిముఖత్తాలే అఱుతియిట్టు, (౨) “ప్రణిపాతప్రసన్నాహిమైథిలిజనకాత్మజా” ఎన్జు పురుషకారనిరపేక్షమాక అజ్ఞలిమాత్రసులభైయాన ఇవళైవన్దకిట్టి, (౩) “మాతల్లైథిలి రాక్షసీ స్వయితభై వార్ద్రాపరాధాన్వయారక్షన్త్యా

(౧) (౨) గీ.౧౬-౧౯. (౩) పరాహు. (౪)
 (౧) రా.య.౧౧౬-౪౪. (౨) రా.మ.౨౭-౧౭. (౩) శ్రీమద్రామాయ.౧-౧౭.
 † (పా) తీర్థుకైయిలే.

పవనాత్మజాల్లఘుతరా రామస్యగోష్ఠీకృతా' ఎన్గిటపడియే, పుటమ్ముళ్ళ పారు తమడైయ అల్లీదు ఈశ్వరనుక్కాళాకాతపడి, పూర్వాపరాధ త్రాలే అజ్ఞానవెనక్కు నిరుపాధికజననియాన దేవరీర్ తిరువడికళాభియ ప్పకలిల్లె; ఇనినాన్ ఈశ్వరనుడైయ ఇరక్కత్తుక్కు ఇరైయాయ్ రక్షి తనాతల్, అవనుక్కు స్వాతన్త్ర్యపాత్రమాయ్ నాశత్తోడే తలైక్క ట్టుతలొట్టియ ఇలైప్పాటుక్కై క్కిడమల్లాతపడి అనన్యగతి; ఇని అడియే నుక్కు హితమిన్న తెన్వఱిన్దు రక్షి త్తరుళ్ళుడై దేవరీరుక్కేభరమ్," ఎన్దు ఇనన్ శొన్నవార్తెయైక్కేట్టైయమ్, అతుక్కుమేలే వెన్నీరుక్కు క్కుళిర్ నీర్ పోలే నిరఙ్కుశస్వాతన్త్ర్యత్రాలే (౧) "అభితరిపావకోప మమ్" ఎన్గిటపడియే అనభిభవనీయనాన ఈశ్వరనై తన్నుడైయభోగ్య తాతిశయత్రాలే పదమాక్కి "నాయన్ తే! ఇచ్చేతననై అక్కిరి తరు ఛీర్" ఎన్నుమ్;

“ఆవతెన్;(౨)‘శ్రుతి స్త్యైతిర్మమైవాఽఽఞ్జా’ ఎన్దునమ్ముడైయ ఆఞ్జాదూపమానశాస్త్రమర్యాదైయై అతిలఘ్నన్దునమ్ నెన్జుపుణ్ పదుమ్బడి తీరక్కట్టియ అపరాధమ్ పణిప్పొన్దవనల్లనో; ఇవనై అక్కిరిక్కైయావ తెన్” ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. “అవనుడైయ పూర్వాపరాధజ్జలై ఉమ్ము డైయ పొత్తెక్కిలక్కాక్కి రక్షి త్తరుళ్ళీర్” ఎన్నుమ్ పిరాట్టి.

“పొత్తెయైనోక్కుకై కాక శాస్త్రమర్యాదైయై క్కుడనీర్ వట్టి యనో” ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. “శాస్త్రమర్యాదైయై నోక్కుకై కాక ఉమ్ముడైయ స్వాభావికమాన ఊమాతత్వత్తై క్కుడనీర్ వట్టియనో” ఎన్నుమ్ పిరాట్టి.

“ఉమైయైనోక్కిల్, శాస్త్రమర్యాదై కులైయమ్; శాస్త్ర మర్యాదైయైనోక్కినాల్ ఊమాతత్వమ్ కులైయమ్. ఇరణ్డమ్ కులై

యాతొక్తియవేణ్ణమ్. శెయ్యవదుప్పతెన్” ఎన్నమ్ ఈశ్వరన్. “కిజ్జర్తవ్యతాకులనాయురున్దాల్ అత్తనై యే; అవైయిరణ్ణమ్ కులైయాత పడి నభిశొలుకితేన్, అప్పడియే శెయ్తరుళిన్” ఎన్నమ్ పిరాట్టి.

“ఇరణ్ణమ్ కులైయామల్ ఇచ్చేతననై నోక్కవట్టియుణ్ణామాకిల్ నమక్కుప్పొల్లాతో, శొల్లిక్కాణ్” ఎన్నమ్ ఈశ్వరన్. “ఆనాల్ శాస్త్రమర్యాదైయై విముఖి విషయమాక్కువతు. ఉమ్ముడై యత్తమైయై అభిముఖి విషయమాక్కువతు. ఇరణ్ణమ్ జీవిత్తతాయణుమ్” ఎన్నమ్ విషయవిభాగమ్ పట్టిక్కొడుక్కుమ్ పిరాట్టి. అత్తైక్కేట్టు అట్టికియ విభాగమెస్తు ఇచ్చేతననై అజీకరిత్తురుళుమ్ ఈశ్వరన్.

ఆక ఇప్పడిసాపరాధజన్తునై ఈశ్వరన్ అజీకరిత్తురుళుమ్బడి యాన వాడైకలై క్కేట్టిత్తురుళుకై యుమ్. ఆక పురుషకారత్వసమర్పకమానస్వభావవిశేషజ్గళుమ్-తత్కార్యజ్గళుమ్ - ధర్మిగ్రాహకమాన శ్రీశబ్దతాలే శొల్లిల్ న్దాయ్దు.

ఇప్పడి పురుషకారభూతై యాయల్ న్దాయుమ్ ఇవళి అసన్నిహితై యాయురుక్కుమాకిల్, (౧) “చచ్చలంహిమనం” “చలచిత్తమ్,” (౨) “నిష్టవానిల్లానెణ్ణు” ఎన్నిటపడియే, శూతావధిక్కాల్ దుప్పోలే శుక్లుస్తువరుకిటి ఇస్సంసారిచేతనరుడైయ నెణ్ణుదళమాక అజ్కురిత్తురుచియాకై యాలే, ఉణభక్తురై యాయురుక్కుమాకై యాలే, అతుతీవ తల్లుమున్నే ఈశ్వరనై ఆశ్రయిక్కైక్కు విరకల్ దు, ప్పళై యకురుడేయాయ్ విడుమెన్నితశ్చైక్కుయిలే, రుచిపిన్దనపోళే ఆశ్రయిక్కులామ్బడి ఆశ్రయణీయవస్తువోడే ఇవళి నిత్యసంయుక్తైయాయురుక్కుమెన్నిటతు-మతుప్ప.

ఇమ్మతుప్పు-నిత్యయోగేమతుప్పొక్తై యాలే ఇవళి నిత్యాన పాయనియాయురుక్కుమెన్నిటతు. అతుక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; జ్ఞానాననన్ద

లక్షణమాన భగవత్స్వరూపత్తుక్కు జ్ఞానానందలక్షణమాన ఆత్మస్వ
రూప త్రితాటిల్ వ్యావర్తకమాన హేయప్రత్యసీకత్వ విభుత్వశేషిత్యా
దికళోపాతి, శ్రియఃపతిత్వముమ్ - మృదుపాదానకమాన ఘటకరకా
దికళిల్ పృథుబుధ్నోదరాకారరూపైయాన ఘటత్వజాతి ఘటత్తుక్కు
కరకాదివ్యాప్తియై పృథ్వికిఱనోపాతి, వ్యాప్తియై పృథ్విత్తు
మ్బడి, స్వరూపనిరూపకభూతైయాకై యాలుమ్,

స్వాభావికమాకవుమ్ బోపాధికమాకవుమ్ భగవత్స్వరూప్యమ్
పెద్దోర్కరై నిత్యరూపైయవుమ్ ముక్తరూపైయవుమ్ విగ్రహజ్ఞశిత్తా
టిల్ వ్యాప్తిత్వమామ్బడి, (౧) “శ్రీవత్సవత్సాః” ఎన్నిపడియే, అసా
ధారణాదివ్యమజ్గళ విగ్రహత్తుక్కు నిరూపకభూతైయాకై యాలుమ్.

ఒరుమిథునవిషయ కిచ్చితార్తైయైయిల్, ట్టణకాలముమ్
ధర్మిక్తమాట్టాతపడియాన నిత్యరైయుమ్ ముక్తరైయుమ్ నిత్యకైజ్జ
ర్వమ్ కొళ్ళుకైక్తాక, (౨) “శ్రియాసార్థమాస్తే” ఎన్నిపడియే నిర
న్తరసంశేషమ్ పణ్ణిక్కొట్టరుక్కై యాలుమ్,

విభవాదికళిలుమ్ వన్దాల్, (౩) “దేవత్వేదేవదేహేయం మను
ష్యత్వేచమానుషీ । విష్ణోద్దేహోఽనురూపాంవై కరోత్యేమాత్మనస్త
నుమ్” ఎన్నిపడియే అన్వో అన్వో అవతారసజాతీయమాన విగ్రహ
పరిగ్రహమ్పణ్ణివన్ద అవతరిక్కై యాలుమ్, అత్తుక్కుమేలే(౪) “అకలకిలే
నితైయుమ్” ఎన్దు మార్పిలేయిరున్దుమడలెడుక్కుమ్బడి భగవద్భోగ
త్తిలే ఆహ్లాత్తు, (౫) “జలాన్మత్స్యవిరోధృతౌ” ఎన్నిపడియే
క్షణకాలవిగ్లేహాఽసహాయాయుక్కై యాలుమ్.

(౬) “స్థలైశ్వరూప్యేణానదానుభూతయాప్యపూర్వవద్విస్తయ
మాదధానయా” ఎన్నిపడియే భగవదనుభవాఽవగాహనమ్బణ్ణి నిత్య

(౧) రా-య-౧౧౪-౧౫. (౨) శైశీ- (౩) వి-పు-౧-౯-౧౪౫.

(౪) తి-వా-౬-౧౦-౧౦. (౫) రా-అయో-౫౩-౩౧. (౬) స్తో-౪-౩౮.

ముక్తసంఖ్యజ్ఞో (౧) “సపకథాభవతి, ద్విధాభవతి, త్రిధాభవతి, శతధాభవతి, సహస్రధాభవతి” ఎఱ్ఱ అనేక శరీరపరిగ్రహమృణ్ణినిరస్తరానుభవమృణ్ణి నాలుమ్, (౨) “నిరవద్యః పరిపాప్తేః” ఎఱ్ఱిపడియే అనుభూతాంశమ్ అల్పమాయ్, అనుభావ్యాంశమే అపరిచ్ఛిన్న మామృడియాన పేరియ వైభవజ్ఞైయై డైయ తానుమ్ తన్నుడైయ జ్ఞానశక్త్యాదికలైయమ్, స్వవైశ్వరూప్యజ్ఞైయమ్ నేర్న్దబరుకాలకలైక దేశముమ్ మలడు పదీత్రాతపడి నిరస్తరానుభవమ్ పణ్ణానిన్టాలుమ్, అన్దైక్కుక్కుత్తిరైవైత్తు అన్దవైశ్వరూప్యాననుభవమడైయ * భోగోపాహ్లాతకేళీచుళకితిమామ్బడి పణ్ణవదీత్రాన అవళుడైయ నిరవధికభోగ్యతాతిశయత్తాలే మూకపిలే ఇరుత్తి మడలెడుక్కుమ్బడి త్తూకాలముమ్ విరహానసానాకైయాలుమ్, ఇవళోనిత్యసంయుక్తైయాయురుక్కుమ్. “శ్రీయతే” ఎఱ్ఱిపుత్పత్తియాలే త్రివిధాత్మనర్గత్తిత్కాట్టిల్ వ్యాప్తిశొల్లిదీరు. * మతుప్పాలే అల్లాతనాచ్చిమారిత్కాట్టిల్ వ్యాప్తిశొల్లిదీరు. అల్లాతవర్కళుక్కు నిత్యసంయోగ హేతుభూతజ్ఞాన స్వరూపనిరూపకత్వాదికళిలైయే.

ఆక, ఇనళోశొన్నత్తోన్దైమేల్ విఱ్ఱున్దుకేట్టుమ్బడియాన ఇవనోడుజ్ఞాన నిరుపాధికబన్ధతాలుమ్, నిత్యానసాయనియాయ్ నిన్ఱు, (౩) “అల్లినులర్ మకళో పోకమయక్కుక్కుళాకియుమ్ నిన్ఱుమ్” ఎన్నుమ్బడిపణ్ణిమ్ తన్నుడైయ వాల్లభ్యాతిశయత్తాలుమ్ నిరుత్తరమామ్బడియాన తన్నుడైయ ఉక్తివిశేషజ్ఞాలుమ్, అవనుడైయ స్వాతన్త్ర్యజ్ఞైయాదీశీరేరవిడత్తమైయాకైయాలుమ్, పురుషకారభావమ్ శొల్లిదీరైయిదీరు.

“శ్రీమన్నారాయణచరణా” ఎఱ్ఱ ఉపాయతయావత్స్యమాణాన నారాయణనుక్కువిశేషణమాక శ్రీమత్తైయోచ్చొల్లానిన్ఱుల్, గారాయణశబ్దత్తిత్కొల్లప్పుకుకిటగుణ విశేషజ్ఞో విశేషణత్వేన ఉపాయశరీ

రత్తిల్ అన్వితమాకిటవోపాతి, ఇవళుమ్ ఉపాయావయవమాక ప్రాప్తై
యుమాయ్, మాతాపితాక్కళిరువరుమ్ శేరవిరున్దు ప్రజారక్షణమ్ పణ్ణుకై
ప్రాప్తమాయ్, అతుక్కుమేలే (౧) “వేరిమాతాత పూమేలిరుప్పాళే వినై
తీర్క్కుమ్” ఎన్దు ఉపాయకృత్యమానవిరోధినివ ర్తకత్వమ్ ఇవ్వర్థత్తిలే
నిష్ఠరాన సమ్మాధ్వాన్ తిరువుళ్ళత్తాలుముణ్ణాయ్, ప్రదేశాన్తరజళిల్
ఇవళై పురుషకారమాక నిన్దై త్తుచ్చొల్లకితార్కళెన్ది అవైయుమ్
ఉపాయభావత్తిలే అన్వయిప్పిక్కయోగ్యముమాయ్, అతుక్కుమేలే,
(౨) “అరికిప్రాణాన్పరిత్యజ్యరక్షితవ్యం” ఎన్దు మేలే అనుష్ఠిక్కప్పుకుకిట
ప్రపత్తితానే, పురుషకారకృత్యతై చెయ్యవన్ద్రాకై యాలుమ్,
మాట్టాతాకిల్, ఇవళోస్వాతన్త్ర్యతై యాన్ద్రీచ్చేరవిడ ఉపాయభూత
నానఈశ్వరన్ రక్షిక్కవమైన్దిరుక్క ఉపాయాన్వితమాన ఇననుడై యప్రప
త్త్యనుష్ఠానమ్ నిష్ఫలమామ్బడియుమాయిరుక్క, ఇవళుక్కు ఉపాయ
శరీరత్తిలే అన్వయమిన్దై, పురుషకారత్తిలేయెన్దు, ఒత్తుక్కిత్తరువారా
రెన్నిల్;

విశేషణత్వముజ్జేయాకిలుమ్, విశేషణభూతమానగుణ విశేషజ్ఞ
వోపాతి ఉపాయోపయోగిత్వమ్ అవళుక్కిల్లామైయాలుమ్, సమాశ్ర
యణై కాన్తమాన సాశీల్యాదిగుణోదయ విరోధియాన స్వాతన్త్ర్యతై
పురుషకారభూతై యాన ఇవళోఆన్ద్రీనాలుమ్, అవన్ కార్యమ్ శెయ్యు
మోబ్బైక్కు (౩) “రక్ష్యాపేక్షాన్ప్రతీక్షతే” ఎన్దిటపడియే ఉపాయప్రార్థ
నారూపమాన ప్రపత్తివేణుకై యాలుమ్, “వినై తీర్క్కుమ్” ఎన్దిట
పడమ్ (౪) “కళై వాయ్తున్బమ్కళై యాలోభీవాయ్కళై కణ్ మన్ద్రీ
లేన్” ఎన్దిటవరుడై య ఉక్తియాకై యాలే, ఇత్తిరువాయ్ మొభీ అను

(౧) తి.వా. ౪-౫-౧౧. (౨) కా.య. ౧౨-౨౨. (౩) లక్ష్మీత. ౧౬.
(౪) తి.వా. ౫-౪-౨.

సద్ధి త్వత్కళో పక్కల్ ఇవభుక్కుణ్ణాన ఆదరాతిశయ ప్రకాశకమాకై యాలుమ్, ఇవభుక్కు పురుషకారభావ త్తిలే నోక్కాకక్కడవతు.

ఇవభుక్కు ఉపాయభావ త్తిల్ అన్వయముణ్ణాకిల్, సాధనభూత మాన కర్మజ్ఞానాదికభుక్కు, (౧) “ఫలమతః” (౨) “సప్రీతోఽలం ఫలాయ” ఎన్ఱు ఆరాధనప్రీతినాన ఈశ్వరముఖత్తాలే ఇష్టాఽనిష్టప్రాప్తి పరిహారమాపమానఫలసిద్ధి ఇవభాలేయాతల్, అజ్ఞానస్థియిలే ఫలోప పాదనహేతువాన జ్ఞానశక్త్యాదికభుక్కు ఉత్పాదకై యాతలాశ వేణుమ్. తాన్ ఫలప్రసాదకై యాకిల్, (౩) “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” (౪) “పరా స్యశక్తిర్వివిధై వశ్రూయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ” (౫) “తేజోబలై శ్వరమహావబోధసువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః” ఎన్ఱు శ్రుతి స్మృతికళిల్ ఈశ్వరనుక్కు-చ్చులుకిఱ జ్ఞానశక్త్యాదిగుణ విశేష జ్ఞప్తియిలేబట్టియ వేణుమ్. ఉణ్ణాకిల్ ఇవలై యొట్టియవే ఈశ్వరస్థానేకార్యమ్ కెయ్యత్తు మనే. అగుణజ్ఞలై ఉత్పాదిక్కితాళాకిల్ గుణభుక్కు-స్వాభావికత్వమస్థి యిలే యొట్టియమ్.

సాశీల్యాదికళోపాతి తిరోహితమానవద్దై ప్రకాశిప్పిక్కితా త్తెన్నిల్;-జగత్ సృష్టిస్థితిసంహారాదికళిలేఇడై విడామల్ వినియోగజ్ఞాన పోరుకిఱ జ్ఞానశక్త్యాదికభుక్కు, సాశీల్యాదితిరోధాయకమానస్వాత స్త్ర్యత్తోపాతి ఒరుతిరోధానమిలైయే. ఉణ్ణాకిల్ సృష్ట్యాదికళో నడవా తొట్టియ వేణుమ్. సర్వదా అన్విశై యామాకిల్ స్వవిరోధినివృత్తియిల్ (౬) “తత్తస్యసదృశంభవేత్” ఎన్ఱిరుక్కూడాతే. గుణవిశేష జ్ఞళే అమైకై యత్తో? (౭) “ఆశంసేయంహరిశ్రేష్ఠ క్షిప్రంమాంప్రా ప్నోతేపతిః | అస్తరాత్మాహిమేశుద్ధస్తస్మింశ్చబహవోగుణాః” ఎన్ఱు

(౧) బ్రహ్మసూ-౩-౨-౩౮. (౨)

(౩) ము-౨-౨-౭.

(౪) శ్వే-౬-౮.

(౫) వి-పు-౬-౫-౮౫. (౬) రా-సు-౩౯-౩౦.

(౭) రా-సు-౩౭-౧౨.

స్వక్కుల్ అనన్యోపాయత్వముమ్ అవస్వక్కుల్ గుణవిశేషజ్ఞభుమే
అనిస్థిక్కుమ్ అపేక్షితమాకత్తాన్ అఱితియిట్టువై తత్తు.

నామ్ ఉపాయమాక యాతొరువస్తువై స్వీకరిక్కితోమ్; అవ్వ
ప్రవక్కు ఇవళోస్వరూపమనిరూపకమాకై యాలే, ప్రణనత్తిల్ ప్రథ
సపద త్తిత్తోలే (౧) “యద్యపిసచ్చిత్తం” ఎన్నిగుణసిద్ధిన్యాయత్తాలే,
అవర్జనియమాయ్ అన్వయియాతోవెన్నిల్; - స్వరూపనిరూపకత్వేన
అవర్జనియ బద్ధముణ్ణేయాకిలుమ్, ఉపాయదత్తైయిల్ కణ్ణుకొళ్ళతొరు
సయోజనమిల్లామైయాలే, స్వరూపనిరూపకజ్ఞాన జ్ఞానానన్దజ్ఞోపాతి
యుమ్ స్వరూపాశ్రయమాన గుణాన్తరజ్ఞోపాతియుమ్ కుమిరిరున్దువో
స లెనె

ఇవర్జియక్కు ప్రయోజనమిన్మిక్కే ఒట్టికై క్కుహేతు - అవసు
య నై రపేక్ష్యమాకిల్, శిలగుణవిశేషజ్ఞో ఉపాయతయా అన్వ
యక్కిఱపడియెన్నెన్నిల్; అవై కార్యోపయోగియాకై యాలుమ్,
సఱత్వేన అపుథక్సిద్ధిప్రవృత్తికమాకై యాలుమ్, గుణిగుణద్వారాకార్య
సశేయకై నై రపేక్ష్యత్తుక్కు క్కుఱైయిల్లామైయాలుమ్, అవర్జ
యక్కు త్తిట్టిలె.

ఇవళో కార్యఽనుపయుక్తైయాకై యాలుమ్, ద్రవ్యత్వేన † పుథ
స్థి ప్రవృత్తియోగ్యతైయుక్తైయాలుమ్, అత్తాలే ఉపాయనై రపే
క్ష్యత్తుక్కు కొద్దై యాయఱుకై యాలుమ్, ఉపాయభావత్తిల్
అన్వయమిలె.

ఆకై యాలే, శేషిత్వదత్తైయిలుమ్ ప్రాప్యత్వదత్తైయిలుమ్
సమిధునమేయాక వేణ్ణిసవోపాతి, ఉపాయదత్తైయిలే స్వేతరసకల
సహాయాఽసహమాయిరుక్కై యాలే, ఇవభుక్కు ఉపాయభావత్తి
అన్వయమిన్మియిలే పురుషకారభావత్తిలేయాకక్కడవతు.

ఇచ్చేతననోత్పన్నమృత్యుమ్, ఈశ్వరనుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుమొత్తిరుక్క, అవన్ పురుష కారద్యారాసమాశ్రయణీయనాకైక్కుమ్, ఇవళో పురుష కారభూతైయాకైక్కుమ్ హేతువెన్నెన్నిల్; అవన్ పురుషోత్తమనాయ్ పుంస్తవప్రయుక్తనూయ్ వరుమ్ కాతిస్యమ్నడైయాడుకైయాలుమ్, (౧) “దేవదేవోహరిపితా” ఎన్నిఱుపడియే పితృత్వప్రయుక్తనూయ్ వరుమ్ హితపరత్వత్తాలుమ్, అతుక్కుమేలే స్వేతరసకల పదార్థసార్థనిరుపాధికనిర్వాహకనాకైయాలే “దహ, పచ” ఎన్నుమ్మడియాన క్రౌర్యత్తాలుమ్, అవనై ఆశ్రయిక్కుమ్మోతు పురుష కారద్యారా ఆశ్రయిక్కువేల్లుమ్. ఇవళో నారీణాముత్తమైయాకైయాలే, స్త్రీత్వప్రయుక్తనూయ్ వరుమ్ మార్గవత్తాలుమ్, (౧) “త్వంమాతా సర్వలోకానామ్” ఎన్నిఱుపడియే మాతృత్వప్రయుక్తమాన హత్సల్యా తిశయత్తాలుమ్, తత్తత్కర్మానుగుణనిర్వహణమిల్లామైయాలే వరుమ్ మాధుర్యత్తాలుమ్, అవనిఱ్కొట్టిల్ ఇవళుక్కు నెడువాళియుణ్ణాకైయాలే ఇవళో పురుష కారభూతైయాకిక్కడవళో.

ఆక-శ్రీమత్పదార్థత్తాలే ఆశ్రయణై కాస్తమాన విలక్షణపురుష కారయోగమ్ శొల్లిల్లొయిల్లు.

అనస్తరమ్ నారాయణపదమ్, ఇచ్చేతననుడైయ పూర్వాపరాధదర్శనత్తాలే కడళకొతిత్తాప్పాలే, స్వాభావికమాన సౌశీల్యాదికళో తలై శాయమ్మడి, అత్తున్నతమాన స్వాతన్త్ర్యత్తైయాల్లీ, పురుష కారభూతైయాన పిరాట్టి ఉద్భవిత్రవాత్సల్యాదిగుణవిశేషజ్ఞలై చొల్లకిఱతు. స్వాతన్త్ర్యాభిభూతమాన గుణోదయమితే, పురుష కారకార్యమాయలువతు.

ఇన్ద గుణోదయత్తుక్కు పురుష కారాపేక్షైయుణ్ణాకిల్, ఉపాయమ్ సాధ్యముమాయ్ సాపేక్షముమామ్. అనుద్భూతమానగుణజ్ఞో

సూత్రజ్ఞాకీఱ తాకై యాలే, ఉపాయత్తుక్కు సాధ్యత్వముణ్ణామ్; గాయ స్వరూపోత్పత్తిక్కు సహకారిసాపేక్షత్వ ముణ్ణాకై యాలే, భక్తి గాపాతి అజ్గసాపేక్షత్వముమామ్. స్వరూపగతమాయ్ తిరోహిత య్ క్కిడన్దత్తై ప్రకాశిప్పిక్కుణ్ణాట్టిల్ పురుషకారత్తుక్కు అజ్గసాధ్యముణ్ణామోవెన్న వొణ్ణాతపశి, ఆత్మధర్మమాన భక్తివిశేషత్తుక్కు కాశకిమాన కర్మయోగాదికల్ అజ్గసాధనమాక చ్చొల్లొనిన్దతు. పుక్కుమేలే, ఆత్మధర్మమాయ్ అప్రకాశకమాన అపహతసాప్య ది గుణజ్జల్ అప్రకాశిప్పిక్కిఱ ఈశ్వరనుక్కు ప్రధానసాధనత్వవ్యవ రముణ్ణాకానిన్దతు. ఆకై యాలే, ఉపాయాన్తరవ్యాప్తుత్తిరూపమాన త్వనైరపేక్ష్యజగిరణ్ణుమ్ కులైయుమేయెన్నిల్;-

ఉపాయమావతు - ఇష్టానిష్టప్రాప్తి పరిహారకరమాయిరుప్ప న్ణాయ్, అప్పడిప్పట్ట ఉపాయమావతు - జ్ఞానశక్త్యాదిగుణవిశిష్టనాన శ్వరనాకై యాలే వాత్సల్యాదిగుణజ్ఞభుక్కు ఉపాయత్వమిలై. ఉళ్ళతు శయనై కాన్దత్తైయే. ఆకై యాలే ఉపాయభూతమాన జ్ఞానశక్త్యా భుడైయ ఉత్పత్త్యాదికభుక్కు పురుషకారాపేక్షైయిల్లామైయాలే, సాయాన్తరవ్యాప్తుత్తిరూపమాన సిద్ధత్వత్తుక్కుమ్ నిరపేక్షత్వత్తు క్కుమ్ ఒరుకుటైయిలై. ఆకై యితే, “మామ్” ఎన్నిఱ స్వీకార్యవిషయ లే స్వీకారోపయోగియానిసానిల్లాదికల్ అనుసన్ధిత్తు, “అహమ్” క్కుఱ సాపవిమోచకస్పక్కలిలే జ్ఞానశక్త్యాదికల్ అనుసన్ధిత్తు.

వాత్సల్యమావతు-“వత్సంలాలయతి” ఎన్నిఱవృత్తియాలే, ప్రిన్తకన్దన్దక్కుల్ తాయ్ పణ్ణుమ్వ్యామోహమ్. అతావతు-శువదు ప్పులైయుమ్ కాఱ్కడైయిల్ కొళ్ళుమ్ దడైయిలుమ్, తన్కడైయి ట్టుమ్ పుటప్పట్టకన్దనుడైయ అభుమ్బునాన్దత్తైయే తనక్కుభోగ్య కాస్వీకరిత్తు, తన్నుడైయ క్షీరతాలే అత్తైధరిప్పిక్కుమాపోలే,

(౧) “దోషోద్యపితస్యస్యాత్” ఎన్నిటపడియే ఆశ్రితగతమాన దోషజ్ఞశ్చైతన్ పేతాకమేత్ విమృశ్యహాస్కితన్ గుణజ్ఞశ్చాలే అవర్తకశ్చైధరిష్పికైక్. ఆత్మగుణాన సుసంధానమాకై యాలే, ఆశ్రయణాన స్తరమ్ సరుమ్ పాప విమోచనవ్యాపారత్తోడు విరోధమ్ విహివాతు.

స్వానిత్వమావతు-ఇంద్రవాత్సల్యత్తుక్కుఊర్ద్రాయ్, “ఈశ్వరప్రాప్తి ఆత్మాపుక్కున్తు, ఆత్మప్రాప్తి ఈశ్వరమక్కు” ఎన్నుమ్మడి ఇచ్చేతనవస్తువై ఉడై యనాకై. ఉడై యానితే ఉడై మె వెలుకై యిలే యత్న మ్ పణ్ణువాన్.

వత్సలనుమాయ్ వకు త్తననుమాయరుద్దాలుమ్, (౨) “తమనః పరస్తాత్” (౩) “రజనః పరాకే” ఎన్నిట దేవ కేష త్తిలే, (౪) “అవాక్యనా దరః” ఎన్నిటపడియే, తన్నుడై య విశ్వజ్ఞలితమాన ఐశ్వర్యమడై య త్తోర్ద్రాయమ్మడి యరుక్కుమాకిల్, ఇదేశ త్తిలే అతిక్షుద్రనాన ఇచ్చే తననాలే ఆశ్రయిక్కవొణ్ణితే యెన్న వేణ్ణాతపడి, * “మహతోమదై స్సహనీరధనే గణసంక్లేషస్వభావమ్-శీలమ్” ఎన్టుపెరియనాన తాన్ తనై త్తాత్తివిట్టు, (౫) “హేషిష్ట హేయాదవహేసఖే” ఎన్నలామ్మడి శితి యారోడే ఒరుసీరాకక్కలన్దు పరిమాటుకై యుమ్, పరిమాటానిన్టాల్ (౬) “ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్” ఎన్నిటపడియే, తన్ వై భవమ్ తన్ తిరుపుళ్ళత్తిల్లుడాతపడి పరిమాటుకై యుమ్-సోశీల్యమావతు.

ఇని ఒరుదేశకాలవిప్రకర్షరాదికళాలే నిస్తై త్తపోతు ఆశ్రయిక్కు అశక్యమాయరుక్కుయన్టయిలే, ఏప్పోతుమ్ ఎల్లారాలుమ్ ఆశ్రయిక్కులామ్మడి, అర్చనతారనులభనాకై - సౌలభ్యమావతు. పరమపదమ్ క్షీరాభితోడక్కమాననై, దేశవిప్రకర్షతాలే ఆశ్రయిక్కువొణ్ణాతు.

(౧) రా-య-౧౮-౩. (౨) పురుషసూ- (౩)
(౪) ఛాణ్డో-౩-౧౪-౨. (౫) గీ-౧౧-౪౧. (౬) రా-య-౧౨౦-౧౧.

విభవాదికళ ఇదానీ స్తవక్తుకాలవి ప్రకర్షతా లే ఆశ్రయిక్తువాణ్ణాతు. అస్తర్యామిత్వాదికళ అచక్షుర్విషయమాకైయా లే ఆశ్రయిక్తువాణ్ణాతు. ఇని ఇన్దకాలవి ప్రకర్షతా లే వరుమ్ కుతైయుమిన్దియి లే, దేశవి ప్రకర్షతా లే వరుమ్ కుతైయుమిన్దియి లే, అచక్షుర్విషయత్వతా లే వరుమ్ కుతైయుమిన్దియి లే, (౧) “పిన్నానార్ వణ్ణుమ్ శోతి త్తిరుమూభిక్కుళమ్” ఎన్నిటపడియే సర్వసమాశ్రయణీయమాయఱునతు - ఉకన్దరుళిన నిలమే యాకైయా లే, సర్వసాలభ్యమ్ పూర్ణమాయుపు టు అర్చాన తారత్తుక్కే.

తనో దోషమీకణ్ణ ఇతాయామైక్కు, వాత్సోన్యై అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్. అవన్ అప్రా ప్తనైన్లు ఇతాయామైక్కు, స్వామిత్వై అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్. మేనైకణ్ణ ఇతాయామైక్కు, సాశీల్యై అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్. అతీన్ద్రియనైన్లు ఇతాయామైక్కు సాలభ్యై అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్.

తన్నుడై యదోషమాతల్, అవన్నుడై య అప్రా ప్తియాతల్, అవన్ మేనైయాతల్, అవనతీన్ద్రియత్వమాతల్ ఇవై నైజ్జే లేనడై యాడిల్ ఆశ్రయిక్కు యోగ్యతై యిల్లామైయా లే, అవబ్బొత్తై త్తై య్ ఆశ్రయడై కాన్తమాన్ పురుష కారభూతై యాన పిరాట్టియా లే ఉద్భవిక్కు ప్పుట్టు, ప్పిన్నై అనల్ తానే ఆభిక్కు నిన్నై క్కిలుమ్, (౨) “అప్యహంజీవితం జహ్యం త్వంవాసీతే సలక్షణమ్” (౩) “త్వయికిజ్ఞిత్వమాపన్నే కింకార్యంసీతయామను” (౪) “తామరై యాభాకిలుమ్ శీతకుతైక్కు మేల్ ఎన్నడియారతు శెయ్యార్ శెయ్ తారేల్ నన్లు శెయ్ తార్” ఎన్ను మ్బడి పణ్ణక్కడనతాయ్, ప్రథమాచార్యరాన నమ్మాత్వారా లే ఆశ్రై కాన్తమాన్ (౫) “నికరిల్ పుకరాయులకమ్ మూన్లుడై యాయెన్నై

(౧) తి-నె-౧౦. (౨) రా-ఆ-౧౦-౧౯. (౩) రా-యు-౧౪-౪.

(౪) వెరి-తి-౪-౯-౨.

(౫) తి-వాణ్-౬-౧౦-౧౦.

యాభ్యానేతిరువేక్షదత్తానే” ఎఱ్ఱ వాత్సల్యాదిక్రమత్తిలే అనుసస్థిక్కు
పుట్టిపక్కిఱ నాలుగుజగ్గై యుమ్ శొల్లిద్రోయిదు.

ఈశ్వరన్ ఆశ్రయణియనామిడత్తిల్, ఆశ్రయణసౌకర్యముజ్ఞామళ
పుషారాతే, సంసారభయభీతనాయ్ భగవత్ప్రాప్తిరుచి వడిమ్మిడు
మ్మడియాన ఇవ్వధికారిక్కు సంసారసమ్మన్దత్తై అఱుక్కైక్కుమ్, భగ
వదనుభవజనిత కైజ్జగర్వత్తై కొడుక్కైక్కుమ్ ఏకాంతమాన స్వభా
వవిశేషజ్ఞోవేణుమ్. ఆత్మయాల్ ఉత్తరార్థత్తిఱ్ఱుక్కిఱ విరోధినిపు
త్తిపూర్వకమాన ప్రాప్యసిద్ధిక్కు ఏకాంతమాయ్, అహంబద్ధత్తిలే
ఉత్తమాన జ్ఞానశక్త్యాది గుణచతుష్కముమ్, అవద్రోయిక్కుప్పెరు
నిలై నిఱుమిరక్కమున్ ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

ఆశ్రీతరుదై యహితాఽహితశ్శతీయుమ్బత్తైక్కు సర్వజ్ఞనాక
వేణుమ్. అఱిన్దపడియే కార్యమ్ శెయ్కైక్కు సర్వశక్తియాకవేణుమ్.
సర్వశక్తనానాలుమ్ ఇవన్యక్కలొస్తుమ్ నచ్చాతోభోకైక్కు అవాప్త
సమస్త కామనాకవేణుమ్. ఇత్తనైయుముజ్ఞానాలుమ్ తన్పేతాక
కార్మమ్ శెయ్యుమ్బత్తైక్కు సర్వస్వామియాకవేణుమ్. అనాదికాలమ్
కర్మానుగుణమాక అఱుత్తఱుత్తుత్తీద్రోయిక్కైక్కు క్కరువియాయ్
పోన్దవివై రక్షణత్తుక్కు ఉఱుప్పాకైక్కు ఇరక్కమ్వేణుమ్. ఆత్మయాలే
సౌశీల్యాది గుణచతుష్టయతోడు జ్ఞానశక్త్యాది గుణవశ్చక్తోడు వాశి
యఱ ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

ననుభగవత్స్వరూప గుణవిభూత్యాదికళుక్కు అవ్యవహితవాచక
మాయిరుక్కు, ఇన్దనారాయణశబ్దమ్ స్వరూపాదిక శైయ్యుభీయ గుణజాత
త్తిల్ గుణైకదేశత్తుక్కు వాచకమాకిఱతెన్నుమిడత్తుక్కు నిర్ణాయక
ప్రమాణమేతెన్నిల్; - ఇవద్రోయిక్కలొత్తుక్కుమ్ వాచకమేయాకిలుమ్,
“ప్రపద్యే” ఎఱ్ఱ, ప్రకరణమ్ ఆశ్రయణమాకైయాలే, అతు- * గోబలీవర్ద
న్యాయత్తిన్దడియే ఆశ్రయణై కాంతమాన గుణవిశేషజ్ఞతే యే ఒతు

క్కి-త్తరక్కడవతు. ఒరుమాణిక్కప్పేయిలే నాట్టిలుళ్ళవాభరణజ్జశ్
జైయచ్చమైత్తిట్టువైత్తాల్, తన్నాముక్కు అన్వోకాలజ్జశ్ అభి
మతమాన ఆభరణజ్జశ్ యెడుత్తు పూణ్బారోపాతి, ఇతువుమ్ సర్వాభజ
ళుక్కుమ్ వాచకమాయిరున్దతేయాకిలుమ్, అన్వోకాలజ్జళుక్కు అపేక్షి
తమానవర్థవిశేషజ్జశ్ యెడుత్తు వినియోగమ్ కొళ్ళుమతోభియ, ఎల్లా
వన్దైయుమెడుక్కు వేణుమెన్గిరినియమమిలై. ఉణ్ణాకిల్ ఈశ్వరనుక్కు
ఉపాయోపేయత్వరూపమాన విభాగమిన్దియిలే ఒభియిమ్.

సమస్త కల్యాణగుణజ్జళుక్కుమ్ ఆశ్రయమాయిరుక్కచ్చెయ్ శే
యుమ్, ఉపాయత్వైకాన్తమాన స్వభావవిశేషజ్జశ్ అవన్బక్కలిలే
అనుసన్ధిక్కుమతోభియ, ఏకాశ్రయస్థమెన్నాభోగైకాన్తమాన గుణ
జ్జశ్ అనుసన్ధియాతే, వాచ్యభూతమాన అవన్బక్కల్ అప్పడియే
యానాల్, వాచకభూతమాన ఇన్దశబ్దముమ్ అప్పడియేయామిత్తనై.
గోబలీవర్దన్యాయమావతు - ప్రయోజకస్పర్థన్ ప్రయోజ్యవృద్ధనైక్కు
తిత్తు[గావళినియన్తామ్] ఎన్దు-పశుక్కశై కొణ్ణువావెన్ద్రాల్, అన్దగో
త్వజాతి ఎరుత్తిన్బక్కలిలుమ్ కిడక్కైయాల్, ఎరుతుక్కశైయుమ్ పశు
క్కశైయుమ్ శేరప్పిడిత్తుకొణ్ణువరప్పుకుమ్. అప్పోతు [బలీవర్దాన్తి
ష్టన్దు] ఎన్దు-ఎరుతుక్కళీనిఱ్కొవెన్గిరివిశేషవిధానత్తాలే అప్పరుతుక్కశై
యొభియ ప్పశుక్కశై కొణ్ణువరుక్తై. అప్పడియే ఇతువుమ్ ఎల్లావన్
దుక్కుమ్ వాచకమేయాకిలుమ్, ఇన్దశబ్దమ్ ఇప్పోతు ప్రకరణబలత్తాలే
ఇగ్గుణవిశేషజ్జళుక్కే వాచకమాకక్కడవతు.

ఆక,నారాయణపదత్తిల్ నారశబ్దమ్-(౧)“నారశ బ్దేనజీవానాంసమూ
హాఃప్రోచ్యతేబుధైః” ఎన్గితిపడియే స్రాప్తాక్కళాన ప్రత్యగాత్మాక్కశై
చ్చొల్లి, అయనశబ్దమ్-“ఇణ్ గతె” ఎన్గితిధాతువిలే (౨)“సంసారా
ర్ణవమగ్నానాం విషయాక్రాన్తచేతసామ్ । విష్ణుపోతంవినానాన్యత్కి-

శ్చిదస్తిపరాయణమ్” ఎన్నిటపడియే ఉపాయవాచకమాయ్, ఆకనారా
యణపదమ్ - సర్వేశ్వరవై యే సర్వాత్మాకభుక్కుమ్ సంసారనిస్తర
ణాదికభుక్కు సాధనభూతనెన్ద్రతాయ్, అన్తసాధనసమాశ్రయణత్తుక్కాక
సౌశీల్యాది గుణచతుష్కజ్జలై అనుసన్ధిత్తతాయ్, కార్యకరమాకై క్కు
జ్ఞానశక్త్యాదిగుణపశ్చకజ్జలై అనుసన్ధిత్తతాయ్ నిన్దతు.

అనన్తమ్ గుణవిశేషవిశిష్టమాన ఆశ్రయణీయవస్తు (౧)
“శుద్ధేనమనసాగ్రాహ్యం” (౨) “స్వప్నభీగమ్యమ్” (౩) “సహైవ
సన్తంసవిజానన్తి ధేవాః” (౪) “యమాత్మానవేద” (౫) “పాటియు
ణర్వవైయిలన్” ఎన్నిటపడియే, విన్దియి కజ్ఞానగమ్యమల్లామైయాలుమ్,
కణ్డాలల్లతు ఆశ్రయిక్కవోణ్డామైయాలుమ్, ఆశ్రయణసౌకర్యత్తుక్కాక
అవ్వస్తువై ప్రకాశిప్పిక్కక్కడవతాయ్, కీర్త్తచ్చొన్న సౌలభ్యమెన్నిట
ఆత్మగుణత్తినుడైయ ఫలమాన ప్రకాశత్తైయుడైత్తాన విలక్షణవిగ్ర
హత్తై చొల్లకిటతు, (చరణౌ) ఎన్నిటపదమ్.

స్వరూపత్తోడు స్వరూపాశ్రయమాన గుణజ్గళోడు వాశియట,
శుద్ధసత్వమయమాన అప్రాకృతదివ్యసంస్థానత్తిలే, పొట్టుప్పియిల్
మాణిక్కమోలే పుటమ్మొశిన్దుకాట్టుకై యాలుమ్, అవ్వడిపుతాన్
(౬) “నసన్దృశేత్తిన్దతిరూపమస్య సచక్షుషాపశ్యతికశ్చనై నమ్” (౭)
“నమాంసచక్షురభీవీక్షతేతమ్” (౮) “అపశ్యన్తంపరంరూపమ్” ఎన్నిట
పరరూపమన్దియిలే విభవాఽర్చావతారరూపమాకై యాలుమ్, ఆశ్ర
యత్తై కాన్తమాకక్కడవతు.

అజ్ఞనన్దియిలే గారాయణపదత్తిట్చొల్లకిటపడియే ఈశ్వరన్
గుణద్వారా ఉపాయభూతనామోపాతి, విగ్రహద్వారాపుమ్ ఉపాయ

(౧) (౨)దుసు-౧౨-౧౨౨. (౩)

(౪)బృ-౫-౭-౨౨. (౫)తి-వామ్-౧-౧-౨.(౬)తై-నా-౬-౧-౧౦.

(౭)బుగ్వే (౮) † (పా) వేదాః

భూతనామెష్టు విగ్రహ త్రినుడై య స్వతస్త్రిపాయత్వమ్ తోద్యుక్తై
 కాక, త్రినియే విగ్రహతై ఉపాదానమ్ పణ్ణుకితతెన్నపుమామ్. (౧)
 “చిన్తయన్తిజగత్సూతిం పరబ్రహ్మస్వరూపిణమ్ । నిరుచ్ఛాన్వతయా
 ముక్తింగతాన్యాగోపకన్యకా ” (౨) “ప్రసాదపరమానాథామమ
 గేహముపాగతో । ధన్యోహమర్చయిష్యామిత్యాహ మాలోపజీ
 వనః” ఎన్నిటపడియే ఇడక్రైయమ్ వలక్రైయమతియాత ఇడైచ్చి
 యమ్, భోగ్యమానపూవైవిద్యు వయిటువళర్క్కుమ్ మాలాకా
 ర్తుడుక్కమానారై, (౩) “పరమాత్మనియోరక్తోవిరక్తోపరమా
 త్మని” (౪) “మాతృప్లవనమ్శుభ్రీప్పమజ్జైయర్తోళో కై విట్టు” ఎన్దు
 తన్యక్కలిలే నిరతిశయమాన ప్రావణ్యతై ప్పిటిప్పిత్తు, అతువేకరువి
 యాక ఇతరవిషయ విరక్తియైయమ్ పిటిప్పిత్తు, త్తానే ముడియనడత్త
 క్కడవతాయితే విగ్రహమిరుప్పతు.

విగ్రహమేఉపాయభూతమామాకిల్, విభవాల్చావతారరూప
 జ్జలైక్కణ్డవర్కళజ్జైయ భగవద్విషయ త్రిల్ ప్రవణరాకాతోధ్రీవానె
 న్నైన్నిల్;-ఎల్లార్క్కు మొక్కకాట్టియడ్డేయాకిలుమ్, విషయన్దాన్
 సాన్దర్యాదికల్ ఆవిష్కరియామైయాలే అన్యపరరాకితార్కళల్లతు,
 విగ్రహత్తుక్కు అన్దస్వభావమిల్లామైయన్దు. ఆకైయితే భాష్యకారర్
 “ సాన్దర్యసాశీల్యాన్గుణావిష్కారేణ అక్రూరమాలాకారాదీన్పరమ
 భాగవతాకృత్వా” ఎన్దుభుళిచ్చెయ్తతుమ్.

ఆక; ఉక్తమానగుణజ్గుళ్ళు ప్రకాశకమాక విగ్రహతై ఉపాదా
 నమ్ పణ్ణుకితతాతల్, స్వతస్త్రిసాధనమాక ఉపాదానమ్ పణ్ణుకితతాత
 లాకితతు; నేరేవాచకమాయిరుప్పతోరు శబ్దజైయిట్టు విగ్రహతై
 చ్చొల్లతే, చరణశబ్దార్థమాన తిరువడికళిలే విగ్రహతై ఉవలక్షిక్రైక్కు

(౧) వి.పు-గి-౧౩-౨౨.

(౨) వి.పు-గి-౧౯-౨౧.

(౩) నారదపరి-ఉప-౩.

(౪) ౩-తిరువ-౧౪.

హేతువెన్నెన్నిల్; - ఇట్లుఉపాయతయాస్వీకరిక్కు ఇట్టికిఱవధికారి -
 కీర్తే తిరుమన్రత్తిలే సుశిక్షిత స్వరూపనాకై యాలే, శేషత్వప్రకాశక
 మన ఇంద్రవ్యవహారమొత్తీయ వఱియామైయాలమ్, స్తనన్దయత్తుక్కు
 మాతావినుడైయ సర్వావయవజ్జభుమ్ ఉద్దేశ్యమాకానిఱ్ఱుచ్చెయ్తే
 యమ్, స్తనత్తిలే ఒకవిశేషప్రాప్తియన్తామోపాతి, ఇవనుక్తుమ్ తిను
 నడికిలిలే ఒరువిశేషసమ్బంధమున్తాకై యాలమ్, తిరువడికలై కొండ్లు
 విగ్రహత్తై ఉపలక్షిక్కిఱతు.

అనన్తరమ్ మేలిల్ పదన్వయముమ్, అధికారిగతమానవన్రత్తి
 చ్చొల్లకిఱతు. ఇతిల్ శరణశబ్దమ్-(౧) “ఉపాయేగృహరక్షిత్రోశ్చబ్దిశ్చర
 ణమిత్యయమ్ । వర్తతేసామృతజ్ఞౌచష ఉపాయార్థకవాచకః” ఎన్నిఱ
 పడియేఉపాయవాచకమాయ్, (౨) “శ్రియాసార్థమాస్తే” (౩) “సాశ్చ
 తేసర్వాన్ కామాన్” (౪) “సదావశ్యన్తిసూరయః” ఎన్ఱమ్ శొల్లకిఱప
 డియేప్రాప్యకోటియిలుమ్మూతలిట్టు, కీర్తే చ్చొన్నశ్రీమత్తెక్కుమ్, నారా
 యణశబ్దోక్తమాన గుణవిశేషజ్గభుక్తుమ్, అనన్తరోక్తమాన దివ్యమజ్గశ
 విగ్రహత్తుక్తుమ్ ఉపేయవ్యాప్తుత్తియై ప్లణ్ణిత్తురకిఱతు.

(ప్రపద్యే) ఎన్ఱు - “పద్ ౧౭-గతౌ” ఎన్నిఱధాతువిలే గత్యర్థ
 మాయ్, “గత్యర్థాః-బుద్ధ్యర్థాః” ఎన్ఱు-ఒరుజ్ఞానవిశేషత్తెచ్చొల్లకిఱతు.
 అన్దజ్ఞానవిశేషమాకిఱతు - (౧) “అహమన్త్యపరాధానామాలయోఽకి
 ఇచ్చినోఽగతిః” ఎన్నిఱపడియేస్వాకిశ్చన్యాద్యనుసంధానపూర్వకమాయ్,
 (౨) “ప్రార్థనామతిః” (౩) “యాచ్ఛాప్రపత్తిః” ఎన్నిఱపడియే ప్రార్థనా
 గర్భమాయ్, (౪) “త్వమేవోపాయభూతోమేభవ” (౫) “తదేకోపాయ
 తాయాచ్ఛా” ఎన్నిఱపడియే, తాన్ ఉపాయశరీర త్తిలన్వయియాతేఉపా

(౧) అహి-సం-౩౬-౩౩.

(౨) శ్రేవే-

(౩) తై-ఆ-౧-౨.

(౪) సామ-ఉత్తర-౧౮-౨౪-౪. (౫) అహి-సం-౩౬-౩౮. (౬) అహి-సం-౩౬-౩౫.

(౭)

యస్వీకారాత్మకమాకై యాలే ఉపేయశరీర త్తిలుమ్ అన్వయియాతేఅథ
కారిక్కువిశేషణమాయ్, మహావిశ్వాసాత్మకమాన ప్రతిపత్తివిశేషమ్.
“ప్రపద్యే” ఎన్ఱు ఉత్తమనాకై యాలే, కీర్తీ ఉత్తమాన విషయతై ఉపా
యతయా స్వీకరిక్కితేనెన్ఱు స్యానుస్థానమాకీక్కిడక్కిఅతు.

అజ్ఞనన్ఱియిలే, “గతి” ఎన్ఱువ్యాపారమాయ్, మానసగతియైయుమ్
వాచికగతియైయుమ్ కాయికగతియైయుమ్ శొల్లిల్ గ్రాకపుమామ్.
మానసగతియావతు - ఉపాయత్వేనలస్యవసిక్కై. వాచికగతియావతు-
(౧) “రాఘవంశరణంగతః” (౨) “అడిక్కిళ్ళుమర్న్దపుకుదేన్” (3)
“నారాయణా! ఓమణినన్ఱా! నాకణ్డేయాయ్ వారాయెన్నార్రిడరై
నీక్కాయ్” (౪) “ద్వయవక్తా” ఎన్ఱుమ్ శొల్లికికపడియే, రక్షిత్తురుళ
వేణుమెన్ఱు వాయాలేప్రాధిక్కై. కాయికగతియావతు-(౫) “అజ్ఞలికి
పరమాముద్రాక్షిప్రందేవప్రసాదినీ” ఎన్ఱుపడియే, భగవత్ప్రసాద
హేతుభూతమాన అజ్ఞలియై ప్రయోగిక్కై.

అజ్ఞనన్ఱియిలే, నిపాదకాకాదికలై పోలే రక్షితవస్తువిరున్దవిడ తై
వరుక్కై యెన్నపుమామ్. ఇత్తైప్పల్ వితే, (౬) “బద్ధాజ్ఞలిపుటందీనం
యాచన్తంశరణాగతమ్” ఎన్ఱుచతుర్విధమాక చొల్లిల్ ము. ఇన్నాలుమ్
ఏకాశ్రయత్తిలే యున్ఱానపోతు అధికారిపూర్తి ప్రకాశిక్కిడవతు.
ఇవల్ గ్రీలే అన్యతరమాత్రమానపోతు భగవద్వైభవమ్ ప్రకాశిక్కి
డవతు.

ఇతిల్ “ఈదృశనాననాన్ అధ్యవసిక్కితేన్” ఎన్ఱు జాతిగుణ
పుత్తాదికలాలే ఒరువనై విశేషియామెయాలే, ఇప్పుప్ర త్యైనుస్థానమ్
సర్వాధికారమెన్ఱుతోల్ ముకికతు. ఇనిరుచియేవేణువతు. ఇన్ఱుచిప్ర
యోజకమాకై యితే(౭) “రావణోనామదుర్వృత్తః” ఎన్ఱుతోడజ్జితన్

(౧) రా-య-౧౭-౩౨. (౨) తి-వాయ్-౬-౧౮-౧౮. (౩) శీతి-తిరుమ-౫౦.
(౪) శరణాగతిగద్యే (౫) గారుడపు-౧-౧౧-౨౬. (౬) రా-య-౧౮-౨౭.
(౭) రా-య ౧౭-౧౦.

నికన్వాదికశబ్దై య త్తన్వాయా లేశొల్లువతు (౧) “రావణస్యానుజోభాతా విభీషణఇతి శ్రుతం చతుర్భిస్సహరక్షోభిర్భనంతం శరణంగతం” ఎన్ట అరుకిరు న్దారిలుమ్ అవన్ కుత్తై శొల్లి ట్టే పిప్పతు. అత్తుక్కుమే తే (౨) “వధ్యతాం బధ్యతామ్” ఎన్బ తా కాని అక్కచ్చెయ్ తేయుమ్ శ్రీవిభీషణ ప్పెరుమాళై రక్షిత్తు తుమ్. శరణ్యరాన పెరుమాళ్ తామ్ (౩) “యది వారావణస్వయమ్” ఎన్బ తు. అవనోడే శేర్ ప్పిక్కుమ్ పిరాట్టి (౪) “తేన మై త్రిభవతు తేయది జీవితు మిచ్చసి” ఎన్ట ఉపదేశిప్ప తా కాని అక్కచ్చెయ్ తేయుమ్, (౫) “ననమే యమ్” ఎన్గి అప్రతిక్షేతు లై యా తొట్టి న్దుతుమ్.

ఇప్పుడ త్తిలే “అధ్యవసిక్కి-తేన్” ఎన్ట అధ్యవసాయాత్మకజ్ఞానవిశేష త్తుక్కు ఆశ్రయమాన అధికారి స్వరూపముమ్ అనుసంధేయమ్. అతావతు- తిరుమన్రత్తిల్ పదత్రయ త్తిలుమ్ శొన్న ఆకారత్రయముమ్.

ఆక ఇప్పుడ త్తా లే సకలసాంసారికదురితవిధాననపూర్వకమాక, *నిరస్తాతిశయా హ్లాదసుఖభావైకలక్షణమాన స్వానుభవానన్దతైక్కొడుక్కైక్కు అనాదికాలమ్ అవసరప్రతీక్షణాయ్, ఇవనుడై య వైముఖ్యవైభవత్తా లే ప్రతిహతశక్తికనాయ్, రక్షిక్కైక్కిడమ్ పెతాతే పోన్ద ఈశ్వరనుక్కు, (౬) “రత్యైవేక్షాంప్రతీక్షితే” ఎన్గి అపడియే రక్షణావకాశమాయ్, చైతన్యప్రయుక్తమాయ్, శ్యామత్వయువత్వాదిక లోపాతి అధికారి విశేషణమాయ్, అధికారినియమాపేక్షైయిల్లా మైయాలుమ్, (౭) “ఆయానస్త్వరణేకోస్య” ఎన్ట స్వరణాదిమాత్రమాకై యా లే అనాయాసమాయుమ్, (౮) “యథాతథావాపి” ఎన్గి అపడియే ప్రాజ్ఞు ఖత్వాది నియమానపేక్షమాకై యాలుమ్, ఇతుతనక్కు (౯) “సకృదేవప్రపన్నాయ్” ఎన్గి అపడియే సకృత్కరణమాకై యాలుమ్, అధికారి

(౧) రా-య-౧౭-౧౯. (౨) రా-య-౧౭-౨౯. (౩) రా-య-౧౮-౩౪.

(౪) రా-మ-౨౧-౨౦. (౫) రా-య-౩౬-౧౧. (౬) లక్ష్మీత-౧౭-౭౮.

(౭) వి-భ-౧-౧౭-౭౮. (౮) స్తో-౪-౨౮. (౯) రా-య-౧౮-౩౩.

విశేషనియమాపేక్షమాయ్, అత్యాయాససాధ్యమాయ్, ప్రాజ్ఞుఖత్వా
దినియమాపేక్షమాయ్, అసక్తదావృత్తిరూపమాన కర్మజ్ఞానాదికళిల్
వ్యావృత్తమాయ్, ఆకించన్యసహకారియాయ్, పెరుమాళ్ కడలైచ్చర
ణమ్ పుళ్ళు * చాపమానయవోడే తలైక్కట్టినాప్పోలేయన్త్రియిలే, ఇట్టికిఱ
వన్ నేరే అకించనాధికారియాయ్ కైయాలమ్, ఎతిరి నేరే సర్వసమాశ్రయ
ణీయ విషయమాకైయాలమ్, ఫలాన్యభిచారియాన ఉపాయాధ్య
వసాయత్తై స్వానుష్ఠానమాక్కిల్ త్రాయ్ నిన్త్తు.

ఇన్దపాయమాకిఱతు, వేదాన్తజ్ఞిలేసకలసాధనాధికమాకవుమ్,
“దేవానాంగుహ్యమ్” ఎన్నిఱపడియే దేవరహస్యమాకవుమ్ ఎఱుతప్పడు
కిఱి తొన్టానాల్, కర్మజ్ఞానాదికళిల్ పాతియాకిలుమ్ అధిక్యతాధికారమాక
వేణ్ణావో? వేదాన్తసిద్ధమాన ఇతు; అధిక్యతాధికారమన్త్రియిలే ఒఱ్ఱియిల్
కర్మజ్ఞానాదికళుమ్ అధిక్యతాధికారమన్త్రియిలే ఒఱ్ఱయ వేణుమ్.

ఆనాల్, అనై అధిక్యతాధికారమ్, ఇతు సర్వాధికారమెన్త్రి నిర్ణ
యిత్తుత్తరువారానెన్నిల్; అనైత్తై వర్ణికాధికారమాక వేణుకిఱతు,
అగ్నివిద్యాజ్ఞకమాకైయాలే. ఇని అగ్నివిద్యాజ్ఞకమాన కర్మాపేక్షై
యున్ణాకైయాలే జ్ఞానాదికళుమ్ అధిక్యతాధికారమాకిఱి తనై పోక్కి,
శాస్త్రసిద్ధమాకైయన్త్రి. అజ్ఞనన్తాకిల్ శాస్త్రసిద్ధమాన పాకయజ్ఞనామ
సక్కిర్తనాదికళిల్ స్త్రీశూద్రాదికళుక్కన్వయ మిన్త్రియిలే ఒఱ్ఱియ
వేణుమ్. నిమాదన్ కపోతలైచ్చరణమ్ పుకాతోఱ్ఱియ వేణుమ్. కాకవిభీష
ణాదికళిల్ చక్రవర్తిత్తిరుమకనైచ్చరణమ్ పుకాతోఱ్ఱియ వేణుమ్; చక్ర
వర్తిత్తిరుమకన్ కడలైచ్చరణమ్ పుకుకిఱవిడత్తిలే, (౧) “తతస్సాగర
వేలాయాం దర్శనాస్తీర్యరాఘవః । అజ్ఞలింప్రాజ్ఞుఖం కృత్వాప్రతి
శిశ్యే మహాదధేః” ఎన్త్రి ప్రాజ్ఞుఖత్వాది నియమజ్ఞోడే శరణమ్
పుక్కారెన్త్రియతానిన్త్తు.

అనాల్, నియమానపేక్షై ఇప్పగ్రహియై నిజపడియన్నెన్నిల్,
చక్రవర్తిత్విరుపకనై శ్రీవిశ్వకామార్జున్ శరణమ్ పుకుకివిడత్తిల్, (౧)
“తాంతుధిక్కులపాంససమ్” ఎన్జురావూన్ ఉపేక్షిత్తకాలమే కాల
మాక్కుడల్ కిట్టమేవారానిజ్జుచ్చెయ్ గేయమ్, స్నానాచమనాదికభుమ్
వన్జాతే, తానిరుద్దపడియే శరణమ్ పుక్కా నెన్జ్జుత్తుకై యాలే, నియ
మాపేక్షై ఉడ్డేన్నవుమొన్జాతు. ఆకై యాల్ “సన్ధ్యోన్దినాదికలోపాతి, విడ
వుమామ్; శిఖాయల్లోపవీతాదికలోపాతికడక్కవుమామ్” ఎన్జిలనియ
మమ్ అనుస్థానద్వయత్తిలుమ్ ప్రకాశిక్కిఱతు.

“సక్యదేవప్రపన్నాయ” ఎన్జిఱపడియే సక్యత్కరణమ్ అమైయు
మాకిల్, అసక్యదాన్పుత్తిరుపమాన ఉపాసనాత్మక జ్ఞానమ్బాలే ఇన్ద
అధ్యవన యాత్మక జ్ఞానమమ్, “ప్రపద్యే” ఎన్జిఱవర్తమానత్తాలత్తెల
ధారావదవిచ్చిన్నమాయ్ పోరనేణుమ్బడి తోన్డ్రాన్జుత్తు. అప్పోతు
“సక్యదేవ” ఎన్జిఱ సక్యత్కరణత్తుక్కుమ్ ఇన్దర్విమానత్తుక్కుమ్
శేర్ త్రియెన్నెన్నిల్; “సక్యదేవ” ఎన్జిఱవిడమ్, భగవద్విషయాకార
త్తుక్కు సక్యత్కరణమ్ అమైయుమెన్నమిడ్డై ప్రకాశిక్కిఱతు. వర్త
మానమ్, యావచ్చరీరపాతమ్ కాలక్షేపాపేక్షై యాలుమ్, అభిమతఫల
లాభత్వరై యాలుమ్, అనువర్తిక్కుమిడతై ప్రకాశిక్కిఱతు.

“యావచ్చరీరపాతమ్ అనుస్థియానిష్ఠాలుమ్ పెఱుకిఱ ఫలత్తిన్
కనడైప్పార్ త్తాల్, ‘సక్యత్’ ఎన్జెక్కుమ్ పోరాతిపడికాణిరుప్పతు”
ఎన్జు ఎమ్బారురుళిచ్చెయ్ వర్.

అజ్జనన్తియిలే, “సహసాశబ్దత్తుక్కు సక్యదాదేశమామ్, ‘సక్య
దేవప్రపన్నాయ’ ఎన్జిఱతు ‘సహసైవప్రపన్నాయ’ ఎన్జిఱపడి”
ఎన్జు-అర్జున్ వణిక్కుమ్. అతాకిఱతు-సంసారత్తిల్ భయాతిశయత్తా
లుమ్, భగవద్విషయత్తిల్ రుద్యతిశయత్తాలుమ్, (౨) “శ్రద్ధయా శరణం

యది”(౧)“అజగామముహూర్తేన” ఎఱ్ఱమ్ శొల్లకిఱపడియే సత్వర నాయ్కోణ్ణు ఆశ్రయిక్కె.

ఆక, పూర్వార్థత్తాలే అభ్యవసాయాత్మక జ్ఞానవిశేషత్తైయుమ్, అతుక్కు ఉపేయాభ్యవసాయ త్తిత్తాట్టిల్ వ్యావృత్తియైయుమ్, అన్ద పుసాయత్తుక్కు సాధోపాయ వ్యావృత్తియైయుమ్, అన్దసిద్ధోపాయ త్తి లిభిత్తైక్కు విరోధియాన పూర్వాపరాభయత్తుక్కు నివర్తమాన పురుషకారవిశేషత్తైయుమ్ శొల్లిన్ద్రాయ్దు.

అన న్తరమ్ ఇతిల్ స్వీకృతమానసిద్ధోపాయమ్(౨) “తానదార్తి స్తథావాళ్ళ తానన్గోచాస్తథాసుఖమ్ । యావన్నయాతిశరణా త్వామశేషాఽఘనాశనమ్” ఎఱ్ఱు ఆర్తాదికళాన చతుర్విధాధికారికభుక్తుమ్ సాధారణమూర్తై యాలే, ఇవర్కకళిల్ కీర్త్ ఉపాయస్వీకారమ్ పణ్ణి నిట్కి-అవన్ ఎన్దచదికారియెన్గిట వపేత్తైయిలే, (౩) “ముముక్షురైవ శరణమహంప్రపద్యే” (౪) “బహుణోమహిమానమాహ్నోతి” ఎన్గిట పడియే ఫలవిశేషప్రార్థనాయూపాభ్యవసాయత్తాలే ఇననై విశేషక్కి-అతు-ఉత్తరార్థమ్.

ఆక పూర్వార్థత్తాలే ఉపాయప్రార్థనమ్ పణ్ణిన్ద్రాయ్, ఉత్తరార్థత్తాలే తత్ఫలమాన ఉపేయత్తై ప్రార్థక్కి-అతెన్దతాయ్దు.

సను, ఉపాయప్రార్థనమావతు - స్వేష్టాఽనిష్టప్రాప్తి పరిహార జ్ఞభక్తు నీయే సాధనమాక వేణుమెన్గిటనపేత్తైయితే. స్వర్గకామనాయ్ జ్యోతిష్టమత్తిలే ఇభియుమోపాతి, “సమస్తప్రాప్యమాన ఇష్టమ్ ఇన్నతు, పరిహార్యమాన అనిష్టమిన్నతు” ఎఱ్ఱు పిఱన్దనిన్దయత్తుక్కు అన న్తరమితే తదనుగుణమాన ఉపాయస్వీకార త్తిలిభివతు; ఇనిప్రాప్యా పేత్తైపణ్ణుకిఅతు-ధర్మాధాదికళానప్రాప్యాన్దజ్ఞిత్తాట్టిల్ వ్యావృత్తి

(౧) రా-య-౧౭-౧. (౨) వి-పు-౧-౯-౭౩. (౩) శ్వే-ఉప-౬-౧౮.

(౪) తై-నా-౮౦.

శొల్లుకైక్కాకవో; అజ్జనన్తియితే ఉపాయతయా స్వీకృతనానవనుక్కు
ప్రాప్యవిశేషజ్ఞానమ్ పితైక్కాకవో; ప్రాప్యవిశేషతైప్రాథితాలన్తి
అత్తైత్తారానెన్తోవెన్నిల్; ఉపాయ స్వీకారపూర్వభావియాన ముము
క్షుత్వత్తాలే ధర్మకామాదికలిత్యాట్టిల్ వ్యావృత్తిసిద్ధికైక్కాయా
లుమ్, స్వీకృతోపాయమ్ సర్వజ్ఞమూకైయాలమ్, స్వీకృతనుమాయ్
సర్వజ్ఞనుమాయ్ నైత్తుప్రాప్యపేత్తాప్రతీక్షనాయరుక్మైక్కుఒరుప్రయో
జనమిల్లామెయాలమ్, ఉపాయస్వీకార మొట్టియప్రాప్యపేత్తైవణ్ణవేణ్ణా.
ఇనిప్రాప్యత్తైత్తరవేణమెత్త పేత్తైక్కప్రాప్యైపేత్తయోకిల్, ఉపాయ
స్వీకారయాపమాన పూర్వార్థత్తుక్కుప్రయోజనమిత్తై. ఆకైయాలే పూ
ర్వార్థానుసన్ధానమ్ పణ్ణుతల్, ఉత్తరార్థానుసన్ధానమ్ పణ్ణుతలొట్టియ
ఉభయానుసన్ధానమ్ పణ్ణుకై పునరుక్తిమాయ్ త్తలైక్కట్టుమే
యెన్నిల్;

పూర్వార్థానుసన్ధానమాత్రత్తాలే ఉపేయలాభమ్ ఆర్థమాయ్
నరుమేయాకిలుమ్, (౧) “అథాత్మయోగాఽధిగమేనదేవంమత్వాధీరో
హ్నశోకాజహతి” (౨) “తిరతిశోకమాత్మనిత్” ఎన్టు ముముక్షువుక్కు
ఫలమ్ శొల్లుకిరివిడత్తిల్ శోకినిన్లు త్రిమాత్రత్తై పురుషార్థమాక్కు
నతు; (౩) “తత్సక్తతదుష్కృతేధూనతే” ఎన్టు పుణ్యపాపమాపకర్మ
విమోచనమాత్రత్తై పురుషార్థమాక్కునతు; (౪) “తస్య తావదేవచిరం
యానన్నవిమోక్షే, అభసన్పుత్రే” ఎన్టు దేహవిమోచనమాత్రత్తై
పురుషార్థమాక్కునతు; (౫) “విజ్ఞాననిరధిర్యస్తు మనఃప్రగ్రహవా
న్నరః సోఽస్యని పారమాప్నోతి తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్” ఎన్టు ఒరు
దేవీశేషప్రాప్తియైపురుషార్థమాక్కునతు; (౬) “ఏవసమ్మసాదో

(౧) కఠ-౧-౨-౧౨. (౨) ఛాన్దో-౨-౧-౩. (౩) కాఠీ-౧-౪.

(౪) ఛాన్దో-౫-౨౪-౩. (౫) కఠ-౧-౩-౯. (౬) ఛాన్దో-౮-౩-౪.

ఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతిరుపసమ్పద్యస్తే న రూపేణఽభి
నిష్పద్యతే” స్థితిపక్షియే స్వస్వరూపప్రాప్తియై పురుషార్థమాక్కు
వతు; (౧) “నిరజ్ఞనఃపరమంసామ్యముపైతి” ఎన్టుపరమసామ్యంపైతియై
పురుషార్థమాక్కువతు; (౨) “ఏతమానందమయమాత్మానముషసక్తామితి”
ఎన్టుభగవత్సామ్యపృథుషార్థమాక్కువతు; (౩) “సాక్షు తేనర్వాన్
కామాన్ సమాబ్రహ్మణావిపశ్చితా” ఎన్టు భగవద్గుణానుభవతై పురు
షార్థమాక్కువతు; (౪) “విజ్ఞానాదాన్దోబ్రహ్మయోనిః” (౫) “రసగ్
హ్యేవాయంలభ్యానస్థిభవతి” ఎన్టు భగవదనుభవజనితమాన పరమా
నందతై పురుషార్థమాక్కువతు. (౬) “యేనయేనధాతాగచ్ఛతి తేన తేన
సహగచ్ఛతి” ఎన్టు భగవదనుప్రతిరూపమాన కైబ్బర్యతై పురుషా
ర్థమాక్కువతాయ్, ఆక ఇప్పడి శోకనివృత్త్యాడికలై పురుషార్థమాక
చ్చాల్గితి తత్తద్వాక్యవిశేషజగిల్ చరమపురుషార్థనిష్కర్షమ్ పిఱవా
మైయాలే, అన్తపురుషార్థవిశేషతై ప్రకాశిపి కైక్కాకి ఉత్తరార్థమ్
ఉదిక్కెయాలమ్, ఉపాయస్వరూపవిశేషప్రత్యాయకమాః పూర్వార్థ
ముదిక్కెయాలమ్ పానరుక్తమితి.

ఉపేయతయా నరణముమ్ ఉపాయతయావరణముమితే ఇరణ్ణు
క్కుమ్ పృత్యమ్. ఉపేయత్వేనచరి త్తపోతు ఉపాయాపేక్షైయుణ్ణు; ఉపా
యత్వేనచరి త్తపోతు ఉపేయాపేక్షైయుణ్ణు. ఆకైయాలే ఉభయముమ్
అపేక్షితమాః క్కడవతు. ఉపేయత్వవరణమావతు-ఈశ్వరన్ తిరువడి
కగిలే కైబ్బర్యతైయే ఉపేయమాః అన్యనసిక్కె. ఉపాయత్వవరణ
మావతు-అనన్తరునడికై ఉపాయమాక అన్యనసిక్కె.

అన్యనసాయద్వయముమ్ ఇన్వధికారిక్క పేక్షితమ్. అనన్యసాధ
నత్వసిద్ధిక్కు ఉపాయ-అన్యనసాయమ్ వేణుమ్. అనన్యభోగత్వసిద్ధిక్కు

(౧) ముద్ద. ౩-౧-౩. (౨) తె. భృగు-౧౦-౫. (౩) తె. ఆ-౧-౨.

(౪) (౫) తె. ఆ-౨-౧. (౬) పరమహం.

ఉపేయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. ఉపాయవిశేషాధ్యవసాయమ్ ప్రయోజనాంతరపరసుక్కు ముణ్ణాకై యాలే, తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కు ఉపేయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. సాధకసుక్కుమ్ ఉపేయాధ్యవసాయముణ్ణాకై యాలే తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కు ఉపాయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. సాధకస్తానే (౧) “ఇష్టంమనిషాణ, అముంమనిషాణ,స్వంమనిషాణ” ఎన్టు ఉపేయవిశేషతై అపేక్షియానిన్తానే. (౨) “వైత్త్యనైస్యపరాజతాశిశరణంతామనుప్రాప్తాః” ఎన్టు ప్రయోజనాంతరపరసుక్కు ఉపాయాధ్యవసాయముణ్ణే; తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కుమ్ (౩) “అన్తరిక్షగతశ్శ్రీమాన్”(౪) “సతునాగవరశ్రీమాన్” ఎన్తిపడియే ఉపాయోపేయాధ్యవసాయజ్ఞాకీట మహదైశ్వర్యమ్ ఇవ్వధికారిక్కు అపేక్షితమాకై యాలే, అవై ఇరణ్ణైయున్ ఇరణ్ణవాక్యత్రాలుమ్ శొల్లకిటతు. అతై పున్ద్రువితే “ముముక్షుర్వై శరణమహంప్రపద్యే” ఎన్టు శ్రుతమాయున్ద్రుతుమ్.

కీర్త్ “ప్రపద్యే” ఎన్టు స్వీకృతమాన ఉపాయత్తినడైయ ఫలమానకై జ్ఞుర్నడై అపేక్షిక్కుక్కడవతాకక్కొణ్ణు, అతుక్కుప్రతిసమ్బద్ధి విశేషాధీనత్వ ముణ్ణాకై యాలే, అన్తప్రతిసమ్బద్ధియినడైయ పూర్తి పూరణపూర్వకమాక వనుసన్నిక్కిటతు.

అతిల్, “శ్రీమతే” ఎన్తిపడమ్ - కై జ్ఞుర్నప్రతిసమ్బద్ధియై పూర్తిక్కిటతు. శేషత్వప్రతిసమ్బద్ధి ఒరుమిథునమాననోపాతి, కై జ్ఞుర్నప్రతిసమ్బద్ధియుమ్ ఒరుమిథునమాయితే ఇరుప్పతు. అకై యాలే పెరియిపిరాటియారోడే నిత్యసంయుక్తినానచనుక్కెన్తిటతు. (౫) “నైకు శ్శేతు పరేలోకే శ్రీయాసార్థంజగత్సతిః | ఆస్తేవిష్ణురచిన్త్యాత్మా భక్తై

(౧) తె-నా-౧౩ (౨) వి-పు-౧-౯-౬౫. (౩) రా-య-౧౬-౧౭.

(౪) వి-ధ-౬౯-౪౭. (౫) కైవే.

రాగవల్లె స్సహ" ఎన్నిటపడియే ఒరువిభూతియాక మిఘనభోగపరసా
యితే ఇరుప్పతు.

ద్వైతా యావత్ - “విష్ణుపత్నీ” విష్ణోశ్చీః” ఎన్నిటపడియే ఇత్తలైయిల్ శేషత్వమ్ ప్రకాశిక్తుః.

ఇన్ద్ర శ్రీశబ్దత్రాలే కై జ్జగర్మ ప్రతిసమ్మన్ధితయా ముక్తనిత్యాది కళాలే సేవికృష్ణదానిన్ద్రా శేన్ధిటవాకారముమ్, స్వభోగ సౌఖ్యత్రాలే అవ నై సేవిక్కుమెన్ధిట ఆకారముమ్ తోద్రీ యుకిటతు.

ఆక ఇప్పదత్రాలే పిరాట్టియుమ్ సర్వేశ్వరనుమ్ శేరవిరుద్ధశేర్ త్రియిలే అడిమై కెయ్యక్కడవనెన్ను మర్థవి శేషమ్ శొల్లిద్రీ ద్రాయ్ ద్రీ యు.

అన్వడిమైతాన్, అనుభవజనిత ప్రీతియూద్రీ ద్రాక విరై యుమతా కై యాలుమ్, అనుభవజనిత ప్రీతితాన్ - అనుభావ్య విషయాధీనమా కై యాలుమ్, అన్దత్కై జ్జగర్మత్తుక్కడియాన ప్రీతిక్కునాద్రీ ద్రజ్జాలానస్వరూ పరూపగుణ విభూతిపూర్తియైచ్చొల్లుకిటతు - నారాయణపదమ్. (౧) “అశ్నుతేకామాన్” (౨) “లభ్యానస్త్రిభవతి” (౩) “ఇమాంలా కాన్ - అనుసచ్ఛరన్” (౪) “సదాపశ్యన్తి” ఎన్నిటపడియే, స్వరూప రూపగుణాద్యనుభవమ్ ప్రీతిక్కు హేతువాకిక్కడవతు. ప్రీతి-కై జ్జగర్మ హేతువాకిక్కడవతు. ఇలైయాకిల్ “శ్రీమతే” ఎన్నిటవిడత్తిల్ చతు ర్థియే అమైయుమ్. కై జ్జగర్మ ప్రకాశమాకైక్కు నారాయణపదమ్ వేడ్డావే. స్వరూపరూపగుణవిభూతికల్ నాలుక్కుమ్ వాచకమాకై యాలే, అనుభావ్యవిషయ పూర్తియైక్కాట్టక్కడవతు - నారాయణ పదమ్.

నారశబ్దమ్ - రూపగుణ విభూతిక భుక్కు వాచకమాకిటతు. అయనపదమ్-ఇవై మూన్దుక్కుమ్ కొళోకలమాన స్వరూపత్తై చొల్లు కిటతు. అన్దస్వరూపత్తైచ్చార్ త్తాలే (౫) “సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ” ఎన్నిట

(౧) కై-ఆ-౧-౨. (౨) కై-ఆ-౩-౧. (౩) కై-భృగు-౧౦-౫.

(౪) సామ-ఉత్తర-౧౮-౨-౪.

పడియే అచి త్తిత్తాట్టల్ అత్యంతవ్యాపుతమాన త్రివిధాత్మ స్వరూప క్తిలుమ్ అత్యంతవ్యాపుతమాయరుక్కుమ్.

రూపత్వైప్పార్ త్తాల్ (౧) “నభూతసజ్జ సంస్థానో దేహోస్య పరమాత్మనః” ఎన్ఱు అప్రాకృతమాయరుక్కైయాలమ్, అస్త్రభూషణాధ్యాయ త్తిత్తొల్లుకిఱపడియే సకలజగదాధారమైయాలమ్, ప్రాకృతముమాయ్, ఆధేయముమాన సర్వచేతనశరీరజ్జళిలుమ్ అధికమాయరుక్కుమ్.

(౨) “అపహతపాస్మా విజరో విమృత్పూర్వశోకోవిజఘతోఽపి పాసస్సత్యకామస్సత్యసజ్జల్పః” (3) “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” (౪) “జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్య వీర్యతేజాంస్య శేషతః। భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినా హేయైర్గుణాదిభిః” (౫) “సువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః పరః పరాణాం సకలా నయత్ర క్లేశాదయస్సన్తి” ఎన్ఱిఱపడియే, హేయగుణ సంసృష్టమాయ్, (౬) “యతోవాచోనిన ర్తస్తే” ఎన్ఱిఱపడియేనిస్సీమముమాయ్, (౭) “నేతి నేతి” ఎన్ఱిఱపడియే అపరిచ్ఛిన్నముమానకల్యాణగుణజ్జళుమ్ - హేయగుణసంసృష్టముమాయ్ పరిచ్ఛిన్నముమాన సర్వచేతనగుణజ్జళిలుమ్ అధికమాయరుక్కుమ్.

(౮) “యస్యచ్ఛాపాయమృతమ్” (౯) “యస్యమృత్యుః” (౧౦) “పాదోఽస్యవిశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యాఽమృతందివి” ఎన్ఱిఱపడియే, ఉభయవిభూతియుమ్ విభూతికోటిఘటితైయైయాలే, పరిచ్ఛిన్నవిభూతికళిల్ అధికైయాయరుక్కుమ్.

-
- (౧) భార- (౨) ఛాన్దో-౮-౭-౧. (3) ముద్ద-౨-౨-౭.
 (౪) వి-పు-౬-౫-౭౯. (౫) వి-పు-౬-౫-౮౫.
 (౬) తై-ఆ-౯. (౭) బృ-౪-౩-౬. (౮) శుక్లయజు.
 (౯) సుదా-౭. (౧౦) పురుషసూక్తమ్.

ఆక, ఇప్పడి సర్వప్రకారత్వము సర్వాధికనాయ్, (౧) “పతిం విశ్వస్య” (౨) “పతింపతినామ్” ఇత్యాదికథానశ్రుతిశతజ్ఞిల్ శొల్లుకిఱ పడియే సర్వస్వామియాన సర్వేశ్వరన్, నారాయణశబ్దజ్ఞితే కై జ్ఞార్వ ప్రతిసమ్బంధితయాశొల్లుప్పడుకై యాలే, (౩) “సర్వంపరనశంధుఃఖమ్” (౪) “సేవాశ్వప్నత్తిర్వ్యాఖ్యాతా” (౫) “అపరప్రేవ్యభావాత్” ఎన్నిఱపాత్యజ్ఞిల్లుకిఱ సేవానిపేధమ్ అసేవ్యసేవావిషయమ్. ఇల్లై యాకోల్, (౬) “తదుపాసితవ్యమ్” (౭) తదస్వేష్టవ్యమ్” (౮) “తద్వాసవిజ్ఞాసితవ్యమ్” (౯) “సాస్వేష్టవ్యం” (౧౦) “ఆత్మానమేవలోకముపాసీత” (౧౧) “కారణంతుధ్యేయం” (౧౨) “సవైవేదితవ్యం” (౧౩) “ధ్యేయస్సదా” (౧౪) “ధ్యేయోనారాయణస్సదా” (౧౫) “వాసుదేవతరుచ్ఛాయానాతిశీతానఘర్మదా సరకాఽజ్ఞారశమనీ సాకిమర్థంనసేవ్యతే” ఎన్ఱు భగవత్సేవావిధాయకమానవాక్యజ్ఞోడు విరోధిక్కుమ్. పతివ్రతైక్కుప్పరుమాన్తర స్పర్శమన్తో త్యాజ్యమాయఱునతు; స్వభర్తృస్సర్వమన్తే.

అనన్తరిమ్ భగవత్స్వరూపరూపగుణవిభూత్యాదికల్లై అనుభవిత్రు, అన్తభగవదనుభవజుతప్రీతిప్రకర్షమ్ ప్రేరిక్కు- (౧౬) “హాపుహాపుహాపు, అహమన్న మహమన్న మహమన్నమ్” (౧౭) “యేనయేన ధాతాగచ్ఛతితేనతేసహ గచ్ఛతి” (౧౮) “ఇరైత్తునల్లమేన్మక్కళేత్త” (౧౯) “శూట్టురన్నాలైకళ తూయనవేన్” ఇత్యాదికళిల్లుకిఱపడియే విరోధినిచ్చిపూర్వకమాక ఒనుదేశవిశేష త్రిలేహాయ్ వాచికమాక

(౧) తై-నా-౧౦. (౨) శ్వే-౬-౭. (౩) మను-౪-౧౬౦.

(౪) మను-౪-౬. (౫) (౬) తై-నా-౬-౧౦.

(౭) ఛాణ్డో-౮-౧-౧. (౮) (౯) ఛాణ్డో-౮-౭-౧.

(౧౦) బృ-౩-౪-౧౫. (౧౧) అగర్వశిఖా. (౧౨) కౌషీ-౪-౧౮.

(౧౩) (౧౪) భార-ఆమ. (౧౫) విహగేశ్వరసం-౨౪-౧౩.

(౧౬) శృగు-౧౦-౬. (౧౭) పరమసం. (౧౮) తి-వామ-౪-౩-౯.

(౧౯) అయవిరు-౨౧.

పుష్ప కాయకమాకపుష్ప పుష్ప కిశ్చిత్కారజలై ప్రాధిక్కితః -
“ఆయ” ఎన్నితచతుర్థియా లే.

అభిమతలాభమ్ విరోధినివృత్తిపూర్వకమాకనన్తి ఉదియామై
యా లే ఇట్లుపృష్టాకీత కై జ్ఞర్యాపేతైయా లే విరోధినివృత్తియమ్
ప్రాధిక్కియాకకడవతు. ఇరణ్ణమ పేక్షితమాకిల్ ఇరణ్ణయమ్ ప్రాధి
యాతే, కై జ్ఞర్యైయే ప్రాధిప్సానెన్నెన్నిల్; కై జ్ఞర్యసిద్ధియే పరమ
ప్రయోజనమ్. అతుక్కు ప్రతిబంధకమాకైయా లే విరోధినివృత్తియ
నివృత్తి-అపేక్షితమాకిత తనై పోక్కి, * జరామరణమోక్షార్థమాక
ఇహిన్దకేవలనై ప్సేలే స్వయము ద్వేష్యమల్లామైయా లే వన్త అప్రాధాన్యమ్
తోర్థ అత్తై ఎడాతోర్థికితః.

విరోధినివృత్తియై అవన్ స్వయమ్ప్రయోజనమాకనినై త్తిరు
క్కుమ్; ఇవన్ కై జ్ఞర్యవిరోధితయా త్యాజ్యమెన్తునినై త్తిరుక్కుమ్.
సంసారభయమితే అవనుక్కుశ్శత. భగవత్ప్రవణ్యముశ్శతు ఇవనుక్కే-
యితే. చరమశ్లోకీ త్తిల్ విరోధినివృత్తియై ప్రధానమాకచ్చొల్లిల్. అ-
స్వయము ద్వేష్యమాయన్తు. ఆత్మాపుక్కు స్వాభావికగర్భమాన కై జ్ఞ-
ర్యమ్ ప్రకాశికైక్కు నడువిల్ ఇడై చ్చువర్ పోక వేణువతెన్నుమ్నినై
వాలే.

ఇచ్చతుర్థి - తాదర్థ్యేచతుర్థియామ్, శేషిత్వవాచియాయ్
౧౧ తేయాకిలుమ్, కీర్తపణ్ణిన ప్రపత్తిక్కు శేషత్వమాత్రమ్ ఫలమల్లామై
యా లే, “అకిశ్చిత్కారస్య శేషత్వానుపపత్తిః” ఎన్నితపడియే శేషత్వ
ఫలమాన శేషవృత్తియైచ్చొల్లికితః. జ్ఞానమిల్లాతవన్తు స్వరూపమ్
* అసన్నేవవామోపాతియమ్, అనుస్థానమిల్లాతపోతు అన్త జ్ఞానన్దాన్
అసన్నేవవామోపాతియమ్, శేషవృత్తియిల్లాతపోతు శేషత్వముమ్
అసత్కల్పమాకకడవతు. ఆకవితే మకారత్తుక్కుమేలిల్ చతుర్థి వివ
రణమాయ్థ్తు.

శేషత్వమ్ ఇక్లేసిద్ధియానిఱుచ్చేయ తేయమ్, ఒరు దేశవి శేషమ్ శేషి హ్విక వేణ్ణుకిఱతు శేషపుత్రిసిద్ధికాకవితే. ఉపాయస్వీకార శ్రుక్కు మున్నే ఉడ్డే శేషత్వజ్ఞానమ్, ఆకై యన్తో తిరుమన్త్రుక్కు ప్పిన్బు ద్వయమాక వేణ్ణిల్లు. ఆకై యాలే శేషత్వజ్ఞానమ్ ముఱ్ఱుడ క్కడవతు. అనన్తరమ్ ఉపాయస్వీకారమాక క్కడవతు. అనన్తరమ్ కై జ్ఞుర్యరూపమాన ప్రాప్య త్రినుడైయ ప్రార్థనమాక క్కడవతు. ప్రా ప్యాపేత్తైక్కనన్తరమన్తోతల్లాభ హేతువాన ఉపాయస్వీకారమ్ పణ్ణువతు.

ఆనాల్, “అర్థార్థిరాజకులంఁచ్చేత్” “మన్దాగ్నిర్నా మ్బుపి బేత్” “జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామోయజేత్” ఎన్నితాహ్వాలే, ఉపేయా పేత్తైయుడై యవనుక్కు ఉపాయాపేత్తైయాకై యాలే, ఉత్తరార్థమ్ ముఱ్ఱుట్టు, పూర్వార్థమ్ పిఱ్ఱుడ వేణ్ణావోవెన్నిల్, పృథ్వుత్రిడ కైయిల్ అతు వేణ్ణువతు; అనుష్ఠానద కైయిల్ మాతాడియరుక్కుమ్. జ్యోతిష్టో మానుష్ఠానానన్తరమన్తో స్వర్గసిద్ధి.

ఆక, ఇచ్చతుర్థియాలే శేషత్వతై పురిత్తుత్తరమ్ శేషపుత్రి యైప్రార్థిక్కిఱతు. ఇతుప్రార్థనారూపమెన్నుమిడ త్రిల్ ప్రమాణమెన్నెన్నిల్, కీర్త్ ఉపాయస్వీకారమ్ పణ్ణినవన్, లభాభిమతనాయరుక్కు మవనల్లామెయాలమ్, అభిమతఫలలాభద కై యల్లామెయాలమ్, ఇవ్వర్థ వివరణమ్ పణ్ణినభాష్యకారర్ “భవాని” ఎన్ఱు ప్రార్థిక్కియాలమ్, ప్రథమాచార్యరాన సమ్మాత్వార్ (౧) “అడిమైకైయ్య వేణ్ణుమ్” ఎన్ఱు ప్రార్థిక్కియాలమ్, ప్రార్థనారూపమాక క్కడవతు.

ఆకై యాలే, కై జ్ఞుర్యప్రార్థనమ్ పణ్ణుకిఱతాయ ఇప్పదమ్, (౧) “ఒట్టివిల్ కాలమెల్లాముడనాయ్ మన్నివఱువిలా వడిమైకైయ్య వేణ్ణు నామ్” ఎన్ఱు కై జ్ఞుర్యవిశేషగమాక హ్చ్చులుకిఱ సర్వకాలాది శబ్దజ థాలే అన్తక్కిజ్ఞుర్యప్రకారతైహ్చ్చులుకిఱతు.

సర్వకాలశబ్దతాలే (౧) “నచపునరావర్తతే నచపునరావర్తతే”
(౨) “అనామృత్తిశ్చబ్దాదనామృత్తిశ్చబ్దాత్” ఎన్నిపడియే యావ
దాత్మభావి అనుభావ్యమాన భోగతైర్నిర్దిష్ఠిః.

ఇత్యాలే (౩) “గతాగతంకామకామాలభస్తే” (౪) “గత్వా
గత్వానివర్తస్తేచన్యసూర్యాదయోగహః” ఎన్నిపడియే, దేశాన్తర
త్తిలే ద్రవ్యతైర్నిర్దిష్ఠ దేశాన్తరత్తిలే అతివిత్తిజీవిత్తు, మాణ్డవాతే
దేశాన్తరమేవోపాతి, ఇత్యే ఆర్జితమానపుణ్యతైర్నిర్దిష్ఠ అనుభవిత్తు భోగా
వసానత్తిలే, (౫) “యథేతమాకాశమ్, ఆకాశాద్వాయమ్, వాయు
ర్యూత్వాధూమోభవతి, ధూమోభూత్వా అభ్రంభవతి, అభ్రం
భూత్వామేఘోభవతి, మేఘోభూత్వావర్షవతి” ఎష్టుమ్ శొల్లకిఃక్రమ
త్తిలే పునరావృత్తి లక్షణమాన స్వర్గాద్యైశ్వర్యభోగ త్తిత్కాట్టిల్
వ్యావృత్తిశొల్లిల్.

సర్వదేశశబ్దతాలే దిన్యవేశ్యమ్, తిరుమామణిమల్లపమ్, దిన్యో
ద్యానమ్ తొడక్కమాన పరమపదత్తిల్ భోగస్థానజ్ఞభోడు ఆమోద
ప్రమోద సమ్మోదరూపమాన పూహస్థానజ్ఞభోడు, లీలావిభూతియిల్
పూహవిభవార్చనతారాది స్థానజ్ఞభోడుమ్ వాశియః, (౬) “తస్య
సర్వేషులోకేషు కామచారోభవతి” (౭) “ఇమాన్లోకాన్ కామా
న్నీ కామరూప్యనుసంపన్నాన్” ఎన్నిపడియే దేశపరిచ్ఛేదమిల్లతపడి
అడిమైశైయ్యపై అనేనాక వేణుమెన్నిఱతు.

ఇత్యాలే దేశపరిచ్ఛిన్నమాన కేవలనుడైయ భోగతైర్నిర్దిష్ఠి
క్కిఱతు. అతావతు సాంకేతికమాన శబ్దాదివిషయజ్ఞనినుడైయ అను
భవమ్ శ్రుతిజనితసంసారవశేనైకతాన బ్రహ్మదిక్కుక్కే భోగ్యమా

(౧) ఛాన్డో-౮-౧౫-౧. (౨) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౨. (౩) గీ-౯-౨౧.
(౪) వి-పు-౧-౬-౪౦. (౫) ఛాన్డో-౫-౧౦-౫. (౬) ఛాన్డో-౭-౨౫-౨.
(౭) తై-శ్చ-౧౦-౫.

యసక్తై-యాలమ్, ఆత్మానుభవసుఖక్షైప్యద్ధ అతిక్షుద్రమాయరు
 క్తై-యాలమ్, శబ్దాదివిషయజ్ఞశిల్ అన్వయమితి. (౧) “ఏకా న్నినస్స చా
 బ్రహ్మభూయినో యోగినోహియే । తేహంతత్త రమంస్థానం యద్వై
 పశ్యన్తిసూరయః ” ఎన్టు అనన్యప్రయోజనరాన పరమైకాన్తికభాలే
 అనుభావ్యమాన అపరిచ్ఛిన్న భగవదనుభవత్తిల్ అన్వయమిల్లామై
 యాలమ్, అణుపరిమాణనాన ఆత్మానే భోగ్యమాయరుక్కుమే,
 ఆక్తైయాలే అవాత్మానుభవమ్-దేశపరిచ్ఛిన్నమ్.

సర్వానస్థాశబ్దత్తాలేకీధ్ చ్చిన్నవిశ్వర్యమౌచలే నశ్వరమన్తిక్కే-
 యావదాత్మభావియాయ్, కై వల్య మౌచలే సక్కుచితమన్తియిలే,
 సర్వదేశానున్త్రమాయున్తతేయాకిలుమ్, నిత్యాగ్నిహోత్రమౌచలే
 భోగోపరతిగర్భమాయరుప్సన శిలకాలవిశేషజ్ఞభుమిడైవిడలామ్, అజ్ఞ
 నన్తియిలే అన్తరజ్గదకైయోడు బహిరజ్గదకైయోడు వాశియఱ ఒరు
 కాలకలైయుమ్ నన్త్రైయాకాతపడి అడిమైశైయ్య ప్పెఱువేనాకిషేణ్ణు
 మెన్గిఱుతు.

అథకోలక్కమ్ కొడుక్కుమౌచతోడు, నాచ్చిమారుమ్ దేవరు
 మాయ్ తెన్ఱుమ్ పిత్కలిక్కవేణ్ణుమ్బడియాన దకైయోడు వాశి
 యఱ త్తిరువనన్దాత్వానోపాతి అడిమైశైయ్యవేణుమ్. ఓలక్కమ్ కొడు
 క్కుమౌచతు ఛత్రచామరాదిపాణియాయుమ్, అన్తరజ్గదకైయిల్
 పడుక్కై, పడిక్కమ్, బట్టువెట్టిల్, కాళాజ్జి, లీలాశుక్మ తొడక్క
 మానవైయాయుమ్, ఇడైవిడామల్ అడిమైశైయ్యక్కడవనాయితే
 యిరుప్పతుముక్తిన్.

ఇత్రాల్ ఒరుకాల్ (౨) “ఆత్మానం వాసుదేవాఖ్యంచిన్ర
 యన్ ” ఎన్గిఱపడియే స్వానుభవవైభవత్తాలుమ్, శ్రీస్తనసంగ్లేమాను

భవత్తాలుమ్, “అహమన్నమ్” ఎన్నిఱపడియే పరమభోగ్యభూతమాన నిత్యము క్తిరుడైయ స్వరూపానుభవత్తాలుమ్, పరమానన్దియాకానిఱ్ఱు-
చ్చయ్ తేయుమ్, (౧) “సపకాక్షనరమేత,” (౨) “భృశంభవతిదుః
ఖితః” (౩) “క్రోధమాహరయ త్తీవ్రమ్” (౪) “కోపస్యవశమేయి
వాన్” ఎన్నిఱపడియే సూరికిలోపాతి తన్నోడే అవర్జియసమృద్ధ
ముడైయార్ శిలచేతనర్ కిరణః శేబరవిధురమాయ్ క్కిడక్కిఱపడద్రొ
క్కణ్ణు, ఉడ్ణ్ణతురుక్కాట్టాతోఱ్ఱీవతు; కిరణః శేబరజ్జలై కొడుత్తాలుమ్
తాపత్రయతె ప్తరాయ్ నోవుపడుకిఱ పడియొక్కణ్ణు అవర్ కళ తామ్
వన్దు సాన్తవ్రమ్ పణ్ణవేణ్ణుమృద్ది వెఱుప్ప తు . అవై పణ్ణుకిఱ భగ
వదపచారా దిక్ కై క్కిణ్ణు ఇరక్క-త్తుక్కుఱుప్పాన హృదయత్తై క్రోధ
త్తుక్కిడమాక్కునతాయ్, లీలావిభూతి సమ్మనత్తాలే ఒరుతలై తోతవత్తి
యుమ్, ఒరుతలై విఱుప్పమాన ఈశ్వరనుడైయ భోగ త్తిఱ్ఱాట్టిల్
భోగమాత్రసామ్యయు క్తనాన ముక్తనుడైయ భోగత్తుక్కు వ్యాప్తుత్తి
శొల్లిద్రోయిద్రోయిద్రోయి.

సర్వవిధశబ్దత్తాలే (౫) “నివాసశయ్యాసనపాదుకాంశుకో పథా
నవర్షాతపవారణాదిభిః” (౬) “శెన్టాల్ కుడైయామ్ ఇరున్టాల్ క్కెన్
తనమామ్ నిన్టాల్ మరవడియామ్” ఎన్నిఱపడియే ఆదరాను
రూపమాక, (౭) “సపకథాభవతి, ద్విధాభవతి, త్రిధాభవతి, శతధా
భవతి, సహస్రధాభవతి” ఎన్నిఱపడియే అనేకపగ్రహపరిగ్రహమృణ్ణి
(౮) “అహంసర్వంకరిష్యామి” ఎన్దు ఇళైయ పెరుమాళ్-చత్రచామర
పాణికిళావతు, ఖనిత్రపిటకాధరరావతు, ఫలాహరణాదికలై ప్పణ్ణువతు,
శాలాసన్ని వేశాదికలై ప్పణ్ణువతు; కునుమశయనాదికలై ప్పణ్ణువతు,

-
- (౧) కుమార-౧-౧. (౨) రా.అయో-౨-౪౦. (౩) రా.ఆ-
(౪) రా.య-౫౯-౧౩౬. (౫) స్తో-౪-౪౦. (౬) ౧-తిరువ-౫౩,
(౭) ఛాన్దో-౭-౨౬-౨. (౮) రా.అ-౩౧-౨౭.

కై యమ్ విలుమాయ్ నోక్కువతాయ్, పడై వీట్టిల్ పెరుమాళ్ పరిక
రంగమ్ శెయ్ తతడై య త్తామే శెయ్ తాప్పోలే, నానుమ్ ఎల్లావకై ప్పట్ట
అడై ప్పట్టై యమ్ శెయ్ ప్పెఱువేనాక వేణు మెట్టు పాఠక్కిఱుతు. ఇత్తాలే
పెఱువే ములై యా లే అడై మై శెయ్ మ్ * నిత్యాన పాయు నియాన పిరాట్టి
యుడై య భోగ త్తిఱ్ఱుట్టిల్ వ్యావృత్తి శొల్లిల్ గొయిల్ ఱు.

చేతననుడై య స్వరూపత్తోడు భోగత్తోడు కిచ్చి త్కారత్తోడు
వాళియఱి అత్యంత వ్యావృత్తి మాయురుక్కు మ్. భగవచ్చేషత్వమ్ అవ
ళుక్కు - స్వరూపమ్; మిథున శేషత్వమ్ ఇవనుక్కు - స్వరూపమ్. భగవ
ద్భోగమే అవళుక్కు శ్శుతు; అవళుమ్ అవనుమాన శేర్ త్తి ఇవనుక్కు
భోగ్యమ్. స్త్రుతటాపకళా లే పణ్ణమ్ కిచ్చి త్కారమ్ అవళుక్కు శ్శుతు;
ఇవనుక్కు మిథున విషయమాన సర్వవిధ కిచ్చి త్కారముముణ్ణు. ఉచిత
శబ్దత్తా లే సర్వకాలజ్ఞులుమ్ సర్వదేశజ్ఞులుమ్ సర్వానన్ధజ్ఞులుమ్ సర్వ
విధ కిచ్చి త్కారముమ్ పణ్ణక్కడ వేనెన్దిఱి సజ్కల్పమే ఇవనుక్కు శ్శుతు.

అనుష్ఠిక్కుమిడ త్తిల్ (౧) “క్రియతామ్” ఎన్ని పడయే “అవన్
తిరువుశ్శత్తుక్కు యాతోన్ఱు అనుకూలమానతు; అతు అనుష్ఠేయమ్”
ఎన్ఱు, స్వేచ్ఛా వ్యావృత్తి మాన కై జ్జర్కల్పైచ్చొల్లుకిఱుతు. అతానతు -
మరనడికలోపాతి తిరువడికి లేకిడక్కువుమాయ్, మాలై యోపాతి తిరు
ముడియి లేఱువుమాయ్, ఇళై య పెరుమాళ్లోపాతి కూడప్పోకవుమాయ్,
శ్రీభరతాద్వానోపాతి తలైయి లే ముడివైక్కవుమాయురుక్కై. ఇతు
వితే పారతన్త్ర్యత్తుక్కైలెనిలమ్. యాతోన్ఱు-తిరుముకమలర్ త్తిక్కు
ఉఱుప్పాయఱువతు, అతితే కై జ్జర్కల్పమానతు.

ఆక ఇత్తాల్, నెడునాళ్ భోగవిరోధియాన క్షయరోగత్తా లే
నొన్దవన్ ఒరుసిద్ధావధత్తై ప్పెబ్బోలు నోయ్ విట్టుక్కుళిక్కు మోపాతి,

భగవత్ప్రసాదమాకిత పరమభేషజవైభవత్తాలే సాంసారికమాన తదై
 యజ్ఞకృత్స్థు, అమృతకృత్స్థున మూర్తికృత్స్థులై అత్యుజ్జ్వల
 నాయ్, అర్చిరాదిగతియాలే పరమపదమాకిత దివ్యదేశ త్రిలేపుక్కు,
 నిరస్తరభగవదనుభవైకయాత్రైయాన నిత్యసూరిసంజ్ఞ త్రిలే అన్యతమ
 నాయ్, కడల్ ఉడైన్ద్రాప్సలే కణ్డెడమెఱ్ఱుమ్ తితిన్ద్రపాయ్కిత పరమ
 భక్తిరూపాపన్నజ్ఞానత్తాలే, ఈశ్వరనుడై యస్వరూపత్తోడు రూపత్తోడు
 గుణత్తోడు విభూతియోడు వాళియతి విభాక్కులై కొణ్ణు అనుభవిత్తు,
 అన్దమనుభవజనితప్రీతిప్రకర్షత్తాలే మధుపాన మత్తరైప్సలే అక్రమ
 మాక స్తోత్రముఖనాయ్ కళిత్రాడువతు, అతుతాన్ పోయ్ తల్లై
 మణ్డైయిట్టు కిచ్చితార్జగళిల్ కుతూహలత్తై ప్పితిప్పిత్తు అడిమైయిలే
 మూట్టువతు, అన్దకిచ్చితార్జగళిన్ (౧) “నిరవద్యంపరఃప్రాప్తేః” ఎన్నితి
 పడియే అనుభూతాంశమ్ అల్పమాయ్ అనుభూత్యాంశమే విజ్ఞుమ్బడి
 యాన విషయవైలక్షణ్యవైభవముమ్, అతుతన్నైయుమ్ విభాక్కులై
 కొళ్ళవన్ద్రాన అభినివేశాతిశయముమ్ కైత్తోట్టువళర్క్క, అత్తాల్
 కొల్ కొమ్బుమూడప్పడర్న్ద ఒరుకాలపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్, దేశపరి
 చ్ఛేదత్తైయాతల్, అవస్థాపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్, క్రియాపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్
 సహియామైయాలే, సర్వకాలజగిలుమ్ సర్వదేశజగిలుమ్ సర్వావస్థైశి
 లుమ్పణ్ణుమ్సర్వవిధకై జ్ఞర్యజ్జలై యుమ్ప్రార్థితతాయ్ నిష్ఠతు, “ప్రార్థ
 గాయాంచతుర్థీ” ఎన్నితిచతుర్థియాలే.

(౨) “అపహతపాపావిజరోవిమృత్యుః” (౩) “నిర్గుణం నిరజ్జనమ్”
 ఎన్నితిపడియే హేయగుణనిషేధత్తైయుమ్, (౪) “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్”
 ఇత్యాదికలిజ్ఞుడియే విలక్షణగుణయోగత్తైయుమ్ కొల్లి, ఇప్పడివిలక్షణ
 గుణయుక్త మాయ్ హేయగుణ రహితమానవస్తువే ఉపాస్యమెస్తు

(౧) (౨) ఛా-౨-౭-౧. (౩) శ్లో-౬-౧౯. (౪) ముణ్డ-౨-౨౭.

ఉపాస్యవస్తునిర్ణయమ్ పణ్ణినహాపతి, ప్రాప్యమాయ్ అఱువతుమ్
వైలక్షణ్య పూర్వమాయ్ హేయగన్ధ రహితమాయరుక్మ వేణుకై
యాలే, అతిల్ వైలక్షణ్య పూర్తియై కీర్తియై చ్చొల్లిన్ద్రాకై
యాలే, అనన్తరమాన ఇన్ద నమశ్శబ్దమ్ హేయగన్ధరాహిత్యతై చ్చొల్లి
కిఱతు.

అతిల్ భోగత్తుక్కు హేయాన్వయముజ్ఞావతు - భోగ్య వస్తువి
స్వక్కుల్ కుత్తెయాలే యాతల్, భోక్తావిస్వక్కుల్ కుత్తెయాలే
యాతలితే; అతిల్ ఇఱుచ్చొన్న భోగ్యమ్ సర్వ మజ్జళాయతన భూతై
యాన పిరాట్టిక్కుమ్ మాజ్జళ్యకరమాయ్, తాన్ (౧) “మజ్జళానాఞ్చ
మజ్జళమ్” ఎన్నిఱపడియే స్వరూపరూపాదికళాలే సర్వ మజ్జళజ్జళుక్కుమ్
అవ్వరుకు సట్టిరుక్కైయాలే కుత్తెవన్ద్రొరున్దతు; ఇచి భోక్తృత్వ దోష
మేయుశ్శతు, అత్తైక్కభిక్కిఱతు ఇప్పడమ్; అతావతు, అహజ్కార
మమకారజ్జల్.

స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞాన జనకమానతిరుమన్త్రత్తిలేఅహజ్కార
మమకారజ్జల్ నివృత్తమాయరుక్మ, ఇప్పోతు నివర్త్యమాకిఱ అహ
జ్కార మమకారజ్జళెనైయెన్నిల్; ఇవ్వహజ్కార మమకారజ్జల్ తాన్
మూస్తువకై ప్పట్టిరుక్కుమ్. (౨) “అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా అస్వేస్వమి
తియామతిః” ఎన్నిఱపడియే, అనాత్మావానదేహత్తిల్ ఆత్మబుద్ధియుమ్,
దేహనుబద్ధియాన పదార్థజ్జళిల్ స్వత్వబుద్ధియుమ్. అహజ్కార మమ
కారమాకిక్కడవతు; అతుక్కుమేలే “స్వతన్త్రహమ్” ఎన్దు దేహత్పర
మాక ఆత్మానై త్రిపత్తి పణ్ణిప్పోరానిఱుచ్చెయ్తేయుమ్, స్వతన్త్ర
మాక ప్రతిపత్తి పణ్ణిప్పోరువతోన్దుణ్డు; అతువుమొరు అహజ్కారమ్;
విషయముజ్ఞాకిల్ మమతైయుమ్ అనువర్తిక్కుమితే. అతుక్కు మేలే

కర్మజ్ఞానాదికలై అనుష్ఠిక్కుచుమామ్; ఒరు సాధన విశేష స్వీకారమ్
పఱచుమామ్. “అనద్రీ ముక్కు అనుష్ఠాతానాన్, ఎన్నుడై యఅనుష్ఠానమ్
ఇవై” ఎన్ఱు పిఠిప్పనశిల అహజ్కారమమకారజ్ఞుమ్ ఉళ; ఇప్పడిమూ
న్ఱునకై ప్పట్ట అహజ్కారమమకారజ్ఞుమ్ ప్రథమాక్షర త్తిల్ చరమ
పదతాలుమ్, అతిల్ విభక్తి విశేషతాలుమ్, అన న్తరపదతాలుమ్ వ్యా
ప్యత్రమాయీల్లు.

ఇని ఇవై మూన్ఱుక్కుమేలే కాకాక్షిన్యాయతాలే ఒరుపదవిశే
షతాలే వ్యాప్యత్రమాయ్, భోగదళానువుత్తిక్కుమ్ యోగ్యతైయు
ణ్ణాయుప్పతొరు అహజ్కారమమకారముణ్ణు, అత్తైవ్యావ రిక్కిఱతు
ఇఱ్ఱు. అతాకిఱతు-“నాన్ భోక్తా, ఎన్నుడై యభోగమ్” ఎన్ఱిరుక్కై.

(౧) “అహమన్నాదః,” (౨) “సోఽశ్చ తేనర్వాన్ కామాన్”
(౩) “సహపశ్యన్తి” (౪) “భోగమాత్రసామ్యలిక్ష్ణాచ్చ.” (౫) “అత్ర
బ్రహ్మసమశ్చ తే” ఎన్ఱు శొలుకిఱపడియే, నేరేగుణ దిక్కుక్కుడైయ
భోక్తావాయుక్కు, అతుక్కుమేలే గుణాద్యనుభవమ్ రసిత్తు. పీతనా
నాల్, అన్ఱప్రీతి ప్రేరితమాయ్ వరుమతాయమిరుక్కుకై జ్ఞుర్మమ్ “భోక్తౌ
త్వమ్ ఎనక్కితై” ఎన్ఱిరుక్కై యావతెన్. భోక్తౌత్వమిలైయాకిల్ (౬)
“అభ్యానస్థిభవతి” ఎన్ఱిఱనన్దిత్వమిన్ఱియిలే ఒఱ్ఱీయుమ్. ఆనన్దిత్వమిల్లా
మైయాలే అపురుషార్థముమామ్. కర్మానుష్ఠానదత్తైయిల్ కర్తృత్వా
ఽనుసన్ధానమ్ (౭) “అధిష్ఠానంతథాకర్తా కరణాచ్చ పృథగ్విధమ్ । వివి
ధాచపృథక్చేష్టా దైవజ్ఞౌచాత్రపశ్చమమ్” ఎన్ఱిఱపడియే అత్మాపుక్కు
చైతన్యప్రయుక్తమాన ప్రయత్నమాత్రమేయాయ్ అధిష్ఠానాదిక్కుక్కు
కర్తృత్వమాకై యాలే అఱ్ఱు ఉపపన్నమ్.

(౧) తై-భృ-౧౦-౬. (౨) తై-ఆ-౧-౨. (౩) సామ-ఉత్తర-౧౮-౨-౪.

(౪) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౧. (౫) కఠ-౨-౬-౧౪. (౬) తై-ఆ-౨-౧. (౭) గీ-౧౮-౧౪.

ము క్తనానాల్ కర్తృత్వారోపణవిషయమాన † అధిష్ఠానాదిక
 ఛిల్లామైయాలుమ్, (౧) “సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోక్షి శిరోముఖమ్ |
 సర్వతశ్శ్రుతిమల్లోకే సర్వమాపుత్యతిష్ఠతి” ఎన్నిటపడియే అధిష్ఠానాది
 కళాల్ కొఘ్నుమ్ కార్యతై స్వరూపేణ కొఘ్నలనాయ్, (౨) “ప్రజ్ఞ
 యాహివిపశ్యతి” (౩) “మనసైవైతాన్ కామాన్పశ్యన్మతే” ఎన్నిట
 పడియే అనుభవత్తుక్కు వేణ్ణువతు ఆత్మసర్వభూతమాన జ్ఞానమాత్ర
 మాక చ్చొల్లుకై యాలుమ్ అనుపపన్న మెన్నిల్; ఇహ్నీతు అతువస్త్తు
 నినైక్కిఱతు. పతివ్రతైయాన స్త్రీక్కు భర్తృసంక్లేష జనిత సారస్యా
 నుభవముణ్ణాకానిఱ్ఱుచ్చెయ్ తేయుమ్, భర్తావినుడైయ ముఖవికాస
 మాయ్-ప్రయోజనమ్ “అవ్వికాసహేతు” ఎన్ఱు సంశేషాదికళితే సజ్జమ్
 పిఱక్కుమోపాతి, భగవద్గుణానుభవాదికళిల్ “నాన్ భోక్తా, ఎనక్కు-
 రసి త్తతు” ఎన్ఱుపురుషభోగత్తోపాతి స్వతన్త్రమాయరుత్తల్, సాధారణ
 మాయరుత్తల్ శెయ్ కైయన్ఱియిలే, “ఈశ్వరన్ ముఖమల్ ర్త్తి, ఎన
 క్కుహేతు” ఎన్ఱు అవద్రీణీలేసజ్జమాయ్, ముఖమల్ ర్త్తియే తనక్కు
 భోగ్యమాకనినైత్తిరుక్కు. అత్తెప్పద్రవితేముతలిలే “అహమన్నమ్”
 ఎన్ఱుకొల్లి, పిన్నే “అహమన్నాదః” ఎన్ఱుతుమ్.

ఆక ఇవ్యాక్యద్వయత్తాలుమ్ స్వరూపజ్ఞానానన్తరభావియాయ్
 పనద్వయోక్తమాన ఉపాయోపేయజ్ఞతై ప్రార్థితతాయ్ నిన్ఱుతు. అతి
 ల్ పూర్వవాక్యత్తిల్ (ప్రపద్యే) ఎన్నిట క్రియాపదమ్ - అధ్యవసాయతై
 చ్చొల్లుకిఱతు. అతుక్కు ఉపేయాధ్యవసాయవ్యాప్తియైప్పణ్ణి త్తరు
 కిఱతు ఉపాయవాచకమాన శరణశబ్దమ్. అన్తపుపాయత్తుక్కు సాధ్యో
 పాయవ్యాప్తియై ప్పణ్ణి త్తరుకిఱతు - (నారాయణచరణౌ) ఎన్ఱు.
 అన్త సిద్ధసాధనత్తిలియ్ తుత్తైయొచ్చొల్లుకిఱతు - శ్రీమత్పదమ్.

(౧) ౧-౧౩-౧౪.

(౨)

(౩) ౪-౨-౧౨-౫.

† (పా) అనుష్ఠానాదిక

ప్రాప్యదశానువృత్తి విరోధినినుడై య నివృత్తియై చొప్పులుకీటతు -
నమశ్శబ్దమ్. అవనుక్కు ప్రాప్యమాన కైజ్కర్మతైచ్చులుకీటతు -
చతుర్థి. అన్తకైజ్కర్మప్రతినమ్బన్దియైచ్చులుకీటతు-నారాయణపదమ్.
ప్రతినమ్బన్దియై పూరిత్తు తరుకీటతు శ్రీమత్పదమ్.

ఆక కైజ్కర్మ విరోధినివృత్తియైయుమ్, కైజ్కర్మతైయుమ్,
కైజ్కర్మ ప్రతినమ్బన్దియైయుమ్, ప్రతినమ్బన్ది పూర్తియైయుమ్, అతై
ప్పెలుకీట అధికారివిశేషణమాన అధ్యవసాయతైయుమ్, అతు ఉపా
యాధ్యవసాయ మెన్నుమిడతైయుమ్, అన్తపుసాయత్తినుడై య సిద్ధత్వ
తైయుమ్, అన్త సిద్ధోపాయత్తిలే మూట్టుమ్పురుష కారత్వతైయుమ్ శొల్లి
న్ద్రాయన్ద్రు.

పిరాట్టియుడై య పురుష కారత్వతైయుమ్, పురుష కారభూతై
యాన అవభుడై య నిత్యయోగతైయుమ్, నిత్యయుకైయాన అవభాలే
ఉదిక్కిప్పట్ట శీలాదిగుణవిశేషజ్గలైయుమ్, అన్త గుణ ప్రకాశకమాన
విలక్షణవిగ్రహయోగతైయుమ్, గుణవిగ్రహవిశిష్టనుడై య ఉపాయ
భావతైయుమ్, అన్తపుసాయావలమ్బియాన చేతననుడై య అధ్యవసాయ
తైయుమ్, అధ్యవసాయవిశిష్టనుక్కు ప్రాప్యమ్ఒరుమిథునమెన్నుమిడతై
యుమ్, అన్త ప్రాప్యతైప్పుణ్ కట్టి తరుమ్ సర్వస్వామిత్వతైయుమ్, సర్వ
స్వామితిరువడికళిల్ కైజ్కర్మమేపురుషార్థమెన్నుమిడతైయుమ్, అతుక్కు
విరోధి అపాజ్కారమమకారమెన్నుమిడతైయుమ్ శొల్లిన్ద్రాయన్ద్రు.

ద్వయప్రకరణమ్ మున్ద్రన్ద్రు.

పెరియవాచ్చాన్నిచ్చై తిరువడికళే శరణమ్,

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

పెరియవాచ్చాచ్చిల్లై అరుళిచ్చెయ్ పరన్దూహస్యత్తిల్,
చరమన్లోకప్రకరణమ్.
అవతారికె ;

ధర్మియులున్ ప్రపత్తిక్కు నెడువాళియున్లు. ఆచార్యరుచి పరిగ్రహమ్; సర్వాధికారమ్, దేహానన స్త్రీలేఫలమ్, అన్తిమస్మృతివేడ్డా; పరమచేతనమ్, సిద్ధస్వరూపమ్, సహాయాన్తరనిరపేక్షమ్, అవిఃకల్మషఫలప్రదమ్, స్వరూపానురూపమాన ఉపాయమ్, ప్రాప్త్యానురూపమాన ఉపాయమ్.

“సర్వసర్వాన్సరిత్యజ్య” ఎన్నికొక త్తిట్ప్పలుకిఱ ధర్మపరిత్యాగమ్ - శాస్త్ర విరోధత్రాలుమ్, అనుష్ఠానవిరోధత్రాలుమ్, ప్రకరణ విరోధత్రాలుమ్ అయి క్తమ్.

(౧) “యావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జహుయాత్” (౨) “ధర్మేణ పాపమపనుదతి” (౩) “యజ్ఞేనదాసేన తపసానాశకేన బ్రాహ్మణా వివిదిషన్తి” (౪) “సర్వాపేక్షాచ, యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వచత్” ఎన్దుజ్ఞాన సాధనమొక కర్మత్తై అవశ్యానుష్ఠేయమాన ఓత్తుకై యాలుమ్, (౫) “బ్రహ్మవిదాషోతి పరమ్” (౬) “తమేవంవిద్వానన్మృత ఇహభవతి” (౭) “బ్రహ్మనేదబ్రహ్మైవభవతి” (౮) “తథావిద్వాన్పూర్ణపాపేవిధూయ నిర్జనసి పరమంసామ్యముపైతి” (౯) “అన్తి బ్రహ్మైతిచేద్వేద

(౧) ఆవస్తమ్యు-౩-౪-౧౮. (౨) తై-నా-౭౯. (౩) బృ-౬-౪-౨౨.
(౪) బ్రహ్మసూ-౩-౪-౨౬. (౫) తై-ఆ-౧. (౬) పురుషసూక్తమ్.
(౭) ముద్ది-౩-౨-౯. (౮) ముద్ది-౩-౧-౩. (౯) తై-ఆ-౬-౧.

“స్తమేనంతతోవిదుః” (౧) “విద్యాత్తుపురుషంపరమ్” ఎఱ్ఱ, వేదసవిశేషశ్చై భగవత్ప్రాప్తి సాధనమాకవిధిక్రైయాలుమ్, (౨) “యమేనైషపుణతే తేనలభ్యం, తస్యైష ఆత్మా విపుణతేతనూం స్వామ్” (౩) “భక్త్యాచపుత్యాచ సమాహితాత్మా జ్ఞానస్వరూపం పరిపశ్యతీహ” (౪) “హృదామనీషామనసా-౭-౪-౧౪-౪౦” ఎఱ్ఱ ప్రాప్తి సాధనమాక భక్తియో విధిక్రైయాలుమ్, ఇవద్ధ్రువదైయత్యాగమ్ శాస్త్రవిరుద్ధమ్.

(౫) “శుకోముక్తిః, వామదేవోముక్తిః” ఎఱ్ఱముక్తిరాకశుతరాన శుకాదిఃభోడు, (౬) “ఉపమానమశేషాణాంసాధూనామ్” ఎన్నప్రితిస్త ప్రహ్లాదనోడు, భరతసౌభరి ప్రభృతికళాన అల్లాతముముఖ్యకళోడు వాళియఱ కర్మజ్ఞానాచికలై యే అనుస్థితుప్పొరుకై యాతే, ధర్మత్యాగ విధి-అనుష్ఠానత్తోడుమ్ విరోధిక్కుమ్.

(౭) “నియతంకురుకర్మత్వం కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః” (౮) “కర్మణై వహి సంసిద్ధి మాస్థితాజనకాదయః” (౯) “సర్వంకర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానేపరిసమాప్యతే । సహజ్ఞానేససదృశం పవిత్రమిహవిద్యతే । జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథా” (౧౦) “భోక్తారంయజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ । సుహృదంసర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాంశా నిమృచ్ఛతి” (౧౧) “భక్త్యామామభిజానాతి” (౧౨) “భక్త్యా త్వనన్యయాశక్యం” “మద్భక్తింలభతేపరామ్” (౧౩) “మన్మనాభవమద్భక్తిః” ఎఱ్ఱ సాదరమాకపుమ్ సవిస్తరమాకపుమ్ పతిన్బోత్తాలుమ్ ఉపదిష్టమాన కర్మాదిత్యాగమ్ ప్రకరణవిరుద్ధమ్.

(౧) (౨) కఠ-౧-౨-౨౩. (౩)

(౪) తై-నా-౧. (౫) (౬) షి-పు-౧-౧౫-౧౫౬. (౭) గీ-౩-౮.

(౮) గీ-౩-౨౦. (౯) గీ-౪-౩౩. (౧౦) గీ-౫-౨౯.

(౧౧) గీ-౧౮-౫౫. (౧౨) గీ-౧౧-౫౪. (౧౩) గీ-౧౮-౬౫.

అక శాస్త్ర విరోధముమ్, కర్మజ్ఞానానుష్ఠానవిరోధముమ్, ప్రకరణ విరోధముమ్ పిఱిక్కెయాలే, ఇశ్లోక త్తక్కు ఇవన్ బ్రోడు శేర్ న్నవర్థమ్ అర్థమామి త్తనై; వినుద్ధమాన త్యాగమ్ అర్థమాకమాట్టా తెన్జు శిలర్ శొన్నార్ కిళ్.

శాస్త్ర విరోధముమ్, అనుష్ఠానవిరోధముమ్, ప్రకరణవిరోధ ముమ్ పిఱివామైయాలే అతు అర్థమాకాతు.

(౧) “యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై తంహి దేవమాతృబుద్ధిప్రసాదం ముముక్షుర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే” (౧) “తస్మాన్నాస మేమాంతపసామతిరిక్తిమాహుః” “న్యాస ఇతి బ్రహ్మ” “దేవానాం గుహ్యమ్” (౨) “యపనం వేద, బ్రహ్మణోమహిమానమావ్నోతి” (౩) “తావదా ర్తిస్తథావాఞ్చ తావన్మోహస్తథాసుఖమ్, యావన్నయాతి శరణం త్వమశేషాఘ నాశనమ్” (౪) “శరణ్యం శరణం యాతోగోవిందం నావసీదతి” (౫) “పు తైవభవతోయాతా భూయసీజన్మసన్తతిః | తస్యామన్యతమంజన్మ సశ్చిన్త్య శరణం ప్రజ” (౬) “తేమాంతు తపసాన్యాస మతిరిక్తంతప శ్శుతమ్” (౭) “సాదేవేస్మిన్ప్రియుజ్యతామ్” ఎన్జు సర్వధర్మపరి త్యాగ పూర్వకమాక అనుష్ఠేయైయాన ప్రపత్తియైయుమ్, భగవ త్ప్రీతిక్కు స్వతస్త్రిసాధనమాక శాస్త్ర త్తిలే విధిక్కెయాలే శాస్త్ర విరోధమిత్తై.

కిర్మజ్ఞానాదివిధాయకమాన శాస్త్రజ్ఞుక్కుమ్, తత్త్యాగ పూ ర్వకమాక అనుష్ఠేయమాన ప్రపత్తియైవిధిక్కిఱ శాస్త్ర త్తక్కుమ్, అన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱిక్కెయాలే, ప్రపత్తిశాస్త్రద్వాన్ దుర్బల

(౧) శ్వేతా-౬-౧౮.

(౨) తై-నా-౭౯.

(౩) వి-పు-౧-౯-౭౩.

(౪) భార- (౫) భార-

(౬) భగవచ్ఛాస్త్రమ్.

(౭) అహిర్బు-సం-౩౬-౩౫.

మానాలోపెన్నిల్; శాస్త్రత్వమ్ అవిశిష్టమాకై యాలేప్రపత్తివిధాయక శాస్త్రత్తోడే విరోధమ్ పిఱక్కయాలే, కర్మజ్ఞానాది విధాయక శాస్త్రస్థాన్ దుర్బలమాయుక్తయాలే అతువు మర్థమస్తు.

ఇజ్జనేవిరోధమ్ శొల్లప్పార్క్కిల్, శ్రేయవిధిక్కుమ్ కామనావిధిక్కుమ్, మోక్షవిధిక్కుమ్ అన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱక్కయాలమ్, బ్రహ్మచర్యమ్, గార్హస్థ్యమ్, వానప్రస్థధర్మమ్, భిక్షుధర్మమ్ ఇవల్దు క్కన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱక్కయాలమ్, (౧) “సహింస్యాత్సర్వాభూతాని” ఎన్దు భూతహింసై యైనిషేధిత్తువై త్తుపశువిశసనైవిధిక్కయాలమ్, (౨) “యావజ్జీనమగ్నిహోత్రంఽపమయాత్” ఎన్దు అగ్నిహోత్రహోమతైవిధిత్తువై త్తు, తత్త్వాగతై (౩) “సన్యసేత్సర్వకర్మాణి” ఎన్దు విధిక్కయాలమ్, కర్మతైలనుషేయమాక చ్చొల్లివై త్తు, తత్త్వాగపూర్వకమాకలనుషేయమానజ్ఞానయోగతై విధిక్కయాలమ్, ఉపాస్యవస్తువై (౪) “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” ఎన్దు సగుణమాక చ్చొల్లివై త్తు, (౫) “నిర్గుణమ్” (౬) “నిర్జ్ఞానమ్” ఎన్దు గుణవిధురమాక చ్చొల్లివై త్తు, అక ఇన్వోముఖిజ్గళాలే ఆపాదచూడమ్ పరస్పరవిరుద్ధమాక త్తోల్దు, అకై యాలే శాస్త్రమాక త్యాజ్యమామ్.

ఇవ్వీరోధతై గుణభేదత్తాలుమ్, వర్ణభేదత్తాలుమ్, ఆశ్రమభేదత్తాలుమ్, పాకభేదత్తాలుమ్, రుచిభేదత్తాలుమ్, అధికారిభేదత్తాలుమ్ పిఱక్కయాలే పరిహరిక్కి అనోపాతి, ఇతువుమ్ అధికారిభేదత్తాలే పరిహృతమ్. ఆకై యాలే శాస్త్రవిరోధమిల్లె.

కర్మజ్ఞానాదికలై అనుష్ఠిత్రశుకాదికలోపాతి, కణ్ణ ముచుకున్ద ప్రభృతికళాన ముముక్షుక్కులోడు, దుర్వాసశ్శ్యాపదూషితరాన దేవతై

(౧) భార-ఆ-౨౧౨-౩గి. (౨) ఆపస్తమ్బ-౩-౧౪-౨.

(౩) గి-

(౪) మున్ద-౨-౨-౨. (౫) ఆత్మోప-

(౬) శ్వే-౬-౧౯.

కళోడు వానియట ప్రపత్త్యనుష్ఠానమ్ పణ్ణి ఫలిక్కక్కాణ్ణైయా లే, అను
స్థానవిరోధముమిలె.

కర్మయోగాదికళుక్కు సహానుస్థానమిల్లామైయా లే, సాకక్రమ
నిబంధనమాన అధికారిభేదత్తా లే పరిహరిక్కి. అనోవాతి, ఇతువుమ్ అధి
కారిభేదత్తా లే పరిహృతమ్. ఆకై యా లే ప్రారణవిరోధముమిలె.

ఇప్పుడి ఆభాసమాన శాస్త్రవిరోధాదికళై పరిహరిక్కైక్కాక
చ్చిలర్, “క్రీష్టవిహితమానకర్మజ్ఞానాదికళై - త్తై వ్రణ్ణి కవిషయమ్, ఇన్ద
త్యాగపూర్వకప్రపత్తివిధానమ్ - అత్తై వ్రణ్ణి కరాన స్త్రీశూద్రాదికళై
విషయమ్” ఎన్దు విషయవిభాగమ్ పణ్ణినాకళై. ఇజ్జవిధివిషయభూత
నాన అన్బనన్ త్తై వ్రణ్ణి కరిలే అన్యతమనాకై యాలుమ్, (౧) “స్త్రీయో
వై శ్యాస్తభాశూద్రా స్తేపీయాన్విషరాంగతిమ్” ఎన్దు అత్తై వ్రణ్ణి కరాన
స్త్రీశూద్రాదికళుక్కుమ్ భజనాధికారమున్జ్జాక క్కీర్త్యే శుతమాకై యా
లుమ్, ప్రసంఖ్యప్రతిషేధమ్ ధర్మానుస్థానయోగ్యస్థల త్తైలే యాకై యా
లుమ్, అతువుమ్ అర్థమన్దు.

కర్మఫలత్యాగపూర్వకమాక అన్యప్రపత్తియై విధిక్కి. అత్తెన్ద్రార్
కళై శిలర్. ఇన్విడత్తిల్ కర్మయోగప్రస్తావమిల్లామైయాలుమ్, ఉన్జ్జా
నాలుమ్, (౨) “మాసలేషుకదాచన” ఎన్దు క్కీర్తేడి క్తమాకై యాలుమ్,
ధర్మశబ్దమ్ ఫలవాచియిల్లామైయాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమన్దు.

“కృచిచాన్ద్రాయణమాశ్వాన్జ్జవై శ్వానరితోడక్కమానప్రాయ
శ్చిత్తధర్మజ్జై ఎన్దు, అన్దస్థాన త్తైలే ఎన్దై యేపర్లై” ఎన్జిపక్షముమ్,
అన్బనన్ కర్మయోగవిరోధిదుష్కృతత్వయుడై య నల్లామైయాలుమ్,
మేల్వీయన్ద ఊర్వశియైయుమనాదరిక్కుప్పడి జితేన్ద్రీయనాకై యా
లుమ్, క్కీర్త్యోకజనకమాన ప్రాయశ్చిత్తమ్ అప్రస్తుతమాకై యాలుమ్,

ధర్మశబ్దై అవ్యభిచారే ఒత్తుక్కునొట్టామైయాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమస్తు.

“భుక్త్వాచాన్ద్రాయణంచరేత్” పోలే కర్మయోగాదిశిలే భంశముణ్డాయీద్రాకిల్, లత్పొయిప్పిత్తమాకప్రపత్తియైవిధిక్కుణ్ తెన్గిపత్తుముమ్, (౧) “నేహౌభిక్రమనాశోన్తి ప్రత్యవాయోనవిద్యతే” ఎన్దు ప్రాయస్చిత్తనిరపేక్షమాన్ చొల్లుకై యాలుమ్, అతువుముద్ధమస్తు.

“జ్ఞానయోగలాభత్తుక్కు, తత్సాధనమానకర్మత్తైవిట్టు ఎన్దై ప్పద్రుమ్” ఎన్గిపత్తుముమ్, సాధ్యమానజ్ఞానత్తుక్కువాచకశబ్దముణ్డై యాలుమ్, ప్రపత్తియై స్వతంత్రమాకవిధిక్కు-యాలుమ్, ధర్మశబ్దమ్ కర్మత్తవితేన్గిమైయాలుమ్, విహితకర్మత్యాగమాకిట దూషణమ్ వరుకై యాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమస్తు.

“ఇష్టవిట్టేయాకిలుమ్ పద్రుమ్ వాన్” ఎన్దు శరణగతిప్రశంసై తాన్” ఎన్గిపత్తుముమ్, ప్రశంసై యాల్ శోకనిన్పుత్తిపిటవామైయాలే అతువుమ్ అర్థమస్తు.

“ఃపూర్ణాహుతిన్యాయత్తాలే ఇన్వధికారిక్కు కిర్మత్యాగత్తిల్ తాత్పర్యమై, ప్రపత్త్యనుసానత్తిలే తాత్పర్యమ్” ఎన్గిపత్తుముమ్, కర్మత్యాగత్తైయొట్టియ అనుష్ఠిక్కునొట్టాత ప్రపత్తిక్కు, సలత్తైయొట్టియవే అనుష్ఠేయమానపూర్ణాహుతిన్యాయమ్ దృష్టాన్తమల్లామైయాలే, అతువుమ్ అర్థమస్తు.

(౨) “నయోత్యై ఇతిగోవిన్దముక్త్యాత్మాష్టేం బభూవహ” (౩) “రథోపస్థఉపావిశత్” ఎన్దు బద్ధహత్యాభయత్తాలే యుద్ధాన్నిన్పుత్తనాన అర్జుననై యుద్ధత్తిలే ప్రవర్తిప్పిక్కుక్కాక, ప్రస్తుత్తమానప్రబద్ధమాకై యాలుమ్, క్షీణైయ (౪) “నియతంకురుకర్మత్వం కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః శరీరయాత్రాపితేనప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః” (౫) “ధర్మ్యా

(౧) గీ-౨-౪౦.

(౨) గీ-౨-౯.

(౩) గీ-౧-౪౭.

(౪) గీ-౩-౮.

(౫) గీ-౨-౩౧.

ధియుద్ధాచ్చేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్యనవిద్యతే” (౧) “లోక
సజ్జహమేవాపి సమృశ్యన్ కర్తుమర్హసి” ఎన్ఱు కర్మమ్ అవశ్యక ర్తవ్యమెన్ఱు
శొల్లకై యాలుమ్, (౨) “అథచేత్స్వమిమంసర్మ్యంసంసజ్జామంసకరిష్యసి
తతస్సర్వధర్మంకీర్తిశ్చహిత్యాపాపమవాప్స్యసి” (౩) “తతోయుద్ధాయ
యుజ్యస్వనైవంపాపమవాప్స్యసి” ఎన్ఱు కర్మాఽననుష్ఠాన తిల్ పాపిష్ఠనా
మనైయాలుమ్,

(౪) “యేత్వేతదభ్యసూయంతో నాఽనుతిష్ఠంతిమేమతమ్! సర్వ
జ్ఞానవిమూఢాంస్తాక్ విద్ధినష్టానచేతసః” ఎన్ఱు తానాదరిత్తు ఉపదేశిత
కర్మతై సాదరమాక అనుష్ఠియానాకిల్ నష్టనామెన్ఱుమ్, (౫) “మోహ
త్తస్యపరిత్యాగస్తామసః పరికీర్తితః” ఎన్ఱు - కర్మస్వరూపత్యాగతైతమః
కార్యమాకచ్చొల్లకై యాలుమ్, (౬) “సజ్గంత్యక్త్వాఫలశ్చైవ సత్యాగ
స్సాత్వికోమతః” ఎన్ఱు ఫలసజ్గాదిత్యాగమే సాత్వికత్యాగమెన్ఱుమ్ విశే
షిత్తుచ్చొల్లకై యాలుమ్, (౭) “సహిదేహభృతాశశ్యం త్యక్తుంకర్మా
ణ్యశేషతః” (౮) “నియతస్యతుసన్నాసః కర్మణోనోపపద్యతే” ఎన్ఱు -
కరణజ్ఞో కుర్వద్రూపజ్గళాకై యాలే కర్మతై నేరాకవిడవాణ్ణామైయా
లుమ్, విడిల్ పశ్చిమహాయజ్ఞాదికలై యుమ్ విడ వేడ్గేవరుమాకై యా
లుమ్, విట్టాల్ యజ్ఞశిష్టాశియాకై తవిర్హస్తి అఘాఽశియాయ్, ఆహార
శుద్ధియాల్ వరుమ్ సత్వశుద్ధికులై యుమ్బడియాయ్ విడుకై యాలుమ్,

(౯) “కర్తవ్యానీతిమేపార్థవిశ్చేతం మతముత్తమమ్” ఎన్ఱు -
కర్తాఽనుష్ఠానమే తనక్కు ఉత్తమమాకచ్చొల్లకై యాలుమ్, (౧౦)
“స్థితోస్మిగతసన్దేహః కరిష్యేవచనంతవ” ఎన్ఱు - శ్లోకిమ్ కేట్టవనస్తర
త్తిలే, “నీతిరుపుశ్శమానపడియే కర్మానుష్ఠానమ్ పణ్ణక్కడవేన్” ఎన్ఱు
అర్జునన్ ప్రతివచనమ్ పణ్ణకై యాలుమ్, అన్ద వచనానుకూలమాక

భారతయుద్ధమ్ ప్రపత్తమాకై యాలుమ్, (౧) “మామేవయేప్రపద్యస్తే” (౨) “తమేనచాద్యం పురుషంప్రపద్యే” (౩) “తమేవశరణంగచ్ఛ” ఎఱ్ఱు అజితయావిహితమాన ప్రపత్తియై ప్రధానమాశ విధిక్కుక్కుడామైయాలుమ్, దుష్కరమాన సాధనజ్ఞతాలే సాధ్య మానవర్థతై ఒరుప్రపత్తిమాత్రమ్ సాధికై అనుపపన్నమాకై యాలుమ్, కీర్తీసాధనాన్తరదుష్కరత్వాదికతాలే శోకావేశమ్ పిఱన్దమై శ్రుతమల్లామైయాలుమ్,

(౪) “దుః ఖమిత్యేనయత్కర్మకాయకేశభయాత్త్యజేత్ | స కృత్వారాజసంత్యాగంనై వత్యాగఫలంలభేత్” ఎఱ్ఱుకర్మత్తినుడైయదుష్కరత్వాదికతాలే అత్తైవిడిల్, త్యాగఫలసిద్ధియైయెఱ్ఱు శోలుకై యాలుమ్, విహితార్థాన్తనస్థానమ్ స్వరూపహానియాకిల్, విధినిషేధరూప మాన శాస్త్రజ్ఞతై కుడ్డనీరవభీయ వేణ్ణుకై యాలుమ్, “శరణంప్రజ” ఎఱ్ఱిఱివిధిక్కువై యర్థ్యమ్ పిఱక్కై యాలుమ్, ఏకపదత్తుక్కు దేవ తాన్తరవ్యావృత్తిర్భిష్ సిద్ధికై యాలుమ్, ఇఱ్ఱుచ్చుఱ్ఱిఱిఱి త్యాగమ్ కర్మస్వరూపత్యాగమాకమాట్టాతు;

“ఆకైయాలే, కీర్ముక్తమాన సాధనజ్ఞతాలే ఫలసజ్ఞాదికలై యుమ్ స్వతన్త్రసాధనత్వ ప్రతిపత్తియైయమ్విట్టు, తత్సాధనసమారాధ్యనాన ఎన్నైయే ఫలప్రసాదకనాక బుద్ధిపణ్ణు; అత్తాలే ప్రితనాననాన్ అన్ద క్కర్మవిశేషజ్ఞతై యుమ్, ప్రతిపత్తివిశేషత్తైయు ముడై య ఉన్నై మత్పాప్తిప్రతిబద్ధకమాన సకలపాపజ్ఞతైనిష్ఠమ్ విముక్తనాక్కుక్కుడ వేన్; ఇప్పడి ఉన్సకలవిరోధిభుమ్ నాన్ పోక్కుమ్బడి ఎనక్కు ప్రసాదన మాన కర్మయోగ త్తిల్ కర్తవ్యాఽకర్తవ్యబుద్ధియాల్ శోకిక్కుక్కుడవై

(౧) గీ-౭-౧౪.

(౨) గీ-౧౫-౪.

(౩) గీ-౧౮-౬౨.

(౪) గీ-౧౮-౮.

యతే” ఎఱ్ఱు, ఇతఁడు చరమశ్లోకమాకై యాతే కీర్తయే శాస్త్రతాలు క్తమాన
వర్ణతైయదై య నిగమిత్తుత్తలైక్కట్టుకిఱతెఱ్ఱు శిలర్ శొన్నార్ కళ

ఇఱ్ఱుచ్చొలుకిఱత్యాగమ్ కర్మస్వరూపత్యాగమాక కొల్లొచ్చొమై
యాతే, ఉపక్రమత్తోడుమ్, అవనుడై య ఉ క్త్యనుష్ఠానత్తోడుమ్ విరోధ
మిత్తై. “అవశ్యంక ర్తన్యమ్, పణ్ణావిడిల్ పాపమ్ వరుమ్” ఎఱ్ఱిఱ హేతుద్వయ
ముమ్, “ఆత్మావలోకనత్తక్కులుప్పాకక్కర్మత్తై అనుష్ఠిత్తిలైయాకిలుమ్,
స్వవర్ణ స్వాశ్రమోచితధర్మమాకై యాతే ఉనక్కు (౧) ‘స్వధర్మమపిచా
వేద్య’ ఎఱ్ఱిఱపడియే అవశ్యమ్ క ర్తన్యమ్; పణ్ణాయాకిల్ అకరణే
ప్రత్యవాయమ్ వరుమ్” ఎఱ్ఱిఱతిలే అన్యపరమాకై యాతే పరిహృతమ్.
“కర్మ జ్యాయోహ్యకర్మణః” ఎఱ్ఱిఱవితువుమ్, జ్ఞానయోగ త్రిత్కాట్టిల్
కర్మయోగప్రశంసాపరమాకై యాతే పరిహృతమ్.

తన్బక్కలిలేక ర్తుత్వత్తై ఏటిట్టు అనుష్ఠిక్కచ్చొన్నతిలే అనూయై
పణ్ణువారుణ్ణాకిల్ సప్తరావారెనైయాతే, అనూయానిబన్ధనమాననాశత్తై
చ్చొలుకిఱతి త్తనై పోక్కి, అననుష్ఠాననిబన్ధనమాననాశత్తైయన్తుశొలుకిఱ
తు; అననుష్ఠాననిబన్ధనమాకిల్ (౨) “తస్యకార్యంసవిద్యతే” ఎఱ్ఱు కర్మ
యోగ త్తిల్ నిరపేక్షనాయ్ అత్తైవిఃజ్ఞానయోగాధికారిక్కుమ్ నాశమ్
వరుకై యాతే పరిహృతమ్.

ఇంద్రియత్తైలే “కర్మస్వరూపత్యాగమ్ తామసమ్” ఎఱ్ఱిఱవిడ
ముమ్, “మోహత్తస్యపరిత్యాగః” ఎఱ్ఱు మోహమ్ హేతువాకవిడిల్
ఎఱ్ఱు విశేషికై యాతే, నాస్తీక్యనిబన్ధనమానత్యాగత్తై తామసమెఱ్ఱిఱతు.
“ఫలసంకాదిత్యాగపూర్వకమాక అనుష్ఠిక్కై సాత్వికమ్” ఎఱ్ఱు శొన్నతు
వుమ్ సాస్తీకవాప్తుత్తిపరమ్; అజ్ఞనన్తాకిల్ జ్ఞానయోగనిష్ఠాదికళుక్కుమ్
సాత్వికత్వ మస్తియిలే ఒట్టియశేణ్ణుకై యాతే, భగవత్ప్రీతానకర్మత్తైనిశ్శేష

మాక విడుకై పక్షమల్లమైయా లే, కరణజ్జో కుర్వద్రూపజ్జలాకై యాలే
వరుమ్ విరోధమిత్త.

“త్యాజ్యందోషవదిత్యేకే” ఎన్ఱు రాగద్వేషాదికలోపాతి ఇన్ఱక్కు
ర్మమ్లత్మావుక్కు బస్సమ్ ఎన్ఱిఱన్ కలై వ్యాన రిక్కిఱతాకై యాలే,
“కిర్తవ్యాని” ఎన్ఱిఱత్తోడుమ్ విరోధియాతు. (౧) “సర్వంకర్మాఖిలం
పార్థ జ్ఞానేపరిసమాప్యతే” ఎన్ఱు కర్మాజ్ఞమాన జ్ఞానన్ఱై కర్మస్తుక్కు
అజ్ఞియాకవిధిత్తవోపాతిఅజ్ఞాజ్ఞివిరోధముమిత్తై; (౨) “తపఃకర్మాత్మకాని
నై-యా నితేమామశేషాణాం శ్రీకృష్ణానసుస్మరణంపరమ్” ఎన్ఱు తపః
కర్మాదిసాధ్యమాన పాపనివృత్తికృష్ణాను స్మృతిమాత్రత్తాలేఱిఱక్కు మే
న్ఱైఱుతుకై యాలే సాబల్యదార్పణ్యవిరోధమిత్తై; సాధనమానకర్మత్తై
దుష్కరత్వాదిభయత్తాలే విట్టు, తత్సాధ్యనూనజ్ఞానత్తై ఆలైప్పడిలో
అతు కిట్టాఱైన్ఱైయా లే, (౩) “నైవత్యాగఫలంలభేత్” ఎన్ఱిఱత్తోడుమ్
విరోధియాతు.

ముముక్షువుక్కు ఫలార్థమాక విహితమాన కర్మజ్ఞానినుడై య
త్యాగమ్ స్వాధికారాననురూపమాకై యాలే స్వరూపహానియల్లాత
వోపాతి, ఇవనుక్కుమ్ స్వాధికారన్యతిరిక్తవిషయమాన విధినిషేధజ్జో
అనుష్ఠిక్కిలో స్వరూపహాని యాకై యాలుమ్, స్వాధికారానురూప
మాన విధినిషేధశాస్త్రం అనుష్ఠిక్కియాలుమ్, విధినిషేధశాస్త్రం
యర్థమ్ పిఱక్కు మెన్నవొణ్ణాతు. (౪) “మాశుచస్సన్మదందైవీ
మభిజాతోసిపార్థివాన్” ఎన్ఱిఱవిడత్తిలో “మాశుచః” ఎన్ఱుశోకనివృత్తియై
పుష్ట్యాకాదైయా లే, దేవానురవిభాగశ్రవణత్తాలేశోకమ్ పిఱన్ఱతాకాతే
యెన్ఱు అనుమిత్తుక్కున్ఱైవోపాతి, ఇజ్ఞు మప్పడియే అనుమిక్కులాయరు
క్కై యాలేశోకమ్ అప్రస్తుత మెన్ఱిఱవితువుమ్ దూషణమాకాతు.

(౧) గీ-౪-౩౩.

(౨) వి-పు-౨-౬-౩౯.

(౩) గీ-౧౦-౮.

(౪) గీ-౧౬-౫.

ఇశోకనాన్ నిగమన మాకవుమాట్లాడు. ధర్మశబ్దమ్ ధర్మగత మాన స్వాతంత్ర్యతై వచిక్కమాట్లామెయాలమ్, స్వఫలమాన భగవ త్రీతియై స్వతంత్రమాక సాధిక్కెయాలమ్, కర్మత్తుక్కజ్ఞమాక ఇప్రు ప త్తివిశేషతైచ్చొలి, “ఇప్రు ప త్తియోడేకూడకర్మతైఅనుష్ఠి” ఎన్న వేణ్ణి యిరుక్క, ఇప్రు ప త్తియైస్వతంత్రమాకవిధిక్కెయాలమ్, (౧) “అహం హిసర్వయజ్ఞానాం భోక్తాచ ప్రభురేవచ” ఎన్ఱు కీధ్తే ఎనక్కు ప్రితిసా ధనమాకక్కడవతు ఇన్దక్కర్పాదికళి; ఇతుక్కు ఫలప్రసాదకన్ నానె న్ఱుఉక్తమాకై యాలమ్, ఏకపదత్తుక్కు వ్యావుత్తి సిద్ధియామెయాలమ్, దేవతా న్తరవ్యావుత్తి - (౨) “యాన్తిమద్యాజినోపిమామ్” (౩) “భోక్తారంయజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్” (౪) “యేష్య న్యదేవతాభక్తాః” - “తేపిమామేవకౌన్తేయయజన్తి” ఎన్ఱు ఏవమాది కళాలే కీధ్తేసాధిక్కెయాలమ్, (౫) “నానుశోచితుమర్హసి” (౬) “నై వంశోచితుమర్హసి” (౭) “నత్వంశోచితుమర్హసి” ఎన్ఱు కీధ్తేశోకిక్కక్క డవైయలైయెన్ఱు శొల్లకై యాలమ్, (౮) “యత్త్వయోక్తంవచస్తేన మోహోఽయం విగతోమమ” ఎన్ఱు అధ్యాత్మ విషయమాక నీ తిరువు శ్శమాన వారైకళాలే ఎన్నుడైయమోహమ్ పోయిన్ఱైన్ఱు అవన్ శొల్లకై యాలమ్, నిగమన త్తిల్ ప్రయోజన మిల్లామెయాలమ్, అతువు మర్థమన్ఱు.

ఆకై యాలే (౯) “తత్త్వింకర్మణిఘోరేమాంనియోజయసికేశవ” ఎన్ఱు కర్మమ్ ఉనక్కనుష్ఠేయమెన్ఱు శిలహేతుక్కళాలే శొల్లచ్చెయ్తే యమ్, కర్మ త్తిలేఘోరప్రతిప త్తిపిఱ్ఱకై యాలమ్, (౧౦) “చశ్చలంహి

(౧) గీ-౯-౨౪.

(౨) గీ-౯-౨౫.

(౩) గీ-౫-౨౯.

(౪) గీ-౯-౨౩.

(౫) గీ-౨-౨౫.

(౬) గీ-౨-౨౬.

(౭) గీ-౨-౨౭.

(౮) గీ-

(౯) గీ-౩-౧. (౧౦) గీ-౬-౩౪.

మనసిష్ఠ ప్రమాధిబలవద్వధమ్ । తస్యాఽహం నిగ్రహం మన్యేహయో
రివసుదుష్కరమ్” ఎన్ఱ మననపరికరమాన మనస్సై మిట్కావోన్ఱా
తెన్ఱు భయప్పదుకై యాలుమ్, (౧) “అప్రాప్యయోగసంసిద్ధిం కాం
గతిం కృష్ణగచ్ఛతి - కచ్చిన్తోభయవిభ్రష్ట శ్చిన్నాభయివశ్యతి”
ఎన్ఱ యోగభ్రష్టనానాల్ మేఘశకలమోల్ ఇవన్ నశిక్కుమో
వెన్ఱు భయప్పదుకై యాలుమ్ ఇవో ఇవో ముఖజ్ఞాళే (౨)
“బహునాం జన్మనామస్తే జ్ఞానవాన్కాం ప్రపద్యతే” ఎన్ఱిఱపడయే
అనేకజన్మసాధ్యమాన సాధనాన్తరజ్ఞశినుడైయ దుష్కరత్వాదినిబధ్ధన
మానభయమ్ అనువర్తికై యాలుమ్,

(౩) “యతతోహ్యపికాస్తేయ పురుషస్యవిపశ్చితిః| ఇన్ద్రియాః
ప్రమాఢీని హరన్తి ప్రసభంమనః” ఎన్ఱ ఇన్ద్రియజయత్తై ప్లన్ఱావేణు
మెన్ఱు యత్నమ్ పన్ఱానిన్ఱులుమ్, ఇన్ద్రియజ్ఞో విషయజ్ఞిలే వలియ ఇవ
నై ఇట్టుక్కుమెన్ఱుతు, (౪) “దైవీ హ్యేషాగుణమయీ మమమాయా
దురత్యయా” ఎన్ఱ ఎనక్కులీలోపకరణభూత్తై యాన ఇన్తప్రకృతి-స్వయత్న
త్తాల్ కడక్కువోన్ఱా తెన్ఱుతు; (౫) “ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశే
ఽర్జునతీర్థతిభ్రామయన్ సర్వభూతాని యన్త్రాగ్రాధానిమాయయా”
ఎన్ఱ ఈశ్వరాధీనజ్ఞాణ జగత్తు. తన్నాల్ శెయ్యలావతిలైకాణెన్ఱుతు;
(౬) [మత్తస్త్వృత్తిర్జ్ఞానమపోహనశ్చ] ఎన్ఱ జ్ఞానాఽపోహనాదికభుమ్
ఎన్నా లేకాణ్; ఆకై యాలే చేతనవ్యాపారైక సాధ్యమాయురుప్పతో
న్ఱిలైకాణెన్ఱుతు.

తత్తత్పరిహరమాక (౩) “తానిసర్వాణిసంయమ్య యుక్త
ఆసీతమత్పరః”(౪) “మామేవయేప్రపద్యస్తేమామామేతాంతరన్తితే”

(౧) గీ.౬-౩౭.

(౨) గీ.౭-౧౯.

(౩) గీ.౭-౬౦.

(౪) గీ.౭-౧౪.

(౫) గీ.౧౨-౬౧.

(౬) గీ.౧౫-౧౫.

(౧) “తమేవచాద్యంపురుషం ప్రపద్యే” (౨) “తమేవశరణం గచ్ఛసర్వ భావేనభారత” ఎన్టు తన్ తిరువడికిళిల్ పణ్ణమ్ ప్రపత్తియై విధివు తాయ్ పోరుకై యాలే ప్రపత్తివై లక్షణ్యజ్ఞానమ్ పిఱక్కై యాలుమ్, సుకరమాన ఇతుకిడక్క “దుష్కరత్వాదిదోష బహుళమానసాద్యధర్మ జగితే అన్వయిప్పియానిన్టాల్, అవైయో ఎన్నా లనుష్ఠిత్తు త్తలైక్కట్ట లామ్బడియాయరుక్కిఱిత్తై” ఎన్టు ఇవన్ శోకావిష్టనాక, ఇప్పడి ఉక్త మాన సాధనజగితే శోకమ్ పిఱక్కుమ్బడి షక్వనానపిన్బు, “మోక్షసాధన తయాకీడ్డు క్తమానసాధనజలై సాజమాకవుమ్ నవాననమాకవుమ్ విట్టు అవద్రుక్కుమ్ ఎన్నై కొండ్లు కార్యమ్ కొళ్ళవేణ్ణుమ్బడియుమాయ్, స్వయంనిరపేక్షనాయ్, నిరుపాధిక వాత్సల్యాదిగుణవిశిష్టనాన ఎన్నై యే అవోసాధనసాధ్యమాన అనిష్టనివు త్తిక్కుమ్ ఇష్టప్రాప్తిక్కుమ్ ఉపాయమాక దృఢాధ్యవసాయతైప్పణ్ణుమితువే ఉనక్కుచ్చెయ్యవేణ్ణువతు; పిన్బు త్వత్ప్రీతికృతనాయ్ త్వదభిమతసాధనయోగ్యనామ్బడి జ్ఞానశక్త్యాది గుణపూర్ణనాన నాన్, ఎన్ కై యిలే న్యస్తభరనాన ఉన్నై మత్ప్రాప్తి విరోధికళాన సకలపాపజ్గళుమ్ తానే విట్టుప్పొమ్బడి పణ్ణక్కడవేన్; ఆన పిన్బు ఉక్తమాన సాధనదుష్కరత్వాదికళా లే శోచిక్కక్కడవైయలై” ఎన్గిఱ ఇవ్వర్థమే చరమశ్లోకత్తుక్కు చరితమాన అర్థమాకక్కడవతు.

అవతారికై ముద్రీర్తిరు.

వ్యా;—(సర్వధర్మానిత్యాది) స్వీకారాజ్ఞమానత్యాగతైచ్చొల్లక్కడవ తాయ్ కొండ్లు, త్యాజ్యాంశతై ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిటతు. ఇతిల్ ధర్మ శబ్దమ్ సామాన్యేనఫలసాధనమాన ఉపాయతైచ్చొల్లకిటతు. అజ్ఞనన్తి యిలే, ధర్మశబ్దమ్ (౩) “ధర్మేణపాపమపనుదతి” ఎన్గిఱవిడత్తిల్ ధర్మ

శబ్దమౌలే క్రియామాత్రవాచియామస్తు, జ్ఞానయోగాదికథుక్కు-
ధర్మత్వమన్వియిలేఁబడ్డియుమ్. ఇని(౧) “చోదనాలక్షణార్థోధర్మః” ఎన్నిఱ
పడియే స్వసాధ్యతయావిహితమాన కర్మజ్ఞానాదిమాత్రవాచియామస్తు,
(౨) “కృష్ణంధర్మంసనాతనమ్” ఎన్నిఱసిద్ధధర్మత్తిలే ఏఱప్పెఱాతు. ఆకై
యాలే ఇధర్మశబ్దమ్-యాతొస్తు శాస్త్రీయమాయ్ ఫలసాధనమాయరు
క్కిఱుతు, అత్తై వచిక్కక్కడవతు.

ఆక ఫలసాధనధర్మన్, “ధర్మ, పరధర్మ, పరమధర్మ” ఎన్నిఱ
భేదత్తాలే మూస్తువకై ప్పట్టిరుక్కుమ్; ఇతిల్. అధర్మ వ్యావృత్తమాన
స్వర్గాదిక్షుద్రపురుషార్థసాధనమ్-ధర్మమాకిఱుతు. పరధర్మమాకిఱుతు-
విమోచకమాకై యాలే, బద్ధకమానతిత్కాట్టిల్ విలక్షణమాన పరమ
పురుషార్థలక్షణ మోక్షసాధనమ్. పరమధర్మమాకిఱుతు-ధర్మమౌలే
క్షుద్రపురుషార్థత్తైయే సాధిత్తల్, పరధర్మమౌలే చేతనసాధ్యమాత
లాకై యన్తి క్కే సిద్ధమాకై యాలుమ్, పరమప్రయోజన సాధనమాకై
యాలుమ్, తనక్కన్వరుక్కిలాత భగవద్విషయమ్.

ఇన్దధర్మశబ్దత్తుక్కు ఇవై మూస్తుమ్ అర్థమేయాకిలుమ్, ఇహ్మీతు
పరధర్మత్తిలే నోక్కాకక్కడవతు. ఇజ్జన్ ఒతుక్కిత్తరువారారెన్నిల్;
అడియిలే ముముక్షువానపోతే క్షుద్రఫలసాధనమానధర్మమ్ కట్టికై యా
లుమ్, పరమధర్మత్తై గోబలీవర్దన్యాయత్తాలే మేలేన్వీకార్యమాక విశే
షికైయాలుమ్, త్యాజ్యతయాపరధర్మత్తైగో ఉపాదానమ్పఱ్ణుకిఱుతు.
అజ్జనన్తియిలే పరధర్మత్తుక్కు అజ్ఞతయా అన్వితమాన పరమధర్మముమ్
త్యాజ్యమాకై యాలే అత్తైయుగ్గాడఉపాదానమ్పఱ్ణుకిఱు తెన్నవుమామ్.

(ధర్మాన్) ఎన్నిఱ బహువచనత్తాలే స్వసాధ్యత్తై సాధిత్తుత్తరు
మిడత్తిల్, పరస్పరనిరపేక్షమాన సాధన నమూహత్తైయుమ్, తత్తడ.

సాధారణమాన అజ్ఞవిశేషజ్ఞై యమ్ శొల్లకితః. అవైయావన-(౧)
 “కర్మజై వహిసంసిద్ధి మాస్థితాజనకాదయః” ఎస్టు స్వత స్త సాధనమాక
 ఉ క్తమానకర్మముమ్, (౨) “సర్వంకర్మాఽఖిలంపార్థ జ్ఞానే పరిసమా
 ప్యతే” (౩) “నహిజ్ఞానేనసదృశంపవిత్రమిహవిద్యతే! జ్ఞానాగ్నిసర్వ
 కర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథా” ఎస్టు కర్మసాధ్యమానజ్ఞానముమ్, (౪)
 [ఉభాభ్యామేవపక్షాభ్యామాకాశే పక్షిణాంగతిః! తథ వజ్ఞానకర్మభ్యాం
 ప్రాప్యతేపుషోత్తమః] ఎస్టు-“ఒరుపక్షి, తన్ పక్షద్వయస్థభాలుమ్
 ఆకాశత్రేఽపృథక్కుమోపాతి, స్వ సాధిత మా న కర్మజ్ఞానగ్ధాలే
 పరమాకాశనిలయమాన వస్తువైచ్చెస్టు ప్రాపిక్కుమ్” ఎస్టు - భగవ
 త్ప్రాప్తి సాధనమాకచ్ఛొల్లపట్ట కర్మజ్ఞాన సముచ్చయముమ్, (౫)
 “భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యః, (౬) “స్వకర్మజ్ఞానవైరాగ్య సాధ్యభక్త్యైక
 గోచరః” ఎన్గిఱపడియే, - కర్మజ్ఞానసహస్పితై యాయ్, భగవత్ప్రాప్తి
 సాధనమానభక్తియుమ్, (౭) “జన్మకర్మచమేదిన్యమేవం యోవేత్తి
 తత్సతః! త్యక్త్వాదేహంపునరన్మనై తిమామేతిసాఽన్మన” ఎస్టు - విరోధి
 నిపుణిపూర్వకమాక భగవత్ప్రాప్తిసాధనమాన అవతార రహస్యజ్ఞాన
 ముమ్, (౮) “ఏతద్బుద్ధ్యాబుద్ధిమాన్ స్యాత్కృతకృత్యశ్చభారత” ఎస్టు-
 అభిమతఫలలాభత్తాలే కృతకృత్యనాక్కుమెన్గిఱ పురుషోత్తమవిద్యై
 యుమ్, (౯) “దేశోయంపర్వకామధుక్” ఎస్టు - సర్వకామఫలప్రద
 మాకచ్ఛొల్లకిత పుణ్యక్షేత్రవాసముమ్, (౧౦) “సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా
 యాతి బ్రహ్మసనాతనమ్” ఎస్టు-సర్వపాపవిమోచనపూర్వకమాక భగవ
 త్ప్రాప్తియై ఫలమాకచ్ఛొల్లకిత తిరునామసమ్మేర్తనమ్ తొడక్క

(౧) గీ.౩-౨౦.	(౨) గీ.౪-౩౩.	(౩) గీ.౪-౩౪.
(౪) నారసింహ-౬౧౨౧౧.	(౫) గీ.౧౧-౫౪.	(౬) గీతార్థసంగ్రహ.
(౭) గీ.౪-౯.	(౮) గీ.౧౫-౨౦.	(౯) గారుడత్ర-౧౦.
(౧౦) భార-అనుకాశ.		

మాయ్, వర్ణభేదత్వాలుమ్, ఆశ్రమభేదత్వాలుమ్, పాకభేదత్వాలుమ్, గుచి
భేదత్వాలుమ్నస్థ అధికారిభేదత్వాలుమ్ అత్యంతభిన్నమాయ్, ఆత్మభేద
త్తోపాతి అసంఖ్యోతమాన ఉపాయవిశేషస్థో. ఆస, “ధర్మాన్” ఎన్ని
బహువచనత్తాలే భగవద్వ్యతిరిక్త సతిలసాధ్యధర్మజ్ఞైయుమ్ శొలిన్
ద్రాయీన్దు.

ఆక బహువచనత్తాలే మోక్షసాధనతయా ప్రధానమానధర్మజ్ఞై
ఎదుక్తైయాలే, ధర్మవిశేషణమానసర్వశబ్దమ్ త్రైవిర్లికసాధారణ
మాయ్, (౧) “సన్ధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వశర్మసు” (౨) “తేత్వ
భుఃభుజ్జతే పాపాయేపచన్త్యాత్మకారణాత్” ఎన్దు యోగ్యతాపాదక
మాన సన్ధ్యావస్తన పశ్చిమహాయ్హాదికైచ్చొల్లకితతు.

ప్రధానమానకర్మాదికైచ్చొన్నపోతే, ఇనద్రాయీక్కు యోగ్య
తాపాదకమాన అవైయుమ్, (౩) “సాధ్యాభావేమహాబాహో సాధ
నైః కింప్రయోజనమ్” ఎన్దు ప్రయోజనాభానత్తాలే, తన్నడైయే కట్టి
యుమ్బడియాయుక్కు, త్యాజ్యతయా పుధజ్ఞైర్దేశమ్ పణ్ణుక్తైక్కు
హేతువెన్నెన్నిల్, (౪) “సర్వశర్మబహిష్కృతే” ఎన్దు ఒరుకర్మత్తు
క్కుమ్ అర్హనన్దైయాలే, మేల్వత్త్వమాణమాన స్వీకారానుష్ఠా
నత్తుక్కుమ్ యోగ్యతాపాదకమాన వివై అపేక్షితమాకాత్మో” ఎన్దు
ఉదిక్కిఱశక్తైక్కుయై వ్యానర్తిక్కైక్కుకాక, పుధజ్ఞైర్దేశమ్ పణ్ణుకితతు.
అన్ద స్వీకారత్తుక్కు చైతన్యమాత్రమేయితే అపేక్షితమ్.

ఆజ్ఞసన్నియిలే, యోగ్యతాపాదకమాన ఇన్దసన్ధ్యావస్తనాదికల్ అపే
క్షితమాకల్, ఇన్దసన్ధ్యావస్తనాదికల్ తన్నైయుమ్ అనుష్ఠేయతయాస్వీ
కరిక్కుక్కుడాతే; అన్దసన్ధ్యావస్తనాదిస్వీకారత్తిలే ఇట్టిక్తైక్కుయోగ్యతా

(౧) దక్షస్త్రుతి.

(౨) గీ-౩-౧౩.

(౩) బి-త-౧.

(౪) గీ.

పాదకమాన సన్ధ్యావస్తనమ్ వేణుకైయా లే, అవై అనపేక్షితమాకై
యితే, (౧) “దురాచారోపిసర్వాశీ కృతఘ్నోనా స్తికఃపురా. సమాశ్ర
యేదాదిదేవం శ్రద్ధయాశరణంయది । నిర్దోషంవిధితం జన్తుంప్రథావా
త్పరమాత్మనః” ఎన్ఱు సర్వాధికారికభుక్కుమ్ ఆశ్రయణత్తిలే అధి
కారముఁజేగ్గెఱుతు; అత్తుక్కుమేలే అనుష్ఠిక-ప్రపకుఁజిఱన్వీకారమ్ అధిక్కు
తాధికారిముమామ్; ఆక అనుష్ఠిక-ప్రపకుఁజిఱన్వీకారస్తుక్కు సన్ధ్యా
వస్తనమ్ అనపేక్షితమైనైక్కాక పృథజ్విరేశమ్ పణ్డిఱ్ఱు.

సాధనాన్తరగళదైయ త్యాజ్యమాయఱుమాకిల్, (౨) “శాన్త
దాన్త ఉపరత స్తితి యుస్సమాహితోభూత్వా ఆత్మవ్యేవాత్మానం పశ్యే
త్” ఎన్ఱు సాధనాన్తరగళభుక్కుమ్ అజ్గమాక ఎఱుతప్పడుఁజిఱశమదమా
ద్యాత్మగుణజ్గభుమ్, సన్ధ్యావస్తనాదికళోపాతి త్యాజ్యతయాసర్వశబ్దత్తిలే
ఉపాత్తమానాలోవెన్నిల్; అవై ఆత్మగుణమాయ్, ఇన్వధికారిక్కు
సమ్భవితస్వభావజ్గభాయనరుమనైయాకైయా లే, త్యాజ్యకోటియిలే
పుకాతు. ప్రాప్యకోటియిలే పుకుమిత్తనై. గుణభూతమాన ఇతు
పుమ్ త్యాజ్యకోటియిలే పుకుమాకిల్, ఆత్మగుణ భూతమాన శేష శేషి
భావజ్ఞానాదికభుమ్ - త్యాజ్యమాక వేణ్డివరుమ్.

ఇన్ద్రసర్వశబ్దసన్నిలే (౩) “లోకసన్ద్రహమేవాపి సమ్పశ్యన్
కర్తృమర్తసి” ఎన్ఱు లోకసన్ద్రహార్థమాకిల్ రన్యమానకర్మజ్గభుమ్, పుత్రా
ర్థమాకప్రణ్ణుమ్ పుంసనాదివ్యాపారజ్గభుమ్ త్యాజ్యతయా అనుసన్ధే
యమ్. ఎన్నియవెన్నిల్; (౪) “తస్యకార్యంసవిద్యతే” ఎన్ఱిఱపడియే
కర్మయోగఫలమాన జ్ఞానయోగజ్ఞైప్పెఱ్ఱు, విన్బుతత్సాధనమానకర్మ
యోగత్తిల్ నిరపేక్షనాయురూపానోరువన్ - నైరపేక్ష్యతా లే అన్దక్కు
ర్నైఅనుష్ఠియాతోఱ్ఱియిల్, జ్ఞానయోగత్తిల్ ఇఱ్ఱికైక్కువేణుమ్ పాక

(౧) సాత్వసం-౧౬-౨౬.

(౨) బృ-౬-౪-౨౩.

(౩) గీ-౩-౨౦.

(౪) గీ-౩-౧౭.

మిష్టియిలే యిరుప్పానోరువనుమ్, (౧) “యవ్యథాచరతి శేష స్తత్రచే
వేతరేజనాః! సయత్రమాంకంకురతే లోక స్తదనువర్తతే” ఎఱ్ఱియన్యాయ
త్తాలే, “విలక్షణానావవనుడై యఁచారయతే సమక్కుమ్ ఆచారమా
యఱువతు” ఎఱ్ఱ ఇవనుడైయ ఆచారక్షేక్కిణిశెత్తు, ఇవనోపాతికర్మా
నుష్ఠాంతిల్ నిన్ఱుమ్ నివృత్తనామ్. జ్ఞానయోగత్తుక్కు అనధికారియాయ్
వైత్తు కర్మయోగత్తై విట్టవనాకైయాలే ఇనన్ నివృత్తువిలే ఏటమా
ట్టాన్; అతిలేమూట్టుమ్ కర్మయోగత్తైవిట్టాన్; ఆఁ, ఇరణ్ణుక్కుమ్ ఆశెన్ఱి
యిలే ఉభయభ్రష్టనాయ్ వినాశశోడతలైక్కట్టివిడుమ్. అవనుడైయ
నాశత్తుక్కుహేతు .. ఇన్ఱ జ్ఞానాధికారియినుడైయ కర్మానుష్ఠానమాకై
యాలే, తన్నాశజనితమానపాపమ్, ఇవనై వన్ఱుపన్ఱీ ఇవనుడైయజ్ఞాన
యోగత్తుక్కు ప్రతిబద్ధమామ్; అతు శెయ్యామైక్కాఁకివితే, లోకసన్ఱ
హాఁధాది ప్రవృత్తియిల్ ఇఱ్ఱికిటతు. సిద్ధమానసాధనత్తైప్పన్ఱీ న్ఱినవనుక్కు
అన్ఱభయమిల్లామైయాలుమ్, ఇవ్వధికారి నిట్టిఱనిలై జ్ఞానయోగదత్తై
పోలే దురనుష్ఠానమిల్లామైయాలుమ్ త్యాజ్యమాకక్కడవతు. ఇని ఆన్ఱ
శంస్యమే ఇవన్ఱీనుడైయ అనుష్ఠానత్తుక్కు హేతువాకక్కడవతు.

ఆక ఇప్పడి “సర్వధర్మాన్” ఎఱ్ఱ సాధ్యమాన సకలసాధనజ్ఞై
యమ్ ఉపాదానమ్ పన్ఱీన్ఱు.

అనన్తరమ్ (పరిత్యజ్య) ఎఱ్ఱ అతినుడైయ త్యాగప్రకారత్తైచ్చ
ల్లకిటతు. ఇఱ్ఱుత్యాగశబ్దత్తాలే శొల్లకిటతు - ధర్మస్వరూపత్యాగత్తై
యో? ధర్మఫలాదిత్యాగత్తైయో? ధర్మత్తిల్ ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగత్తై
యోవెన్నిల్; ఇవ్వధికారిక్కు, యావచ్చరీరపాలిమ్ కాలక్షేపత్తుక్కుక
భగవత్తోష హేతుభూతమానవై అనుష్ఠేయమాకైయాలే, ధర్మస్వరూప
త్యాగమాకమాట్టాతు. ఫలాదికళ్, సాధకనుక్కుఱ్ఱాడత్యాజ్యమాక
క్కిన్ఱో ఉక్తమాకైయాలే, ఫలాదిత్యాగత్తై చ్చొల్లకిటతాకవొణ్ణాతు.

ఆక ఇష్టా ధర్మజ్ఞానీనుడై య ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగతైచ్ఛాల్పలకిఁతు. అన్త ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగమావతు-లాభ హేతువాన భగవ్రీతిక్కు సాధన మెనిఱి ప్రతిప త్తియై త్తవిరుక్తై. ఆకై యాలే స్వరూపత్యాగత్తల్ వరుమ్ కుత్తై యుమ్, ఫలాదిత్యాగతైచ్ఛాల్పలకిఱి తేనీఱి త్తల్ వరుమ్ పున రు క్తియు మిన్దియిలె ఒభీయుమ్.

ఉపాయత్వబుద్ధిత్యాగపూర్వకమాక భోగబుద్ధ్యా ఇవ్వధికా రిక్కు అనుష్ఠేయమాన ఇన్దర్మమ్ - ఫలాభిసన్ధిసంయు క్తమాన జ్యోతిష్టో మన్దాక్షేజ్ఞానా న్దర్శతమానాల్, (౧) “దురారోహ్యవరంకర్మబుద్ధియోగా ధనజ్ఞయ” ఎన్నిఱిపడియే కర్మా న్దరమాకిఱి వోపాతి, అన్తమోక్షసాధన కర్మనానేయాకిలుమ్, బుద్ధివిశేషత్తాలే కర్మా న్దరమాకక్కడనతు. ఆక, అనుపాయత్వబుద్ధియు క్తమాన ఇన్దధర్మ త్తిత్కాట్టిల్, ఉపాయత్వ బుద్ధియు క్తమాన అన్త మోక్షసాధనమానధర్మమ్ ధర్మా న్దరమాకై యాలే, ధర్మస్వరూపత్యాగతై ఛాల్పలకిఱి తేన్న పుమామ్.

అవన్ ఉపాయత్వబుద్ధ్యా అనుష్ఠిక్కుమ్; ఇవన్ భోగబుద్ధ్యా అనుష్ఠిక్కుమ్. అవన్ విధిప్రేరితనాయ్ అనుష్ఠిక్కుమ్; ఇవన్ రాగ ప్రేరితనాయ్ అనుష్ఠిక్కుమ్. అవనుక్కు-వర్ణాశ్రమధర్మమ్ నియ మేన అనుష్ఠిక్కువేణుమ్. ఇవనుక్కు వర్ణాశ్రమధర్మానుషానమాకపు మామ్; వైష్ణవకీర్చితార్మారమాకపుమామ్; ప్రాతికూల్యనివృత్తియిలే నియమమ్; ఆనుకూల్యజ్ఞిల్ ఏతేనుమామ్. ఆకై యితేనమృచార్యర్ కల్ ఇవన్ అనుష్ఠిప్పారుమ్ అనుష్ఠియాతారుమాయ్ పోరుకిఱితు. అన్త నియమమిల్లామైయితే సాధకనాన అక్రూరన్ సాధ్యవస్తుననిహిత మాయరుక్కచ్చయ్ తేయుమ్, తన్నుడై యకృత్యత్తిలే అన్వయి త్తతు. ఆకై యితే (౨) “అను కూల్యస్య సజ్కల్పః ప్రాతికూల్యస్యవర్జనమ్”

ఎఱ్ఱ ఆనుకూల్యసజ్జల్పత్తోపాతి, ప్రాతికూల్య నివృత్తియైయమ్ సమ్మాభిత స్వభావమాక చ్చొల్లుకిఱు.

ఆక కామ్యకర్మత్తోపాతి మోక్షసాధనధర్మముమ్, ఇవనుక్కుత్యా జ్యమాకై యాలే, సాజమాన అన్తధ ర్మత్యాగతై త్యాగశబ్దతాలేశొల్లిల్ల థ్రాయిల్లయి.

త్యాగవిశేషణమాన శుపరిశబ్దమ్ “పరి-సాకల్యే” ఎన్నిఱపడియే సాకల్యవాచియాయ్ క్కిడక్కిఱు; కీర్తే “సర్వధర్మాన్” ఎఱ్ఱ-త్యాజ్య ధర్మజ్జలైయ ఎదుత్తు త్యాగతై చ్చొల్లుకై యాలే, ఇస్సాకల్యశబ్ద త్తుక్కు “సకలధర్మజ్జలై యుమ్విట్టు” ఎన్నిఱవితు - అర్థమాక వొణ్ణాతు. ఆకై యాలే కీర్తేత్యాజ్యతయా ఉపాదానమ్ పణ్ణప్పడాతే, అవశ్యమ్ త్యాజ్యమాయరుప్పత్తోఱ్ఱ ఇతుక్కుర్థమాక వేణుమ్.

అతిల్ (౧) “నహింస్యాత్సర్వాభూతాని” (౨) “నసురాంపి బేత్” (౩) “నకశజ్జంభక్షయేత్” ఎఱ్ఱాహ్సాలే శొల్లుకిఱనిషేధవిధికో కీర్తేత్యాజ్యమాక ఎడామైయాలమ్, అన్దనిషేధవిధియై అనుష్ఠిక్కిల్ తన్నుడై యపాపవిమోచనత్తుక్కుతాన్ ప్రవర్తితానెన్నిఱ స్వరూపహాని వరుకై యాలే, అవశ్యమ్ ఇవ్వధికారిక్కు-త్యాజ్యమాకై యాలమ్, అతు సాకల్యశబ్దత్తుక్కుర్థమానాలో వెన్నిల్; అతువుమ్ అర్థమాక మూట్టాతు. నిషేధవిధి త్యాగమాకిఱు - నిషిద్ధానుష్ఠానమాకై యాలే, నిషిద్ధాను ష్ఠానఫలమాన పాపమ్, ఈశ్వరనుడైయ నిగ్రహమాకై యాలే, అన్ద నిగ్రహమ్ ఇన్దవధికారిక్కు అపురుషార్థమాకై యాలే, అతు అర్థమన్టు.

నిగ్రహహేతువానవై త్యాజ్యమన్టాకిల్, భగవదపచార భాగవ తాపచారాదికభుమ్ త్యాజ్యమన్టయిలే ఒట్టియుమ్. పూర్వార్జితపాప విమోచనత్తుక్కు యత్నమ్ పణ్ణినానాకిల్, స్వరూపహానియామో పాతి, జ్ఞానమ్ విఱన్దపిన్బు నిగ్రహహేతుక్కుళిలే ఇట్టికై యుమ్ స్వరూప

హానియాక క్కడవతు. ఇంద్రసిద్ధానుష్ఠానస్తాన్ భగవన్నిగ్రహహేతు వాకైయాలే, ఇన్వధికారిక్కు స్వరూపమల్లామైయాలుమ్, పద్మినితి సాధనత్తుక్కు సహకారియల్లామైయాలుమ్, అన్ద ధర్మజ్ఞోపాతి త్యాజ్య మాకక్కడవతు.

ఆకైయాలే, సాకల్యశబ్దవాచ్యమ్-వాసనైయామ్, సవాసనత్యా గతై చ్చొలుకితతు. అతాకితతు-లజ్జా పురస్సరత్యాగమ్. స్వరక్షణార్థే యానస్వప్రవృత్తి-స్వరూపహానియెన్ద్రాన్దోల్, “నెడునాల్ స్వరూపహాని యానపద్మైయాకాతే ఉపాయమాకనినై త్తిరున్దతు” ఎన్దులజ్జెపితిక్క క్కడవతితే. భర్తృభోగతై ఉదరపోషణత్తుక్కు ఉఱుప్పాక్కుకై యాకితతు, -పతివ్రతైక్కు-స్వరూపహానియామాపోలేయితే, భోగరూప మానప్రవృత్తియై సాధనమాక్కుకై యాకితతు.

“త్యజ్య” ఎన్దితిల్యప్పాలే-ధర్మత్యాగమ్ స్వీకారత్తుక్కు అజ్ఞమాన వస్తు కర్తవ్యమ్; అల్లాతపోతు అయుక్తమెన్నుమిడతై క్కాట్టుకితతు. ధర్మతై విట్టుస్వీకార త్తిల్ ఇభియాతే యరుక్కుమాకిల్, ఉభయభ్రష్ట నాకైయాలే నాశమేఫలమాయఱుమే; ఇతైప్పద్మైవితే సజ్జోయర్, - “ఒన్దిల్ నారకికళుక్కు మూర్ధాభిషిక్తనాతల్, ఇలైయాకిల్ పరమ పదమ్ ఎన్ శిఱుముఱిప్పడియే శెలుతల్ శెయ్యుమ్మడియితే నాన్ నిఱ్ఱితి నిలై” ఎన్దురుళిచ్చెయ్తతు; అతాకితతు - ధర్మత్యాగఫలమానపాపమ్ మేలిట్టునరకమ్ వస్తవ్య భూమియాతల్, త్యాగపూర్వకమాక స్వీకృత మాన ఉపాయమ్ ఫలిత్తు, పరమపదమ్ వస్తవ్యభూమియాతలామిత్త నైయితే యెనై.

ఆకల్యప్పాలే మేల్ శొల్లప్పుకుకితి స్వీకారమ్ త్యాగాజ్ఞకమెన్ను మిడమ్ శొల్లిద్ మాయిద్దు.

స్వస్వరూపతైప్పార్ త్తాలుమ్, సాధనా న్తరజ్జళై వి డవేణ్డెవరుమ్. అవద్రీనుడై య స్వరూపజ్జళై ప్పార్ త్తాలుమ్, సాధనా న్తరజ్జళో త్యాజ్య మాయఱుమ్. పద్యపృకుకిఱ ఉపాయస్వరూపతైప్పార్ త్తాలుమ్ సాధ నా న్తరజ్జళో త్యాజ్యమాయఱుమ్. స్వస్వరూపజ్జళై ప్పార్ త్తాల్ నమ శ్శబ్దత్తిల్ శొలుకిఱపడియే స్వరక్షణవ్యాపారత్తిలే ఇట్టికై - స్వరూప హానియామ్బడి అత్యంతపరతన్త్రమాయరుక్కుమ్. అవైతన్నై ప్పార్ త్తాల్ - బహుయత్నసాధ్యమాకై యాల్ దుష్కరముమాయ్, (౧) “జన్మాంతరసహస్రేషు తపోజ్ఞానసమాధిభిః” ఎన్ఱు చిరకాలసాధ్యము మాయ్, ఇన్ఱ్రియజయాదికళో అపేక్షితమాకై యాలుమ్, ఆదిభరతాది కళో భ్రష్టరాకక్కాడైయాలుమ్, సాపాయముమాయ్ ప్రారబ్ధకర్మా వసానాఽపేక్షమాకై యాలే, విలమ్బ్య ఫలప్రదముమాయరుక్కుమ్. ఉపాయతైప్పార్ త్తాల్ - నిత్యాఽనపాయనియాన పిరాట్టియుమ్ సహ కారియాక సహాయాతపడి శక్కుఱుఱుకణ్డై బ్రహ్మస్త్రమోబ్బలే నిర పేక్షమాయరుక్కుమ్.

ఆకత్తాన్ అనన్యసాధననాకై యాలుమ్, అవై దుష్కరత్వాది దోషదూషితమాకై యాలుమ్, ఉపాయమ్ సహకారినిరపేక్షమాకై యా లుమ్ ధర్మత్యాగమ్ - ఉపాయస్వీకారత్తుక్కు అజ్గమాకక్కడవతు.

అనన్తరమ్, త్యాగాజ్గకమాన స్వీకారతై చ్చొల్లక్కడవతాక కొండ్లు, తత్ప్రతిసమ్భన్ధియై “మామ్” ఎన్ఱు ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతు. (మామ్) ఉనక్కుసారథియాయరుక్కిఱవెన్నై. ఇన్నిలై యిలే ఆశ్ర యణత్తుక్కే కాన్తమాన సౌశీల్య సౌలభ్యవాత్సల్య స్వామిత్వజ్గళుమ్ విలక్షణ విగ్రహయోగముమ్ తోద్రీయికిఱతు.

(౨) “అవాక్యనాదరం” ఎన్ఱిఱపడియే, తన్నుడై యగుణశీకర జ్గళిలే సూరిసజ్జజ్జళై కుమిట్టినిరూట్టి, తాన్ నిన్తరజ్జలధిపోలే స్వాను.

భవానన్దవై భవత్తాలే అవికారియాయరుక్కుమ్బుడియాన పెరియవైభ వత్తైయుడైయ నాయరుక్కచ్చెయ్ తేయుమ్, త్సుద్రసంసారిచేతననాన అన్దనన్, (౧) “రథంస్థాపయమేఽచ్యుత” ఎన్దు “తేరై నిటుత్తు; పుర విద్రైవిట్టుక్కుళిప్పాట్టు” ఎన్దు ఏవిక్కారియమ్ కొళ్ళలామ్బుడి ఎళి యనాయ్ ప్పరిమాటుకైయాలే, సౌశీల్యమ్ తోద్రీశ్రిద్రీలు.

(౨) “ననన్దు శేతిష్ఠతిరూపమన్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనై నమ్” ఎన్దుమ్, (౩) “యస్యావతారరూపాణి సమర్పన్తిదివౌకసః! అపశ్యన్తః పరంరూపమ్” ఎన్దుమ్ శొలుకిఱపడియే, కన త్తజ్ఞానశక్త్యాదికళైయు డైయ బ్రహ్మాదికళో కణ్ణుక్కుమ్ అవిషయమామ్బుడి తన్ వడివట్టుకై ఆశ్రితరాన అన్దనాదికళో కణ్ణుక్కిలక్కాక్కి ఒత్తుజ్జుకైక్కుమ్, ప్రతి కూలరానదుర్యోధనాదికళిలక్కు క్కుటిచ్చెయ్కైక్కుమ్ ఏకాన్తమా మ్బుడి తన్ వడివైక్కాట్టిక్కొణ్ణునిత్తైక్కుయాలే సౌలభ్యమ్ తోద్రీశ్రి ద్రీలు.

ధర్మత్తిలే అధర్మబుద్ధిపణ్ణ యుద్ధాన్నివుత్తనాన అన్దననై అక్కు ట్రైపారాతే తన్ పేటాక మేల్విల్లున్దు హితమ్శొల్లిమిట్రైయాలే వాత్సల్యమ్ తోద్రీశ్రిద్రీలు. అన్దననుక్కు ఇళితోళిలో శెయ్కిఱ దళైయిలే స్వవైభవోక్తిపూర్వకమాక వైశ్వరూప్యతై కాట్టుకై యాలే స్వామిత్యమ్ తోద్రీశ్రిద్రీలు.

సేనాధూళి ధూసరితమాయ్ అలై కిఱతిరుక్కుళుల్ కద్ర్శై యమ్, స్వేదబిన్దు స్తబకితమాన తిరుమూక్తుమ్, ఆశ్రితవిరోధిదర్శనత్తాల్ శీటిచ్చివన్దు శీతలమాయ్ చ్చిత్రవలర్ న్ద తామరై త్రటాకమ్బాలే కణ్ణిడ మెజ్జుమ్ అలై యెటికిఱ తిరుక్కుళుళుమ్, కాళమేళుమ్బాలే ఇరుణ్ణుకుళి ర్ న్దతిరుమేనియమ్, అతుక్కుప్పర భగమామ్బుడిశా త్తిన తిరుప్పీతామ్బు రముమ్, తేరుక్కుక్కీద్రేనాద్రీన తిరువడికళుమ్, అతిలేశా త్తిన శిఱు

శతశ్చైకభుమ్, తూక్కినపుశపుకోలుమ్, విడితై శిఱువాయ్క్కయిఱు
మాయ్ నిఱ్ఱిఱ నిలైయైక్కాట్టుకై యాలే, విలక్షణ విగ్రహయోగ
ముమ్ తోర్న్రుకిఱతు.

తన్ శిఱుమైక్కణ్ణ ఇఱాయ్క్కవేణ్ణా; అవన్ సులనాకై యాలే.
దుర్లభసెన్ఱిఱాయ్క్కవేణ్ణా; అవన్ సులభనాకై యాలే. తన్ దోషమ్
కణ్ణ ఇఱాయ్క్కవేణ్ణా; అవన్ వత్సలనాకై యాలే. అప్రాప్తసెన్ఱు
ఇఱాయ్క్కవేణ్ణా; సర్వస్వామియాకై యాలే. ఆశ్రయిక్కైక్కు శుభా
శ్రయమేతెన్ఱు కణ్ కలజ్జవేణ్ణా; విలక్షణవిగ్రహాయ్క్కు నాకై యాలే.

ఇన్దవిలక్షణ విగ్రహయోగతైచ్చొన్నపోతే, అన్దవిగ్రహత్తుక్కు
నిరూపకభూతై యాయ్, (౧) “అకలకిలైనిఱై యమ్” ఎన్ఱు తిరుమార్
పిలే ఎఱ్ఱున్దరుళి యిరుక్కిఱ పిరాట్టియైయుమ్ శొల్లిన్ద్రాయ్ఱుకై
యాలే, ఇవనుదైయ పూర్వాపరాధతై ప్పొఱుప్పిత్తు చేరవిడుకై క్కు
ప్పరుషకారయోగముమ్ శొల్లిన్ద్రాయ్ఱు.

“సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామ్” ఎన్ఱైయాలే, ఖతర్ కూఱ్ఱ
విట్టు ఒరుమణిపర్వతతై ఆశ్రయణీయమాకచ్చొన్నాప్పోలే యిరుక్కి
ఱతు. సాధనాన్తరజ్ఞాకీఱన-పతర్ కూడుపోలే సాధ్యముమాయ్
పలవుమాయ్, ఉళోవాయిల్ ఈశ్వరసచ్చారమిల్లాతవన్ఱు అనుపజీవ్య
మాయితేయిరుప్పతు. అజ్ఞనన్ఱియిలే ఇవ్విషయమ్ - సిద్ధముమాయ్,
అద్వితీయముమాయ్, కట్టడగ్గ ఉపజీవ్యముమాయిరుక్కుమ్.

ఏకపదమ్-(౨) “త్వమేవోపాయభూతోమేభవ” (౩) “త్వా
మేవశరణంప్రాప్య” (౪) “మామేవయేప్రపద్యంతే” (౫) “తమేవచా
ద్యంపురుషంప్రపద్యే” (౬) “తమేవశరణంగచ్ఛ” ఎన్ఱు స్వీకార్య
వస్తువై నిర్దేశిత్తు, అనన్తరమ్ అవధారణతై ఎఱ్ఱుతిప్పోరుకిఱ స్థాన

(౧) తి.వాయ్-౬-౧౦-౧౦. (౨) అపిర్బు-౩౬-౩౫. (౩) జిత-౧-౪.

(౪) గీ-౭-౧౪.

(౫) గీ-౧౫-౪.

(౬) గీ-౧౮-౬౨.

ప్రమాణతాలే, అవధారణార్థమాకితము. ఇన్ద్రఅవధారణతాలే వ్యావర్తికపుడుకితము ఎన్నెన్నిలో; “సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య” ఎన్ఱు సాధనాన్తరత్యాగమ్ కీర్తే ఉక్తిమూకైయాలే, అతు వ్యావర్త్యమాక మాట్టామైయాలమ్, “మామ్” ఎన్ఱితి ఏకవచనతాలుమ్, (౧) “మత్తః పరతరం నాన్యత్కించ్చిదస్తి ధనజ్ఞాయ” ఎన్ఱు కీర్తడైయత్తన్నడైయసర్వస్మాత్పరిత్యజ్తేచ్ఛాల్లకైయాలమ్, దేవతాన్తర ప్రవృత్తిక్కు అవకాశమేపిడిత్తిల్లామైయాలమ్, ఇన్ద్రఅవధారణతాలే వ్యావర్తికపుడుకితము, “వ్రజ” ఎన్ఱు విహితమాన స్వీకారత్తినుడైయ అజ్గభావమ్.

ఇతిల్ అజ్గబుద్ధిపిఱక్కైక్కు హేతువెన్నెన్నిలో; [యదనన్తరంయద్భవతి తత్తస్యకారణమ్] ఎన్ఱు - యాతోన్ఱుణ్ణాన వనన్తరత్తిలే యాతోన్ఱుణ్ణామ్, అతుక్కు కీర్తీలతు కారణమాకక్కడవతు; ఎన్ఱితిన్యాయతాలే, స్వీకారజైయెయిథీయ అవనుడైయ ఉపాయభావమ్ జీవియామైయాలే, స్వీకారత్తిలే అజ్గబుద్ధి పిఱక్కైక్కు యోగ్యతై ఉన్ఱు.

యోగ్యతై ఉన్ఱాకిల్, అజ్గభావమ్ కర్తీకిఱపడియెన్నెన్నిలో, అజ్గమావతు - అజ్గిక్కుకించ్చితార్కర మావతితే. అన్ద కించ్చితార్కరన్ స్వరూపాత్పాదకద్వారతాలేయాలే; ఉత్పన్నమాన స్వరూపత్తుక్కు వర్ధకమాయాలే, వర్ధిత్తుత్తుక్కు ఫలప్రదానశక్తిముఖతాలే యాతలాయిరుక్కుమ్. అతిల్ భక్తిక్కు, సాధ్యమాకైయాలే ఉత్పత్త్యపేక్షైయున్ఱు; అహరహరాధేయాతిశయమాకైయాలే, వృద్ధ్యపేక్షైఉన్ఱు. తాన్ చేతనమల్లామైయాలే ఫలప్రదాన వేళైయిలే చేతనాపేక్షైఉన్ఱు, ఆకైయాలే అతుక్కుకర్మజ్ఞానాద్యజ్గల్ అపేక్షితమాకక్కడవతు. ఇన్ద్రఉపాయమ్ సిద్ధమాకైయాలే ఉత్పత్త్యపేక్షైయిల్లె. ఏకరూపమాకైయాలే వృద్ధ్యపేక్షైయిల్లె; పరమచేతనమాకైయాలే ఫలప్రదానత్తిల్

అన్యసాపేక్షతైయితై. ఆక అజ్ఞశ్చైక్కొణ్ణు కొశ్వతోరు కార్యమ్
ఇవ్వపాయత్తుక్కిల్లామైయాలే, ఇన్దస్వీకారమ్ అజ్ఞమాకమాట్టాతు.

స్వరూపోత్పత్త్యాదికళితే అజ్ఞనిరపేక్షమాకిల్, ఇవ్వపాయమ్
ఎన్ఱుమొక్క జీవికైయాకాతోట్టికై కు పేతుపెన్నెన్నిల్; ఉపా
యత్వమావతు-ఒరువనుడైయ అనిష్టత్తైక్కట్టికైయుమ్-ఇష్టత్తైక్కొ
డుకైయుమాకైయాలే, ఒరుఅధికారి-అపేక్షితమ్; అతు పెఱామై
యాలే ఉపాయత్వమ్ జీవికైయాకాతోట్టినతు.

అధికారియాకిలపేక్షితమ్, స్వీకారమ్ శెయ్కిఱ కార్యమెన్నె
న్నిల్; ఐశ్వర్యాధియిలుమ్, కైవల్యాధియిలుమ్, భగవచ్చరణాధి
యాయ్ సాధనానుస్థానమ్ పణ్ణమవనిత్కాట్టిలుమ్, ఇవ్వధికారియై
వ్యావృత్తనాకుకిఱతు-భగవల్లాభార్థమాన ఇన్దస్వీకారమాకైయాలే.
(౧) “అరుణయోకహాయన్యా పిణ్ణాత్త్యాసామంక్సీణాతి” ఎన్ఱిఱవిడ
త్తిల్, అరుణత్వపిణ్ణాత్త్యాదికళో సామక్రయత్తుక్కు ఉఱుప్పానపశు
పుక్కు పశ్వన్తరత్తిత్కాట్టిల్ వ్యావర్తకవిశేషణమానాప్పోలే, ఇతు
పుమ్ అధికారిక్కు వ్యావర్తకవిశేషణమాయ్ క్కిడక్కిఱతు.

ఇని అధికారి-అజ్ఞమామన్ఱు, తద్విశేషణమాన ఇన్దస్వీకారముమ్
అజ్ఞమాకక్కడవతు. యత్తు అన్నత్తుక్కుసాధనమామన్ఱితే, ఇన్దస్వీ
కారత్తుక్కుసాధనత్వమున్ఱావతు. స్వీకారత్తుక్కు అజ్ఞతయాఉపాయ
త్వమ్ కొశ్వప్పార్క్కిల్, (౨) “త్వమేవోపాయభూతోమే భవేతిప్రార్థ
నామతిః-శరణాగతిః” ఎన్ఱు - “అవనైయే నిరపేక్షోపాయమాకప్పట్
టుకైప్రపత్తి” ఎన్ఱిఱలక్షణవాక్యల్తోడు విరోధిస్తుమ్. ఆకైయాలే ఈశ్వ
రన్ కార్యమ్ శెయ్కైక్కు ఆభిముఖ్యసూచకమాయ్ క్కిడక్కిఱతు.

శరణశబ్దమ్, (౩) “ఉపాయేగృహ రక్షితోశ్చబ్రహ్మశ్రణమిత్య
యమ్ / వర్తతేసామృతశ్చైష ఉపాయార్థైకవాచకః” ఎన్ఱిఱపడియే

ఇహోతుశరణశబ్దమ్-ఉపాయవాచకమాయ్, “మామ్” ఎన్టు సాశీల్యా దివిశిష్టమాకచ్చన్ననస్తుపుక్కు (౧) “సాశ్చ తేసర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణావివశ్చితా” (౨) “సదాపశ్యన్తి” (౩) “శ్రియాసార్థమ్-ఆస్తే” ఎన్గిఱపడియే, ఉపేయభావ త్రిలుమ్ అన్వయముణ్ణాకై యాలే అత్తైవ్యావ ర్తిత్తు ఉపాయభావ త్రిలే ఒతుక్కి త్తరకిఱతు.

కీర్థ్ “సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య” ఎన్గిఱవిడ త్రిల్ ప్రస్తుతమాన సాధనాన్తరంగే ఇత్తైఉపాయభావ త్రిలేఒతుక్కిత్తారాతో వెన్నిల్; అర్థ సిద్ధమాయ్ వరుకిఱతిత్కాట్టిల్, శబ్దసిద్ధమాయ్ వరుమతు అక్కియ తాకై యాలుమ్, (౪) “ఏతగ్ హవావనతపతి, కిమహంసాధునాకరవమ్, కిమహంపాపమకిరవమితి” ఎన్టుమ్, (౫) “తస్య కార్యం న విద్యతే” ఎన్టుమ్, (౬) “క్షేత్రిజ్ఞః కరణే జ్ఞానం కరణం తస్య నై ద్విజః | నిష్పాద్యముక్తి కార్యం నై కృతస్పృహం నివర్తతే” ఎన్టుమ్ శొల్లుకిఱపడియే, ఆర్థ్ ముక్కు అక్కరైప్పట్టాల్ అతుక్కు నిస్తరణపరికిరమాన తెప్పమ్ అనపేక్షిత మామాపోలే, (౭) “సాధ్యాభావేమహాబాహూ సాధనైః కింప్రయో జనమ్” ఎన్టు-సాధ్యమ్ సిద్ధిత్తాల్ సాధనత్తైక్కొణ్ణు అపేత్తైయిల్లామై యాలే సాధనత్యాగముమ్ ప్రాప్యాంశ త్రిలే అన్వితమాకై యాలుమ్, ఉపాయత్వత్రిల్ ఒతుక్కి త్తరమాట్టాతు.

“వ్రజ” ఎన్టు మహావిశ్వాసపూర్వకమాయ్, ప్రార్థనాగర్భ మాయ్, అధ్యవసాయాత్మకమాయ్, తాన్ ఉపాయశరీర త్రిలుమ్, ఉపేయశరీర త్రిలుమ్ అన్వయియాతే అధికారివిశేషణమాయ్, ఉపాయ త్రిల్ ఒతుక్కి త్తర అన్వయియాతే కీర్థ్ చ్చన్న త్యాగత్తై అజ్ఞమాకవు డైత్తాయ్, “మామ్” ఎన్గిఱవస్తువై విషయమాకవుడైత్తాయ్, “ప్రప డ్యే” ఎన్గిఱక్రియాపద త్రిలే ఉక్తమానస్వీకారత్తై విధిక్కిఱతు.

-
- (౧) తై-ఆ-౧. (౨) సాను-ఉత్తర-౧౮-౨-౪. (౩) కైశే.
 (౪) తై-ఆ-౯-౧. (౫) గీ-౩-౧౭. (౬) వి-పు-౬-౭-౯౪.
 (౭) వి-పు-౧-౧౯-౩౬.

గతా" ఎన్నిటికంటె విశేషముగా గత్యర్థమాయ్, కరణత్రయజ్ఞులచే అన్యతమమాయగుప్పలొకరకరణ త్రినుడై య గతిమాత్రతైక్కాట్టి భగవద్వైభవ ప్రకాశకమాతల్, అజ్ఞనన్దియిలే కరణత్రయజ్ఞులచే యవుమ్ గతియై కాట్టి పూర్ణప్రపత్తియై చొప్పులుకిఱతాకిపుమామ్.

ఆక, ధర్మత్యాగమ్. స్వీకారత్తుక్కు అజ్ఞమాకక్కడవతు. త్యాగ విశిష్టమానస్వీకారమ్ అధికారివిశేషణమాకక్కడవతు. స్వీకారవిశిష్ట గానవధికారిక్కు వాత్సల్యాదిగుణవిశిష్టవస్తు-ఉపాయమాకక్కడవతు.

ఆక, ఇష్టపూర్వార్థమ్ అధికారియినుడై య కృత్యాంశతైచ్చొల్లిల్లదు. అనన్తరమ్, ఉత్తరార్థమ్ ఉపాయ త్రినుడై య కృత్యాంశతైచ్చొల్లి, అధికారియినుడై య కృత్యాంశలేశతైయుమ్ శొలుకిఱతు. ఇతిల్ * అహంశబ్దమ్ - * ప్రజవిల్ ఆర్థమాకప్పుకున్ద అధికారియినుడై య మహావిశ్వాసత్తుక్కు ఉద్భవాయ్, మేల్ శొల్లప్పుకుకిఱ పాప విమోచనత్తుక్కు పురికరమాన జ్ఞానశక్త్యాదిగుణవిశేషజ్ఞై, కీర్తి "మామ్" ఎన్దు ఆశ్రయణీయమాక ఉక్తమాననస్తువుక్కు ప్రకాశిప్పి క్కిఱతు.

ఆశ్రయిక్కైక్కు వాత్సల్యాదికల్ వేణుమ్; కార్యమ్ శెయ్ కైక్కు జ్ఞానశక్త్యాదికల్ వేణుమ్. "నివర్త్యాంశమ్ ఇన్నతు, నివర్తన ప్రకారమ్ ఇన్నతు. నివర్తనాధికారి ఇన్నాన్" ఎన్దుటిక్కైక్కు సర్వజ్ఞ నాకవేణుమ్. జ్ఞానమేటిబిందాల్ ప్రయోజనమిలైయే, పజ్జుకల్పనాయ్ అశక్తనాయరుక్కుమాకిల్. ఆకైయాలే జ్ఞానానుగుణమాక క్కార్యమ్ శెయ్ కైక్కు సర్వశక్తియాకవేణుమ్; సర్వశక్తియానాలుమ్ ఇవనిడుమ్ పచ్చెక్కొణ్ణు కుత్తైతీరవేణుమ్బడి అపూర్ణనాయరుక్కుమాకిల్, అవనుక్కిడాక ఇవనాల్ ఇడలావతోన్దిలైయాలే, అన్దైయిర జ్ఞుమ్ అకిచ్చిత్కరమామితే. అజ్ఞనన్దియిలే ఒక్కీయుమ్బాతు అవాప్త

సమస్తకామనాకవేణమ్, సర్వజ్ఞానానామ సర్వశక్తి నానామ అవ
ప్తసమస్తకామనానామ, ఇచ్చేతననోడు ఒరుసమ్బద్ధమిల్లాతవన్
అవై మూఱ్ఱమ్ కార్యకరమాకాతే; అతుక్కాశసర్వస్వామియా
వేణమ్.

ఇవైనాలుమ్ విపరీతఫలమాకాతే, ఇవనుడైయరక్షణత్తుక్కు
ఉఱుప్పామ్బొత్తైక్కు పరదుఱ్ఱిఱానహత్వలక్షణమాన పరమదయై
డైయనాకవేణమ్; ఇల్లాతవన్తు సర్వజ్ఞత్వమ్ ఇచ్చేతనన్ పణ్ణినకున్
త్తైత్తప్పామల్ కణక్కిడుకైక్కు ఉఱుప్పాయఱుమ్; సర్వశక్తిత్వమ్
అక్కున్ పణ్ణిక్కిడాక నరకాదికళిల్ తళి అఱుత్తఱుత్తు తీన్ దుకై
క్కుఱుప్పాయఱుమ్; తీన్ ద్రానిన్ద్రాల్ కణ్ పార్త్తు నెక్కిఱ్ఱైక్కు ఉఱు
ప్పాయఱుమ్, అవాప్తసమస్తకామత్వనిబద్ధనమాననై రపేత్వమ్. ఇజ్జన్
శెయ్యానిన్ద్రాల్ కడవత్తల్ల పెన్దునియమిప్పొరిల్లామైక్కు హేతువామిత్త
నై, సర్వస్వామిత్వప్రయుక్తమాన నిరఙ్కుశస్వాతన్త్ర్యమ్. ఆకైయా
లే సర్వజ్ఞత్వత్తై రక్షణవిధయా విషయమాక్కుకైక్కుమ్, సర్వశక్తిత్వత్తై
రక్షణవ్యాపారత్తిలేఱక్కుకైక్కుమ్, అవాప్తసమస్తకామత్వైప్రయో
జననిరపేక్షమాక రక్షిక్కైక్కు ఉఱుప్పాక్కుకైక్కుమ్, సర్వస్వామి
త్వత్తై త్తన్ పేతాకక్కార్యమ్ శెయ్ కైక్కు ఉఱుప్పాక్కుకైక్కుమ్
దయై వేణమ్.

ఆకైయా లే ఇక్కార్యమ్ శెయ్ కైక్కు ఉఱుప్పాన ఇవైస్వగుణ
జ్ఞభుమ్*అహంశబ్దత్తిలే అనుసన్ధేయమ్; ఆక, సర్వజ్ఞనుమాయ్, సర్వశక్తి
యుమాయ్, అవాప్తసమస్తకామనుమాయ్, సర్వస్వామియుమాయ్
పరమదయావానుమాననాన్ ఎన్దిఱుతొయిన్ దు.

(త్వా) అజ్ఞనుమాయ్, అశక్తనుమాయ్, మహావిశ్వాసపూ
ర్వకమాక ఎన్బక్కులిలేన్యస్తథరనాన ఉన్దైయెన్దు-అధికారియైచ్చెల్ల

కితతు. *అహంశబ్దత్తాలే పాపశత్రువైయుమ్, (త్వా) ఎనైయాలే పాపాశ్రయత్తైయుమ్ శోల్లిల్ ద్రాయిల్ దు.

అనస్తరమ్ (సర్వపాపేభ్యః) ఎన్దు, నిరస్యమాన పాపస్వరూప తైచ్చొల్లుకితతు. అతిల్ *పాపశబ్దత్తాలే, భగవత్ప్రాప్తివిరోధియొచ్చొల్లుకితతు. ఏతేనుమాక అభిమతవిరోధియితే - పాపమావతు. “పాపే భ్యః” ఎన్నిట బహువచనత్తాలే - పాపజగ్గినుడై యబాహుశ్యతైచ్చొల్లు కితితు. అనై యావన;—జ్ఞానాభావరూపమాయుమ్, అన్యథాజ్ఞానరూప మాయుమ్, విపరీతజ్ఞానరూపమాయుమ్, మాన్యువకైప్పట్ట అజ్ఞాన ముమ్, పుణ్యపాపరూపమాయ్, పాతకమ్, అతిపాతకమ్, మహాపాత కమ్, ఉపపాతకముళ్ళిట్ట భేదజ్ఞాలే నానావిధమాయ్, పూర్వోత్త రాఘరూపమాన కర్మజుళుమ్, దేవతిర్యజ్ఞనుష్య ఫావరాత్మకమాన చతుర్విధశరీరసమ్మన్మముమ్, “అజ్ఞానవాసనై, కర్మవాసనై, ప్రకృతి సమ్మన్మవాసనై” ఎన్ద్రాప్పోలేశొల్లుకితి వాసనై కళుమ్, విషయభేదత్తాలే వివిధభేదై యానరుచియుమ్, ఇనై యడియాక ప్పిఱక్కవుమ్ కడవా తాయ్, ఇవల్ దుక్కువర్ధకమాన రాగద్వేషాదికళుమ్, ఆక, “పాపే భ్యః” ఎన్దు సాధకనుక్కుఱ్ఱాడ సాధారణమాక నివర్త్యమాన పాప జలై చొల్లిల్ దు.

*సర్వశబ్దత్తాలే ఇన్ద్రవధికారిక్కు-ఈశ్వరన్ విశేషిత్తుక్కుళ్ళొక్కుమ్ పాపతైచ్చొల్లుకితి. అతావతు, (౧) “భోగేనత్వితరే తుపయిత్వాథ సమ్మత్స్యితే” ఎన్నిటపడియే పూర్వాఘోత్తరాఘజ్ఞై యెఱ్ఱియ, ప్రా రభకార్యమాన పుణ్యపాపరూపకర్మమ్ సాధకనుక్కు అనుభవవిదాశ్య మాయిరుక్కుమ్. అతిల్ ఇవనుక్కు శరీరారమ్భకమాన కర్మాంశమొ ఱ్ఱియనీక్కి, కర్మశేషముమ్ నివర్త్యకోటియిలేవుకుమ్. జ్ఞానమ్పిఱన్దపిన్దు

వాసనాబలత్తాలే బుద్ధిపూర్వకమాకప్పణ్ణస పాపముణ్ణాకిలుమ్, అతు
వుమ్ సర్వశబ్దవాచ్యమాకక్కడవతు. కాలక్షేపార్థమాకప్పణ్ణమ్ అను
కూలవృత్తికిళిల్ సాధనత్వబుద్ధి పిఱన్దతాకిలుమ్, అతువుమ్ సర్వశబ్ద
వాచ్యమాకక్కడవతు. పుత్రాదికల్ పక్కల్ పణ్ణమ్ పుంసవనాదికళిల్
ఆనృశంస్యప్రేరితనాయ్ ఇభీకై యొభీయ, పాపభయప్రేరితనాయ్ ఇభీ
యిల్ అతువుమ్ సర్వశబ్దవాచ్యమాకక్కడవతు.

(సర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామి) ఆక ఇప్పడిప్పట్టిరుక్కిఱపాపశ్శళిల్
నిష్టమ్ విడువిక్కక్కడవేన్. ఇన్దగిచ్చాలే-నెడునాల్ ఉన్నెప్పల్ నీ
విడతేకిడక్కిఱ పాపశ్శళితానే “నమక్క శ్రయమల్ల” ఎన్ఱవిట్టుప్పో
మ్మడిపణ్ణుకితేన్. “నెడునాల్ పాపదర్శనత్తాలే ఉనకుప్పిఱన్దభయమ్,
ఉన్నెక్కణ్ణు అతుకుప్పిఱకుమ్మడి పణ్ణక్కడవేన్” ఎన్నుమిడమ్
తోద్రుకిఱతు.

కీర్తశ్లోకత్తిల్, “మామేనైష్యసి” ఎన్ఱ-ప్రస్తుతమాన భగవ
త్ప్రాప్తిక్కు ఒరుసాధనవిశేషతై విధిత్తతాకైయాలే, ఇక్కు చొల్లుకిఱ
పాపవిమోచనమ్-భగవత్ప్రాప్తివిరోధిపాపవిమోచనమాకక్కడవతు.
ఆకై యాలే, (౧) “తథాహేయగుణధ్వంసాదవబోధాదయోగుణాః।
ప్రకాశ్యంతేనజస్యంతే నిత్యా ఏవా౭౭త్మనోహితే” ఎగ్గిఱపడియే, మల
యోగత్తాలే ముక్కునమానిక్యతై అఱుక్కఱక్కడైన్దాలే తన్నడైయే
తద్గతమాన ఒళిప్రకాశిక్కు మోపాతి, ఇవనుక్కుమ్ అవిద్యాదికళాకిఱతిరో
ధానజ్జడైయక్కళిక్కై యాలే, స్వాశ్రయమాన అపహతపాపృత్వాదిక
ళడైయ తన్నడైయేప్రకాశిక్కుమితే; ఆకై యాలేవిరోధినివృత్తియితే
అపేక్షితమ్. అన్దప్రాధాన్యమ్ తోద్రు విరోధినివృత్తియెచ్చొల్లుకిఱతు.
ఆకై యితే, (౨) “ఆవిస్మ్యర్థమమ సహజకై జ్ఞుర్భవిధయః” ఎన్ఱ

భట్టర్ అనుభవించెను. ఆక, “అహమ్” ఎఱుఱుకొన్న ఉపాయవస్తువి నుడై య కార్యమ్ శొల్లిల్లదు.

అనన్తరమ్ “త్వా” ఎఱుఱు నిగ్గేశిత అధికారియనుడై య కృత్యాంశతై చొల్లుకొనెను - (మాశుచరి) ఎఱుఱు. నిరపాయోపాయ భూతనాన నాన్ ఉన్నుడై య విరోధినివృత్తి పూర్వకమాన అభిమత సిద్ధియై సాధిత్తు తరక్కడవనాక ఏటిట్టుకొనినట్లు సాపాయమాన సాధనాన్తరజ్ఞునినుడై య దుష్కరత్వాపకతై అనుసన్ధిత్తు శోకికకకడ నైయలై; అన్త సాధనవిశేషజ్ఞతై యొద్దయ నిరపాయోపాయ మిల్లతవ న్తన్తో ఉనకు శోకికకవేడ్డవతు. అవద్యై విట్టు ఎన్నై ఆశ్రయిక్కై యాలుమ్, శోకికకవేడ్డా. ఆశ్రయనీయనాననాన్ వత్సలనాకై యాలే, ఉన్నుడై య దోషమకణ్ణు శోకికకవేడ్డా. సులభనాకై యాలే, దుర్లభ నెఱుఱు శోకికకవేడ్డా; సుశీలనాకై యాలే, ఉన్నుడై య శీటుమొకణ్ణు శోకికకవేడ్డా; సర్వస్వామియై యాలే, అప్రాప్తనెఱుఱు శోకికకవేడ్డా; అవాప్తసమస్తకామనాకై యాలే, ఉన్నుడై య అపూర్తికణ్ణు శోకికక వేడ్డా; సర్వశక్తియై యాలే, ఉన్నుడై య అశక్తికణ్ణు శోకికక వేడ్డా; నిరుపాధిక బంధువాకై యాలుమ్, పరమదయావానాకై యాలుమ్, “కార్యమ్ శెయ్యుమో? శెయ్యనో” ఎఱుఱు శోకికకవేడ్డా; సర్వ పాపవిమోచకనాకై యాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; ఉన్నైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; ఎన్నైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; విరోధియైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; నీ ఎన్నక్కల్ సర్వభరన్యాసమ్ పణ్ణుకై యాలే, ఉన్నైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; నాన్ సర్వజ్ఞత్వాదిగుణ విశిష్ట నాకై యాలే, ఎన్నైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా; విరోధియొకటటు- ఎన్నుడై య నిగ్రహరూపమాకై యాలే “పాటుత్తోమ్” ఎన్నుత్తిరుమ్; ఆకై యాలే విరోధియైప్పార్తాలుమ్ శోకికకవేడ్డా.

నీయుమ్ ఇప్పుడి ఎన్నక్కలిలే న్యస్తభరనాయ్, విరోధియుమ్ ఇప్పుడి దుర్లభమానపిన్బు శోకమ్ అనువర్తిక్కుమాకిల్, నీయుమ్ ఎన్నక్కన్బియిలే, నానుమ్ ఉనక్కన్బియిలే, ఉన్నైయుమ్ (౧) “ననమేయమ్” ఎన్నప్పణ్ణి, ఎన్నైయుమ్ (౨) “క్షిపామి” (౩) “నక్షమామి” ఎన్నప్పణ్ణనపాపమ్ మూర్ధాభిషిక్తమాయిరుక్క, శోకియాతే అనాదికాలమ్ అనైక్కఱున్బిలేయిరుక్కితాయాయ్ పోన్ద అజ్ఞానత్తోపాతిపోరుమ్; కిబహునా; - నాన్ ఉన్ కార్యత్తుక్కు క్కిడననాయిరుక్క, నీ శోకిప్పతియాకిల్ ఉన్ కార్యత్తుక్కు నీయే కడవై యామి త్తనై.

ఆక, స్వీకారాజ్ఞతయా త్యాజ్యమాన ధర్మవిశేషజ్ఞైయుమ్, అన్ద ధర్మజ్ఞానినుడైయ త్యాగప్రకారజ్ఞైయుమ్, అన్ద ధర్మత్యాగ పూర్వకమాకప్పర్దుమ్ విషయత్తినుడైయ సౌలభ్యాదిగుణయోగజ్ఞైయుమ్, అన్దగుణవిశిష్టవస్తువినుడైయ సహాయానసహత్వలక్షణమాననైరపేక్ష్యజ్ఞైయుమ్, నిరపేక్షవస్తువినుడైయ ఉపాయభావజ్ఞైయుమ్, అజ్ఞై ఉపాయత్యేనస్వీకరిక్కైయుమ్, స్వీకృతమాన ఉపాయత్తిన్బుడైయ జ్ఞానశక్త్యాదిగుణయోగజ్ఞైయుమ్, అన్దగుణవిశిష్టవస్తువిన్నక్కలిలే న్యస్తభరనాన అధికారియైయుమ్, అన్దవధికారియిన్బుడైయ విరోధిపాపసమూహజ్ఞైయుమ్, అన్దపాపవిమోచనప్రకారజ్ఞైయుమ్, పాపవిమోచకనైప్పర్దున అధికారియిన్బుడైయనైర్భర్యజ్ఞైయుమ్ శొల్లీర్ద్రొయిర్దు.

పెరియవాచ్చాన్బిల్లై తిరువడిక శేశరణమ్.

చరమశ్లోకప్రకరణమ్ సమూర్ణమ్.

పరస్పరహాస్యమ్ ముద్రీర్ద్రొయిర్దు.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.
 శ్రీమత్కుశికకుల తిలకరాన,
 శ్రీశుద్ధనత్వమ్ - రామానుజాచార్యర్ అరుళిచ్చెయ్త
 రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్.

ఇప్తగ్రంథమ్

శ్రీమాన్. పుదుప్పేర్, ఇశైయెల్లి,
 విద్వాన్, వెంకటాచార్యరాలుమ్,
 శ్రీమాన్ - పుదుప్పట్టు - తిరువేంకటాచార్యరాలుమ్,

నానాదేశానీ తానెక శ్రీకోశక్లగిన్ సహాయత్తినాల్
 పరిశోధిక్కచ్చట్టు,

శ్రీవైష్ణవగ్రంథముద్రాపక నల్లెయారాల్,
 శ్రీపరాబ్జుశ తిరువవతారాది గిరిగిరి-వతు సంవత్సరమాస
 విరోధిక్కత్ సంవత్సరత్తిల్.

కా ఇచ్చి పు రమ్,
 శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలైయిల్,
 అచ్చిట్టు ప్రచురమ్ శెయ్యప్పట్టు.
 విజయతేత రామ్.

శ్రీవైష్ణవగ్రంథ ముద్రాపకసభ (లిమిటెడ్).

ఈ సభలో తెనుగులిపిలో నచ్చు వేసిన గ్రంథములు.

	రూ.	అ.	పై.
తనిశ్లోకమ్ సవ్యాఖ్యానము ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము	...	౨	౦
భారతాది తనిశ్లోకమ్ " "	...	౦	౨
రామ చరమశ్లోకమ్ " "	...	౦	౧
దుష్కరశ్లోక టిప్పణి	...	౦	౨
శాణ్డిల్యవిష్ణు పరమధర్మశాస్త్రము తాత్పర్యసహితము	...	౦	౯
నిరుపన్దాతి-౧-ము, ౪-వ-వ్యాఖ్యానారుక్తుద ప్రతిపదసహితము...	౧	౧౨	
తిరువిరుత్తమ్ వ్యాఖ్యానద్వయ ఉరైప్రతిపదతాత్పర్యసహితము...	౨	౪	
తిరువాళిరియమ్-ము, పెరియతిరుమడల్-వ, వ్యాఖ్యానాది	...	౧	౭
ఇరామానుశ నూల్ మన్దాతి	...	౧	౧౨
తిరుప్పల్లాణ్డు	...	౦	౭
శ్రీవచనభూషణమ్	...	౧	౧౨
శరణశబ్దార్థచారమ్	...	౦	౨
ప్రపత్త్యనుపాయత్వవిచారమ్	...	౦	౧
నాయమాత్మాభాష్యమ్	...	౦	౨
యమకరత్నాకరమ్	...	౨	౧౧
తిరుప్పావై మూవాయరప్పడి అరుక్తుతసహితమ్	...	౧	౫
దీపప్రకాశ సహిత తత్త్వదీపమ్	...	౨	౦
గురుపరమృరా ప్రభావమ్	...	౨	౦
తత్త్వసక్తిహమ్	...	౦	౨
యతీస్త్రిప్రవణప్రభావమ్	...	౦	౧౨
నిరుప్పావై ఈరాయరప్పడి నాలాయరప్పడికళ్	...	౧	౬
ముముక్షుప్పడి వ్యాఖ్యానారుక్తుద ప్రమాణత్తిరట్టు సహితమ్	...	౨	౧౩
తిరుప్పావై ఆతాయరప్పడి	...	౧	౮
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యమ్.	...	౧	౮
పరస్థరహస్యమ్.	...	౦	౮

ఈగ్రంథములు మట్టకాగితములో సగమువెలకు నివ్వఁబడును.

మ. తిరు వేద్యముడై యాన్, { రా. తిరు వేద్యతానయ్య,
ఉపకార్యదర్శి. కార్యదర్శి ధనాధికారి.

నెం ౩౧, వెడ్డటాచలముదలిపిథి, చెన్నప్పట్టణము.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రీమచ్ఛ్రీధనత్వ రామానుజాచారైరనుగృహీతం

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్.

ప్రథమాధ్యాయః ప్రథమపాద్యః.

లోకాచార్యాయ గురవే కృష్ణపాదస్య సూనవే!

సంసారభోగినస్తప్త జీవజీవాతవే నమః!!

[ముముక్షుప్పడిమూలమ్.]

మూ.—(౧) ముముక్షువుకృతీయవేడ్డమ్ రహస్యమ్ మూన్టు.

అస్తద్గురుమనోజుష్టో విస్తయావహవాఙ్మయః!

సౌమ్యజామాతృసూరిరే సన్నిధతాం సదాహృది!!

లోకాచార్యకృతాం రహస్యవివృతిం మీమాంసయాశోభితాం

శ్రీమాణ్ సౌమ్యవరోమునిస్సువిశదం పుత్ర్యాత్మనా వ్యాకరోత్.

శ్రీమత్కృషికశుద్ధసత్వగురుతో లభాత్తజన్మత్రయో దాసో లక్ష్మణ
నామకో విపుణతే భాష్యాత్మనా తన్తుదే!!

శ్రీమల్లొకగురూద్భూతం రహస్యత్రయగోచరమ్ । మీమాం
సాశాస్త్రమత్రేదమాద్యాధికరణం మతమ్॥

తత్ర - రహస్యత్రయమీమాంసా - విషయః; సా-కర్తవ్యా,
నతివే సంశయః. తదర్థమిదం విచార్యతే; తదసాధారణాధికారి తత్ఫలి

భూతప్రమితి తద్విషయవేదాంతవాక్య తదుపబృంహణాని సమ్భవన్తి నవేతి. (౧)

తత్ర పూర్వః పక్షః.—

నతావత్తదసాధారణాఽధికారిసమ్భవః;— (౧) “ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే” ఇత్యాదిప్రసిద్ధముముక్షోరేవ శరణాగతిశాస్త్ర రూప రహస్యత్రయ మిమాంసాధికారిత్వాత్. ముముక్షూయాశ్చ (౨) “స్వాత్మానుభూతిరితి యాకిల ముక్తిరుక్తా” ఇతి శ్రీవత్సాజ్ఞామిశ్రసూక్త్యనుసారేణ, (౩) “ముక్తానాం పరమాగతిః” ఇతిసహస్ర నామభాష్య సూక్త్యనుసారేణ, (౪) “జీవనమ్ - ఉజ్జీవనమ్; సంసారోన్తోచనమ్. ‘సమ్’ ఇతి - కైవల్యవ్యాప్తిః.” ఇతిశ్రుతప్రకాశికానూక్త్యనుసారేణచ కైవల్యాధిసాధారణ్యాత్. నచకైవల్యాధినో రహస్యత్రయజ్ఞానాఽపేక్షా శజ్ఞామప్యర్హతి; తస్య (౫) “సాశ్నుతే సర్వాకామాన్” ఇత్యాది ప్రతిపన్నబ్రహ్మప్రాప్తిరేవ నాస్తీత్యన్యత్ర ప్రపచ్చితత్వేన బ్రహ్మప్రాప్తిపూర్వక కైజ్జర్యపర్యంతఫలప్రతిపాదక రహస్యత్రయజ్ఞానాపేక్షాయాః దూరాపాస్తత్వాత్. (౨)

కించ-ముముక్షూయాః (౬) “అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా” ఇత్యుక్త బ్రహ్మమిమాంసాఽధికారత్వేననాఽత్రాఽసాధారణాధికారత్వసమ్భవః. అనుగృహీతేచ్ఛ భగవతాభాష్యకృతా - (౭) “సజ్జాతమోక్షాధిలాషస్యాఽనస్తస్థిరఫల బ్రహ్మజిజ్ఞాసాహ్యనస్తరభావిసి” ఇతి. నచ-బ్రహ్మజిజ్ఞాసారవి రహస్యత్రయజ్ఞానాపేక్షాఽస్తీతివాచ్యమ్. కిర్తజ్ఞానభక్తినిష్ఠానామవిబ్రహ్మజిజ్ఞాసుత్వేన, తేషాశ్చకర్తజ్ఞానభక్తీనాం ప్రపత్తివత్ ముక్తివ్యాజతస్వైవ అన్యత్రసిద్ధాస్తీతత్వేన, సిద్ధోపాయనిష్ఠత్వేపి - బ్రహ్మ

(౧) శ్వేతా-ఉ-౬-౧౮. (౨) పరద-స్త-౮౧. (౩) సహస్రనామభాష్య -౨. (౪) శ్రుతప్రకాశికా. (౫) తై-ఆ-౨-౨. (౬) బ్రహ్మసూ-౧-౧-౧. (౭) శ్రీభాష్య-జిజ్ఞాసాధి.

ప్రాప్తిమత్వేపి కైజ్జర్యపర్యంత బ్రహ్మప్రాప్తిర్నాస్తీత్యన్యత్రసిద్ధాంతి
తత్వేన, కేవలవచేవ కర్తృజ్ఞాన భక్తినిష్ఠానామపి రహస్యత్రయజ్ఞానాఽ
పేక్షాయా అసమ్భవాత్. తస్మాన్నాఽసాధారణాధికారిసమ్భవః. (3)

నాసి' మిమాంసాఫలీభూతప్రమితిసమ్భవః; - త్రివర్గాఽపవర్గతత్సాధ
నాదిప్రమితేః పూర్వోత్తరమిమాంసాశాస్త్రనిర్ణీతార్థ సోపబృంహణ
భాగద్వయాత్కకవేదేనైవసిద్ధేః. దేవతాప్రీతినవ్యాపారస్యైవ
కైజ్జర్యశబ్దార్థతయా కైజ్జర్యతత్సాధనప్రమితేః నిత్యనైమిత్తిక
కామ్యుక్తిర్నాస్త్రీణ భక్తిప్రపత్త్యాత్కకబ్రహ్మవిద్యాశాస్త్రీణచసిద్ధేః;
సపరికరప్రపదనస్వరూప్రమితేశ్చ పాశ్చరాత్రతదనుసారిశాణ్డీల్యస్సృతి
పాద్యోత్తరఖణ్డాదిసిద్ధత్వాత్. నిరవశేష నిష్కళజ్జ సపరికరపురుషార్థ
తత్సాధననిర్ణయార్థం భాగద్వయాత్కకవేద తదుపబృంహణస్సృతీతిహాస
పురాణ పాశ్చరాత్ర కర్తృబ్రహ్మసూత్రాణామావశ్యకత్వాచ్చ. (౪)

కిశ్చ - అభ్యుదయశిరస్కానుష్ఠానా పయికార్థజ్ఞానఫలకత్వాత్
మిమాంసాయాః, ప్రకృతేచ అనుభవకైజ్జర్యపర్యంతమోక్షస్య నిర
పేక్షసిద్ధోపాయసాధ్యత్వాభ్యుపగమేన రహస్యత్రయార్థజ్ఞానస్య సాధ
నానుష్ఠానఫలకత్వాభావాత్ సతదుద్దేశేనమిమాంసాయాం పురుష
ప్రవృత్తిసమ్భవతీతి సతత్ఫలీభూతప్రమితిసమ్భవః. (౫)

నాప్యసాధారణోవిషయస్సమ్భవతి, - రహస్యత్రయప్రతిపాద్యా
ఽర్థపశ్చకస్య మూలమన్త్రవివరణభూత సర్వవేదాన్తవిచారముఖేన
శారీరకశాస్త్రపవ నిరూపితత్వాత్. మూలమన్త్రాదియోజనాభేదా
నాం భగవచ్ఛాస్త్రాదిషు ప్రపశ్చితత్వాచ్చ. (౬)

నాసి (౧) "ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహ
యేత్" ఇత్యుక్తోపబృంహణస్య సమ్భవః; - ప్రకృతే మూలమన్త్ర
ప్రతిపాద్యాఽర్థపశ్చకోపబృంహణస్య నానావిధస్య స్సృత్యాద్యుపబృం

హణపశ్చ కేప్రపశ్చితత్వేన, తత్ర ఏకయాపార్థనిర్ణయస్య మన్దమతిభిః కర్తమశక్యత్వాత్. చరమశ్లోకరూపైకముఖ్యోపబృంహణ ముఖేన మూలమన్తార్థనిర్ణయేచ, విశిష్టోపాయోపేయత్వాఽసిద్ధి ప్రసక్తాత్. శారీరకశాస్త్రే వేదాన్తార్థతయా విశిష్టాదైవతవత్, రహస్యశాస్త్రే మూలమన్తార్థతయా విశిష్టోపాయోపేయత్వంహి ప్రధానవ్యుత్పాద్యమ్. నచ మూలమస్త్రే చరమశ్లోకేచ లక్ష్మీవిశిష్టవిషయప్రతిపత్తిగన్ధోస్తీ; ఉపబృంహణాన్తరసాపేక్షత్వే తేషాం - (౧) “భేదస్సాన్వయమిక్కిపాఫలాన్యగతిషు” ఇత్యాద్యనుగుహీతరీత్యా నానావిధత్వేన విస్తృతత్వేనచ దురేయత్వము క్తమ్.

కిచ్చ - చరమశ్లోకమాత్రస్యాపి మీమాంసయైవాఽర్థనిర్ణయః కార్యః. అన్యథా రహస్యత్రయమీమాంసాఽనారమ్భప్రసక్తాత్. సాచ స్వయోగమహిమసాక్షాత్కృత నిఖిలతత్వాద్ధైర్వాసాదిపరమర్షిభిరేవ కర్తంయోగ్యా; నత్వర్వాచీనైశ్చీమల్లోకగురుప్రభృతిభిరితి నోపబృంహణసమ్భవః. (2)

తస్మాత్ - అసాధారణాధికారి ఫలీభూతప్రమితి విచారవిషయ వాక్య తదుపబృంహణాఽలంభాత్ తృతీయమిదం రహస్యమీమాంసా శాస్త్ర మనారమ్భణీయమితి. (౮)

అత్రాయంసిద్ధాంతః—

నతావదధికార్యసమ్భవః; - (౨) “ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే” ఇత్యాదిప్రసిద్ధముముక్షోరేవాఽధికారిత్వాత్. నచకైవల్యార్థినామపి ముముక్షాస్తీతి వాచ్యమ్; - అపరపదార్థాన్వయయోగ్యతానుసారేణ వివక్షితవిశేషలాభోపపత్తేః. తథాహి; - నతావదయంముముక్షుశబ్దః స్వార్థకసన్నతతయా అధికారివిశేషేయాధః. (3) “గుప్తిజ్ఞోఽపి స్సన్” ఇత్యాదిసాజగుప్సా తితిక్షాచికిత్సా మీమాంసాదిశబ్దేష్యేవ

తద్వ్యుత్పాదనాత్. కిస్తు (౧) “ముచ్ఛ - మోక్షణే” ఇతిభాతుః, (౨) “థాతోః కర్తృణస్సమానకర్తృకాదిచ్చాయాంవా” ఇత్యనుశాసనేన ఇచ్చార్థకసన్నప్తః. తథాచ - యత్కిచ్చద్విమోచనార్థినశ్శరణాగత్యనధికారితయా, (౩) “శ్రీమతే నారాయణాయ నమః” ఇత్యుత్తిరవాక్యే కైజ్జుర్యప్రార్థనానుసారేణ కైజ్జుర్యోపాయప్రార్థనాయాపాయాః “ముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యే” ఇతి పూర్వవాక్యోక్తశరణాగతేః కైజ్జుర్యహేతుభూత భగవత్ప్రాప్తిప్రతిబంధకసంసారవిమోచనేచ్ఛావతపవసమ్భావితతయాచ, సంసారవిమోచనేచ్ఛావాకముముక్షుపదార్థఇతి సమభివ్యాహరబలాదవశ్యమభ్యుపగస్తవ్యమ్. తథాచ-తద్బలాదేవ భగవత్ప్రాప్తికామతయా సంసరవిమోచనేచ్ఛావాన్ తదర్థఇత్యవగమ్యతఇతి నదోషః. ఏతేన-“కిచ్చముముక్షాయాః” ఇత్యాద్యపినిరస్తమ్. ఉక్తన్యాయేన అనుభవజనితప్రీతికారితకైజ్జుర్యపర్యంతభగవత్ప్రాప్తికామతయేత్యధికారివిశేషణస్యసుగమత్వాత్. ఇత్థమసాధారణాధికారిలాభమభిప్రేత్య (ముముక్షువుక్కు) ఇత్యనుగృహీతమ్. (౯)

నాపిఫలీభూతప్రమిత్యసమ్భవః; - పరమపురుషార్థకైజ్జుర్యతత్సాధనాదిప్రమితేస్సపబ్బంహణవేదాదిభిః దుస్సాధత్వాత్. (౧౦)

యద్యపి-అపౌరుషేయనిత్యనిర్దోషతయా వేదపవ స్వతఃప్రమాణమ్; తన్మూలస్సత్వాదిభిరేవ తదుపబ్బంహణమపికార్యమ్. తథాపి తత్సారభూతరహస్యత్రయేణైవ కైజ్జుర్యతత్సాధన తదనుగుణస్వరూపప్రమితిస్సమ్భవతి; నాన్యథా. (౪) “అనంతపారం బహువేదితవ్యమ్” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యాదుర్జేయానవధికవేదాదిశాస్త్రాభ్యాసస్య బహువేదనసామర్థ్య దీప్తాయుష్షబహువిఘ్నానుపహతత్వరూపానేకయోగ్యతాసాపేక్షితయా, వేదాదేస్త్రైగుణ్యవిషయతయాసారాసారవివేకాతుర్యమంతరేణ తాత్పర్యాంశస్య దురవబోధతయాచ, స్వరూపోపాయపురు

మార్గేషు సారతమాకారమాత్రప్రతిపాదనై దమ్పర్యేణ ప్రవృత్తస్య
రహస్యత్రయస్యైవ సర్వచేతనానాం సుఖప్రతిపత్తిముఖేన ఉజ్జీవనార్థం
పరిగ్రహ్యత్వాత్.

తథాహి - రాజభృత్యాదిసాధారణం శేషశేషిభావమాత్రం
నజీవస్వరూపయాథాత్మ్యమ్; నాపిసేవాశిశ్రూషణాది ప్రసన్నరాజ
గుర్వాదేరి ధనవిద్యాది ప్రదానవత్, భక్తిప్రపణ్ణిజనిత ప్రసాదద్వారక
మోక్షప్రదత్వమాత్రమ్-ఈశ్వరస్య స్వరూపయాథాత్మ్యమ్; నాపిపరి
పూర్ణబ్రహ్మనుభవమాత్రం పురుషార్థయాథాత్మ్యమ్. అపితు-భగవన్సు
ఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యకప్రవృత్తిర్హత్వమ్, భగవత్ప్రసాదద్వారకఫల
సాధనగోచరప్రవృత్తి స్వత్వమ్, స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్యభోగవత్త్వానర్హ
త్వశ్చ - జీవస్వరూపయాథాత్మ్యమ్. నిరపేక్షపురుషకారభావవిశిష్ట
లక్ష్మీ విశిష్టస్య, గుణవిగ్రహవిశేష విశిష్టస్య, చేతనప్రవృత్తి సామాన్య
నిరపేక్ష స్వప్రసాదద్వారకకై జ్ఞుర్య పర్యస్తమోక్షకరణత్వమ్ - ఈశ్వ
రస్య స్వరూపయాథాత్మ్యమ్. స్వయమ్ప్రియోజన భగవత్ప్రసాద
మాత్రోద్దేశ్యకశేషప్రతిత్వమ్ - కై జ్ఞుర్యలక్షణ పురుషార్థస్వరూప
యాథాత్మ్యమ్. ఏతచ్చరహస్యత్రయేణ నిష్కళిజ్ఞుతయానుగమమ్. ఇత
రానన్దీర్ఘత్వాత్, శబ్దవిస్తరాభావాత్, ప్రమాణతమత్వాచ్చ. (౧౧)

యద్యపి; ఏవంసతి రహస్యత్రయాధికారీ ముముక్షురితినస్యోత్; బద్ధదశాయామపి రహస్యత్రయాగ్గణనశాలినాము పురుషార్థలాభ
సమ్భవాత్. తథాపి-ఉత్తరవాక్యే నమశ్శబ్దేనావిద్యానివృత్తేరపిప్రార్థ
నాప్రతిత్వా, త్రియిరి పతేరి శ్రీవైకుంఠనికేతనస్య నిత్యముక్తానుభావ్యస్య
నిరతిశయానన్దయు స్త్యసర్వేశ్వరస్యనిత్యసూరివత్ (౧) “సదాపశ్యన్తి”
ఇత్యుక్తమనుభవంలభ్యానావదాత్తభావిస్వయమ్ప్రియోజన నిరతి
శయభగవన్సుఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యక కై జ్ఞుర్యమేవ భగవత్ప్రియత
మతయా ముక్తస్య (౨) “రసోవై సః” ఇత్యుక్తభగవత్స్వరూపవత్

భగవతోరసఐతి, తల్లాభవ సముజ్జవనమ్; తచ్చ మోక్షేణవినానలభ్యత
 ఐతి, తాదృశపురుషార్థయాథాత్మ్య తదనుగుణస్వరూపోపాయ యా
 థాత్మ్యపరస్య రహస్యత్రయస్య యథోక్తిముముక్తురేవాధికారీతి
 సిద్ధమ్. (౧౨)

సచ, - వేదాదీనాం రహస్యత్రయ ప్రపశ్చనరూపత్వాదావశ్య
 కితా; అన్యథా తద్వైయధ్యాదితి వాచ్యమ్; చతుర్విధాధికార్యనుజ
 ఘృత్యయేవ వేదాదిప్రవృత్త్యా తత్ర రహస్యత్రయప్రపశ్చనేపిస్వరూప
 యాదాత్మ్యనిర్ణయాగ్ధంతస్యరహస్యత్రయాధికార్యనపేక్షితత్వాత్. (౧౩)

ఇథం రహస్యత్రయ మన్యనపేక్షితయా సుఖప్రతిపత్తిముఖేన
 సర్వచేతనోజ్జీవన మిత్యయమగ్ధోభగవతోవేదాదేః రహస్యత్రయస్యచ
 ప్రవృత్తి క్రిమాదేవ సుగమః. తథాహి; - సభగవాన్ పురుషోత్తమః
 యథోక్తయోగ్యతాయాం సత్త్వామపి తదలాజేనానైత్యల్పానాం సం
 సారిచేతనానాం కిరణకళేబరవైధుర్యేణ అనుభవజ్ఞాన్యలక్షణపక్ష
 ద్వయ విహీనతయా భగవన్ముఖోల్లాసవిషయత్వలక్షణ పరమపాత్రిమ్,
 అర్వాచీనభోగప్రాప్తిశ్చ వినాప్రాప్తితానప్రాప్తిభోగద్వయేపి భగ్న
 పక్షద్వయశకున్తవత్ ప్రశయేనవస్థితానాం (౧) “సపకాక్షీ సరమేత”
 ఇత్యాద్యుక్తినిర్వేతుకకృపయా (౨) “విచిత్రాదేహసమ్మత్తిః” ఇత్యా
 ద్యుక్తిరీత్యా కిరణాది ప్రదానపూర్వక మనాద్యవిద్యామూలక విషయ
 ప్రావణ్యవినివృత్తయే పశుపుత్రపుష్పన్మస్వగ్రాద్యైహికానైముష్మిక
 తత్తదభిలషిత ప్రతిలమ్భనముఖేన పరమపురుషార్థరుచ్యత్వాదనేన
 తత్ప్రతిలమ్భనార్థమ్, (౩) “యోవై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై”
 ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా చతుర్ముఖ మన్వాదిముఖేన ప్రథమంవేదాదికం
 ప్రవర్తయిత్వా, ప్రాయేణతదయోగ్యానాం చేతనానాముజ్జీవనార్థం
 రుచివిశ్వాసాతిశయజననార్థశ్చ పశ్చాత్స్వయమేవ అత్యాదరేణాశ్రీబదరి
 కాశ్రమ శ్రీవిష్ణులోకకురుక్షేత్రేష్వ వతీర్య, స్వాంశావతార స్వమహిమీ

స్వాశ్రితాస్తునవ్యాజేన మహర్షి దేవ మనుష్యేషు రహస్యత్రయం ప్రా
వర్తయత్ ; పునరపినవభగవాన్ స్వమహిషీ విష్వక్సేన శ్రీపరాఙ్ముఖ-
ముని శ్రీమన్నాథముని ప్రభృతిపూర్వాచార్యముఖేన శ్రీరామానుజ
సిద్ధాంతనిష్ఠాతేషు శుద్ధం రహస్యత్రయ సమ్ప్రదాయమవతారయా-
మాస. అతపవ శ్రీవత్సాఙ్మిత్రై శ్రీమద్ధాశరథిమిత్రైశ్చ (౧)
“లక్ష్మీనాథసమారమ్భామ్” (౨) “అస్తద్గురు సమారమ్భామ్” ఇతి
శ్లోకద్వయే-అస్తదాదిపర్యంతానాం సామాన్యేన స్వస్వగురుపరమ్పరాను
సన్ధానరూపే ప్రథమగురుత్వేన భగవాననుసంహితః. (౧౪)

తస్మాత్, స్వరూపయాధా త్యక్తప్రమితే రహస్యత్రయే వినాఽన్య
థాసిద్ధ్యభావాన్న ఫలీభూతప్రమిత్యసమ్భవః. (౧౫)

కింఞ్చ--“అభ్యుదయశిరస్క” ఇత్యాద్యప్రయక్తమ్. (౩) “భగ
వత్ప్రపుత్తివిరోధి స్వప్రపుత్తినివృత్తిః - ప్రపత్తిః” ఇతిముక్తికశ్రీ
భాష్యకారశ్రీసూక్త్యనుసారేణ, (౪) “దేహసక్తా త్తబుద్ధిర్బుద్ధిభవతి”
ఇత్యాదితద్వివరణశ్రీపరాశరభట్టార్య సూక్త్యనుసారేణచ, మూల
మస్త్ర మస్త్రరత్నస్థచతుర్థ్యస్తనారాయణ పదవ్యక్త్యానుభవజనితప్రీతి
కారితకైఙ్కర్యస్య, (౫) “సర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామి” ఇత్యు
పబృంహితతదుభయవర్తనమశ్శబ్దద్వయోక్తివిరోధినివృత్తిసాధ్యతయా
తదర్థం రహస్యత్రయార్థజ్ఞానస్యాఽవశ్యం సమ్పాదనీయతయా (౬)
“స్వజ్ఞానమ్” ఇత్యాదివచనే అన్యజ్ఞాననిషేధముఖేనోక్తత్వేన, అభ్యుద
యశిరస్కానుష్ఠానోపయోగ్యర్థజ్ఞానఫలకమీమాంసాయాః పురుషప్ర
పుత్తియోగ్యత్వాత్. (౧౬)

అథస్యాత్ ; - రహస్యత్రయస్యసుగ్రహత్వే నివృత్తిఫలకత్వేచ
మీమాంసా సఽపేక్షాస్యాత్. విస్తృతత్వేహిపూర్వాపరపర్యాలోచన

(౧) (౨) (౩) ముక్తికమ్. (౪) అష్టశ్లో-౪. (౫) గీ-౧౮-౬౬- (౬) పాంశ్చ.

సాపేక్షత్వేన ఉపక్రమాదిన్యాయ విచారాఽపేక్షాస్యాత్. సజ్జహత్వేన సుగ్రహత్వేపిచప్రవృత్తిఫలకత్వే అదృష్టార్థప్రవృత్తేః నిష్కళఙ్కానసాధ్యతయా ప్రమాణాంతరావిరోధాయ న్యాయ విచారాపేక్షాస్యాదితి.

ఉచ్యతే. - సుగ్రహత్వేపి నివృత్తిఫలకత్వేపి అనాదిదుర్వాసనయా చేతనగతయోరేవకర్తృత్వఫలిత్వయోరానుభావికత్వేన, తదైవసర్వశాస్త్రేషుబోధోదయేనచ, సర్వశాస్త్రవిరుద్ధేనప్రత్యక్షవిరుద్ధేనచ రహస్యత్రయేణ, జీవాత్మనః కర్తృత్వఫలిత్వనిషేధస్యైవావబోధనేన * ఆచార్యవాక్యాన్వయయుక్తార్థగ్రహణరూప శ్రవణముఖేనైవ రహస్యత్రయార్థజ్ఞానస్య సమ్పాదనీయత్వేన, మీమాంసాపేక్షితైవయదీచ, పరమపురుషార్థలక్షణో మోక్షః స్వప్రవృత్తిసాధ్యస్సీతీ; తదా-సర్వశాస్త్రప్రత్యక్షవిరోధశబ్దయా రహస్యత్రయమమీమాంస్యం స్యాత్. నచతదస్తి; - భగవతోజీవరక్షణార్థప్రవృత్తేరయత్తుసిద్ధత్వేన, సర్వజ్ఞ సర్వశక్తికృతత్వేన, నిరపాయత్వేన, ప్రాప్తత్వేన, సహాయాంతరనిరపేక్షత్వేనచ జీవస్య స్వరక్షణప్రవృత్తేస్తద్విరుద్ధస్యభావతయా, “జీవస్యకష్టంకర్త” ఇతిన్యాయేన దుఃఖావహతయాచ, భగవదనిష్ఠత్వేనచ, స్వప్రవృత్తేః భగవత్ప్రవృత్తి విరోధితయా, మార్గాంతరానవకాశాత్; ప్రత్యుతసర్వశాస్త్రసారతమభూతరహస్యత్రయే స్వప్రవృత్తే ర్భగవత్ప్రవృత్తి విరోధిత్యప్రతిపాదనేన, తద్విరుద్ధే సర్వస్థితీ శాస్త్రే అప్రామాణ్యశబ్దయా, రహస్యత్రయమీమాంసాయా ఏవ అవశ్యకర్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౭)

ఇత్థం రహస్యత్రయస్య అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వమభిప్రేత్య (అఱియవేడ్జుమ్) ఇత్యనుగృహీతమ్. (౧౮)

నాప్యసాధారణవిషయానమృనః; అర్థపశ్చికస్య శారీరకశాస్త్రే కుదృష్టిమతవిరోధ్యాకారేణ నిరూపితత్వేపి, అస్తిన్ శాస్త్రే నిరూపయిష్యమాణస్య అర్థపశ్చికయాథాత్మ్యస్యానిరూపణాత్; భగవచ్ఛా

స్తాదిమ యోజనాభేదప్రపంచేపి, వక్ష్యమాణసుగ్రహన్యాయ ముఖేన
సజ్జహేణాఽర్థ నిరూపణాఽభావాచ్చ. (౧౯)

నచ; - “వక్ష్యమాణన్యాయముఖేనాఽర్థ ప్రపంచయాథాత్మ్యనిరూ
పణం సర్వజ్ఞేన మహర్షిణాశారీరకపవకిమితిస్యతమ్” ఇతివాచ్యమ్. (౧)
“ఇదస్తుతేగుహ్యతమమ్” ఇతిగీతోక్తిరీత్యావేదాన్తార్థస్య గుహ్యతమ
త్వేన (౨) “ఆచార్యస్తు తేగతింవక్తా” ఇతిన్యాయేన సర్వజ్ఞేనమహర్షిణా
ఊడశలత్వణే అనిరూపణవత్, (౩) “సర్వగుహ్యతమంభూయః” ఇతి
గీతోక్తిరీత్యా రహస్యత్రయస్య సర్వవేదాన్తసారార్థ ప్రతిపాదకతయా
పరమగుహ్యతమతయా శారీరకే కుదృష్టినిరసనాఽవసరే గ్రంథముఖేనా
ఽనిరూపణోపపత్తేః. (౨౦)

ఇత్థం విషయలభమభిప్రేత్య (రహస్యమ్) ఇత్యనుగృహీతమ్. (౨౧)
అత్ర “రహస్యమ్” ఇతి సామాన్యతోనిర్దేశేపి, మూలమస్త
మస్త్రరత్నచరమశ్లోకానామేవ ఉత్తరత్రవ్యాఖ్యానాఽనుసారేణ తత్త్రిత
యమేవ వివక్షితమ్. నచైవం “స్వాయత్తే” ఇతిన్యాయేన “తిరుమస్త్ర
ముమ్ ద్వయముమ్ చరమశ్లోకముమ్” ఇతికిమితిసోక్తిమితివాచ్యమ్.
“ఏతేషామేవరహస్యత్వం ముఖ్యమ్, నాన్యేషామ్; అతపవమూలమస్త్రే
(౪) గుహ్యనాం గుహ్యము తమమ్” ఇతివచనముపపద్యతే” ఇత్యభిప్రా
యేణ విషయలభాధార్థ్యసూచనాయసామాన్యనిర్దేశోపపత్తేః. (౨౨)

నాప్యుపబృంహణాఽసమ్భవః; చరమశ్లోకరూపైకముఖ్యోపబృం
హణముఖేన మూలమస్త్రార్థనిర్ణయసమ్భవేన, నానావిధ విస్తృతస్థృ
త్యాద్యుపబృంహణ ప్రపంచాఽనపేక్షణాత్. నచైవం విశిష్టోపాయో
పేయత్వాఽసిద్ధిః; స్వతః ప్రమాణస్యమస్త్రరత్నస్యాప్యుపబృంహణ
కోటి నివేశాఽభ్యుపగమేనైవ తత్సిద్ధ్యాఅధికానఽపేక్షణాత్. (౨౩)

(౧) గీ.-౧.

(౨) ఛాన్దో.-౪-౧౪-౧.

(౩) గీ.-౧౦-౬౪.

(౪) గీ.-నారసింహ-౧౦-౨౫.

“కిచ్చ” ఇత్యపిన్. - భగవన్నిరేతుకకటాక్షలబ్ధ దివ్యజ్ఞానానాం శ్రీమత్పరాఙ్ముఖముని శ్రీమన్నాథముని ప్రభృతీనాం పూర్వాచార్యాణాం న్యాయయంత్రార్థోపదేశశబ్దశ్రవణ పరమపరామూలకత్వేన రహస్యత్రయ మననఫలకస్య (౧) “మన్త్రం యత్నేన గోపయేత్” ఇత్యస్య (౨) “అస్యశంస్యం పరోధర్మః” ఇత్యుచితప్రాయేణ శ్రీకృష్ణపాద లోకగురుప్రణీతస్య మీమాంసాశాస్త్రస్య స్వాత్మేక్రిత తర్కమూలకత్వాభివాత్. (౨౪)

నవై వమ్. - శ్రీమత్పరాఙ్ముఖమునిప్రభృతీనాం దివ్యసూరీణాం దివ్యప్రబంధైరేవ గతార్థతేతివాచ్యమ్. తేషాం భాషాయాపత్వేపి తాత్పర్యగర్భత్వేన దుర్గ్రహత్వాత్; గాఢాయాపత్వేన శ్లోకవత్ పుత్రవత్సయోగ్యతయా వ్యవహారశబ్దవదవ్యక్తత్వాచ్చ. అత ఏవశ్రీమల్లొకగురుణాం రహస్యవ్యాఖ్యానరూపప్రబంధిత్రయేనాపి నగతార్థతా; తేషాం మన్దమత్యనుగ్రహార్థమ్ అతిబుద్ధిమదనుగ్రహార్థం సంస్కృతరసికానుగ్రహార్థశ్చ అతినంక్షిప్తాతివైస్తృతసంస్కృతవాక్య బహుశతయానుగృహీతత్వేన, మధ్యస్థమతీనాం అప్యత్యన్నానాశ్చనుగ్రహార్థమ్ ఏతత్ప్రబంధారమ్భాత్. అయశ్చార్థోరహస్యత్రయ విషయయాదృచ్ఛికాదిసంజ్ఞాకప్రబంధత్రయవత్ అస్యప్రబంధస్యానంతరం ప్రవర్తనాదవగమ్యతే. కిచ్చప్రబంధాంతరానుక్రార్థోపదేశరూపత్వాన్నగతార్థతా. అత ఏవశ్రీమల్లొకగురుభిమతతరత్వానుక్రార్థ విశేషనిబంధనత్వాభ్యాం, అయమేవ ప్రబంధహరకులోత్తమదానప్రభృతిభిరాచార్యైః అధ్యయనాధ్యపనాభ్యాం ప్రవర్తితఇతి. (౨౫)

ఇత్థంన్యూనాధిక సజ్ఞావ్యవచ్ఛేదేన ఉపబృంహణసమ్భవమభిప్రేత్య (మూఱు) ఇత్యనుగృహీతమ్. అత ఏవ (౩) “స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞానం ముముక్షుభిః జ్ఞానత్రయముపాదేయ మేతదన్యన్న

కిచ్చిన” ఇతివచనే ముముక్షుభిః “స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞానం
 జ్ఞానోపాదేయమ్” ఇత్యేతావదనుక్త్యా “స్వజ్ఞానరూపం ప్రాపక
 జ్ఞానరూపం ప్రాప్యజ్ఞానరూపశ్చ జ్ఞానత్రయమ్” ఇతిపునఃజ్ఞానోక్త్యా (౧)
 “తజ్ఞాన మజ్ఞాన మతోన్మదుక్తమ్” ఇత్యుక్తిరీత్యా తత్సిద్ధిపేటి
 కాగత ప్రశంసాధికరణోక్తాఽపశున్యాయేన స్వరూపోపాయపురు
 షార్థయాథాత్మ్యరూప రహస్యత్రయార్థజ్ఞానమేవ ప్రశస్తజ్ఞానమ్,
 నాన్యదితీసుచనాత్ ; తిలోన్విత్యైవ న్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్ఛేదే సిద్ధిపే
 “అన్యన్నోపాదేయమ్” ఇతిపునర్నిషేధోక్త్యా అన్యత్కిచ్చిన నోపా
 దేయమితి నిషేధదృఢీకృత్యాచ శ్రుతిస్త్రోత్యాదిషు రహస్యత్రయార్థాతి
 రేకేణ (౨) “శేషోఽన్యోగస్థవిస్తరః” ఇత్యన్యార్థస్థనిరవశేషేణ శ్రుతి
 స్త్రోత్యాది సకలశాస్త్రపరిశ్రమశాలిభిః శ్రీశుకవ్యాసపరాశరవాల్మీకి ప్ర
 భృతిభిర్తహర్షిభిః వేదపురుషవల్లోకాఽను జిఘృక్షయాఽఽవరణభ్రమ
 ణేన గోపురప్రవేశన్యాయ ఏవాశ్రితఇత్యన్యార్థస్థచసూచనాచ్చ; “అతీయ
 వేణ్ణమ్” ఇత్యుక్తమ్ రహస్యత్రయార్థస్థావశ్యజ్ఞాతవ్యత్వమ్, “రహ
 స్యమ్మూన్య” ఇత్యుక్తమ్ న్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్ఛేదేన జ్ఞానోపాయ
 సౌకర్యశ్చ స్పష్టమిత్యనుసంధేయమ్. (౨౬)

తస్మాత్, అసాధారణాఽధికారి ఫలీభూతప్రమితి విచారవిషయ
 వేదాన్తవిశేష తదుబబృంహణ సమ్భవాత్ రహస్యత్రయమీమాంసా
 కర్తవ్యేతి, తదుపయోగి న్యాయనిబన్ధనాత్మకమిదం రహస్యత్రయ మీ
 మాంసాశాస్త్రమారమ్భణీయమితిసిద్ధమ్. (౨౭)

ఇతి శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్వ రామానుజార్య విరచితే
 రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
 ప్రథమపాదే అధికార్యాదిసమర్థనంనామ
 ప్రథమాధికరణం సమాప్తమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే ద్వితీయాధికరణమ్.

మూ.—(౧) అతిలో ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమన్త్రమ్.

పూర్వాక్షే పేడేదమారభ్యతే. అత్ర ప్రథమవిచారి పూర్వవత్. ద్వితీయస్తు - రహస్యత్రయమిమామాంసాసహకారిభూతముపబృంహణం సమ్భవతి - నవేతి; తదర్థం రహస్యత్రయస్యక్రమస్సమ్భవతి-నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వసిపక్షిః—

వ్యాఖ్యానేషు, వక్తూణాంతావత్ అజ్ఞానసంశయవిపర్యయవ్యూహానేన వ్యాఖ్యేయార్థంబుద్ధ్యా తద్బుబోధయిషయా ప్రవృత్తిరితి లోకసిద్ధమ్; శ్రోతృణామప్యాపాతతో వ్యాఖ్యేయార్థప్రతీతౌ సత్యామ్, అప్రతిపత్తి విప్రతిపత్త్యన్యథాప్రతిపత్తి ప్రమాణేన నిరవశేషతదర్థనిర్ణయాయ తేషు ప్రవృత్తిరితిచ; ఏవశ్చమూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోస్తావదపౌరుషేయత్వావిశేషాన్నమూలమూలిభావప్రయుక్తక్రిమస్సమ్భవతి. నిత్యనిర్దోషప్రమాణే, “అర్థంబుద్ధ్యాశబ్దరచనా” ఇతిన్యాయానవతారాత్. (౨)

పూర్వోత్తరభాగవత్ అధ్యయనక్రమాభావేన ప్రథమమాపాతతో మూలమన్త్రార్థప్రతీత్యభావాచ్చ; మూలమన్త్రస్య (౧) “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” (౨) “ప్రత్యగానన్తమ్” ఇత్యాద్యధర్వణోపనిషత్ ఖడ్గద్వయగతత్వాత్, మన్త్రరత్నస్య కశవల్లద్వయోపనిషద్గతత్వాచ్చ. అతోమూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోః ప్రథమద్వితీయరహస్యత్వమనుపపన్నమ్. (౩)

ఇత్థంచరమగ్లోకస్య తృతీయత్వమప్యనుపపన్నమ్; తస్యపౌరు

షేయత్వేపి, (౧) “సకృదేవ ప్రపన్నాయ” (౨) “మిత్రభావేనసః
ప్రాప్తమ్” ఇతిశ్రీరామచరమశ్లోకద్వయస్య, (౩) “స్థితేమనసి సుస్వప్నే”
ఇత్యాది శ్రీవరాహచరమశ్లోకద్వయస్య, (౪) “త్వమేవోపాయభూ
తోమే” (౫) “అనన్యసాధ్యేస్వాకీప్తే” (౬) “అథపాతకభీత స్త్వమ్”
ఇత్యాదిశ్లోకానామ్, (౭) “కురుష్వమామనుచరమ్” (౮) “యేచ
వేదవిదోవిప్రాః” ఇత్యాదిశ్లోకానామ్, షడంగయోగవిషయ పశ్చరాత్ర
వచనానాశ్చ ఉపబృంహణత్వసమ్భవాత్. (౪)

శబ్దతోఽర్థతశ్చవిశిష్టప్రత్యభిజ్ఞావిరహాత్, మూలమస్తమస్త
రత్నయోస్సర్వజీవానాం స్వస్వరూపాఽనుసన్ధానరూపత్వేన, చరమశ్లో
కస్య చేతనవిశేషంప్రతి విధిరూపత్వేనచ ప్రత్యభిజ్ఞాయాలసమ్భవాచ్చ
శ్రీకృష్ణచరమశ్లోకస్యాపబృంహణరూపత్వేన రహస్యత్రయాఽస్తర్భావ
కల్పనస్యాఽమూలకత్వాత్. (౫)

అతోన్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్చేదాసమ్భవాత్, బహూపబృంహ
ణసాపేక్షత్వేన తేషుమన్దమతిభిరేకేరూపాగ్ధనిర్ణయస్య కర్తృమశక్యత్వేన,
ఉపబృంహణసహకారివిరహేణ రహస్యత్రయమీమాంసాయాః కర్తృమ
శక్యత్వాత్, సర్వచేతనానాంసుఖప్రతిపత్తిముఖేన సముజ్జ్వనార్థం రహ
స్యత్రయప్రవర్తనమనుపపన్నమితి. (౬)

సిద్ధాస్తమః—

మూలమస్తమస్తరత్నయోరపౌరుషేయత్వేన బుబోధయిషా
పూర్వకవక్తృప్రపుత్తివిషయత్వాఽభావేపి, ప్రేక్షావతాం శ్రోతృ
ణాం మస్తరత్నచరమశ్లోకప్రతిపన్నే నిర్దేశతుకపురుషకారత్వవిశిష్టలక్ష్మీ
విశిష్టస్య భగవతోనిరపేక్షోపాయత్వప్రార్థనారూపార్థే, కేవలపరాక్థాఽ

(౧) రా. యు. ౧౮-౩౩. (౨) రా. యు. ౧౮-౩. (౩) వరాహపురా.

(౪) అహిర్బు. సం-౩౬-౩౪. (౫) విష్వక్సేనసం- (౬) విష్ణుభిర్వ-౬౬-౭౧.

(౭) రా. ఆయో. ౩౧-౨౨. (౮) భార-సభా-౩౮-౨౩.

నుభవకై జ్ఞుర్యప్రార్థనాయాపార్థే, సాధనానుష్ఠాననిపుత్యజ్ఞత్వయా
పార్థే, ప్రపత్త్యనుపాయత్వయాపార్థే, *లహమేవమోక్షయిష్యా
మితి భగవతస్త్వయమేవస్వానిష్ఠనివర్తనయాపార్థేచ జీవగతమోక్ష
రూపపురుషార్థత త్యాగనవిధిరూప సర్వశాస్త్రవిరోధేన ప్రత్యక్షవిరోధేన
చలయోగ్యతానిశ్చయేన మస్త్రరత్నచరమశ్లోకార్థ జిజ్ఞాసాయా
ఏవానుదయేన, పూర్వోక్తి స్వరూపయాథాత్మ్యత్రయస్య మూలమ
స్త్రేణ సమ్యక్జీమాంసాపూర్వకనిర్ణయరూపసుశిక్షణేనతి, తాదృశ
స్వరూపానుగుణో పాయోపేయప్రార్థనాది యోగ్యతాజ్ఞానేన తదుభ
యజిజ్ఞాసాదయేనచ మూలమస్త్రస్య తదుభయ మిమాంసాపూర్వ
కాల్పనిర్ణయపేతుభూతనిర్ణయజనకత్వేన, నిరుక్తిబోధక్రమవివక్షయా
పూర్వాచార్యైః ప్రథమముపదేశాత్; మస్త్రరత్నచరమశ్లోకయోగి
శ్రుతి స్మృతిరూపత్వేన క్రిమేణోపదేశాచ్చ; రహస్యత్రయస్యా నాద్య
ధ్యయనక్రమాభావేపి ఉపదేశక్రిమాధీనాధ్యయనక్రిమస్సమ్భవత్వేన.
అతోవేదాస్త సమాఖ్యాసిద్ధభాగద్వయక్రమవత్, మూలమస్త్రసమా
ఖ్యాసిద్ధోరహస్యత్రయక్రిమోప్యర్థక్రిమాదుపపద్యతే. (2)

కిం “దేహసక్తత్వబుద్ధి” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా మూలమస్త్రేణ
త్యాజ్యషట్కస్య తత్ప్రతికోట్యుపాదేయషట్కస్యచా లిసన్ద్రాప్ర
మాణతమేన మూలమస్త్రేణ, పూర్వాపరవిరోధ ప్రమాణాస్తరవి
రోధ నిబన్ధనాప్రమాణ్యశక్త్యాశూన్యతయా శ్రుత్యజ్ఞాపత్తిభ్యాం
సుస్పష్టమవగమేన, జ్ఞాతవ్యాస్తరరాహిత్యేన పరిపూర్ణతయా లవగమేనచ,
ద్వయప్రతిపన్నభగవదేకోపాయత్వప్రార్థనాయాః పరార్థకై జ్ఞుర్యప్ర
ార్థనాయాఃచరమశ్లోక ప్రతిపన్నత్యాగవ్యకారయోశ్చ మూలమస్త్రజనిత
త్యాజ్యోపాదేయజ్ఞానసాధ్యతయా, త్యాజ్యోపాదేయ విభాగజ్ఞానవత
ఏవ ఉక్తప్రార్థనాద్వయాది సమ్యవజ్ఞానేన, తాదృశయోగ్యతాజ్ఞానజన
కతాదృశవిభాగజ్ఞానజనకతయా, మూలమస్త్రస్య ప్రాథమ్యముపపద్యతే;

అపిచ మస్త్రబాహ్యభాగేషు పరస్పరప్రతిపన్నార్థవైశద్యస్య ప్రాయేణ ప్రతిపత్త్యాణామానుభావికతయా, వత్సయమాణ్యా యేన ప్రణవమస్త్రశేషయోరివ రహస్యత్రయస్య వివరణవివరణిభావేన మస్త్ర రత్నచరమశ్లోకప్రతీతా ల్పాకాజ్ఞాహేతుభూతజ్ఞానజనకత్వేన, మూల మస్త్ర మస్త్ర రత్నయోః మస్త్రరత్న చరమశ్లోకియోశ్చ క్రమ ఉప పద్యతే. (౯)

నచ.—“సకృదేవ” ఇత్యాదినామపి వినిగమనావిరహాదుపబృంహణత్వే, తేషాంబహుత్వేన నానావిధత్వే నచ తద్విరుద్ధేనచరమశ్లోకమాత్రేణ, రహస్యమీమాంసాసహాయభూతోపబృంహణానన్విదిరితివాచ్యమ్.

పశ్యమవేదసారభూతోపనిషత్సారార్థ సక్రహితయా, చరమ శ్లోకస్యైవోపబృంహణత్వరూపోపత్తేః ; కర్తయోగజ్ఞానయోగభక్తియోగాదివిధానపూర్వకం తేషాం సాధనానంతరత్వ భ్రమవారణాయ సర్వధర్మత్యాగాజ్ఞకశరణాగతివిధిరూపత్వేన చరమశ్లోకస్యైవ శరణాగత్యనుష్ఠానకరణ మస్త్రరూపద్యయవివరణతోపపత్తేశ్చ; మస్త్రరతోక్తా నుష్ఠీయమానానవస్థశరణాగతేః భగవత్సాస్వయమేవ విహితత్వేనశరణ్యాభిమతత్వరూపార్థవిశేషలబ్ధికితయా, శరణాగతే సాధనత్వవ్యవచ్ఛేదస్య శరణశబ్దత్యాగవిధ్యేకశబ్దాహంశబ్దబలేనసిద్ధ్యా, “అహమేవ మోక్షయిష్యామి” ఇత్యేవంభగవతో స్వయమేనాన్వినిష్టనివర్తనరూపోత్తరవాక్యప్రతిపన్నకై జ్ఞర్య ప్రతిపద్ధకినివర్తనప్రకారోక్త్యాచ, తస్యైవ తద్వివరణత్వావశ్యమ్యావాత్. పాశ్చరాత్రస్య వేదవత్ అతివితతగహనగమ్యారతయా తత్రత్యవచనానామ్ (౧) “ఇతిహాసపురాణాభ్యామ్” ఇతినియమితవేదోపబృంహణత్వానన్విధేశ్చ. శ్రీశబ్దాదివృత్తప్రతిపరప్రమాణానుగృహీతేన పూర్వాచార్యోపదేశపరమ్పరాపాఠమీమాంసాన్యాయానుగృహీత చరమశ్లోకోపబృంహితేన స్వయమపి తాదృశన్యాయానుగృ

హీనేన మస్త్రతన్నైవా ౭కారాదివృత్పత్తిప్రమాణానుగృహీతస్య స్వయమపితాదృశన్యాయానుగృహీతస్యాప్రాత్యరస్య నిరవశేష నిష్కళ జ్ఞాన్త నిర్ణయస్యావ్యాహతత్వాచ్చ. శ్రీరామచరమశ్లోక శ్రీవరాహ చరమశ్లోకాదీనాం నిర్ణితార్థైః దేశ సంవాదతయా, తదనుసారేణ పూర్వాచార్యవ్యాఖ్యాతాఽగ్ధాస్తరలమ్భకతయాచ, కాలక్షేపార్థం భోగార్థభౌ ౭నుసంధానసమ్భవాచ్చ. (౧౧)

మస్త్రతన్నచరమశ్లోకయో శ్చబ్దతోఽర్థతశ్చవిశిష్య ప్రత్యక్షావిరహేపి, మూలమస్త్రమస్త్ర తన్నప్రతిపన్నోపాయోపేయయోర్వివక్షితాకార విశేషసమర్పకతయా ప్రత్యభిజ్ఞానమ్భవేన, పూర్వోక్తిప్రాబల్యేనచ, శ్రీకృష్ణచరమశ్లోకవైవ ఉపబృంహణరూపత్వేన రహస్యత్రయాస్తరాభాసస్య సమూలకత్వాచ్చ. (౧౨)

అతోన్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్ఛేద సమ్భవాద్భహూపబృంహణనైరపేక్ష్యేణ, మన్దమతిభిరప్యేకోపబృంహణార్థనిర్ణయస్య కర్తుంశక్యత్వేన, ఉపబృంహణరూప సహకారిసమ్భవాత్ రహస్యత్రయ మీమాంసా యాజిక్తుం శక్యత్వేన, సర్వచేతనానాం సుఖప్రతిపత్తి ముఖేన సముజ్జీవనార్థం రహస్యత్రయప్రవర్తన ముపపద్యతేతి. (౧౩)

(అతిల్ ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమస్త్రమ్) ఇతి-ద్వితీయసూత్రేచ “అతిల్” ఇత్యస్య-రహస్యత్రయే ఇత్యర్థః. నిర్ధారణేనప్తమి. ప్రథమశబ్దస్య *ప్రథమయజ్ఞన్యాయేనక్రియాసాపేక్షత్వాత్, “అఱియవేణ్డమ్” ఇతిపూర్వసూత్రే జ్ఞానక్రియాయా ఉపాత్తత్వాచ్చ, ప్రథమశబ్దః-ప్రథమజ్ఞాతవ్యపరః; తేన ఉపబృంహణోపబృంహ్యభావహేతుభూతబోధక్రమనిబన్ధనోపదేశక్రమసిద్ధాఽధ్యయనప్రాథమ్యం ఫలితమ్. రహస్యత్వమ్-పూర్వవత్, సర్వవేదాస్తసారార్థప్రతిపాదకతయా పరమగుహ్యత్వమ్. తచ్చ హేతుకురమ్; పూర్వత్ర రహస్యపదమ్ అసాధారణవిషయ

సమ్భవరూపహేతులమ్భకమ్. అత్రతు-ఓపదేశికాఽధ్యయనప్రాథమ్య హేతుభూత బోధక్రమహేతుభూత వివరణవివరణీభావ సమ్భవరూపప్ర పుత్త్యుపన్యస్తత్యతీయహేతులమ్భకమితివిశేషః. మూలంహి-సర్వత్ర సారార్థప్రతిపాదకమ్; మూలార్థస్య సారత్వశ్చ-వ్యాఖ్యానార్థనిర్ణయస్య మూలార్థనిర్ణయార్థత్వాత్. మూలమన్తస్య సారార్థత్వశ్చ; (౧) “సర్వ వేదాన్తసారార్థః” (౨) “సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్” (౩) “మూలమన్త స్సనాతనః” ఇత్యాదిసిద్ధమ్. అత్ర మూలమన్తస్యప్రథమరహస్యత్వోక్త్యా, మన్తరత్నచరమశ్లోకయోగ్యుత్తిస్త్యతిరూపయోః ద్వితీయ తృతీయ రహస్యత్వలాభేన మన్తరత్నస్యచరమశ్లోకాఽపేక్షయాసారార్థ త్వేన ద్వితీయత్వం, చరమశ్లోకస్య ఉపబృంహణసారత్వేన తృతీయత్వశ్చ సూచితమ్. (౧౪)

“తిరుమన్తమ్” ఇత్యత్ర “తిరు” ఇతి-పూజోక్తిః. పూజ్యతాచ మూలమన్తస్య, మన్తారంత్రితాయత ఇత్యుక్తిస్య శబ్దతోఽర్థతశ్చమననేన సర్వప్రకారరక్షణరూపయోగార్థస్య పూర్త్యా (౪) “మన్తాణాంపరమో మన్తః” ఇత్యుక్తం పారమ్యమ్. తథాహి-ఉచ్చారణమాత్రేణ అదృష్ట ఫలసాధనభూతాస్స ర్వేమన్తాః. సచసాధనభావో మూలమన్తస్యాపుష్ట పాసకానాం జపహోమార్చనముఖేన ఉపాసననిర్వృత్తిలక్షణ కార్యకారిత్యాత్ అవ్యాహతః; తత్పుర్తిస్తు తస్యైవ; తస్యసర్వాపేక్షితప్రదత్వ స్త్యవత్యమాణత్వాత్, బ్రహ్మవిద్యాలక్షణ మహాఫలనిర్వర్తకత్వేనతస్యకై ముత్యసిద్ధత్వాచ్చ. అర్థమననేన త్రివర్గసాధనభూతాః, దేవతాపరాస్స ర్వే మన్తాః; తత్రాపి మూలమన్తస్య ప్రాగ్విద్యోగార్థపూర్తిరనుసంధేయా. అయన్తు అనన్యసమ్భావితోయోగార్థః. (౫) “దేహసక్తాఽత్యబుద్ధిః” ఇత్యుక్తరీత్యా త్యాజ్యోపాదేయషట్కజ్ఞాపన ముఖేన పూర్వోక్తస్య

(౧) నారదీయ-౧-౧౩.

(౨) వృద్ధహరిత-౩-౪౫.

(౩)

(౪) నారసింహ-పు-౧౮-౨౫.

(౫) అష్టశ్లోక.

ప్ర-అ, ప్ర-సా, ౨-ఉపబృంహణ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౯

రూపయాథా త్యక్తత్రయజ్ఞాపనముఖేనచ స్వరూపానురూపత్యాగోపా
దానసమ్పాదనేన యావదా త్తభావినిత్యకై జ్ఞురైకరసతయా సముజ్జ్వ
నహేతురయం మూలమస్త ఇతి. అయచ్ఛ “తిరుమస్తమ్” ఇతిథ త్తని
రేశో మూలమస్త విషయతయా పూర్వాచార్యాణానిరూఢవ్యవహార
సిద్ధిః. అనేన, ద్వయార్థశ్రవణహేతుభూత స్వరూపయాథా త్యక్తజ్ఞాన
త్యాజ్యోపాదేయ విభాగజ్ఞానహేతుతయాప్రథమజ్ఞాతవ్యత్వలక్షణ పూ
ర్వోక్తక్రమనియామకన్యాయద్వయం సూచితమ్. (౧౫)

తస్మాన్నాన్యత్రయేణ ఔపదేశికక్రమసిద్ధ్యా మస్తరత్నచరమ
శ్లోకయోరుపబృంహణత్వసమ్భవాత్ రహస్యత్రయమిమాంసా కర్త
వ్యేతిసిద్ధమ్. (౧౬)

ఇతి శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
ఉపబృంహణసమర్థనంనామ
ద్వితీయాధికరణం
సమాప్తమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే తృతీయాధికరణమ్.

మూ.—(3) తిరుమస్త్ర తినుడైయ శీరైక్కుప్పోరుమ్బడిప్రేమత్తోడే
పేణియనునన్దిక్కవేణుమ్.

ఆద్యే అత్రాఽధికరణే శాస్త్రారమ్భఫలే అథ ।

శాస్త్రమారభ్యతే తచ్చ శారీరకసమంమతమ్ ॥

ఇదంహిరహస్యమిమాంసాశాస్త్రం శారీరకమిమాంసా
శాస్త్రవత్ అధ్యాయచతుష్టయాత్మకమ్. (౧)

తత్ర మూలమస్త్ర ప్రకరణాత్మకే ప్రథమేఽధ్యాయే, సిద్ధోపా
యాధికారిభూత నిష్ఠుప్రజీవస్వరూపం మూలమస్త్రప్రతిపాద్యం విశో
ధ్యతే; అతఏవాసౌ అధికార్యధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. ద్వయప్రకరణాత్మకే
ద్వితీయేఽధ్యాయే, దృష్టవిధయా జ్యోతిష్టమాద్యజ్ఞభూత ఫలజ్ఞాన
తత్కామనా సాధనజ్ఞానతచ్చిక్షీర్వాప్రయత్నవత్, అదృష్టవిధయా సిద్ధో
పాయాఽజ్ఞభూతం మస్త్రత్న పూర్వోత్తరఖణ్డప్రతిపాద్యముపాయో
పేయప్రార్థనాద్వయంవిశోధ్యతే; అతఏవాఽయమజ్ఞాధ్యాయఇత్యుచ్యతే.
చరమశ్లోకపూర్వార్థప్రకరణాత్మకే తృతీయేఽధ్యాయే, సిద్ధోపాయాత్మక
మదృష్టద్వారకమోక్షసాధనం, సాధ్యోపాయాత్మక శరణాగతిరూపమ్
అదృష్టాద్వారక మోక్షసాధనశ్చ సపరికిరంవిచార్యతే; అతఏవాఽసౌ
సాధనాఽధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. చరమశ్లోకోత్తరార్థప్రకరణాత్మకే చతు
ర్థేఽధ్యాయే, సపరికిరసిద్ధోపాయఫలం దృష్టాదృష్టరూపం విచార్యతే;
అతఏవైషఫలాధ్యాయఇత్యుచ్యతే. (౨)

తత్రప్రథమేఽధ్యాయే ప్రథమపాదే, ఆరమ్భపేటికాఽనంతరం
మూలమస్త్ర వ్యాఖ్యేయత్వోపయోగితయా మూలమస్త్రోత్కర్షోవిచా
ర్యతే; అతఏవాయముపోద్ఘాతపాద ఇత్యుచ్యతే. అనంతరంప్రణవార్థ

ప్ర-అ, ప్ర-పా, 3-మూలమ స్త్రవైభవ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౧

పాదోద్వితీయః, సమశ్చబ్ధార్థపాద స్త్రుతీయః, నారాయణశబ్ధార్థపాదశ్చ
తుర్థః. అక్షాధ్యాయే, వేద్యపాదఃప్రథమః, శరణాగతిరూపవిద్యాపాదో
ద్వితీయః, ఫలప్రతిసంబంధిపాదస్త్రుతీయః, ఫలప్రార్థనాపాద స్తుతీయః. సాధ
నాధ్యాయే, త్యాజ్యపాదఃప్రథమః, త్యాగపాదోద్వితీయః, స్వీకార్యపాద
స్త్రుతీయః, స్వీకారపాదశ్చతుర్థః. ఫలాధ్యాయే ఫలిపాదఃప్రథమః, నివ
ర్త్యపాదోద్వితీయః, నివృత్తిపాద స్త్రుతీయః, నిష్ఠాపాదశ్చరమః; అక్షే
చరమశ్లోకార్థనిష్ఠాక్రమ నిరూపణాదితివివేకః. (3)

సజ్జిహ్వశ్చ;—(౧) “అధికారీ సాధనాం సాధనం ఫలమిత్యమీ!
అతాఽధ్యాయచతుష్కర్థాః పాదార్థానభిదధ్మహే” “మస్త్రప్రభావ
మనురాజ పదత్రయాథావేద్యశ్చ వేదనముపేయతదర్థనేచ। త్యాజ్యం
త్యజిశ్చ కరణేఽపి సిద్ధసాధ్యేప్రోక్తాః క్రమాత్ ఫలినివర్త్యనివృత్తి
నిష్ఠాః” ఇత్యేవమనుసంధేయమ్. (౪)

తత్రప్రథమపాదద్వితీయాధికరణే ఉపోద్ఘాతత్వేన రహస్యపద
సిద్ధమ్, “తిరుమస్త్రమ్” ఇతివిశేష్యనిర్దేశసిద్ధశ్చమూలమస్త్రవైభవమ్
సమర్థయితుం శ్రుతిస్తృత్యాద్యపేక్షయా భగవత్స్త్రాస్త్రరాపేక్షయా
సిద్ధోపాయాపేక్షయా కర్తజ్ఞానభక్తిప్రపత్తిరూప వ్యాజాపేక్షయాచ
మూలమస్త్రస్యవైలక్షణ్యసిద్ధయే దశభావిశిష్యసమర్థయిష్యమాణం వై
భవం, సామాన్యేనప్రథమం సాధ్యతే. (౫)

అత్యైవంసంశయః;—రహస్యపదవివక్షితసర్వవేదసజ్జిహత్వరూ
పమ్, మస్త్రశబ్దయోగార్థ పూర్తిరూపశ్చవైభవం సమ్యవతినవేతి. (౬)

తత్రపూర్వపక్షః;—

సతావస్తూలమస్త్రస్య సర్వవేదసజ్జిహత్వ ముపపద్యతే. వేదాన్తైక
దేశార్థసజ్జిహత్వమాత్రేణ, సర్వవేదార్థసజ్జిహత్వాఽసమ్యవాత్;
అన్యథా (౧) “వేదైశ్చసర్వైర్వరహమేవవేద్యం” ఇతిభగవతపవచేదార్థ

తయాభగవత్తస్తమాత్రస్య సకలవేదసజ్జహత్వాప త్తేః. (2)

(౧) “ఋచోయజుంషిసామాని” ఇత్యాదికశ్చ అర్థవాద మాత్రమ్; సర్వవేదార్థభూతభగవత్పరత్వాత్ - అప్తాక్షరం ప్రశస్త ఇతి, ఏతేన, (౨) “మన్తాణాం పరమోమన్తః” ఇత్యాదికమపివ్యాఖ్యాతమ్; అన్యథా (3) “నగాయత్ర్యాంపరోమన్తః” ఇత్యాదివిరోధాత్ మూల మన్తమన్తరత్నమన్తరాజసమాఖ్యాదీనాం అన్యోన్యవిరోధాచ్చ. (౮)

నచ;—(౪) “మన్తం యత్నేన గోపయేత్” ఇత్యనేన రహస్య త్వసిద్ధిః; తస్యమన్తసామాన్యవిషయత్వేన మూలమన్తే విశేషాభా వాత్. తస్యసమ్పదాయుర్వృద్ధ్యర్థం గురుప్రకాశన మన్తగోపనరూప కామ్యవిధిపరత్వాచ్చ. అన్యథా (౫) “ఆవృణోతి వివృణోతి వీక్షితః” ఇతిన్యాయేన గుణగ్రహణనిబన్ధనగోపనస్య స్వతఃప్రాప్తత్వేన విధివై యర్థ్యప్రసక్తాచ్చ. (౯)

ఏతేన, (౬) “మన్తేతద్దేవతాయాశ్చ” ఇత్యాదినా భక్తివిధి బలాత్ మన్తపదయోగార్థపూర్తిరితిప్రత్యుక్తిమ్; తస్మాప్రమన్తసామాన్యవిషయత్వాత్. గుణజ్ఞాననిబన్ధనభక్తే విధానాయోగ్యత్వాచ్చ; తస్య (2) “భజసేవాయామ్” ఇత్యనుశాసనానురోధేన (౮) “మన్తేతీర్థే ద్విజే దైవే విశ్వాసః ఫలదాయకః” ఇత్యాదిసిద్ధమానససేవారూపవి శ్వాసవిధి పరత్వాచ్చ. అన్యథా మహానియమిషయప్రీతిరూప భక్తివిధిప రత్వే, అన్యేషామపిసాధనత్వాదవిశేషేణ ప్రథమసాధనత్వేన ప్రశంసా నుపపత్తేశ్చ. (౧౦)

కిశ్చ—సాధనాననుష్ఠాన ఫలకజ్ఞానజననముఖేన కేవలపరార్థానుభవ కై జ్ఞాన్యాన్యయలక్షణరూపయోగార్థోత్కర్షోబాధితమవ. శ్రీరామానుజ

(౧) పృథహీత-3-౪౫. (౨) నారసింహ-ప్ర-౧౮-౨౫. (3)
(౪) శేషసంహితా-౧౪-౫౦. (౫) (౬)
(౭) భాషి. (౮)

సిద్ధాంతనిష్ఠానిష్ఠేషేషేష మోక్షోపాయానుష్ఠానరూప శరణాగత్యనుష్ఠానస్య దరీద్రశ్యమానత్వాత్; తేచ (౧) “అష్టాక్షరాఖ్యమనురాజపదత్రయార్థనిష్ఠమ్” ఇతిజోఘుష్యంతే. అనుగృహీతశ్చ శ్రీమద్వరరమునిదినచర్యాయాం వాత్సర్యశ్రీదేవరాజార్యైః, (౨) “దీర్ఘం ప్రణమతోమమ। సాక్షాత్ఫలైకలక్ష్యత్వప్రతిపత్తి పవిత్రతమ్। మన్తరత్నం ప్రయచ్ఛంతమ్” ఇతి; అత్ర “తత్త్వాద్ధనానుసారేణసంసౌకర్యా సన్నిధాయమే” ఇతి మన్తసంస్థారస్యప్రథగుక్తతయా, చునః “మన్తరత్నం ప్రయచ్ఛంతమ్” ఇతిమన్తరత్నప్రదానం శరణాగత్యనుష్ఠానశరణమన్తభూతద్వయోచ్ఛారణ పూర్వమ్, (౩) “గురుణాయోభిమన్యేత” ఇత్యాదిపరగతస్వీకారరూపం శిష్యోద్దేశేన ఆచార్యకర్తృకం శరణాగత్యనుష్ఠానమేవ; తచ్ఛ- (౪) “సాక్షాత్ఫలైకలక్ష్యత్వప్రతిపత్తి పవిత్రతమ్” ఇత్యుక్తిమ్; తథా మోక్షోపాయత్వానుసంధానపూర్వకం తదుపాయభూతశరణాగత్యనుష్ఠానమేవేతిసిద్ధమ్. (౧౧)

తస్మాత్, రహస్యపదవివక్షితమ్ “తిరుమన్తమ్” ఇతివిశేష్యపదనిర్దేశసిద్ధశ్చవై భవం నసమ్భవతీతి. (౧౨)

సిద్ధా న సుః.

మూలమన్త్రీస్య సకలవేదసజ్జిహత్వముపపద్యతేవ; (౫) “సర్వమష్టాక్షరాంతస్థమ్” ఇతివచనాత్. (౬) “గుహ్యనాం గుహ్యముత్తమమ్” ఇతివచనాత్, మూలమన్త్రీ సమాఖ్యాబలాచ్చ. నచ-ఏకదేశసజ్జిహస్య సర్వసజ్జిహత్వానసమ్భవః; ఏతద్వచనబలాదేవ మూలమన్త్రీర్థవ్యతిరిక్తానాం శ్రుతి స్మృత్యాదిప్రపంచితానాం తత్రత్యమూలమన్త్రీర్థవివరణశేషత్వకల్పనేన, మూలమన్త్రీర్థపైవ సకలవేదపరమతాత్పర్య విషయత్వోపపత్తేః. నచ-సకలవేదవేద్య భగవత్స్వరూప

(౧) యతి-విశతి-గి. (౨) పూర్వదిశచర్యా-౨౦. (౩)
(౪) పూర్వదిశ-౨౧. (౫) పృథ్విహార-౩-౪గి. (౬) నారసింహ-పు-౧౨-౨గి.

పరాణాం సర్వేషాం భగవన్మంత్రాణాం సర్వవేదసంక్లిహత్యాపత్తిః; ఏతద్వచనబలాదేవ సర్వవేద పరమతాత్పర్యవిషయాభూతజ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకతయా సర్వవేదసంక్లిహత్వం మూలమస్త్రస్యైవేతికల్పనీయత్వాత్, తస్యచవిశిష్టనిరూపయిష్యమాణత్వాత్. నచ, అర్థవత్సే సమ్భవతి అసదర్థవాదకత్వం న్యాయ్యమ్. (౧౩)

ఇతి- (౧) “మంత్రాణాం పరమోమస్త్రః” (౨) “సమస్తోష్టాక్షరాత్పరః” ఇత్యాదినచన బలాత్, మస్త్రశబ్దయోగార్థపూర్తిపి మూలమస్త్రస్యైవోపపద్యతే; తత్రహి, “మంత్రాణాం పరమోమస్త్రః” ఇత్యతనిర్ధారణశక్త్యా, సకలేతరమంత్రాః పేక్షయా మూలమస్త్రస్యైవ మస్త్రశబ్దయోగార్థపారమ్యముక్తిమ్; సమభివ్యాహృతవిశేషణస్య విధేయాపేక్షయా విశేషణత్వేనమ్భవతి, ఉపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్. తస్యచపారమ్యస్యానుపదమేవవృత్త్యాదయిష్యమాణత్వాత్. ఏతదేవ దృఢయతి “గుహ్యనామ్” ఇతి; గోపనాధిక్యరూపకార్యబలాత్ యోగార్థ పూర్తిలక్షణాతిశయోదృఢ ఇతి తాత్పర్యమ్. ప్రకారాంతరేణాపిగుహ్యతమత్వమాహ “పవిత్రాణామ్” ఇతి. అత్ర “పవిత్రాణాం మధ్యేపవిత్రమ్” ఇతినార్థః; పవిత్రాణామితి నిర్ధారణశక్త్యా పవిత్రపదనిర్దిష్ట పవిత్రత్వరూప విధేయాన్వయోక్త్యావ్యాఖ్యాతాత్, మంత్రం త్రాయత ఇత్యనేన ఇష్టప్రాప్త్యనిష్ట నివృత్తిహేతుత్వ లక్షణ రక్షణోక్త్యా, అత్రపాపనివర్తకత్వాతిశయోక్తౌ పాపరుక్త్యాచ్ఛ. అత ఏవ ఉత్తమమితిపదానుషంఘోపినకల్పనీయః. తథాచ(౩) “ఔష్ణేఽనుస్తరణం పరమ్” ఇత్యుక్తరీత్యా స్వేతరసావన నస్త్యన్వయప్రతిబంధకపాపనివర్తకత్వలక్షణాతిశయోపి గోపనాతిశయే మూలమిత్యభిప్రేతమ్; విశిష్టచేదం వృత్త్యాదయిష్యతే. మూలమస్త్ర ఇతివిశేష్యనిర్దేశేన గుహ్యత

(౧) (౨) వాచసింహ-పు-౧౮-౩౨. (౩) వి-పు-౨-౬-౩౯,

మత్వే తృతీయహేతుర్వివక్షితం; అష్టైశ్చరస్యమూలత్వంసనాతనమిత్యభి
ప్రాయేణ “సనాతనం” ఇత్యుక్తిమ్. (౧౪)

కిచ్చ-“మన్తారంత్రాయతే” ఇత్యుక్త రక్షణస్యాపి (౧) “నిత్యకి
జ్జురం ‘ప్రహర్షయిష్యామి’ ఇత్యుక్త నిత్యకై జ్జుర్యరసపర్యవసాయిత
యామూలమన్తస్య మన్తీత్వమపిననాతనమిత్యభిప్రాయేణ “మూలమ
న్తీస్సనాతనం” ఇత్యుక్తిమ్; తథాచ(౨) “ఋచోయజుంషిసామాని”
ఇత్యుక్తరీత్యా ఋగాది వేదచతుష్టయస్య(౩) “యచ్ఛాన్యదపివాఙ్మ
యమ్” ఇత్యుక్తస్మృతీతిహాసపురాణ పశ్చరాత్రకర్తృ బ్రహ్మమీమాం
సాసూత్రాణాశ్చ మూలమన్త్రీ వివరణతయాశ్రోత్కాణం సర్వాధ్యాత్మ
శాస్త్రార్థబోధావసరే మూలమన్త్రీగోచర విశదప్రతిత్యుత్పత్త్యాఅష్టైశ్చ
రస్య విశదప్రతీతివిషయాధ్యకత్వలక్షణమూలత్వమ్, అతీతానాగతసర్వా
ధ్యాత్మ శాస్త్రీప్రవృత్తికాలీనతయా సనాతనమ్; మన్త్రీన్తరాణాన్తు
నతథేతి ఏవంరూపమూలత్వమపి గుహ్యతమత్వేమూలమితిభావం.(౧౫)

ఇథమస్య వచనస్య గుహ్యతమత్వోపపత్తి తాత్పర్యాతితయాత్
అర్థవాదత్వం దూరోత్సారితమ్. ఏవం (3) “భూతోర్వర్ధ్వబాహుః”
ఇత్యాదాపశ్చార్ధ్వబాహుతోర్వక్త్యా, సత్యశబ్దోక్త్యా, పుత్రశిష్యోక్త్యా,
“శ్రుణుత” ఇత్యుక్త్యాచ, అసదర్థవాదత్వం దూరోత్సారితమ్. నచ-
(౫) “నగాయత్ర్యాంపరోమన్త్రీం” ఇత్యాదివిరోధం; తత్తదసాధారణో
త్కర్షవిశేషవివక్షయాన్యనిషేధ సమ్భవాత్. నచ-ప్రకృతేపితత్వసగ్గం;
కేవలపరార్థానుభవ కైజర్య పరమపురుషార్థ తత్సాధనసిద్ధోపాయ
తద్వ్యాజభూతాన్తత్తజ్ఞానాన్ప్రతిషేధాద్యర్థప్రతిపాదకతయా, అపేక్ష
తయావదర్థప్రతిపాదకతయాచప్రకృతే అసాధారణోత్కర్షస్యసర్వోత్కర్ష
పర్యవసానాత్. ఏతేన-మూలమన్త్రీ మన్త్రీ రత్నమన్త్రీరాజసమాఖ్యా
దీనాం మిథోవిరోధోపనిరస్తం. శ్రీమల్లక్ష్మీన్మసింహాదివ్యమగ్గళ విగ్రహ

తద్వివ్యాత్కగుణ తద్వివ్యచేష్టితాదిప్రతిపాదకత్వలక్షణాఽసాధారణోత్కర్ష
విశేషవిషయమన్త్రరాజత్వోపపత్తేః. విశిష్టోపాయోపేయత్వాది
ప్రతిపాదకతయాపరమపురుషార్థస్వరూపానురూప తత్సాధనాద్యపేక్షిత
యావదర్థ ప్రతిపాదకతయాచ మన్త్రీరత్నత్వోపపత్తేః; పూర్వోక్త
రీత్యా మూలమన్త్రగతమూలత్వరూపోత్కర్షస్య సామాన్యతః ప్రమా
ణప్రతిపన్నస్య మన్త్రీరత్నా పేక్షయాపుష్కలత్వరూపతయా యోగార్థ
పూర్తేస్సర్వోత్కర్ష పర్యవసానోపపత్తేశ్చ. (౧౬)

ఇథంసర్వవేదపరమతాత్పర్యవిషయీభూత యావదర్థ ప్రతిపా
దకత్వస్య సామాన్యతః ప్రమాణసిద్ధత్వాదేవ, (౧) “మన్త్రంయత్నేన
గోపయేత్” ఇతివిధిరుపపద్యతే. తత్ర కృతజ్ఞత్వనిబద్ధనగురుప్రకాశ
నస్య “మన్తారం త్రాయతే” ఇత్యుక్తోత్కర్షజ్ఞాననిబద్ధనగోపనస్యచ స్వతః
ప్రాప్తస్యాఽకిరణే అనిష్టాప త్తేరేవప్రతీయమానత్వాత్. అన్యథావాక్య
భేదప్రసక్తాత్; “సమృదాయుష్కామం” ఇత్యధ్యాహారాప త్తేశ్చ. నచ
మూలమన్త్రే విశేషాలాభః; అన్ధకారనిరోధిత్వలక్షణగురుత్వహేతుక
ప్రకాశనోక్తేః. త్రాణహేతుగోపనోక్తేశ్చ విపక్షే బాధకోక్తిబలేనా
ఽనువాదత్వే లగ్నాబాధేచసిద్ధే, మూలమన్త్రస్య (౨) “గుహ్యగాం
గుహ్యము త్తమమ్” ఇత్యుక్తిస్య గోపనోత్కర్షేణ గుహ్యోత్కర్షసిద్ధేర్గు
ర్వారత్వాత్. (౧౭)

ఇథిచ్చ (౩) “మన్త్రే తద్దేవతాయాశ్చ” ఇత్యాదిగా భక్తివిధి
బలాత్ మన్త్రపదయోగార్థపూర్తిసిద్ధిరపిదుర్వారా. నచతస్యాఽపిసా
మాన్యవిషయత్వాత్ మూలమన్త్రే విశేషాలాభః; “మన్త్రే తద్దేవతాయా
మ్” ఇత్యాదాశబ్దార్థోభయాఽనుసన్ధానేన త్రాణరూపమన్త్ర పదప్రతిపన్న
గుణస్య గుణవిగ్రహవ్యాపార విశేషరూప మన్త్రప్రతిపాద్యాకారలక్ష
ణోత్కర్షస్య, తాదృశమన్త్రప్రదానేన గురుత్వరూపోత్కర్షస్యచాఽను

సన్ధానేన స్వతః ప్రాప్తాయాం మహనీయ విషయప్రీతేః, మస్త్రస్వ
రూప శ్రవణదశామారభ్యశ్రవణమనన పర్యంత మనువృత్తాయా మస్త్రార్థ
నిర్ణయసాధనత్వమ్; తత్రాపి సహకార్యస్తరసమ్పాదకతయా సాధ
నేషు ముఖ్యత్వలక్షణం ప్రాధాన్యమ్; ఇదశ్చ - (౧) “యస్య దేవేపరా
భక్తిః” (౨) “మస్త్రప్రీతే” ఇత్యాది ప్రమాణసిద్ధమ్. (౩)

ఇత్యేవమజ్ఞాతజ్ఞాపనరూప విధిముఖేన అర్థవత్వే సమ్భవతి, (3).
“సాహి ప్రథమసాధనమ్” ఇత్యస్యాఽసదర్థవాదత్వస్య విశ్వాసరూపా
ప్రసిద్ధార్థవిషయాఽప్రవృత్తి ప్రవర్తనరూపస్య చాఽన్యాయ్యతయా,
మస్త్రసాహాయ్యేయోగార్థభూతోత్కర్ష నిబద్ధనభక్తిరూపాగ్ధసత్తానిశ్చ
యేనతి, (౪) “గతిరష్టాక్షరోన్మాణామపునర్భవకాక్షిణామ్” ఇత్యత్ర
“గమ్యతే ఇతి-గతిః” ఇతిపున్యత్వత్వా పరమపురుషార్థాఽభ్యర్థిజనసార్థ
నేవ్యత్వలాభేన, మూలమస్త్రే భక్తుత్కర్షసిద్ధ్యాగుణోత్కర్షసిద్ధేషుర్వా
రత్వాత్. (౪) “సర్వవేదాంతసారార్థస్సంసారార్థవతారకః” ఇతి
పూర్వార్థే ప్రాపకత్వస్యాక్తత్వాత్, గతిశబ్దః - ప్రాప్యపర ఏవ.
“న్మాణామ్” ఇత్యనేనసంసారార్థవతారణేకస్యాప్యనధికారక, గత్యంతరశ్చ
నాస్తీతిగమ్యతే. “అపునర్భవకాక్షిణామ్-గతిః” ఇత్యుక్తరీత్యా (౫)
“క్విజహి వాసుదేవేతి ముక్తిబీజమనుత్తమమ్” ఇత్యుక్త్యా సాధనమేవ
భోగ్యమితిగమ్యతే. భోగ్యతాహేతుభూతంగుణద్వయం పూర్వార్థే
వివక్షితమ్; తత్ర “సర్వవేదాంతసారార్థః” ఇత్యనేన “మూలమస్త్ర
స్సనాతనం” ఇత్యుక్తం వివృతమ్. “సంసారార్థవతారకః” ఇతి -
“మస్త్రాణాం పరమోమస్త్రః” ఇత్యేతద్వివృతమ్. “పవిత్రశ్చ పవి
త్రాణామ్” ఇత్యేతదవిగర్భితమ్. కర్తాద్యుపాయసహకారిత్వరూప పర
మృరాతారకత్వస్యసిలాభాత్. అతోఽష్టాక్షరస్య పరమపురుషార్థవత్

పరమభోగ్యత్వే హేతుపరస్య పూర్వార్హస్య అసదర్థవాదత్వశక్త్యాపి నన
మృతతీసిద్ధమ్. (౧౯)

కిచ్చేత్త్యపి; సిద్ధోపాయప్రార్థనారూపస్యవా, తస్మిన్వికారరూపస్య
వా, ఆ త్తజ్ఞానత్వేనాప్రతిషేధత్వేన, ఉపాయేచ్ఛాత్వేన, రక్ష్యత్వా
నుమతిత్వేనచ ముక్తివ్యాజభూతప్రార్థనారూపప్రపత్తిలాభస్యవా ఉపా
యానుష్ఠానత్వేన జోఘుష్యమాణత్వాత్; స్వయం ప్రయోజన భగవ
త్ప్రీత్యర్థత్వేనతి ముక్తాదృష్టవిధయాప్రసక్తాదుపకారకత్వలక్షణవ్యాజత్వ
రూపోపాయతాశ్రయభూతశరణాగతిలాభస్య తథాత్వసమ్భవాచ్చ; నిరు
క్తవ్యాజత్వం వినాశరణాగతేరదృష్టద్వారక ఫలసాధనత్వలక్షణ కరణ
తయా, ముఖ్యానుష్ఠానస్య పూర్వోక్తస్వరూప యథాత్మప్రతిపాద
నరూప గుణభక్త్యభావకృతజీవగతకర్తృత్వ భోక్తృత్వగోచరానాది
దుర్వాసనామూలక మన్తార్థభ్రమనిబద్ధనత్వాత్, యథావదగ్గజానని
బద్ధనభక్తేరేవ నిష్కళజ్గు వాక్యార్థజ్ఞానోదయహేతుత్వాత్, యథావ
దగ్ధాపాతజ్ఞానసద్యావేపి గుణవిశేషానుగుణభక్తి విశేషాభావే నిష్క
ళజ్గువాక్యార్థజ్ఞానానుదయాచ్చ. (౧) అతః “బోపనిషదపరమపురుష
వరణీయతాహేతు గుణవిశేషవిరహిణామ్” ఇత్యాది శ్రీభాష్యసూక్తిః,
తద్వ్యాఖ్యానశ్చుతప్రకాశికాసూక్తిశ్చాను సన్ధేయా. (౨) “సాక్షా
త్ఫలైకలక్ష్యత్వ” ఇత్యాదిసూక్తావశిష్యాద్దేశేనానుచార్యకృతమన్త
రత్మకరణక శరణాగతేః పూర్వోక్తచతుర్విధ వ్యాజత్వమేవవివక్షిత
మితి సకశ్చిద్దోషః. (౨౦)

తస్మాత్, భక్తిగోపనవిధిబలేన సామాన్యతస్త్వరసతః ప్రమాణ
ప్రతిపన్నగుణోత్కర్షస్య సత్తానిశ్చయదార్ఢ్యేన, మోక్షోపాయానుష్ఠా
నస్య చతుర్ధాన్యథానిధిత్వేనచ రహస్యపదవివక్షితంచనై భవముపపద్యత

ప్ర-అ, ప్ర-పా, 3-మూలమస్త్రైవైభవ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౯

ఇతిసిద్ధమ్. “తిరుమస్త్రై తినుడైయ” ఇత్యాదితృతీయసూత్రే “మూలమస్త్రై తినుడైయ” ఇతిపునఃకణ్ఠతో మూలమస్త్రస్య ఉత్కర్షణసామాన్యాఽనుయోగితయానిర్దేశం-ఉత్కర్షేషునివర్తకజ్ఞానజననముభేనపరాధానుభవకై జ్ఞుర్య హేతుత్వరూపయోగాత్థోత్కర్షణవ సారభూతోత్కర్షణ ఇతి ద్యోతనార్థం. అతపవ “ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమస్త్రమ్” ఇత్యుక్త్యా, “అతినుడైయశీర్మైక్కు” ఇతివాక్యశైలీన పరిగృహీతా. “శీర్మైక్కు” ఇతివాక్యనిర్దేశేన “మన్త్రాణాంపరమోమస్త్రం” ఇత్యాద్యుక్తం పశ్య విధముత్కర్షణసామాన్యం అత్రసమర్థ్యతే. దశవిధోత్కర్షణ విశేషసమర్థనముత్తరత్రేతి నపానరుక్త్యమితి సూచితమ్. అతపవ “తిరుమస్త్రత్తుక్కుప్పోరుమ్బడి” ఇతినాఽనుగృహీతమ్. “ప్రేమత్తోడే పేణి” ఇత్యనేనపదద్వయేనభక్తివిధిబలాత్, గోపనవిధిబలాచ్చ, ఉత్కర్షణసామాన్యోక్తేరథవాదత్వశక్త్యానాస్తీతిసూచితమ్. “అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్” ఇతి-నిర్బన్ధోక్త్యా “మస్త్రంయత్నేనగోపయేత్” “త్రిషుభక్తిస్సదాకార్యా” ఇతివిధిద్వయం సూచితమ్. తేనచప్రకారాన్తరేణాఽనుసన్ధానస్య నిషిద్ధత్వలాభాత్. “ప్రేమత్తోడే” ఇతిపదవివక్షితస్య- “మన్త్రార్థస్సదానుభావ్యం” ఇత్యభినివేశస్యాఽభావే, నిష్కళజ్ఞమన్తార్థజ్ఞానరూపస్యాఽపూర్వేష్టస్యలాభోనస్యాత్. “పేణి” ఇతిపదవివక్షితస్య “మన్త్రోఽనధికారిణానశ్చోతవ్యం” ఇత్యభినివేశస్యాఽభావే సమ్పదాయశ్శబ్ద వివక్షితస్య లభ్యేష్టస్య పరిపాలనంనస్యాత్. అతోయోగక్షేమార్థం “భక్తిగోపనే ఆవశ్యకే” ఇతిసూచితమ్. (అనుసన్ధిక్కు వేణుమ్) ఇతి - తిరుమస్త్రతైసార్థమాకనిర్ణయిక్తు వేణుమ్, ఇత్యర్థం. (శీర్మైక్కుప్పోరుమ్బడి) ఇత్యనేనమోక్షోపాయానుష్ఠానస్య పూర్వోక్తచతుర్విధాన్యథాసిద్ధిస్సూచితా. (౧) “మన్త్రాణాంపరమోమస్త్రం” ఇత్యుక్తప్రభావాఽఽనుగుణ్యేన మన్తార్థానుసన్ధా

మూ.— (౪) - మస్త్రీతిలుమ్, మస్త్రత్తుక్కుభీడాన వస్తువిలుమ్,
మస్త్రప్రదినాన ఆచార్యస్వక్కులిలుమ్, ప్రేమమ్ కన
క్కిపుణ్ణానాల్ కార్యోరమావతు.

నోక్తా స్వరక్షణోన్వయనిషేధరూప సమశ్చ బైధానుసంధానేనతి, మోక్ష
హేతు నివర్తకజ్ఞానజనిత్యరూపోత్కర్షోలభ్యత ఇతి సూచనాత్. (౨౦)

సను- (౧) “పియతమపవ హివరణీయోభవతి” ఇతి శ్రీభాష్యోక్త
రీత్యా భక్తిపీతభగవత్క టాక్షవిశేషేనైవ (౨) “కిమలభ్యం భగవతి
ప్రసన్నేశీనికతనే” ఇత్యాదిరీత్యా సర్వఫలసిద్ధిం మస్త్రభక్తిర్విఫలా.
“కథంశ్చ మస్త్రభక్తిః నిష్కళజ్ఞ మస్తాన్తజ్ఞానలక్షణ కార్యోరత్వమ్; అనన్య
ధానిద్ధాన్వయవ్యతిరేకే సహకృతప్రత్యక్షాధావాత్” ఇతి శక్తాయామ్;
“సహివచనవిరోధే న్యాయం ప్రభవతి” “సహివాచనికేఽర్థేయ్యుక్త
యం క్రమస్తే, కింహివచనంనకుర్యాత్” ఇత్యభిప్రేత్య, “మస్త్రేతద్దే
వతాయాశ్చ” ఇత్యాదివచనార్థమనుసంధాయ తృతీయాధికరణేద్వితీయ
సూత్రమాహ (మస్త్రీతిలుమిత్యాది). (౨౧)

అత్ర, “మస్త్రీతిలుమ్” ఇత్యనేన జ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాద
కత్వరూప ప్రేమాధిక్యహేతుర్వివక్షితః. (ఉభీడానవస్తువిలుమ్)
వాచ్యభూతవస్తునీత్యర్థం. “ఉభీడాన” ఇత్యన్తరంగతోవ్యక్త్యా లక్ష్యార్థ
వ్యావర్తనేనశబ్దస్వరసిద్ధత్వం వివక్షితమ్; ఎస్తుపదమ్-ప్రమేయపరమ్.
(3) “కించ్చిదస్తికిలవస్తునిస్తులమ్” (౪) “పరంయద్వస్తుక్తమ్” (౫) “వస్తు
లక్ష్మీధరంవిదుః” (౬) “వస్తుపైతామహంధనమ్” ఇత్యాదివత్
తథాచ-ప్రకృతే “వస్తువిలుమ్” ఇత్యనేనశేషిత్వశరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వ
రూప ప్రేమాధిక్యహేతుభూతాఽఽకారప్రయుక్త ఈశ్వరోవివక్షితః.

(౧) శ్రీభాష్య జిజ్ఞాసాధికర. (౨) (3) వర-స్త-F. (౪) వర-స్త-౧౪.

(౫)

(౬)

(మస్త్రప్రదనాన ఆచార్యన్) ఇత్యనేన, ఆచార్యస్య మస్త్రప్రదత్వా భావే, మస్త్రప్రదస్య ఆచార్యత్వాభావేచ, మస్త్ర స్యాఽకార్యకరత్వం వివక్షితమ్. అత “త స్త్రస్త్రంబ్రాహ్మణాధీనమ్” (౧) “యదృచ్ఛయా శ్రుతోమస్త్రం” (౨) “ఆచార్యాద్ధైవవిద్యావిదితా సాధిష్ఠంప్రాపత్” (౩) “అనాచార్యోపదిష్టాహి విద్యేయం నశ్యతిధ్రువమ్! నప్రసీదతివై విద్యావినాసదుపదేశతః” ఇత్యాదికమనుసంధేయమ్. *మస్త్రప్రదశబ్దేన ప్రకృతే పూర్వోఽస్వరూపయాభాత్యత్యాజ్యో పాదేయవిభాగపరిజ్ఞానపూర్వకమనన్య ప్రయోజనతయా సార్థమస్త్రోపదేశ్యత్వం వివక్షితమ్; ఆచార్యశబ్దేన - (౪) “ఆచినోతిహిశాస్త్రాధాన్” ఇతివచనార్థోవివక్షితః. ప్రేమ శబ్దేన - భక్తిశబ్దోవివృతః. “నసేవామాత్రం భక్తిశబ్దార్థః” ఇత్యర్థః. (కనక-పుణ్డానాల్) ఇత్యనేన - సదాకార్యేతిశబ్దార్థ ఉక్తః. “కనక”-ఘనమాక ఇత్యర్థః. “ఉణ్డానాల్” ఇతి-యదిశబ్దేన ప్రేమాధిక్యాభావే కార్యసిద్ధిర్నాస్తీతి వ్యతిరేకస్సూచితః. అనేన (౫) “సాహిప్రథమసాధనమ్” ఇత్యుక్తికిరణతాసిద్ధాఽన్వయవ్యతిరేకాఽనువిధానంసూచితమ్. (కార్యకరమావతు) కార్యకిరంభవతీత్యర్థః. (౬) “నజాతుహీయతే” ఇత్యుక్తిరీత్యానిష్కళఙ్క-మన్త్రార్థజ్ఞానరూపకార్యప్రచ్యుతికిదాపినభవతీతిభావః. (౭) “నమఇత్యేవవాదినః”(౮) “నమోనారాయణాయవెస్తు - పల్లాణ్ణమ్-ఎత్తునర్” (౯) “సయోహవైతత్పరమ్”(౧౦) “బ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభవతి” ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయమ్. “ప్రేమమ్ కనక-పుణ్డానాల్ కార్యకరమావతు” ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశేన “సాహిప్రథమసాధనమ్” ఇతి, హిశబ్దోఽస్మితితా, (౧౧) “యస్యదేవేపరాభక్తిః” ఇత్యాదిప్రమాణ ప్రసిద్ధిస్సూచ్యతే. “దేవభక్తివత్ గురుభక్తి

(౧) (౨) ఛాన్దో-౪-౯-౩. (౩) (౪) (౫)

(౬)స్తో-౪-౨౮. (౭) భార-శాన్తి-౩౩౭-౪౦. (౮) తిరుప్పల్లా-౧౨.

(౯) ము-౩-౨-౯. (౧౦) ముణ్డ-౩-౨-౯. (౧౧) శ్వేతా-౬-౨౩.

వచ్చు, మస్త్రభక్తిరపి దేవతాప్రసాదాతిశయకరీ” ఇతి “మస్త్రేతద్దే
వతాయాఞ్చ” ఇతివచనతాత్పర్యమితిభావః. “కార్యకరమ్” ఇతినా
మాన్యనిర్దేశేన మస్త్రార్థనిర్ణయతత్సాధనమనన తత్కారణ శ్రవణతత్పర
యోజకవ్యాపారలక్షణకార్యజాతం వివక్షితమ్; తేన “సాహిప్రథమసాధ
నమ్” ఇత్యుక్తం ప్రాథమ్యం వివృతమిత్యనుసంధేయమ్. (౨౩)

ఇతి శ్రీశుద్ధనత్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయే

ప్రథమపాదే

మూలమస్త్రస్య సామాన్యవైభవ సమర్థనం నామ

తృతీయాధికరణం

సమూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే చతుర్థాధికరణమ్.

మూ. — (గీ) సంసారికల్ తజ్జలై యుమ్ ఈశ్వరనై యుమ్ మఱన్దు
ఈశ్వరనై జ్జుర్యతై యుమ్ ఇల్లన్దు, ఇల్లన్దో మెన్గిఱ ఇల్ల
వుమిన్ది క్కే సమ్ సారమాకిఱ పెరుజ్జడలిలే విల్లున్దు నోవు
పడ, సర్వేశ్వరన్ తన్ కృపై యాలే ఇవర్ కల్ తనై
యఱిన్దు కరై మరమ్ శేరుమ్బడి, తానే శిష్యునుమాయ్
ఆచార్యునుమాయ్ నిన్దు తిరుమన్ద్రై వేళియిట్టరుళినాన్.

సామాన్యవైభవం సిద్ధం విశిష్టైతత్ప్రసాద్యతే ।

తతాఽప్యప్రతిమంతస్తు చతుర్థే సంప్రదృశ్యతే॥

అత్ర మూలమస్తస్య సామాన్యేన సర్వోల్కర్షస్సమ్భవతి - నేతి
ప్రథమవిచారః. తదర్థం పరమపురుషార్థలక్షణాఽభ్యుదయశిరస్కాఽన
నుష్ఠానఫలకాఽర్థజ్ఞానజనతస్వలక్షణమప్రతిమవైభవం సమ్భవతి - నవేతి; (౧)

తతపూర్వః పక్షః; —

శాస్త్రమాత్రస్య నివర్తకజ్ఞానజనముఖేన ప్రయోజనపర్య
వసానం బాధితమ్; (౧) “శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తిరి” (౨) “కిర్తా
శాస్త్రాఽర్థవత్వాత్” ఇతి సూత్రద్వయవిరోధాత్. తస్మిన్ సూత్రద్వయే
జీవన్మైవ సాధనానుష్ఠానత్వం, ఫలభోక్తృత్వञ్చ సాధితమ్; (౨)

ఏవञ్చ “కర్తాఽహమ్” “భోక్తాఽహమ్” ఇత్యాద్యనుభవోపి
సర్వసాక్షి కోఽనుగృహీతోభవతి. నచ - అజ్ఞానాదేవ సంసారిణాం
సాధనానుష్ఠానం ఫలభోగశ్చేతి వాచ్యమ్. జీవాత్మనః స్వాభావికసాం
సారిక ప్రవృత్తికర్తృతాజ్ఞానస్య భ్రాన్తిరూపత్వేపి ప్రకృతినంసర్గకృత
పరమాత్మాధీన సామాన్యకర్తృతా జ్ఞానస్యాఽతథాత్వాత్; నచ -

తజ్ఞానం సాధనాఽనుష్ఠానాది విరోధీతిశక్తిమపిశక్యమ్; నచ -
 జీవస్వరూపాఽజ్ఞానప్రయుక్తం సాధనానుష్ఠానాదికమ్; దేహాదివిలక్ష-
 ణత్వ అజడత్వ ఆనందరూపత్వ నిత్యత్వ అణుత్వనిర్వికారత్వ జ్ఞానా-
 శ్రేయత్వ ఈశ్వరనియామ్యత్వ ధార్యత్వశేషత్వాది జీవగతస్వాభా-
 వికాకారజ్ఞానస్య సాధనాఽనుష్ఠానాద్యవిరోధీత్వాత్ (3)

అత ఏవ ఈశ్వరస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం తదితినిరస్తమ్. చిద-
 చిద్విలక్షణత్వ అజడత్వ విభుత్వ నియంతృత్వ ధారకత్వశేషిత్వాదిజ్ఞా-
 నేఽపితత్సమ్భవాత్; శేషత్వాదిజ్ఞానే శేషిత్వాది జ్ఞానస్య పృథగవక్తవ్య-
 త్వాచ్చ. (౪)

అత ఏవ ప్రాప్యకారవిశిష్ట బ్రహ్మస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం
 తదిత్యప్యపాస్తమ్. (౧) “వై కుశ్మేతుపరేలోకేశ్రియాసార్థం జగత్పతిః”
 (౨) “శ్రీసహాయోజనార్దనః” ఇత్యాదిప్రతిపన్న ప్రాప్యకారవిశిష్టజ్ఞా-
 నస్య తద్విరోధీత్వాభావాత్. (౫)

ఏతేనప్రాపకాకారవిశిష్టోపాయస్వరూపజ్ఞానం తథేత్యపినిరస్తమ్.
 భక్తిప్రపత్తిప్రసన్నత్వలక్షణప్రాపకాకారవిశిష్టాఽనుసన్ధానస్యసాధనాఽ-
 నుష్ఠానానుకూలత్వాత్. (౬)

కించ-జీవస్వరూపాదిజ్ఞానస్యాఽదృష్టద్వారా మోక్షసాధనత్వేనిహే-
 తుకత్వభక్తిః; దృష్టవిధయా అవిద్యానివృత్తిరూప మోక్షసాధనత్వేకు-
 దృష్టిమతప్రవేశాపత్తిః. “తత్వజ్ఞానాన్తోక్షః” ఇతిచ సర్వసమ్ప్రతిపన్నమ్.

ఇత్థం పురుషార్థస్వరూపజ్ఞానం తద్విరోధీత్యప్యయుక్తమ్. శారీ-
 రకచతుర్థాధ్యాయప్రతిపాద్యబ్రహ్మవిద్యా తత్సామ్యోత్తరాఘాఽల్లేష-
 వినాశప్రాణోత్క్రమణసూక్ష్మ శరీరానువృత్త్యర్చిరాద్యమానవ బ్రహ్మ-
 ప్రాప్తి స్వరూపావిర్భావ భోగమాత్ర సామ్యాఽపునరావృత్తి రూపా-
 కాంఘలానాం వైలక్షణ్యజ్ఞానస్యతదోగ్ధేచ్ఛయా తత్సాధనానుష్ఠానా-

2. నుగుణత్వాత్. (2)

తథా కై జ్యుర్యరూపపురుషార్థ స్వరూపజ్ఞానంత భేత్యపివిరోధాభావాదేవనిరస్తమ్. కై జ్యుర్యస్యముఖ్యపురుషార్థత్వాభావాచ్చ; ప్రతిసమ్బద్ధిప్రీత్యర్థతయైవ కిజ్యురపుత్తేర్ధర్మనాత్. విషయప్రమాణస్య విషయప్రీత్యర్థమేవ కేషపుత్తేర్ధర్మనాచ్చ. నహి - కిజ్యురస్య పుత్త్యభావే పురుషార్థహానిరనుభూయతే; “యావతాకష్టంకర్మ” ఇతిన్యాయేన పుత్త్యభావవ పురుషార్థతయా అనుభూయతే; అనుగృహీతశ్చ జిజ్ఞాసాధికరణసిద్ధాంతభాష్యే-“యతః సుఖమేవ పురుషా2నుకూలమ్” ఇతి. (౨)

ఏవం విరోధిస్వరూపజ్ఞానం సాధనానుష్ఠానాది విరోధీత్వపినయ్యుక్తిమ్. ప్రకృతినమ్బద్ధస్య భగవత్త్వాప్తివిరోధిత్వేపి, (౧) “శరీరమాద్యంఖలుధర్మసాధనమ్” (౨) “మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బద్ధమోక్షయోః” ఇత్యాదిరీత్యాసాధనానుష్ఠానానుగుణత్వాత్. అనుగృహీతశ్చ-(3) “సూక్ష్మస్తు తదర్హత్వాత్” ఇతిసూత్రభాష్యే “తస్యైవ్యక్త పరిణామవిశేషస్య శరీరస్య రథవత్ పురుషార్థసాధనప్రపుత్త్యర్హత్వాత్” ఇతి. (౪)

నచ - “సంసారసాగరంఘోరమ్” ఇతివచనవిరోధః; తత్ర - “సాగర ఇవసంసారః” ఇత్యుపమిత సమాసాశ్రయజేన నావ్యత్వసిద్ధ్యాచేతనయత్నే సనిస్త్యర్హత్వావగమాత్. నచ-(౪) “ఈశేశితవ్యసమ్బద్ధాత్” ఇతివచనవిరోధః; తత్ర “రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః” ఇతిజీవగతా2నుకూల్యస్య హేతుత్వప్రతీతేః. నాపి - (౫) “కృపాకాపుర్యపజాయతే” ఇతివచనవిరోధః; తత్రాపి “కాపి” ఇత్యస్యపరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షహేతుత్వ పరత్వేన నిర్దేశితత్వపరత్వాభావాత్. (౧౦)

కీచ్చ-ప్రాప్తౌ ఫలవిరోధిరూప త్రితయజ్ఞానస్య హేతుత్వే “త

(౧) (౨) వి-ప్ర-౬-౭-౨౮. (౩) బ్రహ్మసూ-౧-౪-౨,

(౪) లక్ష్యత-౧౭-౭౦. (౫) అహిర్బు-సం-౧౪-౨౮.

(౧) “తమేవంవిద్వాన్” (౨) “తమేవంవిదిత్వా” ఇత్యాదివిరోధః. అపిచ
 “తమేవంవిదిత్వా” (౩) “ధ్యాత్వాదేవమ్” (౪) “దేవంమత్వా”
 (౫) “ప్రేరితారఙ్మత్వా” (౬) “శరణంప్రాప్య” (౭) “భక్త్యాపర
 మయావాపి” (౮) “విద్యయాఽమృతమశ్నుతే” (౯) “ఇదంశరణ
 మజ్ఞానాం” (౧౦) “ఉపాయోఽయంచతుర్థస్తే” ఇత్యాదిషుత్వాశ్రు
 త్యాదిభిః తత్త్వజ్ఞానస్యసాధనత్వశ్రుతివిరోధః. (౧౧) “భిన్ననావాశిత
 స్తస్యభోయథాపారం నగచ్ఛతి జ్ఞానహీనం గురుంప్రాప్యకుతోమోక్షమ
 వాప్నుయాత్” (౧౨) “సృదేహమాద్యం ప్రతిలభ్యదుర్లభం ప్లవం
 సుకుల్యం గురుకర్ణధారమ్. మయాఽనుకూలేన నభస్వతేరితంపుమాన్
 భవాభింసతరేత్స ఆత్మహా” ఇత్యాదౌ ఆచార్యస్యశరీరస్యచ నౌస్థానీ
 యత్వాఽవగమాత్, (౧౩) “విష్ణుపోతంవిన్నానాఽన్యత్” ఇత్యాదివచన
 విరోధస్యాపినాఽవకాశః; అన్యథా-తత్రైవ “పరాయణమ్” ఇతి-పరశబ్దే
 నాఽవరసాధనాఽభ్యుపగమవిరోధః. భక్తిప్రపత్త్యోస్సాధనత్వేపి విష్ణు
 పోతవత్ అనన్యాధీనత్వాభావేనాఽవరసాధనత్వోపపత్తేః. అతపవ(౧౪)
 “యోవై వేదాంశ్చప్రహిణోతి” ఇత్యాదిరీత్యా పరముఖేన ప్రవర్తనం
 వినాస్వయమేవాఽచార్యావ తారముఖేన ప్రవర్తనాత్ మూలమన్త్ర
 స్య సర్వోత్కర్షసిద్ధిరితి ప్రత్యుక్తమ్; భగవత్సాత్వత్రాత్ ఆచార్యా
 వతారముఖేన ప్రవర్తనోపపత్తేః. అన్యథా శిష్యావతారస్య అమూల
 కత్వాపత్తేః. అజ్ఞాతార్థబోధనాదరాతిశయే నాచార్యావతారేపి స్వత
 స్సర్వజ్ఞస్యభగవత అజ్ఞాతార్థబోధే తదసమ్భవేన శిష్యాఽవతారాఽసమ్భ
 వాత్. అతపవ “గుహ్యనాం గుహ్యముత్తమమ్” ఇత్యుక్తస్య

-
- (౧) పురుషసూ. (౨) శ్వే-౩-౮. (౩) కఠ-౧-౧౨.
 (౪) కఠ-౨-౧౨. (౫) శ్వే-౧-౬. (౬) జిత-౧-౪.
 (౭) (౮) ఉశా-౧౦. (౯) లక్ష్మీతత్త్రే-౧౭-౧౦౦.
 (౧౦) (౧౧) (౧౨) (౧౩) విష్ణుధర్మ-౧-౫౯. (౧౪) శ్వేతా-౬-౧౮.

ప్రకాశనాత్, పశ్చరాత్రాదివత్ నూతననిర్మాణం వినానాదిసిద్ధ
స్యప్రకాశనాచ్చ, మూలమస్తే భగవత ఆదరాతిశయసిద్ధిరిత్యపిపరా
కృతమ్. భగవతః “మస్త్రం యత్నేనగోపయేత్” ఇతివిధివశ్యత్వా
ఽభావాత్; వేదవైదికమస్త్రాణాంకృత్స్వశః అనాదిసిద్ధత్వాచ్చ. (౧౧)

తస్మాత్పరమపురుషార్థ లక్షణాభ్యుదయ శిరస్కాననుష్ఠానఫల
కార్థజ్ఞానజనకీర్త్యరూపమప్రతిమవై భవం ననమ్యవతీతి. (౧౨)

సిద్ధాంతస్తు.—

శాస్త్రస్యనివర్తకజ్ఞానజననముఖేన ప్రయోజనపర్యవసానంనబా
ధితమ్. “దేహఽఽనక్తాత్మబుద్ధిః” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాప్రమాణ
తమమూలమస్త్రజనితజ్ఞానస్య నివృత్తిముఖేనప్రయోజనపర్యవసానస్యదు
రపహ్నవత్వాత్; (౧) “తద్దానమజ్ఞాన మతోస్యదుక్తిమ్” ఇతిన్యా

యేన సామాన్యేనమకారోక్త మస్త్రార్థజ్ఞానస్యనివృత్తిఫలకస్య, ఉకారనమ
శ్శబ్దోక్త తత్ఫలీభూతాఽప్రతిషేధస్యచ, భూతభవ్యసముచ్చారణ న్యా
యేన వ్యక్తచతుర్థివ్యక్తిఫలంప్రతి హేతుత్వస్యదురపహ్నవత్వాచ్చ.
నచ - “శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరి” “కర్తాశాస్త్రార్థవత్వాత్” ఇతి
నూత్రద్వయవిరోధః. తత్రభగవదీయ సాధనాఽనుష్ఠానఫలీభూత కృతి
మత్త్వస్యభగవద్గోదేక్షేనప్రవృత్తేరవఘాతస్వేదవదానుషక్తికభోక్తృ
త్వస్యచ వివక్షితతోపపత్తేః. (౧౩)

ఏతేన “కర్తాహమ్” “భోక్తాహమ్” ఇత్యనుభవవిరోధో
ఽపాస్తః. ప్రకృతిసంసర్గకృతపరమాత్మాధీన కర్తృతాజ్ఞానస్యప్రమితి
రూపత్వేఽప్యదృష్టద్వారకయత్కించిత్యలోదేశ్యకసాధనానుష్ఠానాఽర్హ
త్వలక్షణ కర్తృత్వజ్ఞానస్య భ్రమరూపత్వస్య నమశ్శబ్దాదిసిద్ధత్వాత్;
స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్య భోగాశ్రయత్వార్హత్వలక్షణ భోక్తృత్వజ్ఞానస్యాపి

తథాత్వాచ్చ. అస్యచ భ్రమద్వయస్యాఽనాద్యచిత్సమ్భవనిబద్ధనాఽహ
జ్కార మమకారమూలత్వేన దురపహ్నవత్వాచ్చ. అతపవఫలోద్దే
శ్యకాఽదృష్టద్వారక సాధనాఽనుష్ఠానాదికం జీవస్వరూపాజ్ఞానప్రయు
క్తమ్. యత్కించిత్యలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారక సాధనానుష్ఠానాన్
త్వ స్వప్రపృత్యుద్దేశ్యభోగాశ్రయత్వాఽన్వర్తవత్కణజీవగతస్వాభావిక
సారతమాకారరూపయాథా త్యజ్ఞానస్య తద్విరోధితాత్. (౧౪)

అతపవ (౧) “దాసభూతాస్సత్సర్వేహ్యత్తానః పరమాత్మనః |
నాన్యథా లక్షణంతేహం బద్ధేమోక్షేతత్తైవచ” ఇత్యుక్తానమశ్చబ్దా
పుపబ్బంహితౌ. అత్రేదమవధేయమ్. [దాసాశ్చ తే భూతాశ్చ-దాస
భూతాః]-దాసేనలబ్ధసత్తాకా ఇత్యర్థః. స్వశబ్దః-“ఆత్మానః” ఇత్యు
క్తాఽఽత్మపరః. సత్వాగస్త్రుకోపాధిత ఇత్యర్థః. అనాదిభగవంతాయా
తిరోహితత్వేన దాస్యరసాఽనావిర్భవాత్, సత్యామపిదాస్యయోగ్య
తాయాం తత్ఫలోపధానం నాస్తీతిభావః. సర్వశబ్దః-త్రివిధాఽఽత్మవ
ర్గపరః. హిశబ్దః - (౨) “పతింవిశ్వస్య” ఇత్యాదిప్రమాణ ప్రసిద్ధిపరః.
ఆత్మనోదాసభూతా ఇతివ్యాహతమ్; వ్యాపనభరణస్వామ్యానామాత్మ
పదార్థత్వాత్; స్వామినశ్చస్వత్వానుపపత్తేః, ఇత్యాశక్కాపరమాత్మ
సమాఖ్యయాపరిహృతా. నను - (౩) “అసన్నేవ సభవతి” ఇత్యత్ర
జ్ఞానస్య సత్తాలమ్భకత్వం శ్రుతమిత్యత్రాఽఽహ “నాన్యథా” ఇతి. “లక్ష
ణమ్”-భూతశబ్దోపాత్త భగవత్ప్రియత మత్వరూపసత్తాజ్ఞాపకమిత్యర్థః.
కైజ్జుర్యస్యాఽనుభవ జనితప్రీతికారితత్వేన ప్రేమాత్కట్టగర్భతయా
అనుభవాపేక్షయా కైజ్జుర్యమేవ భగవత్ప్రియతమమ్. “అసన్నేవ”
ఇత్యత్ర కైజ్జుర్యపర్యవృత్తానం భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణ సత్తాతిశయ
లాభ హేతురిత్యపి వివక్షితమితిభావః. అనుభవజనితప్రీతికారిత కైజ్జు-

ర్యమ్ (౧) “గుణైర్దాస్యముపాగతః” ఇత్యాదిరీత్యానిర్దేశకభగవత్కటాక్ష విశేషేణబద్ధదశాయామపినమ్భవతీత్యభిప్రాయేణాఽఽహ “బద్ధే” ఇతి. నను; - (౨) “సాఽశ్చ తేసర్వాన్ కామాన్” ఇత్యాదౌ అనుభవస్యైవ సామాన్యేన బ్రహ్మవిద్యాఫలత్వశ్రవణాత్, మస్త్రతాదౌ విశిష్టప్రపత్తివిద్యాయాపవతైజ్జగద్యపర్యంతఫలశ్రవణాచ్చ, మోక్షదశాయామనుభవమాత్రనిష్ఠానామపినద్యావాత్, (3) “ప్రియోహిజ్ఞాని నోత్పథమ్” ఇత్యాదిరీత్యా తేషాంభగవత్ప్రియతమత్వాచ్చ, దాస్యమేవ సత్తాలాభ హేతురిత్యయుక్తమిత్యత్రాహ “మోక్షే” ఇతి. మోక్షేచ తథైవేత్యర్థః. లక్ష్మీప్రభృతిదివ్యమహిమీవర్గఇవాఽనన్తగుడవిష్వక్సేనాది సూరివర్గ ఇవ భక్తేషుప్రపన్నేషు చ భగవత్ప్రియతమత్వతారతమ్యస్య ప్రామాణికత్వాదానన్తతారతమ్యా వహత్వాభావాచ్చ నదోష ఇతి భావః.

ఇథం దాస్యాఽపేక్షయా జ్ఞాతృత్వస్యప్రియతమత్వజ్ఞాపకత్వాఽభావేన లక్షణత్వనిషేధేనతి జ్ఞాతృత్వప్రయుక్త మనాద్యచిత్సమ్మన్ధని బద్ధసం యత్కించిత్యలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారకసాధనాఽనుష్ఠాతృత్వరూపం కర్తృత్వం ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యభోగాశ్రయత్వరూపం భోక్తృత్వం చలక్షణం నభవతీత్యభిప్రాయేణ “నాన్యథా” ఇతి సామాన్యతో నిర్దిష్టమితి. (౧౫)

అతపవేశ్వరస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం సాధనానుష్ఠానాదికమితి యుక్తమ్. అసంజ్ఞాచేనసర్వప్రవృత్తినిష్ఠత్వసమూలసంకల్పవత్ఫలక్షణనియన్తృత్వాఽపరపర్యాయేశ్వరత్వజ్ఞానేనతి, తస్యసత్వసంకల్పస్య నిర్దేశక ప్రసాదలబ్ధతయా ఫలార్థప్రసాదోద్దేశేన సాధనానుష్ఠానాఽసమ్భవాత్. సాధనానుష్ఠానవదేవ ఫలస్యాపి నిర్దేశక ప్రసాదసాధ్యత్వసమ్భవాత్. అతపవ తజ్ఞానవతః ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యఫలభోక్తృత్వాసమ్భవాచ్చ.

ఏవంయథేష్ట వినియోగ హేతుభూతసమ్బంధవిశేషా త్తక శక్తివిశేషరూప నిరుపాధికాఽసమ్మూచిత సర్వస్వామిత్యజ్ఞానవలంకరిత స్వామిత్వప్రతినియత నిరుపాధికాఽసమ్మూచిత చేతనాఽచేతనవినియోక్తృత్వ లక్షణశేషిత్యజ్ఞానవలంకరిత స్వామినఏవ స్వత్వాశ్రయ వస్తుభోగసాధనాఽనుష్ఠాతృత్వం స్వత్వాశ్రయ వస్తుభోక్తృత్వశ్చేతిజ్ఞానేన, చేతనస్వాపాధికంస్వశేషిత్యమితిజ్ఞానేనచ తదుభయసమ్మేషవాచ్య. అత ఏవ (౧) “పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వరమ్” ఇతిసర్వ స్వామిత్వమ్, ఆత్మేశ్వరత్వశ్చభగవదసాధారణముక్తిమ్. అత ఏవ (౨) “స్వత్వమాత్మనిసజ్ఞాతం స్వామిత్వంబ్రహ్మణిస్థితమ్” ఇతి జీవేశ్వరయోస్వత్వస్వామిత్వేవ్యవస్థయోక్తే. పూర్వోక్తయత్నఫలిత్వా నర్హత్వలక్షణ జీవస్వరూపయాథాత్మ్యస్య పూర్వోక్తేశ్వరత్వస్వామిత్వశేషిత్యానాశ్చ భిన్నభిన్నత్వేన జీవస్వరూపజ్ఞానహేతుపన్యాసేన, ఈ శ్వరస్వరూపజ్ఞానహేతుపన్యాసస్యగతార్థత్వమిత్యవ్యయముక్తిమ్. (౧౬)

అతఏవ ప్రాప్యకారవిశిష్టబ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానప్రయుక్తం తదితియుక్తిమ్. ఉత్తరవాక్యస్థనారాయణ పదతాత్పర్యవిషయీభూత శేషిత్యరూపప్రాప్యకారజ్ఞానేనతి తదసమ్మనస్యోక్తత్వాత్ ; ఉత్తరవాక్యస్థనమశ్వబ్రహ్మజ్యే చేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యానుషక్తిః చేతనభోగజనితప్రీతివిశేషశాలిత్యలక్షణప్రాప్యకారయాథాత్మ్యజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్యాచ్య. (౧౭)

అత ఏవ ప్రాపకాకారవిశిష్టబ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానం తద్విరోధిత్యపియుక్తిమ్. చేతనప్రవృత్త్యప్రతిరుద్ధరక్షణ ప్రవృత్తిమత్వలక్షణోపాయపరిబృథత్వజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్యాత్ ; భోజనార్థోత్కటక్షుధాదివదాత్మ్యని కరుచిరూపతయా తత్వజ్ఞానాదిరూపతయాచ దృష్టకారణీభూతస్వయంప్రయోజనభగవస్తుభోగ్లాసహేతు తదనుద్దేశ్యకసామ గ్రీవశసమ్మన్నముక్తి వ్యాజభూత సిద్ధోపాయకరణతాపూర్తిరూప భక్తి

ప్రతి, ప్రపా, రమస్త్రపదార్థోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౪౧

ప్రతి విషయత్వలక్షణప్రాపకాకారవిశిష్టసుసన్ధానస్య మోక్షఫలార్థమ
దృష్టాద్దేశేన మోక్షసాధనానుష్ఠాన విరోధిత్వాచ్చ. (౧౮)

కిచ్చ - జీవస్వరూపాదిజ్ఞానస్యేత్యాద్యప్రయోగము. తద్జ్ఞానస్య
స్వయంప్రయోజనాదదృష్టార్థత్వాగ్గీకారేణ మోక్షస్య మోక్షార్థాదృష్టా
ద్దేశేన సాధనానుష్ఠానాసాధ్యతయా నిర్హేతుకత్వభజ్జాభావాత్. తత్త్వ
జ్ఞానస్య దుఃఖజన్మ ప్రవృత్తిత్యాద్యనుసారేణ దృష్టవిధయా మోక్షసాధన
త్వేపి మోక్షస్యనిర్హేతుకభగవత్ప్రసాదలక్షణా దదృష్టసాధ్యత్వాభ్యుపగ
మేన తత్త్వజ్ఞానస్య స్వయం ప్రయోజనభగవత్ప్రసాదార్థత్వాభ్యుపగమేనచ
కుదృష్టిమతప్రవేశశక్త్యాంబులప్యనవకాశపరాహతత్వాచ్చ. (౧౯)

ఇత్యంపురుషార్థస్వరూపజ్ఞానంబద్ధిరోధిత్యపియుక్తిమ్. మూల
మస్త్రమస్త్రరత్నస్థనమశ్శబ్ద తద్వివరణశ్రుతి స్మృత్యాది ప్రమితసామ్న
దాయికాదర్శపరిశీలనశాలినాం స్వభోగస్యానుద్దేశ్యతయా పరప్ర
యోజనప్రవృత్తిరూపకై జ్యైష్ఠ్యవైవిధ్యవత్ప్రియతమత్వేన పరమోద్దేశ్య
త్వేన ముఖ్యపురుషార్థత్వాత్, తాదృశపురుషార్థజ్ఞానస్యస్వభోగోద్దే
శేన సాధనానుష్ఠాన విరోధిత్వాచ్చ. లోకదర్శనస్యచ “నవ్యేషఫా
ణోరపరాధః” ఇతిన్యాయపరాహతత్వాత్. ఏతాదృశపురుషార్థ
పరిజ్ఞానశాలినాం తదత్యంతాభినివేశస్యతదలాభక్షేతాతిశయానుసన్ధానస్యచ
(౧) “అహంసర్వం కిరిమ్యామి” (౨) “యావన్న చరణౌభ్రాతుః”
ఇత్యాదిప్రమాణప్రతిపన్నత్వాచ్చ. “కష్టంకర్మ” ఇతిన్యాయస్య (౩)
“సుసుఖంకర్తమ్” (౪) “క్వజపోవాసుదేవేతి” ఇత్యాది ప్రమాణానుసా
రేణ (౫) “పాదప్రహరః పరమంహిభాగ్యమ్” (౬) “కాంతాపాదతలా
హతి స్తవముదే” ఇత్యాది ప్రసిద్ధవిషయప్రవణానుభవానుసారేణచ
బేత్సర్గికత్వాచ్చ. (౨౦)

(౧) రా. అ-౩౧-౨౫. (౨) రా. అ-F౮-౮. (౩) గీ-F-౨.
(౪) (౫) (౬) మోక్షా

ఏవం ప్రకృతినమ్బుద్ధరూపవిరోధిస్వరూపజ్ఞానం సాధనానుష్ఠానాదివిరోధీత్యపియుక్తమ్. సమశ్చబ్రాహ్మణాః స్వభోగోద్దేశేన సాధనార్థస్వగతానుష్ఠానస్య నిషిద్ధత్వేపి, అనాద్యచిత్తమ్బుద్ధనిబద్ధనాఽహజ్ఞానమమకార జనితదుర్వాసనాబలేన స్వగతభోగోద్దేశేన సాధనానుష్ఠానానుష్ఠితే రానుభావికతయా, భగవత్కర్తృకిచేతనసంరక్షణ విరోధి సాధనానుష్ఠాన సమ్పాదకతయా ప్రకృతినమ్బుద్ధో భగవత్ప్రాప్తివిరోధీతి జ్ఞానవత్తా దృశసాధనానుష్ఠానానుష్ఠానాత్.

కిచ్చ-మోక్షోద్దేశేనసాధనానుష్ఠానం(౧) “సంసార సాగరంఘోరమ్” ఇతివచనవిరుద్ధమ్. తత్ర “సంసార ఏవసాగరం” ఇతిప్రసిద్ధసాగరాదన్యోఽయంసాగరం” ఇత్యేవంవ్యావర్తకేన సంసారశబ్దేనరూపకసమాసాఽఽశ్రయణాత్. ఉపమితసమాసాశ్రయణే ఉత్తరపదస్యగోణత్వాపత్తేః; “అనంతకేశభాజనమ్” ఇతిప్రసిద్ధసాగరవ్యావర్తకవిశేషణోపాదానానుపపత్తేశ్చ. ప్రసిద్ధసాగరస్వరూపస్య సాన్తతయా తత్ర అనంతకేశభాజనత్వస్యశక్తితమశక్యత్వాత్. “ఘోరమ్” ఇతిపదస్య “త్వామేవ” ఇతివక్ష్యమాణాఽవధారణోపపాదకతయా సాఫల్యస్యవక్తవ్యత్వేన మోక్షోద్దేశేనసాధనానుష్ఠానరూపస్వయత్నేన నిస్తర్తమశక్యత్వవైవిచిత్యేన తద్యోగేషణవిరోధాచ్చ. అన్యథా “త్వామేవ” ఇత్యవధారణవైయధ్యస్య దురుద్ధరత్వాత్. తదనన్వయస్యదుష్పరిహరత్వాచ్చ.

అపిచ - మోక్షస్య సాధనానుష్ఠానసాధ్యత్వే “ఈశేతివ్యసమ్భుద్ధాత్” ఇతివచనవిరోధః. (౨) “శక్తేస్సూపసదత్వాచ్చకృపాయోగాచ్చశాశ్వతాత్. ఈశేతివ్యసమ్భుద్ధాదనిదంప్రథమాదపి. రక్షిష్యత్యనుకూలాన్న ఇతియానుదృఢామతిః. సవిశ్వాసాభవేచ్ఛక్ర సర్వదుష్ప్రతినాశనం” ఇత్యత్రకృపాతత్ఫలీభూతనియమనవ్యాపారయోర్నిర్దేశాత్సత్సన్యాదరాతితయేన పృథక్పృథక్సతతయా అఘటితఘటనాసామర్థ్యే స్వ

రూపవ్యాప్త్యాఽన్తర్యామితయాచసూపసదత్వేచ తదన్వయస్య వివక్షిత
తయాచ, నిర్హేతుకశక్త్యాది చతుష్టయస్యైవ రక్షణహేతుత్వావగ
మాత్. అనుకూల్యేషితస్యైవహేతుత్వేనవివక్షితత్వాత్. అన్యథా
అనవస్థానాత్. (౧) “కర్తృఽవిద్యాదిచక్రేప్రతిపురుషమిహానాదిచిత్రప్ర
వాహే తత్రత్కాలేవిపక్తిర్భవతిహి వివిధానర్వసిద్ధాన్త సిద్ధా” ఇత్యా
ద్యనుగృహీతరీత్యా భగవదేకేవేద్యనిర్హేతుకకృపాకార్య కర్తృవిపాకకాల
విశేషేనిర్హేతుకకృపయైవాఽఽనుకూల్యస్యావిఫలితత్వోపపత్తేః. అనాదా
సంసారఇవాఽనన్తసంసారేపి “ఇదానీంరక్షణమ్” ఇతినిశ్చయోనస్యాదితి
శక్త్యాంపరిహర్తుం “సహిదృష్టేఽనుపపన్నంనామ” ఇతిన్యాయేన నిర్హే
తుకసాహాద్వాధీనయాదృచ్ఛికుసృత విష్ణుకటాక్షవిశేషాఽద్యేమానన్తర
భావ్యానుకూల్యశబ్దితాభిముఖ్యస్యాస్మాత్సాన్వయాభావికత్వాత్. సాత్విక
సమ్భాషణాఽఽచార్యప్రాప్త్యాదిముఖేనభగవాన్ అవశ్యమవిశమ్భేనరక్షి
ష్యతీతివిశ్వాసస్సమ్భవత్యేవేత్యభిప్రాయేణ “అనుకూలాన్నః” ఇత్యుక్త
మితిసాఫల్యసమ్భవాచ్చ. అన్యచ్చ - కృపాయాస్స హేతుకత్వం “కృపా
కాఘ్యపజాయతే” ఇతివచనవిరుద్ధమ్. సంస్కృతిచక్రభ్రమణాధీన దుఃఖా
కులవిషయకకృపాయాస్సంసారనివర్తకత్వాఽవశ్యమ్భావేన కాపీత్యన్య-
మాక్ష హేతుకత్వార్థకత్వేనైయథ్యాత్. “కృపాయోగాచ్చశాశ్వ
తాత్” ఇత్యనుసారేణ “దుఃఖాకులేకృపాజాయతే” ఇత్యుక్త్యాదుఃఖ
దర్శనమాత్రేణ కృపాజాయత ఇతివక్తుం కాపీత్యుక్తిః నిర్హేతుకత్వపరే
త్యేవయుక్తత్వాచ్చ. (౨౧)

కిచ్చ - ప్రాప్తృఫలవిరోధిరూప త్రితయజ్ఞానస్యేత్యాద్యప్రత్యయ
క్తమ్. తద్జ్ఞానస్యాఽదృష్టద్వారకత్వాభావేన “పథాః” ఇత్యన్యమో
క్షాదృష్టాద్దేశ్యకమాక్షసాధన పరత్వేనచవిరోధాభావాత్. ప్రాప్తృ
స్వరూపాదీనామేవం శబ్దోక్త విశేషణాన్తర్భావేన “తమేవ” ఇత్యవ

ధారణావిరోధాచ్చ. అన్తత్పక్షేవిరోధమూపాదయితుర్వితథమతిత్వా
పాతాచ్చ. ఏతేన త్వాశ్రుత్యాదివిరోధోఽపిదూరోత్సరితః; వ్యాజత్వ
మాదాయతదుపపత్తేః, (౧) “త్వామేవశరణం ప్రాప్య” ఇత్యాద్యవధారణా
విరోధాచ్చ. శరణశబ్దేన భగవతో దృష్టద్వారక మోక్షసాధనత్వసూ
ఫకరణత్వే ప్రతిపాదితే తత్త్రైవశరణాగతేః కరణత్వప్రతిపాదనస్యకరణస్యక
రణాన్తరాఽనపేక్ష్యత్వేనవ్యాహతత్వాచ్చ. సాధనానుష్ఠానమ్-అజ్ఞానకృత
మిత్యభిప్రాయేణ “మనీషిణః” ఇతిపదోపాదానవిరోధాచ్చ. ఇతరచ్చ,
మోక్షస్యసహేతుకత్వే “విష్ణుపోతంవినానాన్యత్” ఇతివచనవిరోధో
దుర్వారః; విష్ణుశబ్దేనవ్యాపకత్వపరేణ ప్రాదేశికపోతాన్తరస్య ప్రేరకసాపే
క్ష్యత్వవచనముఖేన తద్వైలక్షణ్యసూచనాత్. “సంసారాన్తర్లబ్ధమగ్నా
నామ్” ఇత్యనేనస్వయత్నవాసనాసహేతుత్వేన సంసారస్యవిరోధిత్వసూచ
నాత్. “విషయాక్రాంతచేతసామ్” ఇత్యనేన స్వభోక్తృత్వ బుద్ధిసహేతు
త్వేనతత్సూచనాచ్చ. “పరాయణమ్” ఇతిపరశబ్దేన ఉత్తృప్తపరేణ, చేత
నవ్యాపారసామాన్యస్య వ్యాజత్వేనత్యపి ఫలార్థప్రసాదసహేతుత్వలక్షణో
త్కర్తాఽభావసూచనేన తత్సాఫల్యోపపత్తేశ్చ. పరశబ్దస్య-అనన్యాధీనత్వ
పరత్వే విష్ణుశబ్దేనైవతత్సిద్ధ్యాపరశబ్దవైఫల్యపత్తేః; భగవదధీనత్వోక్తేః
పూర్వోక్తరీత్యా అయనపదార్థకరణత్వ విరోధిత్వాచ్చ. విష్ణుపోతం
వినాపరాయణం నాస్తీత్యేవ పర్యాప్తా గుర్వాదిచేతనస్య శరీరా
ద్యచేతనస్యచ నౌస్థానీయత్వోక్త్యాసాధనత్వే ప్రసక్తే పరశబ్దేనసిద్ధాం
తదుభయవ్యాప్తుత్తిం దృఢయితుం తదుభయస్యాఽపిదృష్టవిధయాసాధ
నత్వమేవ, నత్వదృష్టద్వారేత్యభిప్రాయేణాఽన్యచ్చుట్కీర్ణచ్చుబ్ధయోరు
పాదానేన “భిన్ననావాశితస్తస్యభి” ఇత్యాది వచనవిరోధాభావాచ్చ.

అచార్యాఽవతారబలేన సర్వోత్కర్షసిద్ధిరపియుక్తైవ. “స్వతస్త్రే
చ్ఛస్య” ఇతిన్యాయస్య అగతికగతిత్యేనాదరాతిశయస్యైవాఽఽచార్య

ప్ర-అ, ప్ర-పా, ర-మస్త్రపదార్థోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౪౫

వతారమూలత్వాత్. జ్ఞాతార్థస్యశిష్యావతారాభినయేన పునరనుసన్ధాన
స్యాప్యాదరాతిశయకృతత్వేనైవవక్తవ్యత్వాచ్చ. పరమరహస్యప్రకాశనం
అపూర్వనిర్మాణంవినాస్థితస్యైవసుఖేనప్రకాశనశ్చసర్వోత్కర్షహేతురిత్యపి
యుక్తమేవ. మస్త్రగోపనస్య (౧) “అవృణోతి వివృణోతివీక్షితః” ఇతి
న్యాయప్రాప్తత్వేన(౨) “మస్త్రంయత్సేనగోపయేత్” ఇత్యన్యైకరణే
ప్రత్యవాయమాత్రపరత్వాద్విషయవైలక్షణ్యేన మస్త్రగోపనస్యభగవత్ప్రసి
ప్రాప్తత్వేపి శిష్యావతారముఖేన యాదవగిరిమాహాత్మ్యోక్తిరీత్యాపరా
శరపారాశర్యాదీనాం బహునాం మహర్షీణాం *అష్టాక్షరాఖ్యమను
రాజపదత్రయార్థనిష్ఠాపర్యవ్రతమన్తార్థనిర్ణయోపయోగి తదర్థజిజ్ఞాసాత్పా
దనస్య మూలమస్త్రసర్వోత్కర్షం వినాదురుపపాదత్వాచ్చ. వేదవై
దికమన్త్రాణాం సర్వేషామనాదిసిద్ధత్వేనాపి న్యాయనిరపేక్షతయా స్ఫుటత
యాచ జ్ఞాతవ్యసకలాథప్రతిపాదకత్వస్యశ్రుత్యాదివివరణసిద్ధతయానా
దిసిద్ధస్య ప్రకాశనమేవాత్రాచార్యావతారముఖేన వివక్షితమితి
నూతననిర్మాణంవినాతాదృశానితరసాధారణధర్మవిశిష్టవేషేణానాదిసి
ద్ధస్యమూలమస్త్రస్యప్రకాశనం సర్వేషామనాయాసేన నిష్కళంకత
యాచ మోక్షోపయోగిదృఢతరనిర్ణయార్థమేవేతి స్థితప్రకాశనేనాపి
సర్వోత్కర్షసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్. (౨౨)

తస్మాత్ పరమపురుషార్థలక్షణాభ్యుదయ శిరస్కానసనుష్ఠాన
ఫలకార్థజ్ఞాన జనకత్వరూపంప్రతి తన్త్రసిద్ధాంతతయాప్రతిమవైభవం
సమ్భవత్యేవేతి. (౨౩)

అతేదమ్, “సంసారికల్” ఇత్యాదిసూత్రస్థపదానాం తాత్పర్య
మునుసన్ధయమ్.

(సంసారికల్ తక్తై యమ్ ఈశ్వరనై యమ్ మఱన్తు) ఇత్యత్ర
“సంసారికల్” ఇతిపదేన సాధనానుష్ఠానాదిహేతుభూత దుర్వాసనా

మూలభూతః, వక్ష్యమాణస్వరూపాఽజ్ఞానహేతుభూతశ్చాఽనాద్యచిత్స
 మ్బన్ధోవివక్షితః. “తద్భై యమ్” ఇత్యనేన పూర్వోక్తియత్నఫలిత్వా
 ఽనర్వత్వవిశిష్టజీవస్వరూపజాతం వివక్షితమ్. “ఈశ్వరఽయమ్” ఇత్య
 నేన ఈశ్వరత్వతద్ధేతుభూతశేషిత్వ పూర్వోక్తప్రాప్యప్రాపకాకార
 చతుష్టయవిశిష్టం బ్రహ్మస్వరూపం వివక్షితమ్. “మఱిన్దు” ఇత్యనేన
 విస్మరణవాచినా, అనాదికాలమారభ్య అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వం వివక్షితమ్;
 సంసారిణాం స్వస్వరూపాఽజ్ఞానస్యాఽనాదిసిద్ధత్వేన విస్మరణరూపముఖ్యా
 థాసమ్భవాత్. (౧) “తద్జ్ఞానమజ్ఞానమతోఽన్యదుక్తిమ్” ఇతిన్యాయేన
 స్వస్వరూపాదిజ్ఞానార్థమేవ భగవత్తాత్పర్యంతప్రదానాత్. ఈశేతివ్య
 సమ్బన్ధాదేర్నిరతిశయకీల్యాణగుణత్వేన సదాఽనుభవితం యోగ్య
 త్వాచ్చ స్వస్వరూపాదిజ్ఞానస్య దృష్టవిధయా పరమపురుషార్థలక్షణమో
 షోపయోగిత్యాచ్చ. అతఏవ (౨) “మఱిన్దేనై మున్నమ్” ఇతి
 శ్రీమత్పరకాలసూరిభిర్విస్మరణస్యాఽనాదిసిద్ధత్వమను గృహీతమ్. అనేన
 స్వస్వరూపాదిజ్ఞానస్యైవ పరమపురుషార్థత్వ మనాద్యలాభకేశాఽఽవ
 హత్వశ్చ వక్ష్యమాణోపయోగితయాసూచితమ్. అనేన నిర్వేతుకత్వ
 భక్తకుదృష్టిమతిప్రవేశప్రసక్తయోఃపరిహారోపసిద్ధిః; దృష్టవిధయా అవ
 శ్యజ్ఞాతవ్యత్వస్యాపి సూచితత్వాత్.

(ఈశ్వరకై జ్ఞైర్వైయుమిదున్దు) ఇత్యత్రపునః *ఈశ్వరశబ్దేన
 ప్రథమోపకారకవిషయే స్వయంప్రయోజన శేషవృత్తేరాచిత్వంనూ
 చ్యతే. *కై జ్ఞైర్వై జ్ఞేన, పూర్వాచార్యప్రయోగప్రసిద్ధ్యాపరప్రయో
 జన ప్రవృత్తిర్వివక్షితా. “కై జ్ఞైర్వైయుమ్” ఇత్యపిశబ్దేన “మఱ
 న్దుమ్” ఇత్యుక్త జ్ఞానరూప పురుషార్థాలాభసముచ్చయోవ్యజ్యతే.
 “ఇమన్దు” ఇత్యనేన స్వరూపజ్ఞాన్ప్రతి కై జ్ఞైర్వైస్య స్వయం ప్రయోజ
 నత్వమ్, (౩) “ఈశ్వరాయ నివేదితుమ్” ఇత్యుక్తిర్తాత్కై జ్ఞైర్వైర్థమేవ

కరణాదిప్రదానేన తద్వైఫల్యశ్చసూచ్యతే. అత్రకైజ్జుర్యరూపఫల
జ్ఞానాలాభోపి గర్భితః. (ఇంద్రియేణైవ ఇంద్రియమిన్ద్రీయే) ఇత్యత్ర
ప్రాథమికాలాభశబ్దేన పూర్వోక్తాలాభచతుష్టయం వివక్షితమ్.
“ఇంద్రియమ్” ఇతిబహువచనేన “అభయంనోఽస్తు” ఇత్యుక్తానాం
బహునామలాభకేశోభిషేతః. ద్వితీయాలాభశబ్దేన తత్కార్యకేశో
లక్ష్యతే. “ఇంద్రియమ్” ఇత్యపిశబ్దేన పూర్వోక్తమలభ్యచతుష్టయం
సూచ్యతే. కిచ్చ - (౧) “భూయోఽపిదృశ్యతేసా - కోపేపికాంతం
ముఖమ్” (౨) “యత్త్వన్నేత్రసమానకాంతి” ఇత్యాదిరీత్యాఅత్యల్ప
విషయేషు అవివేకినామనపాయినీ అలాభకేశానుసన్ధానపరిపాటీ
దృష్టా. ఏవంస్థితేపరమపురుషార్థభూత స్వస్వరూపజ్ఞానాద్యలాభకేశా
ఽననుసన్ధానం చేతనానామత్యంతమయోగ్యమిత్యయోగ్యతాంద్యోతయ
త్యపిశబ్దః. అత్రఫలాఽలాభతత్త్వేశాలాభోక్త్యా పురుషార్థస్వరూ
పాలజ్ఞానం సూచితమ్. తదుభయముభేన తత్సూచనశ్చతస్యపరమ
పురుషార్థాలాభహేతుత్వద్యోతనాయ.

(సంసారమాకిఱ పెరుజ్గడలిలే విఘ్నస్తు నోపుపడ) ఇత్యత్ర“సం
సారమాకిఱ” ఇత్యనేన, (౩) “సంసారసాగరమ్” ఇత్యత్ర-రూపకసమా
సస్సూచితః. “పెరుజ్గడల్” ఇత్యనేన “ఘోరత్వమనంత్రకేశ భాజనత్వశ్చ
ప్రసిద్ధసాగరవైషమ్యమభిషేతమ్. “విఘ్నస్తు” ఇత్యనేన పాతాళని
మగ్నత్వాత్ భగవద్యత్నేన వినాదు స్తరత్వం సూచితమ్. “నోపుపడ”
ఇత్యనేన “కణ్డటి” “కేట్టటి” “హోయటి” ఇతిన్యాయోపినేతిసూచితమ్.
అనేనవిరోధిస్వరూపాజ్ఞానంకార్యముభేన సూచితమ్. “స్వయత్నవాసనా
జనకత్వేన సంసారో భగవత్ప్రాప్తివిరోధి” ఇతిజ్ఞానాలాభావేనస్వయం
సాధనాలనుష్ఠానేన స్వభోగపరతయా అనర్థభాజోభవంతి ఇతిలా
భాత్. అత్రసంసారస్య విరోధిత్యాఽజ్ఞానాత్ భగవతః ప్రాప్త్యాపే

తేయా ప్రాపకీర్వావత్, నివర్తకత్వ లక్షణోపాయాకారాఽజ్ఞానమపి సూచితమ్.

ఇత్యంభగవత్ప్రసక్తింవిన్నై వచేతస్యానాదికాలమవస్థానము క్తమ్. అథచేతనప్రసక్తిం విగాభగవతోఽనాదికాలమనవస్థానముచ్యతే, “సర్వేశ్వరన్” ఇత్యాదిగా సూత్రార్థేన. పూర్వమ్ ఈశ్వరత్వజ్ఞానంస్వయత్నవిరోధి ప్రథమోపకారకత్వానుసంధానరూపఞ్చేత్యేవం యోగార్థమాత్రవివక్షయా ఈశ్వరశబ్దోద్విరుక్తః. అత్రతువిశేష్యసమర్పణాయ రూఢ్యర్థస్యాపి వివక్షితత్వసూచనాయనై రూప్యేణనిర్దేశకృతః; సర్వేశ్వరశబ్దస్య భగవన్నామత్వాత్. ఉక్తిచ్చ శ్రీసహస్రనామాధ్యాయే (౧) “అజస్సర్వేశ్వరస్సిద్ధః” ఇతి. శ్రీవిష్ణుపురాణేచ-(౨) “సర్వేశ్వరస్సర్వదృక్సర్వవేత్తాసమస్తశక్తిఃపరమేశ్వరాఖ్యః” ఇతి. అనుగృహీతచ్చ భగవతాభాష్యకారేణజ్ఞానాసూత్రే బ్రహ్మశబ్దార్థప్రస్తావే “సచసర్వేశ్వర ఏవ” ఇతి; “అతస్సర్వేశ్వర ఏవజ్ఞానాకర్తృభూతంబ్రహ్మ” ఇతిచ. శీమద్ద్రమిహోపనిషద్భాష్యేచమహాప్రవేశోపక్రమే కలిజిజ్జగదాచార్యైరనుగృహీతమ్; (౩) “శ్రియఃపతియాయ్ అవాప్తసమస్తకామనాయ్ సమస్తకల్యాణగుణాత్మకనాన సర్వేశ్వరన్” ఇతి. నారాయణశబ్దం విహాయ సర్వేశ్వరశబ్దప్రయోగశ్చ “ఈశేశితవ్యసమ్బద్ధాదనిదం ప్రథమాదపి” ఇతిపూర్వోక్తవచనార్థ విశేషస్మారణార్థః. (నోపుపద - తన్కృపైయాతే) ఇత్యనేన (౪) “జీవేదుఃఖాకులే విష్ణోఃకృపాకాపుష్పజాయతే” ఇతివచనంస్మరితమ్. “తన్” ఇత్యనేన స్వాసాధారణ్యోక్త్యా నిర్దేశతుకత్వం వివక్షితమ్.

(ఇవర్కళో) సంసారికీర్త్యర్థః. ప్రకృతిసమ్బంధవశేన స్వయత్నస్య భోగపరా ఇతియావత్. “మఱిన్దు” ఇత్యాదిక్రియాపఞ్చకమపి ఇదం

(౧) సహస్రనామ.

(౨) వి-పు-౬-౫-౮-౬.

(౩) భగవద్విషయ.

(౪) అహిర్బుధ్నిఃసం-౧౪-౩౮.

ప్ర-అప్ర-పా, ర-మన్తపదార్థోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౪౯

శబ్దేన పరామృశ్యతే. (తన్నై) స్వయత్నస్వభోగానర్హజీవస్వరూపస్య, నిరుపాధికతయా ఈశ్వరం స్వామినం శేషిణం కై జ్ఞుర్యప్రతిసమ్బన్ధినం నిరపేక్షప్రాప్యప్రాపకం నిరపేక్షవిరోధినివర్తకేత్వైర్థ్యం. అనేన (౧) “తమేవంవిద్వాన్” ఇత్యాదివిరోధపరిహారస్సూచితం. (అతీస్తు) ఇతి జ్ఞానస్య వ్యాజత్వ మభిప్రేతమ్. అనేనత్వాశ్రుత్యాదివిరోధపరిహారస్సూచితం “మరమ్ - కరై శేరుమ్బడి” ఇత్యన్వయం. (మరమ్)- మార్గ తరుం, కూలంయథాప్రాప్నోతి, తథేత్వర్థం. అనేన ఆచార్యస్యశరీరస్యచ నౌస్థానీయత్వేనోక్తావపి, (౨) “నిర్దేతుక కటాక్షేణమదీయేనమహా మతే! ఆచార్యవిషయికారాత్ప్రాప్నోతి పరాంగతిమ్” (౩) “మయానుకూలేన నభస్వతేరితమ్” ఇత్యుక్తిరీత్యా భగవత్ప్రేరణాభావే ఆచార్యసమ్బన్ధాదేరపి దుర్లభతయా ఆచార్యసమ్బన్ధాదికం మోక్షప్రతి దృష్టకారణతయా వ్యాజభూతం నిర్దేతుక భగవత్ప్రసాద ఫలమేవేతి సూచితమ్.

(తానేశిష్యనుమాయ్) ఇత్యత్రావధారణేన “తాన్” ఇతిపదో పాత్రసర్వేశ్వరత్వస్య శిష్యాచార్యభావస్యచ విరోధస్సూచ్యతే. అజ్ఞైస్త్వైవశిష్యత్వాత్; (౪) “ఆచినోతిహిశాస్త్రాథాన్” ఇత్యాదేర్భగవత్ప్ర సాదలబ్ధజ్ఞానవత్ప్రేరణాత్సర్గికత్వాచ్చ. అనేనశిష్యాచార్యభావో భేద ఘటితఇతిసూచ్యతే. ఆచార్యత్వమ్-అవతారేణసాక్షాత్సమ్పాదయితుం శక్యం; శిష్యత్వస్తు అవతారేణాపి స్వస్మిన్ శిష్యత్వభావనయానన్యత్ర సమ్పాదనీయమితిశిష్యత్వస్యావచార్యత్వావపేక్షయా దుర్లభతయా తత్ర భగవతః ఆదరాతిశయోన్మీతిద్యోతనాయ “శిష్యనుమాయ్” ఇతిప్రథమోపాత్తమ్. అతపవశ్రీమత్పరకాలసూరిభిరపి (౫) “సరనా రణనాయులక త్తటనూల్ శిక్తామైవిరిత్తవన్” ఇత్యత్ర శిష్యావతారం ప్రథమోపాత్తం. తత్ర“ఉలకత్తు”ఇత్యనేన శిష్యావతారస్యాపి భావనా

ముఖేనాన్యత్రైవజ్ఞానం ఫలమితిసూచితమ్. [అటనూల్] ధర్మ శాస్త్రమ్. [శిక్షామై] అసంక్షోచేన. [విరితవన్] ప్రకాశితవాని త్యర్థం. మూలమస్త్రేసాక్షాద్భగవతపవ సాక్షాద్ధర్మత్వస్థాపనాత్ ధర్మ శాస్త్రప్రకాశనం అవతారఫలతయానుగృహీతమ్. “నిష్ఠ” ఇత్య శేష శిష్యాల్లచార్యావతారయోర్నైరధ్యేయ సంశ్లేషలక్షణసాశీల్యా యోఽస్తీతివ్యజ్యతే.

(తిరుమస్త్రతై) ఇత్యత్ర పరమపురుషార్థలక్షణాభ్యుదయశిర స్కాన్తననుస్థాన ఫలకజ్ఞానజనకత్వలక్షణయోగార్థోత్కర్షస్య విశేషణత్వ వివక్షయానాదిసిద్ధంతాదృశజ్ఞానజనకత్వమపి ప్రకాశితవానితిసూచ్య తే. “నోవుపడక్కపైయాలే - ప్రకాశితవాన్” ఇతి సమభివ్యాహరేణ (౧) “అనృశంస్యం పరోధర్మం” ఇత్యుక్తాన్తనృశంస్యేన పరమరహస్య మపిప్రకాశితవానిత్యపిసూచ్యతే. (అరుళినాన్) ఇతితుపూజోక్తిః. ఇథ మర్థద్వయవివక్షయా “అరుళిచ్చెయ్తాన్” ఇతి నానుగృహీతమితి.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్య విరచితే (౨౪)

రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయే

ప్రథమపాదే

మస్త్రశబ్దయోగార్థోత్కర్ష

సమర్థనంనామ

చతుర్థాధికరణమ్

సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే పంచమాధికరణమ్.

మూ. — (౬) శిష్యనాయ నిష్ఠతు శిష్యనిరుక్కుమిరుప్పు నాట్టా
రటియామైయా లే అత్తై అటిప్పికైక్కాక.

అత్ర శిష్యావతారబలేన పూర్వం సాధితో మూలమస్త్రస్య సర్వో
త్కర్షస్సమ్భవతీన వేతి విచారః; తదర్థం శిష్యావతారస్య శిష్యులక్షణ పరి
జ్ఞానఫలకత్వం సమ్భవతీన వేతి; తదర్థం శిష్యులక్షణపరిజ్ఞానమావశ్యకమ్
న వేతి. తత్పరిజ్ఞానమ్ ఉపదేశేన సమ్భవతీన వేతి. (౧)

తత్ర పూర్వపక్షః, —

శిష్యావతారబలేన పూర్వోక్త సర్వోత్కర్షో న సమ్భవత్వేన;
సాక్షాదేవ అజ్ఞాతజ్ఞాపనాయాఽదరాతి శయేనాఽచార్యావతార
సమ్భవేపి సర్వజ్ఞస్య అజ్ఞాతార్థజ్ఞానాఽసమ్భవేన శిష్యావతారస్యాదరాతి
శయశ్చ తత్వాసమ్భవాత్. స్వాతంత్ర్యకృతత్వేనైవ వక్తవ్యత్వాచ్చ.
నచ - స్వాభినయేన అన్యేషాం అజ్ఞాతజ్ఞానార్థం శిష్యావతారస్సమ్భవతి;
స్వధర్మభూతాచార్యత్వవత్సుకరత్వాభావేన అభినయేన పరేషామజ్ఞాతా
ర్థజ్ఞాపనే ఆదరాతిశయశ్చ సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. అజ్ఞాతార్థజ్ఞాపనస్య పరే
షాం తత్వజిజ్ఞాసాదినత్వే ఆచార్యావతారేజైవ సమ్భవాత్; తదసత్వే
శిష్యావతారేణాప్యసమ్భవాత్. కృపామాత్రప్రసన్నాచార్యావతా
రస్య శిష్యానువృత్తినిరపేక్షత్వేన శిష్యులక్షణపరిజ్ఞానార్థం శిష్యావతార
ఇత్యస్యాఽసమ్భవాచ్చ. శిష్యాణాంతత్వజ్ఞానార్థం శిష్యులక్షణపరిజ్ఞానాఽ
నవశ్యమ్భవాచ్చ. ఆచార్యోపదేశేనైవ తత్వజ్ఞానవత్ శిష్యులక్షణ
పరిజ్ఞానసమ్భవాచ్చ. ఉపదేశాఽప్రామాణ్యశిష్కాయాం శిష్యావతారా
భినయేనాప్యన్యేషాం తత్వజ్ఞానోత్పాదనాఽసమ్భవప్రసక్తావేతి. (౨)

అత్రాయంరాధాస్తంః—

శిష్యావతారబలేన మూలమస్తస్యసర్వోత్కర్షసాధనం సమ్భవ
త్యేవ. అభినయేన పరేషామజ్ఞాతజ్ఞాపనార్థం ఆచార్యావతారాపే
క్షయా శిష్యావతారస్యైదికాదర విషయత్వోపపత్తేః. నచజిజ్ఞా
సాదినత్వే శిష్యావతారనైఫల్యమితివాచ్యమ్. జానశ్రుతేః పరాఽనుగ్ర
హార్థప్రవృత్తహంసద్వయోక్త రైక్వస్తుతి జానశ్రుతినిద్ధావాక్యశనణేన
బ్రహ్మజిజ్ఞాసాయాః బ్రహ్మవిదైక్విజిజ్ఞాసాయాశ్చతత్సమీపజగమి
షాయాశ్చ ఉత్పత్తివత్, శిష్యావతారాఽభినయేనైవ తత్త్వజిజ్ఞాసాద్యు
త్పత్త్యుపపత్తేః; శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానార్థం శిష్యావతారసమ్భవాచ్చ. కి
పామాత్రప్రసన్నాచార్యవిషయే తత్తోపదేశే హేతుభూత ప్రసాదార్థం
శిష్యానువృత్త్యనపేక్షాయామపి గురుమస్త్రదేవతాద్వేషోపేక్షాదీనాం
తత్త్వజ్ఞానోత్పత్తి ప్రతిబద్ధకతయా, (౧) “యస్యదేవేపరాభక్తిః” (౨)
“సదాకార్యా” (౩) “యాదృశీభావనాయత్ర” (౪) “విశ్వాసఃఫల
దాయకః” (౫) “యస్యయావాంశ్చవిశ్వాసః” (౬) “శుద్ధభావం
గతోభక్త్యా” (౭) “నచాఽశుశ్రూషవేవాచ్యం నచమాంయోభ్య
నూయతి” (౮) “ననాస్తికాయవక్తవ్యం నాఽభక్తాయకదాచన” (౯)
“తద్విద్ధిప్రణిపాతేన” ఇత్యాదిప్రమాణబలేన గురుమస్త్రదేవతాభక్త్యా
దీనాం అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం అద్వేషాదిరూపత్వేన తత్త్వజ్ఞానకారణ
తయాచ, (౧౦) “ఆస్తికోధర్శశీలశ్చ” (౧౧) “శరీరంవసువిజ్ఞానమ్”
(౧౨) “సద్బుద్ధిస్సాధుసేవీ” ఇత్యుక్తశిష్యలక్షణపరిజ్ఞానస్య శిష్యనిష్ఠాస
మ్పాదనముఖేన తత్త్వజ్ఞానార్థమేవాఽఽవశ్యకత్వాచ్చ. శ్రుత్యాద్యుక్త
తత్తోపదేశప్రామాణ్యస్వీకారే విరహేవాసార్వజనీనతయా గురూ
త్కర్తృపాదకస్య శుశ్రూషాదేః కర్తవ్యతోపదేశే హేతుదర్శనాధికరణ
న్యాయేన లోభాదిమూలత్వశక్తియాదృగ్తేనాఽత్యంతానభిజ్ఞానామపి
(౧) శ్లోకా-౬-౨౩. (౭) గీ-౧౮-౬౭. (౯) గీ-౪-౩౪. (౧౨) న్యాయవిశిష్ట-౨.

“సజాతీయేన గృహ్లాన్తి సజాతీయమ్మగపక్షిణి” ఇతిన్యాయేనానుష్ఠానే నేవ ఉపదేశేన శిష్యనిష్ఠాసమ్బాదనస్య దుస్సాధత్వాచ్చేతి. (3)

సూత్రార్థస్తు - (శిష్యనాయనిష్ఠతు) శిష్యతయానైర్ధన్వేణసం శ్లేష ఇత్యర్థః. అనేనానుచార్యావతారాపేక్షయా శిష్యావతారే సాశీ ల్యాన్తిశయసూచనాత్, పరకీయ శిష్యత్వస్యలోకరీత్యా ప్రయాససా ధ్యత్వేన మనస్థైర్యసూచనాచ్చ తత్రాదరాతిశయస్సూచితః. (శిష్యనిరు క్కుమిరుప్పు) శిష్యనియతస్వభావ ఇత్యర్థః. అనేనకాదాచిత్కానువర్తనాదేర్లోకసిద్ధత్వేపి “ఆ స్తికోధర్మశీలశ్చ” ఇత్యాద్యుక్త స్వభా వవిశేషా నలోకసిద్ధా ఇతిసూచితమ్. (౪)

తథాహి - (౧) “ఆ స్తికోధర్మశీలశ్చ శీలవాన్ వైష్ణవశ్శుచిః | గమ్భీరశ్చతురోధీరశ్శిష్య ఇత్యభిధీయతే”. [ఆ స్తికః] శాస్త్రోక్తిమ స్తీతిదృఢాధ్యవసాయశాలీత్యర్థః. ఇథముపదేశమూలభూత శాస్త్రవి శ్వాసఉక్తిః; శాస్త్రవిశ్వాసాభావే గురూపదేశవైఫల్యప్రసక్తాత్. అథసమ్యక్జ్ఞానహేతుభూతసత్వవివృద్ధిహేతుభూతంధర్మానుష్ఠానమాహ (ధర్మశీలశ్చ) ఇతి. [శీలవాన్] (౨) “దోషైకదృక్కురోభాగీ” ఇత్యు క్తపురోభాగిత్వం వినా గుణగ్రహణై కశీలఇత్యర్థః; సాశీల్యగుణస్యశిష్య త్వానుపయోగాత్. [వైష్ణవః] “యస్యదేవేపరాభక్తిః” ఇత్యాద్యు క్తవిష్ణుభక్తిమానిత్యర్థః. “ధర్మశీలశ్చ” ఇతి - కృత్యకరణముక్తిమ్; [శుచిః] ఇతి - అపృత్యాకరణముచ్యతే. [గమ్భీరః] ప్రణిపా తసేవాదౌప్రయాసేసత్వపి తదనావిమూరశీల ఇత్యర్థః. [చతురః] గుర్వ భిమతసర్వశుశ్రూషాసు సమర్థ ఇత్యర్థః. [ధీరః] ధియంతాతీతి- ధీరః; (3) “రాదానే, ఆదానేచ” (౪) “తస్మైదేయంతతో గ్రాహ్యమ్” ఇత్యుక్త రీత్యా జ్ఞాతార్థబోధనే అజ్ఞాతార్థావగాహనేచ సమర్థ ఇత్యర్థః. ఏవ

మూఁతః, [శిష్య ఇత్యభిధీయతే] ఉక్తగుణాప్తకశాలీ శిష్యశబ్దముఖ్య వ్యవహారవిషయ ఇత్యర్థః. (౧) “శాసు-అనుశిష్టే” “అనుపూర్వః శా సిఃవివిచ్యజ్ఞాపనార్థః” ఇతిశాబ్దాః; అస్మాద్ధాతోఽకిర్ణణి యత్రవ్యత్యయే, (౨) “శాస ఇదజ్ హలోః” ఇతి ఉపధాయా ఇత్వేచషత్వేచ, శిష్య ఇతిభవతి. ఉక్తగుణాప్తకవాన్ వివిచ్యజ్ఞాపనయోగ్యత్వరూపనిమిత్త సమ్భవాత్ శిష్యశబ్దవాచ్య ఇత్యర్థః. (౧)

(౩) “శరీరంవసువిజ్ఞానంవాసః కిర్ణగుణానసూన్! గుర్వర్థం ధారయేద్యస్తు సశిష్యోనేతర స్సృతః” సర్వ పకారగురుశుశ్రూషార్థ తయా శరీరధారణం “శరీరంధారయేత్” ఇత్యనేన వివక్షితమ్. సర్వ స్వదానేనాపి విద్యార్థం గురుప్రీతిస్సమ్పాదనీయేతి “వసు-ధారయేత్” ఇత్యనేనవివక్షితమ్. లభ్యాపివిద్యాగురుప్రీత్యర్థేత్యధ్యవసాయః “విజ్ఞానం ధారయేత్” ఇత్యనేన వివక్షితః; (౪) “శిష్యప్రకర్షోయశనేగురూ కామ్” ఇత్తుక్తే. [వాసః] వస్త్రాద్యలక్ష్యార్థః, గృహాద్యుపక రణంవేత్యర్థః; విద్యాఫలతయాగృహాదిలాభేచ గుర్వర్థత్వబుద్ధిఃకార్యే త్యర్థః. విద్యాఫలీభూతేఽనుష్ఠానే, అమానిత్యాద్యాత్మగుణజాతే, సకల విద్యాపారంగతతాయాం శతాయుస్సమ్పూర్ణ తాయాశ్చ, (౫) “ప్రశ స్తిస్సారాజ్ఞః” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాగుర్వర్థత్వబుద్ధిఃకార్యేతి, “కిర్ణ గుణానసూన్” ఇతిపదత్రయేవివక్షితమ్. “యస్తు” ఇతి - ఏవమూహ తాధ్యవసాయశాలీన ఏవ. వివిచ్యజ్ఞాపనం సద్యఃఫలమిత్యభిప్రాయేణ “సశిష్యోనేతర స్సృతః” ఇత్తుక్తమిత్యర్థః. (౬)

(౬) “సద్బుద్ధి స్సాధుసేవీసముచితచరిత స్తత్వబోధాభిలాషీ శుశ్రూషు స్త్యక్తమానఃప్రణిపతనపరఃప్రశ్న కాలప్రతీక్షిః శాస్త్రోదాంతో నసూయశ్శరణముపగతశ్శాస్త్ర విశ్వాసశాలీ శిష్యఃప్రాప్తఃపరీక్షాంకిృత విదభిమతం తత్వతశ్చిక్షణీయః” ఇతి. [సద్బుద్ధిః] గహనన్యాయాఽవ

ప్ర-అ, ప్ర-పా, గి-శిష్యావతారప్రయోజన సమర్థనాధికరణమ్. ౧౧౧

గాహనయోగ్యబుద్ధిశాలీత్యర్థం. [సాధునేవీ] (౧) “గురుసన్నిధిమా
త్రేణ” ఇత్యుక్తరీత్యా సన్నేధానమాత్రేణ స్వస్యజ్ఞానోదయహేతుభూత
సాధుజనసేవాపర ఇత్యర్థం. [సముచితచరితం] సమ్యక్ జ్ఞానోదయార్థం,
అకృత్యకరణకృత్యాఽకరణలేశరహిత ఇత్యర్థం. [తత్వబోధాభిలాషీ] (౨)
“సువ్యాపృతానిమహతాంసుకృతానితతస్తతః! సశ్చిన్వన్ ధీర ఆసీత
సిలహరీసిలంయథా” (౩) “మధులుభోయథాభృజం పుష్పాత్పుష్పా
న్తరం వ్రజేత్ | జ్ఞానలుబ్ధస్తథాశిష్యో గురోర్గుర్వన్తరంవ్రజేత్” ఇత్యు
క్తరీత్యా అజ్ఞాతార్థజ్ఞానసమ్మాదనైకశీల ఇత్యర్థం. [శుశ్రూషుః] గురు
విషయే సర్వప్రకారపరిచర్యాపర ఇత్యర్థం. [త్యక్తమానః] (౪) “గురుం
ప్రకాశయేత్” ఇత్యుక్తరీత్యా సార్వజనీన శుశ్రూషాశాలీత్యర్థం.
[ప్రణివృతసవరం] (౫) “ప్రణివృతప్రతికారస్సంరమ్భాహి మహత్క
నామ్” ఇత్యుక్తరీత్యాగురుణానిగ్రహేకృతేతత్రహితత్వబుద్ధ్యాతదనుగ
హార్థం ప్రణివృతశీల ఇత్యర్థం. [ప్రశ్నకాలప్రతిక్షం] (౬) “ప్రశ్నోచితే
షుపరయాకృపాయాప్రసీదన్” ఇత్యుక్తరీత్యాప్రశ్నోత్తరక్షణే ప్రసా
దపూర్వకముత్తరలాభాయ గురోర్వాస్యసద్గతాహిత్యదశాప్రతిక్షణపర
ఇత్యర్థం. [శాన్తోదాన్తం] శ్రవణోపయోగితయా బాహ్య౯భ్యన్తర కరణ
వ్యాసద్గతహిత ఇత్యర్థం. [అనసూయం] గురుణాసమీచీనన్యాయోపన్య
సనేకృతే తత్రపురోభాగిత్వం వినాగుణగ్రహణైకశీల ఇత్యర్థం. [శరణము
పగతం] ఆత్మసమ్బద్ధాభావే అర్థజ్ఞానానధికారాత్ పశ్చిసంస్కారపూ
ర్వకంస్వగతస్వీకారేణా పరగతస్వీకారేణాప్రపన్న ఇత్యర్థం. [శాస్త్ర
విశ్వాసశాలీ] ప్రమాణాన్తరేణకేనాప్యత్యన్తాప్రసిద్ధేప్రబలప్రమాణా
బాధితే న్యాయానుగృహీత వాక్యస్వరససిద్ధే పరమపురుషార్థతత్సాధ
నాదిరూపే శాస్త్రార్థే, (౭) “దేవగుహ్యేషుచాన్యేషుహేతుర్దేవిని
రర్థకః” ఇత్యాదిరీత్యా అప్రామాణ్యశంకాలేశశూన్య ఫలపర్యవ్త

సత్తానిశ్చయశాలీత్యర్థః. [కృతవిత్ కృతజ్ఞః. “శిష్యః” ఇతి-పూర్వవత్. ఏవంభూతశ్శిష్యః, [పరీక్షాంప్రాప్తి] (౧) “పరీక్ష్యవివిధోపాయైః” ఇత్యాద్యుక్తాఽఽచార్యకర్తృక పరీక్షావిషయీకృతస్సన్. [అభిమతమ్] (౨) “కోధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమోమతః” ఇత్యుక్తరీత్యా ఆచార్యాఽత్యంతాభిమతం పరమరహస్యార్థమ్. [తత్త్వతః] యథావదాకారేణ. [శిక్షణీయః] ఆచార్యేణ బోధనీయ ఇత్యర్థః; సారతమాకారగోపనేన సామాన్యకారేణబోధనంనకార్యమితిభావః. ఏవమన్యదపిశిష్యలక్షణ ప్రమాణమనుసంధేయమ్. (2)

(నాష్టరటియామైయాలే) ఇత్యనేన-పణ్డితానామపి (3) “ఉపదేశోనిరర్థకః” ఇత్యుక్తరీత్యాఽనుష్ఠానేనైవ శిష్యలక్షణ పరిజ్ఞానం సమ్భవితమ్; కథంశ్చిత్ శిష్యలక్షణశాస్త్రముఖేనాఽఽచార్యోపదేశ బలేన తేషాం తత్పరిజ్ఞానంసంభవేత్. పామరాణాస్తు హేతుదర్శనాధికరణన్యాయేన ఉపదేశేనతర్జ్జానకధైవదవీయసీతిసూచితమ్. (అత్యై అటివిక్తైక్కాక) ఇత్యత్ర “అత్యై” ఇతిజాతావేకవచనమ్. “అటివిక్తైక్కాక” ఇత్యనేన-రామలక్ష్యణరామకృష్ణాద్యవతారేష్వివేతి వివక్షితమ్. “నాష్టరటియామైయాలే - శిష్యనాయ నిష్ఠతు” ఇత్యేవపర్యాప్తై “ఉపదేశోనిరర్థకః” ఇత్యుక్తరీత్యా శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానం అనుష్ఠానేనైవభవతీతిదృఢయితుమ్ “అత్యై అటివిక్తైక్కాక” ఇత్యుక్తమ్. యద్యపి “తత్త్వజ్ఞాసాద్యుత్పాదనార్థమేవశిష్యావతారః” ఇత్యపివక్తుం శక్యమ్. తథాపి “తత్త్వజ్ఞాసాదేరపిశిష్యలక్షణాంతర్భావ ఇతి నపుథగుపన్యాసః” ఇత్యనుసంధేయమ్. (౫)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

శిష్యావతారప్రయోజనసమర్థసంనామ

పంచమాధికరణమ్ సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే షష్ఠాధికరణమ్.

మూ.—. (2) సకలశాస్త్రజ్ఞాత్ పిఠక్కుమ్ జ్ఞానమ్ స్వయమార్జితమ్ ప్రితే.

అత్ర పూర్వోక్తములమస్తస్య సామాన్యోత్కర్షో విశేషోత్కర్షశ్చ సమ్భవతి న వేతి విచారం. తదర్థంతత్వజ్ఞానజననే వేదాదేరాధికరణమ్, ఉత మూలమస్తస్యేతి. తదర్థం న్యాయసాపేక్షప్రమాణాఽపేక్షయా న్యాయనిరపేక్షప్రమాణస్య ప్రాబల్యమస్తి న వేతి. (1)

తత్ర పూర్వోపక్షః. —

సమూలమస్తస్య సామాన్యతో విశేషతశ్చ సర్వోత్కర్షశ్చ సమ్భవతి. సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయార్థకత్వలక్షణస్య సజ్జహతయా మన్దమతీనాం సుఖేనాఽర్థబోధకత్వలక్షణస్య చోత్కర్షశ్చ సద్భావేపి వేదాదేరేవ తత్వజ్ఞానజననే సర్వోత్కర్షత్వాత్. (2)

తథాపి. — (1) “సర్వమష్టాక్షరాస్తస్థమ్” ఇత్యాద్యనుసారేణ వేదాదేః మూలమస్తవివరణత్వంతావత్సిద్ధమ్. వివరణాశ్చ ద్వేధా. — (2) “ఉక్తార్థ విశదీకారో యుక్తార్థాంతరబోధనమ్”. అసంజోచనే తదుభయాభావే నిరవశేష నిష్కళజ్ఞానానం న స్యాత్. తాదృశాఽర్థజ్ఞాన జననమేవహి తత్వజ్ఞానజననే సర్వోత్కర్షః; తాత్పర్యవిషయార్థకత్వస్య సుఖప్రతిపత్తిజనకత్వస్యచ మూలమస్తాపేక్షయా ప్రణవే, ప్రణవాపేక్షయా అకారేచ — (3) “యద్వేదాదాస్వరం ప్రోక్తం” (4) “బ్రహ్మణః ప్రణవంకుర్యాత్” ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిసిద్ధత్యేన, ప్రేక్షావతాంతత్వబుధుత్వా నామనాదరణీయత్వాత్. మూలమస్తస్యైవ నిరవశేష నిష్కళజ్ఞ తత్వజ్ఞానజనకత్యే గురులఘువికల్పా

౭యోగేన విస్తృతవేదాదిప్రవర్తన వైఫల్యపత్తిస్సర్వారా. సత్యపి
గురూపాయే, లఘూపాయప్రవర్తనం మన్దమతీనాం సుఖప్రతిపత్తిర్థ
తయాసాఫల్యమశ్నుతే. నచ-స్థితీహీనాదివత్ వేదాదేశ్యబృజస్య
వాక్యార్థజ్ఞానజన్యతయా మూలమస్త్ర వివరణత్వమ్; యేనప్రామాణ్యే
పరముఖనిరీక్షణేన ప్రాబల్యంనస్యాత్. అపితు-మస్త్రబ్రాహ్మణభాగా
నాం అర్థస్వభావేన మిశోవివరణవివరణిభావస్య ప్రాయశోదర్యనేన నిత్య
నిర్దోషప్రమాణతయా వేదాదేర్మూలమస్త్ర మనపేక్ష్యప్రవృత్తస్యా
౭వృథస్వభావాదేవ వివరణత్వమ్. (3)

నచ-వేదాదేః మీమాంసాపరిరసాపేక్ష్యస్యైవ బోధకతయా
దౌర్బల్యమ్ “శాస్త్రజ్ఞానం బహుక్లేశమ్” ఇతివచనసిద్ధమితివాచ్యమ్.
తస్మిన్వచనే మన్దమతీనాం వేదాదికిం మీమాంసాముఖేన సతత్వ
నిర్ణయే ఫలతి. అపితున్యాయవిచారక్లేశమాత్రమ్. ప్రత్యుత “స్వపక్ష
స్థాదోషా వితథమతిరారోపయతిజడః” ఇతిన్యాయేన తత్వవిప
ర్యయ ఏవఫలతి. (౪)

అతోమన్దమతిభిః వ్యాసాదిపరమ్మర్షిషుమహామీమాంసకత్వంపర్య
వస్య (౧) “ఆలోఢ్యసర్వశాస్త్రాణి” (౨) “తత్త్వంజ్ఞానమానానామ్”
(3) “హరిః పరాయణంపరమ్” ఇత్యాద్యుపదేశ ఏవ శరణీరణీయిత్య
వైవాచికార్థస్య ప్రతిపాదనేన తత్రమీమాంసానాదరప్రతిపత్తిగర్హ
భావాత్. అన్యథా (౪) “యస్త్రేణానుసన్ధతే సధర్మం వేద
నేతరం” ఇతి మనువచనవిరోధాపత్తే ద్దర్వారత్వాత్. (౫) “ఆవా
పోద్వాపతస్సృణో” ఇత్యాదిరీత్యా నిధూతసర్వప్రతిమతవిమతితయా
సర్వార్థసాధకానాం శాస్త్రజ్ఞానస్య బహుక్లేశమాత్ర పర్యవసానాభావేన
బుద్ధేశ్చలనకారణత్వాభావేనచ, “శాస్త్రజ్ఞానమ్” ఇత్యాదివచనస్య
సముద్రఘోషత్వాపత్తేశ్చ. మన్దమతీనాం న్యాయవిశ్వాసాభావే తత్త

ప్ర-అ-ప్ర-సా, ౬-ఉపదేశ ప్రమాణప్రాబల్య సమర్థనాధికరణమ్. ౫౯

దురూపదేశేషు తత్తద్విశ్వాసవిషయత్వస్య నైదికానైదికసాధారణ్యేన దర్శనేన సర్వశాస్త్రసామ్యశబ్దాయా (౧) “సంశయాత్కావినశ్యతి” ఇత్యుక్తవివాదస్యైవ ఫలత్వాపత్తేశ్చ. తస్మాత్, ఉక్తార్థవిశదీకారార్థమపేక్షితార్థాన్తరబోధనార్థశ్చ మిమాంసాముఖేన నిరవశేషనిష్కళబ్ధ తత్వజ్ఞానజనకం వేదపాశ్చరాత్రాదికమేవ ప్రేక్షావతాంతత్వబుభుత్సునాం పరిగ్రాహ్యమ్; మూలమస్త్రాదికస్తు దివ్యదేశవాసభగవన్నామసజ్జీర్తనాదిరీత్యా న్యూనార్థజ్ఞానస్యాపి తత్వజ్ఞానరూపతయా కార్యకరత్వేన మన్దమతీనాం సుఖేన సజ్జిహేణ తత్వహితపురుషార్థప్రతిపత్త్యర్థం పరిగ్రాహ్యమితి. (౫)

కించ-మూలమస్త్రస్యాపి మిమాంసాసాపేక్షస్యైవ బోధకతయావేదాదితౌల్యమేవ; అన్యథా రహస్యత్రయ మిమాంసానారమ్భప్రసక్తేన వ్యాఖ్యాతాపత్తేః. అతోనిరవశేషనిష్కళబ్ధ జ్ఞానజనకం వేదాదికమేవ సర్వోత్పన్నం ప్రమాణమితి. (౬)

అత్రాయంరాధాస్తరిః—

మూలమస్త్రస్య యథోక్త ఉత్పన్నస్సమ్భవత్యేవ. సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయాధ్యతత్వస్య (౨) “సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్” ఇత్యాద్యనురోధేన వక్తవ్యతయా తస్యైవ తత్వజ్ఞానజననే వేదాద్యపేక్షయోత్తృప్తత్వాత్. నహి, యత్కించితాన్విధస్య సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయత్వం తదర్థః; (౩) “వేదైశ్చనర్వైరహమేవవేద్యం” ఇత్యుక్తరీత్యా భగవన్మస్త్రమాత్రే తత్సత్వేన అష్టాక్షరే విశేషోక్త్యనుపపత్తేః. కిన్తు, యావత్తాన్విధస్య సర్వప్రమాణ పరమతాత్పర్యవిషయాధ్యతత్వేనతి, స్వానుక్తార్థస్య సర్వప్రమాణపరమతాత్పర్యావశ్యతావిషయత్వమ్. తచ్చఅష్టాక్షరేపక్ష్యామాణరీత్యా ఉపపద్యతే. ఏవం ప్రమాణాన్తరేణజ్ఞాతవ్యాధాభావాత్ అష్టాక్షరస్యైవ తత్వజ్ఞానజననే ముఖ్యప్రమాణ్యమ్.

ఏవం సజ్జిహతయానుభేనజ్ఞాతవ్యయావదర్థబోధకతయాపి ముఖ్యప్రామాణ్యముపపద్యతే. మహామతీనామపి అష్టాక్షరాధ్యంతరాభావేన లఘూపాయభూతాఽష్టాక్షరస్యైవాదరణీయత్వాత్. (౭)

యదుక్తం, ద్వేధామూలమస్త్ర వివరణతయా వేదాదేరేవ ముఖ్యప్రామాణ్యమితి; తదయుక్తమ్; — (౧) “వ్యాఖ్యానతోవిశేషప్రతిపత్తిర్నహినన్దేహదలక్షణమ్” ఇతి మహాభాష్యానురోధేన విశేషప్రతిపత్త్యర్థం వ్యాఖ్యానస్యాఽపేక్షితత్వమాతేణ ముఖ్యప్రామాణ్యాఽలాభాత్; మూలస్యముఖ్యప్రామాణ్యాక్షతేశ్చ. తథాహి. — “అస్యశబ్దస్య-అయమర్థః, ఇతిబోధ్యబోధకభావపరవ్యాఖ్యానస్యనియత విశేషాకారబోధనరూపాక్తార్థ విశదీకారరూపస్య అనియతాపేక్షితోపపాదకాధ్యంతరబోధన రూపస్యచ వ్యాఖ్యానస్య మూలవాక్యసాపేక్షితయైవ మూలార్థబోధకతయా ననిరపేక్షప్రామాణ్యం సమ్భవతి. ఉపన్యాసముభేన బిమ్బప్రతిబిమ్బభావాపన్నోభయవిధవ్యాఖ్యానస్య మూలానపేక్షమేవ మూలార్థబోధకత్వేపి నమూలమస్త్రస్య ముఖ్యప్రామాణ్యహానిః. పదవాక్యతాత్పర్య గ్రాహకప్రమాణసహకృత మూలమస్త్ర జన్యవాక్యార్థజ్ఞానస్యాఽపౌరుషేయ నిత్యనిర్దోషప్రమాణ జన్యతయా జ్ఞాతవ్యయావత్ప్రధానార్థ విషయకతయాచ నిరవశేష నిష్కళబ్జ-జ్ఞానజనకత్వాత్, ఏతాదృశస్యాఽధికారిణః “అయమేవ పురుషార్థః, ఇదమేవసాధనమ్” ఇత్యేవమభిధాన పర్యవసానాచ్చ. నచ, ఏతాదృశతాత్పర్య విషయార్థకత్వం సుభిప్రతిపత్తిజనకత్వశ్చ ప్రణవాఽకారయోరస్తి. ప్రణవస్య స్వరూపమాత్రప్రతీతి జనకత్వేనాఽభిధానాఽపర్యవసానాత్. అకారస్యపదార్థోపస్థాపకమాత్రత్వాచ్చ. నచైవం వేదాదిప్రవర్తనవైఫల్యమ్; ఉక్తార్థవిశదీకారాఽధ్యంతర

ప్ర-అ, ప్ర-పా, ౬-ఉపదేశ ప్రమాణ ప్రాబల్య సమర్థనాధికరణమ్. ౬౧

బోధనాభ్యాం సర్వచేతనానుజిఘృక్షయాత్రివర్గాలపర్యంతాధనబోధ
నేనచ సాఫల్యాత్. నచ, మన్దమత్యనుజిఘృక్షయా మూలమన్త
ప్రవర్తనమిత్యుక్తిం యుక్తమ్; మహామతిసామపి నిరవశేషనిష్కళబ్ధ
జ్ఞానజనకతయాలాఘవార్థమాదరణీయత్వాత్. నచవేదాదేర్నిరపేక్ష
ప్రమాణతయా వివరణత్వేనా ౬౬వశ్యకతయాచ ప్రాబల్యమ్; విశేషా
కారస్య ఉపపాదకాగ్ధాన్తరస్యచాజ్ఞానేపి (౧) “జ్ఞానాన్తోక్షరి” ఇత్యు
క్తముక్తి వ్యాజభూతాల్లపఞ్చకతత్వజ్ఞానజననే మూలమన్తస్యా
౬న్యాసపేక్షత్వాత్. విశేషకారతదుపపాదకాగ్ధాన్తర జ్ఞానూన్ ప్రతి
తదుభయశాస్త్రసాఫల్యసమ్భవాచ్చ.

అథవా- అస్తు మూలమన్తమాత్రస్యాభిధానాల్లపర్యవసానమ్.
అతఏవ పూర్వాచారైర్విర్తన్తరత్వస్య చరమశ్లోకోపబృంహితస్యశ్రీశ
ద్వాదివ్యుత్పాదకవచనానుగృహీతస్య మూలమన్తస్సుశిక్షితస్వరూపయా
థాత్యపురుషార్థాల్లకాక్షితసపరికిరనిష్టేతుకివిశిష్టోపాయోపేయత్వనిధా
రికతయా తత్సహాయస్యైవమూలమన్తస్యస్వరూపోపాయ పురుషార్థా
భిధాన పర్యవసాయిత్వమనుగృహీతమ్. తస్మాత్, అర్థస్వభావాత్ వేదాదే
ర్వివరణత్వేపి మూలమన్తస్యతదనపేక్షతయాముఖ్యప్రామాణ్యంసిద్ధమ్.
(౨)

కిం - (౧) “శాస్త్రజ్ఞానం బహుశ్లేషమ్” ఇత్యాదివచనబలేన
వేదాదేర్గ్రహంసా పరికిరసాపేక్షస్యైవ బోధకతయా దౌర్బల్యం
సిద్ధమ్. తస్యవచనస్యా ౬౬వశ్చేనసర్వాధికారివిషయత్వ సమ్భవేమన్ద
మతివిషయత్వాపత్త్యయోగాత్. “బహుశ్లేషమ్” ఇత్యస్యమన్దమతి
మహామతిసాధారణ్యేన మూలమన్తస్య సర్వవేదసారతయా, సర్వశాఖా
ప్రత్యయసర్వవేదాన్త ప్రత్యయాదిన్యాయవిచారనిరపేక్షతయా బోధ

† వ్యాజభూతత్వమ్-అన్యార్థత్వేనతి ప్రసక్తాదుపకారకత్వం ప్రకృతే. స్వయం
ప్రయోజనభగవత్ప్రీతిర్ధర్మత్వేనతి స్వరూపయాథాత్యవిజ్ఞానరూపతయాద్భుతవిధయా
మోక్షోపకారకత్వమ్. (౧) భార-ఆమ-౨౧౮-౧౮.

కత్వేపి వేదాదేః తాదృశన్యాయవిచారాదిదుఃఖిక్తేషామేతుత్వ మస్తీతి
 వైషమ్యమాత్రపరత్వేన “బహుక్తేశమాత్రమ్” ఇత్యధ్యాహారేణ తాత్ప
 ర్యవర్ణనాఽయోగాచ్చ. “బుద్ధేశ్చలనకారణమ్” ఇత్యన్యశోకావిష్టాఽ
 స్థనన్యాయేనాఽప్రామాణ్యశఙ్కాకళజీత బుద్ధిసమ్పాదకత్వపరతయా
 శఙ్కరాదీనామవిపర్యయాఽఽవహత్వపరత్వాఽయోగాచ్చ. చలన
 శబ్దేన విరుద్ధకోట్కన్తరవిషయకత్వస్యైవ స్వరసతఃప్రతీతేః; అన్యథా
 “విరమేత్సర్వకర్తృసు” ఇతి - ఉపదేశజన్యజ్ఞానస్య సర్వకర్తృత్వాగఫల
 కిత్వోక్త్యా ఉపదేశపదేన బహుక్తేశనకత్వాభావాఽప్రతీతివత్, ఉపదేశ
 శస్యసాధనానుష్ఠానం స్వరూపవిరుద్ధమితి దృఢబుద్ధిజనకత్వప్రతీతివిరో
 ధాచ్చ. (౧) “సన్ధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకర్తృసు” ఇత్యాద్య
 నుసారేణ సర్వకర్తృజన్య సాధనాఽనుష్ఠాన పరతయా శాస్త్రాధనిర్ణయ
 హేతుభూత శ్రవణమననాదిరూపవ్యాపారనిషేధ పరత్వాస్వరన్యాచ్చ.
 ఉపదేశికజ్ఞాన సాకర్యమాత్రపరత్వే (౨) “సర్వధర్మాః పరిత్యజ్య”
 ఇతివత్ త్యాగవిధ్యనుపపత్తేశ్చ. (౯)

వ్యాసాది పరమర్షిషు మహామీమాంసకీర్తవీశ్వాసశాలినోపి
 (౩) “అలోఢ్యసర్వశాస్త్రాణి” ఇత్యాద్యుపదేశస్య పౌరుషేయతయా
 ప్రామాణ్యనిశ్చయార్థం మూలాఽనుసన్ధానాఽవశ్యమ్భావేన నిరపేక్షో
 పదేశశాస్త్రభూతస్పష్టార్థక మూలమన్త్రార్థసంవాదమాత్రార్థం అపేక్ష
 ణీయత్వేపి నిర్ణయాధమనాదరణీయత్వాచ్చ. ఉపదేశపదస్వారస్యేన
 మీమాంసాఽనాదరప్రతీతేశ్చ. (౪) “ఆర్షం ధర్మోపదేశశ్చ”
 ఇత్యాదౌ “ఋషిశబ్దేతవేదవాక్యాని, సిద్ధసాధ్యధర్మోపదేశరూపస్త్వ
 తీతిహాసపురాణానిచ శ్రుతిస్వారన్యాఽనుగ్రాహకన్యాయజాత ముఖేన
 మీమాంసితాన్యేవ ధర్మనిర్ణయకాని” ఇత్యుక్త్యా మూలమన్త్రాదే
 క్తీమాంసానిరపేక్షనిర్ణయకత్వేపి తద్వచనవిరోధాఽభావాచ్చ.

(౧) దక్ష స్మృతి. (౨) గీ-౧౨-౬౬. (౩) భార.

(౧) “మీమాంసాశాస్త్రయ్యగ్గత్రమవిమలమనాం” ఇత్యనుగృహీత రీత్యా మహామతీనామపికారి డ్డేపార్థంసర్వప్రతిమతవిమతినిర్ధాననార్థాచ్చ శ్రమశబ్దితబహుక్లేశాఽవశ్యమ్భావేన (౨) “పఠన్తుకతిచ్చితాఃఖిఫఖ తేతివర్ణచ్చటాఘటంపట ఇతీతరే పటురటన్తువాక్పాటవాత్ | వయంవకు శమజ్జరిగళదరీణ మాధ్వీర్ధురీ ధురీణగుణరీతిభిః ఫణితిభిఃప్రమోదా మహే” ఇతివేదాంతాచార్యాఽనుగృహీతరీత్యాతేషాం శఠరిపునూక్త్యా ద్యుపదేశస్త్రైవతత్వనిర్ణయకత్వేనచ “శాస్త్రజ్ఞానమ్” ఇత్యాదేస్సము ద్రఘోషత్వాఽనాపత్యేచ్ఛ. మన్దమతీనాన్యాయవిశ్వాసాభావేషిస్ఫుటార్థక మూలమస్త్రైణ నిరవశేష నిష్క-శబ్దజ్ఞాతవ్యాఽర్థనిర్ణయ సమ్భవేన (౩) “సంశయాత్తావినశ్యతి” ఇత్యుక్తాథానాపత్యేచ్ఛ. తస్మాత్, (౪) “శాస్త్రజ్ఞానమ్” ఇత్యాదివచనబలేన వేదపశ్చరాత్రాదికిం సర్వేషాంతత్వనిర్ణయార్థమపరిగ్రాహ్యమ్; అపితు మూలమన్త్రాదికమేవ పరిపూర్ణోపదేశరూపతయా పరిగ్రాహ్యమితిసిద్ధమ్. (౧౦)

కిచ్చ-మూలమన్త్రస్యాపీత్యాదికమప్యయన్తిమ్. *శఠరిపుశుక వ్యాసేత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా సర్వప్రమాణ ముఖ్యభూత శ్రీమన్నాథ మునిప్రభృతి పూర్వాచార్యపరిమృరా ప్రాప్తశ్రీమత్పురాంజుశముని ప్రభృతి దివ్యసూరిసూక్త్యాల్లకోపదేశజాతబలాదేవ మూలమన్త్రాద్యర్థనిర్ణయసమ్భవాత్. తథాపి నక్ష్యమాణరీత్యా కాలక్షేపార్థం భోగార్థాచ్చ(౫) “శ్రమపరిణతశ్రద్ధాశుద్ధాశయాం” ఇత్యనుగృహీతరీత్యా శ్రీమత్కురుకేశాచార్యప్రభృతి శ్రీమద్వరవరమునిపర్యన్త పూర్వాచార్యప్రణీత శ్రీమద్గ్రీమిడోపనిషద్భాష్యజాత పరిశీలన శాలినాం మీమాంసాముఖేనాపి రహస్యత్రయార్థనిర్ణయసమ్భవేన వ్యాఖాతాఽనాపత్యేచ్ఛ. అతోనిరవశేష నిష్క-శబ్దజ్ఞానజనకం రహస్యత్రయమేవ సర్వోత్కృష్ట ప్రమాణమితి. (౧౧)

అస్మింశ్చష్టాధికరణే “సకలశాస్త్రజ్ఞాల్” ఇతి ప్రథమం సూత్రమ్, (౧) “శాస్త్రజ్ఞానమ్” ఇతిశ్లోకే పూర్వార్థతాత్పర్యాధ పరమ్. “తిరుమన్త్రత్” ఇతిద్వితీయసూత్రం ఉత్తరార్థ తాత్పర్యాధపరమ్. తత్ర శాస్త్రపదమ్ - “శాసనాత్ - శాస్త్రమ్, శాసనశ్చ-ప్రవర్తనమ్” ఇతిశ్రీభాష్యసూక్త్యనుసారేణ (౨) “వేదాచ్ఛాస్త్రంపరంనాస్తి” ఇతివచనాననుసారేణచ ప్రవర్తకవేదజాతపరమి త్యభిప్రాయేణ (శాస్త్రజ్ఞాల్) ఇత్యుక్తిమ్. *సర్వశాఖాప్రత్యయన్యాయాదిసాపేక్షత్వాభిప్రాయం బహువచనమ్. (౩) “అజ్ఞానివేదాశ్చ త్వారిః” “పురాణన్యాయమీమాంసాః” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యాసాక్షోపాగ్గవేదానామేవ ధర్మనిర్ణయకత్వాభిప్రాయేణ (సకల) ఇత్యుక్తిమ్. “యథా ‘వేదవిత్’ ‘శాస్త్రవిత్’ ఇత్యాదౌ వేదాదిశబ్దానామ్” ఇతిశ్రుతప్రకాశికాసూక్త్యనుసారేణ “శాస్త్రజ్ఞానపదమ్ - శాస్త్రార్థజ్ఞానపరమిత్యభిప్రాయేణ (శాస్త్రజ్ఞాల్ పిఠక్కుమ్ జ్ఞానమ్) ఇత్యుక్తిమ్. “చేతనర్క్కుప్పిఠక్కుమ్” ఇతిపూరణీయమ్. అన్యథాన్వయమితిపదస్యసమభివ్యాహృతపరస్యానన్వయాత్. “చేతనర్క్కు” ఇతిపదమ్ “ఆర్జితమ్బాలే” ఇత్యత్రాప్యన్వేతి. అనుషక్తేచపదేషప్రతిఘోజ్ఞాతృత్వమ్ (౪) “అహమస్యఇతివత్. తథాచ ఆర్జితసామ్యమ్ ఆత్మసాక్షికమితియావత్. “స్వాత్మనో బుద్ధ్యత్పత్తిం దృష్ట్వా” ఇతివత్. ఆర్జితశబ్దే ధనమార్జయేదితి ధనస్యానర్జనకర్తృత్వప్రసిద్ధ్యా ఆర్జితధనమ్బాలే ఇతి విశేష్యం స్ఫుటమ్. అస్తిభవత్యాదీనాం సార్వత్రికతయా “ధనమ్బాలే పిఠక్కుమ్” ఇతిభవతిక్రియాధ్యాహారిః స్ఫుటః.

ఆర్జితసామ్యశ్చ - అత్యాయాసలభ్యత్వం వివక్షితమ్. అతిశబ్దేన (౫) “ఆర్జితానాశ్చరక్షణే” ఇత్యుక్తరీత్యా రక్షణకేశోఽభిప్రేతః.

ప్ర-అ, ప్ర-పా, ౬-ఉప దేశ ప్రమాణ ప్రాబల్య సమర్థనానిరణమ్. ౬౫

మూ. — (౮) తిరుమన్రత్నాల పిఱక్కుమ్ జ్ఞానమ్ పైత్తుకధనమ్మోలే.

తేనా ప్రామాణ్యశక్త్యా కిశోజ్జితత్వరూప బుద్ధిచాచ్ఛల్యా భావోపి దాష్టాన్తికే సమ్పాదనీయ ఇతి ఫలితమ్. దృష్టాన్తముఖేన సాధారణానర్మో

పురుషార్థత్వ తత్సాధన తోభ్యయాకారసూచనానా; తేనచ సాజ్ఞోపాజ్ఞవేదప్రవచనవైఫల్యశక్త్యా పరిహృతా. తత్త్వనిర్ణయార్థం సవరికర వేదానపేక్షాయామపి, (౧) “వేదశాస్త్రవినుదేన కాలోగచ్ఛతిధీమతామ్” ఇత్యుక్తరీత్యాకాలక్షేపార్థం, “ప్రత్యక్షేణదృష్టమపి” “ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా (౨) “నబోధాదపరంసుఖమ్” ఇత్యుక్తిభోగార్థాచ్ఛతత్ప్రవచనోపపత్తేః. ఆర్జితస్యాత్వాయాసలభ్యత్వేన అనాజ్ఞితాపేక్షయా భోగ్యత్వమల్పమిత్యభిప్రాయేణస్వయమార్జితధనమ్మోలే” ఇతివిశేష్యాననుపాదాన మిత్యనుసంధేయమ్. * * * (౧౨)

షష్ఠాధికరణేద్వితీయసూత్రమ్ (తిరుమన్రత్నాలిత్వాది). అత్రి (తిరుమన్రత్నాలి) ఇత్యనేన పరమపురుషార్థహేతుభూతనివ రక్షణానజనకత్వరూపయోగార్థపూర్తిసూచనముఖేనదాష్టాన్తికే పైత్తుకధనసామ్యోపపాదనమభిప్రేతమ్. అనేనచ శ్లోకస్థాపదేశపదేన అజ్ఞాతజ్ఞాపన ప్రవృత్తినిమిత్తకేన మూలమన్తప్రసవ వివక్షితఇతి సూచితమ్. మూలమన్తపైత్రివ (3) “విరమేత్సర్వకర్మసు” ఇత్యుక్తిసాగనాననుష్ఠానఫలక. సిద్ధోపాయజ్ఞానజనకాన్జ్ఞాతజ్ఞాపనరూపత్వాదితిభావః. (పిఱక్కుమ్ జ్ఞానమ్) ఇత్యనేన “హరింబుద్ధ్యా” ఇత్యుక్తసిద్ధోపాయజ్ఞానంవివక్షితమ్; “హరితిసంహరితి” “హరితి - గృణాతి” ఇతిప్రత్యక్షాన్త్యాహరితజ్ఞేన ఇష్టప్రాపణాన్విష్టనివారణలక్షణ సిద్ధోపాయత్వలాభాత్. (తిరుమన్రత్నాలి) ఇత్యత “తిరు” ఇతిపూజోక్తిః; తేనచ ప్రృతే ప్రేమన్నాథయామున యతివరాదిపూర్వచార్యపరమ్పరాప్రాప్తత్వం వివక్షితమ్. తతశ్చపూర్వోక్తోవ్యాఖ్యాతపరిహారస్సూచితేః; ఆచార్యోపదేశపరమ్పరాప్రాప్తమన్తార్థజ్ఞానస్య న్యాయనిరపేక్ష సోపబృంహణవేదార్థనిర్ణయక

ద్రమిణోపనిషజ్జాలరూప స్వతంత్రప్రమాణశ్రేష్ఠమూలకత్వేన మీమాంసానై రపేక్ష్యలాభాత్. పైతృకశగ్దేన పితృస్వవాచినా, వితురపిదాయప్రాప్తత్వేన ధనస్యానాయాసనిధత్వంలభ్యతే. తేనచదాద్వాన్తికేమస్త్రజన్యజ్ఞానే వేదజన్యజ్ఞాన ఇవ భగవతోఽజ్ఞోపాన్తిప్రవర్తనప్రయాసంవిహితకోపమునిప్రభృతిసూక్తిరూపదేశముఖేనైవోత్పత్తిసమ్భవేన మీమాంసానై రపేక్ష్యంసూచ్యతే. అతపవ స్వయమార్జితమితివత్ పితౄర్జితమిత్యనుక్తిః; ధనశబ్దేన దాద్వాన్తికజ్ఞానేపి భోగ్యత్వం భోగోపకరణత్వత్వాభిప్రేతమ్. అతపవ “అనాయాసలభ్యమాయురుక్కుమ్” ఇతి సాధారణధర్మస్యకణ్ఠతోఽనుక్తిః. (ధనమ్ప్రాప్తే) ఇత్యనంతరం భవతీత్యధ్యాహారః పూర్వవత్. (౧౩)

అత్రప్రథమసూత్రే వేదస్య అపౌరుషేయస్యాఽర్థస్వభావేన వివరణత్వేపి మూలమస్త్రస్య పదార్థవ్యుత్పాదకప్రమాణానుగృహీతస్య తాదృశరహస్యద్వయసహకృతస్య విస్తృతస్థాపనబృంహణ వేదనిరపేక్షత్వేన లాఘవార్థం మూలమస్త్ర ఏవ సర్వేషాం ముఖ్యప్రమాణత్వేనపరిగ్రాహ్య ఇతిపూర్వోక్తిః* శాస్త్రజ్ఞానమిత్యాదిశ్లోకే పూర్వార్థవివక్షితప్రాధమికన్యాయోఽభిప్రేతః; ద్వితీయసూత్రేమీమాంసానిరపేక్షమేవ నిరసశేషనిష్కళజ్ఞానజనకతయా ఉపదేశప్రమాణసారభూతో మూలమస్త్ర ఏవ సర్వేషాంపరిగ్రాహ్య ఇత్యనంతరోక్తిః శ్లోకోత్తరార్థవివక్షితోద్వితీయన్యాయోఽభిప్రేత ఇత్యనుతసన్ధేయమ్. (౧౪)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే

ఉపదేశప్రమాణప్రాబల్య సమర్థనంనామ షష్ఠాధికరణమ్

సంమూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే సప్తమాధికరణమ్,

మూ. — (౯) భగవన్మన్మథోత్థాన్ అనేకజ్ఞో

అత్రయదిశాస్త్రాత్ ఉపదేశస్యాఽఽధిక్యమ్. తస్మి (౧) “ఇషే త్వా” ఇత్యాదిమన్తాణాం అర్థబోధనేన ముముక్షురక్షకత్వాఽభావేన తదనాదరణీయత్వేపి నారాయణరూపదేవతావిశేషపరాణామానుష్ఠాభాదిమన్తాణాం అర్థబోధనేన ముముక్షురక్షకతయా, న్యాయనిరపేక్షాఽర్థాత్ సిద్ధాగజాపనాత్ శక్తోపదేశరూపతయాచ, మూలమన్తస్య సతదిషేషయా ఉత్కృష్టసిద్ధిరిత్యాక్షిప్తసమాధీయతే. తత్రసంశయః. — మూలమన్తః - స్వేతిరసర్వవేదాపేషయా ఉత్ప్రిప్టానవేతి; తదర్థం మూలమన్తః స్వేతిరసఃల భగవన్మన్తాపేషయా ఉత్ప్రిప్టానవేతి; (౧) తత్ప్రపూర్వోపయోగః. —

“మన్తారంత్రాయతే” ఇతివృత్తత్యా(౨) “తచ్ఛోదకేషుమన్తాఖ్యా” ఇతిసూత్రేణచమన్తాణాం యోగరూఢసమాఖ్యాబలాత్ సకలశాస్త్రాఽపేషయాఉత్కృష్టస్తావత్సిద్ధిః. నచ-పజ్జ-జాదిశబ్దేష్వివయోగాఢాతిప్రసక్తేపి రూఢినిమిత్తాఽనతిప్రసక్తాత్, నమస్త్రసమాఖ్యయా సకలశాస్త్రాపేషయా ఉత్కృష్టత్వసిద్ధిరితివాచ్యమ్. పురుషేశ్వరాదిశబ్దేష్వివయోగాఢోత్కర్షేణాఽప్యనతిప్రసక్తస్యసమ్భవతస్త్వాగ్ఽయోగాత్. సమ్భవతిచ*తచ్ఛోదకేషు యోగాఢోత్కర్షః; మన్తాధికరణన్యాయేనవిధివాక్యేనజ్ఞాతస్యాప్రకృత్యనియమాదృష్టానువిధానుష్ఠానసిద్ధయే మన్తేజ్ఞేనసన్తాతవ్యతయామన్త్యిశిష్యరక్షకత్వాత్. సిద్ధస్వరూపోపదేశపరేషుచదేవతామన్తేషు స్వాతంత్ర్యేన స్వాధానుసన్ధానమాత్రేణ రక్షకత్వరూపయోగాఢోత్కర్ష ఉపపద్యతే. (౨)

నచ - భగవత్తత్త్వవ్యతిరిక్తమన్తాణాం స్వరూపేణాఽర్థబోధనేన వాముముక్షురీక్షకీర్త్యాఽభావేన నయోగార్థోత్కర్ష ఇతివాచ్యమ్. తథాసతి నిత్యమైమిత్తికాజ్ఞమాత్రాణాం ముముక్షుభిరసనుసన్ధేయత్వా పత్యై అనుష్ఠానవిరోధాత్. (౧) “ప్రియోపినప్రియోసౌమే” “మనసాపినలజ్ఘయేత్” (౨) “వర్ణాశ్రమాచారవతా” (౩) “మద్భక్తోఽపి నవైష్ణవః” (౪) “నచలతి నిజవర్ణధర్మతోయః” ఇత్యాదివచనవిరోధాచ్చ. (౩)

నచైవమపి ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకీర్త్యాభావేన నయోగార్థోత్కర్ష ఇతివాచ్యమ్. ముముక్షుణామపి (౫) “అవిదిత్వాఋషిశ్చన్ద్రోదైవతంయోగమేవచ” ఇత్యాద్యనుసారేణ స్వరూపానుసన్ధానేన అర్థానుసన్ధానేనచ రక్షకత్వేసిద్ధే నిరుక్తితారతమ్యమాత్రేణ భగవత్తత్త్వవ్యతిరిక్తమన్తాణాం ముముక్షుభిరనాదరణీయత్వాసిద్ధేః. అన్యధారహస్యత్రయేఽపి స్వరూపోపాయపురుషార్థేషు పరస్పరాఽనుక్తాకారవిశేష ప్రతిపాదనలక్షణతారతమ్యమాదాయ ఏకాపేక్షయాఽన్యస్యాఽనాదరణీయతాపక్షేః. మాఽస్తువాఽన్యమన్తాణాం యోగార్థోత్కర్షః. తథాపి భగవత్తత్త్వాణాం మిథస్తారతమ్యాభావేన సమూలమన్తవైశ్యోత్కర్షః. (౬) “తమేవంవిద్వానమృతః” ఇత్యాద్యుక్తముక్త్యర్థభగవత్స్వరూపజ్ఞానజనకీర్తయా భగవత్తత్త్వాణాం యోగార్థపూర్వవిశేషాత్. నచ రక్షణరూపయోగార్థతారతమ్యాభావే అనేకమన్తామననమనర్థకీమితివాచ్యమ్. (౭) “వికల్పోవిశిష్టఫలత్వాత్” ఇత్యాద్యేనోపపత్తేః. (౪)

నాపి - వ్యాపకమన్తాఽవ్యాపకమన్త సమాఖ్యాభేదేన తారతమ్యసిద్ధిః. “వ్యాపకీర్తోపలక్షితభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకమన్తత్వం - వ్యాపకమన్తత్వమ్” ఇత్యుక్తైః, - ప్రవృత్తినిమిత్తస్య సర్వసాధారణ్యాపక్షేః. “వ్యాపకీర్తవిశిష్ట భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వం తత్” ఇత్యుక్త్య

(౧) లక్ష్మీతత్త్వ-౧౭-౯౫. (౨) వి-పు-౩-౮-౯. (౪) వి-పు-౩-౭-౨౦. (౬) పురుషసూ.

ప్ర-అ, ప్ర-పా, ౭, మూలమన్రోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౬౯

క్తై, వ్యాప్త్యతిరిక్తిగుణవిశిష్ట భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకేషు రామకృష్ణాదిమన్త్రేషు భగవద్గుణప్రతిపాదకత్వాదవిశేషేణ వ్యాప్తిప్రతిపాదన తదభావాభ్యాం తారతమ్యస్య పరిభాషామాత్రత్వాత్. సృసింహానుష్టుభాదిమన్విష్ణోదేశబ్ధ సద్భవేనానైవ్యాప్తేశ్చ. వ్యాప్త్యపేక్షితయావదాకార ప్రతిపాదనాభావేనానుష్టుభాదే అసతిప్రసక్తే మూలమన్త్రస్యైవవ్యాపకమన్త్రత్వాపత్తేః. అస్తువాప్యాపమన్త్రస్యాధిక్యమ్. తథాపి తత్రనమూలమన్త్రస్యాత్కర్ష సిద్ధిః; వ్యాపకత్వవిశిష్ట భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వాత్. (౧)

నచ-వ్యాప్యపదార్థ వ్యాప్తిపకార వ్యాప్తిస్థలాది ప్రతిపాదక మూలమన్త్రస్య వ్యాపకస్వరూపమాత్ర ప్రతిపాదక మన్త్రాపేక్షయా మిథ్యావాదిమతవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యాత్ ఉత్కర్షసిద్ధిరితివాచ్యమ్; నిర్విశేషచింతాత్రవాదినో వ్యాప్తిమాత్రప్రతిపాదనస్యాపి విరోధిత్వాత్, కల్పితవ్యాప్తిపరత్వోక్తా కల్పితవ్యాప్యదపరత్వస్యాపి సువచత్వాత్, కుదృష్టి విరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యస్యాత్కర్ష తోక్తేః పరిభాషామాత్రత్వాచ్చ. అన్యథానిమిత్తమాత్రేశ్వరవాద విరోధ్యుపాదానత్వాదప్రతిపాదనేన మూలమన్త్రస్యాప్యనుత్కర్షితత్వాపత్తేః ప్రమాణాంతరసాచివ్యేన వివక్షితార్థలాభస్య సర్వతతుల్యత్వాత్. (౨)

ఏతేన-అర్థపూర్తితదభావలక్షణం తారతమ్యం వ్యాపకమన్త్రత్రయస్యేతి ప్రత్యుక్తమ్; శబ్దస్వారస్యపర్యాలోచనదైవ తాత్పర్యస్య కల్పనీయతయా వ్యాప్తిమాత్రప్రతిపాదనశక్తిస్య మన్తద్వయస్య వ్యాప్తి విశిష్ట స్వరూపప్రతిపాదనమాత్రే వ్యాప్త్యాది ప్రతిపాదన శక్తిస్య తద్విశిష్ట స్వరూపప్రతిపాదనేచ తాత్పర్యావశ్యమ్భావేన వివక్షితార్థ పూర్తే సర్వత్రాదవిశేషాత్, వ్యాప్తినమ్బద్ధియావదథాప్రతిపాదనేన అపూర్ణ్యుక్తా నారపదార్థాదా విశేష్యానుక్త్యా అపూర్ణత్వాపత్తేః స్యాదేతత్. (౩)

పురాణాపేక్షయా ఇతిహాసస్యైవపరిగ్రహాతిశయాత్ వ్యాకృతమస్త్రత్రయస్య అవ్యాపక మన్తాఽపేక్షయా శ్రైష్ఠ్యముపపద్యతే పరిగ్రహాతిశయశ్చ - వేదసా రభూత విష్ణుగాయత్ర్యాం వ్యాపకమస్త్రత్రయామ్నానాత్. ఏవంమూలమస్త్రస్య విష్ణుగాయత్ర్యాం ప్రథమోపాదానాత్ ఇతరమస్త్రద్వయాఽపేక్షయా ప్రాధాన్య ముపపద్యతే. (౮)

ఏవంకరవల్ల్యాం విష్ణు శబ్దేన ఉపాస్యదేవతానిర్దేశాత్ “శ్రీవిష్ణుపురాణస్యవిష్ణుపురాణసమాఖ్యాబలాత్, తత్తైవ- (౧) “విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతమ్” (౨) “విష్ణవే సర్వజ్ఞప్తవే” (౩) “విష్ణుర్వరిస్థః” (*) “సకలఫలప్రదోహివిష్ణుః” ఇత్యాదిప్రయోగాత్. (౪) “తేవైష్ణవాః” (౫) “తమవై హివిష్ణుభక్తమ్” (౬) “వైష్ణవైః కృతలక్షణైః” (౭) “సవైష్ణవానామ్” (౮) “వైష్ణవోవైష్ణవంధిష్టావ్” (౯) “వైష్ణవాః ప్రిజలాత్పుణ్యాత్” (౧౦) “వైష్ణవైస్తువిశేషతః” (౧౧) “యేచవైష్ణవసంశ్రయాః” ఇత్యాదిప్రయోగబలాత్, (౧౨) “వాసుదేవోఽసి పూర్ణః” (౧౩) “వాసుదేవస్సర్వమితి” (౧౪) “సవాసుదేవోనయతోఽన్యదస్తి” (౧౫) తతస్సవాసుదేవేతి” (౧౬) “వాసుదేవపరావేదాః” (౧౭) “వాసుదేవోనవిస్త్యతే” ఇత్యాదిప్రయోగబలాచ్చ వైదికపరిగ్రహోఽప్యనుసంధేయః. అత ఏవవ్యాపకమస్త్రసమాఖ్యాప్రపద్యతే; (౧౮) “పవిత్రం తేవితతమ్” (౧౯) “చరణం పవిత్రమ్” ఇత్యత్రప్రమాణప్రసిద్ధ్యా వితతతోక్తివత్ వ్యాపకతోక్తిసమ్భవాత్. (౨౦)

(౧) వి-పు-౧-౧-౩౦.

(౨) వి-పు-౧-౨-౧.

(౩) వి-పు-౧-౨-౨౦.

(౪) (౫) వి-పు-౩-౨-౨౦. (౧౩) గీ-౨-౧౯.

(౧౪) వి-పు-౨-౧౨-౪౪.

(౧౫) వి-పు-౧-౨-౧౨.

(౧౯) యజుర్వేద.

ఇత్థం నారాయణానువాకి మహాపనిషత్సు బాలో పనిషదస్త్ర
ర్యామి బాహ్మణేషు వాసుదేవవిష్ణుశబ్దానాదరేణ నారాయణశబ్దేన
భగవత్స్వరూపనిర్దేశాత్, వ్యాపకమస్త్రత్రయే మూలమస్త్రస్య వేద
పరిగ్రహాతిశయసింఘటం. (౧౦)

ఇత్థం (౧) “యథాసర్వేషు వేదేషు” ఇత్యాదా (౨) “నారాయణ
మథాన్యైస్త్రిన్సు” ఇతి మహాపాపహేతుత్వేనోక్తాననుస్థానవిషయ
నారాయణసామ్య దృష్టాస్తేన (౩) “సత్యం సత్యమ్” ఇతి శపథపూర్వక
ముక్తినిషేధదృష్టాస్తేనచ అష్టాక్షరాత్పరస్యనిషేధాత్ “భూతోర్విధ్వ
బాహుం” ఇతి శపథపూర్వకం తన్నిషేధాత్. (౪) “సర్వవేదాస్త్ర
సారాంథం” (౫) “ఆర్తవిషణ్ణం” (౬) “నారాయణేతి శబ్దోఽస్తి” (౭)
“కింత్రబహుభిర్నై” ఇత్యాదివచనేషు మూలమస్త్రస్య ఇతరవ్యా
పకమస్త్రద్వయాపేక్షయా ప్రాశస్త్యకథనాచ్చ, మూలమస్త్రేపి వేద
నైదికపరిగ్రహాతిశయోద్రష్టవ్యం. (౧౧)

ఏవం శ్రీమత్పరాంకుశమునిప్రభృతి దివ్యసూరీణాం నాథయా
మునయతివరాది పూర్వాచార్యాణాం పరిగ్రహాతిశయో మూల
మస్త్రేననుసంధేయ ఇతి. (౧౨)

ఉచ్యతే.—యత్రావదుక్తిం విష్ణుగాయత్ర్యామామ్నానాత్,
వ్యాపకమస్త్రత్రయస్య పరిగ్రహాతిశయ ఇతి; తదయుక్తమ్. ఆరుణేశ్వర
ప్రశ్నే *అమృతస్యనువాకే విష్ణుగాయత్ర్యాం పూర్వం ద్వివిపరితాయా
మస్తే (౮) “నమస్తేస్తురుద్రయాపేభ్యం” ఇత్యనస్తరంపునవిపరితాయాం
రుద్రగాయత్ర్యామామ్నానేన పురుష మహాదేవ రుద్రశబ్దానాం పరి
గ్రహాతిశయ ప్రసక్తాత్. అత ఏవ విష్ణుగాయత్ర్యాం ప్రథమోపాదా
నాన్మూలమస్త్రస్య ప్రాధాన్యమితి నిరస్తమ్. తతః పూర్వం ద్విత్యస్త్ర

(౧) నారదీయ-అష్టా-౧-౪౧. (౪) నారదీయ-అష్టా-౧-౧౩.
(౫) బార. (౬) విహగేష్వరీ-సం-౨౪-౧౨.

రుద్రశబ్దప్రాధాన్య ప్రసక్తాత్. తథాభూతమస్త్రదేవశబ్దే తత్త్వః
జ్ఞాచ్చ. రుద్రగాయత్ర్యాం ప్రథమం పురుషపదోపాదానేన తస్యైః
సర్వాపేక్షయా ప్రాధాన్యప్రసక్తాచ్చ. తథైవ గరుడగాయత్ర్యాం ద
గాయత్ర్యాచ్చ పురుషశబ్దస్య ప్రథమోపాదానేన తత్త్వసజ్ఞాచ్చ
విష్ణుగాయత్రీ సమాఖ్యావత్ నారాయణ పదోపక్రమస్య స్వతస్త్వేద
పురుషేచ్ఛాఽధీనత్వేన ప్రాధాన్య నియామకత్వే మానాభావాచ్చ
కిచ్చవిష్ణుగాయత్ర్యాం షడక్షరాఽష్టాక్షర ద్వాదశాక్షరాణాం మస్త్రా
ణాంకారేన్నియోపాదానాభావేన నోత్కర్షసిద్ధిః; అన్యథామస్త్రరత్న
పూర్వోత్తర వాక్యయోః వైష్ణవ మస్త్రేషుచ సర్వేష్వతిప్రసక్తాత్. (౧౩)
ఏతేన-కేవలం విష్ణుశబ్దేనోపాన్య నిర్దేశోఽప్యప్రయోజక ఇతిసి
ద్ధమ్. అపిచ నారాయణాదిశబ్దానాం శబ్దపరత్వే లక్షణప్రసక్తేన అర్థ
పరతయా విష్ణుగాయత్రీప్రతిపాద్యత్వేన భగవతోదేవతాప్తిరాపే
క్షయా ప్రాధాన్య సిద్ధావపి నవిష్ణ్వాదిశబ్దఘటితమస్త్రత్రయప్రాధాన్య
సిద్ధిః. అన్యచ్చ సర్వవేద సారత్వేన సర్వసమ్మతే పురుషసూక్తే
పురుషపదామ్నానాత్ తద్ఘటితమస్త్రస్యైవ పరిగ్రహాతిశయస్సౌత్.
ఏతేన విష్ణు పురాణసమాఖ్యాపి ప్రత్యుక్తా. పురుషసూక్త సమాఖ్యా
ప్రతిబద్ధ్యా పరాహతత్వాత్. శ్రీరామాయణభాగవత హరిభక్తిసుధో
దయాది సమాఖ్యాప్రతిబద్ధి పరాహతత్వాచ్చ. తేషామర్థపరత
యాఽర్థేలగ్ధాస్తరవ్యావ ర్తకత్వమేవ; నశబ్దవిశేషే శబ్దాస్తరవైలక్షణ్య
పరత్వమిత్యుక్తై సర్వత్రదీయతాందృష్టిః. ఏతేన (౧) “విష్ణోస్సకా
శాదుద్భూతమ్” ఇత్యాద్యుదాహరణమప్రిప్రత్యుక్తిమ్. తత (౨)
“ఏవమేషమహాశబ్దో మైత్రేయభగవానితి” (౩) “భగవానితిశబ్దో
ఽయం తథాపురుష ఇత్యపి” (౪) “హరిరఖిలాభిరుదీర్యతే స ఏకః”

(౧) వి-పు-౧-౧-౩౧.

(౨) వి-పు-౬-౫-౭౬.

(౩) వి-పు.

(౪) వి-పు-

(౧) “హరిరపజన్మజరాదికాం సమృద్ధిమ్” ఇత్యాదేరపిసత్వాచ్చ.

అతఏవ వైష్ణవశబ్దేన భక్తినిరూపణమపి సవిష్ణుశబ్దాధిక్యే ప్రయోజకమ్. దేవతాన్తర భక్తివ్యాప్తుత్తిమాత్రపరత్వాత్. అత ఏవచ వాసుదేవశబ్ద ఘటిత వాక్యోదాహరణమపి దూరోత్సరితమ్. | ఇత్థం వ్యాపకమస్త్రసమాఖ్యోపపాదన మయ్యుక్తిమితిసిద్ధమ్. వ్యాపక శబ్దేనత్రయాణాం చక్రధారణవత్ ప్రమాణప్రసిద్ధావపి మన్తాన్తరవ్యాప్తుత్త్యసిద్ధేః. (౧౪)

యదప్యష్టాక్షరే వేదపరిగ్రహాతిశయిస్సప్త ఇతి; తదపిమన్తమ్. శ్వేతాశ్వతరోపనిషది-పురుష ఈశహరశివ రుద్రశబ్దానామేవ విష్ణ్వది శబ్దానాదరేణ జగత్కారణపరతయాభ్యాసాత్. అధర్వశిఖాయాం ఈశాన శమ్భుశివ శబ్దానామేవకారణరూపధ్యేయ పరతయాఽఽమ్నానాత్. అధర్వశిరసి-రుద్రశబ్దస్త్రివ సర్వాన్తర్యామిపరతయా ప్రచురితరాభ్యాసాచ్చ. ఏవంకాలాగ్ని రుద్రోపనిషదాదికమప్యదాహర్తవ్యమ్. కిచ్చనారాయణశబ్దాభ్యాసస్య భగవన్నాహోత్త్యప్రతిపాదనార్థం దేవతాన్తరవ్యావర్తకత్వేపి నారాయణశబ్దే రుద్రాదిశబ్దవ్యావర్తకత్వం నాఽస్తీత్యుక్తిమ్. ఏవం విష్ణ్వదిశబ్దవ్యావర్తకత్వం దూరోత్సరితమ్. ఇదాసీమవ్యాపకభగవన్మన్తాపేక్షయాపి నారాయణశబ్దాభ్యాసస్య వ్యావర్తకత్వం నాస్తీత్యుచ్యతే. శ్రీసృసింహతాపనీయోపనిషది, శ్రీరామచంద్రతాపనీయోపనిషదిచ-సృసింహానుష్టుభమన్తాదేస్సర్వాభీష్టప్రదత్వేన స్వయంప్రయోజనత్వేనచ శబ్దస్వరూపేణ కార్తేయ్యుని ఉపాదానపూర్వకం సర్వోత్తృప్తత్వంహిప్రతిపాద్యతే. నారాయణశబ్దాభ్యాసస్తు అష్టాక్షరైకదేశస్యాఽర్థ ప్రతిపాదనార్థముపాదానరూప ఇతి నతావన్నాత్రేణాష్టాక్షరస్య సర్వోత్తృప్తత్వ ముపపద్యతే. (౧౫)

యదప్యష్టాక్షరముపాదాయైవ త్రేణా అన్యస్య పరత్వనిశ్చ
 ధాత్ వై దికిపరిగహతిశయసిద్ధిరితి; తదప్యయ్యుక్తిమ్. భగవత్స్వ
 రూపదృష్టాస్తేన సమాభ్యధికరాహిత్య ప్రతిపాదనస్య భగవత్ప్రతిపా
 కత్వే నోత్కర్ష పరత్వగాహకతయా విష్ణోదిమన్త్రవైషమ్యపరతా
 ఽసిద్ధి ప్రసక్తాత్. ఏతేనాష్టాక్షరముపాదాయ వైభవప్రతిపాద
 మపివ్యాఖ్యాతమ్. * సహనిన్దాన్యాయాత్ భగవత్ప్రతిపాదకత్వ
 యుక్తోత్కర్ష పరతయా ఽన్యథాసిద్ధత్వాచ్చ. యద్యపి (౧) “ప్రత్య
 గానన్తం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపమ్” (౨) “ఓమిత్యగ్రేవా
 హరేత్” ఇత్యాదౌ అష్టాక్షరోద్ధారపూర్వకం తస్యసంసారనివర్తకత్వ
 శ్చుతమ్. తథాప్యానుష్టుభాద్యపేక్షయా శ్చుతిపరిగహతిశయో న
 భ్యతి ఏవ. (౧౬)

ఏతేనైవ దివ్యసూరీణాం పూర్వాచార్యాణాశ్చపరిగహతిశయో
 ప్రత్యుక్తిః. దివ్యసూరీణాం వేదితదుపబృంహణాన్మసారిత్వాత్
 అన్యథా అశిష్టతాపక్షేః. అం ఏవ తిదుపాదానన్తఫల్యాచ్చ. * ఉభయ
 ధావివ్యర్థేతీన్యాయాత్. (౧౭)

కించ — (3) “ఆయిరనామమ్ శొల్లి” (౪) “నామమ్ పల
 పరవి” (౫) “నామమ్ పలపుమ్ నవిష్టు” (౬) “నామమాయిరమే త్త”
 (౭) “ఓతియాయిరనామజ్జ్” (౮) “ఓతియాయిరనామమ్ పణిన్తు”
 (౯) “నామమ్ పలశొల్లి” (౧౦) “మాలరికేశవ నిత్యాద-ఓలమిడ
 వేన్నై పుణ్ణియిట్టిట్టు” (౧౧) “వేరుమోరాయిత్ర శొన్తనీర్ వేశు
 మినే” ఇత్యాదౌ అనన్తనామ్నా మప్యవిశేషేణాన్మసన్ధేయత్వం దివ్య
 సూరిభిరేవాన్మగ్రహితమ్. తథాతేషామనుసన్ధానమపి సార్వత్రిక

(౧) (౨) (3) తిరుప్పల్లాణ్డు-౫ (౪) తిరుప్పల్లాణ్డు-౧౧. (౫) తిరుప్పావై-౯.
 (౬) నా-తి-౨-౧. (౭) (౮) తి-మొ-౩-౫-౯. (౯) ౩-తిరువ-౮.
 (౧౦) తి-వాన్-౮-౨-౨. (౧౧) తి-వాన్-౧౦-౨-౩.

మతి సార్వజనీనమ్. ఆచార్యాణాశ్చ అనుష్ఠాన పర్యంతంసర్వభగవన్నా మానుసన్ధానమ్.

తథాహ-ఆచార్యాస్తవన్న శుద్ధయాజనః. (౧) “సన్ధ్యావస్తనత్తుక్తుప్రతి
అప్రప్తౌచై శిష్టగరైపణ్ణుమాహోతే” (౧) “ఇష్టాఽనిష్టజ్ఞో వణ్ణాశ్రమజ్ఞశ్చై
యుమ్ ఆత్మస్వరూపజ్ఞైయుమవలమ్బిత్తిగుమ్మమ్” (౨) “ఇవన్ తాన్ ఇన్ద్రే
తన్నై నేరాఽవిట్టిలన్.” ఇత్యాదినిష్కై విరోధాత్. నిత్యారాధానశ్ర
మేషుపూర్వాచార్యాఽనుగృహీతేషు సర్వేషు నిత్యవైమిత్తికానుష్ఠానో
క్తివిరోధాత్. శ్రీమద్వరమరమునిదివచార్యాయాం అభిగమనోపాదా
నాద్యనుష్ఠానోక్తివిరోధాత్, (3) “జ్ఞానాధిక్యత్వాలే ప్రపన్నర్
పూర్వాచార్యురీతి,” ఇత్యనుగృహీతత్వేన జ్ఞానాధికానాంతేహం
(౪) “మనసాపి నలభ్యయేత్” (౫) “మద్భక్తోపినవైష్ణవః” “ప్రియో
ఽపినప్రియోఽసామే” ఇత్యాదివిశేషశాస్త్రబలేన నిత్యవైమిత్తికాను
ష్ఠానానశ్యమ్భావాచ్చ. తదనుష్ఠానేచ “బ్రాహ్మముహూర్తేప్రథమం
హరిర్హరిత్యుచ్చారణీయమ్.” (౬) “పరమ్యూహాదికాః పత్నయః
ప్రకారాన్ ప్రణిధాయచ” ఇత్యనుగృహీతకీర్త్యా చానుదేవాదినా
హ్మాం కేశవాదిద్వాదశనామ్నామనుసన్ధానంకార్యమ్. ఆచమనాదౌ
నామత్రయానుసన్ధానం కార్యమ్. ఉద్భవపుణ్ణాధారణాదౌ (౭) “చతుశ్చ
శ్రింసమస్యామి” ఇత్యనుసన్ధానంకార్యమ్. అత ఏవ (౮) “మెశ్వవైష్ణవం
యెన్న పేరరవమ్” ఇత్యనుగృహీతమ్. ఏవమన్యదన్యదాపార్తన్యమ్. అత
ఏవ శ్రీమద్గీతాభాష్యే (౯) “సరతం కీర్తయన్తోమామ్” ఇత్యేతద్వ్యాఖ్యా
నావసరే నారాయణస్మృష్ట చానుదేవేత్యాదినా మనుసన్ధాన మనుగృ
హీతమ్. (౧౦)

(౧) శ్రీవచనభూ-3.	(౨) ముముక్షుప్ర-3.	(3) శ్రీవచనభూ-౧.
(౪) లక్ష్మీతత్త్వ-౧౭-౯౫.	(౫)	(౬) పూర్వవిశ-౧౫.
(౭)	(౮) తిరుప్పావై-౬.	(౯) గీ-౯-౧౪.

తస్మాత్ భగవన్మన్తాణాం మిథోన్యూనాధికభావోనిష్ప్రమా
ణక ఇతి. (౨౦)

అత్రాయం సిద్ధాంతః—

యత్తావదుక్తం మన్తాణాంసిద్ధసాధ్యపరాణాం స్వేతరసకలశా
స్త్రాపేక్షయా ద్వివిధోత్కర్షః కార్త్యేయనావిశేషేణోపపద్యత ఇతి,
తదయుక్తమ్. భగవన్మన్తవ్యతిరిక్తమన్తాణాం స్వరూపేణాల్లభోధ
నేనవా ముముక్షురక్షిత్యాభావేన యోగార్థోత్కర్షాన్సిద్ధేః; నచతేషా
మాజ్ఞాకై జ్ఞర్యాన్వితానాం ముముక్షురక్షిత్యమస్తీతివాచ్యమ్. తథా
విముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వాభావాత్. నచదేవతాజ్ఞానే సత్యేవ మన్తా
ణాం కార్యకరత్వేన ముముక్షూణామన్యమన్తార్థానుసన్ధాన మావశ్యక
మితివాచ్యమ్; తథాపి తస్య ముక్తిహేతుత్వాభావాత్. నచశబ్దతద
ర్థానుసన్ధానావశ్యమ్భావే, ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వ తదభావవైషమ్య
మాత్రేణ భగవన్మన్తవ్యతిరిక్తమన్తాణాం ముముక్షుభిరనాదరణీయత్వా
న్సిద్ధిరితివాచ్యమ్; మోక్షజనకసాధనాన్సన్ధాన ఫలకజ్ఞానార్థమేవ
రహస్యత్రయమీమాంసాయా ఆదరీణయతయా, తదారమ్భణీయత్వో
పయిక మన్తపదయోగార్థోత్కర్ష సైవ ప్రకృతేవిచారణీయత్వేన
తాదృశోత్కర్షరహితానాం అన్యమన్తాణామనాదరణీయత్వోపపత్తేః;
రహస్యత్రయోక్తస్వరూపోపాయ పురుషార్థయాథాత్మేషు పరస్పరా
న్సంక్తాకార పరిజ్ఞానాభావే, మోక్షోపయోగి సాధనాన్సన్ధాన ఫలక
జ్ఞానపూర్వ్యాభావేన, రహస్యత్రయే కస్యాప్యనాదరణీయతాన్సాపత్తేశ్చ.

కింబహునా, భగవన్మన్తేష్వపి మూలమన్తస్త్వేవోత్కర్షః.
సర్వాత్తనాం స్వాభావిక శేషిత్వశరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వరూపాకారత్రయ
యుక్తతయా, సుస్పష్ట భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వస్య మూలమన్త
ఇవ భగవన్మన్తాన్తరేష్వభావాత్. ఉక్తాన్సంక్తాకారత్రయయుక్తభగవ

త్వయాపజ్ఞానస్యైవాఽన్యశేషత్వ స్వరక్షణ స్వప్రయోజనాన్వయ నివర్తనముభేన మోక్షహేతుత్వాచ్చ.. అన్యథా సర్వేషాం ముక్త్యర్థజ్ఞానజనకీత్యే(౧) “అనన్తావై భగవన్తన్త్రాః” ఇత్యుక్తాఽన్తమన్తవైఫల్యాపత్తేః. నచాఽత్ర “వికల్పావిశిష్టఫలత్వాత్” ఇత్యాద్యేన భగవన్తన్త్రాణామదృష్టద్వారకాఽర్థజ్ఞానజననముభేన మోక్షసాధనతావికల్పస్సమ్భవతి. స్వయం ప్రయోజనవిజాతీయ భగవదేకభోగసాధనవిజాతీయవిద్యానాం ముక్తివ్యాజతయా, వికల్పస్యైవబ్రహ్మసూత్రవివక్షితత్వాత్. భగవన్తన్త్రాణాశ్చ, (౨) “ఆస్తాంతే గుణరాశివద్గుణపరీవాహోత్తనాం జన్మనాంసంఖ్యాయా” ఇత్యనుగృహీతారీత్యా ఆశ్రితానుగ్రహార్థమనన్తావతారసమాశ్రయణవత్, తత్తదవతారగుణ విగ్రహచేష్టితవైలక్షణ్యానుభవసప్రదానేన భగవతో వివిధవిచిత్రభోగసిద్ధ్యర్థం స్వానుగ్రహలబ్ధ రుచివిశేషశాలినాం తత్తదాశ్రితానాం భోగ్యభూత తత్తద్గుణవిగ్రహచేష్టిత సుగ్రహత్వాయాఽఽనన్త్యేన మన్తప్రవర్తనోపపత్తౌ అదృష్టద్వారకైకఫలసాధనతావికల్పాశ్రయణస్య అన్యాయ్యత్వాత్. దహరవిద్యాదీనాంతు తత్తద్విద్యావిధాయివాక్యేషు నిరపేక్ష మోక్షసాధనత్వశ్రవణబలేన వ్యాజవికల్పావశ్యమ్భవాచ్చ. ఆనుష్ఠాభాదీనాంతు స్వవాకోపస్థితగుణ విగ్రహచేష్టిత విశేషవైలక్షణ్యానుభవరూపభోగసాధనతామూదాయ మన్తప్రదయోగార్థ రక్షకత్వోపపత్తేముక్తివ్యాజత్వేనాపి వికల్పాశ్రయణేమానాభావాచ్చ. (౨౨)

కింఞ్చ;—వ్యాపకమన్తాఽవ్యాపకమన్త సమాఖ్యాభేదేన భగవన్తన్త్రాణాం తారతమ్యసిద్ధిర్నర్హతి. నచ - వ్యాపకత్వస్యఫలక్షణత్వేతివాచ్యం, విశేషణత్వే తారతమ్యాప్రయోజకత్వమితి-వ్యాప్తిశ్చేతివాచ్యమ్. మన్తనానాత్వాన్యథానుపపత్తిసిద్ధ సర్వవిగ్రహసాధారణ భగవత్స్వరూపబోధకత్వ తత్తద్విగ్రహవచ్చిన్న భగవత్స్వరూప

బోధకత్వ బోధయారేవ, వ్యాపకాఽవ్యాపకశబ్ద వివక్షితత్వాత్; భగవద్విగ్రహ విశేషమనపేక్ష్యైవ శబ్దచక్రాదిచ్చింత దేవతాస్తర విగ్రహవ్యాప్తమూర్తి సామాన్యవచ్చిన్నతయా, రూఢ్యా నారాయణశబ్దబోధితస్య భగవత్స్వరూపస్య త్రివిధా త్వవర్గనిరూపిత శేషత్వ శరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వరూపాఽఽకారత్రయవిశిష్టతయా, భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకస్య మూలమస్తస్యైవ, తత్తదవతారగుణవిగ్రహచేష్టిత విశేషప్రతిపాదకానాముక్తాకారత్రయా ఽప్రతిపాదకానాంచాఽన్యమన్తాణాం పరిపూర్ణజీవేశ్వరస్వరూపయాథాత్మ్య ప్రతిపాదకత్వాభావేన, ముక్త్యుపయోగిజీవేశ్వరాది జ్ఞానజనకత్వాసిద్ధ్యాతేషాం నిరుక్తవ్యాపకత్వాఽవ్యాపకత్వయోస్తారతమ్య ప్రయోజకత్వాత్. ఆనుష్టుభాదావ వతారవిశేషగుణవిగ్రహాది ప్రతిపాదకే నిరుక్తవ్యాపకత్వస్యాఽనతిప్రసక్తాచ్చ. సర్వావతారసాధారణ భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వస్య వ్యాపకమస్త్రత్రయే వ్యవిశేషేణ మూలమస్తస్యైవ వ్యాపకమస్త్రత్వానాపక్షేశ్చ. అస్తు వేత్త్యాదికమప్యయుక్తిమ్. మూలమస్తస్య మిథ్యాఽవాది మతవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యేన ఉత్కర్షణసిద్ధిః. (౨౩)

సచ-వ్యాప్తి మాత్రప్రతిపాదనమపి విరుద్ధమేవ; కల్పితత్వంత్రవ్యాప్యాదేరపి సమ్యవతీతివాచ్యమ్. నిత్యసమూహవాచినా నారశబ్దేన నారాయణశబ్దే ఆధేయతయాప్రతిపన్నానాం నిత్యత్వసిద్ధ్యా కల్పితత్వాశ్రయణాఽయోగ్యాత్. నిత్యత్వేకల్పితత్వవ్యాఘాతాత్; గుణానామకల్పితత్వస్య (౧) “తథామేనత్యాఃకామాకి” (౨) “ఏతాంశ్చనత్యాః కామాన్” ఇత్యాదిస్పష్టార్థకప్రత్యస్తరసిద్ధత్వాచ్చ. సూత్రి తశ్చ శారీరక మీమాంసాయామ్ (౩) “ఆదరాదలోపః” ఇతి; (౪) “తతోబ్రవీతిచభూయః” ఇతిచ. ఏవం దివ్యమజ్జశవిగ్రహాణాంత్రవిధ

చేతనాచేతనాత్మకవిభూతీనాం నారశబ్దార్థత్వేన అకల్పితత్వసిద్ధ్యా
విరుద్ధార్థ ప్రతిపాదనాధిక్య మనుసంధేయమ్. నచ-కుదృష్టేవిరుద్ధార్థప్ర
తిపాదనాధిక్య ముత్కర్ష ఇతి పరిభాషామాత్రమితి శక్యం వక్తుమ్; పర
మపురుషార్థలక్షణ మోక్షహేతు పరిపూర్ణతత్వజ్ఞానజనకత్వస్యైవ
“మంత్రారంభతాయతే” ఇతివృత్తప్రతినిధ్య రక్షకత్వోత్కర్ష రూపత్వేన
తస్యకుదృష్టేవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యే సత్వేన సమ్భవాత్. అతస్త్వయా
పరూపగుణవిభూతీనాం తన్నిత్యత్వస్యచ ప్రతిపాదనాత్ మూలమన్త
స్యైవోత్కర్ష ఇతిసిద్ధమ్. యత్తు-ఉపాదానత్వాప్రతిపాదనాదనుత్క
ర్షాపత్తిరితి; తన్న;- (౧) “పితాచ రక్షకశ్చేషీ” ఇత్యాద్యనుగృహీత
రీత్యా నవవిధసమ్బంధ ప్రతిపాదనేన జ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదనస్య వాచి
తేనరమ్యజామాతృమునిభిః తత్వదీపాదాప్రపశ్చితత్వాత్. (౨౪)

కిం-అర్థపూర్తితదభావలక్షణం వ్యాపకమన్త్రాణాంతారతమ్య
ముపపద్యతే. తథాహ-షడక్షరీతావత్, విష్ణుపదేన (౨) “విష్ణు-
వాప్త” ఇతిధాతోః కర్తరి కృదన్తతయా వృత్తన్నేన తివిధచేతనాచే
తన రూపవ్యాప్య పదార్థాపేక్షయా జలతేజోవాయూనామివాన్త
స్యం యోగమాత్రేణవ్యాపకత్వంవినా శరీరేషు జీవస్వరూపాణామివధా
రకతయాలన్తప్రవేశరూపవ్యాప్తే ధారకత్వరూపప్రకారస్యాన్తప్ర
వేశరూపవ్యాప్తి ఫలభూతధారణనియమన పూర్వకయాదృచ్ఛికసుకృ
తాదిముఖేన (3) “నిత్యకింకరంప్రహర్షయిష్యామి” ఇత్యుక్తచతుర్థీవ్యజ్ఞి
కైంకర్యహేతుభూతాన్యనపదవాచ్యప్రాప్తిపర్యన్త ఫలస్యతాదృశ
ఫలపర్యన్తవ్యాపారహేతుభూతానాం జ్ఞానశక్త్యాదివాత్సల్యాదిరూప
వ్యాపకస్వరూపగతగుణానాంప్రతిపాదనేన తత్త్వరూపమాత్రస్య
వ్యాపకత్వేనైవరూపేణ ప్రతిపాదనేనచ అపూర్ణా. (౨౫)

తథా శ్రీమద్వాదశాక్షరీమన్త్రోఽప్యపూర్ణః. (౧) “వస - నివాసే” ఇత్యస్మద్ధాతోః కర్తృర్థకే ఔగాదికే ఉదేవఙ్ ప్రత్యయే సతి, ప్రత్యయస్యఙ్ ఇత్యాత్ ఉపధావృద్ధాచనత్యాం “వసతీతి-వాసుదేవః” ఇతివృత్తత్వానిష్పన్నస్య వాసుదేవశబ్దస్యాఽఽవృత్త్యాశ్రయణేన “వస త్యతీతి - వాసుదేవః” ఇత్యధికరణవృత్తత్వా ధారకత్వలాభేన వ్యాప్తిప్రకారవాచిత్యేపి నారాయణశబ్దే బహువ్రీహివృత్తావివవ్యాప్యవాచకపదాభావాత్. అన్యథాసర్వత్రవసతీత్యధ్యాహరప్రసక్తాత్.

నచ - విష్ణుశబ్దస్య “విష్ణు-వ్యాప్తా” ఇతి వ్యాపనక్రియామాత్ర వాచినోధాతోరాగాదికనుప్రత్యయాంత్యేన వృత్తన్నతయాధారక త్యాఽలాభేన వ్యాప్తిప్రకారవాచిత్యాఽభావేఽపి, వాసుదేవశబ్దే ధాతోర్వ్యాపనక్రియావాచిత్యం వినావర్తనక్రియావాచిత్యాశ్రయణేనాఽధికరణవృత్తత్యై విష్ణుశబ్దే ఈశ్వరస్యవ్యాప్యత్వబాధవత్ బాధకాభావాత్, (౨) “సర్వత్రాఽసౌనమస్తశ్చ” ఇత్యాదివచనబలాచ్చవ్యాప్తి ప్రకారవాచిత్యముపపద్యతే. అత ఏవ వచనబలాత్ ఆవృత్తిః, కర్తృ రివృత్తత్వావధ్యాహరోఽవ్యావశ్యక ఇతివాచ్యమ్. తథాపి వచనబలేన అధ్యాహారాఽఽవృత్త్యాశ్రయణేన బోధస్య నారాయణపదజన్యబోధాపేక్షయా తేధావిశిష్టస్య దురుద్ధరత్వాత్. (౨౭)

నచ - నారాయణపదే తత్పురుష బహువ్రీహివృత్తి ద్వయాశ్రయణే (౩) “నారస్తీతిసర్వపుంసామ్” (౪) “ఆపోనారా ఇతి ప్రోక్తాః” ఇత్యాదివచనమేవాఽశ్రయణీయమితివాచ్యమ్. నారాయణశబ్దే తత్పురుష బహువ్రీహ్యాః లోకసిద్ధతయా వచనస్థాపప్తమ్భక మాత్రత్వాత్. వాసుదేవశబ్దే ఔగాదిక ప్రత్యయకల్పనస్య బాహుళికాఽధికరణవృత్తత్తికల్పనస్య అధ్యాహారకల్పనస్యచ వచనైకమూల

త్వాత్. కిచ్చ - అధ్యాహారేఽపి సర్వశబ్దస్య వాసుదేవశబ్దాన్వయో
దుర్బటః. స్యుత్ శుతస్యే సర్వశబ్దస్య కర్తరివృత్త్యై అధికరణవృత్త్యై
తైచ వ్యాపనక్రియాధికరణసమర్పకత్వేన వర్తనక్రియాకర్తృసమర్పక
త్వేనచాఽన్వయాగ్గీకారే వక్ష్యమాణిత్యా గుణానామవ్యాప్యత్వేన
గుణాంశేఽప్యనన్వయాపాతాత్. వాచనిసర్వాత్కాశ్రయత్వరూపా
ఽర్థబలేన కర్తరి వృత్త్యైవధ్యాహృతాధికరణసమర్పక గుణేతరసర్వవి
షయ సర్వశబ్దాతిరేకేణాఽధికరణవృత్త్యై వాచనికాసమ్ముచితసర్వా
త్కాశ్రయత్వరూపాఽర్థబలేన భగవత్స్వరూపేతర యావద్విషయస్య సర్వ
శబ్దస్య “సర్వమత్ర వసతి” “సర్వత్రవసతి” ఇతి పుధగధ్యాహారేవివక్షి
తార్థభోధస్య తురీయవిశేష్యాపత్తిః. (౨)

అథ, తత్పరిహారార్థం పుధగధ్యాహారమపహాయ వాచనిసర్వా
త్కాశ్రయత్వరూపాఽర్థబలేనాధికరణవృత్త్యై అధ్యాహృతస్య భగవ
త్స్వరూపేతర యావద్విషయస్య సర్వశబ్దస్యైవ లాఘవతర్కసహకృత
వచనబలేన కర్తరివృత్త్యైన్వయ యోగ్యతాఽనుసారేణ స్వరూప
తద్గుణేతరయావత్పరతయా అర్థవైరూప్యాశ్రయణేన కర్తరివృత్త్యై
వప్యన్వయాగ్గీకారే వచనైకమూలకవృత్త్యై విశేషాన్వయయోగ్యతా
పరామర్శాధీన విరూపార్థకసర్వశబ్దావృత్త్యా వివక్షితార్థ భోధస్య
తురీయవిశేష్యాపత్తిః. “సర్వత్రాఽసౌసమస్తాచ్చ” ఇతినస్తమీ
ప్రశమారూప విభక్తిభేదనిబంధన సర్వశబ్దవైరూప్యేణ పశ్యమవిలమ్బా
పత్తిశ్చ. (౩)

అథ-అర్థవైరూప్య నిబంధనావృత్తివైరూప్యపరిహారార్థం “సర్వ
మత్రవసతి” ఇత్యత్రసర్వశబ్దస్యగుణపరత్వం వినా వాసుదేవ మస్త్రస్థభగ
వచ్ఛబ్దేన గుణసిద్ధ్యభ్యుపగమేన తురీయదోషపరిహారేఽపిగుణసిద్ధ్యర్థం
పదాన్తరసాపేక్షితయా వివక్షితార్థభోధవిలమ్బరూపం పశ్యమదోషా

దుర్వారః. ఏవంవ్యాప్తిఫలాప్రతిపాదనాదప్యభయోరప్యపూర్తిర్దృష్ట్యా. పూర్వోక్తరీత్యా ప్రాప్తిరూపస్యవ్యాప్తిఫలస్య *అయనపదే నేవ విష్ణువాసుదేవపరాభ్యామప్రతీతేః. నారాయణపదేతు తత్పురుష సమాసేఅధికరణప్యత్పన్నాయనపదేనధారకత్వస్య, బహువ్రీహిసమాసే తేనైవవ్యాపకత్వస్య, నారపదేన వ్యాప్యపదార్థానాం, తత్పురుషేకర్తృణి ప్యత్పన్నాయనపదేన ప్రాప్యత్వస్య, తత్పురుషేనారపదేన గుణాగాంచ ప్రతిపాదనేనాఽర్థపూర్తిర్దృష్ట్యా. (30)

యచ్ఛక్తిం-వ్యాపకమస్తద్వయస్య వ్యావ్యాదివాచకపదరూప బలాభావేన తద్విశిష్టబోధపరత్వేమానాభావః; మూలమస్తస్యతు తత్సద్భావేన తత్పరత్వముపపద్యతే; పదాస్తరమనపేక్ష్యతాత్పర్య విషయాన్వయానుభావకత్వమేవ వాక్యస్యపూర్తిః; అన్యథాబోధ్యార్థ సమ్బంధ్యబోధేనాఽపూర్ణత్వే నారపదార్థాదేర్విశిష్యానుక్త్యామూల మస్తస్యాఽపూర్ణత్వాపత్తిరితి; తదయుక్తమ్; వ్యాపకమస్తద్వయస్య సర్వవేదసారభూతమూలమస్త్రాధాననిధికార్థ ప్రతిపాదకస్య తదన్యూనార్థ ప్రతిపాదకత్వే వైయర్థ్యప్రసక్తేన న్యూనార్థపరత్వాఽవశ్యమ్భావాత్, అన్యథామూలమస్త్రే అధికార్థప్రతిపాదనవైఫల్యపక్షేః. మోక్షహేతు భూతనిపుత్తుప్రయోగ్యర్థపశ్చకజ్ఞాన పూర్త్యర్థతయా మూలమస్త్రే ఏకస్యాఽప్యత్పరస్య వైయర్థ్యాఽనవకాశాచ్చ. (31)

అతఏవ వ్యాపకమస్త్రాణామపూర్తిర్నదోషాయ; తేహంతే తదవ తారగుణ విగ్రహచేష్టితవిశేషాదిరూప మూలమస్త్రాఽనుక్తార్థప్రతిపాద నేన సఫలతయా తదన్యూనార్థపరత్వే మానాభావాత్. ఏవశ్చవ్యా పకమస్తద్వయస్యమూలమస్త్రసాపేక్షతయైవ వివక్షితార్థబోధకత్వాద పూర్ణత్వంసిద్ధమ్. అపూర్ణస్యాపి (౧) “మూలరికేశవన్” ఇత్యాదిరీత్యా భగవత్ప్రతిపాదకత్వమాతేనాభక్తిపారవశ్యప్రపన్నానాం శబ్దవిశేషాఽ

నుసన్ధానజనితభోగవిశేషార్థతయా, జ్ఞానాధిక్యప్రపన్నానాం (౧) “ఇష్టం హివిదుషాంలోకే సమాసవ్యాసధారణమ్” ఇతిన్యాయేన భోగవిశేషార్థ తయా, అజ్ఞానప్రపన్నానాం సర్వభగవత్తత్త్వసాధారణస్వయంప్రయోజన భగవస్తుభోగసాధకత్వతయా, త్రివర్గాధిపాంజపహోమాదిముఖేనతత్ఫల సిద్ధ్యర్థతయాయ భగవత్కృత్యావిశేషాధీనరుచి విశేషమూలకాను సన్ధానవిషయత్వేన సాఫల్యముపపద్యతే. నచ - నారాయణపదస్యాపి (౨) “నారస్త్యితిసర్వపుంసామ్” (౩) “అహానారాఇతిప్రోక్తాః” ఇత్యాదివివరణ సాపేక్షత్వేనాపూర్ణత్వ ప్రసంగం. *సహి స్వాజ్ఞమితి న్యాయేనాపభిధాన పర్యవసానహేతుభూత తాత్పర్యగ్రాహకసాపేక్షత్వ మాత్రేణైవైకవాక్యతానాపన్న పదాంతరనిరపేక్షతాత్పర్యవిషయాను భావకత్వరూపపూర్తా బాధకాభావాత్; “సర్వమప్యేక్షరాస్త్యమ్” ఇత్యాదికవచనబలేన మూలమస్త్రస్యైవ సర్వోపజీవ్యత్వాచ్చ. (౩-౨)

అపిచ - వేదవైదికపరిగ్రహాతిశయరూపసర్వోత్కర్షః మూల మస్త్రస్యోపపద్యతే; తథాహి-విష్ణుగాయత్ర్యాముపాదానాత్ వ్యాపక మస్త్రత్రయస్యతావత్పరిగ్రహాతిశయస్సిద్ధిః. తతప్రథమోపాదానాత్ మూలమస్త్రస్య తస్మిద్ధిః. (33)

యదత్తోక్తం పురుషమహాదేవరుద్రశబ్దానాం రుద్రగాయత్ర్యా మామ్నానేన పరిగ్రహాతిశయప్రసంగఇతి; తన్న; -వికిల్పానసహత్వాత్ - కిం దేవతాంతరపరతయాపురుషాది శబ్దానాం పరిగ్రహాతిశయ ఆపా ద్యతే; ఉత- భగవత్పరతయా; నాద్యం-(౪) “అమృత్యపారే” (౫) “యమస్తస్సముద్రే” ఇతినారాయణానువాకాది ప్రసిద్ధసముద్రశాయి త్వలిక్లాత్, (౬) “అదృశ్యస్సముఖోహిరణ్యగర్భ ఇత్యప్తే” ఇత్యుక్త నారాయణాష్టర్చనంవాదబలాత్, రుద్రగాయత్రీషు ఉపక్రమేపురుష శ్రుత్యభ్యాసబలాత్, శచీపతిరూఢ సహస్రాక్షశ్రుతి ప్రతిబన్ధిబలాత్, (౧) (౨) పాద్యోత్తర-౨౨౬-౫౨. (౩) వి-పు-౧-౪-౬. (౪) తై-నా-౧-

(౧) “నతునారాయణాదీనాం నామ్నా మన్యత్రసమ్భవః” ఇత్యాదివచన బలాత్, (౨) “రుజం ద్రావయతేయస్తాత్” ఇత్యాదివచనబలాత్, విష్ణు గాయత్ర్యామనన్యథాసిద్ధ భగవదసాధారణామత్రయో పాదానబలాత్, శ్రీసహస్రనామాధ్యాయపాఠబలాచ్చ అమృత్యనువాకిత్యభగవత్పరతయా అన్యత్రస్థాపితత్వేన, పురుషమహాదేవద్రుశబ్దానాం దేవతాస్తర పరత్వానసమ్భవాత్. నద్వితీయః. పురుషమహాదేవద్రుశబ్దానాంభగవత్పరత్వస్య వాసుదేవవిష్ణునారాయణ శబ్దాధీనతయా తన్నిగ్దాయకత్వాభిప్రాయేణైవ విష్ణుగాయత్ర్యాం వ్యాపకమస్త్రయోపాదానేన తస్యైవపరిగ్రహాతిశయోపపత్తేః. (3౪)

అతఏవ (3) “భగవానితిశబ్దోఽయంతథాపురుషఇత్యపి నిరుపాధీచవర్తతే వాసుదేవేననాతనే” ఇతిశ్రీమతివైష్ణవేపురాణే ధర్మవిశేష సమర్పకతయావాసుదేవశబ్దప్రయోగ ఉపపద్యతే; అతఏవచ (౨) “రుజం ద్రావయతే యస్మాత్తస్మాద్ద్రుద్రోజనార్దనః । ఈశనాదేవచేశానః మహాదేవోమహత్వతః” ఇతివచనే (౪) “సృష్టిస్థిత్యంతరణీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్ ససంజ్ఞాయాతిభగవానేక ఏవజనార్దనః” ఇతివచనేచభగవత్ప్రసిద్ధజనార్దనశబ్దేన ధర్మనిర్దేశ ఉపపద్యతే. (3౫)

అతఏవచ(౫) “నతునారాయణాదీనాంనామ్నా మన్యత్రసమ్భవః! అన్యనామ్నాంగతిర్విష్ణురేక ఏవప్రకీర్తితః” ఇతివచనే విష్ణుశబ్దేనధర్మనిర్దేశఉపపద్యతే; నారాయణానువాకేచ చతుర్ముఖవాచిర్ముగ్ధ బ్రహ్మశబ్దశమ్భుశివేష్వరబ్దానాం దేవాఽత్యరపతీశ్వర బ్రహ్మ తత్వ జ్యోతిరాత్మ శబ్దరూపసామాన్యశబ్దాద్వకస్య చాఽర్థనిర్ధారణం నారాయణశబ్దేనకృతమితిసుప్రసిద్ధమ్. (3౬)

అతఏవ విష్ణుగాయత్ర్యాంప్రథమోపాదానాన్ములమస్త్రస్యప్రాధాన్యముపపద్యతే. తతఃపూర్వమేవాఽభ్యస్త్యాపిదు ద్రుశబ్దస్య న్యాయ

దశకేనా ౭ ప్రాధాన్యస్యాపవాదితత్వాత్. పూర్వమేవచతుర్వార
మభ్యస్తస్యాపి పురుషశబ్దస్యైవన్యపరత్వ శక్తార్హస్య “ఏతాన్ ప్రయో
జ్ఞాన్ విష్ణుం ప్రీణాతి” “నిరుపాధీచవర్తతే వాసుదేవేనాతనే” “నారాయ
ణాభ్యాముపస్థానమ్” ఇత్యాదివాక్యేషు శ్రుతైర్విష్ణాదిశబ్దైరేవా౭ర్థ
నిర్ణయస్య కర్తవ్యత్వాత్. సుప్రసిద్ధ ఇత్యాదు౭పపత్త్వాదిభిరన్యపరత్వ
శక్తార్హగర్హ౭నన్యస్య నారాయణశబ్దస్య ప్రథమోపాదనమితి సమ్భవతః
ప్రయోజనస్య త్యాగా౭యోగాచ్చ. (32)

(౧) “నగాయత్ర్యాః పరోమన్త్రః” ఇతి, (౨) “ధ్యేయస్యదా”
ఇత్యాద్యుక్తధ్యానవిశేషకిరణ మన్త్రత్వలక్షణ౭నితర సాధారణోక్తర్హ
శాలిన్యాం ప్రసిద్ధగాయత్ర్యాం సర్వప్రచోదయితునవిత్తదేవశబ్దత్వేన
నిర్దిష్టస్యభగవతః భగవత్పత్తితేజోవిశేషణతయా నిర్దేశ ప్రయుక్త౭
ప్రాధాన్యపరిహారాయ తృతీయపాదే సర్వధీప్రచోదయితుత్వేనరూపేణ
ప్రాధాన్యేననిర్దేశాత్. ఏతదభిప్రాయ సూచనార్థం సవిత్తశబ్దస్యసహ
స్రనామపాశసిద్ధ భగవత్పురత్వ సూచనార్థంచ తివల్కారోపనిషది(3)
“యజ్ఞోవైప్రచోదయతి” ఇతితృతీయపాదోపాదాన పూర్వకింపుత్స౭
గాయత్ర్యుపాదానపూర్వకిచ్చ (౪) “యజ్ఞేనయజ్ఞమయజన్త” (౫)
“యజ్ఞోవైవిష్ణుః” ఇత్యాదిప్రసిద్ధయజ్ఞపురుషత్వేన వివరణాత్, విష్ణు
గాయత్ర్యాం విష్ణుశబ్దేననారాయణవాసుదేవ సమాఖ్యాద్వయోపోద్బలి
తేన గాయత్రీప్రతిపాద్యదేవతావిశేషనిర్ధారణాత్, (౬) “ఏవసర్వభూ
తా౭స్తరాత్తా” ఇతిప్రసిద్ధప్రచోదకిత్వస్యగాయత్రీనిర్దిష్టస్య విష్ణులింగత్వ
స్ఫుటీకిరణాత్, సర్వోత్కృష్టప్రసిద్ధగాయత్ర్యర్థ నిర్ణయకతయావిష్ణు
గాయత్ర్యాం నారాయణానువాకేదేవశబ్దాభ్యాన సూచితగాయత్రీవేద్య
దేవతానిర్ధారణస్య స్ఫుటీకారికిత్వాచ్చ. పూర్వాచారైః (౭) “అ
సారమల్పసారశ్చ” ఇతివచనస్య వేదసారోపనిషత్సారతరా౭నువాక

సారతమ గాయత్రీతి విష్ణుగాయత్ర్యాస్సారతమత్వపరత్వేన వ్యాఖ్యాత
తయా తత్రనారాయణశబ్ద ప్రథమోపాదానస్య ప్రాధాన్యనియామక
తోష్ఠపప త్తేశ్చ; అతపవ విష్ణుగాయత్రీసమాఖ్యానియామపి విచ్ఛిక్త్యా
ఽనుపపత్యతస్త్వప్తానాఽసిద్ధేశ్చ. (3౨)

అతపవక్తిశ్చవిష్ణుగాయత్ర్యామిత్యాద్యప్యయ క్తిమే; విష్ణుగాయ
త్ర్యాంనామత్రయోపాదానస్య వైఫల్యఽనుపపత్యమోక్షహేతు
నివృత్తికారణీ భూతాఽర్థపశ్చకజ్ఞానజనక మస్త్రత్రయోపలక్షణత్వాఽ
భ్యుపగమాత్. అన్యథా నామత్రయమాత్రోపాదానస్య అమూల
కత్వాప త్తేః. విష్ణువాసుదేవశబ్దయోఽపి సామ్యప్రాపకాకారపూర్త్యైశ్చ
నారాయణశబ్ద సాపేక్షత్వేపి సాధ్యఽవతారివిశేషాఽన విచ్ఛిన్నభగిన
త్స్వరూపప్రతిపాదకతయా ప్రణవనమశ్చబ్రచతుర్థీఘటితతయాచ అవ్యా
పక సకలభగవన్మంత్రాపేక్షయా అర్థపశ్చకప్రతిపాదకాంశే ఉత్తిష్ఠోప
ప త్తేశ్చ. మస్త్రరత్నస్య మూలమస్త్రతుల్యయోగక్షేమతయా వ్యాపక
మస్త్రాస్త్రార్థవేన తత్రాఽతిప్రసక్త్యాఽదోషత్వాచ్చ. మస్త్రప్రధాన
భూతస్సారాయణ శబ్దేశ్వరమూలమస్త్రమస్త్రరత్నయోరైక్యవివక్షయా
వ్యాపకమస్త్రత్రయోక్తుప్రప త్తేశ్చ. మస్త్రరత్నస్యవ్యాపక మస్త్రత్వా
విశేషేపి విష్ణువాసుదేవ మస్త్రయోరశిష్టపరిగ్రహాఽపూర్తి నిబంధనని
కర్తవ్య మస్త్రరత్నప్రతిపన్నోపాయోపేయాకాశ్చాహేతుభూతస్వరూప
శిక్షామూలత్వలక్షణ మూలమస్త్రోత్కర్షస్యచ సమ్భవాచ్చ. ఏతేన
అవ్యాపకవైష్ణవమస్త్రేష్వతి ప్రసక్తోదూరోత్సారితః. (3౩)

అతపవక్తరమల్యంవిష్ణుశబ్దేన ఉపాస్యనిర్దేశోఽప్యుత్కర్షప్రయో
జక ఇతిసిద్ధమ్. (౧) “ప్రాజ్ఞోహిప్రకిరణాత్” ఇతిబ్రహ్మసూత్రోక్తి
న్యాయేన జీవపరత్వేన ప్రసక్తస్య (౨) “పురుషాన్నపరంకిశ్చిత్”
ఇత్యుక్తపురుషశబ్దస్యదేవతా విశేషపరత్వనిర్ధారకత్వాత్. (౪౦)

ఏతేన-అపిచేత్యాదికమప్య పాస్తమ్; సారతమవిష్ణుగాయత్ర్యాం
నామత్రయమాత్రోపాదానస్య మోక్ష హేతునివర్తకజ్ఞానజనక మస్త్ర
త్రయస్తారణముఖేన తదుత్కర్షసూచకతయా సాఫల్యస్య సమ్భవతో
దుర్వారత్వాత్. (౪౦)

ఏతేనైవ-అన్యచ్చేత్యాదికమప్యయుక్తిమ్. శ్రీపురుషసూక్తస్య
శారీరకమిమాంసాయాం విచారితత్వేన చిదచిద్విలక్షణదేవతా విశేష
పరత్వేన నిర్ణీతార్థకత్వలక్షణసర్వవేదసారత్వసద్భావేఽపి; (౧) “పురుషా
వాల్లమానవో” ఇత్యాదిసామాన్యరూఢ్యా ఈశానశబ్దేనచసమ్భవితా
యాదేవతాస్తర పరత్వశక్త్యా, మద్దవిషన్యాయేన దేవతావిశేష
మాత్ర రూఢైర్విష్టాదిశబ్దైః “ఏతాంప్రయుజ్ఞన్ విష్ణుంప్రీణతి” నారా
యణాభ్యముపహ్నానమ్” ఇత్యాదివాక్యశ్లేః పరిహర్తవ్యతయా, వ్యాపక
మస్త్రాణాంతదపేక్షయోత్కర్షోపపత్తేః. అతఏవనారాయణానువాకే (౨)
“సహస్రశీర్షమ్” ఇతిపురుషసూక్తప్రత్యభిజ్ఞాపనపూర్వకం నారాయణ
శబ్దేనపురుషశబ్దార్థ నిర్ధారణముపపద్యతే. అతఏవ హర్యచ్యుతానస్త
పరమాత్మపదానాంవిష్ణేరూఢానామపి, చతుర్ముఖవాచిబ్రహ్మశబ్దశమ్భుశి
వేస్త్రాదిశబ్దానామివాఽర్థనిర్ధారణ మపియుజ్యతే. నారాయణపదస్య
మూలమస్త్రమస్త్రరత్నస్తారణముఖేన విశిష్టోపాయో పేయత్వలక్షణ
వేద్యాకారపూర్తిజ్ఞాపనముఖేన దివ్యనామాస్తరాపేక్షయాఽతి శయి
తత్వాత్. (౪౧)

అతఏవ విష్ణుపురాణసమాఖ్యాప్రత్యుద్ధృతా. చతుర్వింశతస్సహ
స్రికాయాస్సంహితాయాశ్చతుర్వింశత్యక్షరగాయత్రీరూపత్వవత్ ,
అంశషట్కాత్మకస్య శ్రీవిష్ణుపురాణస్య మోక్ష హేతు నివర్తకజ్ఞాన జన
కషడక్షరవత్ అవతారవిశేషానవచ్ఛిన్న భగవత్స్వరూపప్రతిపాదక
తయాఽర్థపశ్చాత్ జ్ఞానజనకతయాచ తద్వివరణత్వసూచనాయ షడక్షర

స్మారక విష్ణుపదఘటితసమాఖ్యోపపత్తేః. తథాహి - ప్రథమాధ్యాయకి
 ప్రణవాఽర్థపరః-(౧) “విష్ణుస్స కాశాదుద్యౌతమిత్యాదిసా-జగచ్ఛసః”
 ఇత్యన్తేన, (౨) “అకారోవిష్ణువాచకః” (౩) “అకారార్థోవిష్ణుః” ఇత్యా
 ద్యుక్తాఽకారవివరణపూర్వకం, (౪) “యథాజగత్” (౫) “యన్తయశ్చ
 జగద్భూప్త” (౬) “జగత్తజైవచస్థితమ్” (౭) “జగతోఽస్యజగచ్ఛసః”
 ఇత్యభ్యస్తజగచ్ఛజేన (౩) “మకారార్థోజీవః” ఇత్యాద్యుక్తమకారార్థ
 వివరణపూర్వకం “తజైవచస్థితమ్” ఇత్యేవకారేణ “జగచ్ఛసః” ఇతి
 శబ్దేనచ, ఉకారార్థవివరణపూర్వకం, “స్థితినయమకరా” ఇత్యన్తేన,
 “జగచ్ఛసః” ఇతితాదాశ్చేయనచ (౩) “తదుపకరణంనైస్త్వవమిదమ్”
 ఇత్యాద్యుక్తలు ప్రచతుర్థ్యర్థవివరణపూర్వకంచాఽంశషట్క-వక్ష్యమా
 నాఽర్థస్యసజ్గ్రహీతత్వాత్. అసన్తరమ్ (౬) “అవికారాయ” ఇత్యా
 రభ్య అంశషట్కం మన్తశేషవివరణమ్. (౬) “విష్ణవే సర్వజ్ఞప్తవే”
 (౭) “సమోహిరణ్యగర్భాయ” ఇతిమన్తశేషోపాదానపూర్వకంస్వరూప
 రూపగుణవిభూతిభిరపరిచ్ఛిన్నస్య భగవతోవాసుదేవస్య ప్రతిపాదనేన
 (౮) “నారాయణోజగన్తూర్తిః” ఇత్యాదిషు నారాయణశబ్దోపాదానేనచ
 నారాయణశబ్దసమానార్థకతయా విష్ణుశబ్దార్థప్రపశ్చనాత్ (౯) “ఇతి
 వివిధమజస్య” ఇతిచరమశ్లోకే “సదిశతుభగవానశేషపుంసామ్” ఇతి
 వ్యక్తచతుర్థ్యర్థపర ప్రాధనాయాః కణ్ఠోఽన్తిత్వాత్. (౪౩)

నచ , పురుషసూక్తసమాఖ్యాస్థపురుషశబ్దవత్ విష్ణుశబ్దస్యదేవ
 తాఽన్తరవ్యావర్తకత్వమేవ, నతుమన్త విశేషస్మారకత్వమితివాచ్యమ్.

† “అత్ర అనాత్మన్యత్కబుద్ధిర్యా” ఇత్యాదిసానుశ్చయార్థప్రశ్నాచ్చ”
 ఇతివాక్యంపూరణీయమ్.

- (౧) వి-పు-౧-౧-౩౧. (౨) (౩) అజ్ఞోక్తి. (౪) వి-పు-౧-౧-౪.
 (౫) వి-పు-౧-౧-౫. (౬) వి-పు-౧-౨-౧. (౭) వి-పు-౧-౨-౨.
 (౮) (౯) వి-పు-౬-౮-౬౪.

ప్ర-అ, ప్ర-హా, 2-మూలమస్త్రోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౧౯

శబ్దవిశేషోపాదాన ప్రయోజనస్య సమ్భవతస్త్వాగాయోగాత్. అతఏవ
(౧) “విహాకికృపా” (౨) “విష్టాకికటాక్షమ్” (౩) “విష్టాపాతంవినా”
(౪) “విష్టాస్సనాతహః” (౫) “విష్టరాత్తా” (౬) “యస్యాంజాతోవిష్టః”
ఇత్యాదిషు శబ్దవిశేషోపాదానస్య ప్రయోజన విశేషః పూర్వాచారైర్వి
రనుగృహీతః.

పురుషసూక్తసమాఖ్యాయామపి తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి
వత్, పురుషశబ్దప్రయోగేనైవ దేవతావిశేషపరత్వ స్పష్టికరణాత్.
† సమాఖ్యాయా అనాధారణ్యైనుపపత్తేః. నచ-పురుషపద ఘటిత
సూక్తం పురుషసూక్తిమితివాచ్యమ్. పదస్యస్వపరత్వేలక్షణావర్తేః.
రామాయణసమాఖ్యైపి అవతారవిశేషమాహాత్మ్య ప్రతిపాదనైద
మృత్యోః ప్రవృత్తినూచనాత్. అన్యత్రాప్యేవం యథాసమ్మేనం
సమాఖ్య ప్రయోజనమనుసంజేయమ్. (౪౪)

అతఏవనైస్సవశశ్చేన భక్తివిరూపణమపి విష్ణుశబ్దాధిక్యేప్రయో
జమితిసిద్ధమ్. (౭) “అర్థపశ్చాతత్వజ్ఞా మహాభాగవతాస్సృతాః”
ఇత్యాదిరీత్యా “విష్ణుషడక్షరీ ప్రతిపాద్యాఽర్థపశ్చాతత్వజ్ఞాః” ఇత్యేతత్పర
తయా సమ్భవతోవైషవసమాఖ్యా ప్రయోజనస్య త్యాగాయోగాత్.
అతఏవ వాసుదేవశబ్దఘటిత వాక్యోదాహరణంయ్యుక్తమ్. వాసుదేవ
శబ్దస్మరిత పశ్చరాత్రప్రసిద్ధద్వాదశాక్షరీ ప్రతిపాద్యత్వ సూచనేన
తదర్థాక్షేపత్వ సూచనేనచ విష్ణుతదృచ్ఛియోః ప్రశంసాసమ్భవాత్.

ఇథాపి పశ్చరాత్రప్రసిద్ధవ్యాపకసమాఖ్యోపాదానమపి య్యుక్తిమితి
సిద్ధమ్. సర్వదివ్యమజ్జశ విగ్రహసాధారణ ప్రాప్తృత్వాది స్వరూ
పవిశిష్ట ప్రాశ్నస్వరూపప్రతిపాదకత్వస్య వస్త్రైరవ్యాప్తృత్వాత్.
యథాపి శ్వేతాశ్వత్థరాధిషు దేవతాస్తరవాచక శబ్దైః జగత్కా

† సమాఖ్యైవ దేవతావిశేష పరత్వసాధికేతి సూచయతు. పురుషపదం ప్రయుక్తమ్.

(౧) అహిర్బు-౧౪-౨౮.

(౨) విష్ణుధ-౧-౫౯.

రా-అ-౧-౭.

రణం నిర్దిష్టమితి; తదపి, రుద్రగాయత్రీన్యాయేన నిరస్తమ్. శ్వేతాశ్వతరే పురుషశబ్దస్య దేవతానిర్ధారకత్వస్య అన్యత్రప్రపశ్చితత్వాత్. అధర్వశిరసి “అహమేఃః” ఇత్యాదేరస్త్రామిపరత్వస్య అధర్వశిఖాయాం విష్ణుశబ్దస్యైవ ధ్యేయసమర్పకత్వస్యచ అన్యత్రసమర్థితత్వాచ్చ. దేవతాస్తరపరతయా రుద్రాదిశబ్దానాం వేదపరిగ్రహస్య వక్తుమశక్యత్వాత్. భగవద్వాచకశబ్దప్రయోగముఖేన రుద్రాదిశబ్దానాం భగవత్పరత్వస్య బహుపబ్బంహణప్రసిద్ధత్వేన భగవత్పరతయా తేషాం విష్ణ్వాదిశబ్దైః పేక్షయా వేదపరిగ్రహస్య వక్తుమశక్యత్వాచ్చ. నచ-విష్ణ్వాదిశబ్దైః నాదరేణ రుద్రాదిశబ్దప్రయోగవినిగమికావిరహః. (౧) “రుద్రోబహుశిరాబభుః” (౨) “సర్వశ్శర్వశ్శివస్థాన్ఘః” ఇత్యాది సహస్రనామపాఠన్యాయేన రుద్రాదిశబ్దానాం భగవన్నామత్వసూచనార్థమేవప్రయోగాత్. ఏవంప్రాతర్దనన్యాయాత్ నిర్వాహోఽప్యనుసంధేయః.

కిం - అపూర్వశిష్టపరిగ్రహాయుక్తవ్యాపకమస్తద్వయాపేక్షయా నారాయణశబ్దాభ్యాసస్య మూలమస్త్రే ప్రణవసమశ్చబ్దవత్ సాధారణ్యాభావేన వాసుదేవశబ్దవత్ నామాస్తరాసమభివ్యాహరేణచ మూలమస్త్రప్రధాననామత్వేన తత్సంస్కరకత్వాత్, విష్ణ్వాదిశబ్దానాదరేణ నామవిశేషోపాదానఫలస్య సమ్భవతస్త్వాగాయోగాచ్చ, మోక్షహేతునివర్తకజ్ఞానజనకత్వరూపమస్త్రపదయోగవృత్తినిమిత్తపూర్తిసూచనముఖేన వేదపరిగ్రహతిశయసాధకత్వం సిద్ధమ్. ఏవం-రుద్రాదిశబ్దానాం భగవన్నామత్వేపి నారాయణనామసామ్యశక్త్యాదూరోత్సరితా. తేషామపూర్వశిష్టపరిగ్రహయోగతిశయితత్వాత్. కిం-నారాయణశబ్దస్యైవ బహుపనిషదభ్యాస ఇత్యన్యత్ర విస్తరః; (౪౬)

ప్ర-అ, ప్ర-పా, 2-మూలమస్తోత్కర్ష సమర్థనాధికరణమ్. ౯౧

అనుష్టుభాదేరుత్తారకత్వశ్రవణేపి మూలమస్త్రేణ మోక్షజనక నివర్తకజ్ఞానరూపాఽర్థపశ్యక యాథాత్మజ్ఞానోత్పత్తైసత్యామేవ తాదృశజ్ఞానోత్పత్తిప్రతిబద్ధక దురితనివృత్తిద్వారా ముక్తిప్రయోజకత్వమేవేతి, నమూలమస్త్రసామ్యశక్కావకాశః- (౪౭)

అపిచ-(౧) “ప్రత్యగానన్దమ్” ఇత్యాదిఖణ్డేన, (౧) “ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్” ఇత్యాదిఖణ్డేనచ ప్రణవాఽష్టాక్షరయోః స్వరూపేణ ఉపాదానపూర్వకముత్తారకత్వం శూయతే; ఏవమష్టాక్షరముపాదానైవ త్రేధాపరత్వనిషేధాత్ వైదికపరిగ్రహాతిశయస్సిద్ధః. భగవద్వృష్టాస్తే నాఽన్యత్రపరత్వనిషేధస్య భగవతివా సజ్కుచిత యోగ్యసర్వోత్కర్ష సాధకతయా ముక్తిహేతునివర్తక జ్ఞానపూర్తిహేతుత్వ రూపోత్కర్ష స్వాపి సమ్భవతో వివక్షితత్వాఽవశ్యమ్భావాత్. ఏతేనాఽష్టాక్షరముపాదాయ వైభవప్రతిపాదన మపివ్యాఖ్యాతమ్; సమ్భవన్యాయాత్, అసంజ్ఞాచన్యాయాచ్చ. సహనిన్దాన్యాయస్తు విపరీతఫలః. నిన్ద్యస్యసర్వథా త్యాజ్యత్వాభావస్య నిన్దితాదితరోత్కర్షస్యచ సిద్ధిహేతుత్వాత్. అన్యథా “నిన్దాననిన్దితుంప్రవర్తతే” ఇతివ్యాఖ్యాతాత్, నిన్దితాదితరిత్ప్రశంసితుమితివ్యాఖ్యాతాచ్చ. అనుష్టుభాద్యపేక్షయా పరిగ్రహాతిశయశ్చాఽర్థపూర్త్యాది నాసిద్ధిః ఇత్యుక్తః. (౪౮)

వస్తుతస్తు-దివ్యసూరిపరి గ్రహాతిశయాదష్టాక్షరస్య సర్వమస్తోత్కర్షసిద్ధిర్ద్వారా; తతూన్యతీనామపౌరుషేయ నిత్యనిర్దోషతయా స్వతః ప్రామాణ్యస్య ఘనబృంహణవేదవ్యాఖ్యానరూపవేదవిశేషత్వస్య ప్రామాణ్యంశే ప్రసిద్ధవేదాధ్యైస్యచాఽన్యత్ర సిద్ధాంతిత్యేన తత్పరిగ్రహదేవ సమాహితనిర్వాహాత్. ఏతాదృశవేదపరిగ్రహేత్వ త్వేన తేషామేవశిష్టాగ్రేసరత్వాత్. అరవవ తర్పరిగ్రహాపన్యాస

(౧) సారాయనోప నివృత్.

సాఫల్యాచ్చ. తద్బలాదేవవై దిశిపరి గ్రహసాధకన్యాయస్య పూర్వోక్తస్య
చార్థసిద్ధిః. (౮౯)

యదపి - కిచ్చేత్యాదినా భగవన్నామ్నా మనంతానాం అనుసంధే
యేత్వం దివ్యసూక్తిస్య సాధనాభ్యాం సిద్ధమిత్ముక్తిం; తదప్యయుక్తిమ్.
దివ్యసూరీణాం భక్తిపారవశ్యేన ప్రపన్నతయా, ముక్తానామివ (౧)
“ఎనక్కన్జమ్ తేనుమ్ పాలుమముతుమాయ తిరుమల్ తిరునామమ్”
ఇత్యనుగృహీతరీత్యా భోగ్యతాతిశయేన (౨) “నన్దాలై పలకొణ్ణు”
(౩) “విపన్యవః” ఇత్యుక్తానస్తనామానుసంధేయత్వస్య ద్వేధాప్రకాశనో
పపత్తేః. జ్ఞానాధిష్ఠప్రపన్నానాంతు స్వరూపజ్ఞానార్థమేవ కన్యచిదను
సంధేయతయా స్వరూపజ్ఞానపూర్తిహేతుభూతమూలమస్త్రవైవాదను
సంధేయత్వాత్. కేవలభగవత్ప్రియతయా మన్తాన్తరానుసంధానస్య
నిత్యవైమితికవత్ ఆత్మాజ్ఞానైర్జుర్యరూపత్వాభావేనాకర్తవ్యత్వాత్
అనన్యప్రయోజనత్వవిరోధేన పావనత్వబుద్ధ్యాకర్తు మశక్యత్వాచ్చ.
(౪) “యన్మహూర్తంక్షణంవాపి” ఇత్యాదేప్రేమపారవశ్యే పర
త్వాచ్చ (౫) “కలం కాలంద్వయేన క్షిపన్” (౬) “మన్తరత్నాను
సంధానసంతస్ఫురితాధరమ్” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యాకాలక్షేపాది రూప
తయా మూలమన్తాద్యర్థానుసంధానేనైవ (౭) “యన్మహూర్తంక్షణం
వాపి” ఇత్యాద్యనుసంధానసమ్భవాచ్చ. (౮) “రక్తశిష్ణుప్తికిరామయస్య”
ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యాభాగవతకైజ్జుర్యరూపతయా మన్తాన్తరానుసంధానస్య
లభికారివిశేషనియతత్వాచ్చ. (౯౦)

“అస్మై తరశతం మూలమస్త్రమావరేత” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా
మూలమస్త్రస్యేవ విహితస్థలే పురుషసూక్తాదినైస్తవ మన్తాణామనుసంధే
యత్వేపి స్వరూపానుసంధాన పూర్వార్థం సంతానుసంధేయత్వాసిద్ధేశ్చ.

(౧) తి-మొ-౬-౧౦-౬. (౨) తి-వా-౪-౨-౩. (౩) సుబాల-౬.

(౪)

(౫)

(౬) పూర్వదిశచర్యా.

ప్రమాతిశయానుకారేణ సర్వమన్త్రానుసంధానస్య (౧) “సృకున్దతువు మన్త్రియలే కులైక్కవుమ్ నేణుమో?” (౨) “తతోన్మిష్టేమయినన్ని కృష్టే” (౩) “నాయ్కూర్ వాలాల్” (౪) “నాయ్ వన్దజ్జేన్” (౫) “సహిశుసాలీధావీ” ఇత్యాన్యన్యగ్రహీతరీత్యా స్వరూపానుసంధాన శాలినాం (౬) “స్వాత్మావ్యేనంవిగర్హతే” ఇత్యాద్యన్యన్యజ్ఞానాధికారము నైవనిపుత్తిసిద్ధేర్. (౭) “గురుప్రకాశయేత్” ఇత్యుక్తరీత్యానుకారేణ ధారాస్యసామ్యుదాయకస్య ప్రకాశనార్థం, శిష్యున్నాథముని ప్రభృతిపూర్వాచార్యాఽఽ జ్ఞాపరిపాలనార్థం, (౮) “సల్ క్షక్తిరద్భుమి పశుతోల్ క్షక్తిరద్భుమాపాలే” ఇత్యన్యగ్రహీతరీత్యా కేవలభగవత్ప్రీయతయానుజ్ఞానైర్జ్యోర్విసిద్ధ్యర్థం, (౯) “యూమంయూయంవయం వయమ్” ఇత్యాద్యన్యరీత్యా ప్రయోజనాన్తర పరవ్యావృత్తస్వాధికారపరకటనార్థశ్చ మూలమన్త్రమన్త్రరత్నతద్వివరణ దివ్యప్రబంధానాం స్వరూపతోర్థతోవానుసంధేయర్వ సమ్మవేషితత్వరిత్యాగేనకేవల ముత్తారకరామకృష్ణసానుదేశబద్ధానామైచ్ఛికానుసంధానస్య జ్ఞానాధిక్య ప్రపన్నేషుస్వరూపవిరుద్ధత్వాచ్చ. (౧౦)

ఇథిశ్చ - అజ్ఞానప్రపన్నేషుతేషామైచ్ఛికానుసంధానం ప్రమాతి కన్యాయేన స్వరూపవిరుద్ధమితిసిద్ధమ్. తస్మాద్దివ్యసూరీణాం సర్వేషామైకకణ్ఠ్యేన మూలమన్త్రమన్త్రరత్నస్మారకనారాయణ శబ్దాభ్యాసస్య విశిష్టదరీదృశ్యమానతయా తద్భవేన తయోస్సర్వమన్త్రోత్కర్ష సిద్ధిః. కింబహునా (౧౧) “మన్త్రాన్తరైనిరుకుమ్మత్సన్దమ్ పోక్కిడవ నల్లన్; తిరుమన్త్రైలుమ్ ద్వయత్తైలుమ్ నియతనాకై యమ్” (౧౨) “సకలంకాలంద్వయేనక్షిపన్” ఇత్యాదిసూక్తిషు ప్రమాణోపపత్తిం ప్రదాయసూచనముభేన, అనుష్ఠానముభేనడవదేశముభేన, చరమరహస్య

(౨) రక్తనాథస్తో-౨. (౩) తివా-౯-౪-౩. (౪) తి-మొ-౧-౧-౧౦.
(౬) రా-అ-౧౫౧౪. (౭) శేష-౧౦-౧౦.

త్రయస్యైవపూర్వాచార్యైరతితయేన పరిగృహీతతయా పూర్వోక్త
వేదవైదికవిద్యసూరిపరిగ్రహాతితయో నిష్ప్రత్యూహాః. (౧౨)

యత్తు-పూర్వాచార్యాణా మాజ్ఞాకైర్బుద్ధ్యేషు నామాంతరాను
సన్ధాన మస్తీత్పుక్తం; తదయుక్తమ్. తావతా “అగ్నిశ్చమామ
న్యశ్చ” ఇత్యాదిదేవతాంతరమన్తాణామివ జలచ్యుతానన్తగోవిందేత్యాది
నామత్రయాదీనా మాజ్ఞాకైర్బుద్ధ్యాన్తర్భావేన పరిగ్రహసిద్ధావపి,
మోక్షజనకనివర్తక జ్ఞానపూర్తిహేతుతయా సదానుసన్ధేయత్వ మూల
భూతపరిగ్రహాతితయాఽసిద్ధేః; (౧) “సతతంకీర్తయన్తోమామ్” ఇత్యేత
ద్వావిఖ్యానావసరేచ(౨) “నమస్యన్తశ్చమాంభక్త్యా” ఇత్యుక్తానాంభక్తి
భారావసమితదేహానాం భక్తిపరీవాహరూపతన్మైవ నారాయణ కృష్ణ
వాసుదేవేత్యాద్యనుసన్ధాన మనుగృహీతమితి నతద్విరోధగన్తోపి. (౧౩)

తస్మాత్ (౨) “యథాతేతత్రవరేరన్,యథాతేతేషు వరేరన్”
ఇత్యుక్తిత్యాచార్యప్రబంధానుష్ఠానోపదేశానుసారేణ స్వరూప
జ్ఞానార్థంమూలమస్త్ర ఏవ సదాఽనుసన్ధేయ ఇతిసిద్ధమ్. (౧౪)

ఇదశ్చసప్తమమధికరణంషట్ సూత్ర్యాత్మికమ్. తత్రాద్యం
సూత్రమ్ (భగవన్మన్తజ్ఞోతాననేకజ్ఞిత్యాది, భగవన్మన్తాస్తు ఇత్యర్థః.
భగవచ్ఛ్రేణ (౩) “ఇషేత్వా” ఇత్యాదిక్రియాజ్ఞమన్తాణాం, పశ్చాత్త
ర్యాది కేవలదేవతాంతర మన్తాణాం, “అగ్నిశ్చ” ఇత్యాదిదేవతాన్త
రాశ్చీతమన్తాణాశ్చవ్యావృత్తిః; సాక్షాద్భగవత్పరత్వం వివక్షితమ్.
తేషాంభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వాభావాత్, ముముక్షురక్షకత్వా
భావాత్, ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వా భావాచ్చేతిభావః. తు-శ బైన
పూర్వోక్తసకలశాస్త్రా పేక్షయా మన్తాణాం మన్తసమాఖ్యాసిద్ధం
విశేషరక్షకత్వరూపం శబ్దాబీజమభివేదితమ్. (అనేకజ్ఞో) ఇత్యనేన
భగవన్మన్తాణాం వివిధవిచిత్రగుణ విగ్రహచ్ఛేత విశేషప్రతిపాదనేన

ప్ర-అ, ప్ర-సా, 2, మూలమస్తోత్కర్ష సమర్థసాధికరణమ్. ౯౫

మూ.—(౧౦). అవైతాన్ వ్యాపకజ్ఞశ్చైవ, అవ్యాపకజ్ఞశ్చైవ
మీరణవర్గమ్.

బుభుక్షు విషయేత తద్విష్టానిష్టప్రాప్తి పరిహారార్థతయా, ముముక్షు
విషయే వివిధవిచిత్రస్వత్వ పరమాత్తభోగార్థతయాచ పూర్వోక్తం
ప్రమాణోపపత్తిసిద్ధమానస్త్యమగ్రేతేతమ్. (౧౧)

భగవన్మన్త్రాణామవతార ప్రయోజనపర్యాలోచనయైవ వ్యాపక
మస్త్రత్రయస్య ముక్తిహేత్వర్థపశ్యకజ్ఞానజనకత్వ లక్షణోత్కర్షసిద్ధి
మభిప్రేత్య వ్యాపకావ్యాపక సమాఖ్యాబలాదపితత్సిద్ధి మభిప్రేత్యద్వితీ
యసూత్రమాహ (అవైతానిత్యాది.)

(అవైతాన్) భగవన్మన్త్రాస్త్విత్యర్థః. పూర్వసూత్రే మన్త
కాం భగవచ్ఛేన విశేషణాత్ మస్త్రసామాన్యే సాక్షాత్ భగవత్పరత్వ
తదభావాభ్యాం వర్గద్వయసూచనేన వ్యాపకావ్యాపకరూపేణవర్గ
ద్వయవిశిష్టభగవన్మన్త్రాణాం ఏతత్సూత్రోక్తానాంనైషమ్యం, తు-శబ్దేన
ద్యోత్యతే. (౧) “నారాయణాభ్యాముపస్థానమ్” ఇత్యాదావిప్రతిపాద్య
ప్రతిపాదకయోరభేదోపచారేణ వ్యాపకభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదక
త్వం వ్యాపకసమాఖ్యానిమిత్తమ్. తచ్చ సర్వావతారసాధారణ
భగవద్గుణవిగ్రహవ్యాపారవిశిష్టభగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వం, ముక్తి
హేతు నివర్తకజ్ఞానవిషయాఽర్థ పశ్యక ప్రతిపాదకత్వంవా. తేన
శ్రీవేంకటేశాక్షరీ నవాక్షరీప్రణతాద్విహార దశాక్షర్యాదిషు ప్రణవన
మోఘటితేషు “ఓంమాధవాయనమః” “ఓం” శ్రీనరాయనమః” ఇత్యా
దిషుచ నాతిప్రసంగః. తదేతత్సర్వ మభినందాయాహ (వ్యాపకజ్ఞశ్చైవ,
అవ్యాపకజ్ఞశ్చైవ) ఇతి. వ్యాపకత్వావ్యాపకత్వయోః సముదాయ
ద్వయోపాధితయా పరస్పరవిరుద్ధ బ్రహ్మత్తినిమిత్తత్వ సూచనాయ

నూత్రేణ (ఇవై మూన్విలుమిత్యాదినా).

ఇదంశబ్దేన శ్రేష్ఠత్వేనోక్తాః పరామృశ్యంతే. అనేన-విష్ణుగాయ శ్రీష్ఠత్వేన సారతమేషుత్రిష్వపి సారత్వము క్తమ్. “ఇవబ్రీలోనైత్తు క్కొణ్ణ” ఇత్యుక్తే “అవ్యాపకజ్ఞ” ఇత్యర్థశ్చ జ్యేష్ఠతాఽపి, అతః (మూన్విలుమ్) ఇత్యుక్తమ్. అపి - సముచ్చయే. అవ్యాపకమన్త్రాఽపేక్షయావ్యాపకానాముత్కర్షః, వ్యాపకద్వయాపేక్షయామూలమన్త్రస్యాత్కర్షశ్చ సమ్భవతీత్యర్థః. (గౌ)

అనేనశక్త్యావిశేషః పరిహృతః. అవ్యాపకమన్త్రాపేక్షయా వ్యాపకమన్త్రాణాముత్కర్షేపి పరస్పరాఽనుక్తార్థపరతయా సకస్యాపివై ఫల్యమ్. మూలమన్రోత్కర్షేతు తదనధికార్థకతయా వ్యాపకమన్త్రదగ్గరయి వ ఫలగుణలక్షణమ్.

పరిహారస్తు, “ఇష్టంహివిదుషాంలోకే” ఇతిన్యాయేనభోక్త్యాణాం. సజ్జహ విస్తరాభ్యామనుభవవిశేషలక్షణ భోగ విశేషార్థం పాన్ధ్యతద్వితీయాపవర్గద్వయస్య, పూర్వాహదివిగ్రహవర్గాణాం (౧) “గుణైష్ఠస్థిస్తేవై” ఇత్యారభ్య “ప్రణతజనభోగంప్రసవతే” ఇత్యంతేన శ్లోకచతుష్టయేన శ్రీపత్నాజ్జమిత్రాఽనుగృహీతరీత్యా, (౨) “అస్తాంతేగుణరాశివత్” ఇత్యాది శ్రీపరాశరభట్టార్యాఽనుగృహీతరీత్యాచ ఆవిర్భావవత్ (౩) “పాథేయం పుణ్డరీకాక్షనామసజ్జీర్తనా నృతమ్” (౪) “క్వజపోవాసుదేవేతి ముక్తిబీజమనుత్తమమ్” (౫) “కథయంతశ్చమానిత్యమ్” (౬) “సతతంకీర్తయంతామామ్” (౭) “శృణ్వంతిగాయంతిగూర్తంతి” (౮) “మూలరికేశవనిత్యాది - ఓలమిడ వేనైష్ఠస్థియిట్టిటు” (౯) “ఎనక్కెన్ఱుమ్ తేనుమ్బాలుమముతుమాయ తిరుమాల్ తిరునామమ్” (౧౦) “పారాశర్యవచస్సభామ్ - పిబన్తు”

(౧) పద-స్త-౧౬. (౨) ర-స్త-౨-౭౪. (౩) గారు-పు-౨౨౦-౧౬.

(౪) (౫) గీ- (౬) గీ-౯-౧౪. (౭) (౮) తి-వా-౮-౨-౭.

(౯) తి-మొ-౬-౧౦-౬.

(౧౦) శ్రీభాష్యమ్.

(౧) “భక్తామృతం విశ్వజనానుమోదనమ్” (౨) “భాష్యామృతప్రదానాద్యం” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా వివిధవిచిత్రభోగహేతు భూతమస్త్రముఖేన తద్గుణానుభవార్థం మస్త్రవర్గద్వయస్యాపి భగవతా ప్రకాశనోపపత్తేరితి. (౧౯)

యద్వా - అపిశబ్దేన విరోధోద్యోత్యతే; విరోధశక్త్యాచేత్థం; విష్ణుమస్త్రాపేక్షయా మూలమస్త్రస్యప్రాధాన్యేన వాసుదేవమస్త్రాపేక్షయాప్రాధాన్యం, వాసుదేవపదస్య వ్యుత్పత్తిద్వయేన వ్యాప్తిప్రకారస్యాపిలాభేన విష్ణుశబ్దపరిగ్రహవత్ అశిష్టపరిగ్రహభావాత్. మస్త్రేభగవచ్చబ్దసత్వేన విష్ణుమస్త్రఇవాపూర్వభావాచ్ఛేతి; పరిహరస్తు-పూర్వోక్తరీత్యాపశ్చమసూత్రే అనుసంధేయః. (౨౦)

(వైత్తుక్కోట్టు) “ఉట్టుకోట్టు” “కట్టుకోట్టు” ఇత్యాదివత్ “భాగోభాగధేయమ్, నామ - నామధేయమ్” ఇత్యాదివచ్చసముదాయోక్తిః. వైత్తుత్తుర్థం, మనసినిధాయేతియావత్. మస్త్రత్రయవిషయకఞ్చర్యాలోచనేక్రియమాణే, మూలమస్త్రేప్రాధాన్యం సిద్ధ్యతీతిభావః. “మూలమస్త్రే పూర్వాచార్యాణాం నిరూఢవ్యవహారః” ఇత్యుక్తమ్. (పెరియ) ఇతివిశేషణమ్ - ప్రాధాన్యేహేతుగర్భమ్. (మూన్దిలుమ్) ఇతితితోవ్యక్తిః - మూలభూత విష్ణుగాయత్రీజన్మైకబుద్ధ్యపారోహస్యసూచనాత్. తత్రప్రథమోపాత్తత్వం “పెరియ” ఇతివివక్షితమ్. తస్య హేతుత్వం పూర్వముపపాదితమ్; కిచ్చ - ఉత్తరసూత్రే అశిష్టపరిగ్రహోపూర్వోక్తిః ప్రాధాన్యాభావేహేతుత్వేనాభిప్రేతతయా, అస్మిన్ సూత్రే “పెరియ” ఇతివిశేషణేనార్థపూర్తిస్తన్నిబద్ధనాశిష్టవిరోధిత్యచ్చ ప్రాధాన్యేహేతుత్వేన వివక్షితమితిగమ్యతే. ఇదమపి హేతుద్వయంపూర్వమేవోపపాదితమ్; అపిచ (పెరియ) ఇతిసామాన్యతః కరత్యవిశేషణోక్తిమహిమ్నాత్రి విధనిషేధముఖేన పరశబ్దోక్తంవాచనికంప్రధానమితి, మస్త్రపదస్యయోగార్థస్య సర్వోత్కర్షో మూలమస్త్రే సాధ్యత్వేనాభిప్రేతః. (౨౧)

మూ.—(౧౩) మన్తై యినై ఇరణ్ణక్కుమ్ అశిష్ట పరిగ్రహముమపూర్తియుముణ్ణ

ఏవం మూలమస్త్ర పర్యాలోచనలబ్ధం తత్ప్రాధాన్యముక్త్యా, పూర్వసూత్రవివక్షితం ఇతరమస్త్రయోరప్రాధాన్యము పపాదయితుం తదుభయపర్యాలోచనలబ్ధ మాకారద్వయందర్శయతి పశ్చిమసూత్రేణ (మన్తై యిత్యాదినా).

(మన్తై) ఇత్యనేన మూలమస్త్రాద్భిన్నత్వంవివక్షితమ్. (ఇవై) ఇత్యనేన వ్యాపకమస్త్రత్వంవివక్షితమ్. అశిష్టపరిగ్రహాపూర్తిసద్భావేసి ద్వయోర్వ్యాపకమస్త్రత్వం నవిరుద్ధత ఇతిభావః. (ఇరణ్ణక్కుమ్) ఇత్యనేన న్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్ఛేదకేన పూర్వోక్తరీత్యాకాశకుశావలమ్బనేన, వాసుదేవమస్త్రే అశిష్టపరిగ్రహాద్యభావశంకాయాః, మూలమస్త్రే అశిష్టపరిగ్రహాదిశంకాయాశ్చ, పూర్వోక్తరీత్యా నివృత్తిరభిప్రేతా. (అశిష్టపరిగ్రహముమ్) ఇతి పరిగ్రహ శబ్దసమభివ్యాహారాత్ అశిష్టశబ్దః (౧) “వేదోఽన్యతో బుద్ధకృతాగ మోఽన్యతః” ఇత్యాద్యుక్తకుదృష్టపరః.

“కార్తేఽగ్నిన వేదస్తత్వావేదకః” ఇత్యభ్యుపగంతారః శిష్టాః. “నిర్విశేషచింతాంతే వేదస్తత్వావేదకః, గుణవిభూత్యాద్యంతే అతత్వావేదకః” ఇత్యభ్యుపగంతారోఽశిష్టాః; (౨) *సత్యంజ్ఞానమిత్యాది నాచింతాతస్వరూపస్యాఽకల్పితతోక్త్యా, (౩) “ఏకమేవాఽద్వితీయమ్” ఇత్యాదినా ద్వితీయమిథ్యాతోక్త్యాచ తదంతే తత్వావేదకత్వమ్ (౪) “తద్వైతత, తత్తేజోఽస్పృజత” ఇత్యాదిషు గుణవిభూత్యాదేస్వరూపేణ ప్రతిపాదనేఽపి అసత్యత్వసత్యత్వసమ్భవాత్, (౫) “త ఇమే సత్యాః కామాః” (౬) “ఏతాంశ్చ సత్యా కామాన్” (౭) “సత్య కామ సత్యసం

(౧) తై-ఆ-౧. (౩) ఛా-౬-౨-౧. (౪) ఛా-౬-౨-౩.

(౫) ఛా-౮-౩-౧. (౬) ఛా-౮-౧-౬. (౭) ఛా-౮-౧-౫.

మూ.— (౧౪) ఇత్యైవేదజ్ఞభుమ్, ఋషికభుమ్, ఆధ్వారకభుమ్, ఆచార్యకభుమ్ విరుమ్భినార్కః.

కల్పః” ఇత్యాదిషుసత్యశబ్దస్య (౧) “అథనామధేయం సత్యస్యసత్యం ప్రాణా వై సత్యం తేషామేషసత్యమ్” ఇత్యాదివాక్యేషష్ఠ్యంతసత్యశబ్దస్యేవ ఆపేక్షికసత్యత్వపరత్వసమ్భవాచ్చ, తదంతేనతత్వావేదకత్వమితివదతాంవిష్ణువాసుదేవమస్త్రయోర్వ్యాప్తితత్ప్రకారవ్యాపకగుణానాం ప్రతిపాదనేపినవిరోధః. తేషాంకల్పితత్వ సమ్భవాదితి. అశిష్టత్వేననిర్దిశ్యకుదృష్టిపరిగ్రహోక్త్యావ్యజ్యతే. మూలమస్త్రేతునారపదేనగుణవిభూత్యాదీనాంకల్పితత్వాభావోక్త్యాకుదృష్టి మతవిరోధస్సర్వోపజీవ్యే తత్రస్ఫుటఇతిభావః. పరిగ్రహశబ్దః స్వమతావిరోధసమ్భావనాప్రయుక్తాదరపరః. స్వవివక్షితజ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకత్వాభావః-అపూర్తిశబ్దార్థః. (౬)

ఇత్యం సాధారణహేతుత్రయేణ, అసాధారణహేతుషక్తేనచ మూలమస్త్రోత్పన్నస్సాధితః. అథచతుర్విధపరిగ్రహేతిశయరూపాసాధారణహేతుచతుష్టయేన పూర్వోక్తం మూలమస్త్ర ప్రాధాన్యం ప్రసాద్యతే షష్ఠసూత్రేణ (ఇత్యైత్యాదినా.)

పూర్వం “తిరుమస్త్రమ్” ఇతిప్రథమాంతనిర్దిష్టం (ఇత్యై) ఇతి ద్వితీయాంతేనపరామృశ్యతే. “ఇత్యైవేదజ్ఞభుమ్ ఋషికభుమ్” ఇత్యనేన చతుర్థసూత్రేపరత్వవిశేషణలబ్ధం హేతుచతుష్టయమపిత ప్రేణాభిమతమిత్యనుసంధేయమ్; ప్రధానయుక్తిత్వద్యోతనార్థం ప్రథగుక్తమ్. అత్ర “వేదజ్ఞభుమ్” ఇత్యనేనతైత్తిరీయే మహాపనిషదిచ నారాయణానువాకద్వయం లింగభూయస్త్యాధికరణన్యాయేన సర్వవిద్యావేద్యదేవతానిర్ధారకం అష్టకృత్వోభ్యస్తేన నారాయణశబ్దేన సర్వవేద్యాకారపరిజ్ఞానపూర్తిహేతు భూతసకలవేదాంతసారాథ్యమూలమస్త్రస్తారకేణ పురుషసూక్తగాయత్రీ శ్వేతాశ్వతరాధర్వశిఖాముణ్డకబృహదారణ్యక

ఛాన్దోగ్య ఐతరేయ తైత్తిరీయాదిగతానాం వేద్యాకారభూతత్రింశద్విశేషణానాం మూలమస్త్రాథదేవతాపర్యవసానపరం వివక్షితార్థసంవాదత్వేన వివక్షితమ్. తథా సర్వకారణవాక్యానాం నారాయణపర్యవసానాభ్యాసహంపం ఘహోపనిషద్యనేక ఖణ్డవాక్యజాతం తత్సమానార్థకనారాయణోపనిషదాదికచ్చ వివక్షితమ్. తథానుబాలోపనిషద్-
“చక్షుశ్చద్రష్టవ్యుచ్చ నారాయణః” ఇత్యాదీనాంతాదాత్మ్యేన శరీరశరీరిభావపరాణాం తత్తైవ అస్త్ర్యామిబ్రాహ్మణే (౧) “యస్యపుధిపీ శరీరమ్” ఇత్యాదీనాంభేదేన తత్పరాణాంవాక్యానామ్ “ఏషసర్వభూతాస్త్రాత్తాపహత పాప్తాదివ్యోదేవకోనారాయణః” ఇతి వాక్యశరీరానాచ్చబహుతరాభ్యాసః కాణ్వమాన్యస్సినశాఖాగతాస్త్రామివాక్యజాతస్య నారాయణే పర్యవసానపరోవివక్షితః. (౬౩)

(ఋషిక్షుమ్) ఇత్యనేన-(౨) “సర్వవేదాస్తసారార్థః” (౩) “ఆర్తావిషణ్ణాః” (౪) “నారాయణేతిశబ్దోస్తీ” (౫) “కింత్రబహుభిర్త్యైః” (౬) “మస్త్రాణాం పరమోమస్త్రః” (౭) “ఋచోయజుషసామాని” ఇత్యాదికంవివక్షితమ్. అత్రాద్యశ్లోకస్తావత్ ద్వితీయాధికరణేవ్యాఖ్యాతః. “ఆర్తావిషణ్ణాః” ఇత్యాదిశ్లోకే [ఆర్తశబ్దః] నష్టేశ్వర్యకామపరః. [విషణ్ణాః] అపూర్వైశ్వర్యకామాః. [శిథిలాః] భగవత్ప్రాప్తిరహితాః, ఆత్మప్రాప్తికామాః. [భీతాః] భగవత్ప్రాప్తివ్యతిరేకేణ సంసరణాద్యీతాః. (౮) “యావదాత్తభావి అశరీరియాయేతిరివానోరువన్” ఇత్యనుగృహీతరీత్యాకేవలస్యాపి సంసారిత్వాత్. [ఘోరేషుచవ్యాధిషువర్తమానాః] “యన్ముహూర్తంక్షణంవాపి” “వరం హుతవహజ్జ్వా” “తదప్రాప్తిమహదుఃఖ” ఇత్యాదిప్రసిద్ధాః పరమార్తాః. [నారాయణశబ్దమాత్రమ్] నారాయణశబ్దో మూలమస్త్రో

(౧) బృ-గీ-౭-౨౨. (౨) నారదీ-౧-౧౩ (౩) భార. ఆమ. (౪) విహ-గీ-సం-౨౪-౧౨. (౫) బ్రహ్మపు-గీ-౭-౨౪. (౬) నారసింహ-పు-౧౨-౨౫. (౭) పుష్కహరీ-౩-౪౫. (౮) తత్వత్రయమ్.

పలక్షణమ్. ఏకదేశేన తస్య తీతసముదాయస్యాపి స్థరణ సమ్భవాత్. తల్ల
శబ్దశక్త్యా రక్షణవిషయేషు (౧) “సాక్షేత్యం పారిహస్యంవా” ఇత్యా
ద్యుక్తరీత్యా మన్తైకిదేశస్యాపికార్యకరత్వాత్ మాత్రశబ్దప్రయోగః.
అర్థబోధనేన రక్షణవిషయేషుతా నారాయణశబ్దస్థారిత మూలమన్తస్య
పరిపూర్ణోపదేశరూపతయా మన్తాన్తరనైరపేక్ష్యం మాత్రశబ్దార్థః.
(౨) “నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి” ఇత్యాదా (౩) “ఏతేవై నిరయాస్తాత”
(౪) “సంసారసాగరంఘోరమ్” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా సంసారాగ్నివిదీ
పనం సరకపాతజ్వేన వివక్షితమ్. “తథాపి” ఇత్యనేన నారాయణ
శబ్దస్థారితమూలమన్తస్య పరిపూర్ణోపదేశరూపస్య (౫) “ఉపదేశాద్ధరిం
బుద్ధ్వా” ఇత్యుక్తరీత్యా తజ్జన్యశ్రవణాదిజ్ఞానస్య సమ్భవేవీతివివక్షితమ్.
“కిన్తత్ర” ఇత్యాదిశ్లోకే సప్తాక్షరతయోచ్చార్యమాణస్యాపి మూల
మన్తస్య శబ్దశక్త్యాఽర్థబోధనేనచ సర్వార్థసాధకీత్వముక్తిమ్. (౬౪)

(ఆధ్వార్కకథమ్) ఇత్యనేన శ్రీపరాఙ్ముశమునిదివ్యసూక్తా
సహస్రశాఖోపనిషది ఉత్తరఖణ్డవివరణే పూర్వశతకత్రయే నవకృత్వః,
పూర్వఖణ్డవివరణే ఉత్తరశతకత్రయే దశకృత్వః, తదుభయశేషభూతే
చరమశతక చతుష్టయేద్వాదశకృత్వశ్చనారాయణశబ్దాభ్యాసః. శ్రీభట్ట
నాథసూరిదివ్య ప్రబంధప్రథమంతివారం మూలమన్తాభ్యాసః. మధ్యే
దశవారం నారాయణశబ్దాభ్యాసః. అన్తే నవకృత్వః శృంఖలితనారా
యణశబ్దాభ్యాసః పునర్ద్వివారం మూలమన్తాభ్యాసశ్చ. శ్రీకులశేఖర
సూరిదివ్యప్రబంధే ప్రథమచరమదశక సమాప్తౌ నారాయణశబ్దఘటితౌ
ఏకరూపో పక్రిమోప సంహారౌ, త్యతీయసప్తమ దశకయోద్ధివిరభ్యా
సశ్చ. శ్రీభక్తిసారమునీనాం ప్రథమప్రబంధే ఆదిమధ్యావసానేషునవ
కృత్వోనారాయణపదాభ్యాసః. ద్వితీయప్రబంధే అష్టమదశకే “గతిరష్ట
క్షరోన్మాణామ్” ఇత్యాదిరీత్యాద్విరభ్యాసశ్చ. శ్రీపరకాలసూరిస్తూక్తిషు

ప్రథమప్రబంధేప్రథమదశకే మూలమన్ప్రప్రశంసా రూపేణైవ నవకృత్వ శృంఖలీతోనారాయణశబ్దాభ్యాసః. పష్టశతకేచరమదశకే శ్రీవిష్ణుచిత్త సూర్యనుగృహీతరీత్యా శ్రీభక్తిసారమునికృతశ్శుష్ట ప్రహిసఖనిర్భేదన న్యాయేనచ ప్రత్యవాయాభావేపి అతైవర్లికిశ్రీవైష్ణవానాం కేవల లోకిసంక్రమార్గం సప్తాక్షరమూలమన్ప్ర ఏవోచ్ఛార్యత్యతి సూచన ముఖేన మూలమన్ప్రానుసంసానిధేర్నవకృత్వశృంఖలీతాభ్యాసః. అష్టమ శతకాన్తిమదశకేఅష్టాక్షరసిద్ధిసల విషయేఅథానుసంసానార్థం అష్టాక్షరొ చ్చరణ మప్రైవర్లికానామపి శ్రీవైష్ణవానాం గురుముఖాత్ కిర్తం యోగ్యమేవేతి సూచయితుంశ్రీమతిశ్శౌరి రాజనసకాశాత్ స్వస్య అష్టాక్షరాధ్యయనసూక్తిశ్చ. ప్రథమప్రబంధే ఏవమన్య తాపి బహు ధాగారాయణ శబ్దమాతాభ్యాసః; తృతీయప్రబంధే బ్రాహ్మణాధనత్వేన ప్రసిద్ధ మూలమన్రోజీవాతురిత్యుక్తిః. పంచమప్రబంధే అత్యంతైదిశా యామపిఅవశాన్నారాయణశబ్దాఽఽభిలాషశ్చ. ఆదిమదివ్యసూరీణాంప్రథ మప్రబంధే సప్తాక్షరసూపి కార్యకరత్వసూచకసూక్తిః. “నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి” ఇత్యన్య మూలమన్రోపలక్షణత్వ సూచనేన సప్తాక్షరస్య కార్యకరత్వసూచనేన “నరకేఘోరే” ఇత్యన్యసంసారాన్ని విదీపనపరత్వ సూచనేనచతచ్చోకవివరణసూక్తిశ్చ, ద్వితీయప్రబంధేఆదిమధ్యావసానేషు పంచకృత్వో నారాయణశబ్దాభ్యాసః, తృతీయప్రబంధే ప్రథమదశక ఏవనారాయణనామ్న స్సర్వదివ్యనామప్రాధాన్య సూచకసూక్తిశ్చేత్యే తత్సర్వమనుసంధేయత్వేనాభిమతమ్.

(ఆచార్యకీర్తనమ్) ఇత్యనేన-నాథయామునయతి వరాదిపూర్వా చార్యాణాం మోక్షహేతునివర్తికజ్ఞాన పూర్తిహేతుత్వేన మూల మన్తమన్త రత్నవృత్తిరిక్తిసర్వమన్తానాదరణ పూర్వకంమూలమన్తాదేః (౧) “ద్వయమర్థానుసంసానేన సహసదై వంవక్తా” (౨) “సకలంకాలంద్వయేనక్షిపన్” (౩) “ఆమ్రేడితోదిశతియశ్చకృతార్థభావమ్” (౪) “నద్వ

యవచనతః క్షేమకరణమ్” (౧) “మస్త్రరత్నానుసన్ధానసస్తతస్ఫురితా
ధరమ్” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాస్వయం సదానుసన్ధానంశిష్యాణాంతథై
వాఽనుసన్ధాననియమనశ్చవివక్షితమ్. (౬౫)

(విరుష్పినాకళి) ఇతి - ఆదృతవస్త్రఇత్యర్థః. ఇత్యమస్మిన్
సప్తమేఽధిఃరణేప్రథమేన సూత్రపశ్యకేన (౨) “యస్త్రేగ్గణాఽనుసన్ధతే
సభర్తం వేదనేతరః.” ఇత్యుక్తరీత్యాషష్ట సూత్రేవక్ష్యమాణప్రమాణ
పశ్యకాఽనుగాహకం న్యాయాష్టక మనుగృహీతమ్.

షష్ఠసూత్రే (వేదజ్ఞభుమ్) ఇత్యనేన (౩) “వేదోఽఖిలోధర్మ
మూలమ్” ఇత్యుక్త మూలప్రమాణస్య (ఋషికభుమ్) ఇత్యనేన (౪)
“స్మృతిశీలేచతద్విదామ్” ఇత్యుక్తోపబృంహణప్రమాణస్యవేద విదాం
శీలస్యచసంజ్ఞిహః. (ఆథ్వాకభుమ్) ఇత్యనేన (౫) “ఉపదేశాద్ధరిం
బుద్ధ్వా” ఇత్యుక్తరీత్యా న్యాయ నిరపేక్షసోపబృంహణ వేదార్థనిష్ఠా
యకతయా ఉపదేశప్రమాణశ్రేష్ఠ భూతం అపౌరుషేయనిత్యనిర్దోషత
యాస్వతః ప్రమాణభూతం సాక్షోపాజ్ఞవేదచతుష్టయా త్తేక ద్రవిణోప
నిషదాఖ్యం ప్రతితస్త్రసిద్ధాంతసిద్ధం ప్రమాణం తద్విదాం శీలశ్చ
సంజ్ఞహీతమ్. స్మృతిశీలయోస్సంజ్ఞిహభావే “వేదజ్ఞభుమ్, ఉపబృం
హణజ్ఞభుమ్, దివ్యప్రబంధజ్ఞభుమ్” ఇతినూత్రవిన్యాసాపత్తేః. (ఆచార్యర్
కభుమ్) ఇత్యనేన (౬) “ఆచారశ్చైవసాధూనామ్” ఇత్యుక్తం
ప్రమాణంసంజ్ఞహీతమ్. (విరుష్పినాకళి) ఇత్యనేన (౭) “సతాం
హిసన్దేహపదేషువస్తుషు” (౮) “త్వదీయగమ్భీరమనోఽనుసారిణి”
ఇత్యుక్తరీత్యా (౯) “ఆత్మనస్తుష్టిరేవచ” ఇత్యుక్తం ప్రమాణం
సూచితమిత్యనుసన్ధేయమ్.

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవరచితే రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే,

మస్త్రాస్త్రరావేక్షయా మూలమనోత్కర్ష సమర్థనంగామ,

సప్తమాధికరణం సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

రహస్యత్రయమీహంసాభాష్యే,

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే అష్టమాధికరణమ్.

మూ.—(౧౫) వాచ్యప్రభావమౌలమస్తు వాచకప్రభావమ్.

న ప్తమేఽధికరణే మూలమస్త్రస్య భగవద్వాచక సకలమస్త్రాస్త్ర రాపేక్షయా ఆధిక్యము క్తిమ్; అథతస్యవాచ్యభూత భగవదపేక్షయా ప్యాధిక్యముచ్యతే.

తత్రసంశయః - మూలమస్త్రః - స్వవాచ్యభూత భగవదపేక్ష యా ఉత్కృష్టానవేతి; తదర్థమిదం విచార్యతే. భగవత్ప్రభావాపేక్షయా మూలమస్త్ర ప్రభావోఽధికోనవేతి. తస్మిన్ధర్మమప్యేతచ్ఛ్రీస్తీయమ్. మూలమస్త్రస్య భగవదసన్నిధానేన రక్షకత్వము స్తినవేతి; ఏతదర్థమపి పునశ్చిస్త్రీయమ్; మూలమస్త్రస్య భగవదసన్నిధానేన రక్షకత్వే ప్రమాణ మస్తినవేతి. తత్రపూర్వః పక్షః; — (౧)

మూలమస్త్రోభగవదపేక్షయా ఉత్కృష్టత్విత్యయ్యుక్తిమ్. (౧)
“సతత్సమశ్చాభ్యధిశ్చదృశ్యతే” ఇతి ప్రమాణవిరోధాత్; నచ - భగ వతశ్చాస్త్రయోనిత్వేన అర్థాపేక్షయా శబ్దస్య జ్ఞాపకత్వలక్షణో వైవక్షి కోత్కర్ష స్సమ్యవతీతివాచ్యమ్. నేతరనైలక్ష్యం తుగాదేరవ్యక్తి తి శ్రుతప్రకాశికాసూక్తిరీత్యా వైవక్షికోత్కర్షస్య అవ్యానర్హత్వాత్.

అస్తు వానైవక్షికోత్కర్ష వివక్షా; నచ - ప్రకృతేనాపిసమ్యవతి. జ్ఞాపకత్వేనోత్కర్షస్య మస్త్రాంతరసాధారణత్వాత్; పరిపూర్ణభగవత్స్వ రూపజ్ఞాపకత్వస్య పూర్వమవసీధత్వేన కృతీకరత్వాత్. (౨)

నచ - భగవత్ప్రభావాపేక్షయా మూలమస్త్రప్రభావోఽధిక ఇతి, క్షాత్యుత్కర్షసిద్ధిరీతి వాచ్యమ్. ప్రభావశబ్దార్థోత్కర్షస్య ఆధిక్యశబ్దార్థో

(౧) శ్లో-౬-౮.

త్కర్షవత్తాయా ఆత్మాశ్రయపరాహతత్వాత్. భగవత్ప్రభావాపేక్ష
యా మూలమస్తప్రభావాధిక్యస్య భగవదపేక్షయా మూలమస్త్రో
త్కర్షసిద్ధ్యధీనత్వేన సాధ్యావిశేషాచ్చ; నచ భగవత్సన్నిధానంవినాపిరక్ష
కత్వం మూలమస్తస్యాఽస్తీతి వివక్షితమితివాచ్యమ్. ఏతావతా భగ
వత్ప్రభావాపేక్షయా మూలమస్తప్రభావోత్కర్షాఽసిద్ధ్యా ఉక్త
దోషాఽపరిహారాత్. (3)

కిచ్చ-విభోగ్యగవత్స్వరూపస్య అసన్నిధానంబాధితమ్. నచదేశ
విశేషాదివిశిష్టస్యాఽసన్నిధానముపపద్యత ఇతివాచ్యమ్; తస్యరక్షణాను
పయోగిత్యాత్. అన్యథా (౧) “ఎన్క్లీలుమ్వరుమ్” (౨) “స్మృతో
యచ్చతిశోభనమ్” ఇత్యాదివిరోధాత్. (౪)

అపిచసన్నిహితవైవరక్షకత్వేమూలమస్తస్యాఽమూర్తస్యరక్షక
త్వంనస్యాత్. ఉపసితలక్షణసన్నిధానస్య భగవత్ప్రతితుల్యత్వాత్. (౫)

అన్యచ్చ - “అచేతనస్య మస్తస్య రక్షకత్వానుపపత్త్యా మస్త
రక్షణం భగవద్రక్షణ ఏవ పర్యవసన్నమ్” ఇతి-భగవద్రక్షకత్వం వినా
మస్తస్యరక్షకత్వ మప్రామాణిక్. నచ - ద్రౌపద్యాఃవస్త్రవర్ధన
రూపరక్షణే (3) “శఙ్ఖచక్రగదాపాణే” ఇత్యాది నామోచ్చారణ మేవ
హేతుః; సతు-దౌత్యసారథ్యముఖేనేవ తత్రభగవతోరక్షకత్వ మస్తీతి
వాచ్యమ్. “శఙ్ఖచక్రగదాపాణే” ఇత్యాద్యుక్తేరథాను సన్ధానపూర్వ
కత్వేనానుసంహితస్య భగవతేవ తత్రరక్షకత్వాత్. “శఙ్ఖచక్ర
గదాపాణే” ఇత్యాదేః ద్రౌపద్యనుసంహితార్థానువాద మాత్ర
త్వాత్. (౪) “మహత్యాపది సంప్రాప్తేస్త్యుర్వో భగవాన్ హరిః”
ఇతివసిష్టపదేశశ్రవణవైవ ద్రౌపద్యాగోవిదనామానుసన్ధానే మూల
తయా తదుపదేశస్య భగవత్స్మరణవిధాయకతయాచ తన్నామానుసన్ధా
నస్య లిథానుసన్ధాన మూలకత్వావశ్యమృవాత్. (౬)

(౧)తి-వా.౧-౧౦-౨.(౨)వి-శ్రు-౧-౭-౭౮.(౩)భార-స-౬౬-౪౧.(౪)భార-ఉచ్యో

కేవలోచ్ఛారణస్థలేపి భగవత్పవనజ్వుల్పముఖేన ఫలప్రదతయా మస్త్రకరణకరక్షణస్య భగవత్కర్తృకరక్షణపవ పర్యవసానావశ్యమృణ్ణ వాచ్ఛ. భగవన్తస్త్రస్యవా మస్త్రప్రతిపాద్యభగవతోవా రక్షకత్వ మిత్యత్ర పినిగమనావిరహాచ్ఛ. నచ-(౧) “గోవిన్దేతియదాక్రన్తత్” ఇతి వచసంభగవదసన్నిధానేన మస్త్రస్యరక్షకత్వే ప్రమాణమితివాచ్యమ్. తస్య భగవదసన్నిధానే ప్రామాణ్యేపి భగవత్కర్తృకతాత్కారిక ద్రావదీరక్షణాభావేపి ప్రామాణ్యానమృణాత్. నచ - “హృదయా న్నాపసర్పతి” ఇతిశ్రీకృష్ణస్యశోకానుపప్లవ్తిప్రమాణమ్; (౨) “సాహం కేశగ్రహం ప్రాప్తత్వయిజీవత్యపిప్రభో” ఇతిన్యాయేన “మయిజీవత్యపి శరణాగతపరిభవోజాతః” ఇతిశరణాగతి ప్రమాతిశయేనానగతశోకోపపణ్ణేతి. (౩)

సిద్ధాంతిస్తు. -

మూలమన్త్రోభగవదపేక్షయా ఉత్క్లెష్టఇతియుక్తిమేష. నచ- “సతత్సమశ్చ” ఇత్యాదివిరోధః. ప్రకృతేవాచ్యాపేక్షయా వాచకోత్కర్ష సైవ వివక్షితత్వాత్. బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదితత్త్వానామిహ “విష్ణుర్నారాయణః కృష్ణః” ఇత్యాదీనాం మూర్తివిశేషావచ్ఛిన్న సూత్రతయా దేవతాంతరవ్యావర్తక మూర్తివిశేష విశిష్టభగవత్స్వరూపాపేక్షయా జ్ఞాపకత్వలక్షణోత్కర్షస్య వివక్షితత్వాత్. నచైవం-అవ్యార్థత్యాద్యాపత్తిః. మస్త్రపదయోగాగ్లోత్కర్షసైవ ఆదిత ఆరభ్యసమాప్తయి పితరతయా తస్యచముక్తిజనక జ్ఞానపేతుత్వరూపస్య య మనియమాది పూర్వకయోగిప్రత్యక్షే దివ్యమజ్జశవిగ్రహస్యశుభాశ్రయత్వేన విషయ తయా(౩) “పుంసాంపుష్టిచిత్తానపహరిణమ్” (౪) “సాక్షాన్మన్మథ మన్మథః” (౫) “ఆదరమ్ పెరుకవై త్తినమిన్” ఇత్యాద్యుక్తికీర్త్యా నకలమనుజనయన విషయతావగతతయావా మూర్తివిశేషవిశిష్టభగ

(౧)భార.(౨)భార.సభా.(౩)రా.అ.౩.౨౯.(౪)భాగ.౧౦.౩౨.౨(౫)తిరుమా.౧౬.

వత్స్వరూపే వక్తవ్యతయాచ తదపేక్షయా ఉపదేశప్రమాణ సార
భూత మూలమస్త్రజనితశాబ్దజ్ఞానముఖేన అవిశిష్టతముక్తిహేతుజ్ఞాన
జనకత్వస్యాఽఽధికోపపక్షేః. (౮)

నచ - రక్షణనైవోత్కర్షరూపతయా ఉత్కర్షా శ్రయత్వబాధః
“శూరతరః” “షడ్జితతరః” ఇత్యాదౌ, శౌర్యజ్ఞానాదేస్తారతమ్యరూపా
త్కర్షాశ్రయస్య స్వాశ్రయోత్కర్షప్రాప్తపక్షస్థ వ్యవహారహేతుత్వదర్శనేన
తారతమ్యరూపాత్కర్షస్య ఉత్కర్షానాశ్రయత్వేపి ప్రకృతే మూలమస్త్ర
వాచ్యభూత మూర్తివిశేషవిశిష్టస్వరూపాపేక్షయా మూలమస్త్రముక్తి
హేతు పరిపూర్ణావిశిష్టత నివర్తజ్ఞానజనకత్వరూపరక్షణ త్తకయో
గార్థస్య మస్త్రాంతరవాప్యత్వస్య ఏతదధికరణవ్యుత్పద్యోత్కర్షవిశేష
శ్రయత్వేబాధకాభావాత్; రక్షణవిశిష్టావిలమ్బాభ్యాం వాచ్యవా
చకయోరుత్కర్షాపక్షసాధనసమ్భవేనసాధ్యా విశేషాభావాచ్చ; వాచ్య
వాచక యోస్సన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాం రక్షణవిశిష్టావిలమ్బా
పపాదనసమ్భవాచ్చ. (౯)

నచ - విభోరసన్నిధానబాధః. దేశవిశేష మూర్తి విశేష
విశిష్టస్యదేశాంతరే అసన్నిధానోపపక్షేః. యోగిప్రత్యక్షరూపమాన
ససన్నిధానస్య అస్యదాదిప్రత్యక్షరూపచాక్షుష సన్నిధానస్యచ (౧)
“తస్మిన్దృష్టేపరావరే” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా(౨) “అలవలమైతవిర్త
వత్సన్” “శిశుపాలనైయుమకప్పడత్తిరుత్తిచ్చేర్త్తుకొళ్ళుమ్”
(౩) “సకలమనుజనయన విషయతాంగతో విశ్వమాప్యాయయన్”
ఇత్యుక్తిరీత్యా మూర్తివిశేషావచ్ఛిన్నస్వరూపే రక్షణోపయోగిత్వసమ్భ
వేపిదేశకాలవిప్రకర్షదుష్టత్వాత్, “ఎణ్ణిలుమ్” ఇత్యాదేశ్చాక్షుషసన్ని
ధానహేతుపరత్వాత్, “స్మృతోయచ్చతిశోభనమ్” ఇత్యాదేర్నిరుక్త
మనస్సన్నిధానహేతు ప్రయోజకపరత్వాచ్చ. అతోవాచ్యాఽసన్ని

ధానేపి వాచకస్యసన్నిధానేన రక్షణోత్కర్హాత్ వాచ్యాద్వాచకస్య ఉత్కర్హోయుక్తఇతిసిద్ధమ్. (౧౦)

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తిమ్. — మూర్తివిశేష విశిష్టభగవత్స్వరూపత్వకస్యవాచ్యస్యనిరుక్తద్వివిధస్థానాభావదశాయామపిమూలమస్త్రస్య ముక్తిహేతుపరిపూర్ణనివర్తకమాసన సన్నిధానహేతుచాక్షుషసన్నిధాన ఫలీభూతజ్ఞానజనకస్య లోకసిద్ధసామగ్రీజస్య శబ్దజ్ఞానజనకత్వలక్షణ సన్నిధానేనరక్షణోత్కర్హస్య వివక్షితత్వాత్. (౧౧)

అన్యచేత్యాద్యప్యయుక్తిమ్. మస్త్రకరణకరక్షణస్య స్వరూపేణ భగవత్కర్తృకరక్షణ పర్యవసాయిత్వేపి, నిరుక్త వాచ్యరక్షణాపేక్షయా వాచకరక్షణోత్కర్హస్య ప్రదర్శితరీత్యా అవ్యాహతత్వాత్. ఏతేన మూలమస్త్రగతముక్తిహేతుజ్ఞానజననరూపరక్షణాధిక్యే వాచ్యాసన్నిధానేపి వాచకస్యసన్నిధానేన రక్షణోత్కర్హరూపే ద్వార్హాన్తికేద్రాపదీవస్తవర్ధనరూప వాచకరక్షణోత్కర్హోద్భృష్టాస్త ఇత్యపియుక్తమితిసిద్ధమ్. ద్రాపదీగోవిందనామాను సద్ధానస్య అర్థానుసద్ధానపూర్వకస్యాపి ప్రదర్శితరీత్యావాచ్యాఽసన్నిధానేపి వాచకసన్నిధానరూపత్వాత్. (౧౨)

ఏతేనైవ కేవలోచ్చారణస్థలేపి పర్యవసానబలాత్ వినిగమనా విరహాచ్చ భగవతేపవరక్షకత్వ మిత్యపిదూరోత్సారితమ్. (౧) “గోవిందే తియదాక్రన్తత్” ఇతివచనస్యాపి వాచ్యవాచకయోగసన్నిధానాఽసన్నిధానాభ్యాం రక్షణతారతమ్యప్రామాణ్యమపియుక్తమేవ. “దూరవాసిసమ్” ఇత్యన్యస్వరూపకథనరూపత్వేనైయథాన్యపత్త్వా(౨) “క్రది-ఆహ్వానే, రోదనేచ” ఇతిధాతోరభివ్యాప్త్యర్థ కాఽఽజుపసృష్టాత్ అర్థద్వయలాభేన “దూరవాసిసం మాంగోవిందేత్యాక్రన్తత్” ఇత్యనేన విశేష్యవాచిపదోపాదానముఖేన “శబ్దచక్రగదాపాణే” ఇత్యాద్యుప

లక్షణభూతేనవస్థిపదేశప్రకారేణ “శబ్దచక్రగదాపాణే” ఇతిపరత్వస్య,
 “ద్వారకానిలయ” ఇత్యవతారస్య, “అచ్యుత” ఇతి-(౧) “పరిత్రాణాయ
 సాధూనామ్” (౨) “అక్రూరమూలాకారాదీన్ పరమభాగవతాన్
 కుర్వన్” (౩) “జ్ఞానీత్వాత్తైవమేమతమ్” (౪) “క్షణపితేయద్విరహాతి
 దుస్సహః” ఇత్యాద్యుక్తాశ్రితవిశ్లేషగన్ధాసహిష్ణుత్వస్య, “గోవింద” ఇతి
 దౌత్యసారథ్యాపేక్షయాప్యతినిహీనవ్యాపారోక్త్యా సౌశీల్యవాత్సల్యాతి
 శయస్య, “పుణ్డరీకాక్ష” ఇతి-కాస్తమయ్యాపగాయాఽవర్తభూతస్య
 సర్వశేషవిస్తారకదృష్ట్యమృతపుష్టిభోగ్యతావిశేషస్య, “గోవిందరక్ష” ఇతి-
 మృత్యుమృత్యుభూతనరసిం హన్యాయేన విగ్రహవిశేషావచ్ఛిన్నకర్తృ
 కతాత్కాలి కాఽపన్నివారణవిర్భావ ప్రార్థనస్య, “మాంశరణాగ
 తామ్” ఇతి-భగవతోవృణతోదస్థానీయస్య (౫) “కిన్తుత్వద్రేశరణాగ
 తానామ్” ఇత్యాద్యుక్తార్థస్యచాఽనుసన్ధానలాభేన, (౬) “ఋణంప్రవృద్ధ
 మివ” ఇత్యనేన ప్రహృదవిషయఇవ తాత్కాలికాపేక్షితాఽఽవిర్భావ
 విశేషాకరణేన నిష్ఫలతారతరద్విర్భుత రాహ్వనమేనఋణస్థానీయమ్, తదు
 పరితాదృశంరోదనం గుణపశ్చకానుసన్ధానం శరణాగతత్వ వచనశ్చ
 మూల్యపేక్షయా దశగుణాభివృద్ధధన స్థానీయమితిలాభేన “హృద
 యాన్నాపసర్పతి” ఇత్యనేన చరమదశాయామపి (౭) “నాతిన్వస్థమనా
 యయా” ఇత్యుక్తస్య (౮) “మైత్తునన్ మూర్కాతలియై” ఇత్యాది
 సూక్తిరీత్యాసర్వప్రకార రక్షణే కృతేఽపి ఉత్తమర్హస్యమూలధనంనద
 త్తమ్; “అభివృద్ధః - అభివృద్ధ్యంశంకియానపినద త్తః” ఇత్యేవం
 రూపాఽనువృత్తశోకస్య సూచనలాభేనచ వాచ్యవాచకయోస్సన్నిధా
 నాఽసన్నిధానాభ్యాం రక్షణతదుపాయ సూచకతయా “దూరవాసి

(౧) గీ-౪-౮.

(౨)

(౩) గీ-౭-౧౮.

(౪) పు.ర.౫౬. (౫) పు.ర.౨౫.

(౬) భార- (౭) (౮) తి-మె.

మూ.—(౧౬) అవన్ దూరస్థనానాలుమ్ ఇతుక్తినిష్ఠుతవ్రమ్.

నమ్” ఇత్యేతత్సాఫల్యస్య వక్తవ్యత్వాత్. తస్మాత్ మూలమస్తో
వాచ్యాపేక్షయా ఉత్కృష్టఇతిసిద్ధమ్. (౧౩)

సూత్రార్థస్తు.—

వాచ్యశబ్దం - (౧) “తమసం పరమోధాతా శబ్దచక్రగదా
ధరం! శ్రీవత్సవహ్నిత్యశ్రీం” ఇత్యాదిలక్షితనారాయణశబ్ద
ప్రవృత్తినిమిత్తమూర్తివిశేషావచ్ఛిన్న భగవత్స్వరూపపరం. వాచ్య
శబ్దేన ప్రకరణబలేనవిశేషలాభోపపత్తే. విశేషలాభాయైవ “భగ
వత్ప్రభావమ్” ఇత్యనుక్తిః. ప్రభావశబ్దోపి ప్రకరణబలాత్
రక్షణరూప ప్రభావపరం. ముక్తిహేతుపరిపూర్ణ జ్ఞానజనకత్వరూప
సర్వోత్కృష్టరక్షణ సూచనాయ “ప్రభావమ్” ఇతిసామాన్యోక్తిః.
వైవక్షికోత్కర్షం వ్యావర్తయితుం “వాచ్యప్రభావాత్ వాచక ప్రభావ
మధికిమ్” ఇత్యన్వయముఖేనానుక్త్యా (ప్రభావమౌల్యం) ఇతి
వ్యతిరేకముఖేనోక్తిః.

అనేన సూత్రేణ హేతుపరేణ వాచక ప్రభావస్య వాచ్యప్రభావ
సామ్యాభావాత్ వాచకంవాచ్యాదుత్కృష్టమితి సాధ్యంవ్యజ్యతే.
ప్రకరణబలేన సామ్యాభావస్య ఉత్కర్షరూపత్వాత్. తేననిష్ఠతయాపి
సామ్యాభావస్సమ్యవతీతి శబ్దాయానావకాశం. (౧౪)

(అవన్) వాచ్యమిత్యర్థం. పుల్లజనిర్దేశేన చేతనస్యైవ ఫల
ప్రదతయావాచ్యం వినావాచకరక్షణం సాధితమితిశబ్దబీజంవ్యజ్యతే.
(దూరస్థనానాలుమ్) ఇతిదేశతః కాలతోవస్తుతశ్చ విప్రకర్షోవివక్షితః.
అద్యస్తవిప్రకర్షాపరపూర్వాహయోః, మధ్యవిప్రకర్షః విభవేషు, అర్థా
విగ్రహేష్యపి సర్వపురుష సాన్నిధ్యాభావాత్ దేశవిప్రకర్షః(౨) “ఇత

మూ.—(౧౭) ద్రౌపదిక్కు ఆప త్తిలేపుడవై శురన్దతు తిరునామమితే.

“రేభ్యస్తీర్వతరథా” ఇతిభక్తిశూన్యానా “మఢీన్ద్రియత్వ లక్షణో వస్తువిప్రకర్షశ్చ. మూలమస్త్రస్యతు లోకసిద్ధసామగ్రీసత్వే సర్వపురుష సాధారణ్యేన ముక్తిహేతుపరిపూర్ణ జ్ఞానజనితయాదేశతః కాలతో వస్తుతశ్చ సన్నికర్షోఽస్తీతివివేకః. (ఆనాలుమ్) ఇత్యనేన (౧) “కేవలంస్వేచ్ఛైవైవాఽహం ప్రేక్షేకభిత్కదాచన” ఇత్యుక్తరీత్యా మస్త్రజన్య నివర్తకజ్ఞానమాత్రేణ రక్షణస్యక్వాచిత్కతయా యోగి ప్రత్యక్షముఖేన విభవావతారముఖేనచ రక్షణస్య ప్రాయితయాచ దూరస్థత్వస్య రక్షణవిరోధస్సూచ్యతే. (ఇతు) వాచ్యమిత్యర్థః. “ఇతు” ఇత్యనేనలోకప్రత్యక్ష విషయతయా వస్తువిప్రకర్షోనాస్తీతి వ్యజ్యతే. (కిట్టి) ఇతి - దేశసన్నికర్షః. (నిష్టు) ఇతికాలసన్నికర్ష శ్చోక్తః. (ఉతపుమ్) ముక్తిహేతు పరిపూర్ణనివర్తకజ్ఞాన జనన ముఖేన రక్షకమిత్యర్థః.

అనేనసూత్రేణ పూర్వసూత్రోక్తో రక్షణోత్కర్షరూపహేతు స్సన్నిధానాఽసన్నిధాన ముఖేనోపపాదితః. (౧౮)

ఇత్యం సమూహస్థానం మూలమస్త్రస్య స్వవాచ్యపేక్షయా సన్నిధానాఽసన్నిధాన న్యాయముఖేన ముక్తిహేతుజ్ఞానజననేన సర్వోత్కృష్టరక్షణ ప్రయుక్తతారతమ్యంసాధితమ్; అథలపూర్ణార్థక భగ నన్నామ్నో భగవదపేక్షయా సన్నిధానాఽసన్నిధానన్యాయబలేన ద్రౌపద్యపేక్షితార్థవిశేషా విర్భావవత్ అత్యాశ్చర్యకరతయా ఆపన్ని వారకత్వరూపే (౨) “యదృచ్ఛయాపిసంస్పృష్టః” ఇత్యుక్తరీత్యా అనుసంధేయాఽర్థస్వభావేన తద్బోధాదివ్య నామస్వభావేనాఽతీన్ద్రియ క్తరూపాఽదృష్ట విధయారక్షితేస్వసుదృఢ ప్రమాణానిధేనతి పరి

ప్ర-అ, ప్ర-పా, రా, వాచ్యోపేక్షయా మూలమప్రోక్షన్వసమర్థనాథికరణమ్. ౧౧౩

పూర్ణార్థక మూలమన్తస్య దృష్టౌ దృష్టాభయ విధయానివృత్తిహేతు
పరిపూర్ణజ్ఞానజననముఖేన ఫరమగురుపార్థలమృకిత్వం కైముతికన్యాయ
సిద్ధమితి సూచయితుం ద్రౌపదీవృత్తాన్తప్రదర్శకం తృతీయసూత్రమ్.

(ద్రౌపదిక్కు) (౧) “మహత్యాపది” ఇత్యాది వసిష్ఠాపదేశం
శ్రుత్వా (౨) “శబ్దచక్రిగదాపాశే” ఇత్యాదిపదన్త్యా ద్రౌపద్యాఇత్యర్థః.
(ఆపత్తిలే) బహిష్ఠాయాస్తస్యా అతిమాత్రకేశకీరాయామతిమాత్ర
లజ్జావహాయాం మహానదసి వస్త్రాపహారరూపాయాం మహాపదీత్యర్థః.
(పుడవై) పుడవైయై ఇత్యర్థః. (శురన్దతు) వర్ధిప్పిత్తతు ఇత్యర్థః. (తిరు
నామమ్) “తిరు” ఇతిపూజోక్తిః. (౨) “గోవిందేతియదాక్రందత్” ఇత్యు
క్తిం నామేత్యర్థః. (నామమితే) నామైవహీత్యర్థః. సతుతన్నామ
వాచ్యమూర్తివిశేషావచ్ఛిన్న స్వరూపమిత్యవధారణార్థః. హిశబ్దో-
హేతౌ, ప్రసిద్ధాచేత్యనుసంజేయమ్. (౧౬)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే

మూలమన్తస్యవాచ్యోపేక్షయా ఉత్కన్వసమర్థనంనామ

అష్టమాధిరణంసమ్పూర్ణమ్.

మూ.—(౧౨) శొల్లమ్ క్రమ మొట్టియచ్చాన్నాటుమ్ తనే స్వయం
పమ్ కెడనిల్లాతు.

అత్రమూలమస్త్రస్య వాచ్యుఽసన్నిధానదశాయాఘపి రక్షకత్వ
నిబన్ధనయోగార్థోత్కర్షవత్ అక్రిమేణోక్తావపి రక్షకత్వనిబన్ధనయోగా
ర్థోత్కర్షస్సాన్యతే. తత్రసంశయః; మూలమస్త్రస్యాఽక్రిమేణోక్త
స్యాపి రక్షకత్వం సమ్యవతి - నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః.—

అక్రిమేణోక్తో మూలమస్త్రో నరక్షకః; క్రమవిధాయః ప్రమాణ
వ్యాకోశాపత్తేః. తథాపి.— (౧) “యదృచ్ఛయాశ్రుతోమస్త్రః”
(౨) “శాస్త్రాది ఘసుదృష్టాఽపి” (౩) “అనాచార్యోపదిష్టాపి”
(౪) “ఆచార్యాద్దేవ” (౫) “యస్య దేవేపరాభక్తిః” (౬) “మస్త్రే
తద్దేవతాయాశ్చ” (౭) “శ్రద్ధేవకారణంపుంసామ్” (౮) “మస్త్రే
తీర్థేద్విజేదైవే” (౯) “యస్యయావాంశ్చవిశ్వాసః” (౧౦) “విశ్వా
సఃఫలదాయకః” ఇత్యాదిభిరుపదేశభక్తిశ్రద్ధా విశ్వాస మూలకత్వ
లక్షణక్రమాప్రతీయస్తే. నచ - “సాక్షేత్యం పారిహాస్యంవా”
ఇత్యాదివిరోధః; తేషామర్థవాదమాత్రత్వాత్. నచ - ఉక్తివచనా
నామేవ భక్త్యాదిప్రశంసాపరత్వ మస్త్విత్తివాచ్యమ్. వైదికానామ.
వైదికానాశ్చ * వైకుణ్ఠనామగ్రహణాదతేషాఘవినాశే సర్వముక్తి
ప్రసక్తేన ప్రబలవైదికవ్యవస్థా భజ్జప్రసక్తేన (౧౧) “క్షిపామ్యజస్రమశుభా
నామరీష్యేవయోనిమి” ఇత్యాదివచనవిరోధేన *సాక్షేత్యమిత్యాదే
రేవాఽసదర్థవాదత్వానశ్యమ్భవాత్. ఇతి. (౨)

(౧)

(౨)

(౩)

(౪)

(౫)

(౪) భా-౪-F-3.

(౬)

(౮)

(౧౧) గీ-౧౬-౧౯.

అత్రాయం సిద్ధాంతః.—

అక్రమేణోక్తోఽపి మూలమస్త్రో రక్షక ఏవ. అక్రమేణోక్తా
 సపి భగవన్నామ సామాన్యస్య రక్షకీతయా బహుప్రమాణసిద్ధత్వాత్.
 తథాహి.—(౧) “హరిర్హరితీపాపాని” (౨) “సకృదుచ్చారితం యేన”
 (౩) “ఉపపాతకయుక్తోఽపి” (౪) “అతిపాపభ్రంశోఽపి” (౫) “అపవిత్రః
 పవిత్రోవా” (౬) “అవశేనాఽపియన్నామ్ని” (౭) “అయంహి కృత
 నిర్వేశం” (౮) “మేరుమస్తరమాత్రోఽపి” (౯) శమాయాలమ్”
 జలంవస్తే” (౧౦) “హరేర్నామైవనామైవ” (౧౧) “సాక్షేత్యంపారి
 హస్యంవా” (౧౨) “ధ్యాయన్ కృతేయజన్ యజ్ఞే” ఇత్యాదిషు భగ
 వన్నామసామాన్యస్య యేనకేనాపి ప్రకారేణోచ్చరితస్య రక్షకత్వమవిగీత
 ముక్తిమ్. సచ - ఉక్తవచనజాతమర్థవాదమాత్రమ్. అప్రాప్తా
 బాధితార్థకత్వాత్. అన్యథా వినిగమనావిరహేణ క్రమవిధాయకానా
 మర్థవాదత్వాపత్తేః; సచ - సర్వముక్తిప్రసంగోవినిగమకః; అపరి
 చ్ఛిన్న మూలప్రకృతౌ సాక్షేత్యాది రూపవై కుణ్ఠనామగ్రహణ రహి
 తానామపిజీవానాం (౧౧) ‘గౌరనాద్యన్తరతీ’ ఇత్యాదివచనబలేనైవ
 సదాతనత్వసిద్ధేః; నచైవమపి - “నేదోక్తిం కర్తవ్యం ర్తహేతుః; జ్ఞాన్తా
 ద్యుక్తమథ ర్తహేతుః” ఇతివ్యవస్థా భగ్నప్రసంగః; ఈశ్వరోనాఽస్తితి
 వాదినాం వైకుంఠనామగ్రహణసత్వేనాఽశేషాఘ వినిశాప త్తేరితివా
 చ్యమ్; వైదికాఽవైదికవ్యవస్థాప్రమాణబలేన వైకుంఠనామగ్రహణస్య
 సద్వారకాఽశేషాఘవినిశాపత్వాక్రారేణ “ఈశ్వరోనాస్తి” ఇతివద
 తాం నాఽస్తివాదఘటితసామగ్రీబలేన అధర్మప్రాప్త్యవశ్య
 మ్భావేఽపి తత్రప్రతియోగితయావైకుంఠనామగ్రహణస్య నాఽస్తివాద
 హేతుభూతపాపనిబర్హణముఖేనాభ్యుదయపర్యవసానస్య (౧౨) “పుణ్యం

(౧)

(౨)

(౩)

(౪) విష్ణుభ. ౬౯-౧౧౨.

(౧౧) భాగ-౬౨-౧౪.

ప్రజ్ఞాంవర్థయతి” ఇత్యాదిరీత్యాక్రిమేణాశేషాఘవినాశకత్వస్యచాభ్యుప
గమేన ఉక్తదోషాభావాత్. ఏతదభిప్రాయేణైవ భగవతాస్వయమేవో
క్తమ్.—(౧) “నేహభక్రమనాశోఽస్తి” ఇత్యాది. అత ఏవ(౨) “కావేరీ
తోయమాశీత్య” ఇత్యాదికమపిసజ్జచ్ఛతే. తాదృశవారగన్ధహిత
స్యాపిదేశస్య సమ్భవాత్. అత ఏవచ అజామీభోపాఖ్యానాదికమ
ప్యపవద్యతే. తత్రాపి స్తాభాత్తకనారాయణశబ్దాదేరి క్రమేణైవాభ్యు
దయపర్యవసానస్యవివక్షితత్వేన వక్తవ్యత్వాత్. అత ఏవచ(౩) “ద్వేషా
చ్చైద్యోభయాత్కంసః కామోద్గోష్యం” ఇత్యాదికమపియుజ్యతే.
అత ఏవ ఘణ్డాకర్ణతదనుజాదీనాం మోక్షప్రద ప్రథాచ సమ్భవతి. దధి
భాణ్డన్యాయశ్చ ప్రసిద్ధః. (౩)

అత ఏవ “క్షిపామి” ఇత్యాదినచనవిరోధోఽప్యవాస్తవి. ప్రమాణ
స్వభావపర్యాలోచనయా “క్షిపామి” ఇత్యాదేర్దోషాం శఘటితసామ
గ్రీఫలత్వాభ్యుపగమాత్; తత్సామగ్రీవిఘటనముఖేన క్రమేణాభ్యు
దయపర్యవసానస్య గుణాంశఫలత్వాభ్యుపగమాచ్చ. తథాహి -
(౪) “అసత్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరమ్” ఇత్యారభ్య “తాన
హంద్విషతః కూరాణాంసంసారేషునరాధమాన్. క్షిపామ్యజన్మశు
భానాసురీష్యేవయోనిషు” (౫) “మద్భక్తంశ్వపచం వాఽపినిన్ద్రం
కుర్వన్తియేనరాః. పద్మకోటిశతేనాఽపి నక్షమామివసున్ధరే” (౬)
“ఏష ఏవాఽసాధుకర్మకారయతి - తంయమధోనిశీషతి” (౭) “హరి
స్త్రిభాని భక్తేభ్యోహితబుద్ధ్యాకరోతివై. శస్త్రతూరాగ్నికర్మాణిస్వశు
త్రాయయథావితా” (౮) “నాభుక్తంక్షీయతేకర్మ కల్పకోటిశతైరపి”
ఇత్యాదిషు భగవతే ఏవపాపఫలప్రదత్వం (౯) “పాపం ప్రజ్ఞాం

(౧) గీ-

(౨)

(౩) గీ-

(౪)

(౫) కాశీ-౩-౯

(౬)

(౭) బృహన్నారకీయ.

(౮)

(౯)

నాశయతి" (౧) "క్రియమాణంపునఃపునః" "నష్టప్రజ్ఞః పాపమేవనిత్య
మారభ తేనరః" ఇత్యుక్తరీత్యాపూర్వకర్మ ఫలభూతపాపప్రవర్తకత్వం,
అస్థితప్రాయశ్చిత్తానాం కర్తృణాంఫలాఽనినాభూతత్వశ్చసిద్ధమ్. (౪)

(౨) "నేహభక్తిమనాశోస్తీత్రత్యవాయోనవిద్యతే । స్వల్పమ
ప్యస్యథర్తస్య త్రాయతే మహతోభయాత్" ఇతిగీతావచనే దేవతా
ఽస్తరసమృద్ధస్య భగవత్సమృద్ధస్యచ కిచ్చేదంకేపుష్పకాన్తే సర్వథా
నిష్పలత్వం తదైవయథాకథశ్చిత్సాఫల్యం, యత్కిచ్చేదంకస్యాపుష్ప
కాన్తస్యత్యాగే తదైవానిష్ఠకిరత్వంతదభావశ్చ, కిదాపి పరమపురుషార్థ
సమృద్ధగన్ధాభావః క్రిమేణతత్పర్యవసాననియుమశ్చేతి త్రేధా వైషమ్య
ముక్తిమ్. తద్వివరణాని బహునివచనాని. (౫)

తథాహి - (౩) "స్థితోయచ్ఛతి శోభనమ్" ఇతిస్థితి
మూత్రస్య భగవద్విషయే సఫలత్వనియమ ఉక్తిః. (౪) "హేత్వరతి
పాపానిదుష్టచితైరపి స్థితః। యదృచ్ఛయావినంస్సస్థిష్ఠాదహత్యేవహిపా
వః" ఇత్యత్రహరిసమాఖ్యాబద్ధయోగాగ్రే అనాదిభగత్కృషిఫలీభూత
హరిస్మరణసామాన్యస్య [పాపానిహరతి] ఇత్యనేన, ప్రథమంచిత్రదోష
హేతుపాపనివర్తకత్వం, తతశ్చిత్రదోషనివర్తకత్వశ్చోక్తిః. [దుష్టచి
తైరపి] ఇత్యనేన భగవత్సమృద్ధే నిర్దోషత్వంనాఽధికారః; దేవతాస్తర
సమృద్ధత్వధికార ఇతిసూచితమ్. చిత్రదోషశ్చ-హిరణ్యకశిపుష్యా
కవాసుదేవాదిమప్రసిద్ధః. నను దోషఘటితసామగ్రిసత్వే తత్కార్యం
స్యాదిత్యతఃహ "యదృచ్ఛయాపి" ఇతి. సంస్పర్శజనకాఽదృష్టఘ
టిత సామగ్రిమాత్రజలేనా వీత్యర్థః. వస్తౌగుజ్జాపుజ్జా భ్రమేణప్ర
పుత్తిసమృద్ధవాదితిభావః. సంస్పృష్టాఽపీత్యన్వయః. [దహత్యేవేతి]-
దాహక ఏవభవతీత్యయోగవ్యవచ్చేదోవివక్షితః; తథాచ - అనిష్ట
స్యాఽపిదాహస్య సామగ్రిస్వభావాదుత్పత్తివత్ దోషానుచిస్తనార్థ

తయా సామగ్రీవశసిద్ధమపి హరిస్మరణం, తేనపాపనివృత్తిర్నభవతీతి ద్వేషయాపచిత్రదోషేనత్యపి తదుత్పాదకమేవేతిభావః. “అనిచ్ఛయాఽపి” ఇతిపాశే ఇత్థమ్భూతలక్షణేతృతీయా; ఇచ్ఛారహితపురుష సంస్పృష్టాపీత్యర్థః. (౬)

(౧) “సక్తిదుచ్ఛారితంయేన హరిరిత్యక్షరద్వయమ్! బద్ధఃపరికరస్తేనమోక్షాయగమనంప్రతి” [పరికిరః] దృష్టవిషయా సాధనీభూతశమదమాదినమృదిత్యర్థః. అనేనక్రిషేణ సర్వపాపనివర్తకత్వం స్ఫుటీకృతమ్. ముక్తిపరికిర విరోధిపాపనివృత్తి సమ్బాదనేన ఛరికరసమ్బాదనస్య, తస్మిభేనతత్సకాకారితయాచ ముక్తివిరోధిపాపనివృత్తి సమ్బాదనస్య, తస్మిభేన ముక్తిసమ్బాదనస్యచ వివక్షితత్వాత్. (౨) “ఉపసాతకయక్తోఽపిమహాపాతకివానపి । యామిన్యాంపాదమేకస్తు బ్రహ్మధ్యానంసమాచరేత్” అనేనబ్రహ్మధ్యానేన నిర్వోషత్వంనాధికార ఇతి స్పష్టమ్. (౩) “అతిపాతకయక్తోఽపిధ్యాయన్నిమిషమచ్యుతమ్ । భూయస్తపస్వీభవతి పశ్చిపాపన పావనః” ఇతి యోగభ్రంశహేతుపాపవిశేషేణ దృఢంసుబద్ధాపీత్యర్థః; “భూయస్తపస్వీభవతి” ఇత్యుక్తేః. అచ్యుతశబ్దః-యోగరూఢభ్యాం దేవతాన్తరవ్యావర్తకః; తత్ప్రతున్యామేన “పవిత్రాణాం పవిత్రతయః” ఇత్యాద్యుక్తిభేద్యగుణలాభకూహ “పశ్చిపావనపావనః” ఇతి. (౨)

(౪) “అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా! యస్తస్యకేత్తుణ్డరీకాక్షం సబాహ్యభ్యన్తరశ్చుచిః” [అపవిత్రః] నిర్వోషస్సన్ తీర్థస్నానాదినాఽధికశుద్ధిరహితః. [పవిత్రః] అధికశుద్ధిమాన్. [సర్వావస్థాంగతోపివా] సర్వదోషవిశిష్టః. *పుణ్డరీకాక్షశబ్దః-దేవతాన్తరవ్యావర్తకః, స్మరణీయతాహేతుభూతదివ్యేక్షణసాన్దర్యపరశ్చ. (౧) “పురు

ప్రచార, అక్రమోక్తములమన్నిరక్షిత్య సమర్థసాధకరణమ్. ౧౧౯

లాచనోమోహంబత్వా జగన్సర్వమ్' ఇతిహ్యుక్తిమ్. [సబాహ్యభ్యు
స్తరశ్శుచిః] బహిరస్తఃప్రదేశావచ్చిన్నస్సన్ శుచిరిత్యర్థః. "అపవ
త్రోయః స్మరేత్, సః బహిశ్శుచిః" ఇత్యనేన భగవత్సరఃస్య తీర్థస్నా
నాదిస్థానీయత్వముక్తిమ్. "అపవిత్రః ఆభ్యుత్తరశ్శుచిః" ఇత్యనేన తీర్థ
స్నానాద్యపేక్షయా ఆధిశ్యముక్తిమ్. "పవిత్రో బహిశ్శుచిః" ఇత్య
నేన స్తరణాభావే తీర్థస్నానాదే స్తరణ్యుతాంతిశయితశుద్ధిహేతుత్వా
భావేన వైయర్థ్యముక్తిమ్. "పవిత్రః అస్తశ్శుచిః" ఇత్యనేన
స్మరణసాచివ్యే తీర్థస్నానాదేరధిఃఫలత్వముక్తిమ్. "సర్వదోషవిశిష్టా
యఃస్మరేత్ - సింబహిశ్శుచిః" ఇత్యనేన నిర్దోషస్తైర్వ తీర్థస్నానాదిక
మధిశ్శుద్ధిహేతురితిసూచితమ్, "దుష్టోఽస్తశ్శుచిః" ఇత్యనేనదుష్టస్యా
ఽప్యస్తశ్శుద్ధిమపి జనయతీతి అధికోత్తర్వ ఉక్తిః. "సర్వావస్థాంగతః"
ఇత్యనేన "ఉపపాతకయుక్తోఽపి మహాపాతకవానపి" ఇత్యుక్తార్థస్సూచితః.

(౧) "అవశేనాఽపి యన్నామ్నికీర్తితేనర్వపాతకైః పుమాన్
విముచ్యతేనద్యస్సింహత్రస్తైర్నైర్మైరైవ" ఇతి. స్వేనేతిశేషః. స్వపదమ్-
పుమానితి వక్ష్యమాణపరమ్. [అవశేన] శాస్త్రవశ్యతారహితేనే
త్యర్థః. "అవశేన - స్వేన" ఇత్యన్వయః. ఉత్పన్నమానానాం
సామగ్రీనాశః, సద్యః ఉత్పన్నానాంతు పాతకానాం స్వరూపేణాశః;
"సద్యః" ఇత్యుక్తిమ్. "సింహత్రస్తైః" ఇత్యనేన మృగాణాంసింహ
గర్జనమివ, పాపానాం పుంసామాన్యకర్మినామకీర్తనమితి గమ్యతే.
[మృగైరైవ] మృగైరైవప్రేరిత్యర్థః. (౯)

(౨) "అయంహృదినిర్వేశస్తకోట్కంహసామపి యద్వ్యా
జహారవివశో నామస్వస్త్రియసంహారే" అనాదికాలాబ్ధితానాం కర్త
ణాంభోగరూపవేదనావశ్యమ్యావేదపి భగవన్నామోచ్చారయిత్వపురు

పసమ్మన్తేమేవా ౭పరాధత్వేనమత్వా దక్షాభావసవవేతనమితిభావః.
[విశః] (౧) “వాగస్తవశవర్తిసి” ఇత్యుక్తిస్వాధీనవాగిద్వియరహిత
ఇత్యర్థః. ఘట్టాకర్ణాదివత్ నామోచ్ఛారణద్వేషిణోపి శిశుపాలాదివత్
క్రోధాదివశాన్నామోచ్ఛారణం భవతీతిభావః. (౧౦)

(౨) “మేపమస్తరమాత్రోపిరాశిః పాపస్యకర్తాః । కేశవం
వైద్యమాసాద్యదుర్వాక్యధిరవనశ్యతి” అత్రకౌషధపానేనక్రిమేణధాతు
సామ్యసమ్పాదనముఖేన రాజయత్నాదినాశవత్ మహాపాపనాశస్సూ
చితిః. (౩) “హరేర్నామేనామేనామేన మమజీవనమ్. కథానాస్త్యేవ
నాస్త్యేవనాస్త్యేవగతిరన్యథా” అత్రనివర్త్యస్య కేశవేనా౭కేశేన నిన్వ
త్తేః, సుఖోదర్శనతయాచ నిన్వత్తే దృష్టాస్త్రత్రయం నివర్త్యతార
తమ్యస్య నిన్వత్త్యప్రయోజిత్వంచవివక్షితమ్. (౪) “శమాయా౭లం
జలంవస్తేస్త మసాభాస్కరోదయః । త్వాన్తికిలేరఘాఘస్య నామసక్కి-
ర్తనంహరేః” ఇతి. అత్రజ్ఞానదర్శనప్రాప్తిరూపసర్వవిధప్రాణధా
రణం జీవనపదేనవివక్షితమ్. “ధ్యాయన్కృతే యజన్యజ్ఞే”
ఇత్యాదిభిః ప్రాయోగికలా విత్యుక్తిమ్. సత్యంసత్యమితివత్ అన్వ
యన్యతిరేకయోస్త్రిరుక్తిః. [గతిః] ప్రాప్త్యం, ప్రాపకఞ్చేత్యర్థః.

(౫) “సాక్షేత్యం పారిహస్యంవాస్తాభం హేళినమేవవా । వై
కుణ్ఠనామగహణ మశేషాఘవినాశనమ్” ఇతి. స్వాధేష్వజ్ఞః; [సక్షే-
తం] పరేషాంస్వేషువైష్ణవత్వ బుద్ధిర్భూయాదితివిప్రలిప్సా. [పారి
హస్యం] పరిహాసః, అనుకారః. [స్తాభమ్] అజామీఖోక్తపుత్రద్వయ
నామవన్నిరర్థకిశ్చబ్ధిః. [హేళనమ్] లీలా. (౧) “ధ్యాయన్కృతేయ
జన్యజ్ఞే త్రేతాయాంద్వాపరే౭ర్చయన్ । యదాహ్నోతితదాహ్నోతికథా

(౧) (౨) విహగేష్వ)శంకాతా. (౩)

(౪) (౫) (౬)

[ప్రచార] అక్రమోక్తములమస్తరక్షకత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౨౧

సక్తి-ర్వ్యకేశవమ్” ఇతి-కృతయుగాదౌ † అప్రబుద్ధదశాయాంజ్ఞానాభి-
కంసులభమ్; కలియుగేతుకీర్తనేన † ప్రబుద్ధదశాయాం సులభేన శరీర-
విమోకానస్తరం ధ్యానాదిముఖేనాన్యముఖేనవా తత్తత్ఫలాన్విసా-
భూతసామగ్రీ సమ్పాదనేన తత్తత్ఫలంప్రాప్నోతీత్యర్థః. అతవ (౧)
“భక్త్యాపరమయావాపి” ఇత్యాదినా నవిరోధః. భక్త్యాదేస్సామగ్రీ
వశసమ్పన్న త్వేన దృష్టవిధయా కారణత్వేనచ మోక్షంప్రతినియతేపూర్వ-
వర్తితయా వ్యాజత్వస్య అన్యత్రప్రపశ్చితత్వాత్. వ్యాజానామపి
† అప్రబుద్ధదశాయాం విఃలోపపత్యేచ్ఛతి. (౧౨)

శొల్లమిత్యాది సూత్రార్థస్తు.—(శొల్లమ్క్రమమ్) శాస్త్రోక్త-
క్రమఇత్యర్థః. అనేన (౧) “తద్విద్ధిప్రశిషాతేన” ఇత్యాదిప్రసిద్ధాః
పూర్వోక్తాః పూర్వపక్షహేతవోవివక్షితాః. “తాన్ కెడనిల్లాతు” ఇత్య-
నుక్త్వా (తన్ స్వరూపమ్) ఇత్యుక్త్యా “స్వమ్-ఆత్మీయమ్, రూపమ్—
ఆకారః” ఇతివ్యుత్పత్త్యా రక్షకత్వరూపస్వభావలాభేన వస్తేర్దాహకత్వవత్
జల తేజః క్షమాణాం వన్తి తమః కలినివ రక్షత్వవత్, ఔషధస్య రోగ-
నివ రక్షత్వవచ్చ స్వాభావికధర్మస్య ప్రచ్యుతిర్న సమ్భవతీతిగమ్యతే. “తన్
స్వరూపమ్” ఇతి స్వశబ్దేన “కెడనిల్లాతు” ఇత్యత్రప్రకరణబద్ధం మూల-
మస్తరూపం విశేష్యం పరామృశ్యతే. “తన్ స్వరూపమాక్కుమ్”
ఇత్యన్వయముఖేనాన్యనుక్త్వావ్యతిరేకముఖేనోక్త్యా, నకేవలం (౩) “స్వల్ప-
మప్యస్యధర్మస్య” ఇత్యుక్తరీత్యా కరమపురుషార్థపర్యవసాయిత్వలక్షణ-
స్వరూపస్థైర్యమాత్రమ్. కిన్తు (౩) “సేహాంభిక్రమ నాశోన్తి”
ఇత్యుక్తాల్పఫలహాని లక్షణనాశాభావః, “ప్రత్యవాయోనవిద్యతే”
ఇత్యుక్తాన్విష్టప్రాప్తిలక్షణ నాశాభావశ్చాన్తితిగమ్యతే. “తన్

† త్రివ్యపి (బద్ధదశాయామ్) ఇతిపాఠోద్భవ్యతే. (౧) (౨) గీ-౪-౩౪.

(౩) గీ-౨-౪౦.

స్వరూపమేకేదాతు” ఇత్యనుక్త్యా, “కేదనిల్లాతు” ఇత్యుక్త్యా “ఈశ్వ
రోనాస్తి” ఇత్యత్రప్రతియోగితయా భగవత్స్మరణోత్తరక్షణే స్వసా
మగ్రీబలలబ్ధనాస్తీత్యనుసన్ధాన నాస్తివాదతజ్జన్య విపరీతానుష్ఠానోచి
తాననుష్ఠాన తత్ప్రయుక్తాఢోగత్యాదినత్వేపి పూర్వోక్తత్రవిధన్య
రూపనాశనత్వేపి స్మరణమహిమ్నాక్రమేణ మూలసామగ్రీనిరోధేన
తాత్కాలికేష్టలాభాత్ కారణపరమృతాప్రాప్తాఢోగత్యాద్యనిష్ఠ
పరిహారలాభాత్, నిరఙ్కుశస్వతంత్రభగవత్సంకల్ప సిద్ధకర్తృత్వానభక్తి
ప్రపత్త్యాచార్యాభిమానరూపవ్యాజానాం (౧) “జన్తాన్తరసహసేషు”
ఇత్యాద్యుక్తరీత్యాత తద్విరోధి నివృత్తిపూర్వకాన్వయముఖేనపరమ
పురుషార్థలాభాచ్చ త్రవిధనాశోనస్థిరఇతిగమ్యత ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౩)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్య విరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయప్రథమపాదే

ఆశ్రమోక్త మూలమస్త్రరక్షకత్వసమర్థనంనామ

నవమాధికరణమ్.

[ప. ౨, ౧౦] మూలమన్తస్య సర్వఫలప్రదత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౧౨౩

మూ.—(౧౯) ఇతుతాన్ (౧) “కులనరుమ్” ఎన్నిటపడియే
ఎల్లావపేక్షితజ్గలై యుమ్ కొడుక్కుమ్..

పూర్వాధికరణే రక్షణవ్యాపారానజ్ఞోచేన మన్తశబ్దయో
గార్థపూర్తిరుక్తా. అథ తద్వటకీభూతఫలానజ్ఞోచేన తతాపర్తి
రుచ్యతే. అత్ర, అయోగానన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం
మూలమన్తస్య సమ్యవతివా నవేతివిచారః. (౧)

పూర్వపక్షస్తు:—

నతావత్తస్య అయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం సమ్యవతి.
ఏకమన్తపరిశేషాపత్త్యా మన్తాన్తరశాస్త్రాణాం వైయర్థ్యప్రసక్తాత్.
లాఘవేన ఏకేనైవ సర్వఫలసిద్ధా గౌరవేణాన్యేషామనుపాదేయత్వాత్.

కించ పూర్వాధికరణే వైకుణ్ఠనామగ్రహణస్య అశేషానువిధాన
సత్వం స్వభావఇత్యుక్తమ్. తథాసక్యచ్చుత్తస్య తత్ఫల విరోధిపాప
నివర్తకత్వే యుగ పత్సర్వఫలానవాప్తిప్రసక్తిః. (౨)

నాన్యన్యయోగ వ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం; శ్రీసంహ
శ్రీరామమన్తశ్రీకృష్ణ మన్తాదీనాం సర్వాశీష్టప్రదత్వస్య తత్తన్తస్త
శాస్త్రసిద్ధత్వాత్. యోగార్థపూర్తిముఖేన ముక్తిహేతు జ్ఞానజన
కత్వస్యాన్యత్రానమ్భవేపి, తస్య సమాధికరణసిద్ధత్వేన ఏతదధికరణ
ప్రత్యాపద్యత్వాభావాత్. (౩)

తస్మాత్ సర్వఫలహేతుత్వరూపాత్కర్షో నవ్యావర్తః ఇతి.

సిద్ధాంతస్తు:—

మూలమన్తస్య తావత్ అయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతు
త్వం సమ్యవత్వేన. (౧) “నమోనారాయణాయేతి మన్తస్సర్వార్థ
సాధకః” ఇత్యాదిసామాన్యోక్తిమాత్రేణిని (౩) “ఏహాలాకికమై
శ్వర్యం స్వర్గాద్యంపారలౌకికమ్। కైవల్యంభగవత్తచ్చ మన్తోఽయం

(౧) తి. ౧౦. ౧-౧-౯.

(౨) శారదీ. ౧-౧-౪౦.

(౩) పుష్కరశరీర-౩. ౪౬.

‘సాధయిష్యతి’ ఇతి త్రివర్ణాపవర్గరూపేణ పురుషార్థసామాన్యం విభజ్య, ఐహికాఽఽముష్మికరూపేణ తై వర్గికిఫలవిభజ్య, ఆపవర్గికిఫలమపి జీవాత్తపరమాత్మ ప్రాప్తిరూపత్వేన విభజ్య సర్వఫలహేతుత్వస్య విశిష్ట్యైక్యా, తాత్పర్యాఽతిరేకవ్యాపనేన దృఢీకృతత్వాత్. నచైవ మేకమన్తపరిశేషాపత్తిః గుణత్రయవైషమ్య కృతరుచితారతమ్యేన న్యవస్థయా సర్వమన్తాణాం నానామన్తపరిగ్రహోపపత్తేః. పరమ కారుణికేన భగవతావేదపురుషేణ (౧) “తై గ్రుణ్యవిషయావేదాః” ఇత్యుక్తిరీత్యాసర్వపురుషాణాం తత్తత్పురుషార్థాభిలాషవైచిత్ర్యాఽనుసారేణ విచిత్రతత్తత్పురుషార్థ సాధనప్రవర్తనవత్, ఏకస్మిన్నపిఫలే నానాసాధనభూతమన్తాణాం ప్రవర్తనోపపత్తేః. (౪)

నావిపూర్వాధికరణ విరోధః. (౨) “సర్వజ్ఞోఽపిహివిశ్వేశ స్సదాకారుణికోఽపిసన్. సంసారతన్త్రవాహిత్యాద్యుపేక్షాం ప్రతీక్షతే” ఇత్యాదిప్రమాణబలేన సామగ్రీవిశేషేణ నియతకాలభావిపురుషాఽపేక్షా విశేషస్య స్వరూపమాత్రప్రయుక్తి సర్వకాలసర్వఫలప్రదానశక్తిసజ్జోచకిత్వాఽవశ్యమ్భావేన, పురుషాఽపేక్షితమేవదాస్యమీతి భగవత్సజ్జ్వాల్పీన్నయనేనయుగపత్సర్వ ఫలవాప్తి ప్రసక్తాభావాత్.

ఏవమన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వ మపిసమ్భవత్వేన. “కులద్రుమ్” ఇత్యాదిశీమత్పరకాలసూరిసూక్తా బ్రాహ్మణబీజస్వేన గాయత్రీబ్రహ్మ విద్యాయాఇవచాఽష్టాక్షర బ్రహ్మవిద్యాయాః (౩) “కామయేవైష్ణవత్వస్తు” ఇత్యాదిప్రసిద్ధ సర్వోత్కృష్ట జన్మరూప ఫలస్య (౪) సాహితీరమృతాసతామ్” (౫) “లక్ష్మణోఽలక్ష్మీసమ్మన్” (౬) “అన్తరిక్షగతశ్శ్రీమాన్” (౭) “సతునాగవరశ్శ్రీమాన్” ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్వరూపానురూపసమ్బద్విశేషరూపఫలస్య, (౮) “తన్నై పేణపుమ్ చక్లుమ్, తరికిపుమ్చక్లుమ్” ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్య పరమార్థిదశాయాం

† (పా) ఫలవ్యాప్తి (౧) గీ-౨-౪౫. (౨) లక్ష్మీ-౧౭-౧౮. (౩) (౪) (౫) రా-౪-౧౮-౨౯. (౬) రా-య-౧౭. (౭) విష్ణుభ.

[ప్ర-పా, ౧౦] మూలమస్త్రస్య సర్వఫలప్రదత్వసమర్థనాభిరణమ్. ౧౨౫

స్వాధానుసంస్థానేన ధారణసూపఫలవిశేషస్యానితరసాధారణస్యాని
 మగృహీతత్వాత్. ఏవమన్యదన్యదాహర్తవ్యమ్. ఇథం తత్తస్మస్త్ర
 శాస్త్రేషు సర్వాభీష్టప్రదత్వోక్తిః ప్రాయశాభిప్రాయేణ; యథోక్త
 విలక్షణజన్యసమ్బద్ధారణాదిరూపస్య ఫలస్యాన్తర్థపశ్చకయాధాత్మ్యజ్ఞాన
 మూలసిన్యకేవలపరాధానుభవతైర్జగత్సర్వవస్త్రమోక్షస్యేవ మస్త్రాన్తరై
 స్సమ్బాదన సమ్భావనాయాఅప్యభావాత్. (౬)

తస్మాన్మూలమస్త్రస్య సర్వఫలహేతుత్వరూపోత్కర్షో మస్త్రాన్తర
 వ్యానర్తకమితి సిద్ధమ్.

అస్మింశ్చదశమేఽధికరణే (ఇరుతానిత్యాది) ప్రథమసూత్రమ్.
 తత్ర *ఇదంశబ్దేన - మూలమస్త్రం పరామృశ్యతే. (తాన్) ఇత్యు
 నేన స్వశబ్దపర్యాయేణ - ఇదంశబ్దోపాత్తాన్సాధారణ స్వరూపపరా
 మర్శినా, తు - శబ్దస్థానీయేనాన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతు
 త్వం సూచ్యతే. (కులస్తరుమెన్గిఱపడియే) ఇత్యునేన శ్రీమత్పరకాలసూరీ
 ణాం ప్రథమప్రబంధే ప్రథమశతకే మూలమస్త్రార్థపరే ప్రథమదశకే నవ
 మగాధారూప సూక్తిరభివేతా. తత్రచపూర్వాచార్యైరనుగృహీ
 తం విలక్షణజన్తాదిరూప ఫలపరత్వమప్యభివేతమ్. (ఎల్లావపేక్షి
 తజ్జైయుమ్కొడుక్కుమ్) ఇతిసాధారణాన్సాధారణ సర్వఫలప్రదత్వ
 మభివేతమ్; అతవన “ఇతుతాన్కులస్తరుమెన్గిఱపడియే ఐశ్వర్యకైవల్య
 భగవల్లాభజ్జైక్కుడుక్కుమ్) ఇత్యేసూత్రతయా నాన్యగృహీతమ్.
 ప్రథమసూత్రే అసాధారణ ఫలహేతుత్వప్రామాణ్యస్య ప్రాధాన్యేన
 వివక్షితత్వాత్; ద్వితీయసూత్రే సాధారణఫలహేతుత్వప్రామాణ్యస్య
 తథావివక్షితత్వాత్. “కుల్పరుమ్” ఇత్యాదిసూక్తాకైవల్యస్య కణ్ఠ
 తోఽనుక్త్యా, “కులస్తరుమెన్గిఱపడియే కైవల్యజైక్కుడుక్కుమ్” ఇత్యు
 నన్వయాత్. “ఐహలాకిమ్” ఇత్యాదివచనే విలక్షణజన్తాద్య
 నుక్త్యా, “ఎల్లావపేక్షితజ్జైయుమ్కొడుక్కుమ్” ఇతితద్వచనసూచ

మూ.— (౨౦) ఐశ్వర్యకై వల్య భగవల్లాభజ్గల్గై యూక్ష్
వృట్టవర్కభుక్కులవర్జితై కొడుక్కుమ్.

నానమృపాచ్చ. ఇత్థంప్రథమసూత్రేణానసంజ్ఞితేన సర్వఫలమేతుతః
నూనానైస్యయోగవ్యవచ్ఛేదస్సూచితః. (2

ద్వితీయసూత్రమ్ (ఐశ్వర్యకై వల్యేత్యాది) అనేన - “ఎల్లా
శ్చేతజ్గల్గై యుమ్కొడుక్కుమ్” ఇతిపూర్వసూత్రసూచితే (౧) “నమో
నారాయణాయేతి మస్తస్మిన్సర్వార్థసాధకిః” (౨) “మస్త్రమష్టాక్షరం
విద్యాత్” (౩) “సర్వసిద్ధికరంస్థానమ్” ఇత్యాదివచనే నృసింహ
మద్రాదిష్టివ సామాన్యోక్తే స్సంజ్ఞితావహత్వ శక్త్యావర్త్యతే-
ఐశ్వర్యాది విశేషశబ్దనిర్దేశమేణ *విహితాకిమిత్యాది వచనప్రత్యభి-
జ్ఞానాత్, తత్రత్రివర్గభేదస్యానవర్గభేదస్య చోక్త్యా సంజ్ఞితతాత్ప-
ర్యానతిరేకఖ్యాపనాచ్చ. తత్రఐశ్వర్యశబ్దః - ప్రమాణప్రసిద్ధ్యాగ్రా-
మాధపత్యాదృణాధి పత్యాస్తపరః. కైవల్యశబ్దోఽపి తథైవకేవల
*స్వాత్మానుభూతిరూప ముక్తిపరః. భగవతిస్సర్వరూపేణానసాధ్య-
త్వాత్. (౪) “బ్రహ్మవిదాహ్నోతి-సాక్షుతే” ఇత్యాద్యుక్తప్రాప్త్య
నుభవాది విశిష్టవేషేణాధ్యత్వమభిప్రేత్యభగవల్లాభశబ్దః ప్రయుక్తిః.
(ఆశైష్టవర్కభుక్కు) ఇత్యనేన రక్ష్యానపేక్షా సర్వదా యోగ్యసర్వ
ఫలప్రదానశక్తీసంజ్ఞితీతి సూచితమ్. అతఏవ “ఐశ్వర్యకై వల్య
భగవల్లాభజ్గల్గై కొడుక్కుమ్” ఇత్యనుక్త్వా ఐశ్వర్యాదినామపేక్షా
కర్తవ్యేన దానక్రియాకర్తవ్యేనచద్విరుక్తిః; “కొడుక్కుమ్” ఇత్యత్ర
“ఇతు” ఇతిపూర్వసూత్రస్థంకర్తృపదమనుషజ్యతః ఇత్యేవమనుసంజ్ఞేయమ్.
ఇతిశ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

మూలమస్తస్య సర్వఫలప్రదత్వ సమర్థనంనామ
దశమాధికరణమ్.

శ్రీ. పా. ౧౦] మూలమస్తస్య సాధనా దైర సహకారత్వ సమర్థసాధికరణమ్. ౧౨౩

మూ.—(౨౦) కర్తజ్ఞానభక్తికలిరే ఇభిన్దవర్కభుక్కు విరోధియై
ప్రొక్తిః—అవధ్యై తత్తత్కట్టికొడుక్కుమ్. (౨)

ఇథం సాక్షాత్సర్వఫలసాధనత్వము క్తిమ్. అథతత్తత్ఫలసాధన
నిష్పాదనేన సద్వారక సర్వఫలసాధనత్వస్య వ్యుత్పాదనముఖేన (౧)
“కులన్దరుమ్” ఇత్యాదిసూక్తిసిద్ధం “ఐహలాకికమ్” ఇత్యాద్యుక్తిశ్చ
మోక్షహేతుత్వం సప్తమాధికిరణవ్యుత్పాదితం మోక్షసాధననిష్పాద
కతానూప మితిసూచ్యతే. తత్రసంశయిః.—మూలమస్తస్య ఫలసాధన
నిష్పాదకతయా ఫలహేతుత్వంసమ్భవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః.—

మూలమస్తస్య సద్వారకఫలహేతుత్వంసమ్భవతి. సాక్షాత్ఫల
హేతోః ఫలసాధననిష్పాదకత్వే “తద్దేతోరేవ” ఇతిన్యాయేన ద్వారిణ
ఏవఫలసాధనత్వ సమ్భవేనద్వారవైయర్థ్యాపత్తేః. (౨)

నచ శ్రీమద్గీతాభాష్యే కర్తయోగజ్ఞానయోగా ౭నుగృహీత
భక్తియోగస్య ఐశ్వర్యకైవల్య భగవల్లాభహేతుతయా సిద్ధాంత
త్వాత్, అష్టాక్షరే సర్వార్థసాధకత్వస్య వాచనికత్వాచ్చ తదుభ
యా ౭ విరోధేనా ౭నుకల్పతయా అష్టాక్షరస్య సాధనతదజ్ఞనిష్పాదక
త్వం కల్పితఇతివాచ్యమ్. స్వాతంత్ర్యేణ ప్రధానఫలసాధకస్యా
౭ష్టాక్షరస్య సాధనతదజ్ఞనిష్పాదనేనా ౭ను కల్పత్వకల్పనస్యా ౭న్యాయ్య
తయా “సర్వార్థసాధకః” ఇత్యత్రా ౭ర్థశబ్దః ప్రధానఫలవర ఇత్యేవకల్ప
యితుంయుక్తిత్వాత్. (౩)

ఏతేన “కులన్దరుమ్” ఇతినూక్తా ఐహలాకికమిత్యాదివచనేచ
యత్ భగవల్లాభహేతుత్వం మూలమస్తస్య క్తం తత్ప్రతిష్ఠా క్తిమ్.
నివర్తకజ్ఞాన జననముఖేనమోక్షహేతుత్వ వివక్షాయాం తస్యచతుర్థాధి
కరణవ్యుత్పాద్యస్యా ౭త్రా ౭వస్తవ్యత్వాపత్తేః. “కులన్దరుమ్” ఇత్యాది

నవమగాధాసూక్తేః (౧) “ఉణర్వసుమ్ పెరుమ్బదమ్ తెతిన్ద” ఇత్యాది ప్రథమగాధాసూక్త్యా పౌనురుక్త్యాప్రత్యేచ్ఛ. సాధననిష్పాదనేన మోక్ష హేతుత్వవివక్షాయాం †“తద్ధేతోరేవ” ఇతిన్యాయాపాతాత్.

తస్మాత్ సాక్షాత్ఫలసాధనస్య మూలమస్తస్య సద్వారకఫల సాధనత్వం ససమ్భవతీతి. (౪)

అత్రాయంసిద్ధాంతః—

సాక్షాత్ఫలసాధనస్య సాధననిష్పాదకత్వం ససమ్భవతీతి తావ దయుక్తమ్. (౨) “సకలఫలప్రదోఽహివిష్టుః” ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్య భగవదుపాసనేన ధర్మాదిచతుర్విధ పురుషార్థసాధనత్వస్యభజ్జప్రసక్తాత్. ఇత్థం ధర్మాదిఫలసాధనత్వ మన్యత్రాఽప్యుదాహ ర్యమ్. నచాత్ర తద్ధేతోరితి న్యాయావతార స్సమ్భవతి ; సాక్షాత్సర్వఫల సాధనత్వ లక్షణ మూలమస్త్రమాహత్యైఽ జ్ఞానినో రజోగుణాధిక్యేన బహు ప్రవృత్తిశీలస్య, ఉపాయఫల్గుత్వ ఉపేయదార్లభ్య స్వదోషభూయస్త్వ జ్ఞానకృతశక్త్యాత్రయవత్శ్చ లఘుసాధనత్యాగ గురుసాధనప్రవృత్త్యో స్సమ్భవాత్. అధికారభేదమాదాయైవ పల్లుగురుసాధన విధిసమ్భ వాచ్చ. మహాఫలనిష్పాదనశక్తిమతః సాధనతదజ్ఞనిష్పాదనశక్తేః కై ముతికన్యాయేన సమ్భవాచ్చ. (౩)

అతవ శ్రీమద్గీతాభాష్యాను సారేణ “మస్త్రస్వార్థసాధకః” ఇత్యాదివచనబలేనచ మూలమస్తస్య సద్వారకాఽద్వారకైశ్చర్యాది ఫలసాధనత్వం యుక్తమ్. జపహోమాదిముఖేన సాధననిష్పాదకత్వస్య మూలమస్త్రప్రమాణ సిద్ధత్వేనాఽర్థశబ్దస్య ప్రధానఫలపరత్వస్య కల్ప నాయా అశక్యశక్త్యాత్. (౬)

అతవప్రకృతే మూలమస్తస్య భగవల్లాభహేతుత్వప్రమాణో ప్తన్యాసాఽపియుక్తః. మోక్షసాధన తదజ్ఞనిష్పాదకత్వేన మోక్ష †తద్ధేతోరేవసాక్షాత్తత్వస్యకార్యజనకత్వే తద్వైవిధ్యర్థమ్. (౧) తి-మొ-౧-౧-౧.

[ప్ర.పా, ౧౧] మూలమస్త్రస్య సాధనా నైరసహ కాంత్య సమర్థనాధికరణమ్. ౧౨౯

హేతుత్వమేతదధికరణవ్యుత్పాద్య మభిప్రేత్య సర్వఫలహేతుత్వవ్యుత్పాదకే పూర్వాధికరణే. ప్రమాణముఖేన మోక్షసాధనత్వస్యాపి సాధనసమ్భవాత్.

తస్మాత్ మూలమస్త్రస్య తివగ్గాఽపవర్గఫలసాధన తదజ్ఞనిష్పాదక తయాపి ఫలహేతుత్వం సమ్భవతీతి. (2)

ఇదమేకాదశాధికరణమేకసూత్రాత్ కమ్. (కర్తజ్ఞానభక్తికలిలే యిహీనవర్గకళుక్కు) ఇతినమప్రధానతయోపాదానాత్ ప్రథమం కర్తయోగే జ్ఞానయోగే భక్తియోగేవాఽన్వితానామిత్యర్థః. అజ్ఞాజ్ఞాభావేన త్రయాణామన్వయవివక్షాయాం భక్తియోగాఽన్వయవివక్షానైవ కర్తజ్ఞానాన్వయసిద్ధ్యా కర్తజ్ఞానోక్తి వైఫల్యపత్తే.

తత్రప్రథమం కర్తయోగే ప్రవృత్తిః శ్రీమద్గీతాభాష్య శ్రీసూక్త్యనుసారేణస్వరసికీ. తత్రకర్తయోగారమ్భవిరోధిప్రత్య పాపరూపకర్తణం నాశాయ (౧) “జన్మాంతరసహస్రేషు” ఇత్యాదిప్రకారంవినా మూలమస్త్రమేవ జపహోమాదిముఖేన సన్నిపత్తోపకారకాజిత్యేన కర్తయోగసహాయతయా యది కశ్చిల్లాఘవాన్ధం స్వీకరోతి; తదాకిరణ శరీరనిష్పాదకతయా నిష్పన్నకరణాఽనువృత్తి సమ్పాదకతయాచ యోగక్షేమరూపోపకారద్వయం కర్తయోగవిషయే మూలమస్త్రం కరోతి. (౨)

యదితుకశ్చిల్లాఘవికతరః సుకృతవిశేషాధీనరుచివిశేషేణ ప్రథమం జ్ఞానయోగమనుతిషన్ కర్తయోగసాధ్యాయాః జ్ఞానయోగోత్పత్తి విరోధికర్తనివృత్తేస్సిద్ధయే పూర్వోక్తరీత్యా కర్తయోగస్థానే మూలమస్త్రం జ్ఞానయోగసహాయత్వేన స్వీకరోతి; తదానతః కైవ జ్ఞానయోగోపకారకోభవతి. (౩)

(౧)లఘుత్రిస్త్రుతా-

యది కశ్చిల్లాఘవికతమః అత్యంతోత్కటసుకృతవిశేషాధీనాఽఽత్యన్తికాఽభినివేశవిశేషేణ ప్రథమమేవ ముక్తానుభవప్రాయం భక్తియోగమనుతిష్ఠన్ కర్మయోగజ్ఞానయోగోభయసాధ్యఫలసిద్ధ్యర్థం మూలమన్త్రమేవ తదుభయస్థానే పూర్వోక్తిరీత్యా సహాయతయాస్వీకరోతి; తదాపిమూలమన్త్రః తదుభయస్థానేస్థిత్యా తథైవభక్తియోగోపకారకోభవతీతితాత్పర్యమ్. (౧౦)

(ఇహింద్రవర్కభుక్కు) ఇత్యనేన దుశ్శక్యస్వరూపవిరుద్ధసాధనాన్వయోఽధోగతిరితినూచ్యతే. అజ్ఞానదురాశా దుశ్శక్యకార్య సాధనాన్తరప్రవృత్తేరధోగతిత్వోపపత్తేః. (విరోధియైవృక్కి) ఇత్యనేన పూర్వేష్టప్రాపణరూపయోగఉక్తిః. (అవధ్తైత్తలైక్కట్టికొడుక్కుమ్) ఇత్యనేన స్థితేష్టపరిపాలనరూపక్షేమఉక్తిః. ఇత్యేవమనుసంధేయమ్. (౧౧)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
మూలమన్త్రస్యసాధనాన్తరసహకారిత్వ
సమర్థనంనామైకాదశాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే ద్వాదశాధికరమ్.

మూ.—(౧౨) ప్రపత్తియిలే ఇహ్నివర్కీభుక్కు స్వరూపజ్ఞానతై
ప్రితిప్రిత్తు కాలక్షేపత్తుక్కుమ్ భోగత్తుక్కుమ్
హేతువాయిరుక్కుమ్.

పూర్వాధికరణే కిర్మాద్యుపాయాంతరసహకారిత్వలక్షణోమూల
మక్రోత్కర్ష ఉక్తిః. ఇదానీమ్, (౧) “ఉపాయోఽయంచతుర్థస్తేప్రోక్త
శ్రీఘోషలప్రదం” ఇత్యాద్యుక్త ప్రపత్తిసహకారిత్వ లక్షణస్య ఉచ్యతే.

తత్రసంశయః.—మూలమస్తస్య ప్రపత్త్యుపాయ సహకారిత్వ
లక్షణోత్కర్ష స్వమృతతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వవిషయః.—

సమూలమస్తస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వముపపద్యతే. ప్రపత్తే
స్వసహకారిసాపేక్షత్వే (౨) “ప్రపత్తేఽవిదప్రేవం పరాపేక్షానవిద్యతే”
ఇత్యాదిప్రసిద్ధనిరపేక్షత్వ సిద్ధాంత భజప్రసక్తాత్. (౨)

సచ- కిర్మాదావివ జపహోమాదిముఖేన ప్రపత్తిస్వరూపనిష్ఠా
దకతయా మూలమస్తస్య సహాయతా సమృతతి. విరోధినివృత్తి
ముఖేన జపాదిద్వారకాజ్యత్వస్య అదృష్టద్వారకస్య ప్రాతిస్వికీశాస్త్రేణ
వినాకల్పనాయోగాత్. ప్రపత్తేః ప్రార్థనారూపాయాః విషయభే
దలక్షణజ్ఞానమాత్రాధీనతయా చిక్షేర్వాధీనకృతినాధ్యత్వాభావేనాదృ
ష్టద్వారకాజ్యరూపసాధన సాధ్యత్వాసమృతవాచ్య. అతఏవ కిర్మాదా
వివాదవిచ్ఛేదాపాదకతయాఽజ్యత్వశిక్షాపి ససమృతతి; మానాభావా
త్; అయత్నసిద్ధత్వాత్ప్రపత్తే స్వకృత్ప్రత్యాపాయా ఏవోత్తరకత్వ
సిద్ధాంతవిరోధాచ్చ. (౩)

ఏతేన స్వరూపజ్ఞాన జననేన కాలక్షేపహేతుతయా భోగహేతు

తయాచ వినియోగః ప్రత్యక్షః. స్వరూపజ్ఞానస్య శబ్దవిధయా
మూలమస్త్రజన్యత్వేన తన్నుభేన శాస్త్రార్థభూతాఽజ్ఞత్వాఽసమ్మ
వాత్. కాలక్షేపస్య జీవనకాలయాపన రూపస్య ప్రపన్నవిషయే
సాధనానుష్ఠాన తద్యోగ్యతాపాదకాఽనుష్ఠానముభేనాఽసమ్మవేష్యావ
శ్యకకాయికప్రవృత్తిరూపాజ్ఞాఽఽనుజ్ఞాకైర్జ్యముభేన సమ్మవేన సదా
మస్త్రార్థాఽనుసన్ధానాఽనావశ్యకీత్వాత్. అన్యథా * జామితాదోష
ప్రసక్తాత్. భోగహేతుతయేత్యత్ర-భోగపదేన జీవభోగ వివక్షాయాం
నమశ్శబ్దవిరోధాత్. భగవద్భోగవివక్షాయాం కాలక్షేపహేతుతయే
త్యనేన క్రితకరత్వాత్.

కాలక్షేపస్య స్వతః ప్రయోజనత్వేన నమశ్శబ్దవిరోధాత్. కాల
క్షేపాద్యర్థత్వేపి ప్రపత్తిసహకారిత్వానిర్దేశ్య. నచ ప్రపన్నేష్యపి
మూలమస్త్రసౌఖ్యయోగోఽస్తి వివక్షితమితివాచ్యమ్. తస్య ఇతర
వైలక్షణ్యరూపత్వాభావేన పరమప్రకృతాఽనుపయోగాఽస్తి. (౪)

సిద్ధా న స.

మూలమస్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వ ముపపద్యతే య. జప
హోమూదిముభేన కిర్మయోగాదినిష్పాదకీత్వాదిముభేన తదజ్ఞత్వవత్
శబ్దవిధయా స్వరూపజ్ఞానజననముభేన ప్రపత్తిస్వరూపనిష్పాదకతయా
తదజ్ఞత్వోపపత్తిః. నచైతానతా(౧) “ప్రపత్తిః క్విచిదప్యేవం పరాపే
క్షానవిద్యతే” ఇత్యాది ప్రమాణమూలకనివృత్త్యజ్ఞత్వసిద్ధాంతభంగః.
అదృష్టద్వారకమోక్షసాధనాఽనుసన్ధానాజ్ఞకత్వనైవ నివృత్త్యజ్ఞత్వ
శబ్దార్థతయా దృష్టకారణసాపేక్షత్వేతద్భిక్తాఽభావాత్. (౫)

ఏతేన “నచ కర్మాదా” ఇత్యాద్యుక్తిపాలమ్యాఽపాస్తః.
నచైవ - నివృత్తేరజ్ఞత్వభంగః; అదృష్టద్వారకైవ్యాగత్యాదితివా
చ్యమ్. దృష్టవిధయా అదృష్టద్వారకోపకారకత్వనైవ పశ్చాజ్ఞపద
క్తాఽప్రాజ్ఞ శబ్దేష్యేవ “సర్వధర్మానిరిత్యజ్య” ఇతిల్యప్రతిత్యయవివక్షిత

త్వాత్, తస్యైవాత్తజ్ఞానాజ్ఞత్వబోధకే (౧) “ఇత్వజ్ఞముదితం శేష్మ్”
 ఇతివచనే విషక్తితత్వాచ్చ. స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదరూపా
 ౭దృష్టకారణీభూత శరణాగతిసహకారితయా పశ్చష్టజ్ఞానామివ ధర్మ
 త్యాగాత్తజ్ఞాన యోగవృద్ధిప్రాప్తవిధాజ్ఞత్వసమ్భవాచ్చ. ఏతేనైవ
 ప్రమాణాభావాత్ అజ్ఞత్వం నసమ్భవతీత్యపి ప్రత్యుక్తిమ్. అత ఏవా
 ౭విచ్ఛేదాపాదకతయా ౭జ్ఞత్వమపియుక్తిమ్. (౬-)

వస్తుతః ప్రాయశ్చిత్తరూపాయాం ప్రాయశ్చిత్తబుద్ధ్యానానుష్ఠే
 యాయాస్సత్వో దేశ్యితభ యాతిరేక ఘటితసామగీనశసమ్మన్నాయా
 శ్వరణాగతే స్పిద్ధా నై యానజ్ఞేననుష్ఠేయత్వాత్. అనుగృహీతశ్చ
 శ్రీకృష్ణపాదలోకాచార్యైః శ్రీనచనభూషణ మీశంసాశాస్త్రైః—
 (౨) “భయాభయజ్ఞశిర్ణుమ్మాణిమాణిప్రాప్తియశ్చమనఃకుమ్”
 ఇతి. “అవిచ్ఛేదేప్రమాణభావం” ఇతిచ నర్తమాననిర్దేశాశ్రవణనిబన్ధన
 మయత్నసిద్ధత్వమప్యప్రయోజకమ్. అయత్నసిద్ధాయాలపి ప్రార్థనా
 రూపప్రపత్తే సత్త్వజ్ఞానస్య మన్తసంశీలనజనితస్యా ౭నున్మత్త్యా ౭నువృత్తి
 సమ్భవాత్. నచ-(౩) “స్మదేవహి” ఇత్యాదివిరోధః. ప్రాయశ్చిత్త
 స్యసాధనాననుగ్రాహకత్వాత్. (౪) “శరణంతేనజమ్” ఇత్యాదిభూత
 నిర్దేశబలేన పూర్వకృత ప్రపదన స్థరణరూపశరణాగతేరేవ ప్రాయశ్చిత్త
 త్వాత్. (౭)

నచ-శరణాగతి జ్ఞానస్య శరణాగతిరూపత్వాభావేన స్థరణాన
 పునశ్శరణాగతిరితివాచ్యమ్. అనువ్యవసాయస్య వ్యవసాయవిషయ
 విషయకత్వనియమేన ప్రమారూపశరణాగతివిషయకస్య విషయాంశే
 సత్తానిశ్చయరూపత్వేనచ స్థరణస్య పునశ్శరణాగతిత్వో పపత్తే.
 ద్వయమన్తకరణక ప్రాథమికశరణాగతేరపి శరణాగత్యనుసంధాన రూప
 త్వాచ్చ. ప్రపత్తే సత్త్వజ్ఞానాది రూపత్వేన దృష్టవిధయా మోక్ష

(౧) (౨) ప్రచనభూ. (౩) లక్ష్మీక-౧౭-౨౫. (౪) భవిష్యత్పురా.

కారణత్వాజ్ఞీకారణ సంస్కృత్యాతాయాః ప్రప త్తేః ప్రాయశ్చిత్తాభావేపి వ్యాజ్యత్యరూపోత్తరకత్వస్య దుర్వారత్వాచ్చ. (౧)

నచైవం ప్రాయశ్చిత్తవైయర్థ్యమ్. (౧) “ఉపాయాపాయసంయోగే నిష్ఠయాపీయతేనయా” ఇతి నిష్ఠాహాని ప్రాయశ్చిత్తత్వవైవచాసానికత్వేన నిష్ఠాసిద్ధ్యర్థం వస్తుతః ప్రాయశ్చిత్తరూప శరణాగతే పునః పునః సమ్యువాత్. తథాపి మోక్షసిద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తాఽకిరణేన సకృత్కృతస్య ఉత్తరకత్వ భజప్రసక్తాచ్చ. స్వయం ప్రయోజన భగవన్ముఖోల్లాసార్థ స్వరూపజ్ఞానార్థతయా తథైవ తన్ములకకాలక్షేపార్థతయా తన్ములకభోగార్థతయాచ మూలమస్తస్య వినియోగవత్త్వ సమ్యువాచ్చ. స్వరూపజ్ఞానస్య శబ్దవిధయా మూలమస్తజన్యత్వేపి దృష్టవిధయా ఉపకారకత్వలక్షణాఽజత్యసమ్యువాత్. మన్తార్థానుసన్ధానస్యాఽనుజ్ఞాకైః జ్యుర్యాస్తర్భావేన తన్ముఖేనాపి కాలక్షేపసమ్యువాత్. అనుక్తానాఽనవరుద్ధకాలే మన్తార్థానుసన్ధానసమ్యువేన జామితాదోషాప్రసక్తాచ్చ. మన్తార్థశ్రవణమననధ్యాన తదర్థానుష్ఠానముఖేన కాలక్షేపేపి తదప్రసక్తాచ్చ; భోగశబ్దేన భగవద్భోగార్థకైః జ్యుర్యానునిష్పాది జీవభోగ వివక్షాయాం సమశ్చబ్ద విరోధాభావాత్. కాలక్షేపమేతు శబ్దేన కుర్వదూపాణాం కిరణానాం మన్తార్థశ్రవణాదినా విషయాన్తరవ్యాప్త్యుత్తతయా తన్నివృత్తిముఖేన భగవన్ముఖోల్లాసార్థత్వస్య భోగమేతుశబ్దేన స్వభోగద్వారక భగవన్ముఖోల్లాసార్థత్వస్యచ వివక్షితతయా కృతకరత్వాద్యనవకాశాచ్చ. (౨)

మన్తార్థానుసన్ధానాభావే కిరణానాం విషయాన్తరప్రవృత్త్యాపత్తే రజస్తమోభివృద్ధి వసజ్ఞేన సంస్కృత్యాతాయాః ప్రప త్తేః తత్వజ్ఞానాదిరూపత్వే నోత్తరకత్వాభావావత్త్వా ఉక్తిరీత్యాకాలక్షేపార్థత్వే ప్రపత్తినవాకారిత్య సిద్ధిసమ్యువాచ్చ. మన్తాన్తరవైలక్షణ్య పర్యవసాయి

(౧) † అశామిత్యాయోపాంతు యప్తవ్యః.

[ప-పా, ౧౦] మూలమస్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౧౩౫

తయా ప్రపన్నేష్వపి మూలమస్త్రస్యోపయోగోఽస్తీతి వివక్షాయామపి
పరమప్రకృతోపయోగసమ్మహాచేతి. (౧౦)

సూత్రార్థసు. —

*ప్రపత్తిశబ్దేన (౧) ‘‘అనన్యసాధ్యేస్వభిష్టే-త్వమేవోపాయభూతో
మేభవ’’ ఇత్యాదిప్రసిద్ధం భగవచ్చరణ ఎరణముచ్యతే. అనేన కర్తా
ద్యపేక్షయా సుశకత్వ స్వరూపానురూపత్వ లక్షణవైలక్షణ్యసూచనేన
మూలమస్త్రస్య కర్తాదావపి ప్రపత్తావయోగాఽసమ్మవస్సుచ్యతే. (ఇథి
స్తవోకిశుక్కు) ఇత్యనేన శజ్జాత్రయం దుర్వాసనాంచవిసాప్రపత్త్య
స్వయోదుర్లభ ఇతిసూచ్యతే. (స్వరూపజ్ఞానతైప్పిఱప్పిత్తు) ఇత్యత్ర
స్వరూపశబ్దేనాఽఽకారత్రయయక్త జీవస్వరూపం, శేషిత్యాద్యాకా
రత్రయయక్తే శ్వరస్వరూపం, స్వస్వరూప పరస్వరూపపురుషార్థస్వరూపా
పాయ స్వరూపవిరోధి స్వరూపాత్మకమర్థపశ్చకస్వరూపం వావివక్షితమ్.

(జ్ఞానతైప్పిఱప్పిత్తు) ఇత్యనేన స్వరూపజ్ఞానస్య స్వయంప్రయోజ
నత్వ ప్రపత్తినిష్పాదకత్వ వర్ధకత్వ కాలక్షేప భోగహేతుత్వరూపేణ
పశ్చాద్భావయోగోవివక్షితః. కాలక్షేపశబ్దేన స్వరూప విరుద్ధప్రవృ
త్తినివా జీవనకాలస్య మన్తార్థశ్రవణమననధ్యానతత్ప్రవచన తదర్థాను
ష్ఠానముపేన పశ్చాదాయాపనం వివక్షితమ్. భోగశబ్దేన భగవద్యోగ
వర్ధకోమన్తార్థశ్రవణాదిపశ్చకే ఆనుషక్తికో జీవభోగో వివక్షితః.
(హేతువాయిరుక్కుమ్) ఇత్యత్ర సూత్రద్వయవ్యవహితపూర్వసూ
త్రస్థం ‘‘ఇతుతాన్’’ ఇతిపదంపూర్వ సూత్రద్వయే విశేష్యసమర్పక
తయాఽనుషక్త విహాఽప్యనుషజ్యత ఇత్యనుసంధేయమ్. (౧౧)

ఇతిశ్రీశుద్ధ సత్వరామానుజార్య విరచితే రహస్యత్రయ మీ
మాంసాభాష్యే మూలమస్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వ సమర్థనంనామ
ద్వాదశాధికరణమ్.

శ్రీ మ తే రా మా ను జాయ స మ ః.

పథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే త్రయోదశాధికరణమ్.

మూ.—(౨౩) (౧) “మన్ శ్రేల్లామ్ పేకలుమ్” ఎన్నిటపడియే అతియ
వేణు మగ్ధమెల్లా మితింకు. శ్లేయుణ్ణు.

అత్రపూర్వసూత్రే స్వరూపజ్ఞానశక్తేసూచితో మూలమస్తస్య
జ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకత్వోత్కర్షస్సన్యతే. త్రతాదృశోత్కర్ష
స్సమృద్ధతినవేతివిచారః; తద్విధంజ్ఞాతవ్యాభేదః ఇయతా సమృద్ధతినవేతి.

తత్రపూర్వపక్షః—

మూలమస్తస్య తాదృశోత్కర్షోనసమృద్ధత్యేవ. “వేదయ
తీతి - వేదః” ఇతి వ్యుత్పత్త్యా బుభుత్సునామాస్తికానాం జ్ఞాత
వ్యార్థ ప్రతిపాదకత్వస్యైవ వేదశబ్దార్థతయా వేదార్థస్యసర్వస్వజ్ఞాతవ్య
త్వేన మూలమస్తే తత్ప్రతిపాదకత్వస్య బాధితత్వాత్. (౨)

నచ - ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వం వివక్షితమ్;
(౨) “త్రైగుణ్యవిషయావేదాః” ఇత్యుక్తతయా వేదార్థస్సర్వోపేన
ముముక్షుజ్ఞాతవ్య ఇతివాచ్యమ్. తథావివేదాస్తప్రతిపాద్య సకలార్థ
ప్రతిపాదకత్వాభావేన బాధానుద్ధారాత్ ధర్మాదిపురుషార్థచతుష్టయ
తత్సాధనతారతమ్య పరిజ్ఞానార్థం పూర్వభాగార్థస్యాపి ముముక్షుజ్ఞా
తవ్యత్వాచ్చ. అన్యథావేదే తత్ప్రతిపాదనవైయథ్యాత్. (౩)

నచ- అధికారిచతుష్టయానుజఘృత్యయాస్వాతస్త్రేణైవ తత్త
ద్భాగప్రపుణ్ణిస్సమృద్ధతీతివాచ్యమ్. తథాసతిమూలమస్త్రవేదయోర్విప
రణవివరణీభావ భగ్గ్రహణ్యాత్. (౩) “యద్వేదాదాస్వరంప్రోక్తం”

(౪) “బ్రహ్మణిప్రణవంకుర్యాత్” (౫) “ఓజ్కారప్రథవావేదాః”

(౬) “ఋచోయజుంషిసామాని” (౭) “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్”

(౮) “మూలమస్తస్సనాతనం” ఇత్యాదిప్రమాణబలేన. సర్వవేదా

[ప-సా, ౧౩] మూలమస్త్రస్య అర్థపశ్చి కపరత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౩౭

నాం మూలమస్త్ర వివరణత్వస్య ద్వితీయషష్ఠాధికరణన్యాయేన పూర్వమేవ సిద్ధత్వాత్. ఫలాధ్యాయే - నిష్ఠాపాదే, “పుటమ్బుపిటన్దతెల్లామ్” ఇత్యాది సూత్రద్వయేన పూర్వభాగస్య వేదాస్త్రస్యచ ప్రపత్తిశాస్త్ర శేషత్వస్య సాధయిష్యమాణత్వాచ్చ. (౪)

నచ-(౧) “ప్రాప్యస్య బ్రహ్మణోరూపమ్” ఇత్యాదివాక్యే అర్థ పశ్చి కస్య సాపబృంహణసర్వవేద ప్రతిపాద్యత్వస్యాత్తతయా తస్మిన్వచనే † ప్రచయశిష్టాయాః పశ్చత్వసంఖ్యాయాః న్యూనాధికసంఖ్యవ్యవచ్ఛేదకతయోచ తాదృశాఽర్థపశ్చి ప్రతిపాదకస్య మూలమస్త్రస్య ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వ ముపపద్యతే. అతఏవ(౨) “అర్థపశ్చి కతత్వజ్ఞాః మహాభాగవతాస్తస్మింతాః” ఇతివచనమపిసమ్భవ తీతివాచ్యమ్. ఏవంసతి(౩) “తమేవైకింజానధాఽఽత్తానమ్” (౪) “తమే వంవిదిత్వా” (౫) “ఇదమేకింసునిష్పన్నమ్” (౬) “తత్వమేకోమహ యోగీ” ఇత్యాదిషు ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వేన ఏకత్వసంఖ్యాయాః, (౭) “ద్వే బ్రహ్మణీవేదితస్యే” (౮) “పుథగాత్తానంప్రేరితారశ్చమత్వా” ఇత్యాదిషు ద్విత్వసంఖ్యాయాః, (౯) “భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారశ్చమత్వా” (౧౦) “త్రయంయదావిన్దతే బ్రహ్మమేతత్” (౧౧) “త్రయాణామే వచైవముపన్యాసం” (౧౨) “స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞానం ముముక్షుభిః” ఇత్యాదిషు త్రిత్వసంఖ్యాయాః, సారార్థచతుష్టయరీత్యా చతుష్టవసంఖ్యాయాశ్చ సిద్ధత్వేనాఽన్యోన్యవ్యాఖ్యాతాపాతాత్. (౫)

నచహి-“స్వాజ్ఞంస్యవ్యవధాయకమ్” ఇతిన్యాయేన తత్రతత్రో

† ప్రచయః-ఉత్తిరోత్తరగణనా. (౧) పృథక్-౧-౧౪౧. (౨) (౩)

(౪) శ్వేతా-౩-౮- (౫) భార-ఆమ- (౬)

(౭) (౮) శ్వేతా-౧-౬. (౯) శ్వే-౧-౧౨.

(౧౦) శ్వే-౧-౯. (౧౧) బ్రహ్మసూ-౧-౪-౬. (౧౨)

క్తానాం ఏకద్వితిచతుఃషష్ఠాథానాం తత్తదుపయోగిజ్ఞాతవ్యాఽథాస్తర
విశిష్టానామేవ జ్ఞాతవ్యత్వేన వివక్షితతయా నవ్యాఘాత ఇతివాచ్యమ్.
హస్త తద్వ్యుపయోగ్యథాస్తరాణాం సర్వేషాం సర్వత్రజ్ఞాతవ్యత్వేన
వివక్షితతయా మూలమస్తే ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకిత్వ
బాధస్య వక్షలేపత్వాత్. నచ - తాత్పర్యతోఽథాస్తరప్రతిపాదకత్వ
శక్త్యాపి సమ్యవతి. తథాసతి భగవన్తస్తమాతే తత్ప్రసక్తేన, *వృద్ధిమి
చ్ఛత ఇత్యాద్యాఽఽపాతాత్.

తస్మాన్మూలమస్తస్య జ్ఞాతవ్యసకలార్థ ప్రతిపాదకిత్వరూపాత్క-
ర్నో నసమ్యవతీతి. (౬)

రాధాస్తమః—

మూలమస్తస్య యథోక్తోత్కర్షస్సమ్యవశ్యేవ. ప్రాధాన్యేన
ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకిత్వస్వైచ్ఛికాఽత్ర ఉత్కర్షరూపత్వేన
సిహధయిషితత్వాత్. ప్రాధాన్యశ్చ మోక్షకారణీభూతత్యాగోపాదాన
హేతుజ్ఞానవిషయత్వమ్. తచ్చ అర్థపశ్చ కేఽప్యవిశిష్టమ్. తథాహి.—
మోక్షస్తావత్ సిద్ధాస్తే భావాస్తరాభావన్యాయేన బ్రహ్మప్రాప్తిరేవ.
అత ఏవ “(౧)బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరమ్” (౨) “తమేవం విదిత్వాఽతి
మృత్యుమేతి” ఇతిబ్రహ్మప్రాప్తివిరోధినివృత్త్యోర్విద్యాసాధ్యత్వశ్రవణం
స్వరూపతడపపద్యతే. ప్రాప్తిశ్చ-(౩) “ఏతమితం ప్రేత్యాఽభినమ్యవితా
ఽస్తి” ఇతి (౪) “పరాత్పరం పురుషముపైతిడివ్యమ్” ఇత్యాదిప్రతి
పన్నమ్(౧) “యోవేదనిహితంగుహాయాంపరమేవోమన్” (౨) “అదిత్య
వర్ణంతమసస్తుపారే” ఇత్యాద్యవగతస్థాన విశేషవిగ్రహవిశేషవిశిష్టస్య
సామీప్యమ్, యోగనిష్ఠవిషయే (౧) “ఘ౯శ్చ తేసర్వాన్ కామాన్”
(౬) “పరమంసామ్య ముపైతి” ఇత్యాద్యవగతగుణాఽనుభవరూప

(౧) కై.౪-౧.

(౨) శ్వేతా-౩-౮.

(౩) ఛా-౩-౧౪-౪.

(౪) ముణ్డ-౩-౨-౮.

(౫) పురుషసూ-

(౬) ముణ్డ-౩-౧-౩.

[ప-సా, ౧౩] మూలమస్త్రస్య అర్థపశ్చకపరత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౩౯

సాయుజ్య మాత్రవిశ్రాంతమ్; ప్రపత్తినిష్ఠవిషయేతు - అనుభవజనిత ప్రీతికారితకై జ్యూర్యపర్యంతమ్; ఏతాదృశబ్రహ్మప్రాప్తౌచ భక్తిప్రపత్తి రూపబ్రహ్మవిద్యాయాస్సాధనత్వశ్చదుఃఖ జన్మప్రవృత్త్యాదిసూత్రోక్త గ్యాయేన మిథ్యాజ్ఞాననివృత్త్యాదిద్వారకమ్. (2)

నచైవం బ్రహ్మవిద్యాయా దృష్టవిధయా మోక్షసాధనత్వే అవిధేయజ్ఞానవాదాపత్తిః. దృష్టవిధయా మోక్షసాధనత్వస్యాఽజ్ఞాతస్య జ్ఞాపనేన భక్తిప్రపత్తిరూపబ్రహ్మవిద్యాద్వయస్యాపి విధేయత్వాభ్యుపగమాత్. స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదసాధనత్వ జ్ఞాపనముఖేనాఽప్రవృత్తప్రవర్తనస్యాపి సమ్భవాచ్చ. (౨)

ఇతం బ్రహ్మప్రాప్తికారణభూతం బ్రహ్మవిద్యాసామాన్యం అర్థపశ్చకస్యాఽపి మూలమస్త్రేణజ్ఞానంవినా నోపపద్యతే. * తథాహి-అదృష్టద్వారక మోక్షోద్దేశ్యకసాధన ప్రవృత్తిః, ప్రవృత్తిహేతుకాఽఽత్మభోగేచ్ఛాచ జీవస్య మోక్షవిరోధినీతి సమశ్శబ్దార్థవిచారాఽవసరే వక్ష్యతే. తథా స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదోద్దేశ్యకవ్యాపారః, భగవన్ముఖోల్లాసవర్ధకచేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యాఽఽనుషక్తికచేతనభోగశ్చ మోక్షం ప్రతి నియతపూర్వవత్ప్రీతివక్ష్యతే. ఉదృశత్యాజ్యోపాదేయ వివేకాభావే నిరుక్తత్యాగోపాదానయోరసిద్ధ్యా మోక్ష ఏవనసిద్ధ్యేత్. అతశ్చతుర్థాధికరణగ్యాయేన స్వామిత్వ ప్రతినియత నిరుపాధికాఽసమ్మూచితచేతనాఽచేతన వినియోక్తృత్వలక్షణశేషిత్వరూపప్రాప్త్యాకారవిశిష్టబ్రహ్మజ్ఞానస్యనిరుక్తసాధనాఽనుష్ఠాన స్వభోగోద్దేశ విరోధిత్యేన చేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యాఽఽనుషక్తికచేతనభోగజనితప్రీతిశాలిత్వ లక్షణప్రాప్త్యాకారవిశిష్టజ్ఞానస్య కై జ్యూర్యప్రవృత్త్యానుషక్తి భోగసమ్పాదకత్వేనచ ప్రాప్యస్వరూపజ్ఞానంతావదావశ్యకమ్. (౩)

ఏనం స్వామిత్యేవ్వరత్వరూపప్రాప్త్యాకారానుసంధానమపి-నిరుక్త

త్యాగోపాదానముఖేన మోక్షహేతురితి ద్రష్టవ్యమ్. తదభావేకర్తృత్వభోక్తృత్వాంశాఽవిద్యాసత్వేన మోక్షాఽనుపపత్తేః. ఇత్థంయత్కించిత్యులోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారకసాధనానుష్ఠానాఽనర్హత్వస్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్య భోగాశ్రయతాఽనర్హత్వలక్షణాఽఽకారద్వయయుక్త ప్రాప్తస్వరూపజ్ఞానమపి తదధికరణన్యాయేనైవ మోక్షహేతుభూత బ్రహ్మవిద్యాద్వయాఽఽపేక్షిత మిత్యవధేయమ్. (౧౦)

ఏవంచేతన ప్రవృత్తిప్రతిరుద్ధ రక్షణప్రవృత్తిమత్స్వ వ్యాజరూప భక్తిప్రపత్తివిషయత్వలక్షణాఽఽకారద్వయవిశిష్టోపాయస్వరూపజ్ఞానమ్, ప్రయత్నఫలీభూత పరప్రయోజన ప్రవృత్తిరూపకై జ్ఞార్థ్యలక్షణ ఫలస్వరూపస్య, చైతన్యఫలీభూతతద్విషయ ప్రీతిరూప ఫలస్వరూపస్యచ భగవత్ప్రియతమత్వేన జ్ఞానమ్, అనాదిదుర్వాసనాబలేన చేతనస్య స్వభోగోద్దేశేన సాధనాఽనుష్ఠానసమ్పాదకతయా “ప్రకృతిసమ్మన్థో భగవత్ప్రాప్తివిరోధీ” ఇత్యేవం విరోధిస్వరూపజ్ఞానశ్చ పూర్వోక్తన్యాయేనైవ బ్రహ్మవిద్యాఽపేక్షితమిత్యనుసంధేయమ్. (౧౧)

ఏవం(౧) “దేహాసక్తాఽఽత్మబుద్ధిః.” ఇత్యాద్యనుగుహీతరీత్యా దేహాత్మ భ్రమాదిరూపమిత్థాజ్ఞాననివృత్తిపూర్వక త్యాగోపాదాన షట్కముఖేనాఽపి బ్రహ్మప్రాప్తిరూపమోక్షహేతుత్వం అర్థపశ్చకజ్ఞానస్యాఽనుసంధేయమ్. తథా బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనానుష్ఠానస్య ప్రాప్తికర్తృకర్తృ ప్రాప్త్యుపాయ స్వరూపజ్ఞానంవిना అసమ్భవాత్. తత్ప్రితయజ్ఞానంతావదావశ్యకమ్. నచతథాపి విరోధిస్వరూప ఫలస్వరూపజ్ఞానమనపేక్షితమితివాచ్యమ్. విరోధిస్వరూపజ్ఞానాభావే తన్నివృత్త్యుపాయానుష్ఠానాఽసమ్భవేన విరోధినివృత్తిపూర్వక బ్రహ్మప్రాప్తిరేవాఽసమ్భవాత్, దేశవిశేషవిశిష్ట బ్రహ్మసామీప్యలక్షణ బ్రహ్మప్రాప్తిః స్వతః పురుషార్థత్వాభావేన ప్రాప్తిఫలీభూతాఽను భవకై జ్ఞార్థ్యపర్య

[ప్ర-పా, ౧౩] మూలమస్త్రస్య అర్థపశ్చకపరత్వ సమర్థసాధికరణమ్. ఇతి

వసితాయాస్తస్యాకి బ్రహ్మవిద్యాఫలత్వేన జ్ఞాతవ్యతయా అనుభవకై
బృహ్యరూపఫలస్వరూపజ్ఞానోఽవశ్యమ్భవాచ్చ. (౧౨)

ఏవం మోక్షోపయోగి బహుప్రకారత్యాగోపాదానహేతు
జ్ఞాన. విషయత్వలక్షణమ్, బ్రహ్మవిద్యాసాధ్యప్రాప్తౌ కర్తృకర్తృభావేన,
సాధ్యసాధనభావేన, ప్రతిబద్ధప్రతిబద్ధకభావేనచనిరూపకతయాజ్ఞాతవ్యత్వ
లక్షణాచ్చ ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వ మర్థపశ్చకోఽప్యనుగతమ్,
అనతిప్రసక్తిచ్చ. (౧౩)

అతవ (౧) “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్” ఇత్యాదివాక్యే అర్థ
పశ్చకమపి ప్రాప్తిసమ్యగ్భేదయైవనిర్దిష్టమ్. షష్ఠాఽధికరణన్యాయోప
దేశప్రమాణభూత మూలమస్త్రేణ నిరవశేషనిష్కళక్షార్థపశ్చకజ్ఞానేనతి
తదుపపాదకాఽర్థాంతప్రతిపాదకీతి స్మృత్యాది శాస్త్రజన్యజ్ఞానస్య
కాలక్షేప భోగ తత్పనిర్ణయ విజయాద్యర్థతయా యోగ్యాధికారిణాం
సమ్పాదనీయత్వేపి యోగ్యాఽయోగ్యసర్వముముక్షుసాధారణ్యేన మో
క్షార్థం ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యత్వ మర్థపశ్చకోపపాదకే క్వాపి వేదార్థ
నకిదృచ్చిదపిశక్తితుంశక్యమ్. (౧౪)

అతవ “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్” ఇత్యాదౌ (౨) “ఋచో
యజుంషిసామాని” ఇత్యాదౌచాఽర్థపశ్చకిస్త్యైవ ప్రాధాన్యాభిప్రా
యేణ సర్వాధ్యాత్మశాస్త్రేషు సాక్షాత్పరమృతయావా ప్రతిపాద్యత్వ
ముక్తిమ్.

తస్మాన్మూలమస్త్రస్య ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యసకలార్థ
ప్రతిపాదకత్వరూపోత్కర్షస్వమృతవీనిర్దిష్టమ్. (౧౫)

అతవ భగవన్నిరైతుకకటాక్షలబ్ధివ్యజ్ఞానేన శ్రీమత్పరకాల
సూరిణా, సర్వాధ్యాత్మశాస్త్రార్థ ప్రతిపాదకత్వం మూలమస్త్రస్యసిద్ధ
వత్కృత్యాఽనూదితమ్, (౧) “హల్ శైల్లామ్ వేళిలుమ్” ఇతి. అతవైత

(౧) పృథక్-౨-౧౪౧. (౨) పృథక్-౩-౬౫. (౩) తి-మొ-౨-౧౦-౩.

దధికరణప్రథమసూత్రేపి తత్సూక్తిమేవ ముఖ్యప్రమాణత్వేన పురస్కృత్యాఽనుగృహీతమ్. “మద్ర్ శైల్లామ్ పేశిలుమెన్నిటపడియే” ఇత్యాది.

యద్యపి(౧)“మద్ర్ శైల్లామ్ మోర్ తెయ్ వ ముళ తెన్నిరుప్పారోడుద్ర్ శైలేన్.” ఇత్యాదిశ్రీమత్పుర కాలసూరిదివ్యసూక్తా దేవ తా. స్తరశేషత్వగన్ధాఽసహిష్ణుత్వస్య మన్తార్థజ్ఞానం ప్రతి ప్రధానఫలత్వమేవ విధేయమ్. “కణ్ణపురత్తుత్తైయచ్చానే” ఇతిసమ్పాద్య, “నాన్ నిన్ తిరువెట్టెయత్తుమ్కద్ర్ శైల్” ఇతిస్వస్య గురూపదేశపూర్వకాఽర్థజ్ఞానపర్యన్తాఽష్టాక్షరాధ్యయనముక్త్యా, తత్ఫలత్వేనభగవచ్ఛేషవృత్త్యాదికమనుక్త్యా (౨), “నెదైవంకేశవాత్పరమ్” ఇత్యాదిరీత్యాభగవత్పారమ్య జ్ఞానశాలినాం దేవతా స్తరమసత్త్వాయ మిత్యధ్యవసాయసిద్ధవత్కారేణ దేవతా స్తరమస్తీతి భాన్తగోష్ఠీషు(౩), “యూయంయూయంవయంవయమ్” ఇత్యాదిరీత్యా స్లూప సహవాసాదికమపి మమనాఽస్తీత్వేవ తత్ఫలస్యాఽనుగృహీతత్వాత్. తథాదేవతా స్తర శేషత్వనివృత్త్యపేక్షయాపి సారాథ్యతయా జ్ఞాతవ్యత్వం నమశ్శబ్దార్థోపపాదకభాగవతశేషత్వస్యైవాఽవధేయమ్. [నానుద్ర్ శైలుమున్నడియూర్క్కడిమై] ఇతి-మయా మూలమన్త సారాథ్యతయాజ్ఞాతాఽర్థస్థదీయ శేషత్వమేవేత్యనుగృహీతత్వాత్. జ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకత్వన్తు ప్రాధాన్యేనవిధేయమ్. “మద్ర్ శైల్లామ్ పేశిలుమ్నానుద్ర్ శైలుమ్” ఇతి - అన్యార్థమనూదితత్వాత్. (౧౪)

తథాప్యను బాద్యార్థే సత్తానిశ్చయాభావే అన్యశేషత్వనివృత్తి భాగవతశేషత్వయోః ప్రధాన ఫలత్వసారాథ్యత్వాఽసిద్ధిప్రసక్తేన, విధేయార్థోపపాదకతయైవాఽనుబాద్యాఽర్థే సత్తాయామపితాత్పర్యం దృఢతరమిత్యభిప్రాయేణ “మద్ర్ శైల్లామ్ పేశిలుమ్” ఎన్నిటపడియే ఇత్యనుగృహీతమ్. (౧౫)

ప-పా, ౧౩] మూలమస్త్రస్య అర్థపశ్చకపరత్వ నమర్థనాశికరణమ్. ౧౪౩

(అఱియవేణ్ణమర్థమేల్లమ్) ఇతిప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యా
 ౭ జాతమిత్యర్థం. “ఓమ్” ఇత్యవ్యయం బ్రహ్మపరమ్. “నమః”
 ఇత్యఖణ్డావ్యయం నమనక్రియాపరమ్. “నారాయణాయ” ఇతినమ
 శ్శబ్దయోగాచ్చతుగ్రీతి స్థూలప్రకారేణ యోజనాయామర్థపశ్చకసిద్ధిర్న
 స్యాదిత్యాశంక్య, ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్త కత్వం నమశ్శబ్దస్య సఖణ్డా
 త్వశ్చ శ్రుతిస్త్రుత్యాదిబహుప్రమాణేషు వివరణాన్నిధమ్; వ్యక్త
 చతుర్థాం వృత్తితాదర్థ్యపరత్వమపి తత్త వేత్త్యధికవిషయలాభే తత్త్వా
 గోనయుక్త ఇతిచ తాత్త్రికైర్నిర్ణీతమ్. ఉపపద విభక్తిత్వాశ్రయ
 తేన విభక్తైర్నైర్ధగ్యశ్చాయుక్తమ్. అతపవ వాక్యచతుష్టయకల్పన
 మపిసాధవ్యమ్. అతపవ“మ్”ఇతిప్రథమాస్తపదత్రయానుషంగి. తురీయ
 వాక్యే నమశ్శబ్దావృత్తిః “అస్మి” “స్యామ్” ఇతిక్రియాపదద్వయా
 ధ్యాహారః, తత్పదద్వయానుషంగశ్చ ప్రామాణికత్వాన్నదోషఇత్యభి
 ప్రాయేణ, “ఇతుక్కుళ్ళేఉణ్ణ” ఇత్యనుగృహీతమ్. అనేన “సర్వ
 మష్టాక్షరాన్తస్థమ్” ఇతిప్రమాణంస్మరితమ్. అతపవ “ఇతిలే ఉణ్ణ”
 ఇతినానుగృహీతమ్. అనన్యాఽధీనరక్షకత్వాభావాఽనన్యార్థభోక్తృత్వా
 భావపరతయావివక్షితార్థపశ్చకసిద్ధేశ్చలన మాశంక్య స్థలగ్రహణవత్
 “ఉణ్ణ” ఇత్యనుగృహీతమ్. అతపవ “ఇతుక్కుళ్ళే అఱియలామ్”
 ఇతినాన్యనుగృహీతమ్.

(౧౯)

ఇథేం ప్రమాణద్వయముఖేన మూలమస్త్రస్యజ్ఞాతవ్యసకలార్థ
 ప్రతిపాదకత్వరూపం వివక్షితార్థం ప్రసాద్యజ్ఞాతవ్యాఽర్థేష్యేత్వద్వి
 త్వాదినజ్ఞోత్తీక్షణా మన్యథాసిద్ధ్యభిప్రాయేణ జ్ఞాతవ్యాఽర్థేష్వర్థపశ్చక
 నైవ ప్రాధాన్యే ప్రమాణతయా ప్రచయశిష్టపశ్చత్వసజ్ఞాత్యపరం
 “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూషమ్” ఇత్యాదివచనం స్మరయతిద్వితీయ
 సూత్రేణ.

మూ. — (౨౪) అతావతు-అజ్ఞార్థమ్.

(అతావతు) తత్ కిమిత్యర్థం. తత్పదమ్-మూలమన్తాన్తస్థత్వ విశిష్టజాతవ్యాఽర్థజాతపరమ్; కింశబ్దం-క్షేపే. మూలమన్తాన్తస్థంజాత వ్యాఽర్థజాతం ససమ్భవతీత్యర్థం. జాతవ్యవేదాథానామనన్తత్వాత్, పశ్చత్వ సమ్భోక్తివత్, ఏకత్వాది సజ్జాత్యచతుష్టయోక్తేశ్చేతిభావం. (అజ్ఞార్థమ్) ఇతి-ప్రాధాన్యేన జాతవ్యాఽర్థంపఞ్చైవ. ఏకత్వాదిసమ్భోక్తిశ్చ *“సహి స్వాజమ్” ఇతిన్యాయేనాన్తార్థాన్తర విశిష్టేకాద్యర్థపరా, అన్తార్థాన్తరాన్తర్భావపరాచ. ప్రచయశిష్టజాతవ్యాఽర్థవ్యక్తిగత పశ్చత్వసజ్జాత్యతు పూర్వోక్తిన్యాయేన న్యూనాధిసజ్జాత్యవచ్ఛేదికేతిభావం. (౨౦)

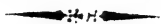
ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్య విరచితే
రహస్యతయమిమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
మూలమన్తస్యాఽర్థపశ్చికిపరత్వ సమర్థనంనామ
త్రయోదశాధికిరణమ్
సమూర్థమ్.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే చతుర్దశాధికరణమ్.

మూ.—(౨౫) పూర్వాచార్యుః కిం ఇతి లగ్నమతివతః సు
స్పృతజ్జలైః పీటస్థాః కథాక నిన్దై త్తిరారోకః.

ఇథం, శబ్దస్వభావప్రపయంతిం మూలమస్తస్య మస్త్రాస్తరాఽపేక్ష
యావై లక్షణ్యముక్తిమ్. అథ ప్రస్తుతాఽర్థపశ్య కోత్కర్ణనిబంధనం
తదుచ్యతే. తత్రసంశయః;—మూలమస్తస్య స్వాపేక్షయా ఉత్కర్ణప్రాధిక
కత్వలక్షణం మస్త్రాస్తరాదైవలక్షణ్యం సమ్యవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వవిషయః;—

మూలమస్తస్య స్వాపేక్షయోత్కర్ణప్రాధికత్వమయ్యుక్తిమ్. అర్థ
బోధనార్థత్వే శబ్దస్య తదపేక్షయా అర్థస్య ఉత్కర్ణవివక్షాయాం తాదృ
శోత్కర్ణప్రాధికత్వ స్వైచ్ఛికత్వవర్తకత్వాపత్తేః. శబ్దైగమ్యాఽర్థసత్తాని
శ్చయస్య శబ్దాఽధీనతయా నైవక్షికోత్కర్ణవివక్షాయాం నైవరీత్యా
పత్తేశ్చ. మోక్షజనకజ్ఞానవిషయత్వేనాఽర్థోత్కర్ణ వివక్షాయాం తాదృ
శోత్కర్ణప్రాధికత్వస్య చతుర్థాధికరణ సిద్ధత్వేన క్రితకరత్వాపత్తేః. భగ
వత్స్వరూపమాదాయ తాదృశోత్కర్ణప్రాధికత్వస్య భగవత్తత్త్వమాత్రే
సత్త్వాచ్చ. తాదృశయావదర్థకత్వ వివక్షాయాం త్రయోదశాధికరణేన
గతార్థత్వాపత్తేః. తస్యశబ్దస్వభావకృతవై లక్షణ్యరూపత్వేనాఽర్థో
త్కర్ణకృతవై లక్షణ్యస్య ప్రస్తుతస్యాఽసిద్ధిప్రసక్తాచ్చ. (౨)

నచ - స్వాధ్యక్షానమాత్రస్య సత్తాలాభహేతుత్వం వివక్షితమ్.
మాత్రపదేన న్యూనార్థకమస్త్రమునాఽతిప్రసక్తం. అన్యసత్తాహేతుజ్ఞాన
విషయత్వలక్షణాఽర్థోత్కర్ణనిబంధనత్వేనచ “అతివతః సుస్పృతజ్జలైః” ఇతి

ప్రస్తుతసిద్ధిశ్చేతివాచ్యమ్. సత్తాశబ్దేనాఽత్త స్వరూపసత్తా వివక్షా
యాం ఆత్మస్వరూపస్య నిత్యప్రాప్తశ్చేన లాభాఽసమ్భవాత్, వివక్షా
యా దత్తోత్తరత్వాత్, విలక్షణజన్మహేతుత్వ వివక్షాయాం దశమః
కరణేన గతార్థత్వాపత్తేః. (3)

ఏతేన స్వార్థజ్ఞానమాత్రేణ కాలక్షేపహేతుత్వం వివక్షితమిత్య
పాస్తమ్. తుష్టిపాసాదిశమనరూపాఽనిషిద్ధప్రవృత్త్యా, నిత్యవైమి
కాద్యసమసేవచ కాలక్షేపస్య దరీదృశ్యమానత్వాత్, (౧) “ఆమోక్షం
లక్ష్యకార్య” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా స్వమతస్థాపన పరమత నిరస
నార్థప్రవృత్త్యా ద్రవిణోపనిషద్భాష్య శ్రవణమననప్రసచనైశ్చ కాలక్షే
పస్య దరీదృశ్యమానత్వాచ్చ. (౪)

ఏతేనైవ స్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వం
మన్తాస్తరాదైవలక్షణ్య మిహవివక్షితమితినిరస్తమ్. భగవత్తన్త్రాణం
సర్వేషామప్యర్థానుసంధానార్థం అనుసంధేయతయా నిరుక్తవైలక్షణ్యస్య
మన్తాస్తర సాధారణత్వాత్. (౫)

నచ, జపహోమాదిముఖేన శబ్దశక్త్యైరక్షణబలేన నాఽర్థాభినివే
శ ఇతివాచ్యమ్. (౨) “అవిదిత్వాఋషిచ్ఛన్దోదైవతం యోగమేవచ”
ఇత్యాద్యనుసారేణ జపాదేరపి దేవతాధ్యానపూర్వకస్యైవ కార్యకర
తయా, తత్రాప్యర్థజ్ఞానాభినివేశస్యాఽశిష్టత్వాత్. (౬)

నచ - ఉపాసకానామర్థజ్ఞానాభినివేశేనైవ మూలమన్తస్యా
ఽనుసంధేయతయా స్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేనాఽధికారివిశేషేణ
జ్ఞాయమానార్థకత్వం మూలమన్తస్య సమ్భవతీతివాచ్యమ్. అస్యమ
న్తాస్తరసాధారణ్యేన దత్తోత్తరత్వాత్. (౭)

నచ - ఉపాసకానాం దేవతాధ్యానవత్ జపాదేరప్యవశ్యకత్వ

[ప్రశ్నాధార] మూలమున న్యుత్పత్తి పశ్చాత్తపనానాథకరణమ్. ౧౪౩

పృథ్వీన అర్థానునన్ధానే నాభినివేశ ఇతివాచ్యమ్. అన్యైర్గ్రంథైః
 మూలమప్రేప్యవిశేషేణ వస్తుతానిద్ధి ప్రసక్తాః (౮)

నచ, స్వాపేక్షయాఽత్యంతాభినివేశేన ముముక్షుజ్ఞాయమానార్థక
త్వం. వివక్షితమ్; మూలమస్తత్త్వ ముముక్షుభిరర్థజ్ఞానార్థమేవాఽనుసర్థి
యత ఇతిన్తోదోష ఇతివాచ్యమ్. నిరుక్తవైలక్షణ్యస్య మోక్ష
జకజ్ఞాన విషయార్థకత్వపర్యవసాయితయా మస్తాంతరవ్యాప్తు
త్వేపి గతార్థత్వేన పరాహతత్వాత్; కర్తయోగాది సాధనాంతర
నిష్ఠానాం జపాద్యర్థమేవ మూలమస్తస్మాఽనుసర్థేయతయా ముము
క్షూణామపి మూలమస్తత్తదగ్ధానుసన్ధానయోర్విశేషాభావాచ్ఛ. (౯)

సచ - నాథయామునయతివరాది పూర్వాచార్యాణాం అథా
 ౭నుసన్ధానార్థమేవ మూలమస్తస్యా ౭నుసన్ధేయతయా స్వాపేక్షయా
 ౭భినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకీర్త్యం మూలమస్తస్యైవేతివాచ్యమ్.
 సాధనాన్తరనిషానామపి ముముక్షుత్వావిశేషేణా ౭త్వన్తాభినివేశేన ప్ర
 పన్నజ్ఞాయమానార్థకీర్త్యస్య వై నక్షికీలయా పరిభాషా మాత్రత్వాత్.
 అన్యథా - (౧) “పశుర్మనుష్యంపక్షీవా” ఇత్యాద్యుక్తా ౭౭చార్యాభి
 మానా ౭న్తహ్యతానాం శబ్దానుసన్ధానస్యా ౭పి అనావశ్యకీర్త్యేన చునరు
 ౭న్తీన్యాపాపక్షేః. (౧౦)

నచ - అభినివేశేనోత్ప్రస్థాధికారిజ్ఞాయమానాస్థకత్వం విప
క్షితమ్. అభిమానాన్తర్భూతాశ్చ జ్ఞానాఽనుష్ఠానహీనతయా నోత్ప్ర
స్థా ఇతివాచ్యమ్. తథాప్యష్టమాధికరణోక్తన్యాయేన వాచ్యాద్వా
చఃస్యైవోత్ప్రస్థతయాఽత్యంతాభినివేశేనాఽనుసంధేయత్వాపక్షేః,ద్వాద
శాధికరణన్యాయేన ప్రపన్నానామపి మూలమస్తస్యాఽనుసంధేయత్వా
చ్చ సాధనాన్తరనిష్ఠానా మచ్యుత్ప్రస్థత్వాఽవిశేషణకేషుచిదుత్ప్రస్థా

ధికారిషు శబ్దార్థాను సన్ధానసామ్యేన వినిగమనావిరహాచ్చ. (౧౧)

నచ - (౧) “నార్హంతి శరణస్థస్య” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా సాధనాంతరనిష్ఠాపేక్షయా ప్రపన్నా ఏవోత్పల్లవా ఇతివాచ్యమ్. (౨) “భజనసుఖమేకస్య విపులమ్” ఇత్యాదిరీత్యా సాధనాంతరనిష్ఠానామప్యుత్పల్లవస్త్వేన వైపరీత్యాపత్తేః. (౧౨)

నచ, సాధనాంతరానుష్ఠానం భాంతి కృతమేవ, తథాచ ముముక్షుసామాన్యస్య ప్రపన్నత్వేనార్థానుసన్ధానార్థమేవ మూలమన్త్రానుసన్ధానమితివాచ్యమ్. తథాసతి కర్మాద్యుపాయాంతర సహకారిత్య రూపోత్కర్ష వ్యుత్పాదకై కాదశాధికరణ విరోధాపత్తేః. ఉపాయాంతరనిష్ఠ స్వప్రయోజనపరమాపా ౭ధికారిద్వయస్యాద్దేశ్యోపాయోపేయభేదవ్యుత్పాదక శ్రీవచనభూషణ మీమాంసాసూక్తి విరోధాపత్తేశ్చ, ముముక్షూణాం సర్వేషాం ప్రపన్నత్వే ప్రపత్తేర్భక్తేశ్చ ప్రారబ్ధనాశ తదభావరూపఫలభేదస్య భజ్యప్రసక్త్యాచ్చ, కైజ్జర్యపర్యంతానుభవ కేవలానుభవరూప ప్రతితన్త్రసిద్ధాంతసిద్ధఫలభేద భజ్యప్రసక్త్యాచ్చ. (౧౩)

తస్మాత్ప్రపన్నేషు స్వగతస్వీకార పరగతస్వీకారరూపసాధనభేదవత్ స్వార్థపరార్థాను భవనైజ్జర్యరూపఫలభేదవచ్చ(౩) “నై కున్తత మరయమ్ మునివయమ్ వియన్తనమ్” (౪) “భక్తైర్భాగవతైస్సహ” ఇత్యాది ప్రసిద్ధానుభవ కైజ్జర్యరూప ఫలభేదశాలినాం సాధనాంతర నిష్ఠత్వ తదభావరూపవైలక్షణ్యమపి ప్రామాణికమితితేషామప్యుత్పల్లవాధికారిత్వావిశేషాత్. తేషాజపహోమాదిముఖేన మూలమన్త్రస్యరూపానుసన్ధానస్య దేవతాధ్యానరూపేణ తదర్థానుసన్ధానస్యచాపివిశేషాచ్చ. మూలమన్త్రస్యస్వాపేక్షయా౭త్యన్తాభినివేశేన ఉత్పల్లవాధికారిభిక్షాయానూనార్థకత్వలక్షణ మన్తాంతరాదైవలక్షణం ననమ్భనతీతి. (౧౪)

[ప్ర.పా.గర] మూలమన్తస్య అర్థపశ్చి పరత్వసమర్థనాధికరణమ్.

సిద్ధాంతము:-

మూలమన్తస్య స్వాపేక్షయోత్తనస్పాదకత్వం యుక్తిమేవ. అర్థపశ్చిరూపస్వార్థజ్ఞానమాత్రస్య సత్తాలాభ హేతుత్వేనానర్థస్యస్వాపేక్షయోత్తప్తత్వాత్.

నచైవం, చతుర్థదశమాధికరణభ్యాంగతార్థతా. మూలమన్తార్థజ్ఞానే మోక్షహేతుత్వస్య విలక్షణజన్యహేతుత్వస్య తదుభయానధికరణవ్యుత్పాద్యత్వాత్, ఇహచమోక్షహేతుజ్ఞానలాభరూపవిలక్షణజన్మానన్వయవ్యతిరేకానువిధాయన్యాః (౧) “అసన్నేవసభవతి” (౨) “అన్యనాన్ పిబన్దిలేన్” ఇత్యాదిప్రసిద్ధాయాః, (౩) “దాసభూతాస్సతస్సర్వే” ఇతివచనే (౪) “స్వాజ్ఞేవనేచ్ఛాయదితే స్వసత్తాయాం స్పృహయది” ఇతివచనేచ - భూతపదేన, సత్తాపదేనచ మోక్షానపేక్షయా పృథజ్విర్విప్రాయా భగవత్ప్రియతమత్వరూపాయాః (౫) “ప్రియతమవపహివరణీయోభవతి” ఇతిశ్రీభాష్యనూక్త్యనుగుహీతాయాస్సత్తాయాః లాభహేతుత్వస్య వ్యుత్పాద్యత్వాత్.

(౧౫)

ఏవంస్వార్థజ్ఞానమాత్రేణ కాలక్షేపహేతుత్వమపి మన్తాన్తరాద్వైలక్షణ్యమితియుక్తిం వక్తవ్యమ్, (౬) “దేహధారణమ్ పరమాత్మసమారాధనసమాప్తి ప్రసాదప్రతిపత్తి యెన్గితిబుద్ధివికేషముమ్” ఇతి శ్రీవచనభూషణ మిమాంసానూక్త్యనుగుహీతరీత్యా త్కుత్విపాసాదిశమనరూపాననిషిద్ధప్రవృత్తేర్ములమన్తార్థజ్ఞానజనితానుష్ఠానరూపత్వాత్, అన్యథా తస్య అనన్యభోగత్వస్వరూపవిరద్ధతయానిషిద్ధత్వాపక్షేః, నిత్యవైమితికాద్యనుష్ఠానస్యానపికేవలానన్తరాదైబ్బిర్యరూపత్వాత్, స్వమతస్థాపన పరమతనిరసనార్థ ప్రవృత్తేర్నమశ్శబ్దార్థాను

(౧) తై.ఆ.౬.౧.

(౨) తి.చ.౬.

(౩)

(౪) (౫) శ్రీభాష్య-జిజ్ఞాసాధికరణే.

(౬) శ్రీవచనభూషణ.

సన్ధానజనిత విరోధినివర్తనరూపత్వాత్, ఉభయవేదాన్తప్రవచనస్యా
ఓషి (౧) “పరిత్వాభాష్యంతత్ప్రవచనమ్” ఇత్యాద్యాః పునః పునః
అర్థరూపత్వాచ్చ. (౧-౧)

యద్యపి సత్తాలాభార్థం మన్తాధానుసన్ధానమ్, తేనైవకాలక్షేప
శ్చేత్యేతద్వయమపి సహోపనిధ్యమ్. తథాపి నానాయామునయతివ
రాదిపూర్వాచార్యేషు ప్రసిద్ధమేవేతి నాననుస్థానపరః పరిత్యజ్యోషః.
అతవ (౨) “యస్యహూర్తంక్షణంవాఓషి” (౩) “పరః పరిత్యజ్య
జ్వాలా” (౪) “వాసుదేవేమనోయస్య” (౫) “పిఙ్గవిన్ మఙ్గలైన్”
(౬) “మఱప్పనోవినియానెన్ మణిగ్నాయే” ఇత్యాదిప్రమాణజాత
ముపపద్యతే.

ఇథంస్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వం మన్తా
న్తరాద్యైలక్ష్యమిత్థపియుక్తిమ్. (౧౭)

నచ - మన్తాన్తరాణాం అథానుసన్ధానార్థజ్ఞేనానుసన్ధేయితయా
తత్సాధారణ్యమ్; ఉపాసకానాం దేవతాధ్యానవత్, జపహోమాదిము
ఖేన శబ్దశక్త్యా రక్షణస్థలే అథానుసన్ధానాఽభినివేశభావాత్. (౧౮)

నచ - తత్రాపిదేవతాధ్యానార్థం తదావశ్యమితి వాచ్యమ్.
మన్తాణాముచ్ఛారణమాత్రేణ పాపక్షయార్థత్వస్య కామ్యఫలార్థత్వస్య
చాఽవిగీతత్వాత్. నచైవం “సృష్టిమిచ్ఛతః” ఇతిన్యాయాపాతః.
స్వాపేక్షయాఽభినివేశేనాధికారివిశేషేణ జ్ఞాయమానార్థకత్వస్య వివ
క్షితత్వాత్, ఉపాసకానాం మథానుసన్ధానాభినివేశేనైవ మూలమన్త
స్యానుసన్ధేయత్వాత్. (౧౯)

నచైవం, మన్తాన్తరాధారణ్యమ్ ఉపాసకానాం దేవతాధ్యాన
వత్ జపాదేరప్యవశ్యోఽన్యజ్ఞేనాఽర్థజ్ఞానే నాభినివేశిత్యక్తాప్రస్తు

ప-పా, గర్జ మూలమ స్తస్య అర్థపశ్చః పరత్వసమర్థనాధికరణమ్. (౧౫)

తా-సిద్ధిప్రసక్తితివాచ్యమ్. స్వాపేక్షయా-భినివేశేన ముముక్షుజ్ఞాయమానార్థస్య వివక్షితత్వాత్. (౨౦)

నచైవం గతార్థతాపత్తిః. ముముక్షుజ్ఞాయమానపదేన మాత్మాత్వం జ్ఞాయమానత్వస్యాపి వివక్షితత్వాత్. ముముక్షూణాంసిద్ధోపాయనిష్ఠతయా స్వయంప్రయోజనభగవత్ప్రసాదార్థమేవ మూలమన్తార్థస్యానుసంధేయతయా తేషాం జపహోమాదిముఖేన మస్తస్వరూపానుసంధానమనపేక్షితమితి వివక్షితత్వాత్. (౨౧)

నచ-కర్తయోగాది సాధనాన్తరనిష్ఠానాం జపాద్యర్థమేవ మూలమస్తస్య-నుసంధేయతయా ముముక్షూణాం మూలమస్తతదర్థానుసంధానయోర్నవిశేష్యతీతివాచ్యమ్. సాధనామునయతివరాదిపూర్వాచార్యాణాం అర్థానుసంధానార్థమేవ మూలమస్తస్యానుసంధేయత్వాత్. తేషామనియోపాయత్వేన, ఉచ్చారణమాత్రేణాపపక్షయాద్యర్థం జపాదిద్వారకోపాసనముఖేన కామ్యధర్మాంవా మూలమస్తస్వరూపస్యానుసంధేయత్వాత్. అనన్యోపాయత్వేన మోక్షార్థమపితదభావాచ్య. (౨౨)

నచ-సాధనాన్తరనిష్ఠానామపి ముముక్షుత్వమస్త్యేవ. ప్రపన్నజ్ఞాయమానార్థకత్వవిషయాదు పరిభాషామాత్రమ్; అన్యథా ఆచార్యాభిమాననిష్ఠానాం శబ్దానుసంధానసేవా-ర్థానుసంధానస్యాప్యనావశ్యకత్వేన సుసంధేయాయాపత్తిరితి వాచ్యమ్. స్వాపేక్షయా అభినివేశేనోత్ప్రేక్షాధికారి జ్ఞాయమానార్థకత్వస్య వివక్షితత్వాత్. మన్తానుసంధానస్యానుసంధానార్థత్వ విచారావసరే అభిమాననిష్ఠోదాహరణస్యాన్వేషణవిజృంభితత్వాచ్చ. (౨౩)

నచ - అప్రమాధిరణన్యాయేన వాచ్యాద్వాచకేష్యనుసంధానాభినివేశస్సమ్యచతీతివాచ్యమ్. తత్రవిగ్రహవచ్చిన్నభగవత్స్వరూపాత్మకవాచ్యాపేక్షయా రక్షణాంశేవ వాచకస్యాత్కర్తృసాధనేన అర్థపశ్చక

రూపవాచ్యః పేక్షయాను సన్ధానాంశే మూలమస్తస్యాఽభినివేశాఽ
సిద్ధేః. అర్థపశ్యకానుసన్ధానార్థమేవ మూలమస్తస్యానుసన్ధేయ
త్వాత్. (౨౪)

నచ - ద్వాదశాధికరణన్యాయేన ప్రపన్నానామపి స్వరూపేణ
మూలమస్త్రోనుసన్ధేయ ఇతివాచ్యమ్, (౧) “పుష్కరీకాక్షనామసమ్కీర్త
నామతమ్” (౨) “భక్తామృతమ్” (౩) “భాష్యామృతమ్” (౪)
“సారాశర్యవచస్సుధామ్” ఇత్యాదివత్ అర్థభోగ్యతానిబద్ధనభోగ్యత
యోవ తత్ర మూలమస్తస్యానుసన్ధేయత్వోక్తేః. (౨౫)

నచ - సాధనాన్తరనిమానామప్యత్యుష్టత్వావిశేషేణ విని
గమనావిరహః. సాధనాన్తరానుష్ఠానస్యభాన్తి మూలకత్వేన
తేషామపకృష్టత్వాత్. నచైవ మేకాదశాధికరణ విరోధః. భాన్తి
మూలకసాధనాన్తర సమాకారత్వస్యైవ తత్రప్యత్యుష్టత్వాదనాత్. నచ-
అతత్వజ్ఞానాన్తోఽథావేన సాధనాన్తరత్వవ్యాఘాతః. అనాదిస్వయత్న
స్వభోగవాసనయా ప్రథమంభాన్త్యాప్రవృత్తానాం(౧)“సేహాభిక్రమనా
శోఽస్తి” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా క్త్యయోగాద్యనుష్ఠాననిర్మలీ కృత
మనస్కానాం సత్వవిరుద్ధ్యాతత్వజ్ఞానోదయేన కర్తయోగాదాసాధనత్వ
భ్రమస్యప్రవృత్త్యుద్దేశ్య ఫలభోక్తృత్వ భ్రమస్యచ నివృత్తిసమ్భవాత్.

నచైవమపి ప్రపన్నత్వే ఫలభేదోనస్యాదితివాచ్యమ్. ప్రథమ
మేవ మూలమస్త్రేణ స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకం మస్త్రరత్న
చరమస్లోకాన్ధానుసన్ధానేన సాధనాన్తరపరిత్యాగపూర్వకం ఉత్తరవాక్య
ప్రతిపన్నైకైర్జ్ఞానాభిప్రాయా చురుషకారవర్ణనపూర్వకం సిద్ధోపాయ
స్వీకారాభావేన తత్వజ్ఞానదశాయాం భగవదేకోపాయత్వాద్యనసాయే

(౧) గారుడ-౨౨౦-౧౬. (౨) తి. వాయు-తనియన్. (౩)
(౪) శ్రీభాష్యమ్. (౫) క్షి-౪౦.

ప్రపా, గాఢములు నృత్య అర్థపచ్చి కమలవనమునాధికరణమ్. ౧౫౩

సత్యది “కర్మమై జగద్యంత్రితేపుకుమ్” ఇత్యాద్యను గృహీతరీత్యా
ప్రారభ్యర్థయోగాద్యనువృత్తి సద్భావేనచ సాధనా న్తరనిష్ఠానాం కర్మ
యోగాదేరేవ ముక్తివ్యాజతయా ఫలభేదోపపత్తేః. (౧) “ఇవద్ శైధ్య
మెన్నితమి తమి త్తవనన్ కరుతూలే, వేదపురుషన్ ఉపాయాన్త
రజ్జశై విధి త్తతు - ఒరుఫలత్తకరియవభీయైయుమ్ ఎలియవభీయై
యుమ్” ఇత్యాది నిష్కర్షకరహస్యత్రయ మీమాంసా సూక్తిషు
(౨) “వేదాన్తగో ఇవద్ శై ఉపాయమాకవిధిక్కి అపడియెన్నెన్నిల్”
ఇత్యాదినిష్కర్షక శ్రీవచనభూషణమీమాంసాసూక్తిషుచ సాధనాన్తర
మేవ నాస్తితి సిద్ధాంతితత్వేన, “ఉపాయాన్తరనిష్ఠకృక్కు ఉద్దేశ్యన్”
ఇత్యాది సూక్తా “స్వప్రయోజనపరర్కృక్కు ఉద్దేశ్యన్” ఇత్యాదిసూక్తా
చ “నైయామికిస్య వాయురప్రత్యక్షః, (౩) “యస్యాఽమతంతస్యమత
మ్” ఇత్యాదావిన మతత్వద్వారఃస్సమృద్ధిః షష్ఠ్యర్థఇతివ క్తవ్యత్వేన
తత్సూక్తివిరోధాభావాచ్చ. (౨-౬)

ఏతేన “ప్రాపకాన్తర మజ్జర్కృక్కు ఉపాయమ్, జ్ఞానికథుక్కు
అపాయమ్.” ఇత్యాది సూక్తిర్వ్యాఖ్యాతా. ప్రవృత్తివ్యాజనృతిరిక్త
వ్యాజరూపం కిర్మయోగాదికమజ్జైరదృష్టద్వారక మోక్షకరణరూపో
పాయత్వేన జ్ఞాయతే; జ్ఞానిభిస్తుతాదృశోపాయత్వేనాఽజ్ఞాయమానం
తద్రక్షణప్రవృత్తివిరోధిత్యేన నిష్కరూపాఽపాయత్వేనజ్ఞాయతఇత్యర్థః.
అతఏవ శ్రీమద్విమిషోపనిషద్వితీయ శతకతృతీయదశక తురీయగాధా
భాష్యసూక్తా కలిజిజ్జగదా చార్యైరనుగృహీతమ్. “అత్యసమర్పణమ్
పణ్ణావిధిల్ సర్వముక్తిప్రసంగమామ్, పణ్ణిల్ అవనతై అవనుక్కుక్కుడు త్త
తామ్; ఆకిల్ శేయవతెన్నెన్నిల్; భ్రాన్తిదశైయిల్ సమర్పిక్కువుమ్
వేణుమ్, తెల్సిదశైయిల్ అనుశయిక్కువుమ్ వేణుమ్” (౪) “అహ

(౧) మముక్షుప్పడిచరణ. (౨) శ్రీవచనభూ. (౩) కనో-౨-౩. (౪) ప్రో-౪-౧౨.

మద్యైవమయాసమర్పితః” ఎన్టువైత్తు “అథవాకింసు సమర్పయా మితే” ఎన్టారితేఇతి. (౨౭)

యశ్యపి(౧) “ఎనతావియుళికలన్సు” ఇత్యాదిసూక్తా సర్వేశ్వ రవిషయే ప్రత్యుపకారశ్రద్ధాజాడ్యకృత ప్రపదనమేవ వివక్షితమ్. నతు - “అకలకిల్లేన్” ఇత్యాదావివ సర్వముక్తిప్రసక్తపరిహారార్థం ప్రపదనమ్. తదేకోపాయత్వాన్యవసాయరూపప్రపదనవత్ స్వీయస్య పరకీయత్వా పాదనరూపాఽఽత్మసమర్పణాత్మకప్రపదనస్య తత్వజ్ఞాన రూపత్వాభావాత్. అతత్వ జ్ఞానాన్తోహనుపపక్షేత్. తథాపిప్రత్యు పకారరూపాఽఽత్మసమర్పణస్య స్వీయత్వాంశే భ్రాన్తిరూపస్యాఽపి జీవగతదేహాతిరిక్తత్వాన్యంశే జీవపరమాత్మనోశ్చేష శేషిభావాంశేచ తత్వజ్ఞానరూపత్వేన ముక్తివ్యాజత్వస్య తదంశే సమ్యువాన్నోక్తిదోషః.

సర్వాంశేతత్వ జ్ఞానరూపస్యాఽపిప్రపదనస్యాఽదృష్టద్వారకమోక్ష సాధనత్వాసభ్యుపగమాత్, అతోభ్రాన్తిరూపమప్యాత్మసమర్పణంముక్తి వ్యాజత్వేనకర్తవ్యమేవేత్యభిప్రాయేణాఽనుగృహీతమ్(౨) “ఆత్మసమర్ప ణమ్ పణ్ణవిషిల్” ఇతి. ఇష్టాపత్తిమాశక్క్యాఽనుగృహీతమ్ “పణ్ణిల్” ఇతి. స్వీయస్యపరకీయత్వా పాదనస్యైవ సమర్పణశబ్దముఖ్యాన్త్యేన భ్రాన్తిత్వే ప్రత్యుపకారరూప సమర్పణస్వరూపసిద్ధిరేవ సన్యాదితిభావః. ఇత్థం శక్జాబీజముక్త్వా పరిహారం వక్తుంశక్జాముత్థాపయతి “ఆకిల్” ఇతి. భ్రాన్తిరూపాత్మసమర్పణం కర్తవ్యమిత్యేతదభ్యుపగమేన పరి హరతి “భ్రాన్తిదశైయిల్” ఇతి. తదైవసమర్పణ స్వరూపాసిద్ధిం పరి హరతి “తెన్దదశైయిల్” ఇతి. (౩) “నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి” ఇత్యా ద్యుక్తిరీత్యా భ్రాన్తిరూపస్యాపి సమర్పణస్యతత్త్వజ్ఞానాం శమాదాయ సర్వాంశే తత్వజ్ఞానపర్యవసాయిత్వాత్, సర్వాంశే తత్వజ్ఞానంవినా ముక్తిసమ్యువాచ్ఛేతిభావః. “అనుశయిక్రమమేవేణమ్” ఇతిసర్వాంశే

[ప్ర-పా, ౧౮] మూలమస్తస్య అర్థపశ్చ కపరత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౧౫౫

తత్వజ్ఞానఘటితసామగ్రీసద్భావాత్ కిచ్చిదం కేవల తత్వజ్ఞానాభా
వేన భ్రాన్తిరూపాఽపరాధపరిహారస్యాఽనుశయే సత్యేవసమ్భవాత్;
సర్వాఽపరాధక్షయేనత్యేవ మోక్షసమ్భవాచ్చ, అనుతాప రూపాను
శయ ఆవశ్యకేతిభావః. భ్రాన్తిరూపసమర్పణాఽనుశయయోగి పర
మాచార్య సూక్తిరూప శ్లోకద్వయం సంవాదత్వేనదర్శయతి(౧) “అహ
మద్యేన” ఇత్యాదినా. (౨౯)

యద్యపి, భ్రాన్తిరూపసమర్పణస్య మోక్షార్థతయా సమర్పణ
విధాయకాస్తార్థత్వాఽసమ్భవాత్ సమర్పణశాస్త్రం నస్వీయస్యతదీయ
తాజ్ఞానరూప ముఖ్యార్థపరమ్. అపితు పరకీయస్య వస్తునః పరకీయత్వే
నాఽజ్ఞాతస్య పరకీయతాజ్ఞానపరమిత్యేవం సమర్పణశాస్త్ర వ్యాఖ్యాన
రూపమిదం శ్లోకద్వయమితి వక్తుంయుక్తిమ్. తథాపి(౩) “ఎనతావి
యోకలన్త” ఇత్యాది సూక్తేర్భ్రాన్తితత్కృతానుశయ పరత్వా
వశ్యమ్భవాత్. ఆచార్యసూక్తిషు దివ్యసూరిసూక్తిగ్రాఽనుసన్ధా
నస్య ప్రాయశత్వాత్. “అహంసమర్పితః”(౩) “కింనుసమర్పయామి”
ఇతివిహితవైయనిషేధ్యత్వప్రతీతివిరోధాచ్చ; ప్రత్యుపకారశ్రద్ధాజ్ఞాద్య
కృతభ్రాన్తిరూపాత్మ సమర్పణతత్కృతాఽనుశయ పరమేవశ్లోకద్వయ
మితి కిటిజ్జగదాచార్యాణామభిప్రాయోఽనుసన్ధేయః. (౩౦)

“జ్ఞానవిపాకకార్యమాన” ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా భక్తికృత
భ్రాన్తిరతిశయావహత్వాత్; అన్యథా “అహంసమర్పితః” ఇతి సమ
ర్పితశబ్దస్య “త్వదీయోఽహం త్వదీయత్వేనజ్ఞాతః” ఇత్యర్థేలక్షణా
వత్తే. “ప్రబుద్ధధీః” ఇత్యుక్తరత్రప్రబోధోక్త్యనుపపత్తేశ్చ. “కిం
నుసమర్పయామి” ఇతి స్వీయస్య తదీయత్వాఽపాదనరూపముఖ్యాఽర్థ
నిషేధాఽనన్వయాచ్చ. (౪) “అకిలకిలేనిజ్ఞాయమ్” ఇతివత్. (౫) నధర్త

(౧) ప్ర-ర-౫౨. (౨) రి-వా-౨-౩-౪. (౩) ప్ర-ర-౫౩.
(౪) రి-వా-౬-౧౦-౧౦. (౫) ప్ర-ర-౨౨.

నిష్ఠాఽస్మి” ఇత్యాదిగా సర్వాంశేతత్వజ్ఞానరూప ప్రపదనస్యకృతత్వాచ్చ.
 ఇత్థం ప్రత్యుపకారరూపప్రపదనస్య భాన్తిరూపన్యాసి ప్రభో
 ధదశామాదాయ ముక్తివ్యాజత్వవత్ ప్రపత్త్యుపాయత్వభ్రమపూ
 ర్వకప్రపదనస్య ప్రబోధదశామాదాయ ముక్తివ్యాజత్వంనమ్భనతి;
 తదైవ సాధనతాభ్రమపూర్వకీకర్మాద్య సుప్తానన్యాఽపి ముక్తివ్యాజ
 త్వం సమ్భవతీత్యభిప్రాయేణ (౧) “మన్తైః ఇరువరు మనుగ్రహత్క్రి
 లక్కు” ఇతి శ్రీకృష్ణపాదలోకాచార్యైః శ్రీవచనభూషణమిమామాం
 సాయామనుగృహీతమ్. (3౨)

అతఏవచ (౨) “ప్రపత్త్యుపాయత్తుక్కు-ఇక్కున్ ద్విజ్ఞోష్టుమిత్తై”
 ఇతి శ్రీవచనభూషణమిమామాంసానూక్తేః “ఉపాయమ్-కర్మమ్, జ్ఞానమ్,
 భక్తిః ప్రపత్తిః, ఆచార్యాభిమానమ్ ఎన్ద్రియై” ఇత్యర్థపశ్చకసూక్తే “ఇవ
 ద్మన్తైః కర్మమ్” ఎగ్గితే - ఇత్యాదిభిః “వ్యోమాతీతవాదమ్ శొల్లు
 వారైః పోలే” ఇత్యాదిద్రమిదో పనిషద్భాష్యపాత్ర శ్రీమద్వేదాన్తి
 మునిసూక్త్యాశ్చ నవిరోధః. (33)

తస్మాత్ప్రధమమేవ ప్రపత్తివ్యాజనిష్ఠానాం తత్వజ్ఞానదశాయాం
 కర్మయోగాది వ్యాజనిష్ఠాగాఞ్చ, ప్రామాణికయోగి ప్రార్థనాశ తద
 భావరూపఫలయోగి కై జ్ఞాన్యకేవలానుభవరూపఫలయోశ్చ ప్రమా
 ణబలేన వ్యవస్థాసమ్భవేఽపి కర్మయోగాదిచతుష్టయే అదృష్టద్వారక
 మోక్షకరణత్వస్య స్వార్థకై జ్ఞాన్యఫలత్వస్యచ నమశ్చబాదినిషిదత్వే
 సాప్రామాణికీతయా ముముక్షూణాం సర్వేషాంతత్వజ్ఞానదశామార
 భ్యలభ్యాన్తత్వేపి, ప్రధమమేవ స్వరూపయాధాత్వజ్ఞానేన ప్రపత్తి
 వ్యాజనిష్ఠానాం పూర్వాచార్యాణాం (3) “సత్కర్తనిరతాశ్చుద్ధాః”
 ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా ప్రథమంసాధనాన్తరనిష్ఠాఽపేక్షయా ఉత్కృష్ట
 తమత్వాత్. (౪) “అగాధభగవద్భక్తిసిద్ధవే” ఇత్యుక్తిరీత్యాస్వయం

(౧) శ్రీవచనభూ. (౨) (3) స్తో.ర.గ.

[ప్ర.పా.సీత] మూలమస్త్రస్య అర్థపశ్చకపతత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౫౩

ప్రయోజనభక్తి నిష్ఠత్వేన “భజనసుఖమేఽస్య విఫలమ్” ఇత్యుక్తార్థ హానిప్రయుక్త నిర్వహణా-యాలప్యభావాచ్చ. తేషామథానుసన్ధా నార్థతయైవ మన్తానుసన్ధానస్య వక్తవ్యతయాసార్వకాలికాఽథానుసన్ధా నాఽనుసారేణ ఉత్కృష్టాధికారిభిశ్శబ్ద స్వరూపాపేక్షయా లభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వ లక్షణ మూలమస్త్రస్య మన్తాన్తరాదైవలక్ష్యగి సమ్యవత్వేవేతి. (౩౪)

అస్తిం శ్చాఽధికరణే “పూర్వాచార్యరకల్” ఇత్యాది ప్రథమ సూత్రమ్.

తత్రజ్ఞానాధిక్య ప్రపన్నేషేవ సిద్ధాన్తన్యాయ ప్రవృత్తిరిత్యభి ప్రాయేణ (పూర్వాచార్యరకల్) ఇత్యుక్తిమ్. ఉక్తసిద్ధాన్తన్యాయానాం మన్తాధీనజ్ఞానవద్విషయత్వాత్, ఉత్తమాధికారి విషయ త్వాచ్చ. (ఇతిలర్థమ్) మూలమస్త్రస్థమర్థపశ్చకమిత్యర్థః. (అఱి వతఱ్కుమున్ను) జ్ఞానాత్సార్వమిత్యర్థః. (తజ్జలై) అర్థపశ్చకేపి విప రీతజ్ఞానశాలినః స్వనిత్యర్థః. (పిఱన్దార్కళాక నిన్దైత్తిరార్కళ) సత్తాలాభ హేతుత్వేన ఉత్కృష్టజ్ఞానలాభరూప జన్మశాలినఇతిజ్ఞాత్వా సత్త్వ స్తీత్యర్థః.

జన్మాభావః - స్వాత్సాక్షికిః” ఇతిసూచనాయ “పిఱవార వరకళ” ఇతినాఽనుగృహీతమ్. అన్వయవ్యతిరేకాఽను విధానసూచ నాయ “ఇతిలర్థమఱిన్దాల్ పిఱన్దార్కళాకనిన్దైత్తిరుప్పార్కళ” ఇత్యనుక్తిః. (పిఱన్దార్కళాక) ఇత్యేనేన సత్తాలాభ హేతు జ్ఞానవాసేవజాతః. అన్వస్తు జాతోఽపి మృతపవేతిసూచ్యతే. ప్రతియోగితయాఽపిజన్మ జ్ఞానం నాఽస్తీతినూచయితుం “అన్వనాన్ పిఱన్దిలేన్” ఇతివదన్తుక్త్వా జన్మ జ్ఞానంనాస్తీత్యుక్తిమ్. జన్మజ్ఞానవత్తయా ట్టణమపినతిష్ఠస్తీతినూచ నాయ (నిన్దైత్తిరార్కళ) ఇత్యనుగృహీతమ్. అత్రచ “అన్వనాన్ పిఱన్దిలేన్” ఇత్యాది ప్రమాణమభిప్రేతమ్. (౩౫)

ఏవం సత్తాలాభ హేతుజ్ఞానవిషయత్వరూపాఽర్థోత్కృష్ట ఉక్తిః

మూ.—(౨౧) ఇతిలర్థజ్ఞానమ్ పిఱన్దపిన్ (౧) “పిఱన్దపిన్ మఱన్ది లేన్” ఎన్గిఱపడియే ఇఱ్ఱెయ్యొయివేటొన్ట్రాల్ కాల డేపమ్ పణ్ణియటియార్కిల్.

మూ;—(౨౨) వాచక త్తిత్కొట్టిల్ వాచ్యత్తిలే డొన్డుకై క్కడ “ఈశ్వరనేడచాడొపేయమ్” ఎన్ఱున్దెత్తిరుక్కె.

అథముఖ్యప్రమాణోక్తి పూర్వకంకాల డేపహేతు జ్ఞానవిషయత్వరూపాఞ్శోత్పన్నమాహ (ఇతిలిత్యాది) ద్వితీయసూత్రేణ. (౩౬)

(ఇతిలర్థజ్ఞానమ్ పిఱన్దపిన్) మూలమన్తస్థానార్థపశ్యక జ్ఞానోత్పత్త్యనంతరమిత్తర్థం. శ్రీభక్తిసారమునీసూక్తం ప్రమాణయతి - (పిఱన్దపిన్ మఱన్దిలేనెన్గిఱపడియే) ఇతి. (పిఱన్దపిన్ మఱన్దిలేన్) జ్ఞానలాభరూప జన్మానంతరం భక్తిపారశశ్యాన్నవిస్మరామిత్తర్థం. (ఎన్గిఱపడియే) ఇత్యనుగృహీతప్రకారేణేత్తర్థం. జ్ఞానాధ్యై ప్రపన్నసిష్ఠాయాం భక్తిపారవశ్యప్రపన్నసిష్ఠా ప్రమాణీకతా, భక్తిపారవశ్యప్రపన్నేషు మన్తాధీనజ్ఞానవత్త్వాభావేన ఏతదధికరణ పూర్వపక్షసిద్ధాంతయోరప్రవృత్తేః. మన్తాఞ్శానుసంధానాన్తర్భావేనైవాన్యముఖేనకాల డేపఇతి సూచయితుం (ఇఱ్ఱెయ్యొయి) ఇత్యనుగృహీతమ్. ఇతిలర్థజ్ఞానజ్ఞై యొయ్యియవిత్తర్థం. జ్ఞాయమానాఞ్శిమన్తం వినేతివాన్యం. (వేటొన్ట్రాల్) త్సుత్తిచాసాదిశమనేన, నిత్తనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానేన, ఉభయవేదాన్త ప్రవచనేనచేత్తర్థం. (కాలడేపమ్) జీవనకాలయావనమిత్తర్థం. “పణ్ణియటియార్కిల్” ఇత్యనుక్త్యా (పణ్ణియటియార్కిల్) ఇత్యుక్త్యా అనుప్రేయార్థజ్ఞానమేవనాస్తి, కుతోఽనుష్ఠానమితిసూచ్యతే.

అథ - ఉత్కృష్టాధికారిషు మూలమన్తతదస్థాను సద్ధానయోశ్చేష శేషిభావరూపంమన్తాన్తరాదైవలక్షణ్యమాహ(వాచక త్తిలిత్యాది) త్పతీయసూత్రేణ. (౩౮)

(వాచక త్తిత్కొట్టిల్) వాచకాపేక్షయేత్తర్థం. శబ్దశక్త్యా

• చ.పా, గర్జమూలమస్తస్య అర్థగుచ్ఛకపరత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౧౫౯

సర్వఫలప్రదత్వసూపం శక్త్యాబీజంసూచయితుం “తిరుమస్తత్తిల్”
 ఇత్యనుక్త్వా (వాచకత్తిల్) ఇత్యుక్తిమ్. కిచ్చ, వాచ్యాద్వాచకో
 త్కర్షముక్త్వా, వాచకాద్వాచోత్కర్షోక్తి ర్వపాతేత్యపి శక్త్యాబీజం
 సూచ్యతే. “రక్షణంశేసన్నిధానాఽసన్నిధానాభ్యాం వాచ్యాద్వాచ
 కోత్కర్షః పూర్వముక్తిః. అనుసన్ధానాంశే శేషశేషిభావేన వాచ
 కాద్వాచోత్కర్షఇదానీముచ్యతే” ఇతిపరిహారాభిప్రాయః. (వాచ్య
 త్తిలే) శేషిత్వశరణ్యత్వప్రాప్యత్వాఽఽకారత్రయయుక్తతయామూల
 మస్తబోధ్యే భగవత్స్వరూపఇత్యర్థః. (ఉష్టకైక్కిడి) జపహో
 మాదిముఖేన మూలమస్త్రాఽనుసన్ధానంవిహాయ, ఉక్తిరీత్యా సార్వ
 కాలిక భగవత్స్వరూపాఽనుసన్ధానే అభినివేశస్య కారణమిత్యర్థః.
 “ఉష్టకైక్కిడి - నిన్దైత్తిరుక్కి” ఇత్యన్వయః.

(నిన్దైస్త) ఇతిపదోక్తానుసన్ధాన మశీనియ దర్శయతి (ఈశ్వరశే
 ఉపాయోపేయమెచ్చు) ఇతి. “ఈశ్వరకో” ఇత్యనేన సర్వప్రవర్తకత్వాత్
 నైవోపాయోపేయభావోయుక్తి ఇతి సూచ్యతే. అవిధారణేనకర్మజ్ఞాన
 భక్తిప్రపత్యైచార్యాభిమానానాం వ్యాజత్వమేవేతిసూచ్యతే. ఏవం
 పురుషకారగుణ విగ్రహవిభూతీనామనుభావ్యత్వేపి భగవత్త్రియత్వే
 నాఽనుభావ్యత్వమ్, నతుస్వత ఇత్యధ్యవధారణార్థోనుసన్ధేయః. ఉపే
 యాంశేఽప్యవధారణాన్వయాత్. (ఉపాయోపేయమ్) ఇత్యత్ర
 ఉపాయశబ్దః - భగవత్త్రిసాదరూపాఽదృష్ట ద్వారకమోక్షకిరణపరః.
 ఉపేయశబ్దః - అనుభవకైజ్జగద్రాగ్ధ సమీపగమనకర్తృపరః. (ఉష్ట
 నిన్దైత్తిరుక్కి) ఇతిదృఢాస్యవసాయ ఇత్యర్థః. “నిన్దైక్కి” ఇత్య
 ముక్త్వా (నిన్దైత్తిరుక్కి) ఇత్యనుగుహీతత్వాత్, మస్త్రశేషస్థపదద్వ
 య్భానిష్టేవ మస్త్రైర్తవద్ధతా చరమశ్లోకవిసృష్ణితా త్రివగ్ధార్థమ్,
 శివవగ్ధార్థంవా జపహోమాదిముఖేన మూలమస్త్రస్వరూపాఽనుసన్ధా
 నత్యాగేకారణమ్, సకలకల్యాణ గుణగర్భత్వేన ఉపాయోపేయభావ
 హవ మూలమస్త్రప్రధానార్థస్య స్వయంభోగ్యతయాసదా మూల

మస్తాథానుసన్ధానేచ కారణమితిభావః.

(37)

తస్మాన్మూలమస్తస్య త్రేధాన్వపేక్షయోత్కృష్టార్థత్వలక్షణం

మస్తాస్తరాదైవలక్షణ్యమథాన్విధమితి.

(౪౦)

మూలమస్తోత్కర్షసమర్థసంనామ చతుర్దశాధికరణం సమ్మూర్ణమ్.

—❧—

సాదేత్రాద్యేధికరణే చతుర్భిస్సాధితానయైః।

అధికార్యాదిసద్భావైశ్చాస్త్రస్యాఽరమ్యణీయతా॥

(౧)

ద్వితీయేతుత్రిభిర్నాన్యయై రుపబృంహణతాక్రమాత్ ।

సర్వోత్కృష్టత్వసామాన్యం తృతీయేత్రిభిరీరితమ్॥

(౨)

చతుర్థేద్వాదశసయై ర్మోక్షార్థజ్ఞానహేతుతా।

పంచమేతేషుదశమోన్యాయ ఆక్షిప్యసాధితః ॥

(3)

న్యాయాభ్యాముపదేశస్య ప్రాబల్యంషష్ఠః ఈరితమ్ ।

ప్రథానైర్ద్వాదశన్యాయైర్జన్తశ్చైస్త్వస్తసప్తమే ॥

(౪)

న్యాయాభ్యామష్టమే వాచ్యాద్వాచకోత్కర్షఃఈరితః ।

అక్తిమోక్షేపి నవమేత్రిధారక్షణమీరితమ్॥

(౫)

సర్వార్థదోద్విధామస్త్రన్యాయాభ్యాందశమోదితః ।

ద్విధాకర్మాదిసాహ్యస్త్రైభిరేకాదశోదితమ్ ॥

(౬)

ద్వాదశేపంచభిర్ద్విధాప్రపత్త్యర్థత్వమీరితమ్ ।

త్రయోదశేప్రథానార్థం కృతోన్మబోధ్యస్త్రైభిర్మతః ॥

(౭)

చతుర్దశేతిభిర్మన్తార్థోత్కర్షసమీరితః ।

ద్వాదశాధికరణేషామస్త్రవైభవపేటికా ॥

(౮)

ఇతిశ్రీమత్కుశికకులతిలకస్య శ్రీశుద్ధతత్త్వగురుచరణతనూజరత్నస్య

తత్ప్రసాదలబ్ధసంలవిద్భావైశ్చద్యస్య రామాచుజదాసస్యకృతౌ

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే ప్రథమస్యాధ్యాయస్యప్రథమఃపాదః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయేద్వితీయపాదే

మూలమస్త్రవాక్యార్థ సమర్థనంనామ

ప్రథమాధికరణమ్.

మూ;—(౨) ఇతుతన్నిల్ శొల్లకిఱవర్థమ్ స్వరూపముమ్
స్వరూపానురూపమాన ప్రాప్యముమ్.

ప్రథమపాదేశరిష్య మాణమూలమస్త్ర వ్యాఖ్యానోపోద్ఘాత
తయా మూలమస్త్రే పరిచిక్షిపాసిద్ధ్యర్థం మూలమస్త్రస్య ప్రభావః
ప్రపశ్చిత్తి. అథమూలమస్త్రః త్రిపాద్యాం వ్యాఖ్యాయతే. తత్ర
ద్వితీయపాదే ప్రణవోవ్యాఖ్యాయతే. తదుపోద్ఘాతతయాచ ప్రథమ
మధికరణత్రయమారభ్యతే. తత్రప్రథమేఽధికరణే(౧)“పదచ్ఛేదః పదా
ర్థోక్తిః విగ్రహోవాక్యయోజనాః । ఆక్షేపస్య సమాధానం వ్యాఖ్యానం
పశ్చలక్షణమ్” ఇత్యుక్తిరీత్యా వాక్యయోజనాముఖేన మూలమస్త్రో
వ్యాఖ్యాయతే.

యద్యపి పదార్థజ్ఞానమేవ వాక్యార్థజ్ఞానహేతుః. తథాపిపద
జన్య పదార్థోపస్థితే శ్వాబ్దిబోధహేతుత్వేపి వాక్యార్థస్యదుర్ని రూపత్వ
జ్ఞానే పదార్థనిరూపణే ప్రేక్షావతాం ప్రవృత్త్యసమ్భవాత్, వాక్యార్థ
నిరూపణం పదార్థనిరూపణే హేతురేవేతియుక్త ముపోద్ఘాతత్వమ్.
నహి - “దశదాడిమాని” ఇత్యాదిమహాభాష్యే దాహృతశ్లోకో
ఽనన్వితార్థక ఇతిజానతఃపరీక్షకస్యముఖ్యార్థాఽనుపపత్త్యాఽన్వయ ప్రతి
యోగ్యార్థ విచారేప్రవృత్తిరస్తి.

యద్యపిచ మూలమస్త్రస్య వాక్యార్థే దుర్నిరూపత్వనిరాసః

(౧)

మూలమస్తస్థ సర్వపదార్థ నిరూపణేషాపయుజ్యతే. తథాపిసర్వో
 పోద్ధాతస్య ప్రణవార్థనిరూపణోపోద్ధాతత్వం మప్యస్తీతి సర్వార్థం ప్రణ
 వార్థపాదపవాఽస్యాధికరణస్య నివేశోయుక్తిః. (౧)

తత్రసంశయః.—మూలమస్తస్థ వాక్యార్థో దుర్నిరూపః;
 ఉత - సునిరూప ఇతి.

తత్రపూర్వవిషయః—

మూలమస్తస్థవాక్యార్థోదుర్నిరూపః (౧) “అర్థైకత్వాదేకం
 వాక్యం సాకాజ్ఞాఞ్చేద్విభాగేన్యాత్” ఇతి పూర్వమీమాంసా సూత్రే
 ఏకప్రయోజనకత్వే సతి విభాగేసాకాజ్ఞాత్వస్య ఏకవాక్యలక్షణతయో
 క్తత్వేన తత్రఏకప్రయోజనకత్వస్య ఏకేష్టసాధన తావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛిన్న
 శబ్దజ్ఞానజనకత్వరూపత్వేన, తస్య “ఘటమానయ, యేనజలమాహర్తా
 ఽస్తి” ఇత్యాదావప విశిష్టేకార్థప్రతిపాదకతయేన వక్తవ్యత్వేన
 మూలమస్తస్థ పదార్థానామేకశబ్దజ్ఞాననిష్టేకేష్ట సాధనతాఽవచ్ఛేదక
 ఘటకవిషయతాకాఽన్వయప్రతియోగిత్యాఽనన్యవేనచ మూలమ
 స్తస్థ వాక్యత్వవైకవాఽభావేన వాక్యార్థస్య సుదూరాపస్తత్వాత్.

అథస్యాన్యులమస్తస్థ, స్వరూపం స్వరూపానురూపం ప్రాప్య
 ఇచ్ఛవాక్యార్థః. మూలమస్తే ప్రథమద్వితీయ పదార్థభూతస్య స్వరూ
 పస్య తృతీయపదార్థభూతస్యప్రాప్యస్యచ పరస్పరాఽనురూపత్వ లక్షణ
 వైశిష్ట్య సద్భావేన మూలమస్తస్థ స్వరూపప్రాప్యరూపార్థ ద్వయ
 మాదాయ విశిష్టేకార్థ ప్రతిపాదకత్వ సమ్భవాత్. నచైవమపిప్రథమ
 ద్వితీయపదార్థయోర్ధికోఽనన్వయః. అనేక కారకాన్నిజైక
 క్రియా పదస్థలే మిథోఽనన్వితార్థకానామపి కారకపదానాం క్రియా
 పదేన ఏకవాక్యత్వవత్, మూలమస్తస్థ ప్రథమద్వితీయ పదయోస్తృ
 తీయపదేన ఏకవాక్యత్వోపపత్తేరితి. (3)

మైవం; స్వరూపశబ్దేన జీవాత్తవివక్షాయాం “నారాయణాయ స్యామ్” ఇత్యస్యాపి స్వరూపప్రతిపాదకతయా, ప్రాప్యశబ్దేన పరమాత్మ వివక్షాయామ్, అకారస్యాపి ప్రాప్యప్రతిపాదకతయాచ “స్వరూపం ప్రథమద్వితీయపదార్థః; ప్రాప్యంత్రతీయపదార్థః;” ఇతివ్యవస్థాఽనుప పత్తేః. అయనశబ్దస్య ప్రాప్యత్వేన ప్రాప్యప్రతిపాదకత్వవత్, (౧) “అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిధాతు పాఠాఽనుసారేణ అకార స్యాపి తత్సమ్భవాచ్చ. స్వరూపశబ్దేన కణ్ఠోక్తజీవరూపవివక్షాయాం తస్యమకారమాదాయ ప్రథమపదేనమ్భవేపి ద్వితీయపదే అసమ్భవాత్.

షష్ఠ్యస్తపదే విశేషణతయా కిణ్ఠోక్తి వివక్షాయాం, నారపద మాదాయ త్రతీయపదేఽపి తత్ప్రసక్త్యాత్, స్వరూపానురూప ప్రాప్య ప్రతిపాదనార్థం పదద్వయేన స్వరూపోక్తివైఫల్యాచ్చ. (౫)

ప్రాప్యేస్వరూపాఽఽనురూప్యస్య దుర్వచత్వాచ్చ. పితృపుత్రౌ దేరివ సాదృశ్యస్యచాధితత్వాత్. “బ్రాహ్మణస్వరూపాఽనురూపం వేదాధ్యయనాదికమ్” ఇత్యాదావివ బలవదనిష్ఠాఽనుబద్ధిష్టసాధనత్వ వివక్షాయాం పృథ్వి విరోధేన తస్యవాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాత్. నహి “బ్రాహ్మణకమ్బలిం” ఇత్యాదౌ బ్రాహ్మణసమీపవర్తిత్వాదే రివ నిరుక్తాఽఽనురూప్యస్య క్వాపివాక్యార్థ విధయాఽనుభవపథానా రోహే కస్యాపివిమతిరస్తి. (౬)

కిచ్చనిరుక్తవైశిష్ట్యేన ప్రథమద్వితీయపదార్థవిశిష్టత్రతీయపదార్థవిషయక శాబ్దజ్ఞానత్వస్య ఏకేష్టసాధనతాఽచచ్ఛేదకత్వే మునాభావేన నోక్తవైశిష్ట్య మాదాయ విశిష్టేకార్థ ప్రతిపాదకత్వం మూలమస్త్రస్యపపద్యతే. ఇష్టత్వేన జ్ఞాతేష్టసాధనతాజ్ఞానమాత్రస్య ప్రయోజన పర్యవసాయితయా క్వాపికదాపికస్యాపి ప్రమాణపథాఽనారూఢత్వాత్.

అపిచ కృత్యనస్తరభవిష్యత్వరూప ప్రాప్యత్వవత్తయా జ్ఞాత
స్యైవేష్టసాధనతాజ్ఞానం ప్రయోజనపర్యవసాయాతి ప్రాప్యత్వేన
అయనపదోపాత్తస్యాపిసిద్ధవస్తునో జ్ఞానం నప్రయోజనపర్యవసాయాతి
నతస్య వాక్యార్థత్వముపపద్యతే. నచ సిద్ధోపరజ్ఞాకం కిచ్చితాన్యధ్యం
శ్రూయతే. (౭)

అన్యచ్చ “స్వరూపం ప్రాప్యశ్చవాక్యార్థం” ఇత్యయుక్తిమ్.
సమన్వయాధికిరణ్యాయేన పురుషార్థతత్సాధనయోరేవ వాక్యార్థ
త్వాత్, ప్రాప్యమాత్రస్వరూప జ్ఞానస్యచాతథాత్వాత్. (౮)

ఏతేన స్వరూపోపాయ ఫలరూపం పదత్రయప్రతిపాద్యంవాక్యార్థ
ర్థ ఇతిపరాస్తమ్. స్వరూపపదేన జీవాత్మ వివక్షాయాం తృతీయ
పదేతిప్రసక్తాత్. సమకి పదస్యసఖిల్లాస్య స్వసమ్బంధనిషేధపరతయాచ
తత్ర ఉపాయస్య శక్త్యా లక్షణయా వ్యజ్ఞానయావా ప్రత్యేతుమశక్య
త్వాచ్చ. శ్రుత్యర్థావత్త్యభావేన లక్షణయా అసమ్భవాచ్చ.
శ్రుతార్థావత్త్యభావేన వ్యజ్ఞానాయా అసమ్భవాచ్చ. కరణవృత్తీనా
ఽయనపదేన ఉపాయస్య కణ్ఠోక్తతయా మధ్యమపదబోధ్యత్వోక్త్యా
సమ్భవగ్రస్తత్వాచ్చ; (౯)

ఫలపదేనాపి స్వరూపేణ సాధ్యవివక్షాయాం తృతీయపదే
తత్పరీతి గర్హాభావాత్. అయనపదార్థపృకిచ్చిదుమర క్తస్య సాధ్యత్వ
సమ్భవేపి తదుమరజ్ఞాకానుపాదానేన తస్యఫలత్వే తాత్పర్యాఽసమ్భ
వాచ్చ. “నారాయణాయస్యామ్” ఇతి స్వరూపస్యైవసాధ్యత్వప్రతీత్యా
నారాయణస్యాద్దేశ్యత్వేనా ఽఽకారేణ “ఫలమపి - హేతుః” ఇతి
శాబ్దికోక్తరీత్యా “అధ్యయనేనసతి” ఇత్యాదౌ అధ్యయనాదేరివ
సాధనత్వేనైవాఽస్వయస్యతక్తవ్యత్వాచ్చ. ఫలపదేన కేవలసాధ్య
వివక్షాయాం పురుషార్థపర్యవసానా భావప్రసక్తాచ్చ. (౧౦)

ఇష్టరూపసాధ్యవివక్షాయాం ఇష్టత్వేన ప్రతీతస్య సాధనత్వేనై
వాఽన్వయస్య ప్రకృతే వక్తృవ్యతయా సాధ్యత్వాఽలంభప్రసక్తాచ్చ. స్వ
రూపోపాయయోరైవశిష్ట్యాఽసమ్భవేన స్వరూపవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థ
త్వాఽసమ్భవాచ్చ. ఫలోపాయయోస్సాధ్యసాధన భావరూపై కేష్ట
సాధనతావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛిన్నజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదకవై శిష్ట్యస్యసత్వేన
ఫలవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థత్వసమ్భవేపి ఫలస్వరూపయోస్తాదృశ
వై శిష్ట్యాభావేన స్వరూపస్య ఉపాయాన్వయంవిధా స్వాతంత్ర్యేణ
ఫలాన్వయ మాసాద్య వాక్యార్థ వర్ణనాఽసమ్భవాచ్చ. స్వరూపోపాయ
యోరనురూపత్వం “నఫలే ఽనన్వయః” ఇత్యుక్తప్రాయమ్. (౧౧)

పదోపస్థితపదార్థయోరేవ మిథాఽన్వయప్రతియోగితయాఫలో
పాయవాచిపదాభావేన స్వరూపోపాయయోః ఫలోపాయాభ్యామ
న్వయాఽసమ్భవాచ్చ. నమశ్శబ్దవ్యక్త్యేవనా ఽభిమతస్య ఉపాయస్య
భగవత్స్వరూపాత్మకస్య నిరపేక్షోపాయత్వే సర్వముక్తిప్రసక్తేన సాపే
క్షత్వే నిర్దేశితత్వ నిర్ధాన్తభజ్గప్రసక్తేనచ ఫలోపాయయోర్విశిష్ట
యోర్వాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. ఆవృత్తిప్రసక్తేన తాత్పర్యగ్రా
హకాభావేనచ వాక్యార్థద్వయవర్ణనా ఽసమ్భవాచ్చ. తృతీయపద
వ్యక్త్యైకై జూర్యస్య ఫలత్వాసమ్భవాచ్చ; సుఖనైవస్వత ఇష్టత్వేన ఫల
పదముఖ్యార్థత్వాత్; అస్తస్సిద్ధాన్తే జ్ఞానవైకవ సుఖరూపత్వాచ్చ.
అనుగృహీతశ్చ భగవతా భాష్యకారేణ “అనుకూలవిషయ జ్ఞానమేవ
హ్యేనన్తః ఇత్యుచ్యతే” ఇతి. తస్మాన్మూలమస్త్రస్య వాక్యార్థోదుర్ని
రూప ఇతి. (౧౨)

సిద్ధాన్తస్తు;—

మూలమస్త్రస్య వాక్యార్థస్సునిరూప ఏవ. ఏకేష్టసాధనతా
వచ్ఛేద కాఽవచ్ఛిన్నశాబ్ద జ్ఞానజనకత్వరూపైకప్రయోజనకత్వమా

దాయ ఏకవాక్యత్వస్య “ఘటమానయ, యేనజలమాహర్తాఽస్తి”
 ఇత్యాదౌవాక్యత్వే మూలమన్తస్థ పదార్థానామేకశబ్దజ్ఞాననిష్ఠై
 కేష్టసాధనతావచ్ఛేదకఘటకవిషయతాకాఽన్వయప్రతియోగిత్వ సమ్భ
 వేన మూలమన్తస్య ఏకవాక్యతయావాక్యార్థస్య సూపపాదత్వాత్.

తథాహి మూలమన్తస్య స్వరూపమ్, స్వరూపానురూపం
 ప్రాప్యశ్చవాక్యార్థః; మూలమన్తే ప్రథమద్వితీయపదార్థభూతస్యస్వరూ
 పస్య తృతీయపదార్థభూతస్య ప్రాప్యస్యచపరస్పరాఽనురూపత్వలక్షణ
 వైశిష్ట్యసద్భావేన మూలమన్తస్య స్వరూపప్రాప్యరూపార్థద్వయమా
 దాయవిశిష్టైకార్థప్రతిపాదికత్వ సమ్భవాత్. నచైవం ప్రథమద్వితీయ
 పదయోర్నిఘోఽనన్వయః, తయోస్తృతీయపదేనైవ ఏకవాక్యత్వ సమ్భ
 వాత్. ప్రథమద్వితీయపదయోర్వత్సమానీత్యావివరణ వివరణిభావేన
 ఏకవాక్యత్వోపపత్తేశ్చ. (౧౩)

నచ, స్వరూపశబ్దేనవిశిష్టైకార్థ ప్రతిపాదికజీవాత్మవివక్షాయాం
 తృతీయపదేఽతిప్రసక్తః. స్వపదస్య-౮ త్తీయపరత్వా శ్రయణేన “స్వశ్చ
 తత్ రూపశ్చ - స్వరూపమ్” ఇతివ్యుత్పత్త్యా స్వరూపశబ్దస్యశేషత్వ
 పారతన్త్ర్యరూపయావదాత్త భావ్యాకార పరతయా తస్యాఽనతిప్ర
 సక్తాత్. (౧౪)

నచ-౮ ప్రస్య క్తచతుర్థోస్తాదర్థ్యపరతయా ౭నుశాసనాఽవిశే
 షేణకథంనాతిప్రసక్త ఇతివాచ్యమ్. “అహమపినమమ, భగవతపీవా
 హమస్మి” ఇత్యాదిశ్రుత్యనుసారేణ ప్రణవస్యసిద్ధవన్నిర్దేశతయా తత్రచ
 నిత్యవచ్ఛ్రవణబాధ పరిహారాయ అకారవాచ్య. భగవత్ప్రీతిచ్ఛా
 జన్యకృత్యర్హత్వలక్షణస్వరూపతాదర్థ్య పరతయా, తృతీయపదస్య పాన
 రుక్త్య పరిహారాయ “నారాయణాయస్వామ్” ఇత్యేవంభగవ
 త్ప్రీతిచ్ఛాజన్యప్రవృత్తిలక్షణ వైజ్ఞర్యఫలోపధాన ప్రార్థనాముఖేన

ద్వి-పా, ౧] మూలమన్తస్య వాక్యార్థ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౬౭

పుత్రితాదర్థ్యపరతయాచ తృతీయపదస్య యావదాత్మ భావ్యాకార
రూపస్వరూప పరత్వశక్త్యాఽనవకాశాత్. (౧౫)

నచైవం “రహస్యత్రయంక్రిమేణ స్వరూపోపాయ పురుషార్థ
పరమ్” ఇతిసిద్ధాంతవ్యాకోపః. తతస్త్వరూపపదస్య అనన్యార్థశేష
త్వానన్యశరణత్వానన్యభోగత్వ జ్ఞానానన్తస్త్వరూపత్వ జ్ఞానానన్త
మయత్వానన్తత్వాది విశిష్టజీవాత్త్వరూపపరతయా తాదృశస్త్వరూప
విశేష్యకశాబ్దబోధజనకత్వరూపతత్పరత్వస్య మూలమన్తేకాత్మేన
సమ్యువాత్. అన్యత్రానన్తమ్యువాచ్ఛ. (౧౬)

నచ ప్రాప్యప్రతిపాదకత్వస్య ప్రథమపదేఽతిప్రసంగః. భగ
వతః కిశ్చిదుపరక్తిస్థేన అయనపదవాచ్య ప్రాప్యత్వస్యవక్తవ్యతయా
“నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యత్రసాధ్యవన్నిర్దిష్టస్య జీవాత్మనోనారా
యణ పీతీచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిషయత్వలక్షణ తాదర్థ్య ఘటక ప్రవృత్తి
లక్షణకై జ్ఞర్య విశిష్టవేషేణసాధ్యత్వనూదాయ భగవతఃప్రాప్యత్వస్య
తాదృశకై జ్ఞర్య ప్రతిసమ్బంధిత్వేన ఉపపాదనీయతయాచవ్యజ్ఞనయాస్వ
రూపేప్రాప్యభూతకై జ్ఞర్యపరత్వస్య నారాయణపద ఏవ సమ్యువాత్.

“అవ - రక్షణే” ఇతిధాతుపాఠప్రసిద్ధ్యనుసారేణ రక్షణబోధ
కస్య ప్రాప్యపరత్వేమానాభావేన, ప్రణవస్య “భగవతపవాహమస్మి”
ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశరూపతయా తాదృశకై జ్ఞర్యస్త్వరూపయోగ్య తాప
రస్యస్యజ్ఞనయా స్వరూపేణ ప్రాప్యభూతకై జ్ఞర్య ఫలోపధానలమ్భ
కత్వాభావేనచ ప్రాప్యపరత్వాసమ్యువాచ్ఛ. అదృష్టద్వారకస్వరక్షణే
స్వాస్వయానర్హత్వరూపస్య ప్రవృత్తుద్దేశ్యస్వభోగానర్హత్వ రూపస్యచ
పారతన్త్ర్యస్య స్వరూపశబ్దార్థస్య సమశ్చబ్దవివక్షితతయా, షష్ఠ్యన్త
మకాకారేణనారకజ్ఞేనచజీవస్వరూపకణ్ఠోక్తేరప్రయోజకత్వాచ్ఛ. (౧౭)
“భగవత్ప్రీత్యర్థ ప్రవృత్తియోగ్యోహమ్, కైతవస్యామ్” ఇత్యేవం

సంసర్గస్యవాక్యైర్వికవాక్యతానిర్వాహకస్యశాబ్దబోధే సంసర్గవిధయాభావ
మస్తీ. (౨౦)

ఇత్యు - ప్రకృతేఽపి “అనన్యార్థశేషత్వాదనన్య శరణత్వాచ్చ
భగవద్భగమాత్తోద్దేశేన ప్రవర్తే” ఇత్యభిప్రాయేణ ప్రవృత్తస్యమహా
వాక్యస్య స్వరూపద్యయం వస్తుతస్తదనురూపం ప్రాప్యశ్చవాక్యార్థ
ఏవేతిసిద్ధమ్. (౨౧)

నచ, నిరుక్తాఽనురూప్యలక్షణవైశిష్ట్యేనప్రథమద్వితీయపదార్థ
విశిష్టతృతీయపదార్థ విశిష్టశాబ్దజ్ఞానత్వస్య ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకత్వే
మానాభావః. యేనోక్తవైశిష్ట్యమాదాయ మూలమస్త్రస్య విశిష్ట
కార్థప్రతిపాదకత్వంనన్యాత్; మూలమస్త్రేణ భగవత్ప్రీతిమాత్తోద్దే
శ్యకప్రవృత్తిరూపఫలోపధానే శేషత్వపారతన్యరూపలిఙ్గద్యయ విశిష్ట
ప్రార్థనాయోగ్యతారూపసాధ్యవైశిష్ట్యం జ్ఞానతఃప్రవృత్త్యాభగవత్ప్రీతి
రూపేష్టసాధనతాజ్ఞానపూర్వకం భగవత్ప్రీతిచ్ఛాయాస్తద్ధేతు భూతకై
జ్ఞర్యప్రార్థనాయాస్వభోగార్థ ప్రవృత్తినివృత్తిచ్ఛాయాః భగవత్ప్రీ
వృత్తిప్రతిబంధకస్య రక్షణన్వయనివృత్తేర్భగవత్ప్రీత్యుద్దేశేన కైజ్ఞర్య
ప్రవృత్తేశ్చాఽనుభావితయానిరుక్తశాబ్దజ్ఞానస్య శేషత్వరూపయోగ్య
తాజ్ఞానపారతన్యరూపయోగ్యతాజ్ఞానపరాధ ప్రవృత్తిస్వార్థ ప్రవృత్తి
నివృత్తిప్రార్థనాయోగ్యతాజ్ఞానపూర్వక భగవత్ప్రీతి తద్ధేతు ప్రవృత్తి
చ్ఛాయముఖేన పరాధప్రవృత్తి స్వార్థప్రవృత్తినివృత్తోన్యసమ్పాదకతయా
నిరుక్తవైశిష్ట్యేన నిరుక్తశాబ్దజ్ఞానస్య ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
త్వాత్, యోగ్యతాజ్ఞానస్య ఇష్టసాధనతాజ్ఞానరూపత్వాత్, అయో
గ్యతాజ్ఞానస్యాఽనిష్టసాధనతాజ్ఞాన పర్యవసాయిత్వాచ్చ. (౨౨)

ఏతేన - ఇష్టత్వేన ఇష్టజ్ఞానం నప్రవర్తకమితినిరస్తమ్. అకార
వాచ్యనిరుపాధికరక్షకభగవత్సఖార్థవ్యాపారవిషయత్వసైవ ప్రణవ
పర్యవసన్నార్థతయా ఇష్టతావచ్ఛేదకరూపేణ ఉపధితేష్ట సాధనతా

జ్ఞానసత్వాత్. అతఏవానిష్టత్వేనానిష్టజ్ఞానం ననివర్తకమ్. అపి త్వనిష్టతావచ్ఛేదకరూపేణ తజ్ఞానమితి తాన్త్రికైరగ్గీకారేపి న ప్రకృతార్థసిద్ధి విరోధః. స్వభాగార్థప్రవృత్త్యనర్హత్వ స్వరక్షణప్రవృత్త్యనర్హత్వరూప పారతన్యద్యయజ్ఞానస్య నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీతి కరత్వజ్ఞానపర్యవసాయితయా తాదృశప్రవృత్తి నివృత్తిప్రార్థనాయాస్తాదృశనివృత్తేశ్చ మన్తజన్యజ్ఞానేన సులభత్వాత్; నివృత్తిహేతుభూతస్యానిష్టతా వచ్ఛేదకరూపేణోపస్థితానిష్టసాధనతాజ్ఞానస్యసత్వాత్. ఇత్థం ఫలసాధనవిషయతయాద్వివిధాయాః ప్రవృత్తేస్తథాభూతాయానివృత్తేశ్చ సామగ్రిచతుష్టయ సద్భావ కేషత్వద్వివిధపారతన్యరూపషడ్విధ తాత్పర్యలిక్తాన్తర్గతోపపత్తు పర్యాసముఖేన ప్రవృత్తినివృత్తిప్రార్థనాద్వయోక్త్యా దృఢీకృతత్వాచ్చ. (౨౩)

నచ, అయనపదేనప్రాప్యత్వేనోపాత్తస్య సిద్ధవస్తునః స్వరూపేణానిష్టత్వాత్, స్వరూపేణ సాధ్యజ్ఞానస్యైవ ప్రయోజనపర్యవసాయిత్వాత్, అన్యస్యస్వరూపేణసాధ్యస్యానుపాదానాచ్చ, నాత్ర ప్రాప్యం వాక్యార్థకృతివాచ్యమ్. “నారాయణాయ” ఇతిచతుర్థ్యాస్తాదర్థ్యవాచితయా తదతిశయేచ్ఛాసాధ్య వ్యాపారవిషయత్వస్యైవ తాదర్థ్యశబ్దార్థతయాచ “నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యుత్తమవ్యక్త్యాత్మనసేవ వ్యాపారవిషిష్టవేషేణ సాధ్యతయా, జీవాత్మసాధ్యత్వోపపాదకతయా వ్యక్త చతుర్థ్యస్తపదక్రియాపదయోస్స మభివ్యాహరణ్యజ్యస్య కేవలపరార్థకై జ్ఞాన్యస్యస్వరూపేణసాధ్యస్యవాక్యార్థత్వ సమ్మివాత్. (౨౪)

ఏతేన సమన్వయాధికరణ విరోధాత్ “కేవలస్వరూపం కేవలప్రాప్యజ్ఞాన వాక్యార్థం” ఇత్యుపాస్తమ్. నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీతిర్థ వ్యాపారస్య స్వరూపయోగ్యతాప్రతియోగితయా

ప్రణవేన సర్వవికలబంధభగవత్ప్రీతిర్థ వ్యాపారస్యఫలోపధానప్రతియోగి తయా, తృతీయ పదేనచలాభేన భగవత్ప్రీతికై జ్ఞాన్యయోః పురుషార్థ తత్సాధనయోః ప్రతిపాదనాత్. “నాఽసాధితంకిరణమ్” ఇతిన్యాయేన కై జ్ఞాన్యస్య స్వరూపేణసాధ్యత్వలాభాయ ప్రాప్యం వాక్యార్థ ఇత్కున్తీనమ్భవాచ్చ. (౨౫)

ఇత్థం స్వరూపోపాయ ఫలరూపం పదత్రయ ప్రతిపాద్యం వాక్యార్థఇత్థసియుక్తమ్. స్వరూపశబ్దేన స్వార్థకై జ్ఞాన్య నివృత్తి పరార్థకై జ్ఞాన్యప్రవృత్తి హేతుజ్ఞానవిషయప్రణవప్రతిపాద్యాఽనన్యార్థ శేషత్వస్య సిద్ధవన్నిర్దిష్టస్య స్వరూపయోగ్యతాయాపేస్య స్వరూప తాదర్భ్యస్య వివక్షితతయా తృతీయపదేనతి ప్రసక్తాత్, నమశ్శబ్దస్య నమనక్రియావాచిత్యేపి సఖిజ్ఞాస్య స్వసమ్బంధమాత్రనిషేధపరతయా, అకారోన్వితక్షకత్వ సమ్బంధస్య నిషేధ్యసమ్బంధరూపతయాయ, నమశ్శబ్దేన స్వరక్షణే స్వాన్వయనిషేధేనతి భగవదుపాయత్వస్యాఽన్యార్థాభాసమ్భవాచ్చ, జీవపరమాత్మనోరుభయోరపి రక్షణాన్వయాభావే తృతీయ పదోపాత్తఫలస్య ఆకస్మికత్వప్రసక్తేన శుతార్థాపత్తిసత్వాత్, (౧) “ఉపాయేగృహరక్షిత్రోః” ఇతిప్రథమనిర్దేశేన రక్షకత్వస్య చేతనై కాన్తస్య, చరమకారణత్వరూపకిరణత్వాత్మ కోపాయత్వస్యచభిన్నభిన్నత్వేన అకారేణ భగవతోరక్షకత్వసిద్ధావపి నమశ్శబ్దేన భగవదుపాయత్వస్య ఆర్థి కసిద్ధిసమ్భవాచ్చ. (౨౬)

కిరణవృత్తీన్నాన్వయనశబ్దేన ఉపాయత్వసిద్ధావపి సిద్ధ స్వరూపస్య భగవత్చరమకారణత్వేతిప్రసక్తేన ఉపరక్షకాన్వేషణాయాం మకారోపాత్తాన్వయస్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానకార్యస్య భగవద్రక్షణ ప్రవృత్తివిరోధి స్వరక్షణాన్వయనివృత్తేరేవ నమశ్శబ్దోపాత్తాయా సిద్ధ సాధ్యసమభివ్యాహరన్యాయేన తృతీయపదోక్త ఫలోపరక్షకత్వేన

వక్తవ్యతయా నమశ్శబ్దేనైవ ఉపాయత్వస్యాఽర్థాత్సిద్ధిరితివక్తుం యుక్తత్వాచ్చ. (౨౭)

నమశ్శబ్దస్య స్వభోగార్థ ప్రపుత్త్యనర్హత్వ లక్షణపారతన్యైః పరత్వే అవధారణార్థకద్వితీయాక్షరేణ గతప్రాయత్వాపత్త్యా కరణోపరజ్ఞక స్వరక్షణాన్వయనిషేధ ఫలోపధానవ్యాప్య తదయోగ్యతాలక్షణ శక్తివిశేషపరతయైవాఽనన్యథాసిద్ధార్థకత్వస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. ఫలపదేన స్వరూపేణ సాధ్యవివక్షాయామపి “నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యుపేన జీవాత్మన ఏవ సాధ్యత్వప్రతీత్యా విరోధగన్ధాభావాచ్చ. “నారాయణాయస్యామ్” ఇతి జీవగతసాధ్యత్వ రూప శ్రుతార్థాపత్తిసిద్ధిపరోద్దేశప్రపుత్తిరూపతాదర్శ్యచతుర్థీ సిద్ధికైః జ్యూర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్యేన అయనపదార్థస్య ఫలత్వేతాత్పర్య సమ్భవాచ్చ. (౨౮)

నారాయణపదార్థస్య “స్యామ్” ఇత్యుక్త సాధ్యాన్వయార్థముద్దేశ్యత్వేన సాధనత్వాన్వయావశ్యమ్భూవేషి, కైజ్యూర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్యేన సాధ్యత్వస్య వాస్తవస్య సమ్భవాచ్చ. “స్యామ్” ఇతిపద సమ్భివ్యాహారసిద్ధ కైజ్యూర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్యేనాఽర్థసాధ్యత్వస్య చతుర్థ్యర్థతాదర్శ్య ఘటకత్వేన శబ్దత ఇష్టత్వస్యచ సిద్ధిసమ్భవేన నారాయణపదార్థస్య స్యామిత్యుక్త సాధ్యే ఉద్దేశ్యతయా సాధనత్వేనాఽన్వయేఽపి తస్యేష్టరూప సాధ్యపరత్వ సమ్భవేన కేవలసాధ్య పరత్వనిబ్ధన పురుషార్థాపర్యవసానాఽప్రసక్తాచ్చ. (౨౯)

స్వరక్షణాఽన్వయానర్హత్వ పరనమశ్శబ్ద బలాదేవ స్వరక్షణాన్వయస్యభగవదనిష్టత్వసిద్ధ్యా నమశ్శబ్దార్థస్య స్వఫలీభూతస్వరక్షణాఽన్వయ నిపుత్తిముఖేన భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యక ప్రపుత్త్యర్హత్వ లక్షణ స్వరూపోపపాదకత్వేన నమశ్శబ్దార్థోపరకోపాయస్య స్వరూపోపపాదకత్వ లక్షణవైశిష్ట్యసిద్ధ్యా తేన సమ్బన్ధేన తద్విశిష్టోపాయజ్ఞానస్య కేవల

పరార్థ ప్రవృత్తిరూపై కేష్ఠసాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన తాదృశః
వైశిష్ట్యస్య విశిష్టైకార్థ ప్రతిపాదకత్వలక్షణోక్తి వాక్యత్వోపపాదకత్వ
సిద్ధ్యాచ స్వరూపవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థత్వ సమ్భవాచ్చ. (౩౦)

ఇథం సాధ్యనిర్దేశాత్మకీర్తనీయపదన్యజ్ఞ్య కేవలపరార్థ కైజ్ఞ
ర్యఫలోపధాన హేతుతయా ఫలస్వరూపయోరేకవాక్యార్థతాప్రయో
జక వైశిష్ట్య సదృశవేన స్వరూపస్యాపాయాస్వయ మస్తరేణ స్వాత
స్త్వేణ ఫలాన్వయమాసాద్యవాక్యార్థ వర్ణన సమ్భవాచ్చ. “వ్యాప్య
స్యయద్య దధికరణం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వమేవ వ్యాపకస్య వ్యాప్య
సాదృశ్యం, తదేవ తస్య తదానురూప్యఞ్చ” ఇతిపూర్వమేవోక్తమ్. నచ
ఫలోపాయయోః పదవాచ్యత్వాభావాత్ తాభ్యాంస్వరూపాఽనన్వ
యః. అసన్యార్థ శేషత్వరూప స్వరూపస్యాపి వాక్యార్థత్వేనాఽపదా
ర్థతయాఽన్వయాఽనపేక్షణాత్. మహావాక్యతా ప్రయోజకసాంస్థిక
విషయతారహిత వైశిష్ట్యస్య హేతుహేతుమదృశవరూపస్య ఉపా
యోపరజ్ఞకోనమశ్శబ్ద ప్రతిపాద్య స్వరక్షణాన్వయనిపుత్రై తృతీయపదా
ర్థభూతజీవాత్మస్వరూపేచ కేవలపరార్థ కైజ్ఞర్యరూప ఫలోపరకే
శేషత్వాత్మక స్వరూపస్య సమ్భవేన స్వరూపవిశిష్టయోః ఫలోపాయ
యోర్మహాపాక్యార్థత్వసమ్భవాత్. (౩౧)

నచ-ప్రకృతోపాయస్య నిరపేక్షత్వేన సర్వముక్తిప్రసక్తేన, సాపే
క్షత్వేఽపసిద్ధాస్త ప్రసక్తేనచ నఫలాఽవచ్ఛిన్నోపాయోవాక్యార్థః, ఇతి
వాచ్యమ్. నమశ్శబ్దార్థ ఫలీభూత స్వరక్షణాన్వయనిపుత్ర్యుపరక్తో
పాయస్య ఫలాన్వయేఽతిప్రసక్తాభావాత్. అదృష్ట ద్వారక ఫలసాధనా
సమష్టానస్యైవనమశ్శబ్దార్థ ఫలతయాఽపసిద్ధాస్త ప్రసక్తాభావాచ్చ.

నచైవం భక్తి ప్రపత్త్యనపేక్షాప్రసక్తః. భక్తిప్రపత్త్యోస్తత్వ
జ్ఞానాది రూపత్వేన దృష్టవిధయా మోక్షకారణత్వస్యాఽనన్విత్ర

ప్రపంచీకృత్యేన భూతభవ్య సముచ్ఛారణన్యాయేన తృతీయపదవ్యక్తిః
 ఫలకారణీభూత తృతీయాక్షరోపాత్త జ్ఞానసూపత్వాత్. నచభక్తిః
 ప్రపత్నోః ప్రసాదహేతుత్వావశ్యమ్భవేన మోక్షంపతి నియత
 పూర్వవృత్తిత్యేనచ అదృష్టద్వారకసాధనత్వాపత్తిః. తయోస్వ
 యం ప్రయోజన భగవత్ప్రీతిహేతుత్వేపి “సర్వపాపేభ్యోమోక్షయి
 ష్యామి” ఇతినఙ్కల్పహేతు ప్రీతిజనకత్వాభావేనాదృష్టద్వారకత్వా
 భావాత్.

(33)

నచైవం భక్తిప్రపత్తిభ్యామేవమోక్షసిద్ధౌ, సిద్ధోపాయస్య అన్య
థాసిద్ధౌ పాతః; స్వర్గహేతుశరీరాంతరారమ్భవత్, మోక్షహేతు
భూతాఽర్చిరాదిగతివచ్చ, భక్తిప్రపత్తోర్ధ్వారఫలత్వేన మోక్షవదే
వోపాయఫలత్వస్య ప్రమాణబలేనాఽభ్యుపగంత్యతయా అన్యథాసిద్ధి
శక్త్యాఽనవకాశాత్. (38)

నచ - ద్వారఫలేఽపృథ్విపాయస్య సాపేక్షత్వనిరపేక్షత్వ వికల్పా
పత్తిః. ఉత్తరోత్తరద్వారఫలానాం పూర్వపూర్వస్వరక్షణాన్వయాభావో
పరత్తసిద్ధోపాయఫలత్వాభ్యుపగమాత్, అద్వేషాదీనాం కేవల పరాధ
కైజ్జ్యోతిషవ్యవస్థానాం నమశ్చజ్ఞాధ్యపలీభూత సిద్ధోపాయోపరజ్ఞక స్వరక్ష
ణాన్వయ నివృత్తిరూపత్వస్య, తత్తీయపదవ్యక్త్యుపలరూపత్వస్యచ
“ఇష్టంహివిదుషామ్” ఇతిన్యాయేనప్రమేయశేఖరాఖ్యప్రబంధేనిష్కృ
ప్తోపదేశముఖేనాఽర్చిరాదినామకప్రబంధే ప్రమాణోపపత్తిసమ్మ
దాయప్రదర్శనముఖేనచ ప్రపశ్చితత్వాత్. అనుగృహీతశ్చవేదాన్తా
చార్యైః(౧) “తల్లబ్ధస్వావకాశప్రథమగురుకృపాగృహ్యమాణి కదా
చిన్ముక్తేశ్వర్యాన్త సమ్మన్నిధిరపి భవితాకృద్విధ్యంవిపశ్యత్” ఇతి.(౩౫)

నచ, మూలమస్త్రస్యయోజనాద్వయాక్షీకారే ఆవృత్తిప్రసజ్గిః
స్థనవాదిపదేషు అశ్వలవగాద్యనేకాఢ్యపరత్వే అశ్వత్వలవగాత్వాది

ప్రకారకోపస్థితిద్వయార్థపదోపస్థితిద్వయరూపాఽఽవృత్తి ప్రసజవత్, స్వయం ప్రయోజనకేవలభగవత్ప్రీతిరూపేష్ట సాధనకై జ్ఞర్యపరత్వే కేవలపరార్థకై జ్ఞర్యరూపేష్టసాధన స్వరూపానురూపస్వరక్షణాన్వయ నివృత్త్యపర స్థితిపాదయపరత్వేచ మూలమన్తస్థాఽకారాదిపదషట్కే కన్యాపిపదస్య భిన్నప్రకారకోపస్థితి జనకత్వనిబద్ధనావృత్తిప్రసజగన్ధా భావాత్. (3౧)

ఇయాంస్తు విశేషః; స్వరూపప్రాప్యపరత్వే స్వరూపద్వయం యోగ్యతారూపం శాబ్దమ్, తద్గుణభూతంభగవత్ప్రీతిరూపం తత్ఫలం వ్యజ్ఞమి; కేవలపరార్థకై జ్ఞర్యరూపం సాధనమపివ్యజ్ఞం; స్వరూపేణ సాధ్యశ్చ. స్వరూపోపాయఫలపరత్వేతు, స్వరూపంశాబ్దం, కిశ్చిదుపరక్త సిద్ధస్వరూపంకరణమ్; తత్రస్వరక్షణాన్వయనివృత్తిరూప సిద్ధోపాయోప రక్షకం స్వరక్షణాన్వయానర్హత్వరూపస్వరూపోక్త్యావ్యజ్ఞంఫలమ్; అద్వే షాదిద్వారా పరార్థకై జ్ఞర్యరూపం వ్యజ్ఞమితి. ఆవృత్తిప్రసజ్గాభా వాదేవనై నవాదిష్ఠివ నతాత్పర్యగ్రాహకాఽపేక్షా; వినిగమనా విర హేణ యోగ్యతాసహకృతశబ్దసైవ యోజనాద్వయతాత్పర్యగ్రాహక త్వాత్. (3౨)

తస్మాన్మూలమన్తస్యవాక్యార్థస్సునిరూపణితి.

ఇదఞ్చ౭ధికరణం త్రిసూత్ర్యాత్మకమ్; తత్రేదమాద్యంసూత్రమ్. (ఇత్యతన్నిలిత్యాది).

(ఇత్యతన్నిల్) అస్మిన్ స్థిత్యర్థః. ఇదంశబ్దేనమూలమన్తః పరామృశ్యతే. (తన్నిల్) ఇత్యనేన స్వశబ్దపర్యాయేణాఽసాధారణస్వ రూపపరామర్శినా “అస్తింస్తు” ఇతిలభ్యతే. తేనాఽన్యత్రశేషత్వపార తన్త్ర్యక్షణాన్వయరూపం తదనుగుణకేవల పరార్థకై జ్ఞర్యశ్చనక్వాపి మన్తే ప్రతిపాద్యత ఇత్యర్థస్సన్యతి. తథాచ, పూర్వ పాదాన్త్యాధికరణే స్వాపేక్షయాఽతిశయితార్థకత్వలక్షణమన్తాస్తర వైలక్షణ్యముక్తమ్.

అత్రాఽతిశయితవాక్యార్థముభేద తదుచ్యతఇతిసజ్జతిస్సుచితా. (శొల్ల
కిఱ) ప్రతిపాద్యమిత్యర్థః. “ఇతిల్ శొల్లకిఱ” ఇతిసముదాయరూఢేణ
మూలమన్త్రంపరామృత్యతత్ప్రతిపాద్యత్వోక్తిమహిమ్నః*అర్థశబ్దో
వాక్యార్థపరఇతిగమ్యతే. (మె)

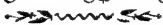
యద్యపి శేషత్వపారతన్యలక్షణ స్వరూపద్వయస్యశబ్దతఃప్రతి
పాద్యత్వేపి, పరార్థకై జ్ఞర్యరూపం ప్రాప్యం నశబ్దతః ప్రతిపాద్యమ్.
“నారాయణాయస్యామ్, మఃనస్యామ్” ఇతితృతీయచతుర్థవాక్యభ్యాం
పరార్థకై జ్ఞర్యప్రార్థనాయాః స్వార్థకై జ్ఞర్యాభావ ప్రార్థనాయాశ్చ
ప్రతిపాద్యత్వాత్. తథాః “నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యనేన
థాతోరుత్పత్త్యర్థకత్వ మాశ్రిత్య ఆత్మనోనారాయణ విషయకేచ్ఛా
సాధ్యత్వస్య “మః నస్యామ్” ఇత్యనేనఆత్మనస్య సాధ్యత్వాభావస్యచ
ప్రార్థనాప్రతిపాద్యతే. తత్రాత్మనస్యస్వరూపేణ సాధ్యత్వాసమ్భవేన
కై జ్ఞర్యో పరక్షిన్యైవాఽఽత్మనస్సాధ్యత్వైరవాచ్యతయావిధినిషేధ
యోరేకరూపతయాచ కై జ్ఞర్యతదభావప్రార్థనయోర్లాభః. తథాచ
ప్రార్థనావిషయతయా ఆత్మనస్సాధ్యత్వోక్త్యోక్త్యా “శొల్లకిఱవర్థమ్
ప్రాప్యమ్” ఇతివక్త్రంయుక్తిమ్. (3౯)

(స్వరూపమ్) “చేతనస్యస్వరూపమ్” ఇత్యాదినాపూరణీయమ్;
“సకలశాస్త్రగ్రంథాలపిఱక్కుమ్” ఇత్యత్ర “చేతనక్కుప్పిఱక్కుమ్”
ఇతివత్. తేన “స్వరూపమ్” ఇత్యత్రస్వశబ్దేన - ఆత్మీయవాచినాసమభి
వ్యాహృతచేతన సమ్బద్ధిత్వలాభాత్, చేతనస్యయావదాత్మభావిధర్మ
భూతం శేషత్వంపారతన్యశ్చవివక్షితమ్. తత్రఆత్మీయత్వస్యయావ,
దాత్మభావిత్వరూపసమ్బద్ధరూపతయా శేషపుత్త్యర్థత్వ లక్షణశక్తి
విశేషస్వరక్షణాన్వయాఽన్వర్తన్వలక్షణశక్తివిశేషస్వరూపశబ్దవివక్షి
తః. “స్వరూపముమ్” ఇతిచశబ్దఃఇతరేతరయోగార్థః. స్వరూపప్రాప్య

యోః పరస్పరవిశిష్టయోర్వాక్యార్థత్వాత్. ప్రాప్యస్యవాక్యార్థత్వ నిర్వాహకం స్వరూపేణ వైశిష్ట్యమాహ(స్వరూపానురూపమాన) ఇతి. అనురూపత్వచ్చ - అనుగుణత్వమ్; నిర్వాహకత్వమితియావత్. *నిత్య స్వస్వరూపయోగ్యస్యేతిన్యాయేన శేషపుత్ర్యర్హతారూప స్వరూపవ్యా పకత్వాత్, శేషపుత్రి ఫలోపధానరూప ప్రాప్యస్య వ్యాప్యస్య వ్యాపకో పపాద్యత్వాచ్చ. “స్వరూపానురూపమానప్రాప్యమ్” ఇత్యేతావన్తా త్రోక్తా ప్రాప్యమాత్రం వాక్యార్థ ఇతిభ్రమస్సాన్యత్. ప్రథమద్వితీయ పదయోః ప్రాప్యపదవివక్షితకై జ్ఞార్థ ఫలోపధాన ప్రతిపాదకత్వాభా వేనప్రాప్యమాత్రం వాక్యార్థఇతిహినయ్యుక్తిమ్. అతః (ప్రాప్యముమ్) ఇతి.

యద్యపి, “నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యత్రోత్పత్తేరేవాఽధ్యా హృతధాత్వర్థతయా “సాధ్యముమ్” ఇతివక్తవ్యమ్. తథాపి “స్యామ్” ఇత్యుక్తాఽఽత్తనస్వరూపేణ నారాయణవిషయకేచ్ఛారూప చతుర్థ్య ర్థసాధ్యత్వాభావేన కై జ్ఞార్థోపరక్తివైవాఽఽత్తనస్సాధ్యత్వేనవాచ్య తయా “గ్రామంగచ్ఛతి” ఇత్యాదౌ గ్రామాదేరివాఽఽత్మసంప్రాప్య త్వలక్షణంసాధ్యత్వ మిత్యభిప్రాయే (ప్రాప్యముమ్) ఇత్యుక్తిమ్. తథాచ “ప్రాప్యముమ్” ఇత్యస్య స్వరూపేణ సాధ్యం కై జ్ఞార్థం వ్యజ్ఞ నయా వాక్యార్థ ఇతిఫలితార్థః. (౪౦).

యద్యపిచ “స్వరూపానురూప ప్రాప్య ప్రార్థనై యమ్” ఇత్యే వవాచ్యమ్. ప్రాప్యప్రార్థనాయావన స్యామితిలిజా ప్రాధాన్యేన ప్రతి పాద్యత్వాత్. తథాపి నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యక ప్రపుత్తి ఫలోపహిత స్యామితిస్వరూప ప్రతిపాదనపూర్వకప్రాప్య ప్రార్థనాప్రతిపాదనస్య, “నిరుపాధికరక్షకోభగవాన్ శేషస్య స్వరక్షణా స్వయాభావే శేవల పరార్థకై జ్ఞార్థరూపం ఫలంసమ్పాదియతి” ఇత్యే తదర్థపరతయా ప్రార్థనాప్రతిపాదనం ప్రార్థనీయాన్ధిప్రతిపాదన శేషఇత్యభిప్రాయేణ ప్రాప్యంవాక్యార్థ ఇయ్యుక్తిమ్. చశబ్దః పూర్వవత్.

మూః(౨౨)స్వరూపముమ్, ఉపాయముమ్, ఫలముమెన్నపుమామ్.

ఇత్థమ్ “కేవలభగవద్వీరితి పరమపురుషార్థః, అనన్యప్రయోజనే కైజ్జ్యోర్యోపరకో జీవాత్మా వ్యాజభూతచరమోపాయః” ఇత్యేవంపురుషార్థ తత్సాధన పరత్వేన యోజనాం ప్రదర్శ్య, సూత్రాణాం విశ్వతోముఖత్వే తదుపబృంహణీయస్య సర్వవేదసజ్జహస్య విశ్వతోముఖత్వస్య కైముత్యసిద్ధతయా లక్షణానుషజ్గ విపరిణామాధ్యాహార పద తదర్థ వాక్య తదర్థ తదుభయతాత్పర్యాధివిషయ గౌరవషట్క బహుప్రమాణ ప్రసిద్ధ బహువాక్యాంతరాత్పరస్యాది బాధకిరహితతాత్పర్యభేదమాత్రనిబద్ధనయోజనాభేద స్వర్వత్రగాహ్యఇతి సూచయన్, “కేవలపరార్థ కైజ్జ్యోర్యం పరమపురుషార్థః స్వరూపజ్ఞానపూర్వక స్వరక్షణాన్వయ స్వభోగాన్వయ నిపుత్త్వోపరక్తిః పరమాత్మా అదృష్టద్వారక ఫలకిరణ రూప పరమోపాయః” ఇత్యేవంపురుషార్థతత్సాధన పరత్వేన యోజనాంతరం దర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (స్వరూపముమిత్యాదినా) (౪౩)

అత్ర - “ఇతుతన్నిల్ శొల్లకిఱవర్థమ్” ఇతి ఆదావనుషజ్యతే. స్వరూపశబ్దః - పూర్వవత్ యావదాత్మభావ్యాకారపరః. తత్రచ, అనన్యార్థశేషత్వమాత్రం వివక్షితమ్. పూర్వంపదత్రయార్థస్య వక్తవ్యతయా స్వరూపశబ్దేన శేషత్వపారతన్యోభయవివక్షాయామపి ప్రకృతే అర్థత్రయోక్త్యా క్రమప్రమాణేన నమశ్శబ్దేన పారతన్య ప్రతిపాదనే ఉపాయ ప్రతిపాదనశేషత్వస్య వివక్షితత్వాత్. అత్రాపిశబ్దత్రయం పూర్వవత్. “స్వరూపముమ్” ఇత్యనంతరం “స్వరూపానురూప మాన” ఇత్యనుషజ్జనీయమ్. తచ్చ-ఉపాయే ఫలేచాన్వేతి. ఉపాయశబ్దేన అదృష్టద్వారకిరణం వివక్షితమ్. తచ్చ - ప్రకృతే ఫలోపధాయః సూచయన్. తస్య స్వరూపానురూపత్వం సిద్ధోపాయోపరజ్ఞానస్య నమశ్శబ్దార్థ స్వరక్షణాన్వయాన్వతారూపకైవిశేష ఫలీభూతస్య స్వరక్షణాన్వయాభావనభగవద్వీరితిహేతు ప్రతియోగితయా భగవద్వీరితి

ద్వి-పా, ౧౧ మూలమస్త్రస్య వాక్యార్థసమగ్రనాథికరణమ్. ౧౭౫

మూ; —(30) ఫలమిసుక్కుమ్భసి ప్రమేయశేఖరత్తిలుమ్, అర్చిరా
దిగతిములుమ్ శొన్నోమ్.

పూత్రోద్దేశ్యః ప్రవృత్త్యర్థతాపాప ప్రణవార్థశక్తి విశేషోపపాద
కత్వాత్. తథాచ తేన సమ్భవేన స్వరూపవిగ్రహపాయో మూలమ
స్త్రస్యాఽవాన్తరవాక్యార్థ ఇతిభావః. (౪౪)

(ఫలముమ్) ఇతిఫలపదేన భగవత్ప్రీత్యుద్దేశ్యః ప్రవృత్తిపార్థ
నాయాం “నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యుక్తాయా విషయాభూతం
కేనలపరాధ కైజ్జ్యర్థపర్వంతం భగవత్ప్రీత్యుత్తమమ్; అత ఏవస్య
స్యాప్రీయితమం వివక్షితమ్. తాదృశఫలస్య స్వరూపానురూపత్వం
తాదృశప్రవృత్తి ఫలోపధానస్య తాదృశప్రవృత్తి యోగ్యతోపపాద
కత్వాత్. తథాచ స్వరూపానురూపాయసాధ్య స్వరూపానురూపం
ఫలం మహావాక్యార్థ ఇతిభావః.

(ఎన్నపుమామ్) - ఇత్యుక్తిరపి సమ్భవతీత్యర్థః. పూర్వయో
జనాయాం భగవత్ప్రీతే స్సఖిరూపత్వేన ఫలత్వసమ్భవేఽపి ప్రకృతే
కైజ్జ్యర్థస్య సుఖరూపత్వాభావేన ఫలత్వముక్త్య సమ్భవగ్రస్తమితి
శంకాయామ్, జ్ఞానమేవసఖమ్, తస్యచ సుఖత్వమ్ అనుకూలవిషయ
కీర్తనమ్; విషయానుకూల్యశ్చ- శక్తివిశేషః; తథాచకైజ్జ్యర్థస్యాపి
భగవదపేక్షయా స్యాపేక్షయాచా లత్యంతానుకూలత్వాత్ సుఖత్వం
సమ్భవతీతి పరిహారమభిప్రేత్య (ఎన్నపుమామ్) ఇత్యనుగ్రహీతమ్.
అత ఏవ “అన్తర్యామిత్యముమ్, ఉపాయత్వముమ్, ఉపేయత్వము
మాకపుమామ్” ఇతివత్ “స్వరూపముమ్, ఉపాయముమ్, ఫలముమాక
పుమామ్” ఇతినాఽనుగ్రహీతమిత్యనుసంజేయమ్. (౪౫)

కైజ్జ్యర్థస్య సిద్ధోపాయఫలత్వం; సర్వముక్తిప్రసక్తాదపసిద్ధా
న్తాత్ సిద్ధోపాయస్య భక్తిప్రవృత్తిభ్యామస్య ధాసిద్ధత్వాపాతాద్వా
ఽనుపపన్నమితి శంకాయాం తృతీయనూత్రమాహ (ఫలమిత్యాది).

*ఫలశక్తేన సిద్ధోపాయసాధ్య మిష్టముచ్యతే. (ఇరుక్కుమ్బుడి) అపథితిప్రకార ఇత్యర్థం. కేవలపరార్థకై జ్ఞుర్యస్య యావదాత్మభావిత్య మాత్రం నఫలావస్థితిః; అపితు, అద్వైషప్రభృతేస్సర్వస్యాపి చిక్లీ న్నాపూర్వకచేతనవ్యాపారస్య ఉత్పత్తిక్షణమారభ్య యావత్కాలభా విత్వ మిత్యభిప్రాయం. (ప్రమేయశేఖరత్తిలుమ్) ప్రతిపాద్యప్రతిపా దకియోరభేదోపచారం. ప్రమేయశేఖరాఖ్య ప్రబంధఇత్యర్థం. ఏవ ముత్తరత్రాపి ప్రమేయశేఖరశబ్దేన అర్చిరాదినామకప్రబంధే ప్రమాణో పపత్తిసమ్ప్రదాయముఖేన ప్రసాధితేస్సార్థఉచ్యతే. అనేన సమాస వ్యాసాభ్యాం ధారణంప్రబంధద్వయప్రయోజనమితిసూచితమ్.

(అర్చిరాదిగతియలుమ్) అర్చిరాదిశబ్దేన-అర్చిర్చినపూర్వపక్షే త్యాద్యుక్తాఽష్టాదశదేవతావివక్షితాః. గమ్యతే అనేనేతిగతిః. అర్చి రాదినమ్బుధిసీ - గతిః - అర్చిరాదిగతిః; అర్చిరాదిదేవతాతివా 'హ్యోమార్గ ఇతియావత్. తదాదిఫలపరమ్పరాప్రతిపాదకే ప్రబంధ ఇత్యర్థం. అపేక్షితార్థ స్వాత్ర కుతోనప్రతిపాదనమిత్యత ఆహ (శొన్నోమ్) ఇతి. స్వాతస్త్వేణ భోగ్యతయా సదానుసంధేయత్వేన వైరిత్యణ్యసూచనార్థం ప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయముఖేన విశద ప్రతిపత్తిర్థశ్చ సజ్గిహవిస్తరాభ్యాశ్చ ప్రబంధద్వయే అద్వైషోప క్రమత్వ ముక్తైశ్వర్యాన్తత్వలక్షణ ఫలావస్థితి ప్రకారఉక్తం, తత్త్రైవా ఽనుసంధేయ ఇతిభాషం. (౮౬)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

మూలమస్త్రవాక్యార్థ సమర్థనంనామ ప్రథమాధికరణం.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రవణమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే సప్రణవాఽష్టాక్షర సమష్టినం నామ
ద్వితీయాధికరణమ్.

మూ;—(30) ఇతుతాన్ ఎట్టున్తురువత్తురమాయ్ మూన్టుపదమా
యిసుక్కుమ్.

ఇథం వాక్యయోజనాముఖేన మూలమన్త్రో వ్యాఖ్యాతః. అథ
“పదచ్ఛేదఃపదార్థోక్తిః” ఇత్యాదివ్యాఖ్యానలక్షణశ్లోకే “పదచ్ఛేద
శబ్దో వ్యాఖ్యేయస్వరూపోపలక్షణార్థః” ఇత్యభిప్రేత్య అక్షరపదసమ్భావ్య
ప్రదర్శనముఖేన మూలమన్త్రో వ్యాఖ్యాతే. యద్యేవం వాక్యార్థః;
తస్మి, అష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వశ్చ మూలమన్త్రస్య నన్యాదిత్యుత్థితేర
వాన్తరస్థితే. పూర్వం మూలమన్త్ర వాక్యార్థానుపపత్తిరిర్హితా;
ఇదానీం మూలమన్త్రస్వరూపాను పపత్తిరితివాసజ్యతి.

తత్రసంశయః; మూలమన్త్రస్య ప్రణవసహితస్య వాక్యత్రయత్వే
అష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వశ్చ ఉపపద్యతే నవేతి. తదర్థం పదత్రయత్వ
ప్రయోజకం అర్థత్రయం సమ్భవతి నవేతి. తదర్థం శేషత్వపారతన్త్ర్య
కైర్జగ్గరూపమర్థత్రయం పదత్రయత్వప్రయోజకం నవేతి. శేష
త్వాద్యర్థత్రయం అష్టాక్షరత్వవిరోధి నవేతిచ. (౧)

తత్రపూర్వవివక్షి.

మూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వం తాపదయుక్తిమ్. పూర్వోక్త
రీత్యావ్యాఖ్యయోజనాఽగ్రీకారే, (౧) “నమః ఇతి ద్వే అక్షరే, నారాయ
ణాయేతి పంచాక్షరాణి” ఇతి శ్రుత్యుక్తసప్తాక్షరత్వసమ్భవేఽపి, ప్రణ

(౧) నారాయణోపనిషత్.

వస్య “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్కుక్తే కాక్షరత్వానసమ్భవాత్. ప్రణ
వస్యవర్ణత్రయాత్మకత్వంవిना ఉక్తవాక్యయోజనాయా అసమ్భవాత్.

నేచ, ఏకద్విత్వాదిహాల్సంయుక్తస్య తద్వియుక్తస్యవా అజ
స్తరవియుక్తివైకన్యూపచపన ఏకాక్షర పదార్థతయా ప్రణవవైకా
క్షరత్వం సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతిప్రథమం ప్రణవమూపై కా
క్షరస్యానస్తరం నకారమకారరూపాక్షరద్వయస్య తతఃక్రమిపఞ్చ
క్షరాణా ముపదేశపూర్వకమష్టాక్షరోద్ధారస్యా మూలకత్వాపత్తేః.
“ఓం” ఇతిద్వేలక్షరే, “మఃఇత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదిరూపేణ “ఓం
నమః-ఇతిత్రీణ్యక్షరాణి,” ఇత్యాదిరూపేణవా, “నమోనారాయ” ఇతి
పఞ్చక్షరాణి” “నారాయ” ఇతిద్వే లక్షరే” ఇతివా, అన్యథావా
మస్తోద్ధారసమ్భవాత్. విచ్ఛిన్నత్వస్యా ఒగతిగతిత్వాచ్చ. “ఓమిత్యగ్రే
వ్యాహరేత్” ఇత్యాదిక్రిమవిధాయక పూర్వవాక్యతయేనైవ మస్త్ర
స్వరూపోద్ధారస్య ప్రచయశిష్ట మస్త్రాక్షరస్థాయాశ్చసిద్ధ్యా “ఓమిత్యే
కాక్షరమ్” ఇత్యాదివాక్యత్రయవైయథ్యాచ్చ. “ఏకాక్షరం ప్రథమ
పదం, ద్వ్యక్షరంద్వితీయంపదం, పఞ్చక్షరంత్వితీయపదమ్” ఇతిద్యోత
నాయయథాశ్రుతనిర్దేశ ఇతి ప్రయోజనస్యసమ్భవతస్త్రాగాఽయోగాచ్చ.

ఏవంప్రణవస్యాక్షరత్రయాత్మకస్య పదత్రయరూపస్య “అస్మి”
ఇత్యాధ్యాహృతక్రియాపదసహితస్యలనన్యార్హ శేషత్వపరతయా “యేన
స్యామ్” ఇత్యనుషక్తివాక్యాస్తర విశిష్టస్యానన్యభోగ్యత్వ విశిష్ట
భగవద్భోగార్థప్రవృత్తిప్రార్థనా ప్రతిపాదనముఖేనానన్య భోగ్యత్వపర
తయా ఏకవాక్యత్వమితిస్వీకృత్యతయాలష్టాక్షరత్వేనిరుక్తవాక్యయోజ
నాభజ్ఞ ప్రసజ్ఞోదుర్వారఇతి మూలమస్త్రస్యాక్షరత్వమయుక్తిమ్.

నను, “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదివాక్యబలాదేవనిరుక్త
పదత్రయసిద్ధ్యా “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదినిర్దేశవైఫల్యతాదవ

స్వప్నమ్. అన్యథా “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్, నమఇతిపశ్చాత్” ఇత్యాది
 రూపేణవా “ఓంనమఇత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదిరూపేణవా అన్య
 థావానిర్దేశసమ్భవాత్. తస్యవ్యాత్రయపరత్వే ఏకాక్షరత్వోక్త్యా
 వ్యాఘాతాచ్చ. అత ఏచ్ఛికత్వమేవగతిరితిచేన్ద్రేవమ్. “ఓమిత్యగ్రేవ్యా
 హరేత్” ఇత్యాదివ్యాత్రయం నిరుక్తివాక్యత్రయద్యోతకమ్. “ఓమి
 త్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదివ్యాత్రయం “ఓమ్” ఇతి-బ్రహ్మవాచకమ్,
 అన్యయరూపంపదమ్; “నమః” ఇతి, నమనక్రియావాచకమవ్యయ
 రూపంపదమ్; “నారాయణాయ” ఇతి నమశ్శబ్దయోగాత్, “ఉపపద
 విభక్త్యంతంపదమ్” ఇశ్యేనం పదత్రయద్యోతకం. సచ-వినిగమనా
 విరహః; “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇతినిర్దేశస్యవినిగమకత్వాత్; ప్రణవ
 స్యాఽక్షరత్రయత్మకతయా పునఃగ్వాక్యజ్యేష్ఠతదనుపపత్తేః.

అతోవ్యాత్రయాగ్నేకారేణ మూలమస్త్రస్వరూప మష్టాక్షర మి
 త్యయుక్తిమ్. స్యాదేతత్. (౪)

(౧) “ఋవో యజూంషిసామాని” ఇత్యాదిప్రమాణానుసా
 రేణ మూలమస్త్రస్య సర్వవేదసంక్రమిత్యం తావత్సమ్ప్రతిపన్నమ్.
 తచ్చ “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్” ఇత్యాద్యనుసారేణాఽర్థపశ్చక
 ప్రతిపాదకత్వమ్, తచ్చవ్యాత్రయత్వంవినాససమ్భవతీత్యేతాదృశస్యాఽ
 ష్టాక్షరత్వం కథం నిర్వాహ్యమితి; (౫)

ఉచ్యతే; మూలమస్త్రబీజభూతేన మధ్యమాక్షరరహితేన ప్రణ
 వేన విశిష్టస్య మూలమస్త్రస్యపూర్ణ ప్రణవరహితస్యాఽర్థపశ్చకప్రతి
 పాదకత్వ మష్టాక్షరత్వఞ్చోపపద్యతే. ఉకారార్థస్య నమశ్శబ్దేన ఉపల
 ఙ్గణవిధయానిర్దేశః. యద్వా సమస్తే నారాయణశబ్దే నారపదం పున
 క్కీర్త్యే ప్రణవవియుక్తివైకార్థపశ్చకప్రతిపాదకత్వమష్టాక్షరత్వఞ్చో
 పపన్నమ్. త త్యాకారార్థస్యనమశ్శబ్దేన, అకారార్థస్య “నారాయణ

యస్యామ్” ఇతివత్ “నారాయణాయాఽస్తి” ఇత్యావృత్త్యా, మకారాధ్యక్షత్రయపురుషేణాక్షేపాత్, నారపదే నరశబ్దాచ్చసిద్ధేః; ఇదశ్చ కల్పద్వయం, (౧) “తతో త్రాయణస్యాదిర్భిన్నమాన్ విష్ణురస్తతః బీజమష్టాక్షరస్యస్యాత్ తేనాఽష్టాక్షరతాస్మృతా” ఇతివచనేనసిద్ధమ్; తత్ర తేనేత్యనేన బీజత్వాకారవిశిష్టపరామర్శేమధ్యమాక్షరరహితప్రణవవిశిష్టవేషేణమూలమస్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వసిద్ధిః. ఆదిత్వాకారవిశిష్టపరామర్శే సస్థవివక్షయా పునఃకృతేనాఽయనపదేన తత్సిద్ధిరితి. (౧)

ఇథం, నిరుక్త వాక్యయోజనాక్షీకారేణ మూలమస్త్రస్వరూపం పదత్రయాత్మకమిత్యవ్యయ్యుక్తిమ్. పదశబ్దస్య తార్కికరీత్యా శక్తపరత్వే, శాబ్దికరీత్యా విభక్త్యన్తిపరత్వేవానిరుక్తివాక్యత్రయాఽభ్యుపగమే, పదత్రయాఽసమ్భవాత్; తార్కికరీత్యా అకారమకారయోగప్రకృతిప్రత్యయాత్మకత్వే వర్ణత్రయాత్మకస్య ప్రణవస్య పదపశ్చకరూపత్వాత్, “ఋప్యమానార్థాభిధాయా శిష్యమాణశ్శబ్దః” ఇతివిభక్త్యనభ్యాహారపక్షే పదత్రయరూపత్వాత్, నమ ఇత్యస్యాపి పదత్రయరూపత్వాత్, మకారాఽనుషజ్గపక్షేపదచతుష్టయరూపత్వాత్, “క్రియాపదంవినావాక్యమబోధకమ్” ఇతిపక్షే ప్రణవస్య పదచతుష్టయరూపత్వాత్, నమశ్శబ్దస్య పదపశ్చకరూపత్వాత్; వ్యక్తచతుర్థస్త్రస్య “స్యామ్” ఇత్యధ్యాహృతక్రియాపదసహితస్య మకారాఽనుషజవిశిష్టస్య “మ్మహినస్యామ్” ఇతివాక్యాన్తరసహితస్య నారపదఘటితస్య చతుర్దశపదాత్మకత్వాచ్చ. శాబ్దికరీత్యా ప్రణవస్య పదచతుష్టయాత్మక వాక్యరూపత్వాత్, మధ్యమపదస్యాపితథాత్వాత్, తృతీయపదస్యాపి సప్తపదఘటితవాక్యరూపత్వాచ్చ. (౨)

తస్మాన్మూలమస్త్రస్య పూర్వోక్తియోజనాద్వయేపి అష్టాక్షరత్వంపదత్రయత్వ ఇచ్చాఽనుపపన్నమితి.

అత్తోచ్యతే:-

మూలమస్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వ ముపపద్యతేపవ. పూర్వోక్తరీ
త్యావాక్యయోజనాఽక్లీకారేపి “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యుక్తేకాక్షర
త్వసంభవాత్. ప్రణవస్య అకారోకారయోగస్సన్ధివివక్షయా వర్ణత్ర
మాత్మకత్వేపి సన్ధివివక్షయా అకారోకారయోగసృజేకృతే వ్యజ్ఞానస్యాఽభే
దతయా ఏకాక్షరత్వస్యాన్వయపత్తేః. (౮)

నచ, ఏకద్విపచ్ఛాక్షరముభేదమన్తోద్ధారస్యాఽమూలకత్వాపత్వా
త్వపదత్రయసూచకతయా, సమ్భవతః ప్రయోజనస్యఅత్యాజ్యతయాచ,
“ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదికమక్షరత్రయాత్మకప్రణవవిష్టవేషే
కాఽష్టాక్షరస్యనిరుక్తివాక్యత్రయాత్మకత్వపరమ్; “ఓమిత్యేకాక్షరమ్”
ఇత్యాదికస్తుబ్రహ్మవాచకాఽవ్యయైకాక్షరప్రణవవిష్టతయా తస్య
పదత్రయత్వపరమిత్యే వాఽవశ్యవక్తృత్వతయా తస్య వాక్యత్రయత్వప
రత్వాక్లీకారే “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యుక్తమేకాక్షరత్వమసమ్భవీతి
వాచ్యమ్. (౯)

“ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇతివాక్యేన బ్రహ్మరూపైకార్థకృతప్రణవ
విక్షాయాం మానాభావాత్. త్ర్యాత్మనపవాఽన్యైకాక్షరత్వస్యాప
రాదితత్వాత్. ఏతేన “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదివాక్యేనగతార్థ
తయా “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదివాక్యవైయధ్యాన్నపదత్రయపర
త్వసిద్ధి రతిప్రత్యుక్తమ్. “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదేర్ములమస్త్రవా
క్యత్రయపరత్వేపి త్ర్యాత్మకేన్యైవప్రణవస్య ఏకాక్షరపరత్వోపపత్తేః. అ
గోనిరుక్తవాక్య యోజనాపరత్వేపిమూలమస్త్రస్వరూపస్యాఽష్టాక్షర
త్వం యుక్తమ్. (౧౦)

కీఞ్చ - “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదివాక్యత్రయనిర్దేశ
శీలమహిమైవ ప్రచయశిష్ట మూలమస్త్రాక్షరసంఖ్యావత్, తత్పద

త్రయత్వస్యాపిసిద్ధ్యాగతార్థత్వమపరిహర్యమ్. “ఓమిత్యేకేవ్యాహరేణ
ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూలమస్త్రవాక్యత్రయత్వపరత్వమేకాక్షరత
త్వా వ్యాహతఞ్చ. (౧

నచ - “ఓమిత్యేకేవ్యాహరేత్ ” ఇత్యాదివాక్యత్రయ
మూలమస్త్రవాక్యత్రయత్వపరమ్. “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదివా
క్యత్రయస్తు మూలమస్త్రపదత్రయత్వపరమ్. ఏతద్వ్యవస్థాపకఞ్చ “ఓ
త్యేకాక్షరమ్” ఇతివాక్యమితిసవ్యాఘాతోఽపీతివాచ్యమ్. పదత్ర
యస్యాఽపి ప్రాథమికవాక్యత్రయ నిర్దేశేనైవీమహిమైవ నిధిసమ్భ
వాక్యత్రయా నరవై ఫల్యతాదవస్థాత్ ; స్థితగతిచింతాశ్రయణే ప్రచ
ళిష్టాఽక్షరసంఖ్యాఽనాశ్రయణేనాఽక్షర సంఖ్యాకణ్ఠోక్తిర్దార్థార్థాభేదివ
శక్యత్వాత్ ; ప్రణవస్యసర్వ వేదసంక్రమత్వ ప్రసిద్ధ్యనుసారేణ వే
ద్యంతానుసంధానాఽనుసారేణ అకారస్య ప్రణవప్రకృతిత్వశ్రుత్యనుసా
“ప్రత్యగానందమ్” ఇత్యాదిఖణ్డే (౧) “తానేకధాసమభరత్తదేతదోష
ఇతివచనానుసారేణచ బ్రహ్మరూపై కాథశక్తౌఽవ్యయరూపైక పదా
క † (ప్రణవస్యాష్టాక్షరాస్తర్భావాఽనుపపత్తేశ్చ; అతఏవ “ఓమిత్యేకా
రమ్” ఇత్యాదేర్మూలమస్త్రపదత్రయాత్మక)త్వపరత్వేనై కాథశక్తైకప
యాప్రణవస్యాఽనేకాక్షరత్వోక్తివ్యాఘాతఇత్యసమ్భవాచ్చ. ఏక
శక్తైకపదతయా ఏకాక్షరత్వాభ్యుగమే యోజనాద్వయతాత్పర్యకల్ప
గౌరవప్రసక్తాచ్చ. “ఓంనారాయణాయనమః” ఇతిమస్త్రవిన్యాసాపర
వ్యక్తచతుర్థీవైయర్థ్యాపత్త్యాచ మూలమస్త్రస్యపదత్రయాత్మకత్వా
పపత్తేశ్చ. “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూలమ
వాక్యత్రయపరత్వేపి “తానేకధాసమభరత్ ” ఇత్యుక్త్యా నస్థిమాదా
ఏకాక్షరత్వోక్తేరుపపాదితత్వాచ్చ. (౧-

అతో వాక్యత్రయాగ్లీకారేణైవ మూలమస్తస్యాఽష్టాక్షరత్వసిద్ధిః
ప్రసిద్ధమ్.

అపిచ “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూల
సప్రపదత్రయత్వవరత్వ ఏవ ఏకాక్షరత్వోక్త్యుపపత్తిరిత్యయుక్తిమ్.
మూలమస్తస్య సర్వవేదసజ్గ్రహత్వాఽష్టాక్షరత్వయోరేకత్ర ఏకదా
హుప్రమాణప్రతిపాద్యత్వవిరోధాత్, అష్టాక్షరత్వస్యవిశేషణత్వేనమృ
త్యుపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్, సర్వవేదసజ్గ్రహత్వస్యాఽర్థ
శ్చైకప్రతిపాదకీతయైవ వక్ష్యన్యత్వాత్. తస్మాత్ప్రణవస్యాఽక్షరత్ర
మాత్మకీత్వం వినాఽనుపపత్తేః. అతస్సన్ధ్యక్షరమాదాయత్మాత్మకీత్య
మూలమస్తస్యప్రణవస్య ఏకాక్షరత్వమురీకార్యమ్; నత్వేకార్థశక్తైక
దహుపత్వేన ఏకాక్షరత్వమ్. (౧౩)

యత్త్వతోక్తిమ్, ఉకారవియుక్తప్రణవవిశిష్టస్యవా, సన్ధిరహి
తాయనపదవిశిష్టస్యవామస్తస్యాఽర్థపశ్చకప్రతిపాదకస్యాష్టాక్షరత్వం
ప్రతిసిద్ధమితి; తదయుక్తిమ్; మన్తోద్ధారప్రకరణే ప్రణవసహితస్యైవ
స్తస్యాఽష్టాక్షరత్వేన “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదిఖణ్డే “ప్రత్య
సన్దమ్” ఇత్యాదిఖణ్డేచప్రణవస్వరూపనిర్దేశముఖేన వర్ణత్రయసము
యహుపత్వోక్తిముఖేనచ శ్రుతిసిద్ధతయా బీజాక్షరవిశిష్టస్య పృథ
కైతాఽయనపదవిశిష్టస్యవామస్తస్యాఽష్టాక్షరత్వప్రతిపాదకీస్యైతేర
మాణత్వాత్. యద్యపి *విరోధాధికరణే విరుద్ధస్యైతేరప్రాణ్యం
‘ష్యపి’ యోక్తిమ్. వార్తికేతువిరుద్ధప్రత్యక్షశ్రుతిద్వయవత్, విరుద్ధ
తేరపి స్త్యైత్యనుమేయత్వంసమ్భవతీత్యుక్తిమ్; తథాపివార్తికేప్య
సప్రపదత్రయలక్షణం విరుద్ధస్యైతేరప్రామాణ్యం ప్రపశ్చితమితివైది
ష్టాక్షరత్వవిరుద్ధస్మాత్తాఽష్టాక్షరత్వ మనాదరణీయమేవ. (౧౪)

శిశ్చ-(౧) “స మోనారాయణేత్యుక్త్వాశ్వపాకఃపునరాగమత్”

(౧) “నమోనారాయణాయేతి మస్త్రస్వర్వార్థసాధకః” ఇత్యాదిః సప్తాక్షరాదేరపి కార్యకారిత్వంసమ్ప్రతిపన్నమ్. తచ్చసర్వాధికారా మితిచ. తథైవశ్రీవిష్ణుచిత్తసూరిభిః శ్రీమత్పరకాలసూరిభిశ్చ క్రియా మభివ్యాహారేణ సప్తాక్షరాదేరేవానుసంధేయత్వమనుగృహీతమ్. (౧౫

యద్యపి, అర్థపశ్యకజ్ఞానార్థమేవ ముముక్షూణాం మూలమన్త సుసంధానమ్; అనన్యప్రయోజనానాంతేషాం మస్త్రోచ్ఛారణమాత్రజన ఫలవిశేషానపేక్షత్వాత్. నచ, ప్రణవానుసంధానంవిना అర్థపశ్యకజ్ఞాన సమ్భవతీతిన సప్తాక్షరాదేః కార్యకరత్వసమ్భవః. నచ-ప్రణవస్వరూపా సన్ధానమాత్రేణ మానసేనానర్థపశ్యకజ్ఞానసమ్భవాత్, ఉచ్ఛారణేసప్తా రాదేరేవవినియోగోభివేతఇతివాచ్యమ్. అతైవ్వివర్ణికానామస్తానక్ష జపస్యానప్రసక్తత్వేన సప్తాక్షరాదేరేవోచ్ఛారణేవినియోగ ఇత్యభిప్ర యానసమ్భవాత్; తథాపి-అర్థపశ్యకజ్ఞానార్థమేవ ప్రణవసహితోచ రణస్య ప్రసక్తస్యానైవ్వివర్ణికేషు నిషేధానభిప్రాయః సప్తాక్షరా పరిగ్రహః. (౧౬

తథాపి - వేదవాక్యస్య స్వరక్రమవిశేషవిశిష్టనైర్వవానై వర్ణికేషు ఏకాక్షరమాత్రస్యాపి ప్రణవస్యానధ్యయననిషేధః సాధన సుష్టాత్ప్రవిషయవచః; అధ్యయన విధేరదృష్టద్వారఃఫలసాధనానుష్ఠాన విషయతయా ప్రసక్తప్రతిషేధన్యాయేన విధినిషేధయోరేకవిషయ స్యన్యాయ్యత్వాత్. అతైవ్వివర్ణికముముక్షూణాం మూలమన్తార్థ సన్ధానశ్చ ససాధనానుష్ఠానశేషభూతమ్; మన్తార్థభూతానకార యాను సన్ధానస్యానదృష్టద్వారకఫలసాధనానుష్ఠాన విరోధిత్యాత్ ఏవంస్థితే, అతైవ్వివర్ణికముముక్షూణాం ప్రణవోచ్ఛారణమనిషిద్ధమే తథాపి దివ్యసూరిణాం సర్వాధికారార్థం ప్రవృత్తేషుదివ్యప్రబధ్నే సప్తాక్షరాదిపరిగ్రహో లోకసజ్జగిహార్థమ్; అతైవ్వివర్ణికముముక్షూణా

మధికారివిశేషాఽపరిజ్ఞానేనాఽముముక్షుభిరతైః ప్రతికైః తాకికైః స్త
దీయప్రణవోఽచ్చారణనిర్దనే తత్పరిగ్రహణేవాక్రియమాణే ప్రత్యవాయా
పత్త్యా, ముముక్షూణామపితేషాం లోకనాశజనిత ప్రత్యవాయాపత్తిః.
ఇదశ్చ (౧) “యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః” (౨) “లోకసంక్లహమేవాపి”
ఇత్యాదిగీతాభాష్యతాత్పర్యచన్దిగ్రయోః స్పష్టమ్. (౧౭)

ఇథమ్, అతైః ప్రతికముముక్షుప్రణవోఽచ్చారణస్య లోకనాశద్వా
రకప్రత్యవాయురత్వంవిశా శూద్రాణాం వేదవాక్యోఽచ్చారణవత్,
“స్వాత్రస్త్యేణోదాహరణేజహ్యచ్ఛేదం” ఇత్యుక్తప్రత్యవాయుకరత్వాభ్యు
పగమే “ధారణేశరీరభేదం” ఇతినిర్దిష్టప్రత్యవాయుప్రత్యవత్ప్రణవస్య
రూపానుసన్ధానస్యాఽప్యనాపత్తౌ మూలమన్తాధ్యాను సన్ధానమేవతేషాము
చ్చిద్యేత. అతఏవ “కృష్ణానాం ప్రహీణాం నఖనిర్భిన్నమ్” ఇతివాక్యమధ్యే
త్వాన్ ప్రతి అథానుసానముభేదేన లోకసంక్లహార్థం శ్రీభక్తిసారసూ
రిభిః స్మారితమితి సమ్ప్రదాయోప్యపపద్యతే. ఇథశ్చ ప్రణవవియు
క్తాఽష్టాక్షరాభ్యుపగమే తన్ముభేదే వాఽథానుసన్ధానసమ్భవాత్; మహర్షీ
ణాం సప్తాక్షరాద్యభ్యుపగమో నిర్ములస్సౌత్. అతోవైదికాష్టాక్షర
విరుద్ధం స్మారతాష్టాక్షరం కస్యపి నపరిగ్రహ్యమిత్యేవ తేషామభిప్రాయ
ఇత్యేవనిర్దమ్. (౧౮)

అపిచ, ప్రణవవిరహిత మూలమన్తమేన స్వప్రబంధేక్రియాసమభి
వ్యాహరేణాఽనుసన్దద్భిశ్చైవత్పరకాలసూరిభిరప్తమశతకే చరమదశకే
(౩) “మన్మథమోతేయమ్” ఇత్యాదిగాధాయాం “మన్మథైల్లామ్
పేజిలుమ్నిన్ తిరువెచ్చెముత్తమ్కన్మనాన్ కణ్ణపురన్దుత్తైయమ్మానే”
ఇతిస్వేషాంగురుముఖాదష్టాక్షరాధ్యయనం కణ్ణతోఽనుగ్రహీతమ్. శ్రీ
కృష్ణపురస్యాఽష్టాక్షరసిద్ధిఫలత్వప్రసిద్ధిం వైదికాఽష్టాక్షరవిషయైవ; అతో
వైదికేనై వాఽష్టాక్షరేణాఽర్థపశ్చకానుసన్ధానం కార్యమితిపూర్వాధి

కరణోక్తరీత్యా వాక్యయోజనాగ్లీకారేపి మూలమన్తస్య ప్రణవసహిత
స్యైవ లప్తాక్షరత్వముపపద్యత ఇతిష్ఠితమ్. (౧౯)

యదపి - నిరుక్తవాక్యయోజనాగ్లీకారే మూలమన్తస్వరూపం
పదత్రయాత్మకమితి తార్కికరీత్యా శాబ్దికరీత్యావావక్తుమయ్యుక్తమితి;
తదపిమన్దమ్. ప్రణవస్యబ్రహ్మరూపై కాథశక్తతయాఽవ్యయరూపతయా
చద్యేధాపదత్వేపి మూలమన్తస్థప్రణవస్యమన్త్రోద్ధారశాస్త్రే (౧) “ సం
హితాయామ్” ఇత్యధికారసూత్రానుసారేణ సస్థివివక్షయా ఏకాక్ష
రత్వస్య తదవివక్షయా త్ర్యక్షరత్వస్యచ ప్రమితత్వేన మూలమన్తస్యతా
ర్కికరీత్యా శాబ్దికరీత్యావా పదత్రయాత్మకత్వేమానాభావాత్. (౨౦)

నచ-“ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాదివాక్యత్రయనిర్దేశశైలి
మహిమ్నా విభక్త్యస్తత్రయాత్మకత్వ మవగమ్యతఇతివాచ్యమ్; వాక్య
త్రయాత్మకత్వ సూచకతయాపి శాబ్దశనిర్దేశోపపత్తేః. నచ “ఓమి
త్యే కాక్షరమ్” ఇత్యాదివాక్యత్రయమేవతత్సూచకమితివాచ్యమ్, వినిగ
మనావిరహేణకమ విధాయకస్య అక్షరసంఖ్యేవిధాయకస్యచ వాక్యత్ర
కద్వయస్య నిరుక్తవాక్యయోజనాదార్హ్యార్థం వాక్యత్రయత్వసూచక
త్వోపపత్తేః. “ఓమిత్యేకాక్షరమ్” ఇత్యుక్తేర్వాక్యత్రయత్వపరత్వేస్య
పపత్తేరుక్తత్వాత్, నచ, వినిగమనావిరహేణ పదత్రయత్వసూచకత్వం
కింనన్యాదితివాచ్యమ్; “ప్రత్యగానన్దమ్” ఇత్యాదిమూలమన్తాస్తర్గత
ప్రణవోద్ధారవాక్యవిరోధాత్. ప్రణవస్య సర్వవేదసజ్గిహత్వ వేదాద్య
న్తానుసంధానాఽఽకారప్రకృతికత్వవిరోధాత్; “ఓంనారాయణాయ”
ఇతిమన్తవిన్యాసాపత్తేః, వ్యక్తచతుర్థీవైయథ్యాపక్షేశ్చ. (౨౧)

నచైవం, పూర్వాచార్యాణాం మూలమన్తప్రపదత్రయాత్మకత్వ
వ్యవహారవిరోధః. “ఉద్యతేగమ్యతే - అనేన” ఇతివ్యుత్పత్త్యా అర్థత్ర
యగమకత్వరూపేణ వాక్యత్రయస్యైవ పదత్రయశబ్దవివక్షితత్వాత్.
“ఏతద్వైవనారాయణస్యాఽష్టాక్షరంపదమ్, యోహవైవనారాయణస్యా

ఽష్టాక్షరంపదమధ్యేతి” ఇతిప్రాకిరణికపదశబ్దస్య ఏకమహావాక్యార్థ
 కమకీర్తనరూపేణ మహావాక్యపరత్వద్యోతనాయ, “ఓమిత్య గ్రేవ్యాహ
 రేత్” ఇత్యాదిద్వివిధవాక్య తయనిర్దేశప్రయోజనభూతవాక్యత్రయ
 త్వం వక్తుం వాక్యశబ్దస్థానే పదశబ్దప్రయోగోపపత్తేశ్చ. (౨౨)

“ఏకాక్షరాంద్విపదాంషట్పదాశ్చ” ఇత్యత్ర మస్త్రశేషమస్త్ర
 రత్నస్థ సమశ్చబ్దద్వయే శాబ్దికోక్తిరీత్యా నఖోనిపాతత్వేన ద్యోతక
 తామాత్రమ్; అర్థబోధకతయా విభక్త్యంతయచ“మః” ఇత్యేతదేవ
 యోగవృత్త్యా పరిభాషయాచపదశబ్దార్థః ఇత్యభిప్రాయేణ తయోర్ద్వి
 పదత్వషట్పదత్వయోరుక్తుప్రపత్తేశ్చ. అతవ(౧) “అధికతనిగమష్టత్వ
 దోఽయంద్విఖిల్లం” ఇతి - శ్రీపరాశరభట్టార్య సూక్త్యవిరోధాచ్చ.
 అన్యథా “ప్రబలతరవిరోధిప్రహణమ్” ఇతిసఖిల్లానమశ్చబ్దంవ్యాఖ్యాయ,
 అఖిల్లానమశ్చబ్దాభిప్రాయేణ కేవలశాబ్దిక పరిభాషాశయణేన “షట్ప
 దోఽయమ్” ఇత్యుక్తి వ్యాఖ్యాతాపాతాత్. (౨) “సర్వజ్ఞఇతిలోకేశ
 మిథ్యా త్వం కిథ్యతే బుధైః । పదమేకం నజానీషే వక్తుంనాస్తీతియా
 చకే” ఇతిమహాకవిప్రయోగోప్యుపపద్యతే. అతవ చరమశ్లోకే
 “మాశుచః” ఇత్యస్య “శుచిర్ - పూతీభావే” ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్య
 ఇరిత్వాత్, అజస్తన్యాఽతవ గుణరహితస్యః చరమపదత్వవ్యవహారః
 సామ్యిదోయికిస్సమజ్ఞసః. (౩)

అథన్యత్, ప్రకృతేపదభేదప్రయోజకోఽర్థభేదోదుర్వచః. నచ-
 శేషత్వపారతన్యకైజ్జర్యాణి క్రమేణపదత్రయాథాః ఇతివాచ్యమ్.
 తాదర్థ్య రూపశేషత్వస్య “తాదర్థ్యే చతుర్థీవక్తవ్యా” ఇత్యనుశాసన
 బలేన చతుర్థీ శక్యార్థతయా వాక్యభేదరూప పదభేదప్రయోజకాఽర్థ
 రూపత్వాఽనమ్భవాత్. (౩) “శేషఃపరార్థత్వాత్” ఇతిసూత్రవ్యా
 ఖ్యానావసరే(౪) “పరోద్దేశప్రవృత్తిశ్చపరార్థ్య మభిధీయతే” ఇతితా

స్త్రికైరుక్తతయా, పరగతాతిశయాధానేచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిషయత్వ
వైయవ శేషశబ్ద ప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన ప్రణవస్య “మే-ఆద్యైవాఽస్మి”
ఇత్యేవం “భగవతపవాఽహమస్మి” ఇత్యాదేరివ వర్తమానాపదేశ
రూపత్వే ప్రత్యక్షబాధేన నిత్యవచ్ఛిన్నవిరోధాత్ ; “మే-ఆద్యైవ
స్మామ్” ఇత్కుక్త “నారాయణాయస్మామ్” ఇత్యనేనపేనరుక్త్యాత్
“ఆయనారాయణాయస్మామ్” ఇతిపదైకవాక్యత్వసమ్భవేన ప్రణవస్యప్రా
థమికవాక్యైస్తరత్వాఽసమ్భవప్రసక్తాచ్చ. “పరః - స్వస్యతిరిక్తః,
తస్తమ్ - నియామకో, యస్య, సః-పరతస్తః” ఇతివ్యుత్పత్త్యా పరా
ధీనత్వవైయవ పారతస్యశబ్దార్థతయా తస్యసఖిణ్ణనమశ్శబ్దబోధ్యవాక్య
ర్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. (౨౪)

స్వరూపస్థితి ప్రవృత్తీనాం భగవతాస్వరూపేణ సజ్జల్పతత్వ
ధార్యత్వలక్షణ పరాధీనత్వస్య ప్రణవప్రతిపన్న రక్ష్యరక్షకభావశేషశేషి
భావలక్షణసమ్బంధద్వయవిరోధినివర్తకత్వాభావేన, యత్కించ్చిన్నిషేధ
పరత్వేత్వప్రసక్తప్రతిషేధతాపత్యేష్య, స్వభోగోద్దేశేనప్రవృత్తే స్వరక్ష
ణే స్వాన్వయస్యచ మమనాస్తీత్యేవంనిషేధే ప్రత్యక్షబాధాపత్యేష్య.
“మే-మః, నస్మామ్” ఇత్యేవంప్రార్థనాపరత్వే, “స్వరూపానురూపమాన
ప్రాప్యముమ్” ఇతిపూర్వోక్తస్య సమశ్శబ్దే స్వరూపపరత్వస్య భజ్జప్రస
క్తాచ్చ. స్వరూపంనిర్దిశ్య, “మే-మః-నస్మామ్” ఇతినిషేధ ప్రార్థ
నాయా అనవకాశపరాహతత్వాచ్చ. అన్యథాప్రణవే స్వరూపోపదేశ
వైయర్థ్యస్య వజ్రలేపత్వాపాతాచ్చ. శేషకిజ్జురశబ్దయోః పర్యాయ
త్వేన కైజ్జుర్యస్య తృతీయవాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. కైజ్జుర్యస్య
శేషత్వరూపస్యచతుర్థీవాచ్యత్వేనవాక్యార్థత్వాసమ్భవాచ్చ. “నారాయ
ణాయాఽస్మి” ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశాభ్యుపగమే ప్రణవేన పేనరుక్త్యాపత్త్యా
పదైక వాక్యత్వాపత్త్యా గతార్థత్వాపత్త్యాచ “నారాయణాయస్మామ్”

ఇత్యధ్యహారాఽవశ్యమ్భూతేన తాదర్థ్య ప్రార్థనాయా ఏవ వాక్యార్థ తయా వక్తవ్యత్వాచ్చేతి. (౨౫)

ఉచ్యతే. శేషత్వాదిత్రయం వాక్యార్థ ఇతియుక్తమేవ. “పర గతాతిశయాఽఽధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వమేవయస్య స్వరూపం - సః-శేషః, పరః-శేషీ” ఇతిశ్రీభాష్యకారసూక్త్యనుసారేణ శేషత్వస్య నానాపదార్థ ఘటితతయా, “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదౌపరాం శస్యచతుష్ప్రకృతిలభ్యతయా, తద్గతాతిశయాధానాంశస్య సిద్ధేచతుర్థీ ప్రకృత్యర్థేవిషయత్వాఽస్యథానుపపత్తిబలలభ్యతయా, ఇచ్ఛాపేక్షయా విషయత్వాంశస్య ప్రకృతిప్రత్యయార్థసంసర్గత్వేన లభ్యతయా, ఇచ్ఛా పేక్షయా సాధ్యత్వరూప యోగ్యతాలక్షణశక్తివిశేషస్య ప్రత్యయస్య చాఽపరపద్యాస్యచ సంసర్గత్వేన లభ్యతయా, ఉపాదానార్హత్వరూప వ్యాపార విషయత్వాత్మక శక్తివిశేషస్యసిద్ధే అపరపదార్థేసాధ్యత్వాను పపత్తిలభ్యతయాయ ఇచ్ఛాంశస్యైవాఽసన్యలభ్యతయాచతుర్థీవాచ్య త్వేన శేషత్వరూపాపాధేరపదార్థత్వేనవాక్యార్థత్వసమ్భవాత్. ఉకా రాథాఽనన్యార్హత్వ విశిష్టశేషత్వ విశిష్టస్య మకారార్థస్య వాక్యార్థత్వ సమ్భవాచ్చ. శేషలక్షణ శ్రీభాష్యకారసూక్తా “ఉపాదేయత్వమేవ” ఇత్యత్ర ఉపాదానార్హత్వస్యైవసాధ్యత్వానుపపత్తిలభ్యార్థశ్చక్త్యేన ప్రత్యక్షబాధాఽనవకాశాచ్చ. (౨=)

(౧) “సపకాశీనరమేత” (౨) “ఈశ్వరాయనివేదితుమ్” (౩) “స్వము ద్విశ్యశ్రీమానితివదతివాగౌపనిషదీ” ఇత్యాద్యనుసారేణ భగవత్సాన్నిధ్య మే సకలజగజ్జన్మస్థితిలయనిమిత్తోపాదాన భూతతయా, చేతనస్యస్వభా గోద్దేశేనాపి ప్రవృత్తౌ సర్వశేషీభూత పరభోగమ్యూనతాప్రసజ్జేన, పార తస్త్వశబ్దస్య పరాధీనత్వవాచిత్యేపి “పరభోగోద్దేశేనైవ ప్రవృత్త్య

ర్న త్వం 'స్వభానః' ఇత్యేవంరూపస్య ఫలభోగే పరాధీనత్వస్య నిరుపాధిక
సాహార్దరానినో భగవత్సత్త్వసజ్జల్పస్య చేతనప్రవృత్తి సామాన్యఘన
షేష్య సాభావికసాహార్దరాప నిర్దేశకానుగ్రహేణ "అహమేవరక్షి
ష్యామి" ఇత్యేవంరూపసజ్జల్పవిరోధితయా, ఫలార్థభగవత్త్రిసా
దోద్దేశ్యకచేతనప్రవృత్తేర్భగవదీయచేతనరక్షణప్రవృత్తి ప్రతిబంధిత్యేన
కేవలపరభోగరూపచేతనోద్దేశ్యస్యా దృష్టద్వారకసాధనానుష్ఠానం
పరకీయమేవేత్యేవంరూపస్య ఫలసాధనానుష్ఠానే పరాధీనత్వస్యచ
ప్రకృతే పారతన్య శబ్దవివక్షితతయా, నమశ్చక్రైస్ స్వభోగోద్దేశ్యకప్రవృ
త్త్యనర్హత్వలక్షణస్య పరభోగం ప్రత్యదృష్టద్వారక సాధనానుష్ఠానా
నర్హత్వరూపస్యచ శక్తివిశేషస్య స్వసమ్బంధ నిషేధత్వరూపేణ ప్రతి
పాదనేప్రణవానవగతసమ్బంధ ద్వయవిరోధి నివర్తకతయా నమశ్చబ్ద
స్యానప్రసక్త ప్రతిషేధత్వానాపత్తేశ్చ. (౨౭)

స్వభోగోద్దేశ్యకప్రవృత్త్యనర్హత్వలక్షణస్య అదృష్టద్వారక
స్వరక్షణ ప్రవృత్త్యనర్హత్వరూపత్వస్యచ స్వసమ్బంధనిషేధాభ్యుపగమేనా
నప్రాపి ప్రత్యక్షబాధానవకాశాచ్చ. శేషకిజ్జ్వరశబ్దయోః పర్యాయ
త్వేపి ప్రణవేశేషప్రవృత్త్యనర్హత్వలక్షణస్వరూపతాదవస్థస్య తత్తీయ
పదేశేషప్రతిఫలీపధానలక్షణప్రతి తాదర్థ్యస్యచ ఐవక్షితతయాపాన
రుక్త్యానవకాశాచ్చ, పూర్వోక్తశేషత్వరూపస్వరూపఘోగ్యతావత్కై
జ్జ్వరఫలీపధానస్యాపి వాక్యార్థత్వసమ్భవాచ్చ. (౨౮)

"నారాయణాయస్మామ్" ఇత్యధ్యాపౌతకైజ్జ్వర్య ప్రార్థనా
యాః మహావాక్యార్థత్వేపి తత్ప్రాగ్భవోక్తేః కేవలభగవద్భోగార్థ
ప్రవృత్తిరూపంకైజ్జ్వర్యం భగవత్ప్రియతమత్వేన చేతనస్య పరమపు
రీషార్థ ఇత్యేవం సిద్ధోపాయ ఫలభూతకైజ్జ్వర్యప్రతిపాదనపవ తాత్ప
ర్యాత్, కైజ్జ్వర్యస్య వ్యజ్ఞార్థస్యాపి అర్థతః ప్రాధాన్య మాదాయ
కైజ్జ్వర్యం వాక్యార్థ ఇత్యుక్తేరుపపత్తేశ్చేతి. (౨౯)

ఇదమప్యధికరణం త్రిసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రాద్యం సూత్రం (ఇతుతానిత్యాది). ఇదంశబ్దేన ద్వివిధవాక్యార్థత్రయవిశిష్టవాక్యత్రయ స్వరూపేణ మూలమన్తః పరామృశ్యతే. (తాన్) ఇతి - స్వశబ్దేన అసాధారణ స్వరూపపరామర్శినా వాక్యత్రయాత్మక మూలమన్తః ఏవే త్యర్థోలభ్యతే. అవధారణేన పదైకవాక్యస్వైప మూలమన్తస్యా ఽష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వశ్చ, సతుమహావాక్యరూపస్యేతి, పూర్వ పక్షోవాచ్యవర్త్యతే. అనేనవాక్యత్రయపక్షే ప్రణవరాహిత్యేన అష్టాక్షరత్వ వివక్షాప్యపాస్తా.

(3౦)

(ఎట్టు త్తిరువత్తురమాయ్) ఇత్యత్ర అష్టాక్షరత్వసజ్జయ్యా, వాక్య త్రయపక్షే సప్తాక్షరత్వం మూలమన్తస్యస్యాత్; అత్రైవర్ణికానాం ప్రణవోచ్ఛారణాఽసమ్భవేన తేషామష్టాక్షరోచ్ఛారణముఖేనాఽఽకార త్రయ పరిజ్ఞానాఽ సమ్భవాదితిశబ్దాంతాన్యూనసజ్జయ్యా, వాక్యత్రయ పక్షే ప్రణవస్యా ఽష్టరత్రయాత్మకత్వేన మూలమన్తస్య దశాఽక్షరత్వం స్యాదితిశబ్దాంతా అధిసజ్జయిత వ్యావర్త్యతే. సప్తాక్షరోచ్ఛారణస్య కేవలలోకసజ్జయోక్త్యేన అత్రైవర్ణికముముక్షూణామపి ప్రణవసహితా ఽష్టాక్షరస్వరూపస్య మానసానుసంధానపూర్వక మాకారత్రయరూపా ఽర్థ పరిజ్ఞానసమ్భవాత్; త్ర్యక్షరస్యాపి సంహితాయా మేకాక్షరత్వ సమ్భవేన అష్టాక్షరత్వ సమ్భవాచ్చ. (తిరు) ఇత్యనేన ప్రణవసహితాఽష్టాక్షరాణాం వైదికత్వ ప్రయుక్తా పూజ్యతాసూచ్యతే. తేనస్తార్థాష్టాక్షరాణామనాదరణీయత్వం సూచితమ్.

(3౧)

అష్టాక్షరశబ్దః - హల్సంయోగేన తద్వియోగేనచ ఉచ్ఛార్య మాణై కాచపరః. (౧) “ఏకాక్షరాంద్విపవాంషట్పదాశ్చ” ఇతి వాక్యేన మన్తశేషస్య ద్విపదత్వోక్త్యాసూచితం మూలమన్తస్య పద త్రయత్వం వాక్యత్రయత్వపక్షేపి సాధయితుముక్తిమ్ (మూన్మపదమా

మూ,— (3౨) మూన్తపదముమ్ మూన్తస్థై చ్చిక్షుకితతు.

మూ;— (3౨) అతావతు - శేషత్వముమ్, పారతన్త్ర్యముమ్, కై జ్జుర్యముమ్”

యిరుక్కుమ్) ఇతి. “మూన్త” ఇత్యనేన, “పదశబ్దస్య కేవలయోగవృత్త్యాఽర్థగమకపరత్వే “ఏతద్వై నారాయణస్యాఽష్టాక్షరం పదమ్” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా ఏకపదత్వంస్యాత్, కేవలపరిభాషయా విభక్త్యన్తపరత్వే షట్పదత్వంస్యాత్, యోగరూఢ్యాశక్తపరత్వే చతుష్పదత్వంస్యాత్ ఉకారసంఖ్యోద్ద్యోతకమాత్రత్వాత్” ఇతిశక్తితన్యూనాధికసంఖ్యావ్యవచ్చేదోఽభిప్రేతం. (౧) “ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్” ఇత్యాది వాక్యషట్క నిర్దేశశైలీసిద్ధాఽవాన్తరవాక్యత్రయ వివక్షయా కేవలయాగికత్వమాశ్రిత్య పదత్రయత్వోక్తి సమ్యవాత్. (3౨)

ఇత్థం “తిరు” ఇతిపూజోక్తియుభేన స్మృతాఽష్టాక్షరసూచనేన “ఇదమేవాఽష్టాక్షరమ్” ఇత్యుక్త్యా వాక్యత్రయపక్షే అష్టాక్షరత్వసమర్థనేనచ పదత్రయత్వముపపాదయతి ద్వితీయసూత్రేణ, (మూన్తపదముమిత్యాదినా).

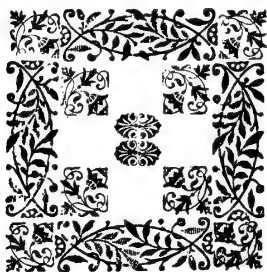
(మూన్తపదముమ్) ఇతిత్రిత్వసంఖ్యాయా విరోధద్యోతకాఽపి శబ్దేనచ “సతునారాయణాయేత్యేకపదమాత్ర మర్థగమకమ్” ఇతి సూచ్యతే. తథాచ “అర్థగమకత్వరూపకేవలయోగప్రవృత్తినిమిత్తమాదాయవాక్యమేవ అత్రపదశబ్దవివక్షితమ్” ఇతిభాషం. (33)

పూర్వోక్తరీత్యా ద్వాదశదూషణ్యావాక్యార్థత్రయాఽసమ్యవశంకాఽపరిహరతి తృతీయసూత్రేణ (అతావతిత్యాదినా).

(అతు) మూన్తస్థముమ్ ఇత్యర్థం. (ఆవతు) భవితుంయోగ్యమిత్యర్థం. శేషత్వం పారతన్త్ర్యం కై జ్జుర్యచ్ఛార్థత్రయం భవతీతి

యావత్. భవతీత్యనేన - సమ్యవతీత్యర్థకేన, పూర్వోక్తకీత్యా అర్థ
త్రయానమభినవశజ్ఞాపరిహారస్సూచ్యతే. శేషత్వమ్-పరగతాతిశయా
ధానేచ్ఛయా ఉపాదానాత్పరిమిత్యర్థః; పారతన్త్ర్యమ్-అదృష్టద్వారా
ఫలసాధనాననుష్ఠానే ఫలభోగేచ పరకీయత్వప్రయుక్తం పరాధీనత్వ
మిత్యర్థః; కైజర్యమ్-కిజరవృత్తిఫలోపధాన మిత్యర్థః. అత్రశేషత్వం
శబ్దమ్; పారతన్త్ర్యంకైజర్యశ్చ స్వసమ్మన్ నిషేధేన తాదర్శ్యప్రార్థ
నయాచ వ్యజ్య మిత్యనుసంధేయమ్. (౩౪)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
సప్రణవాష్టాక్షర సమర్థనంనామ
ద్వితీయాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
మూలమస్త్రే పదత్రయక్రిమ సమర్థనం నామ
తృతీయాధికరణమ్.

మూ;— (33) ఇతిల్ ముతల్ పదమ్ ప్రణవమ్.

పూర్వత్రమూలమస్త్రస్య పదత్రయాత్మకత్వం సాధితమ్. అథ తత్పదత్రయంక్రమేణవ్యాఖ్యాతుం పదత్రయక్రిమస్సమర్థతే. తత్రసంశయః; మూలమస్త్రస్థ పదత్రయస్యక్రిమస్సమ్భవతి నవేతి; తదర్థం ప్రణవస్యమస్త్రశేషాఽపేక్షయా ప్రాథమ్యం సమ్భవతినవేతి. తదర్థం ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వం సమ్భవతినవేతి. అక్షరత్రయస్యసర్వవేదసారాధికత్వం సమ్భవతి నవేతిచ. తురీయసంశయార్థమిదంవిచార్యతే; అకారాదివర్ణత్రయస్య వేదత్రయాదుగ్ధరణం సమ్భవతినవేతి. (౧)

తత్రపూర్వఃపక్షః—

మూలమస్త్రస్థ పదత్రయస్య క్రమోనోపపద్యతే. వేదవాక్యానాం తత్రత్యపదానామినచ క్రమస్య స్వాభావికత్వేనాఽమూలకత్వాత్. స్యాదేతత్; ప్రణవస్య అభ్యర్థితత్వేన ప్రథమోపాదానముపపద్యతే. నచాఽప్రయోజకత్వమ్. వేదస్థవాక్యపదసముదాయస్యైవ స్వాభావ్యాఽఽధ్యయన విశ్వభ్యాపితత్వేన(౧)“సమిధోయజతి” ఇత్యాది విధిక్రిమస్యాఽనుష్ఠాన క్రిమనియామకత్వేన సప్రయోజకత్వవత్, అభ్యర్థితత్వసూచకత్వేన ప్రణవప్రథమోపాదాన ప్రయోజనస్య సమ్భవతస్త్రాగోయోగాత్. అభ్యర్థితత్వస్యాప్రణవస్య వేదత్రయసారభూతాఽకారోకారయకారాత్మకత్వేన ప్రమాణసిద్ధత్వాత్

ఇహమభ్యర్థితత్వేన ప్రథమోపాత్తస్య ప్రణవస్యాఽనన్యార్హశేషపుత్త్యర్హత్వ లక్షణస్వరూపపరతయా, నమశ్శబ్దస్యాఽప్యనన్యార్హతః

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రే పదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౧౯౯

ఘటకాన్యాంశస్య విశిష్టోక్తిముఖేన తత్పరతయా, తస్య స్వరక్షణాన్వ
యోనర్హత్వరూపస్వరూపపరతయోచ “స్వరూపముమ్, స్వరూపానురూ
పమానప్రాప్యముమ్” ఇత్యనుగ్రహీతరీత్యా నమశ్శబ్దే నారాయణశబ్ద
య్యోక్తేతు హేతుమద్భావాపన్నార్థ ప్రతిపాదకతయా పదత్రయక్రమ
ఉపపద్యత ఇతి; (3)

ఉచ్యతే; - అస్తు, అభ్యర్హితస్య ప్రథమోపాదానమ్. ప్రకృతేతుప్ర
ణవస్యాభ్యర్హితత్వే మానాభావః. తస్య అకారాద్యాత్మికత్వే మానాభా
వాత్. స్వరాదిసూత్రే “స్వరాదిర కృతిగణః” ఇత్యుక్తివివరణావ
సరే “ఓమితి-అక్టీకారే, బ్రహ్మణిచ” ఇత్యన్వయరూపై కార్థశక్తైకపద
త్వేన ప్రణవస్యశాబ్లికైః పఠితతయో మూలమస్త్రస్థ ప్రణవస్య బ్రహ్మపా
చిత్యేనాన్వయపత్తేః. నచ వినిగమనావిరహాః; అనేకార్థశక్తౌ నేకపద
త్వేన వాక్యత్వకల్పనాపేక్షయా ఏకార్థశక్తైకపదత్వకల్పనస్య జ్యాయ
స్తాత్. నమశ్శబ్దేపి నమనరూపై కార్థశక్తైకపదత్వ కల్పనస్యైవ తథా
త్వాచ్చ. నమసోఽఖిల్లత్వేపి మకారానువజ్ఞ కల్పనావిరహాచ్చ. అన్య
థాప్రణవనమసోర్వాచ్యద్వయత్వ కల్పనాపత్తేశ్చ. నమసః ఫలసాధన
పారతన్త్ర్యరూపవ్యాద్యయత్వకల్పనాప్రసక్తాచ్చ. “అస్మి” ఇతి
పదానుస్థగ్గ ప్రసక్తాచ్చ. నారాయణపదేపి మకారానువజ్ఞప్రసక్తాత్.
“స్యామ్” ఇత్యధ్యాహార పత్తేశ్చ. మస్త్రస్యవాక్యత్రయత్వ కల్పనా
పాతాచ్చ. “మ-మసినస్యామ్” ఇతితురీయ వాక్యకల్పనాప్రసక్తాచ్చ.
తస్యవాక్యస్య పారతన్త్ర్యద్వయనిషేధ ప్రార్థనాపరత్వాపాతాచ్చ.
“ఓంనమోనారాయణాయ” “నమోస్తు” ఇత్యేకరూపక్రియాసమ్భవే,
“అస్మి, స్యామ్” ఇతివిరూపక్రియాద్వయకల్పనాయా అసమ్భవాచ్చ. “మ-
మసినస్యామ్” ఇత్యపివిరూపక్రియాపాతాచ్చ. ఇత్తద్వాదశబ్దదూషణీ
ప్రసక్తేన “ప్రత్యగానస్తమ్” ఇత్యాదిఖిల్లోక్తౌ కారాద్యాత్మకత్వాభ్యుప
గమేన ప్రణవస్యస్వరూపపరత్వస్య ప్రమాణకార్యస్యాపృథ్వ్యుచ్యయ,

మాత్రత్వాచ్చ. అతోభగవచ్ఛబ్దస్య అక్షరచతుష్టయాత్మో త్వేనా
 ఒర్థచతుష్టయ పరత్వస్య సామాన్యకత్వేపి, పౌండ్రణ్యపూర్తిపరత్వేనమత్వ
 ధీయాత్మ్యే స్వాద్యస్యవత్ మూలమస్తస్థ పదత్రయస్య పదైకవాక్య
 త్వేనసాద్యస్యమ్. (౪)

నచ, పూర్వాధికరణే వ్యాకరణత్వసమర్థనవిరోధః; ప్రణ
 వస్య అక్షరత్రయాత్మకత్వం వినాపథ్యాత్వాసిద్ధిరితివాచ్యమ్. త
 దధిఃరణపుత్వాద్యమక్షరత్రయాత్మకత్వముపజీవ్య పూర్వాధికరణే సప్రణ
 వస్యైవమూలమస్తస్థాఒష్టాక్షరత్వపదత్రయత్వయోస్సమర్థితత్వాత్.

ఇథేంప్రణవసమసాన్యస్వరూపపరత్వాసమ్భవేన మూలమ నస్థ
 పదత్రయస్య హేతు హేతుమద్భావాపన్నాఒర్థపరత్వాభావాత్ నతత్త్రిమ
 ఉపపద్యతే. అస్తువాప్రణవస్య త్యాత్మకత్వమ్, తథావినాభ్యర్థితత్వసిద్ధిః.

నచ, (౧) “భూరితిఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదిశ్రుతిబలాత్
 (౨) “అకారశ్చాస్యకారశ్చ” ఇత్యాదిశ్రుతిబలాచ్చ అకారాదివర్ణ
 త్రయస్య వేదత్రయోద్ధృతత్వే (౩) “ఓజ్ఞారశ్చానశ్చైశ్చ” (౪) “ఓజ్ఞా
 తప్రభవావేదాః” ఇత్యాద్యర్థపాదాత్స్థిర్ధిరితివాచ్యమ్. అక్షస్య
 స్థాఒకారాదివర్ణత్రయస్య అద్రవ్యాద్యేదవాక్కాత్, మృదాదిభ్యో
 ఘటాదేరివోత్పత్త్యసమ్భవేన శ్రుతిస్తోత్పత్త్యోర్వౌత్థననాదీవ్యా వదన
 దర్శనాదమాత్రత్వే అనభ్యర్థితత్వాత్. (౨)

నచ, వేదత్రయస్య అకారాద్యాత్మనా పరిణామాసమ్భవేవేచతు
 ర్ముఖస్య వేదత్రయా విర్భావానంతరం వ్యాహతిక్రయస్య, తదావిర్భా
 వానంతరం ప్రణవస్యచాఒఒవిర్భావస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతివ్యా
 హతి త్రయస్య ప్రణవస్యచ వేదాంతర్భావ భగ్నప్రజ్ఞాత్. సన్యదావి
 ర్భూతస్య సునరావిర్భావోక్తా ప్రయోజనాభావాచ్చ. “యద్యేదాదా

స్వరసిప్రోక్తి” ఇత్యాదిశ్రుతి స్మృతిబలేన చతుర్ముఖస్యాపి ప్రణవా విర్భావానంతరమేవ వేదావిర్భావస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౮)

నచ, విధింవిना స్తుత్యాలుమ్భనశ్చవిना అర్థవాదత్వాసమ్భవః.

(౧) “యముక్త్యాముచ్యతేయోగీ” ఇత్యాదిసార్థకప్రణవానుసంధాన ఫలవిధిశేషతయా “ప్రత్యగానన్తమ్” ఇత్యర్థవాదేనబ్రహ్మపరత్వేన ప్రశస్తస్య ప్రణవస్య, (౧) “తానేకీధానమభరత్” ఇత్యకారాద్యాత్మక తోవ్యక్తేః, వర్ణాంతరసమానాకృతిభూతసంస్థిత్యైకే దేశపరత్వ సమ్భవేనా ౭ర్థత్రయశక్త స్వతస్త్వ నిర్ణత్రయరూపత్వే మానాభావాత్. (౯)

నచ - భూరిత్యాదేర్థవాదత్వేపి ప్రణవప్రశంసాసిద్ధిరవికలేతి వాచ్యమ్. ఏతావతా ప్రణవోచ్ఛారణస్య బలవదనిష్ఠాననుబంధస్థసాధ సత్వలాభేపి ప్రణవస్యవేదాదప్యభ్యుత్థితత్వే మానాభావాత్. (౧౦)

నచ-దధిపూర్ణపాత్రత్రయాదుద్ధృతస్య నవసీతస్యేవ, వేదత్రయా దుద్ధృతస్యప్రణవస్య వేదసారత్వసిద్ధిరితి వాచ్యమ్. తక్రాదిమిత్రదధ్య పేక్షయా నవసోసీతోత్పన్నస్య ప్రత్యక్షత్వేన తస్య తదపేక్షయాసారత్వ సమ్భవేపి, ప్రణవస్యవేదత్రయాదుద్ధరణోక్తిమాత్రేణ సారత్వాన్సిద్ధేః. అసారాంశస్యాభ్యుద్ధరణసమ్భవాత్; మూర్తపైవ మూర్తాదుద్ధరణస్య రక్తివ్యతయా, అమూర్తవేదత్రయాదిమూర్తప్రణవోద్ధరణస్య వేదత్ర యాన్తగ్గతవశస్య పృథగ్గానరూపత్వేన “ఇషేత్వా” ఇత్యాద్యన్తగ్గతే కారాదేరివ పృథగ్గానమాత్రేణప్రణవస్యసారత్వాన్సమ్భవాచ్చ. (౧౧)

యద్యపి, మూలమస్త్రే ప్రథమోపాదానబలాదేవ ప్రణవస్యసర్వ శబ్దాభ్యుత్థితత్వం యుక్తంవక్తుమ్. తథాపి, తావతాపి ప్రణవోచ్ఛారణమాత్రేణ అతిశయితాదృష్ట లమ్భకత్వరూపస్య సర్వవేదాన్పేక్ష యాప్రాశస్త్యస్య సిద్ధత్వేపి, వ్యాఖ్యానక్రమనియామక ప్రథమోపాదాన ప్రయోజకప్రాశస్త్యాన్సిద్ధిః. ప్రథమోపాదానస్య ప్రాశస్త్య

ప్రయోజకత్వమ్, వేదేపూర్వపూర్వవాక్యస్య ఉత్తరోత్తరవాక్యాపేక్ష
యాభ్యంతత్వస్య వైదికసమ్ప్రదాయసిద్ధత్వాభావాత్, బాధితశ్చ.

ఇత్థం ప్రణవప్రాధమ్యమానాభివాత్ పదత్రయక్రిమోనోప
పద్యతఇతి. (౧౨)

అత్రాయంసిద్ధాంతః:-

యదుక్తమ్-ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వేమానాభావః; బ్రహ్మ
గూపైకార్థ శక్తైకపదత్వస్యాఽపిసమ్భవాత్; ద్వాదశదూషణీ పరి
హారాయ మూలమస్తస్య విభక్తిస్తరూపపదత్రయాత్మకత్వస్యైవ
న్యాయ్యత్వాచ్చ. అతోభగవచ్ఛబ్దస్యాఽర్థచతుష్టయబోధకవర్ణ చతుష్ట
యాత్మకతయా ప్రమాణసిద్ధస్యాపి, పాక్ష్య పరతయామత్వర్థీయాస్త
శబ్దరూపత్వేస్వరస్యవత్, మూలమస్తస్యాపి అర్థత్రయశక్తపదత్రయ
రూపత్వేవస్వరస్యమితి. (౧౩)

తత్ర మానాభావస్తానదయుక్తిః. ఆధర్వణోపనిషది మూల
మస్త్రోద్ధారప్రకరణే “ప్రత్యగానన్తమ్” ఇత్యాదిభిజ్ఞే “అకారోకార
మకార ఇతి, తానేకధానమభరత్తదేతదోమితి” ఇతిప్రమాణస్య జాగ
రూకత్వాత్; నచ, ఏకార్థశక్తైకపదత్వేనాప్యుపపత్తిః; తటస్థప్రమాణ
భూత శాబ్దికవ్యవహారాపేక్షయా, మస్త్రోద్ధారప్రకరణస్థవచనస్యైవ
మూలమస్తస్థ ప్రణవస్వరూపనిర్ణాయక ప్రమాణత్వేనగ్రాహ్యత్వాత్; *
నహివచన విరోధేన్యాయః ప్రభవతీతన్యాయేన ఏకార్థశక్తైకపదత్వ
కల్పనాలాఘవాదిన్యాయానా మనాదరణీయత్వాత్. (౧౪)

కీఞ్చ, మూలమస్తస్థ ప్రణవస్యబ్రహ్మమాత్రపరత్వే తద్వైయ
ర్థ్యమ్. నిరతిశయబ్రహ్మత్వరూప బ్రహ్మత్వస్య ప్రవృత్తినిమిత్తత్వే
తస్యనారాయణపదయోగవృత్త్యా విశిష్టసిద్ధ్యా, దేవతా విశేషత్వస్య
నిమిత్తత్వే తస్యప్రసిద్ధరూఢ్యాసిద్ధ్యా, ఓతత్వాదిరూపవృత్తత్వస్తర

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రే పదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౦౩

సిద్ధార్థస్యనిమిత్తత్వే తస్యాపి నారాయణపదవ్యుత్పత్తిబలేన సిద్ధ్యాచ
 ఘక్తవ్యార్థవిశేషాఽభవాత్. (౧౫)

అపిచ-ప్రణవనారాయణపదయోః పదైకవాక్యత్వే, “సమఓమ్
 నారాయణాయ” ఇతిమస్త్రవిన్యాసాపత్తిః. ప్రణవనమసాః ఏవరణ
 వివరణేభావాఽనభ్యుపగమేన, అస్మద్రీత్యా క్రమోపపాదనాఽసమ్భ
 వాత్; ప్రణవనమసాశ్చేషత్వ పారతస్త్వరూప స్వరూపపరత్వాఽ
 భావేన, అస్మద్రీత్యాప్రణవనమసాః నారాయణపదస్యచ హేతుహేతు
 మద్భావాపన్నార్థకత్వాభావేన, నారాయణ పదచారమ్యోపపాదనా
 సమ్భవాచ్చ; త్వద్రీత్యాప్రణవస్య నారాయణవిశేషణ, సమర్పకతయా
 సామానాధికరణ్యేనబోధాయ “ఓంనారాయణాయ” ఇత్యేవవిన్యా
 సాచిత్యాచ్చ. (౧౬)

అన్యచ్చ-ఏవంసతినమశ్శబ్దస్యాపి “నారాయణాయనమః” ఇత్యే
 వంచారమ్యావత్ప్రార్థారా; సమశ్శబ్దబోధ్యనమసక్రియానారాయణ
 కిర్లకీత్వేన తదన్వితత్వాత్. (౧౭)

ఇతరచ్చ;-పూర్వోక్తద్వాదశదూషణ్యాం ప్రణవస్త్రికార్థశక్తై
 కపదత్వ కల్పసేలాఘవమితి, ప్రథమదూషణంతావదయుక్తిమ్. పర
 మపురుషార్థహేతు భూతాఽర్థపశ్చక జ్ఞానజనకత్వలక్షణమస్త్రశబ్దయో
 గార్థపూర్తిలమ్భకతయా, మన్రోద్ధారనచనసిద్ధ వాక్యత్రయాఽభ్యుపగ
 మస్త్రిమజ్ఞాయస్తాత్. ఏతేన సమశ్శబ్దస్యాపివకార్థశక్తైకపదత్వకల్పన
 లాఘవమితి ద్వితీయదూషణమప్యపాస్తమ్; “సహివచనవిరోధ” ఇతి
 న్యాయవిరోధాత్. (౧౮)

కిచ్చ, “అహమపినమమ, భగవతేవవాఽహమస్మి” ఇత్యాది
 వివరణశుతివిరోధః. అశువనమకారముష్యహం త్రతీయదూషణః
 సముక్తిమ్, ప్రామాణ్యే త్వాత్.

అపిచ, “సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్” ఇతివచనేన, “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్” ఇత్యాద్యవగతార్థపశ్చక్ ప్రతిపాదకత్వాఽవశ్యమ్భావేన, మూలమన్తస్థప్రణవస్య త్రాత్మకత్వమేవన్యాయమ్; అతఏవ ప్రణవనమస్యః వాక్యద్వయత్వకల్పనాపత్తిరస్మన్తత ఇతి, తురీయదూషణమపి ప్రత్యుక్తమ్. సర్వవేదసజ్గ్రహత్వాయ తస్యాఽవశ్యకత్వాత్. వాక్యత్రయత్వాభావే, “మన్తాణాం పరమోమన్తః” ఇతి మన్తశబ్దయోగార్థపూర్తివచనవిరోధః. అతఏవఫలసాధన పారతన్యరూపార్థద్వయకల్పనాపత్తిరితిపశ్చమదూషణమపి ప్రామాణికత్వాత్ప్రత్యుక్తమ్. (౧౯)

ఇతరచ్చ; వాక్యత్రయత్వేనాఽర్థపశ్చక్ ప్రతిపాదకత్వాభావే, మూలమన్త సమాఖ్యావిరోధః. అతఏవ “అస్మి” ఇతిపదానుషజ్గప్రసజ్గ ఇతిషష్ఠదోషాపిప్రత్యుక్తిః. (౨౦)

ఏతచ్చ; “యద్వేదాదాస్వరః ప్రోక్తోవేదాన్తేచ ప్రతిష్ఠితః” ఇతిశ్రుత్యావేదాద్యన్తానుసంధానస్య ప్రణవప్రశంసార్థముక్తస్య, “దృష్టే సమ్భవతి” ఇతిన్యాయేన వేదాఽధ్యయనారమ్భసమాప్తోః నియమాఽదృష్టానువిద్ధ సర్వవేదపరమతాత్పర్య విషయాభూతాఽథాను సన్ధానరూపదృష్టప్రయోజనసమ్భవే తత్త్వాగోనయుజ్యతే. తతఏవనారాయణపదేపి మకారానుషక్తో న సప్తమోదోషః; న్యాయానుగృహీతశ్రుతిసిద్ధత్వాత్. (౨౧)

ఇదశ్చ; (౧) “బ్రహ్మణఃప్రణవం కుర్యాదాదావన్తేచ సర్వదా | సవత్యనోఽజ్ఞాతం పూర్వం పరస్తాచ్చవిశీర్యతే” ఇతివచనే, [బ్రహ్మణః] వేదస్య, [ఆదా] అధ్యయనారమ్భే, [అన్తే] అధ్యయనసమాప్తే, [సర్వదా] నకేవలమ్ ఏకశాఖాఽధ్యయనారమ్భసమాప్తోః; అపితు తత్తత్పశ్చ తత్తదనువాకతత్తద్దేశకతత్తత్ప్రశ్నాధ్యయనారమ్భసమాప్తికాలే సర్వస్మిన్, [పూర్వమ్] ఏకవేదాధ్యయనారమ్భకాలే, [అనో

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రేపదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౦౫

జ్యోతమ్” “ఓమ్” ఇతిసక్రహేణాననుసంహితార్థకమ్, [[బ్రహ్మ] వేదః, [[సవతి]-వేదస్యవిస్తృతత్వేనాతివిలంబిత భిన్న భిన్నజ్ఞానవిషయార్థకంభవతి. [పరస్తాత్] ఏకవేదాధ్యయనసమాప్తికాలే, అనోజ్యోతంబ్రహ్మ, [విశీర్యతే] పూర్వవత్. ఇత్యేవమర్థస్యవివక్షితత్వేన, ప్రణవస్య అక్షరత్రయాత్మకత్వం సర్వవేదసారత్వశ్చ సిద్ధమ్.

ప్రణవోచ్ఛారణం వినావేదాధ్యయనారమ్యసమాప్త్యోఽప్రత్యవాయురత్వాదక్లేకారే దృష్టసమ్భవన్యాయవిరోధాత్. నచ “వేదార్థజ్ఞానం వినాప్రణవోచ్ఛారణ మధ్యయనారమ్య సమాప్త్యోఽసమ్ప్రదాయసిద్ధంభజ్యేత” ఇతివాచ్యమ్. “హరిరోమ్” ఇతి హరిశబ్దవిశిష్టప్రణవోచ్ఛారణనైవవాదధ్యేతృసమ్ప్రదాయసిద్ధత్వేన, తత్ర(౧) “వేదేశ్వరైర్వైరహమేవవేద్యః” (౨) “హరిఃపరాయణంపరమ్” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా “హరిరేవసర్వ వేదప్రతిపాద్యః” ఇత్యభిప్రాయేణ, (3) “మజ్జశాదీనిమజ్జశమధ్యాని మజ్జశాంతానిశాంతానిప్రథస్తే, అధ్యేతారశ్చ సిద్ధార్థాయథాస్యః” ఇతిమహాభాష్యవచనప్రమాణ్యాత్, (౪) “స్తోతోయచ్చతిశోభనమ్” ఇత్యుక్తరీత్యా మజ్జశార్థం హరినామ్నాభగవత్సరణవత్, “ప్రణవార్థేవసర్వవేదార్థః” ఇత్యభిప్రాయేణమజ్జశార్థం జ్ఞాతృభిస్సక్రహేణ సర్వవేదసారాగ్రానుసంధానసమ్భవేషి, బాలైరపిహితైషివచనానుసారేణ (౫) “సవాగ్విస్సగ్జనతాఽఘవిష్ణవః” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా మజ్జశార్థం హరినామోచ్ఛారణవదేవ, సర్వవేదాంతసారార్థపరతయా త్రయీసారస్య ప్రణవస్య ప్యుచ్ఛార్థణోపపత్తేః ఏతేన “స్యామ్” ఇత్యధ్యాహారాపత్తిరిత్యస్తమదోషోఽప్యపాస్త్యః. (౨౨)

అదశ్చ “అకారోనైసర్వావాక్” ఇతితాదాత్మ్యం మూలమూలిభాసకృతమ్. అతఏవ “తస్యప్రకృతిలీసస్య” ఇతిప్రణవప్రకృతి

(౧) గీ-౧౫-౧౫.

(౨)

(3) ఉహాభాష్యమ్.

(౪) ఐ-పు-౧-౭-౭౮. (౫)

త్వమకారస్య శ్రూయతే; “ఓక్ష్కారప్రభవావేదాః” “ప్రణవాద్యాస్తథావేదాః” ఇత్యాదిచస్మర్యతే. సర్వవేదమూలభూత ప్రణవప్రకృతిభూతస్య సర్వవాఙ్మూలత్వోపపత్తేః. ప్రణవాఽకారయోర్మూలత్వశ్చ వ్యాఖ్యేయత్వమేవ; ప్రణవవేదయోః, అకారప్రణవయోశ్చ అద్రవ్యయోరుపాదానోపాదేయభావాఽసమ్భవేన మృద్ధుటయోరివముఖ్యతాదాత్మ్యాఽసమ్భవాత్. తస్మాత్, “అకారోవై సర్వావాక్” “వాఙ్మయంప్రణవంసర్వమ్” ఇతిసామానాధికరణ్యమ్, ఏకార్థత్వనిబద్ధనాఽభేదోపచారాదేవ. (౨౩)

అతపవ (౧) “ఓక్ష్కారప్రభవం సర్వంజగత్త్వావరజ్జలమమ్” ఇత్యుక్తత్ర, (౨) “వేదశబ్దేభ్యఏవాదోదేవాదీనాశ్చకారసః” ఇత్యుక్తిరిత్యా అథానుసంధానద్వారకమేవ ప్రభవత్వంవివక్షితమ్. ప్రణవార్థం బుద్ధ్వా తస్యవిస్తరేణ బుబోధయిషయావేదస్య ప్రవృత్తత్వాత్; వేదవాక్యార్థజ్ఞానస్య తత్తచ్ఛబ్దార్థస్పృహేతుభూత తత్తత్పదప్రవృత్తినిమిత్తజ్ఞానరూపత్వాచ్చ. అన్యథాస్థావరజ్జలమరూపద్రవ్యస్య ఓక్ష్కారరూపాఽద్రవ్యస్యచ ఉపాదానోపాదేయభావానుపపత్తేచ్చ. (౧) “ఓక్ష్కారప్రభవాస్సర్వరాః” ఇత్యుక్తస్వరశబ్దేన, “యచ్చాన్యదపివాఙ్మయమ్” ఇత్యుక్తముపబృంహణజాతం వివక్షితమ్. తస్యతత్ప్రభవత్వశ్చ, వేదవాక్యార్థజ్ఞానద్వారకమ్; ప్రణవార్థం బుద్ధ్వావిస్తరేణ తద్బుబోధయిషయావేదప్రవర్తనవత్, వేదార్థంబుద్ధ్వా విస్తరేణ తద్బుబోధయిషయా ఉపబృంహణస్య ప్రవృత్తత్వాత్. (౨౪)

ఇత్థం వాఖ్యానవాఖ్యేయభావస్యాఽభిప్రేతత్వాదేన, “తస్మాత్ప్రణవమభ్యసేత్” ఇతిహేతుహేతుమద్భావోపి యుజ్యతే. వ్యాఖ్యేయార్థ మననస్త్వేవ వ్యాఖ్యానఫలత్వేన ప్రణవస్య సర్వాపేక్షయా వ్యాఖ్యేయత్వాత్. తదర్థవసనదామస్తస్య ఇతిహివక్తుంయుక్తమ్. అన్యథా

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రపదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౦౭

ప్రణవస్వరూపమాత్మోచ్చారణానుప్రిప్సితక్షాయాం, “వాఙ్మయంప్రణవం సర్వమ్” ఇత్యుక్తితాదాత్మ్యస్య “తస్మాత్” ఇతిహేతుత్వేన నిర్దేశస్యచానుపపత్తే. ఏతేనమస్త్రస్య వాక్యత్రయత్వ కల్పనాపత్తిరితి సమమదోషోఽసిరస్త్రితి. (౨౧)

(౧) “సమస్తశబ్ద మూలత్వాదకారస్య స్వభావతః! సమస్తవాచ్య మూలత్వాద్బ్రహ్మణోపి స్వభావతః || వాచ్యవాచక సమ్బంధస్తయో రథాత్పత్రియతే” ఇతివచనే అకారస్యసమస్తశబ్దమూలత్వలక్షణాత్స్వభావాత్, సమస్తవాచ్య మూలత్వలక్షణాద్బ్రహ్మణస్వభావాదపితయోరకారబ్రహ్మణోః ప్రసిద్ధోవాచ్యవాచకభావోనస్తస్వభావాత్పత్రియతఇతి స్వభావవిశేషేణ సమ్బంధవిశేషస్య ప్రతీయమాంత్యంసాధ్యతే. అత్రస్వభావద్వయేనవాచ్యవాచకభావసమ్బంధః ప్రతీతోభవతీతిసిద్ధవద్దుక్తిరనుమానస్యసార్వజనీనత్వజ్ఞాపనాయ; అత్ర “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇత్యనేన, అకారస్య వ్యాఖ్యానస్య వాఖ్యేయార్థనిర్ణయార్థత్వేన సర్వవేదాస్తసారాథ్యత్వం, బ్రహ్మణోపి సర్వకారణత్వం *జన్మాదిసూత్రేజగత్కారణత్వస్య బ్రహ్మత్వరూపసర్వోత్కర్షణాపకత్వేననిర్దేశాత్ “సమస్తవాచ్యమూలత్వాత్” ఇత్యనేనవివక్షితమ్. “బ్రహ్మణః” ఇతిఙదమ్ “వేదే భూరిప్రయోగాచ్చ” ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణభగవత్పరమ్. తథాచ, అకారస్యసర్వోత్కర్షణార్థకత్వాత్, నారాయణస్య సర్వోత్కర్షణస్వరూపత్వాత్, అకారోనారాయణవాచకః ఇతిలభ్యతే ఇతివాక్యార్థః. (౨౨)

ఇథమస్మిన్వచనే సమస్తశబ్దమూలత్వస్యనిర్దేశాత్, సర్వవేదసజ్జిహ్వస్యప్రణవస్య అకారాద్యక్షరత్రయాత్మకత్వం సర్వవేదసారత్వశ్చ సిద్ధమ్; ఏతేనతురీయవాక్యకల్పనాపత్తిరితిదశమదోషోఽపిదూరీకృతః. “యథాస్థాతుంయోగ్యం, తథాస్యామ్” ఇత్యుక్తౌ, “యథాస్థాతుమయోగ్యస్తథానస్యామ్” ఇత్యన్యాప్యవశ్యేనక్తవ్యత్వాత్. (౨౩)

‘అపరశ్చ “భూరితి ఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదిశ్రుతో “ఋగ్నిరేతం యజుభిరన్తరితం సామభిర్భుక్తాలోకమున్నీయతే” ఇతివేదాన్తప్రక్రియయా ఋగ్యజుస్సామముఖేన భూభువస్స్వర్లోకానాం ప్రాప్య త్వేన ప్రధానతయా వ్యాహృతిత్రయస్య వేదత్రయాఽపేక్షయా సారత్వేనా విర్భావమభిధాయ, మకారార్థనిష్కృప్త జీవసామాన్య స్వరూపాపేక్షయా లుప్తచతుర్థ్యంతాఽకారేణ నిరుపాధికిరక్షకత్వేన తాదృశశేషిత్వేనచ భగవతోఽప్రతిపాదనేన, సాక్షాత్పరమప్రాప్యతయా భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకస్య ప్రణవస్యైవాఽక్షరత్రయాత్కస్యవ్యాహృతిత్రయాపేక్షయాపి సారత్వేనాఽవిర్భావమభిధాయ, “సంహితాయామ్” ఇత్యనుశాసనానుసారేణ సన్ని వివక్షయా ఏకాక్షరత్వమప్యభిహితమ్. (౨౦)

ఇదశ్చ వాక్యమ్, “అకారశ్చాప్యకారశ్చ” ఇత్యాదిస్తోత్రోపబృంహితమ్. [నిరబృహత్] సారత్వేనప్రాచీకశదిత్యర్థః; “భూభువస్స్వరితీతచ” ఇతి ఏకైకస్మద్వేదాదేకైకవ్యాహృతేస్సారత్వేనావిర్భావం సూచయితుమ్-ఇతిశబ్దావృత్తిః. తథాచత్రివారమితి శబ్దమనుషజ్య, భూరితి, భువఇతి, సువరితిచ వేదత్రయాన్నిరబృహదిత్యర్థః. ఏతేనతురీయవాక్యస్య పారతస్యద్వయ నివృత్తి ప్రార్థనాద్వయపరత్వాపత్తిరిత్యేకాదశదూషణమప్యసాస్తమ్. (౨౧)

ప్రణవేన భగవతోజీవాపేక్షయా రక్షకత్వశేషితోక్త్యా నమశ్శబ్దే సమృద్ధసామాన్య షష్ఠీశ్రుత్యా స్వరక్షకత్వ స్వశేషిత్యరూపసమృద్ధద్వయసౌఖ్యే నిషేధ్యతయా సమృద్ధద్వయాఽన్తర్హితోక్తౌ, తదుభయ నివృత్తిప్రార్థనాయామి దార్ధ్యార్థమవశ్యవత్తవ్యత్వాచ్చ. దూషణాన్తరశ్చ “ఆద్యన్తత్యగ్నిక్షరం బ్రహ్మ త్రయీయత్రప్రతిష్ఠితా । సగుహోన్యస్త్రివృద్వేదోయస్తంవేదసవేదవిత్” ఇతి స్మృతివచనే-అక్షరత్రయాత్మక ప్రణవరూపవేదస్య వ్యాఖ్యేయార్థ, నిర్ణయవిశ్రాంతత్వం

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రేపదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౦౯

వ్యాఖ్యానేఅభిప్రత్యాయప్రతిష్ఠాత్వేనహేతునా వ్యాఖ్యేయత్వలక్షణా
ద్యతోవైకత్యా “త్రిరూపేణవర్తతే” ఇతిత్రివృత్ - త్రిరూపఇత్యర్థః. [సః] సర్వ
వేదప్రతిష్ఠాత్వేనశ్రుతం, [త్రివృద్వేదః] ప్రణవరూపోవేదః [అన్యః] గుహ్యం
లోకవిలక్షణోగుహ్యం, ఇతిసర్వగుహ్యతమతోవైకత్యా, ప్రణవార్థవిదః
సర్వవేదార్థవితోవైకత్యాచప్రణవస్యసర్వవేదసారార్థసజ్జిహత్వం స్పష్టమ్.

ఇత్థం - విరూపక్రియా ద్వయాపవృత్తిర్విధినిషేధయోరితిద్వి
విధం ద్వాదశదూషణమపి దూరోత్సారితమ్. దూషణాస్త
రశ్చ; - “ఆయనారాయణాయనమః” ఇతి ఉపపదవిభక్త్యాశ్రయణేన
పదైకవాక్యత్వాభ్యుపగమే, అర్థపశ్చకపరత్వాభావేన సర్వవేదసారసజ్జి
హత్వభజ్జప్రసక్తాత్, వ్యత్యాసద్వయేన మస్త్రవిన్యాసపక్షేః, విభక్తి
వైయర్థ్యాపక్షేః, “ఆయోవనమః” ఇతి అనన్వయేన పదైకవాక్యత్వేనత్యు
కారానన్వయాపక్షేః, “భగవతపవాహమస్మి” ఇత్యాదిశ్రౌతవివ
రణవిరోధాపక్షే శ్చ ద్వివిధవిరూపక్రియాద్వయావశ్యమృవాత్.

తస్మాత్, భగవచ్ఛబ్దే షాడ్గుణ్యపూర్తిరూపప్రసిద్ధార్థస్యాపివా
చనికత్వేన అక్షరచతుష్టయాత్మకతయా అప్రసిద్ధాఽథా నైరపరత్వస్య అ
భ్యుచ్చయమాత్రత్వేపి, ప్రణవేఅక్షరత్రయాత్మకత్వనై యవచనికతయా
అసన్యార్థశేషత్వరూపస్వరూపపరత్వనై యప్రసిద్ధార్థతయాచ అభ్యుచ్చ
యేనాఽథా నైరపరత్వం నమూలమస్త్రప్రణవస్య మూలమస్త్రస్య చేతి
సిద్ధమ్. అతపవ మూలమస్త్రస్థయోజనాభేదానాం వాచనికత్వేపి
సదోషః. మన్రోద్ధారశ్రుతిప్రాబల్యేన మూలమస్త్రసమాఖ్యాదిబలే
సచ వాక్యత్రయాక్షరత్రయనై యజ్ఞాయస్తాత్. (3౨)

అతపవ “భూరితిఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదౌ అర్థవాదత్వ
మనవకాశపరాహతమ్. వేదవ్యాహృతిప్రణవానాం స్వరూపపర్యా
లోచనేన, సార సారతర సారతమత్వా విర్భావస్య వివక్షితత్వాత్. ప్రణ
వస్య వర్ణాంతరసమానాకృతిభూతవర్ణైకదేశానాదాయ త్రయాత్మకత్వ

ఇచ్చి వర్ణాంతరాజ్యేహోపాదాయ, శ్రుతి స్మృతిమనమ్భరణోక్త్యావిరుద్ధమ్. అకారాద్యర్థ పరశ్రుతి స్మృతివిరుద్ధఇచ్చి. ప్రణవస్యసారత్వోక్తిరుచ్చా రణమాత్రేణ అతిశయితాదృష్టసాధనత్వపరేత్యన్యథాసిద్ధిరపి, అర్థపచ్చిక ప్రతీపాదనముఖేన పరమపురుషార్థోపయోగితయా దృష్టార్థత్వసమ్భవేన దూరోత్సారితా. (33)

అతపవ పాత్రత్రయోద్భుతనవనీత దృష్టాన్తోపుపపద్యతే. నవ నీతోద్ధర్తుః నవనీతేసారత్వానుసంధాన సద్భావేన తద్దృష్టాన్తోక్త్యా “త్రయోవన్తాఅజాయంత” “వేదత్రయాన్నిరబృహత్” ఇత్యాదేః ప్రణ వేవేదసారత్వావిర్భావపరత్వలభాత్, వేదవాక్యక్రమస్య దృష్టానుసమ్భ వేన కేవలాదృష్టార్థత్వసమ్భవేపి, మూలమస్తస్థ పదక్రమస్య దృష్టార్థ త్వసమ్భవేన తత్రప్రణవస్య ప్రథమోపాదానం వ్యాఖ్యానక్రమనియా మకాదభ్యర్థితత్వ సాధకమేవ. అతపవ ప్రథమోపాదానస్యా ౭భ్య ర్థితత్వ ప్రయోజకత్వమపి సమ్భవన్యాయేనా ౭ బాధితమ్.

ఇత్థం ప్రణవప్రాథమ్యస్య బహుప్రమాణోపపత్తిసిద్ధత్వాత్, పద త్రయక్రమ ఉపపద్యతపవ; నతుకేవలస్వాభావికఇతిసిద్ధమ్. (3౪)

ఇదఇచ్చాధికరణం సూత్రచతుష్టయాత్మకమ్. తత్రాద్యంసూత్ర మ్. (ఇతిలిత్యాది).

(ఇతిల్) తిరుమస్త్ర్. “పద్యతే-౫మ్యతే, అనేన” ఇతి- పదమ్. (ముతల్పదమ్) ప్రథమంవాక్యమిత్యర్థః. ప్రణవరూపమూలా ర్థజ్ఞానేనత్యేవ మస్త్ర్ కేషరూప వివరణప్రవృత్తేర్వక్తవ్యత్వాదితిభావః. ప్రణవపదేన(౧) “ప్రణవోధనుశ్చరోహ్యత్వా” ఇత్యాదివచనే ప్రణవస్యా త్మసమర్పణేకరణమస్త్ర్తోక్త్యా, త్రాత్యత్మకతయాస్వరూపపరత్వంప్రత్య భిజ్ఞా ముఖేనసూచితమ్. “ప్రణవాద్యాః” ఇత్యాదివచనమప్యత్రప్ర త్యభిజ్ఞాప్యతే. (3౫)

ద్వి-పా, 3] మూలమస్త్రే పదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౧౧

మూ;—(3౪) ఇతు, అ ఎస్తుమ్, ఉ ఎస్తుమ్, మ్ ఎస్తుమ్ మూస్తు
తిరువక్షరమ్.

ఇత్థం ధర్మనిర్దేశకపదేనవక్ష్యమాణహేతుపపాదకసూచనము
భేదప్రథమవాక్యత్వరూపసాధ్యంప్రతిజ్ఞాయ, హేతుమాహద్వితీయసూ
త్రేణ (ఇతువిత్పాదినా.)

(ఇతు) ప్రణవఇత్సర్థః. యథామకారస్తథా అకార ఉకార
శ్చవర్ణాస్తరమ్; నతుసన్ధ్యక్షరైకదేశఇత్సర్థః. “ప్రత్యగానన్దమ్” ఇత్యా
దిఖిణ్డే “భూరితిఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదివాక్యేచ “అకారఉకారమ
కారఇతి” ఇతివర్ణాస్తరయోరేవకణ్ఠోక్తే మకారసాహచర్యాత్, “తానే
కథాసమభరత్” ఇతివర్ణాస్తరయోరేవసన్ధివక్షయాసమ్భరాశ్రవణాచ్చే
తిభావః. (మూస్తు) ఇతి-నత్వేకార్థశక్తౌవ్యయరూపై కాక్షరమిత్యర్థః;
తటస్థశాబ్దికవాక్యాత్ మన్రోద్ధారవాక్యస్యబలీయస్తాద్వితిభావః. (తిరు).
ఇతి-మన్రోద్ధారశ్రుతిసిద్ధత్వేనపూజ్యత్వం వివక్షితమ్. (3౬)

యద్యపి-ఇదంసూత్రద్వయమజ్ఞాతజ్ఞాపనపరమితివక్తుం శక్యమ్;
తథాపి సూత్రాణాంన్యాయనిబన్ధనత్వేన ఉపదేశజ్ఞాపనపరత్వాభావాత్,
శ్రుతిసిద్ధాథాననువాదేప్రయోజనాభావాత్, “నారాయణపదస్తుక్కు-
సజ్జిహమాంసుకైకయాతే” ఇతిరీత్యా పూర్వోత్తరసూత్రేషు న్యాయకణ్ఠోక్తేః,
“చతుర్థి ఏతినపడియెన్నెన్నిల్” ఇత్యాదిరీత్యా ఆక్షేప
సమాధానదర్శనాత్, సర్వత్రన్యాయసూచకసద్భావాత్, అత్రాపితురీ
యసూత్రే సకలవేదసారత్వరూపహేతుకణ్ఠోక్తేశ్చ, పృథక్సాధ్యనిర్దేశ
రూపమిదం సూత్రద్వయమపి పృథక్స్వయంపరమేవేత్యనుసన్ధేయమ్.

అథహేతోరప్రయోజకత్వం తురీయసూత్రేణపరిహర్తుమ్, అకా
రాది వర్ణత్రయస్య వేదత్రయాదుద్భుతత్వ మాహ-తృతీయ సూత్రేణ

మూ;— (3౫) మూన్యుతాభీయిలే తయిరై నితైశ్చక్రైన్దు వెణ్ణ
య్ తిరట్టుమాపోలే, మూన్యువేద త్తిలుమ్ మూన్యు
రత్తైయుమెడు త్తతు.

(మూన్యుత్యాదినా).

(తాభీ) మహాకుమ్భః. (మూన్యుతాభీయిలే) ఇత్యస్య దార్హా
న్తిమ్ “మూన్యువేద త్తిలుమ్” ఇతి, వక్ష్యతే. (తయిరై) ఇత్యస్య -
“ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య పురుషార్థచతుష్టయతత్సాధనశ్చై” ఇతి
దార్హాన్తిమభిప్రేతమ్. (నితైశ్చ) ఇత్యనేన కార్తేన్మన్వినాఽఽపా
తప్రతీతిర్వివక్షితా. (కడైన్దు) ఇత్యనేన విచారోవివక్షితః. (వెణ్ణయ్) ఇత్య
స్య “మూన్యుత్తరత్తైయుమ్” ఇతిదార్హాన్తింవక్ష్యతే. (తిరట్టుమాపోలే)
ఇత్యుక్త పిణ్డీకరణస్య-“ఎడు త్తతు” ఇతిపద వివక్షితమ్, వేదత్రయా
ఽపేక్షయాసారార్థత్వేన సంహృత్యాఽనుసన్ధానం, దార్హాన్తిత్వేనా
ఽభిప్రేతమ్. (3౫)

“మూన్యుతాభీయిలే” ఇతివదనుక్త్యా, “మూన్యువేద త్తిలుమ్
మూన్యుత్తరత్తైయుమ్” ఇతి చ శబ్దద్వయప్రయోగమహిమ్నా, దృష్టాస్తే,
పాత్రత్రయస్య సారాఽసారమిశ్రేభిన్నభిన్నదిధిమత్త్వంప్రత్యేకమసారాఽ
సజ్జీర్ణసారభూతభిన్నభిన్ననవనీతవత్త్వచ్ఛాన్తి; దార్హాన్తికేతు, “భూరితి
ఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదిశ్రుతిబలేనవ్యాహృతిత్రయస్య, ప్రత్యేకమ్
“ఋగ్వీరేతమ్” ఇత్యాదినచనసిద్ధవేదత్రయప్రాప్యత్వ లక్షణసారత్వ
వత్, వేదత్రయస్య ప్రత్యేకిం ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య పురుషార్థచతు
ష్టయ తత్సాధనరూపసారాఽసార మిశ్రాద్భక్త్యాపి, ప్రత్యేకమకారాద్యే
కైక వర్ణపేక్షయా అసారార్థకత్వేన అనుసన్ధానే, అకారాదేశ్చ ప్రత్యే
కిమ్ ఋగ్వేదాద్యపేక్షయా సారార్థత్వా ఽనుసన్ధానేచ మానాభావేన,
అకారా దివర్ణత్రయస్య సముదితవేషేణైవ ఋగ్వేదాదిప్రత్యేకాఽపే
క్షయా సారార్థత్వేనాఽనుసన్ధానలక్షణ ముద్ధరణంసమ్భవతీతిసూచ్యతే.

యద్యపి, ఏవంసతి “మూస్తువేదత్తిలుమ్” ఇతివక్తుమయూక్తమ్; ఋగ్వేదాదేః ప్రత్యేకమేవ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థత్వాత్. తథాపి-వేదేషు నైకస్యైవ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థకత్వమ్; కిన్తు, త్రయాణామపి ప్రత్యేకమ్ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థకత్వమిత్యభిప్రాయేణ, “మూస్తువేదత్తిలుమ్” ఇత్యనుగృహీతమితిసదోషః. (౪౦)

† (యద్యపివృత్తౌ, “అక్షరజ్ఞో మూస్తుమ్అడై వేతోస్తుమ్బుడిపణ్ణి” ఇతిక్రమేణాఽఽవిర్భావస్యానుగృహీతత్వాత్, అక్షరత్రయముమ్ “ఓరోవేదత్తినుడై యసారమాకసముద్ధతమాకై యాలే” ఇతిప్రత్యేకమేకైకవేదస్యాపిసారత్వాఽవధిత్వేనాఽనుగృహీతత్వాచ్చ, సాత్రచకారద్వికస్య నిరుక్తార్థపరత్వాఽభావశృంఖలంశక్యతే. తథాపి “అకారోవైసర్వావాక్” ఇతిసర్వవేదసారత్వేన ప్రమాణసిద్ధస్యాఽకారస్య, ఋగ్వేదమాత్రసారత్వాఽనుపపత్తేః; అవిధారణమాత్రస్యాకారస్య యజుర్వేదసారత్వాఽనుపపత్తేః, చేతనవాచిమకారమాత్రస్య సామవేదసారతాయాశ్చారీరకమీమాంసాప్రతిషిద్ధత్వాత్, (౧) “వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యం” ఇతిభగవతపవ సర్వవేదవేద్యత్వవచనవిరోధాత్, (౨) “వేదాగాంసామవేదోస్మి” ఇతిప్రతిపాద్యప్రతిపాదకభావనిబద్ధనసామానాధికరణ్యవిరోధాత్, సమ్మన్థమాత్రస్యాకారార్థస్య విశేషణమాత్రస్య మకారార్థస్యచ వస్తుత్వస్యైవదుర్లభతయా తయోరేకైకవేదసారత్వాసమ్భవాత్, బ్రహ్మస్వరూపనిరూప్యయోస్తయోర్బ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానాన్తరేణదురేయతయా పార్థక్యేన వేదసారత్వేన ప్రతిపత్తమశక్యత్వాత్, సూత్రస్థచకారద్వయవైయథ్యాపాతాత్, వార్తికసూక్తౌ “అడైవే” ఇతిక్రిమోక్తేస్సారతమ సారతర సారాణా మకారోకారమకారాణా ము

మూ;— (3౬) ఆకై యాత్ ఇతుసకలవేదసారమ్.

ధరణీ కాలికక్రమపరత్వేనాన్యథాసిద్ధేః, “ఓరోవేద త్రినుజ్జయ” ఇతిప్రత్యేకవేదసమ్బంధోక్తేశ్చ అక్షరత్రయస్యాపి ప్రత్యేకమేకైక వేదసారాంశసత్త్వజ్ఞాపన మాత్రపరత్వాత్, వేదాంతసారభూతయోగుకారమకారయోర్వేదాంతసారభూతే అకారే లయాసమ్భవేన, “తస్యప్రకృతి లీనస్య” ఇతిశ్రుతివిరోధస్య దుష్పరిహరత్వాపాతాచ్చ, యథోక్తార్థ ఏవ తాత్పర్య మిత్యనుసంధేయమ్.) (౪౧)

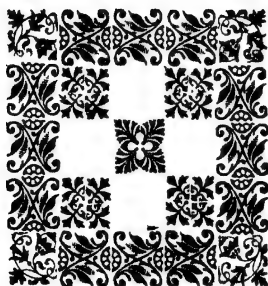
ననువేదత్రయాదక్షరత్రయోద్ధరణమయుక్తమ్; (౧) “ఋచో యజాంషిసామాని” ఇత్యాదివచనేవేదాంతరాదపిసారార్థకత్వప్రతీతేః. శిశ్చ - ఉద్ధరణమపి ససారార్థకత్వేనానుసంధానమ్; ఉచ్చారణమాత్రేణాన్యతీతయితాదృష్టసాధనత్వేనాన్యథాసిద్ధిసమ్భవాదితిశిక్షాద్వయం పరిహరతిచతుర్థసూత్రేణ (ఆకై యాలిత్యాదినా)

(ఆకై యాలే) వేదత్రయాదకారాద్యక్షరత్రయస్యాద్భుతత్వాత్. (ఇతు) ప్రణవః. “సకలవేదసారమ్” ఇత్యత్ర సకలశబ్దేనప్రథమశిక్షావ్యాప్తుత్తి. పురుషార్థ తత్సాధనాన్వబోధనాంశేబుభుక్షూణాం ముముక్షూణాశ్చ ఉపయోగాధిక్యేన, “భూరితిఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదౌవేదత్రయస్య పృథగుపాదానేపి, “యమృషయస్త్రయీ విదోవిదుః” ఇత్యాదివత్ శ్రుతిస్మృత్యోర్వేదత్రయాదక్షరత్రయోద్ధారవచన ముప(పద్యతే)లక్షణమితిభావః. (వేదసారమ్) ఇత్యనేనవేదశబ్దేన ద్వితీయశిక్షాపరిహారః. వేదయతీతివృత్పత్యా, ఆస్తికాన్త్రేసరాతత్వబుభుత్సాప్రతిస్వార్థబోధకత్వం వేదశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమ్; తాదృశవేదానాం సారమ్-ఉత్కృష్టమిత్యర్థః. (౨) “తజ్ఞానమజ్ఞానమతొన్యదు

ద్వి-పా, 3] మూలమ ప్రవదత్రయక్రమ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౧౫

క్తమ్” ఇతిన్యాయాత్, “జ్ఞానంప్రమా” ఇత్యుత్సగౌచ్చ. (౧) “మా
యంససేవే” ఇత్యాది - “భక్త్యాశాస్త్రా ద్వేద్విజనాగ్దసమ్” ఇత్యాది
వచనాచ్చ. అత్రవేదత్వస్య విశేషణత్వవివక్షాయాసారతమాన్వప్రతిపాద
కత్వం సారపదేనవివక్షితమ్. (౪౨)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే “ద్వితీయపాదే
మూలమశ్రేణవదత్రయక్రమ సమర్థనంనామ
తృతీయాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

అకారార్థసమర్థనంనామ

చతుర్థాధికరణమ్.

మూ.—(32) ఇతిల్, అకారమ్ సకలశబ్దత్వక్కుమ్ కారణమాయ్,
నారాయణపదత్వక్కు సద్గ్రహమాయినైక్కుయాలే,
సకలజగత్త్వక్కుమ్ కారణమాయ్ సర్వరక్షకనానవిమ్బెరు
మానె చ్చొలుఱుతు.

ఇథం, కరిష్యమాణావ్యాఖ్యానోహోద్ధాతతయా, మూలమస్త
వాక్యార్థస్వరూపం తత్క్రమనియామకఞ్చనిరూపితమ్. ఇదానీముప
పత్తిసిద్ధేన ప్రాథమ్యేనప్రథమమ్ అకారోవ్యాఖ్యాయతే. తత్రసంశ
యః; - అకారస్య కారణత్వ రక్షకత్వవిష్ణుత్వనిమిత్తకత్వం సమ్భవతి
నవేతి. తదర్థం తస్యనారాయణపదసద్గ్రహత్వం సమ్భవతినవేతి. తదర్థం
తస్య సకలశబ్దకారణత్వం సమ్భవతినవేతి.

యద్యపి సకలాధ్యత్తశాస్త్రవ్యాఖ్యేయత్వరూప * సమస్త
శబ్దమూలత్వాత్తక సకలశబ్దకారణత్వలక్షణం సర్వవేదసారత్వం పూ
ర్వాధికరణేవ్యుత్పాదితమ్. తథాపి తత్ వ్యాఖ్యేయక్రమనియామకత్వేన
పూర్వం వ్యుత్పాదితమ్; ఇదానీంతదేవకారణత్వనిమిత్తకత్వే నియా
మకం సమ్భవతినవేతి విచార్యతఇతి సప్తతకరత్వదోషః. (౧)

తత్రపూర్వఃపక్షః;-

నతావత్, అకారస్యకారణత్వం రక్షకత్వఞ్చభయం నిమిత్త
మితియుక్తమ్. (౧) “అవ-రక్షణే” ఇతిధాతుపాఠానుసారేణ యో
గవృత్త్యారక్షణస్యనిమిత్తత్వేపి, కారణత్వస్యనిమిత్తత్వేమానాభావాత్;
కారణత్వవిశిష్టవిషయతయా ప్రయోగప్రత్యయయోగ్లోకే వేదేచాద
ర్శనేన, రూఢికల్పనాయాలనవకాశాచ్చ. (౨)

నచ-“అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిధాతుపాఠబలేన; కారణశ్యమపి యోగవృత్తినిమిత్తమ్; అతఏవ, (౧) “అకారార్థోవిష్ణుర్జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్” ఇతిశ్రీపరాశరభట్టార్యైరనుగృహీతమితివాచ్యమ్. తథాసతి రక్షకత్వస్య కారణత్వానన్తర్భావేన కారణత్వం రక్షకత్వశ్చ ఉభయం నిమిత్తమిత్యుక్తిభజ్జాపత్యేః. అనుగృహీతశ్చ శ్రుతప్రకాశికాయామ్; - “స్థేమాన్త్యూతస్యగ్దాదిఫలప్రదత్వస్య ప్రథగుక్తిరనవేక్షితా” ఇతి. (3)

కించ, “గమ్-గతా” “హింసి-హింసాయామ్” ఇత్యాదిధాతునిష్పన్నగన్తృహింసాదిశబ్దానామివ, “అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిధాతునిష్పన్నస్యాప్యకారస్య గన్తృత్వాదివిశేషధర్మనిమిత్తకత్వమేవ; నతు, (౨) “సంయోగహేతురవరోపిదృష్టః” (3) “నాన్యోహేతుర్విద్యతఈశానాయ” (౪) “సకారణంకరణాధిపాఽధిపః” ఇత్యాదిహేతుకారణాదీనామివ కారణత్వరూపసామాన్యధర్మనిమిత్తకత్వమ్. (౪)

అపిచ, (౫) “సత్తాద్యర్థనిర్దేశశ్చ ఉపలక్షణమ్” ఇతిశాన్తికోక్తరీత్యాధాతునామనేకార్థత్వేపి, అర్థవిశేషప్రసిద్ధిప్రాచుర్యాననుసారేణ తత్పరత్వమేవయుక్తిమ్; అతఏవ, (౬) “ధాతులీనముపసగ్గవాథమ్” ఇత్యర్థవిశేషతాత్పర్యగాహితయా, ఉపసగ్గాపేక్షా తాన్త్రికైరుక్తా.

ఏవశ్చ, “అవరక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిపాఠేపి రక్షణార్థ ఏవప్రసిద్ధిప్రాచుర్యాత్ అర్థద్వయాన్తీకారే విశమ్భితానవిశమ్భితవృత్తిద్వయవిరోధః. (౫)

నాపి-విష్ణుత్వనిమిత్తకత్వమ్; విష్ణురక్షకత్వప్రసిద్ధినిబద్ధనప్రయోగప్రాచుర్యేణ (2) “అఇతిబ్రహ్మ” (౩) “అకారోవిష్ణువాచకః” ఇత్యాదివచనోపపత్త్యేః. నచ-నారాయణపదసజ్జిహత్వాత్ కారణత్వాదినిమిత్తకత్వమ్; హేతోరసిద్ధేరప్రయోజకత్వాచ్చ. అష్టాక్షరస్య మూలమన్త

(౧) అష్టశ్లో-౧. (౨) శ్లో-౫-౧౨. (౩) శ్లో-౬-౧౭. (౪) శ్లో-౬-౯.

సమాఖ్యాబలేన, (౧) “సర్వవచ్చాక్షరాస్తస్థమ్” ఇత్యాదివచనబలేన, అర్థ పశ్చిమపరత్వసూచకమైతివచనబలేనచ సర్వవేదసజ్జిహత్వవత్, అకారస్య విషయనారయణపదసజ్జిహత్వేమానాభావాత్; తదైకార్థేనతత్సజ్జిహత్వే వైపరీత్యాపత్తేః. అకారోపాత్త రక్షకత్వాపేక్షయా నారాయణపదే తత్పురుషబహువ్రీహిసిద్ధసర్వాధారత్వసర్వవ్యాపకత్వయో ర్విశేషధర్మత్వాభావాచ్చ. సర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాదివత్ కారణత్వస్య నిమిత్తత్వాభావేపి అకారస్యప్రసిద్ధరక్షకత్వమాదాయైవ గారాయణపదసజ్జిహత్వసమ్భవాచ్చ. ప్రసిద్ధిబలాదేవ రక్షకత్వస్య నిమిత్తత్వసమ్భవేన, గారాయణపదసజ్జిహత్వయా రక్షకత్వనిమిత్తకత్వోక్త్య సమ్భవాచ్చ. సజ్జిహవిస్తరపదయోరేకనిమిత్తకత్వే పానుక్త్యాపత్త్యా, గారాయణపదసజ్జిహత్వస్య విష్ణుత్వ నిమిత్తకత్వప్రయోజకత్వోక్త్య సమ్భవాచ్చ. (౬)

నాపి - సకలశబ్దకారణత్వాత్ అకారస్య కారణత్వాదినిమిత్తకత్వమితివక్తుంశక్యమ్. శబ్దత్వాచ్చబృత్తనిమిత్తకత్వమితివత్, కారణత్వాత్ కారణత్వనిమిత్తకత్వమిత్యస్యాపహాస్యత్వాత్; శబ్దార్థయోర్వాచ్య వాచకభావప్రయోజకసాజాత్యస్యానుగతాన తిప్రసక్తిస్య ఔత్సర్గిస్యవాక్వాప్యదర్శనేన, దుర్వచత్వేనచ “కారణీభూతశబ్దః కారణీభూతస్యార్థస్య వాచకః” ఇత్యస్యాప్యైక్యసమ్భవపదాహతత్వాచ్చ.

అథస్యాత్, స్వేతరసర్వశబ్దకారణస్య అకారస్య స్వేతర సర్వాధికారణబ్రహ్మవాచకత్వం న్యాయమ్. స్వస్వేతరసర్వశబ్దార్థాభావకాలేతు, అకారబ్రహ్మణోస్సత్వేన తయోర్వాచ్యవాచకభావాభావే, అకారస్యాధర్మశూన్యత్వానిత్యత్వయోరన్యతరప్రసక్త్యాత్. అకారస్య కదాచిదర్థశూన్యత్వే, “అయైవాస్మి” ఇత్యాదిషు నిత్యవచ్చుతస్యాధికారవాచ్యాపేక్షయా ఆత్మనిత్యశేషత్వస్య భక్తాపత్తే, మూల

మన్తస్యాఽప్రామాణ్య ప్రసక్తాత్. అతపవచేనతాధికరణే విత్యస్య
వేదస్య అనిత్యార్థసంయోగాదప్రామాణ్య మాశంక్య, అథానాంప్ర
వాహానాదిత్వేన పరిహృతమితి. (౮)

మైనమ్; అస్మత్సిద్ధాంతే సత్కార్యవాదాఽభ్యుపగమేన, సూ
క్ష్మచిదచితాం మహాప్రళయేపి సత్త్వేన స్వేతరసర్వాధాఽభావకాలే,
అసత్త్వస్య బ్రహ్మణ్యసమ్భవాత్. సిద్ధాంతే, అద్రవ్యస్య శబ్దసామాన్య
స్య ఆకాశాఽవస్థానాపస్య, అవస్థావత్త్వరూప కార్యత్వాభావేన, ప్ర
ళయకాలే అసత్త్వోపపత్త్యా, స్వేతరసర్వశబ్దాఽభావకాలే అసత్త్వస్య
అకారే అసమ్భవాచ్చ. సిద్ధాంతే సర్వశబ్దానామాహజ్జాగితయా
అకారస్య సర్వశబ్దకారణత్వాఽనభ్యుపగమాచ్చ. (౯)

నచ, సకలాఽధ్యాత్మశాస్త్ర పరమతాత్పర్య విషయాభూత
యావదర్థప్రతిపాదకత్వరూపసకలశాస్త్ర వ్యాఖ్యేయత్వాత్మక సమస్తశబ్ద
మూలత్వమేన, సకలశబ్ద కారణత్వమితి వాచ్యమ్. వికల్పసహత్వాత్.

నిరుక్తం సకలశబ్దకారణత్వమ్, కింనారాయణపదసజ్జిహత్వము.
భేద కారణత్వాదినిమిత్తకీర్త్యేహేతుః; ఉర-సాక్షాత్.

నాద్యః;—వ్యాప్తిసామాన్యప్రతిపాదక యోర్విష్ణువాసుదేవశబ్ద
యోర్వ్యాప్తి విశేషప్రతిపాదక నారాయణశబ్ద సజ్జిహత్వనత్, అకా
రస్య వ్యాప్తిసామాన్యాఽప్రతిపాదకస్య సమస్తశబ్దమూలత్వమాత్రేణ,
నారాయణపదసజ్జిహత్వాఽసిద్ధేః; నారాయణపదసజ్జిహత్వాభావేపి.
సర్వరక్షకత్వ సర్వశేషత్వరూప సర్వవేద పరమతాత్పర్య విషయాత్
ప్రతిపాదకత్వేన సమస్తశబ్దమూలత్వోదపప్రశ్న. (౧౦)

నాస్త్యః;—ఉక్తిరీత్యాకారణత్వనిమిత్తకీర్త్యాఽభావేపి సమస్తశ
బ్దమూలత్వోదపప్రశ్నే రక్షకత్వోదపప్రశ్నే సర్వశాస్త్రతాత్పర్యవిష
యాన్తసిద్ధకారణత్వోదపప్రశ్నే మూత్రేణాపి తదసిద్ధిస్తుల్యత్వాత్. అన్యథా

(౧) “సకారణంకరణాధిపాధిపః” ఇత్యాదౌకారణత్వ సమభివ్యాహారేణ గుణాంతరోక్తివై పరీత్యాప తేర్వజ్రలేపత్వాత్; కారణత్వేనసర్వాత్మేపే రక్షకత్వేనైవ తత్సమ్భవాచ్చ. రక్షకత్వస్యధాతుపాఠ ప్రసిద్ధాథత్వేన తన్నిమి త్తకత్వస్య సమస్తశబ్దమూలత్వాప్రయుక్తిత్వాచ్చ. సమస్తశబ్ద మూలత్వేనవిష్ణుత్వనిమి త్తకత్వసాధనస్యకథమపిశబ్దేతుమశక్యత్వాచ్చ.

నచైవం “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇతివచనవిరోధః; (౨)

“ఊర్వాఉదుమ్బరః” ఇత్యాదౌసజాతీయాత్సజాతీయోత్పత్తిర్యుక్తేత్యై చిత్యావలమ్బనేన ప్రశంసావత్, సజాతీయయో స్సమ్బంధోయుక్త ఇత్యైచిత్యావలమ్బనేన, సజాతీయ సర్వకారణత్వరూపసదసత్సజాత్య గుణమాదాయ వాచ్యవాచకభావదార్ఢ్య ప్రశంసాసమ్భవాత్; తస్మి న్నచనే కారణత్వాదినిమి త్తకత్వానుక్తేశ్చ. (౧౩)

నచ, పూర్వాధికరణపవ “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇత్యా దివచనాథోప్యత్వాదిత ఇతి,తద్విరోధేన అత్రలర్థవాదత్వ శబ్దోక్తి ర్నేతివాచ్యమ్. ఏతదధికరణప్యత్వాద్యస్య సమస్తశబ్దమూలత్వే కారణత్వాదినిమి త్తకత్వ సాధనత్వాంశస్య ఉపజీవన పూర్వకం మూలమ స్త్రస్థపదత్రయక్రమనియామకతయా, సర్వవేదసారత్వరూప సమస్తశబ్ద మూలత్వస్వరూప ప్యత్వాదనాథమేవ తత్రైతద్విచనోపాదానాత్.

ఇత్యంసమస్త శబ్దమూలత్వస్య కారణతారూపస్య హ్యేభ్యేయత్వ రూపస్యవా సాక్షాత్పరమ్పరయావా కారణత్వాదినిమి త్తకత్వే సాధకత్వాభావాత్, న, అకారస్యకారణత్వాది నిమి త్తకత్వం సమ్భవతీతి.

సిద్ధా నను;—

అకారస్యకారణత్వంరక్షకత్వశ్చ నిమి త్తమితి తావద్యుక్తమేవ. “అఇతిబ్రహ్మ” ఇతివచనానుసారేణ,రూఢివృత్త్యాకారణత్వరూపనిరతిశయబృహత్త్వస్యాపి ధాతుపాఠానుసారేణ, యోగవృత్త్యా రక్షకత్వ స్యేవ నిమి త్తత్వానుశ్యమ్భవాత్. (౧౪)

(౧) “అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా” ఇత్యత్రయోగరూఢబ్రహ్మశబ్దానుసారేణ నిరతిశయబృహత్త్వ విశిష్టస్య భగవతోనారాయణస్య జిజ్ఞాస్యతయోద్దేశేకృతే, తస్యభగవతో నిరతిశయబృహత్త్వజ్ఞాపకం కిమితి ఏవముద్దేశ్యతావచ్చేదకవ్యజ్ఞకరూప లక్షణస్య లక్ష్యన్యక్తివిశేషజిజ్ఞాసాయామ్, (౨) “జన్మాద్యస్యయతః” ఇతి-(౩) “యతోవా ఇమాని” ఇతిశ్రుతిప్రత్యభిజ్ఞాపకసూత్రేణ జగజ్జన్మాదికారణత్వం నిరతిశయబృహత్త్వజ్ఞాపకత్వేన శ్రుతివివక్షితమితిభిప్రాయేణ లక్షణకథనేన కారణత్వస్యైవ నిరతిశయబృహత్త్వరూపత్వాత్. తస్యశ్రుతప్రకాశికాయామేవ విస్తరేణ ఆచార్యైరుపపాదితత్వాచ్చ. (౧౭)

“అఇతిబ్రహ్మ” ఇతివచనే నిరతిశయబృహత్త్వస్య ప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన విశేషణత్వే సమ్యవత్కృపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యతయా, అకారవాచ్యం నిరతిశయబృహత్త్వవిశిష్టం భగవత్స్వరూపమితి తాత్పర్యాశ్రయణేన అకారస్య కారణత్వవిశిష్టవిషయతయా ప్రయోగప్రత్యయాభావేపి, బ్రహ్మశబ్దస్యేవన్యాయాఽనుగృహీతవచనబలేన నిరతిశయబృహత్త్వవిశిష్టభగవత్స్వరూపేరూఢకల్పనాయాస్సానకాశత్వాచ్చ.

కిచ్చ-“అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిధాతుపాఠానుసారేణ కారణత్వమపి యోగవృత్త్యైవనిమిత్తమ్. అతవ “అకారాఢోవిష్ణుః” ఇత్యాద్యనుగృహీతమ్. నచైవం-రక్షకత్వం పుణజ్ఞిమిత్రంనభవేదితి వాచ్యమ్. “ఉత్పత్తిక్షణాదనంతరం నాశక్షణాత్పూర్వం వస్తునః కాలసమ్మన్ధరూపాఽవస్థానం స్థితిః” ఇతి-ఇష్టప్రాప్త్యనిష్టనివృత్తిమత్తయా అవస్థానస్థాపి స్థేమశబ్దార్థస్థితౌ సామాన్యరూపేణాఽస్తర్థావేపి, ఇష్టప్రాప్తకాలనిష్టనివారణలక్షణరక్షాత్వేన రక్షకత్వస్య స్థితికారణత్వోక్త్యా లాభేన, భగవతివిశిష్య సకలఫలప్రదత్వరూపగుణాఽనుస్థానాయ రక్షణస్య పుణజ్ఞిమిత్రత్వేన నిర్దేశోపపత్తేః. అతవ భగవతాబాదరాయ

ణేన (౧) “జన్మాద్యస్యయతః” ఇత్యుక్త్వా (౨) “ఫలమతఉపపత్తేః” ఇతి పుథక్సుత్రితమ్. అనుగృహీతశ్చ శ్రుతప్రకాశికాయాం “శాస్త్రాసాధారణస్య పరమప్రయోజనస్యైవహీపుథగుక్త్యపేక్షా” ఇతి.

నచ, “ధాతుపాఠాఽనుసారే గన్తాదిశబ్దేష్యవ, విశేషధర్మాణాంబహునాం ప్రకారత్వాపత్త్యా, బ్రహ్మశబ్దకారణశబ్దాదిష్యవనిరతిశయబృహత్త్వరూపం కారణత్వంనిమిత్తంనభవేత్” ఇతివాచ్యమ్. లాఘవాఽనుగృహీతవచనబలేన నిరతిశయబృహత్త్వరూప జగజ్జన్మాదికారణతాసామాన్యాత్మకైకధర్మస్య నిమిత్తత్వేసిద్ధే ధాతుపాఠస్యరూఢనిమిత్తవివరణత్వోపపత్తేః. (౨౦)

నచైవమపి, రక్షకత్వమపిసామాన్యరూపేనైవనిమిత్తంస్యాదితివాచ్యమ్. అవనాదిశబ్దేషురక్షణస్య విశిష్టోపస్థిత్యనుసారేణ యోగవృత్త్యైవపుథజ్ఞిమిత్తత్వాత్. యదిచ, అవనాదిశబ్దేషుగమనాదేరపి విశిష్టోపస్థితీర్ధాతుపాఠస్వారస్యాదవగమ్యతే; తథాపి విశిష్టోపస్థితానామపిధర్మాణాంసముదాయరూపేణ జగజ్జన్మాదికారణత్వరూపతయా, వస్తుతో జగజ్జన్మాదికారణత్వం విశేషధర్మరూపమేవ యోగవృత్తేనిమిత్తమితి, నవిరోధః. (౨౧)

నచైవమపి, రక్షకత్వరూపార్థస్య ప్రసిద్ధిప్రాచుర్యేణప్రథమోపస్థిత్యా, విశిష్టతాఽవిశిష్టతౌత్సవ్యత్రిద్వయవిరోధః. “అఇతిబ్రహ్మ” ఇత్యాదివచనరూప తాత్పర్యగ్రాహకబలేన తస్యాఽదోషత్వాత్. (౩) “భగవతపవాఽహమస్మి” (౪) “ఉకారేణోచ్యతేలక్ష్మిం” ఇత్యాదివచనబలేన ఉకారే అవధారణార్థకీర్తవలక్ష్మివాచకత్వయోగి, నమశ్చబ్దేసాధనపారతన్త్ర్యఫలపారతన్త్ర్యపరత్వస్యసఖాణ్డాఽఖిల్లరూపత్వస్య, నారాయణశబ్దే తత్పురుషబహువ్రీహినిమిత్తద్వయస్య, అయనశబ్దేకర్మకరణాధికరణరూపవ్యుత్పత్తిత్రయస్యచ ప్రమాణబలేనాఽభ్యుపగమ్యాత్; సర్వవేదసా

మూలమన్తస్య, గుణానుభవజనితప్రీతికారితకై జ్ఞర్యూపపరమ పురు
షార్థపరత్వాన్యధానుపపత్త్యై వచనబలేన సకలకల్యాణగుణసమష్టి
రూపజగజ్జన్మాదికారణత్వసామాన్యాన్తస్యతాన్తేకగుణవిశేషపరత్వస్య,
విలంబితాన్తవిశేషితయోగపుత్తిన్వయేన అవశ్యాన్తభ్యుపేయత్వాచ్ఛ.

నచైవం “జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్” ఇతిసూక్తా రక్షా
యాం కారణత్వాన్తస్థానవిరోధం. ఇష్ట పాప్త్యనిష్ఠానివృత్తిమత్తయా
అవస్థానలక్షణ జీవస్థితిపరస్యరక్షాపదస్య అజహల్లక్షణయాస్థితిసామాన్య
పరత్వాత్. “తస్మాత్స, (౧) “విష్ణుం పాల్కృష్ణపాతిచ” (౨) “సపవ
పాత్యత్తిచ” ఇతివచనాన్తనుసారిత్వేనాన్తదోషత్వాత్. విష్ణుత్వ నిమిత్త
కత్వమపియుక్తిమేవ. “అకారోవిష్ణువాచకః” ఇత్యాదోవిష్ణుత్వస్య
వాచకతాయాం విశేషణత్వస్వార్సత్వత్, వాచకశబ్దస్వార్సత్వచ్చ విష్ణు
త్వోపలక్షితవస్తునిష్ఠస్థ ఇత్యుద్ధవర్ణనాయోగాత్. (౨౩)

కింశ్చ, నారాయణ పదసజ్గ్రహత్వాత్ కారణత్వాదినిమిత్త
కత్వం యుక్తిమ్. తథాపి - తత్రనతావద్దేతోరసిద్ధిః; “సర్వమష్టాక్ష
రాన్తస్థమ్” ఇతివత్ “అకారోవై సర్వావాక్” ఇత్యుక్తితాదాత్మ్య
స్య పూర్వాధికరణన్యాయేన సర్వ శాస్త్రవ్యాఖ్యేయత్వాత్మక సర్వ
వాఙ్మూలత్వరూపతయా, సర్వవాఙ్మూలత్వస్యచనారాయణరూప విశే
ష్యాం శమాదోయోపపాదనే, (౩) “వేదైశ్చసర్వైర్వరహమేవవేద్యం”
ఇత్యుక్తప్రకారేణాన్తవ్యావర్తకతయా, (౪) “కారణస్తుభ్యేయం” ఇతి
పరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షార్థముపాస్యాకారత్వేనోక్తిస్య సమస్త
కల్యాణగుణసమష్టిరూపస్య కారణత్వస్య నిమిత్తత్వమాదాయసర్వేషు
వేదాన్తవాక్యేషు కారణవాక్యానామివ అకారస్యసర్వవాక్పాప్రధాన్య
మిత్యేవముపపాద్యతయా సర్వవాగ్న్యతతత్సారభూత నారాయణపద
సజ్గ్రహత్వస్యాపిక్తే ముతికన్యాయేనసిద్ధిః. (౨౪)

అతపవ సద్విద్యాదిసకలకారణవాక్యానాం (౧) “ఏకోహౌనై నారాయణఽసీత్,” ఇత్యాదివాక్యనాశ్చేవ అకారనారాయణపదధౌ స్యామాన్య విశేషసమర్థకత్వసమ్భవాచ్చ నాప్యప్రయోజకత్వమ్. కారణత్వవత్ గుణసమష్టిరూపత్వాభావేనరక్షకత్వమాదాయ సజ్గ్రహత్వా సమ్భవాత్.

రక్షకత్వస్య ప్రసిద్ధాద్ధత్వేపి వచనసిద్ధత్వేన కారణత్వనిమిత్తకత్వావశ్యమ్భావే తదన్తర్భావేన రక్షకత్వస్యాపి సిద్ధ్యా, విశమ్భితా విశమ్భితప్రతిద్వయవిరోధేన రక్షకత్వం విశేషరూపేణ నపుఘట్నీమిత్తమితశక్కాయామ్, “ఏకాక్షరాం ద్విపదాంషట్పదాశ్చ” (౨) “వాచందేవాఽపజీవన్తివిశ్వే” ఇత్యస్మిన్ ప్రణవమన్తశేషమన్తరత్నానాం త్రయాణామపి ప్రశంసాపరేవాశ్యే “త్రిపదామ్” ఇత్యనుక్త్యా, “ఏకాక్షరామ్” ఇతిప్రణవస్య, “ద్విపదామ్” ఇతి మన్తశేషస్య, పుఘట్నీరేశస్యచ ప్రణవమన్తశేషయోర్మూలమూలిభావ పరతయైవసా ఫల్యస్యవక్తవ్యతయా, అకారస్య ప్రణవప్రకృతిత్వేన శ్రుతిసిద్ధతయాచ సిద్ధేన నారాయణపద సజ్గ్రహత్వేనైవ హేతునాపరిహర్తవ్యత్వాచ్చ.

అకారోక్తనిరుపాధిక రక్షకత్వస్య నియమనార్థభారణతదర్థవ్యాపనయోః ప్రకృత్యోక్తిముఖేన నిరుపాధికరక్షకత్వాత్, తదేకప్రీత్యర్థప్రవృత్తిప్రార్థనాతత్ఫలీ భూతప్రవృత్తిశ్చ యుజ్యతేఇత్యేవ ప్రత్యయాం శేనోక్తిముఖేనచ నారాయణపదేనవివరణేన నారాయణపదసజ్గ్రహత్వే నిరుక్తశక్కాపరిహారసమ్భవాచ్చ. (౨౫)

(౩) “వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః” (౪) “విష్ణునామాస వేదేషువేదాన్తేషుచగీయతే” (౫) “యేచవేదవిదో విప్రా యేచా ధ్యాత్మవిదోజనాః” ఇత్యాదిషుసమస్తకల్యాణగుణ విశిష్టత్వేన నారాయణరూపదేవతా విశేషస్యైవ సర్వవేదాన్తతాత్పర్య విషయత్వేన,

సర్వవేదసర్గిహ ప్రణవప్రకృతిభూతాఽకారస్య నారాయణరూపదేవ
తావిశేషపవ సకలకల్యాణగుణసమష్టిభూతకారణత్వాదిగుణబోధకత్వా
వశ్యమ్భావేనతి, యథ్యాదేవతావిశేష పరనారాయణపదసర్గిహ ప్రణ
వప్రకృతిభూతాఽకారస్య కారణత్వాది గుణబోధకత్వావశ్యమ్భావేనతి
తైముతికన్యాయేన కారణత్వ రక్షిత్య శేషిత్య ప్రతిపాదకత్వాఽవశ్య
మ్భావచ్చ. (౨౧)

యథానిమిత్తైకేపి కారణత్వ రక్షకత్వాదే ర్వాప్యపకీర్త్యధార
కత్వాదేచ్చ యోగపుత్తి నిమిత్తస్య భిన్న త్వేనాఽపానరుక్త్యాచ్చ. ఏక
వాక్యస్థ పదద్వయస్య ఏకయాథానిమిత్తముఖేనపానరుక్త్యాదబోధకత్వేపి,
వాక్యైకవాక్యస్థపదద్వయస్య పానరుక్తిశబ్దాఽనవకాశాచ్చ. నచ,
“విష్ణువేదస్మి” “విష్ణువేదస్మామ్” ఇత్యనయోః పానరుక్తిశబ్దా
గనావకాశః. (౨౨)

అపిచ - సకలశబ్దకారణత్వాత్ కారణత్వాది నిమిత్తకత్వంయు
క్తిమ్. “కారణత్వాత్ కారణత్వనిమిత్తకత్వమ్” ఇతివా, “కారణత్వ
సాజాత్యాత్ స్వేతర స్వసజాతీయకారణత్వలక్షణసాజాత్యాద్వా వాచ్య
వాచకభావః” ఇతివా అవివక్షితత్వాత్. శబ్దత్వాత్ శబ్దత్వనిమిత్తకత్వ
మితితౌల్యస్యవా “ఉద్గాడదుమ్బరం” ఇత్యాదివత్ అనదర్థవాదత్వ
స్యవా నశబ్దాఽవతారం. కిన్తు-సర్వాధ్యాత్మశాస్త్ర వ్యాఖ్యేయత్వమేవ
వివక్షితమ్. అతపవ సిద్ధాంతే ప్రళయే సర్వశబ్దభావేపి శబ్దస్యాఽఽహ
జ్జారికత్వేపినక్షతి. (౨౩)

నచ, తత్తోక్తివికల్పాఽసహత్వమ్; సర్వవాక్యూలస్యా ఽకా
రస్య భిన్నభిన్నార్థక సర్వవేదవాక్య సర్గిహత్వావశ్యమ్భావేనతి, ఉక్త
రీత్యా స్వపర్యాయభూతనారాయణపదసర్గిహత్వస్య తైముతికన్యాయేన
సిద్ధత్వాత్, రక్షకత్వ శేషిత్యాఽతిరిక్తఫలత్వోపాయత్వాదిగుణ

విశేషాణామపి సర్వశాస్త్రపరమతాత్పర్య విషయతయా, తత్ప్రతిపాదనా
ర్థంకర్మకరణవృత్తస్థిసిద్ధి నారాయణపదసిద్ధార్థసజ్గ్రహత్వావశ్యమ్నా
వేన, నారాయణపదసజ్గ్రహత్వాభావే సమస్త శబ్దమూలత్వాసిద్ధేచ్ఛ,
ఆద్యోకత్వే దోషాభావాత్. అతఏవలన్త్యకత్వేపి దోషాభావాచ్ఛ. (౨౯)

రక్షకత్వోక్త్యా ఫలత్వోపాయత్వపరశాస్త్రసజ్గ్రహత్వాసిద్ధే,
కారణత్వస్య సకలగుణసమష్టిరూపత్వస్య ఆచార్యైరేవాఽనుగృహీతత్వా
త్. (౧) “సకారణంకరణాధిపాఽధిపః” ఇత్యాదౌ గుణాస్తరోక్తే ర్విప
రణ వివరణిభావేన సాఫల్యాత్. సకలజగజ్జన్మాదినిమిత్తోపాదానభా
వస్య సర్వకల్యాణగుణాత్మకత్వం వినాఽనుపపత్తివత్, రక్షకత్వస్య తద
భావాత్. కారణత్వరూపరక్షకత్వేన సర్వకల్యాణగుణానామఘటకత్వాత్.
రక్షకత్వస్య ఫలత్వోపాయత్వాఽనియమాచ్ఛ. (౩౦)

నచైవం, ప్రథమకల్పానుత్థితిః. సమస్తశబ్దమూలత్వస్య సాక్షా
దేవహేతుత్వసమ్భవేన ద్వారహేతుత్వైవే ఫల్యాదితివాచ్ఛమ్; మహా
వాక్యవిధియా సకలకల్యాణగుణ పరాఽనస్తవేదవాక్యసజ్గ్రహస్య అకా
రస్య నిత్యనస్తుసమూహవాచినారపదఘటితతయా పదవిధియా సకలక
ల్యాణగుణపరనారాయణపదసజ్గ్రహత్వ మావశ్యకమ్. తాదృశనారా
యణపదసజ్గ్రహస్య గుణసమష్టిరూపకారణత్వ నిమిత్తత్వ మావశ్యక
మితి హేత్వ నైరసూచనార్థత్వాత్; విశమ్భితాఽవిశమ్భితవృత్తిద్వయగ
మ్యాఽర్థ తాత్పర్యగ్రాహకతయా సమస్తశబ్దమూలత్వస్య రక్షకత్వ నిమి
త్తకత్వ ప్రయోజకతయా ఉక్తిత్వాచ్ఛ. వృత్తివిశేషే సర్వగుణసజ్గ్రహ
భావేవ్యక్తివిశేషే గుణవిస్తారానుపపత్త్యా సమస్తశబ్దమూలత్వస్య విష్ణుత్వ
నిమిత్తకత్వ ప్రయోజకతయా పూర్వక్తప్రాయత్వాచ్ఛ. (౩౧)

అన్యచ్ఛ-సమస్తశబ్దమూలత్వస్య కారణత్వాదినిమిత్తకత్వే ప్ర
యోజకత్వం (౨) “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇత్యాదివచనసిద్ధమ్. తథా

హి; -తస్మిన్వచనే*శబ్దశబ్దః-అధ్యాత్మశాస్త్రపరః. అపశున్యా యేనసామాన్యశబ్దస్య ప్రశస్తశబ్దపరత్వాత్. *మూలపదమ్-వాఖ్యేయపరమ్. వ్యాఖ్యేయతాత్పర్యజ్ఞానార్థమేవవ్యాఖ్యానప్రవృత్త్యా, వ్యాఖ్యేయోపస్థితిపూర్వకవ్యాఖ్యేయార్థజ్ఞానంవినా తత్తాత్పర్యబుబోధయిషయా తత్రప్రవృత్త్యసమ్భవేన, వ్యాఖ్యేయస్యవ్యాఖ్యానే పఠమ్పరయాకారణత్వేన మూలశబ్దార్థత్వసమ్భవాత్. [అకారస్య మూలమస్త్రగతప్రణవస్థాకారస్యేత్యర్థః. “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్, స్వభావతః” ఇతి-సమానాధికరణేపశ్చచ్ఛా. స్వభావపదమ్-సనాతనత్వపరమ్; “మూలమస్త్రస్సనాతనః” ఇత్యత్ర మూలత్వస్య సనాతనత్వోక్తివత్. [సమస్తవాచ్యమూలత్వాత్] శబ్దతదితరసాధారణ్యేన సమస్తవస్తవేక్షయా నిమిత్తోపాదానత్వరూపకారణత్వాదిత్యర్థః. [బ్రహ్మణః] యోగవృత్త్యా జగజ్జన్మాదికారణత్వ సకలఫలప్రదత్వరూప ద్వివిధనిరతిశయబుహుత్వ విశిష్టస్య రూఢ్యా విష్ణుత్వవిశిష్టస్యచేత్యర్థః. బ్రహ్మశబ్దయోగరూఢత్వస్య ఆచార్యైస్సమర్థితత్వాత్, “స్వభావతః” ఇతి-పూర్వవత్.

అనాదికాలమారభ్య(౧) “తదైతత్తత బహుస్యాంప్రజాయేయ” ఇతి, (౨) “సోకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయ” ఇతి, (౩) “తదాత్మానంస్వయమకురుత” ఇత్యాద్యుక్తజ్ఞానచిక్ష్వాప్రయత్నవతస్స్వయమేవస్వేచ్ఛయాసర్వవికారాన్ప్రతిధారకతయా ఆధారభూతస్య బ్రహ్మణస్స్వయమేవ రక్షకత్వం శేషిత్వశ్చ యుక్తిమ్. ఇత్యేవంధాతుచతుర్థీసిద్ధయో స్వప్రసాదోద్దేశేన చేతనప్రవృత్తి సామన్యనిరపేక్షతయా నిరుపాధియో రక్షకత్వశేషిత్వయోరుపపాదకతయా, కారణత్వమపి అకారార్థఇతి, “స్వభావతః” ఇతిపదసామర్థ్యాత్ స్థిరపృశే. [వాచ్యవాచకసమ్బంధః] వాచ్యవాచకయోశ్చైవిశేషరూపః. [అథాత్] చస్తు స్వభావాదిత్యర్థః. అకారస్యసమస్తశబ్దమూలత్వ లక్షణాత్స్వభావాత్,

బ్రహ్మణస్సమస్తవాచ్య మూలత్వలక్షణాత్స్వభావాదపి. [తయోః] అకారబ్రహ్మణోః. “వాచ్యవాచకసమ్బంధం - అర్థాత్ప్రతీయతే” ఇత్యన్వయః. (3౨)

అయమభిప్రాయః; వేదశబ్దస్యతావత్ - వేదయతీతివ్యుత్పత్త్యా అపశున్యాయేనప్రశస్తజ్ఞానజనకత్వంప్రవృత్తినిమిత్తమ్. జ్ఞానప్రాశస్త్యం జ్ఞేయోత్కర్షణత్. సచ - సమన్వయాధికరణన్యాయేన సకలకల్యాణగుణవిశిష్టస్య భగవతస్సర్వరూపతోధర్మతత్త్వ నిరతిశయభోగ్యత్వమ్. ఏవ మూల సకలవేదతాత్పర్య విషయార్థప్రతిపాదకత్వంసమస్తశబ్దమూలత్వమ్; తచ్చ-(౧)“అకారోవైసర్వావాక్” (౨) “అక్షరాణామకారోఽస్తి”ఇత్యాదివచనసిద్ధమ్. (33)

కీచ్చ-(3)“యద్వేదాదాస్వరః”ఇత్యాదా“తస్యప్రకృతిలీనస్య” ఇతిప్రకృతిత్వాత్సిద్ధమ్. ప్రకృతిశబ్దస్య-అదికారణపరత్వాత్. ప్రకృతిత్వచ్చ-వేదాపేక్షయా, స్వరశబ్దితప్రణవాపేక్షయావా. వేదప్రకృతిత్వం-సర్వవేదవ్యాఖ్యేయత్వమ్. సర్వవేదప్రకృతిభూత ప్రణవ ప్రకృతిత్వోక్తావపి తదేవఫలితమ్. [తస్యప్రకృతిలీనస్య] ఇత్యనేన అకారత్వాదవస్తాపన్న స్యేతివివక్షితమ్. [యఃపరః] ప్రధానః వాచ్యతయోత్కర్షణః. “తాత్పర్యం-తత్పరత్వమ్”ఇత్యాదా బహువ్రీహ్యన్తర్గతదశజ్ఞేతస్యైవాభిధానాత్. “యఃపరః” ఇతి-వాచ్యస్య ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశేన, అకారవాచ్యత్వేన ప్రమాణాన్తరప్రసిద్ధోవిష్ణుః “యః-పరః” ఇత్యనూద్యతే. ఏవచ్చ, మహేశ్వరశబ్దః-సరుద్రేయాధి. విష్ణుమనూద్య రుద్రత్వవిధానానమ్భవాత్, తస్మాత్, ఇదంవాక్యం విష్ణోస్సర్వనియన్తృత్వేన పారమ్యపరమ్; నతురుద్రస్య అకారవాచ్యత్వపరమ్. “మహేశ్వరః-సః” ఇత్యుద్దేశ్యవిధేయవ్యత్యాసప్రసజ్ఞాత్. (3౪)

ఇత్థశ్చ-సర్వవేదసజ్గ్రహస్య అకారస్య సర్వవేదప్రతిపాద్యోత్కృష్టాన్త్య ప్రతిపాదకత్వం సిద్ధమ్; ఉత్కృష్టాన్త్య న భగవత్స్వరూపమాత్మత్వమ్. (౧) “తదేవాఽగ్నిస్తద్వాయుః” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా భగవత్పరాణామగ్నాద్యదిశబ్దానామపి సమస్తశబ్దమూలత్వ ప్రసజ్జాత్. అతస్సకలకల్యాణగుణవిజ్ఞాన భగవత్ప్రతిపాదకతయైవ ఉత్కృష్టాన్త్య ప్రతిపాదకత్వం వాచ్యమ్. తచ్చ-సమస్తకల్యాణగుణసమష్టిభూత కారణత్వవిజ్ఞాన భగవత్ప్రతిపాదకత్వే నైవ పపాదసియమ్. అతస్సర్వాధాఽపేక్షయా ఉత్కృష్టాన్త్య ప్రతిపాదకం అకారస్య రోత్కర్షణరూప కారణత్వవిజ్ఞాన భగవత్ప్రతిపాదక ఇతి, “వాచ్యవాచకసమ్బంధం” ఇత్యత్ర వాచకశబ్దప్రయోగ మహిమా (౨) “అఇతి బహు” ఇత్యాది వచనస్వారస్యే సిద్ధ రూఢ్యా కారణత్వ నిమిత్తకత్వపక్షోచ్యతే. ఏతేన “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇతి వచనస్య అసదర్థవాదత్వ శిక్షా, తస్మత్వచనే కారణత్వాదినిమిత్తకత్వాఽనుక్తి శిక్షాచ దూరోత్సారితా. (౩౫)

తస్మాత్, సమస్తశబ్దమూలత్వాత్, నారాయణపద సజ్గ్రహత్వాచ్చ అకారస్య కారణత్వరక్షకత్వ విష్ణుత్వరూపధర్మ త్రయనిమిత్తకత్వం సమ్భవతీతి సిద్ధమ్. (౩౬)

ఇదశ్చాఽధికరణమ్-ఏకీ సూత్రాత్మకమ్. (ఇతిల్) ప్రణవత్తిల్. ప్రథమమాన అకారమిత్యర్థం. అనేన సజ్గ్రహిత్వస్మిన్చిత్తా. (సకలశబ్దశ్చ క్కుమ్ కారణమాయ్) అత్ర శబ్దశబ్దం-ప్రశస్తశబ్దవిశేష పరఇత్యుక్తిమ్. అపి-విరోధసూచకం. శబ్దానాం సర్వేషామూహజ్కారికత్వేన, సాక్షాత్ అకారస్య స్వేతరసర్వశబ్ద స్వరూపాత్వాదీకతయా కారణత్వాభావేపీత్యర్థం. (కారణమాయ్) అనేన మూలశబ్దో వ్యాఖ్యాతం. వ్యాఖ్యానప్రస్తుతిమూలభూత తాత్పర్యార్థ జ్ఞాపనచ్ఛామూలభూత వ్యాఖ్యే యార్థజ్ఞానమూలభూతోపనితి విషయత్వాదిత్యర్థం. (సజ్గ్రహమూకై

యాతే) ఇతి-వక్ష్యమాణపశ్చమ్యాః విశేషణే ప్యన్వయోవివక్షితః.
 “సమస్తశబ్దమూలత్వాత్” ఇతి-విశేషణస్యపుష్పేతుత్వోక్తేః. నారా
 యణపదసంక్లిప్తాత్వేపి సకలశబ్దకారణత్వం హేతురేవేత్యభిప్రాయేణ
 “సకలజగత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్” ఇత్యాద్యనుక్తిః.

హేతుద్వయస్యాపి ప్రత్యేకంసాధ్యత్రయం నిర్దిశతి- (సకలజగత్తు
 క్కుమ్) ఇత్యాదినా. అత్రాపి, అపిశబ్దేన-చిదచిదాత్మకసర్వకార్యానసంజ్ఞో
 చోభిప్రేతః. (కారణమాయ్) నిమిత్తోపాదానసహకారిరూపేణ సా
 త్కారుత్వాదక ఇత్యర్థః. అత్రసాధ్యక్రమనిర్దేశ మహిమ్నా కారణత్వా
 త్ రక్షకః, రక్షకత్వాత్ అస్మత్సాన్నిహితగమ్యతే. (సర్వరక్షకనాన)
 ఇతి-సర్వశబ్దః (౧) “విశ్వతః పుష్టేషు సర్వతఃపుష్టేషు” ఇత్యాదావివ
 సమప్తిచేతనానా మప్రాకృతచేతనానాశ్చసంక్లిప్తాః. అతఏవ జగత్పదా
 ౨నుపాదానమ్, సర్వ శబ్దోపాదానశ్చ. సర్వశబ్దప్రయోగే పూర్వ
 ప్రత్యభిజ్ఞాపత్యేః, సర్వశబ్దోయోగ్యతయా చేతనపరః.

(ఎమ్పేరుమానై) అస్మత్సాన్నిహితమిత్యర్థః. అనేన (౨) “భక్తై
 ర్భాగవతైస్సహ” ఇత్యాదిరీత్యా భక్తానామేవ ముఖ్యం దేవతావిశేష
 నిరూపకత్వమితిసప్రదాయస్సూచితః. అతఏవ (౩) “శ్రీమన్నారాయణో
 నఃపతిః” ఇతివేదాంతాచార్యైరనుగృహీతమ్. (శొల్లకిఱతు) రూఢ్యా
 యోగేనచ ప్రతిపాదయతీత్యర్థః. (32)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

మూలమస్త్రైఅకారాధ్య సమర్థనంనామ

చతుర్థాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
భగవతో సజ్జు-చితరక్షకత్వ సమర్థనం నామ
పంచమాధికరణమ్.

మూ;— (౩౮) రక్షిక్తైర్కాయావతు - విరోధియైర్బోక్కుకై యుమ్,
అపేక్షితజ్జలైర్కొడుక్తైర్కాయుమ్.

అత్ర పూర్వాధికరణోక్తం భగవతో సజ్జు-చిత సర్వరక్షకత్వం
ప్రసాద్యతే. తదర్థం కిం సుఖప్రదత్వమేవ రక్షకత్వమ్; ఉతిదుఃఖనివర్తక
త్వమపీతి. తదర్థం సుఖత్వం దుఃఖత్వశ్చ కిం పురుషభేదేన దుర్జ్ఞేయమ్;
ఉత సుజ్ఞేయమితి; తదర్థం సంసారిత్వ ముముక్షుత్వ ముత్తత్వ నిత్యత్వా
ని, పురుషభేదేన సుఖదుఃఖత్వప్రయోజకాని; ఉత నేతి. ప్రథమసంశ
యార్థమిదంచినైత్యతే. బ్రహ్మరుద్రాదీనాం రక్షకత్వం భగవద్రక్షకత్వ
సంజ్ఞోచకం నవేతి. (౧)

తత్ర పూర్వోపక్షాః;—

భగవతో సజ్జు-చిత సర్వరక్షకత్వం న సమ్భవతి. సుఖప్రదత్వస్యై
వ రక్షకత్వరూపతయా, (౧) “ఏతేవై నిరయాస్తాత స్థానస్య పరమాత్మనః”
ఇతి-వై కుణ్డస్థానా సేషయా అన్యేషాం దుఃఖావహత్వస్య ఉత్తయా,
(౨) “క్షేత్రాణి” ఇత్యాదిశ్లోకే-“త్వత్పాదపద్మప్రవణాత్మవృత్తేర్భవ
న్నిసర్వే ప్రతికూలయాపాః” ఇతి గృహక్షేత్రాదేస్తత్వజ్ఞానినాం దుఃఖా
వహత్వేనోక్తతయాచ, సాంసారికశబ్దాదివిషయానుభవేషు సుఖత్వభా
స్తేరేవ “అనుకూలవిషయం జ్ఞానమేవా సన్దగ్ధత్యుచ్యతే” ఇతి వదతాం
మతే వక్తవ్యతయా, శబ్దాదివిషయానుభవప్రదత్వస్య రక్షకత్వరూప
త్వానన్యవేన, సంసారిచేతనాన్ప్రతిభగవతో రక్షకత్వానుపపత్తేః. (౨)

(౧) “వస్త్రేకమేదుఃఖాయనుఖాయేన్వ్యాగమాయచ” ఇత్యాదా, (౨) “తదేవ పీతయేభూత్వా” ఇత్యాదౌచ(౧) “వస్తువస్త్రాత్మకం కుతః” ఇతి, (౩) “తస్మిన్దుఃఖాత్స్యంనాస్తినచకిశ్చేత్సుఖాత్మకమ్” ఇతిచ సర్వస్యాపి వస్తువస్తుంస రదశాయామనుభూయమానం భోగ్యత్వం భ్రాన్తిర్ద్దమ్, నతువాస్తవమ్; ఇత్యుక్తాయా “అప్రాకృతపదార్థా నాంభోగ్యత్వమేవ, ప్రాకృతపదార్థా నాంకాస్తేన్మలినఅభోగ్యత్వమేవ, కర్మః” ఇతిసూచనాచ్చ. (3)

నచ, ఏకస్మైనదేశకాలభేదేన భోగ్యత్వమభోగ్యత్వశ్చసమ్భవ తీతివాచ్యమ్. ఇహనాఽతిరిక్తసుఖదుఃఖవాదే, సుఖదుఃఖాఽనుభవహేతుజ్ఞానవిషయత్వేక్షణభోగ్యత్వాఽభోగ్యత్వయోరేకత్రసమ్భవేపి, “సుఖందుఃఖశ్చ అనుకూలప్రతికూలనస్తు విషయకజ్ఞానద్వయమ్” ఇతిసిద్ధాస్తే, అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోశ్చావ్యవత్వరీత్యయోరిన, పురుషభేదేనైస్త్రిన్వస్తున్యసమ్భవాత్. విరుద్ధధర్మాణాం దేశకాలరూపావచ్ఛేదకభేదేన ఏకత్రసమ్భవేపి, పురుషభేదేన ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేనైకత్రాఽసమ్భవస్యసార్వజనీనత్వాత్. (౪)

కిశ్చ-“అనుకూలప్రతికూలాఽన్వయ విరహేస్వరూపేణాఽవస్థితీర్దిదుఃఖనిష్ప్రీతి” ఇతి శ్రీభాష్యసూక్తిగునుసారేణ, భగవతశ్చేతనవిషయేకేవలాఽనిష్ఠ నివర్తకత్వదశాయాంరక్షకత్వం నస్యాత్. సుఖప్రదత్వస్యాఽభావాత్; దుఃఖనివర్తకత్వస్యాపి రక్షకశ్వేదార్థత్వే, నానార్థత్వప్రసక్త్యాత్; లాఘవేనసుఖప్రదత్వస్యైవ రక్షతిధాత్వర్థత్వాచ్చ. (౫)

అపిచ-వర్తమానదుఃఖస్మత్పిన్మత్తింవి నా స్వరూపేణాఽవస్థానదశాయాం, భగవత్స్పృహచిదపేక్షయారక్షకత్వంనస్యాత్. దుఃఖనివర్తకత్వస్యైవభావాత్. అన్యచ్చ - సుఖదుఃఖనిష్ప్రీతి పరమృతానాధన పదానదశాయాం రక్షకత్వంనస్యాత్. నచ-సాక్షాత్పరంపరయా

వాసుఖదుఃఖనివృత్తి ప్రయోజకకర్తృత్వమేవ రత్నకర్తవ్యమితివాచ్యమ్.
దుఃఖస్యతన్నివృత్తి ప్రతియోగితయా కారణత్వేన దుఃఖసాధనాద్విప్రద
స్యాపి రత్నకర్తృత్వపక్షేః. (౧)

అస్తువా, అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోః పురుషభేదేన. ఏక
దేశకాలాఽవచ్ఛేదేన ఏకత్రసమ్భవం; తథాపి అసంఖ్య-చిత సర్వరత్న
కర్తృత్వం దుర్నిరూపమ్. చేతనవ్యక్తీనామానన్త్యేన తత్తద్వ్యక్తీత్వేన
తత్తత్పురుషాఽపేక్షయా తత్తద్వస్తుషు అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయో
ర్ద్వైతేయతయా, వస్తుగతాఽఽనుకూల్యప్రాతికూల్యజ్ఞాపకపురుషగతా
ఽనుగతాకారస్య దుర్నిరూపత్వాత్. (౨)

నచ-తత్తదధికారాఽఽనుగుణ్యేన తత్తత్పురుషాఽపేక్షయాసుఖ
ప్రదత్వదుఃఖనివర్తకత్వరూపం రత్నకర్తృత్వం జ్ఞాతుంశక్యమితివాచ్యమ్.
అధికారశబ్దేన-ఫలేచ్ఛావివక్షాయాం, ఫలస్య-సుఖదుఃఖాభావాఽన్య
తరరూపతయా, సుఖత్వదుఃఖత్వయోః పురుషభేదేన వ్యవస్థాయా
అసిద్ధౌ, ఫలేచ్ఛారూపాఽధికారానుగుణ్యేన సుఖప్రదత్వదుఃఖనివర్త
కత్వరూపరత్నకర్తృత్వవ్యవస్థాయా జ్ఞాతుమశక్యత్వాత్. (౩)

నచ-శత్రుపీడాదీనాం సంసారికత్వాఽవచ్ఛేదేన దుఃఖత్వమ్;
అన్నపానాదీనాం సుఖత్వశ్చజ్ఞాతుం శక్యమితివాచ్యమ్. దేహవిశిష్ట
వేషేణ సత్పురణరూపసంసారిత్వస్య ముముక్షుత్వప్రసక్తత్వాత్; ఏనంముము
క్షుత్వావచ్ఛేదేన సంసారసమ్భవోదుఃఖరూపం; పరమపదప్రాప్తిస్సుఖ
రూపేతి జ్ఞాతుం శక్యమితినిరస్తమ్. ముముక్షూణామపి ఇదానీస్తనా
నాం, సంసారసమ్భవస్యసుఖరూపత్వదర్శనాత్; విద్యమానస్యైవ సుఖ
రూపత్వదర్శనేన భావిన్యాయోః పరమపదప్రాప్తే స్సుఖరూపత్వాఽసమ్భ
వాచ్ఛ. ఏతద్దేహావసానాఽనన్తరం నిత్యసుఖస్థానప్రాప్తిర్భవతిచేత్, అస
శ్యం స్యాదిత్యేవం నిత్యస్థానప్రాప్తిస్సుఖరూపత్వేనాఽనుభవస్య సంసారి
త్వప్రసక్తత్వాచ్ఛ. (౪)

‘ఇత్థం ముక్తానాం నిత్యసూరీణాం - అనుగతయా హే - కై జ్ఞర్య హానిద్వంభిరూహా, కై జ్ఞర్యవృద్ధిస్సుఖయా పేతిచనయు క్తమ్; - (౧) నిత్య కిజ్ఞరీ ప్రహర్షయిష్యామి’ (౨) “నిత్యకిజ్ఞరోభవాని” ఇత్యాది ప్రసిద్ధకై జ్ఞర్యస్య హానేరేవశశృక్లాయ మాణత్వాత్. కై జ్ఞర్యస్య నిత్యత్వాదేవ, కై జ్ఞర్యమాదాయదుంభినివ ర్తకత్వాఽపూర్వసుఖ ప్రతిలమ్భనరూపరక్షకత్వాఽసిద్ధేశ్చ. కేవలానుభవపరము క్త విషయే కై జ్ఞర్యమాదాయ రక్షకత్వలాభాఽసమ్భవాచ్చ. ముక్తానాం నిత్య సూరీణాం ప్రయోజకద్వయేన రక్షకత్వవివక్షాయాం ముక్తత్వస్య కై వల్యాభివ్యతిప్రసక్తాచ్చ. (౧౦)

వస్తుతస్తు; భగవతోఽసంక్కుచితస ర్వరక్షకత్వమ్, విషయ సజ్జీచాద్భిజితమ్. బ్రహ్మరుద్రేనాగ్రీదీనాం రక్షకత్వస్య బహుప్రమాణ సిద్ధత్వాత్. లోకేనృపమాతాపిత్రాదీనాం రక్షకత్వప్రసిద్ధేశ్చ. నచ భగవతస్సర్వరక్షకత్వప్రమాణానుసారేణ తత్రాప్యస్తర్యామితయా భగవతపవ రక్షకత్వమితివాచ్యమ్. అన్తర్యామిత్యేన కర్తృప్రేరకతయా ప్రయోజకకర్తృత్వేన సర్వరక్షకత్వోపపత్త్యా సాక్షాత్సర్వరక్షకకర్తృత్వేమానాభావాత్; అతపవబ్రహ్మరుద్రేనాగ్రీణాం రక్షకత్వవ్యభిచారో బహుప్రమాణసిద్ధిః; తస్మాత్ మాతాపితృభర్తృభ్రాతృపుత్రాణాం ధనస్యచరక్షకత్వవ్యభిచారోలోకసిద్ధిఇత్యపాస్తమ్. బ్రహ్మదీనాం కాదా చిత్క రక్షకత్వమాదాయాపి భగవతస్సర్వసమానేపిరక్షణే సాక్షాత్కర్తృత్వభక్తాదితి. (౧౧)

సిద్ధాస్తస్తు;—

భగవతః అసంక్కుచితసర్వరక్షకత్వం సమ్భవత్యేవ. కుతః, సుఖ ప్రదత్వస్య రక్షకత్వరూపత్యేపి (౩) “ఏతేవై నిరయాస్తాత స్థానస్య పర మాత్మనః” ఇత్యత్రవై కుణస్థానాఽపేక్షయైవాఽన్యేషాం దుంభిహపహ

ద్వి-పా, ౧] భగవతోఽనన్తఃచిరత్వకర్తృ సమత్వనాధికరణమ్. ౨౩౫

శ్చేనోఽతయా, (౧) “క్షేత్రాణిమిత్రాణిధనాని” ఇత్యాదిశ్లోకేగృహ్యే
క్షేత్రాదీనాం తత్వజ్ఞాన్యపేక్షియైవ దుఃఖావహవత్సేనోఽతయాచ, సాం
సారికశబ్దాదివిషయాఽనుభవే “అనుకూలవిషయకజ్ఞానమేవ హ్యేనన్త
ఇత్యుచ్యతే” ఇతివదతాంమతేపి సుఖత్వప్రతీతేకాపాధికనుఖత్వవిషయ
కతయా, ఔత్సర్గికప్రామాణ్యస్య సమ్యవతస్త్వ్యాగాఽయోగేన సుఖత్వ
భ్రాంతేరవక్తవ్యతయా శబ్దాదివిషయానుభవప్రదత్వస్వరత్వకర్తృరూపత్వ
సమ్యవేన సాంసారికచేతనాన్న్యతి భగవతోరత్వకతోఽపపక్షేః. (౧౨)

“వస్త్యేషు మేరదుఃఖాయ సుఖాయేష్వాగమాయచ” ఇత్యాదా,
“నస్తు వస్త్యత్త కంకుతః” ఇతిస్వభావవాచినాతత్త శబ్దేన అనుకూలత్వ
ప్రతికూలత్వధర్మస్వరూపవస్తునో రనుకూలత్వ ప్రతికూలత్వ ధర్మరూ
పం వస్త్యస్వభావో, నభవతి - యావదాత్తభావ్యాకారోనభవతీత్యుక్త
తయా, (౨) “తదేవ ప్రీతయేభూత్వా” ఇత్యాదా “తస్మాద్దుఃఖాత్తకం
నాస్తి నచకీడ్చిత్సుఖాత్తకమ్” ఇతిస్వరూపవాచినా తత్త శబ్దేన, సర్వం
వస్తు తత్తచేతనకృత వివిధవిచిత్రపుణ్యపాపరూపాపాధితో దేశకాల
పురుషభేదేన సుఖరూపమ్; నతు స్వరూపేతీత్యుక్తితయాచ, సర్వస్యాపి
వస్తునన్సంసారదశాయా మనుభూయమానం భోగ్యత్వంభ్రాన్తిసిద్ధమ్,
నతువాస్తవమిత్యనుక్తితయా, “అప్రాకృతపదార్థానామేవ భోగ్యత్వం
ధర్మః; ప్రాకృతపదార్థానామభోగ్యత్వమేవధర్మః” ఇత్యసూచనాచ్చ.
“ప్రాకృతపదార్థానామభోగ్యత్వమేవధర్మః” ఇత్యుక్తా, (౩) “కామా
న్నీ కామరూప్యసుసచ్చరన్” (౪) “తస్య సర్వేషు లోకేషు కామ
చారోభవతి” ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాచ్చ. (౧౩)

నచవిరుద్ధధర్మాణామేకత్ర దేశకాలభేదేనసమ్యవేపి, పురుషభేదేన
ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేన ఏకత్రాఽనమ్భవస్య సార్వజనీయతయా, “సుఖం
దుఃఖిచ్ఛానుకూలప్రతికూలవస్తువిషయకజ్ఞానద్వయమేవ” ఇతిసిద్ధాస్తే,

(౧) (౨) వి-పు-౨-౬-౪౮. (౩) తై-భృ-౧౦-౫. (౪) ఛా-౬-౨౫-౨.

అనుకూలత్వప్రతికూలత్వ ధర్మయోశ్చాన్యమత్వరక్తిత్వ యోరివ పురుష భేదేన ఏకస్మిన్వస్తున్యసమ్భవఇతివాచ్యమ్; విరుద్ధధర్మాణాంతభాభావేఽపి, అస్మత్స్పిష్టాస్తే, - (౧) “శక్తియస్సర్వభావానామచిన్త్యజ్ఞానగోచరాః” ఇత్యాదిప్రమాణబలేన సర్వేష్వపివస్తుషు వివిధవిచిత్రభావరూపశక్తి విశేషాఽభ్యుపగమేనతత్త్వస్తుగతస్యైకధర్మస్యశక్తివిశేషస్యైవ “ఇదం మేభూయాత్, ఇదం మేమాభూయాత్” ఇతిపురుషభేదేన రాగద్వేష హేతుభూతసాక్షాత్కారవిశేషవ్యజ్ఞస్య, పురుషభేదేన ఏకదేశకాలా వచ్ఛేదేన ఏకవస్తుగతాఽనుకూలత్వప్రతికూలత్వ రూపతయా, తస్యైవ శక్తివిశేషస్య ఏకశబ్దవ్యక్తైకధర్మస్యైవ కిన్నభిన్నశబ్దాఽపేక్షయా తారత్వమన్వితాద్విరూపత్వవత్, పురుషభేదేనాఽనుకూలత్వప్రతికూల త్వోపపత్తేః. (౧౮)

కించైత్యాద్యప్రయక్తమ్; “దుఃఖిన్యప్రతికూలతయా తన్నివృత్తిరిష్టాభవతి; నత్వనుకూలతయా” ఇతి శ్రీభాష్యసూక్త్యనుసారేణ ఇష్ట త్వస్యనుభదుఃఖినివృత్తిసాధారణతయా అనుగతేష్టప్రదత్వస్యైవ రక్షతి ధాత్వర్థత్యేన నానార్థత్వాఽప్రసక్తేన, కేవలదుఃఖినివర్తకత్వదశాయామపి భగవతోరక్షకత్వాఽక్షతేః. నచ, లాఘవేన సుఖప్రదత్వమేవ రక్షతిధా త్వర్థఇతివాచ్యమ్; సుఖత్వస్య అనుకూలవిషయక జ్ఞానత్వరూపతయా, అనుకూల్యస్యచ “ఇదం మేభూయాత్” ఇతి-ఇచ్ఛాహేతుసాక్షాత్కార విషయాఽననుగతాఽఽకృత్యనుమేయశక్తివిశేషరూపతయా, ప్రత్యక్షోపస్థితాఽనుగతోపజీవ్యభూతేష్వత్వస్యైవ రక్షతిధాతుప్రవృత్తి నిమిత్త ఘటకత్వోచిత్యాత్; తస్య పదజన్యప్రతీతిప్రకారత్వాభావేఽపి పరిచాయక తయా ప్రవృత్తినిమిత్తత్వోపపత్తేః. (౧౯)

అపిచేత్యాద్యప్రయక్తమ్. దుఃఖినివృత్తివత్ దుఃఖాత్మంతాభావస్యాపి ఇష్టతయా, వర్తమానదుఃఖిన్య తన్నివృత్తింవిధాన్వరూపేణ

ద్వి-పా, ౧] భగవతోఽనఙ్కుచితరక్షకత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౩౭

అవస్థానదశాయామపి ఇష్టప్రదత్వలక్షణరక్షకత్వస్యాఽవ్యాహతత్వాత్. అన్యచ్చేత్యాద్యప్రయుక్తమ్. ఇష్టత్వస్యనుఖనాధనాద్యనుగతత్వేనదుఃఖనాధనాదివ్యాపృతత్వేనచ తత్తత్ప్రదత్వస్యైవాలనుగతాఽనతి ప్రసక్తస్య రక్షకపదార్థత్వాత్. అతఏవ దుఃఖాత్మనాభావస్యాపి నేష్టత్వం దుఃఖనివృత్తిత్వాఽభావాత్. నచ - దుఃఖసంసర్గాభావత్వ మిష్టతావచ్చేదకమ్; దుఃఖనాధననివృత్తావవ్యాపేరిత్యపిదూషణం దూరీకృతమ్. ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావత్వస్యైవ సర్వానుగతస్య దుఃఖనివృత్తావిష్టతావచ్చేదకత్వాత్. (౧౬)

అస్తువేత్యాదినా, అనుకూలత్వ ప్రతికూలత్వోభయనిరూపకపురుషభేదస్య దురేయతయా, భగవతోఽనఙ్కుచితరక్షకత్వం దుర్నిరూప మిత్యుక్తమప్రయుక్తమ్. తత్తదధికారాఽనుగుణ్యేన అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోస్సంక్షేయత్వాత్. అధికారపదేన ఫలనాధనానుసానహేతుభూతధర్మస్య వివక్షితత్వాత్. తత్తత్పురుషాఽపేక్షితస్యైవ ఫలపదేన వివక్షితత్వాచ్చ. సచధర్మః - సంసారిత్వం ముముక్షుత్వం ముక్తిత్వం నిత్యత్వఞ్చ. (౧౭)

నచ-సంసారిత్వస్యముముక్షుత్వప్రసంగః. శత్రుపీడాదీనాంతదభిమతవిరోధిత్యాభావాత్; అన్నపానాదీనాం తదపేక్షితత్వాభావాచ్చేతివాచ్యమ్. సంసారిశబ్దేన, దేహవిశిష్టతయా సఞ్చరణకారణానాంప్రవాహరూపేణ తత్కార్యాణాంఞ్చ, అహజ్కారమమకారవిషయప్రావణ్యానాం సదానువృత్తానాం వివక్షితత్వాత్. భగవద్భక్తికృతవిషయప్రావణ్యస్య ముముక్షుత్వపిసత్త్వాత్, తద్వ్యావృత్త్యర్థం అహజ్కారాదికార్యత్వలాభాయ, అహజ్కారాద్యుక్తిః; చేతనోజ్జీవనాయ భగవత్సంక్లృప్తేన ముముక్షూణామపి కాదాచితాఽనిషిద్ధవిషయప్రావణ్యసద్భావాత్, “సదానువృత్తానామ్” ఇత్యుక్తమ్. (౧౮)

ముముక్షుత్వాధికారదూషణమప్యయుక్తమ్. సంసారార్థికార్యోత్కటమోక్షాభిలాషస్య ముముక్షుపదేన వివక్షితత్వాత్. తస్య(౧) “భవంతి సర్వే ప్రతికూలరూపాః” ఇతిన్యాయేన, కారేన్నిర్మలసంసారసమ్మేషప్రాతికూల్యోపపత్తేః. అతవ, ఇదానీ న్తనేషు మన్దాధికారిషు, సంసారసమ్మేష సుఖరూపత్వదర్శనేపి, బాధకాభావాచ్చ. భావిన్యానిత్యసుఖస్థాన ప్రాప్తేస్సుఖరూపత్వస్యేదానీమననుభవేపి, అపేక్షితత్వే బాధకాభావేన, తస్మైవసుఖరూపశబ్దేన వివక్షితత్వాచ్చ. నిరుక్తిమోక్షాభిలాషకార్యోత్కటపరమపదప్రాప్త్యపేక్షాయా ఇదానీ న్తనాయా స్సంసారిష్వనతిప్రసక్తాచ్చ. (౧౯)

ముక్తత్వనిత్యత్వాధికారదూషణమప్యయుక్తమ్. పూర్వవత్ నివర్త్యవిరోధనోఽత్రవివక్షితత్వేన, ముముక్షుషుప్రసిద్ధస్య కైజ్కర్యవిచ్ఛేదస్య ముక్తేషునిత్యేషుచలపేక్షితవిరోధిత్వసమ్భవేన, అప్రసిద్ధభావాచ్చ. పూర్వవత్ అపూర్వసుఖప్రాప్తేరవివక్షితత్వేన, సిద్ధస్యైవకైజ్కర్యస్య ఉత్తరోత్తరకాలసమ్మేషనాఽభిలాషస్య, తత్ప్రదానేన రక్షకత్వస్యచ సమ్భవాచ్చ. ముక్తేషుగుణవృత్తినిష్ఠాభేదేనత్యపి, నిత్యసూరిషు తదభావేన తత్సమభివ్యాహారేణ ముక్తపదస్య అనుభవజనితప్రీతికారితకైజ్కర్యనిష్ఠపరతయా, కేవలాఽనుభవపరేష్వనతిప్రసక్తాచ్చ. అతవ వృత్తినిష్ఠత్వరూపాఽనుగతప్రయోజకత్వస్య. వివక్షితతయా, కైవల్యాధిష్ఠితి ప్రసక్తశక్త్యాఽప్యనవకాశాచ్చ. అనుగతప్రయోజకవివక్షాయామపి ద్వైరాశ్యవృత్త్యాదనాయ నిత్యముక్తరూపేణోక్తీసమ్భవాచ్చ. (౨౦)

వస్తుతస్త్విత్వాదికమప్యయుక్తమ్. (౨) “తేజోతస్తథాహ్యహ” ఇత్యాద్యధికరణన్యాయేన * జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాఽధికరణన్యాయేన, * సంజ్ఞామూర్త్యధికరణన్యాయేనచజీవానాం రక్షకత్వస్య భగవత్పర్యంత

(౧) (౨) బ్రహ్మసూ-౨-౩-౧౦.

ద్వి-సా,గ]భగవతోఽసంక్కుచితరక్షకత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౩౯

మూ;— (3౯) ఇవై యిరణ్ణమ్ చేతనన్ నిష్ట నిష్టవళపుక్కిడా
యిరుక్కుమ్.

స్వైవవ క్రిస్తతయా, జీవక ర్తుకరక్షణే సాక్షాత్కారణీభూతానాం జ్ఞాన
చిక్టీప్రాప్రయత్నానాం నిరపేక్షాశ్రయత్వేన, భగవతోఽసంక్కుచితసర్వ
రక్షణక ర్తుత్వోపపత్తేః. అతఏవ బ్రహ్మరుద్రాదీనాం రక్షకత్వవ్యభిచా
రోక్తేః; కాదాచిత్రరక్షకత్వే భగవదధీనత్వోక్తిముఖేన తత్రాపిభగ
వతఏవ క ర్తుత్వం ముఖ్యమితిద్యోతనార్థత్వాచ్చేతి. (౨౧)

ఇదఞ్చ౭ధికరణంనవసూత్రాత్మకమ్. తత్రేదమాద్యంసూత్రమ్.
(రక్షిక్తైయావతు) రక్షకత్వరూపత్వేన భవితుం యోగ్యమిత్యర్థః.
(విరోధియైప్పొక్కుకై యుమ్) విరోధిశ బ్దేన - అపేక్షితవిరోధిభూతం
దుఃఖ తత్ప్రయోజకసుఖనివృత్తి తత్ప్రయోజకసుఖాత్యంతా భావా
దికం వివక్షితమ్. అత్ర, దుఃఖనివృత్తింవిగాఁ ౭స్వరూపేణ౭వస్థానస్య
భావోపి విరోధిపదేన వివక్షితః. దుఃఖనివృత్తింవిగాఁ సూక్ష్మస్థూలశరీర
విశిష్టతయా స్వరూపేణ౭వస్థానస్య సుఖానుభవయోగ్యతారూపతయా
౭పేక్షితత్వేన,తద్విరోధిత్యాత్ త్వరూపేణ౭వస్థానాభావస్యాపి. (పోక్కు
కై యుమ్) ఇత్యనేన - అభిమతవిరోధి సంసర్గాభావత్వ మిష్టతావచ్ఛేదక
మిత్యభిప్రేతమ్. (అపేక్షితశ్చై) ఇత్యనేన-భావరూపాపేక్షితంవివక్షితమ్.
అతఏవ విరోధిసంసర్గాభావసృష్టగుక్తిః. అత్ర-ఇష్టప్రదత్వమేవ రక్షక
పదప్రపుత్తినిమిత్తత్వేన వివక్షితమ్. ఇష్టప్రదత్వం భావరూపేష్టప్రాప
కత్వమ్, ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావ సమృద్ధకత్వజ్ఞేతి ద్వివిధమితిద్యోత
నాయద్వయోరుక్తిః. అనేనసుఖప్రదత్వదుఃఖ నివర్తకత్వాదికం సరక్షక
పదప్రపుత్తినిమిత్తమితిసూచ్యతే. (౨౨)

ఇత్థం రక్షకత్వం నిరుచ్య, భగవతోఽసంక్కుచిత రక్షకత్వసిద్ధిస్త
త్ఫలమితిదర్శయతిద్వితీయసూత్రేణ. (ఇవై యిరణ్ణమిత్వాదిసా).

మూ;— (౪౦) సంసారికభుక్కు విరోధి-శత్రుపీడాదికః.

(ఇరణ్ణమ్) ఇష్టత్వఘటితభావరూపరక్షకత్వమ్, ఇష్టవిరోధిత్వఘటితమభావరూపరక్షకత్వఞ్చేత్వర్థః; ఏవంరూపత్వాత్, తత్తదధికారానుగుణమితివక్తుమ్-ఇదంశబ్దప్రయోగః. (ఇరణ్ణమ్) ఇతి - అన్యోన్యనిరపేక్షతయా ఏకక్రియాన్వయరూపసముచ్చయో వివక్షితః; సత్త్వితరేతరయోగః. తేనభావరూపేష్టప్రదత్వస్య ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావసంపాదకత్వస్యచ ప్రత్యేకం రక్షకతారూపత్వలాభావాత్, కేవలదుఃఖనివృత్తిదశాయాం దుఃఖనివృత్తిమపివినా స్వరూపేణానవస్థానదశాయాశ్చరక్షకత్వసిద్ధిః. (చేతనర్) సంసారిముముక్షుముక్తనిత్యరూపేణచతుర్విధజీవాఇత్యర్థః. (నిష్టనిష్టవశపుక్కు-) తత్తచ్చేతనైః ప్రాప్తానామనుగతానతిప్రసక్తానాం తత్తద్విష్టసాధనానుష్ఠానహేతుభూతధర్మాణామిత్యర్థః. (ఈడాయీరుక్మమ్) అనుగుణమాయురుక్తమిత్యర్థః; తత్తదధికారజ్ఞాప్యమితియావత్. వహ్నిమత్త్వం ధూమవత్త్వస్యానుగుణమితివత్, సాధ్యస్యసాధనోపపాదకత్వాత్, ఉపపాదకస్య ఉపపాద్యానుగుణత్వాత్; —→— (౨౩)

ఇశంపూర్వసూత్రేణ రక్షకత్వస్య దుష్టేయత్వశక్కానివృత్తా. అథతేషామధికారాణాం ప్రదర్శనార్థం స్థలత్రయముదాహరతి-సూత్రవక్త్రేణ. తత్రప్రథమం సంసారిచేతనాన్ప్రతిభగవతోరక్షకత్వమ్ సుజ్ఞేయమిత్యాహ - తృతీయసూత్రేణ (సంసారికభుక్కిత్యాదినా).

సంసారిపదేన-కార్యేకారణలక్షణయా, కారణేకార్యలక్షణయా హాలహజ్జారమఘకారకార్యం విషయప్రావణ్యం వివక్షితమ్. *విరోధిపదమ్-సంసారిత్వవిజిష్టస్యస్వాభిమతవిరోధిపరమ్. విరోధిత్వఞ్చ-ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేనైకస్మిన్విషయేఐచ్ఛాసమానాధికిరణభిన్నద్వేషవిషయత్వమ్. ఏకవచనమ్-జాత్యభిప్రాయమ్. (శత్రుపీడాదికః) శత్రుపీడాది

ద్వి-పా, ౫] భగవతోఽనఙ్కు-చితరత్నకర్తవ్య సమర్థనాధికరణమ్. ౨౪౧

మూ; — (౪౧) అపేక్షితమ్ అన్న పానాదికళ.

మూ; — (౪౨) ముముక్షుక్కు-భుక్కు- విరోధి-సంసారసమృద్ధమ్.

పదమ్ - శత్రుప్రయుక్తస్వకీయదుఃఖపరమ్. ఆదిపదమ్ - ఆధివ్యాభ్యాది పరమ్. (౨౪)

ఇత్థమ్, సంసారివిషయే అభావరూపరత్నకర్తవ్యం భగవత్సమృద్ధి వతీత్యనుగతధర్మావచ్ఛేదేన విరోధప్రదర్శనేనసూచయిత్యా, భావరూప రత్నకర్తవ్యమపి తద్విషయే తస్య సమృద్ధితీతి సూచయతితురీయసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

“సంసారికభుక్కు” ఇతిపదమ్ - అత్ర ఆదావనుషజ్యతే. *అపేక్షితపదమ్ - భావరూపాఽపేక్షితపరమ్. ఏకవచనం పూర్వవత్. (అన్న పానాదికళ) “అన్నఞ్చ పానఞ్చ” ఇతివిగ్రహః. పానశబ్దః - పానీయే లాక్షణికః. *ఆదిశబ్దః - స్రగ్వస్త్రాఽభరణాఽఙ్గరాగాఽఙ్గనాలిఙ్గనాదిపరః. పూర్వసూత్రే శత్రువీడాత్వాదికంద్విష్టతావచ్ఛేదకమ్. అస్మిన్ సూత్రే అన్నత్వ పానీయత్వాదిక మిష్టతావచ్ఛేదకమభిప్రేతమ్. (౨౫)

అథ ముముక్షుత్వావచ్ఛేదేన అభావరూపరత్నకర్తవ్యం భగవత్ స్సూచయతి పఞ్చమసూత్రేణ (ముముక్షుక్కు-భుక్కు-త్వాదినా).

అత్ర : సంసారార్థిభూమకార్య సంసారనివృత్త్యైత్యుత్పాదేచ్ఛా సాధనపరమపదప్రాప్త్యభినివేశాఽతిశయన త్వంవివక్షితమ్ - ముముక్షు పదేన. తేనమన్దాధికారిణాం ముముక్షూణాం సంసారసమృద్ధత్వస్య ద్విష్ట తావచ్ఛేదకత్వాభావేపిసక్షతిః; నవా-ముముక్షుత్వస్య సంసారసమృద్ధి అపేక్షితవిరోధిత్వ జ్ఞాప్యతయా ముముక్షుత్వేన సంసారసమృద్ధి అభిమతే విరోధిత్వం జ్ఞాతుంశక్యమితిశబ్దాఽనవకాశః; ముముక్షూకారణ పరమ పదప్రాప్త్యభినివేశాతిశయ పరత్వాత్ ముముక్షుపదస్య. (౧) “రూ

(౧) తై-ఆ-౭-౧.

మూ;— (౪౩) అపేక్షితమ్-పరమపదప్రాప్తి.

మూ;— (౪౪) ముక్తర్క్కుమ్ నిత్యర్క్కుమ్ విరోధితై జ్యుర్యహాని.

వై సః, రసం హ్యేవాఽయం లభ్యాఽఽనన్దిభవతి,” ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ పరమపురుషార్థభూత పరమపదప్రాప్తేస్సత్ ఇష్టత్వాత్, తత్ప్రతిబద్ధకతయైవ సంసారనివృత్తావృత్తుః సేచ్ఛదయాచ్చ. విరోధిపదం పూర్వవత్. (సంసారసమ్మన్దమ్) సంసారపదమ్ - సూక్ష్మస్థూలదేహవిశిష్టతయా సచ్చరణలక్షణ సంసారకారణ మూలప్రకృతిపరమ్. తత్సమ్మన్దే ద్విష్టతావచ్ఛేదకమ్ - అహజ్కారమమకారరూపాఽవిద్యాపుణ్యపాపరూపకర్మవాసనారుచి మూలక మల భాణ్ణదేహసమ్మన్దాపాదకత్వంవివక్షితమితి. —+— (౨౬-)

అథముముక్షుత్వావచ్ఛేదేన భగవతోభావరూపరక్షకత్వందర్యయతి షష్ఠసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

అత్రాపి “ముముక్షుక్కిఁగుక్కు” ఇత్యనుషజ్యతే. అత్రపాపాణకల్పమోక్షేచ్ఛావతః పరమపదప్రాప్తేరనపేక్షితత్వాత్, ముముక్షుపదస్య పరమపదప్రాప్తిచ్ఛయా తత్ప్రతిబద్ధకమోక్షేచ్ఛావతః పరమపదప్రాప్తిరపేక్షితేత్యక్తికపర్యవసానేన సాధ్యాఽవిశేషప్రసక్తాచ్చ, పరమపదప్రాప్తిచ్ఛావతో గుణానుభవకై జ్యుర్యోత్కృతేచ్ఛావత్త్వనియమాచ్చ, పరమపదప్రాప్తిశబ్దో గుణానుభవకై జ్యుర్యలాభోపలక్షణార్థః.

—+~+~+—
అథముక్త విషయే నిత్యవిషయేచ భగవతోఽభావరక్షకత్వసిద్ధిం సూచయతి సప్తమసూత్రేణ (ముక్తర్క్కుమిత్యాదినా).

*ముక్తపదమ్-నివృత్తసంసారపరమ్. *నిత్యపదమ్ - అస్పృష్టసంసారగన్ధసూరిపరమ్. అనేనపదద్వయేన నిత్యసూరివాచకపద సమభివ్యాహారాఽనుగృహీతేన గుణానుభవజనితప్రీతి కారితకై జ్యుర్యపరత్వమనుగత మిష్టాఽనిచ్ఛాపకమభిప్రేతమ్. తేన కైవల్యాధిపాం కేనలాను

ద్వి-పా,గి] భగవతోఽసంక్కుచితరక్షకత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౪౩

మూ; — (౪౫) అపేక్షితమ్ కై జ్ఞర్యవృద్ధి.

భవపరాణాచ్చ కై జ్ఞర్యహో నరభిమత విరోధిత్యాభావేపి నక్షతి. అత్ర
 కై జ్ఞర్యపరత్వమ్-నకై జ్ఞర్యేచ్ఛానత్వమ్. కై జ్ఞర్యేచ్ఛానత్వస్య
 కై జ్ఞర్యహోనేర్విష్టత్వే కై జ్ఞర్యేష్టత్వేచహాపకత్వాఽసమ్భవాత్. ద్విష్ట
 తావచ్ఛేదకేష్టతావచ్ఛేదకయోరేవ ద్విష్టత్వేష్టత్వహాపకత్వాత్.
 కై జ్ఞర్యేచ్ఛానత్వస్య ముముక్షుసాధారణ్యాచ్చ. కిన్తు భగవద్గుణాను
 భవజనితప్రీతి కారితకై జ్ఞర్యశాలిత్యమ్; అత్రాఽనుగత రూపేణాఽ
 నిర్దేశం-కై జ్ఞర్యపరేషు ద్వైవిధ్యసూచనాయ. విరోధిపదంప్రాగ్వాత్.
 (కై జ్ఞర్యహాని) ఇత్యత్ర కై జ్ఞర్యపదం-నరాజభృత్యాది సాధారణశేష
 వృత్తిమాత్రపరమ్; “ముక్తర్క్కుమ్ నిత్యర్క్కుమ్” ఇతివిశేషోపాదా
 నాఽనుపపత్తేః. కిన్తు; అనుభవజనితప్రీతికారిత కేవలపరార్థశేషవృత్తి
 పరమ్. *హానిశబ్దం - సంస్కారభావసామాన్యపరం. (౨౨)

అథనిత్యము క్తవిషయే భగవతోభావరూపరక్షకత్వసిద్ధిం సూచ
 యత్యష్టమసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

అత్రాపి “ముక్తర్క్కుమ్ నిత్యర్క్కుమ్” ఇత్యనుషంగం. *కై
 జ్ఞర్య శబ్దం పూర్వవత్. * సృష్టిశబ్దం-ఉత్తరోత్తరకాలసమ్బంధ
 నై యత్యపరం-నచ-ఇత్థమిష్టప్రాపకత్వమేవ రక్షకపదప్రవృత్తినిమిత్తమ్;
 తచ్చ-ద్వివిధమిత్వోక్తకారే, “ఇష్టప్రాపణపర్యంతానిష్టనివారణలక్షణా-
 రక్షా” ఇతిశుతప్రకాశికాసూక్తివిరోధం; తత్రాఽనిష్టనివారణే ఇష్ట
 ప్రాపణనై యత్యప్రతీతేరితివాచ్యమ్. తస్మాన్నూక్తేః “విసతవివిధభూత”
 ఇత్యుక్తప్రపంచరక్షాకర్తృభిప్రాయేణ, రక్షాతాదృశ్యేవేత్యభిప్రాయాత్.

నచ-అనిష్టనివారణమపి ఇష్టప్రాపణమితివాచ్యమ్. ఇష్టపదస్య
 భావరూపేష్టపరత్వాత్. నచైవమపి అనిష్టనివారణస్య ప్రాధాన్యోక్తి
 విరోధం; “అనిష్టనివారణపూర్వకేష్టప్రాపణం రక్షా” ఇత్యపివక్తుంశక్య

మూ; — (౪౬) ఈశ్వరనై యుభిస్తవర్కళో రక్షకరల్లరెన్నుమిడమ్
ప్రపన్నపరిత్రాణ త్తిలే శోన్నోమ్.

త్వాదితినాచ్యమ్. (౧) “తమేవదిత్వాఽతిమృత్యుమేతి”. (౨) “శరణంప్రజ” (౩) “మోక్షయిష్యామి” ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ తత్వజ్ఞానం ప్రతిబద్ధకనివృత్తావేవోపయుజ్యతే. ప్రతిబద్ధకనివృత్తే, సేతాభగ్నే జలనిస్సరణవత్ స్వరూపావిర్భావస్వయమేవసమ్మద్యత ఇత్యభిప్రాయేణాఽనిష్ఠనివారణస్య ప్రాధాన్యేనాఽనుగృహీతత్వోపపత్తేః. (౨౯)

అథ బ్రహ్మరుద్రాదీనాం రక్షకత్వం భగవతో రక్షకత్వ సజ్జోచకమితి శక్త్యాం పరిహరితి నవమసూత్రేణ (ఈశ్వరనై యిత్వాదినా)

ఈశ్వరపదమ్ - నిరుపాధికాఽసంజుచితయోగవృత్తినిమిత్తబలాత్, ప్రకరణబలాచ్చ భగవత్పరమ్. రక్షకత్వస్య నిర్దేశకత్వముపపాదయితుమ్ ఈశ్వరత్వేన నిర్దేశం; (౩) “ఈశేతివ్యసమ్బద్ధాదనిదం ప్రథమాదపి । రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః” ఇత్యుక్తేః. “ఈశ్వరనై యుభిస్తవర్కళో రక్షకరల్లర్” ఇత్యుక్త్యా - అనిదం ప్రథమేశేతివ్యసమ్బద్ధాభావాత్, భగవద్వ్యతిరిక్తాః నిర్దేశకరక్షకా న భవన్తితిభావస్సూచ్యతే. రక్షకపదమ్ - నిరుపాధికాఽసంజుచితరక్షణకర్తృపరమ్. (ఎన్నుమిడమ్) రక్షకత్వవ్యభిచారస్థలమిత్యర్థం. (ప్రపన్నపరిత్రాణ త్తిలే) ప్రపన్నపరిత్రాణాఖ్య ప్రబంధిత్యర్థం. అపేక్షితార్థస్య అత్రాఽనుక్తిర్విస్తరభియా; అత్రవక్తవ్యం స్వాతంత్ర్యేణ ప్రబంధాంతరేప్రపశ్చితమ్. తత్రైవాఽనుసంధేయమిత్యభిప్రాయేణ (శోన్నోమ్) ఇత్యుక్తమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే (౩౦)

రహస్యత్రయమీమాంసా భాష్యే, ప్రథమాధ్యాయేద్వితీయపాదే భగవతోఽసంజుచితసర్వరక్షకత్వసమర్థనం నామపశ్చమాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామసుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
శ్రీసమృద్ధస్య అకారవృజ్యత్వసమర్థనంనామ
షష్ఠాధికరణమ్.

మూ; — (౪౭) రక్షిక్కు-మౌతు పిరాట్లసన్నిధివేణుకై యాలే ఇతిలే
శీసమృద్ధముమనునదేయమ్.

ఇతి, అకారస్య వాచ్యార్థ ఉక్తిః. అథవృజ్యార్థ ఉచ్యతే. తత్ర సంశయః. శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్యవృజ్యార్థో నవేతి. తదర్థంభగవతోరక్షణే శ్రీసన్నిధిరపేక్షితాన వేతి. తదర్థం తత్ర ప్రమాణమస్తి నవేతి. ప్రథమసంశయార్థం పునరిదంచ స్త్యతే. భగవతోరక్షకత్వమ్ - అకారస్యరూఢినిమిత్యవృజ్యంనవేతి, అకారమకారసమభివ్యాహారవృజ్యంనవేతిచ. ఏతదర్థమిదంచ స్త్యతే, రక్ష్యరక్షకసన్నిధానం పరికరసన్నిధానానియతం నవేతి. ప్రథమసంశయార్థం పరమపిచి స్త్యతే. శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థప్రతిసమృద్ధిశేషిత్వవృజ్యంనవేతి. ప్రథమసంశయార్థమేవ అన్యదపిచి స్త్యతే. దివ్యదమ్పతోరవినాభావోఽస్తి నవేతి. ఏతదర్థమిదంచ స్త్యతే. భగవద్రక్షకత్వసిద్ధ్యర్థం, భగవద్వక్షసిద్ధ్యర్థం, భగవద్రక్షనార్థం, స్వయమేవచేతనరక్షణార్థంచ దమ్పతోరవినాభావే భగవత్సాత్ర స్త్యహానిరస్తి నవేతి.

పునరపి ఆద్యసంశయార్థమేవచి స్త్యతే. శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థవృజ్యంనవేతి. ఏతదర్థమిదంచ స్త్యతే. చేతనస్యభగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశేన ప్రవృత్తిస్సమృద్ధినవేతి. “యదాప్రమాణాభావేన భగవద్రక్షణే శ్రీసన్నిధానమనపేక్షితమ్; యదాచశ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారరూఢినిమిత్యవృజ్యంనభవతి; యదాచ రక్ష్యరక్షకసన్నిధానే పరికరసన్ని

ధానాఽనియమేన, తత్ - అకారమకారసమభివ్యాహారా భావేవ్యజ్ఞ్యంనభవతి; యదాచశ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థ ప్రతిసమ్బద్ధివ్యజ్ఞ్యంనభవతి; యదాచభగవద్రక్షణాదిచతుష్టయార్థం దివ్యదమ్బతోరవినిభావే భగవత్స్వీత స్త్ర్యభగ్న ప్రసజ్జేన తయోర వినిభావోనాస్తి; యదాచచేతనస్య భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశేన ప్రపుత్త్యసమ్భవేన శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థవ్యజ్ఞ్యంనభవతి. తదాహేతుషట్కేణ బాధకేన శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్యవ్యజ్ఞ్యార్థోనభవేత్ ; యదాచనిరుక్తహేతుషట్కరూప బాధకం నాస్తి; తదాశ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్యవ్యజ్ఞ్యార్థోభవేత్ ” ఇతిఫలఫలీభావః.

(౧)

తత్రపూర్వవిషయః.

శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్యవ్యజ్ఞ్యార్థోనభవతి. భగద్రక్షకత్వరూపాఽకారార్థస్య శ్రీసమ్బద్ధాక్షేపకత్వాఽభావాత్. నచ శ్రీసహితస్యైవ భగవతోరక్షకత్వాత్తస్య తదాక్షేపకత్వమితివాచ్యమ్. తత్రమానాభావాత్. నచ (౧) “లక్ష్మ్యసహహృషీకేశం” ఇత్యాదికం ప్రమాణమ్. “సహౌవదశభిః పుత్రైర్భారంవహతిగర్భ” ఇత్యాదావివ “లక్ష్మ్యసహ” ఇత్యుక్తిసాహిత్యస్యపలక్షణత్వాత్. అన్యథా భగవతోఽనన్యాధీనత్వభగ్నప్రసజ్జాత్.

(౨)

నచ, లక్ష్మ్యః పక్షీత్వప్రయుక్తిపారతస్యసద్భావేన భగవత్ స్తత్వాపేక్షత్యే స్వాతస్త్రిభూతాఽనన్యాధీనత్వంసమ్భవతీతివాచ్యమ్. పితాపుత్రాభ్యాం సమ్భూయక్రియమూఃరభాదౌ, వాస్తవపారతస్యవిశిష్టస్యాపి పుత్రస్య పితృవత్స్వాతస్త్వావిశేషేణ, ప్రకృతేపి “లక్ష్మ్యసహ” ఇత్యుక్తిసాహిత్యస్య విశేషణత్యే, రక్షణక్రియాయాం సహకారిత్యేన లక్ష్మ్యలపిస్వాతస్త్వాపత్తౌ, వాస్తవపారతస్యస్యాఽప్రయోజకతయా రక్షణకార్యేస్వతస్త్వాఽన్యాధీనత్వస్యాఽప్రసజ్జాత్.

(3)

ఏతేన మన్తరత్నస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దసింహాద్భుతశ్శరపణదాధేష్టప్రాప్త్య నిష్ఠనిపుత్యోన్మహాకారిత్యే ప్రమాణమిత్యపాస్తమ్. తత్రాపినారాయణ శబ్దేన రూఢ్యా పదాత్తక శ్రుత్యా ప్రపత్తవ్య దేవతానిర్ధారణవత్, శ్రీ మచ్ఛబ్దేన రూఢనిమిత్తోపష్టమ్భకోత్తర నారాయణాద్యుపసంహిత శ్రీపతిత్వరూపలిజ్జముఖేన, దేవతావిశేష నిర్ధారణేన, శ్రీమత్పదసాఫల్య సమ్భవేన, స్వాతంత్ర్య భజ్గప్రసక్తాదేవ, తత్రాపిశ్రీమచ్ఛబ్దస్యాప లక్షణ పరత్వాత్. (౧) “పతింవిశ్వస్యా ౭౭ త్యేశ్వరమ్” (౨) “నతస్యే శే కశ్చన”(౩) “నాన్యో హేతుర్విద్యత ఈశనాయ” (౪) “క్షరాత్సానావీ శతేదేవఃకః” ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధేన, పురుషకారత్వ కణ్ఠోక్తీనాం మాతృత్వ ప్రయుక్తివాత్సల్యాఽతిరేకకృత ఘటనపరత్వేన, లక్ష్మీపురు షకారభావస్య కార్యోత్పత్త్యర్థాఽనపేక్షనీయత్వేనతి అవర్జనీయసన్నిధి కత్వ లక్షణాఽన్యథానిర్దిగ్తస్తత్వాత్. (౪)

ఏతేన శ్రీసమ్మన్తస్యా అకారవ్యజ్ఞ్యత్వాభావే లక్ష్మ్యాభగవద్వక్ష సినిత్యవాసానస్యాదితి శ్రీసేనాపతిమిశ్రసూక్తివాక్యమపి వ్యాఖ్యాతమ్. “అకారవ్యజ్ఞ్యంక్రియంపతిత్వమ్” ఇతిసమ్మదాయ శ్రద్ధావిజృమ్భిత త్వాత్. అన్యథా (౫) “శ్రీవత్సవక్షానిత్యశ్రీః” (౬) “యయావక్షస్థస్థ లంహరేః” ఇత్యాదిప్రసిద్ధాయా విష్ణునక్షస్థస్థలాలయాయా అకారేణ వ్యజ్ఞనయా అనుపస్థితౌ వక్షస్థితిర్నస్యాదితి, వక్షస్థితివత్ అకారే ణోపస్థితిరపి నియతేత్వ్యక్తేః పరీక్షకి పరిహాసనీయత్వాపక్షేః. (౫)

నచ, అకారస్య భగవతిరూఢతయా లక్ష్మ్యాల్లిక్కితవక్షస్సత్త్వ రూఢనిమిత్త మితి-లక్ష్మీసమ్మన్తబోధోలభ్యత ఇతిపాచ్యమ్. ఏవన్తస్మిన్ శ్రీయంపతిత్వస్యైవ రూఢనిమిత్తత్వాపత్తౌ, “శ్రీయంపతిత్వమ్-అకార

(౧) తై-సా-౬-౧౦-౩. (౨) తె-సా-౨. (౩) శ్వే-౬-౧౭.

(౪) శ్వే-౧-౧౦. (౫) రా-సు-౨౭-౨౯. (౬) వి-పు-౧-౯-౫.

వ్యక్తార్థం” ఇతిసిద్ధాంతభజప్రసక్తాత్. యదిచ మస్తరత్నే శ్రీమత్పదేన నిర్దిష్టస్యాపి శ్రీసమ్మన్దస్య నారాయణశబ్దేనాపి నిర్దేశే పానరుక్త్యాపత్యై, నారాయణాదిశబ్దేషు రూఢ ప్రవృత్తి నిమిత్తమన్యదేవేత్యుచ్యేత; తస్మాత్తదేన అకారస్యాపి రూఢవృత్తినిమిత్తమితి నాఽకారస్య శ్రీయోపతిత్వం రూఢవృత్తినిమిత్తవ్యక్తార్థం. అతోవత్సన్ధ్యలపరిత్యాగే అకారపరిత్యాగ ఇతివాక్య మనదర్థవాదపవ. (౧)

ఏతేనైవ అకారమకారసమభివ్యాహరన్యజ్యం శ్రీయోపతిత్వ మిత్యపినిరస్తమ్; అకారార్థరక్షణసహకారిత్యేన శ్రీసమ్మన్దాక్షేపస్య అనుపదమేవ నిరస్తయామకారన్యజ్ఞాత్పత్వాది విశిష్టజీవప్రతిపాదకస్య శ్రీసమ్మన్దగన్ధన్యజ్ఞకత్వాఽనమ్భావితతయాచ తదుభయసమభివ్యాహరన్యజ్ఞకత్వ శక్త్యా యా దూరాఽపాస్తత్వాత్. (౨)

నచ-శయ్యాస్థితభర్తృరజ్ఞనార్థం ఖట్వాసుప్తశిశుపోషణార్థ ఇచ్చ, భార్యాత్వజననీత్వాకారేణ, స్త్రీయాశ్శయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగ వత్, ఈశ్వర జీవవాచకాఽకారమకారాఽపరిత్యాగోలక్ష్యై అపిసమ్భవతీతివాచ్యమ్. భర్తృశ్శయ్యాస్థితేర్భార్యా భోగార్థతయా, శిశోఃఖట్వాస్థితేర్జననీకర్తృకస్వాపసముఖేన పోషణార్థతయాచ, భార్యాయాస్సామీప్యసమ్బంధేన, శయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగసమ్భవేపి, అకార మకారయోర్లక్ష్యసాపేక్షవ్యాపారముఖేన ఈశ్వర జీవబోధకత్వాఽభావేన, లక్ష్యైభోధ్యతాసమ్బంధేన అకారమకారాఽపరిత్యాగే మానాభావాత్. స్త్రీయాశ్శయ్యాఖట్వయోరపి అపరిత్యాగస్యాఽనియతతయా, లక్ష్యై అకారమకారాఽపరిత్యాగస్య నియతతయాచ దృష్టాంతదాహ్నాన్తికయోర్నైవషమ్యాచ్చ. అకారార్థరక్షణేన వ్యజ్యత్వస్య పూర్వమేభోక్తతయా పునస్తదుక్తివైఫల్యాచ్చ. జ్ఞాత్పత్వరూపేణ జీవబోధకస్య మకారస్య అకారసమభివ్యాహరేపి లక్ష్యైసమ్మన్దన్యజ్ఞక ధర్మపరత్వా సమ్భవేన అకారసమభివ్యాహరోక్తివైఫల్యాచ్చ. (౩)

ద్వి-పా, ౬-] శ్రీసమృద్ధస్య అకారవ్యజ్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౪౯

అతవచ, యు పుచతుర్థీసమభివ్యాహరసిద్ధశేషిత్వవ్యజ్యత్వంశ్రియః పతీత్వమిత్యపిపరీస్తమ్. “భగవతోయచ్ఛేషిత్వం తచ్ఛేషిత్వం లక్ష్యాంపి.” ఇత్యత్రనియమే ప్రమాణాభావాత్. ఉభయాఽధిష్ఠానజ్ఞాపకంశేషిత్వమితి సిద్ధాంతివాక్యస్య భగవతఉపాయాంతరాఽసహత్వవత్, ఉపేయాంతరాఽసహత్వ ప్రతిపాదకప్రమాణజాతవిరుద్ధత్వాత్. నచ, గ్రహిణ్యాదాసశేషిత్వన్యాయేనలక్ష్యాజీవశేషిత్వసిద్ధిరితివాచ్యమ్. గృహిణీపరామర్శనియత ధర్మశాస్త్రసిద్ధాంతాం గృహకార్యాణాం గృహిణ్యనుమతీత్యా అకరణే గృహకార్యాణామసిద్ధిప్రసక్తేన, దాసం ప్రతియజమానశేషిత్వవైవాచిన్యసిద్ధిప్రసక్తేన దాసశేషిత్వప్రయత్రేయజమానమాత్రశేషిత్వలేఖనేన గృహిణీశేషిత్వ సిద్ధిసర్జనసమ్యవేషి, శాస్త్రేకగమ్యభగవచ్ఛేషిత్వస్య లోకద్విష్టరీత్యా లక్ష్యే శేషిత్వాక్షేపకీర్తివ్యక్తే రుపహస్యత్వాత్. (౯)

అతవ శ్రీశ్రీశయోరవినాభావాత్ శ్రీశోఽస్థితౌ శ్రియోఽపృథ ప్థితిరితిపరాస్తమ్. అకారస్య యోగనిమిత్త రూఢనిమిత్తమకారసమభివ్యాహర ప్రత్యయాథాఽన్వయరూపాఽవినాభావహేతుచతుష్టయస్య నిరస్తత్వాత్. అన్యస్యచాఽవినాభావహేతోరనుపలబ్ధిపరామాత్రత్వాత్. పూర్వోక్త హేతుచతుష్టయేన పుద్గచ్ఛిన్యభావరూపవ్యజ్ఞకాంత్యోపన్యాసవైఫల్యాచ్చ. (౧౦)

ఏతేన ప్రభాప్రభావన్న్యాయేన పుష్పపరిమళిన్న్యాయేనచాఽవినాభావ ఇత్యపిప్రత్యుక్తిమ్. లక్ష్యేసమ్మిశ్రప్రయుక్తాతిశయవివక్షాయామనన్యాధీనత్వభక్త్యాత్. తదవివక్షాయాం విశేషదృష్టాంతైశ్చఫల్యాత్, (౧) “అనన్యాహిమయాచీతా” ఇత్యాదేశ్వ ప్రశంసామాత్రత్వాత్, (౨) “ప్రసూనం పుష్పక్తిమ్” ఇత్యాదేశ్వ స్వయంకల్పితప్రశంసామాత్రత్వాచ్చ. (౧౧)

(౧) రా.య. ౧౨౧-౧౯.

(౨) శ్రి.గుణరత్న-౨౯.

ఏతేనైవ చతుర్థ్యర్థపద వ్యుజ్జక ఇత్యపిప్రతిష్ఠిత్తమ్. శేషత్వస్య మిధుననిరూప్యత్వస్య (౧) “పతింవిశ్వస్య” (౨) “పతీంపతీనామ్” (౩) “పరమంపరస్తాత్” ఇత్యాది ప్రమాణశతప్రతిపన్న జగచ్ఛేష్యకర్తృ బాధప్రసజ్గపరాహతత్వాత్. తస్మాత్ శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారస్యవ్యుజ్జయోగోనసమ్యవత్త్యేవేతి. (౧౨)

అత్రాయంసిద్ధాంతః:-

శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారస్యవ్యుజ్జయోగోభవత్త్యేవ. భగవద్రక్షకత్వ రూపాఽకారార్థస్యశ్రీసమ్యన్ధాక్షేపకత్వాత్. శ్రీవిశిష్టస్త్రీవభగవతస్సర్వ త్రరక్షకత్వాత్. తత్రచ “లక్ష్మణ్యసహహృషీకేశః” ఇత్యాదేరేవప్రమా ణత్వాత్. తత్రలక్ష్మీసహితత్వస్య విశేషణత్వేనసమ్యవతి ఉపలక్షణత్వ స్యాఽన్యాయ్యత్వాత్. (౧౩)

నచైవం భగవతోఽనన్యాధీనత్వ భజ్గప్రసజ్గః; లక్ష్మణ్యం పతీ త్వప్రయుక్తపారతన్త్ర్యసదృశేన భగవతస్తత్సాపేక్షత్వేపి, స్వతన్త్రా న్వానధీనత్వసమ్యవత్. నచ-వితాపుత్రాభ్యాం సమూహయక్రియమూ ణరథాదౌవాస్తవపారతన్త్ర్యవిశిష్టస్యాపి పుత్రస్యపితృవత్సత్వత్వాత్ వి శేషేణ, ప్రకృతేపి “లక్ష్మణ్యసహ” ఇత్యుక్తసాహిత్యస్య విశేషణత్వే రక్షణక్రియాయాంస్వాతన్త్ర్యపత్త్యా, పతీత్వప్రయుక్తపారతన్త్ర్యమ ప్రయోజకమితివాచ్యమ్. రథాదౌ వితాపుత్రయోరథత్వాద్యవచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపిత కారణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతక్షణాదివ్యాపారాణాం తక్షత్వాది కారణతావచ్ఛేదకస్యచాఽవిశేషేణ ద్వయోరపి స్వతన్త్ర కారణత్వేపి, ప్రకృతే శ్రీశ్రీశయోశ్చేతనకర్మకరక్షణక్రియాయామేక ధర్మావచ్ఛిన్నకారణతాకత్వే మానాభావేన, పతీత్వప్రయుక్తపార తన్త్ర్యస్య రాజభృత్యాదిన్యామేన ఘటకత్వరూప పరమ్పరాకారణత్వ

ద్వి-పా, ౬] శ్రీసమ్మన్దస్య అకారవ్యజ్ఞత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౨౫౧

ప్రయోజకత్వ సమ్భవాత్. సమ్భవతిచ పత్నీ త్వేన భగవద్వాల్లభ్యాతిశయాత్ రాజభృత్యాద్యపేక్షయాపి ఫలావినాభూతఘటనాతిశయః, కిచ్చ “లక్ష్యానహ” ఇతిత్ర “సహాయ క్తేలక్షణానే” ఇతితృతీయయా క్రియాయాఽప్రాధాన్యపతీత్యా ఘటకత్వేనైవ లక్ష్యాఅన్వయోపచన సిద్ధః. అతోనభగవతో౭నన్యాధీనత్వభగ్గః. (౧౪)

అపిచ - “లక్ష్యానహ” ఇత్యాదివచనమూలప్రమాణభూత మస్త్రతే శ్రీమచ్ఛబ్దబలేనైవ లక్ష్యాభగవత్కర్తృక రక్షణకార్యోపయోగః, తత్రఘటకత్వేనోపయోగవిశేషశ్చసిద్ధ్యతి. శ్రీయశ్శరణపదా శ్లేషప్రాప్త్యనిష్ఠనివృత్త్యోరుపయోగిత్వేన విశేషణత్వస్య సమ్భవతస్త్రి గాయోగాత్. ఉపలక్షణత్వేనాక్షాదుపయోగిత్వేచ, పరమోపక్రమ శ్రీశబ్దవిరోధాచ్చ. శ్రీశబ్దవృత్తృత్తిషక్కుణ ఘటకత్వేన పరమృపయారక్షణోపయోగ ప్రతీతేః. (౧) “శ్మాణాతినిఖిలాదోమా శ్మాణాతిచ గుదైర్జగత్” ఇతివృత్తృత్తిద్వయస్య, “శ్రీయతే, శ్రయతే, శృణోతి, శ్రావయతి” ఇతివృత్తృత్తిచతుష్టయస్యచ ద్వారద్వారిభావేన పరమ్పరాకారణత్వ పరత్వసమ్భవే, సాక్షాత్పరమ్పరాకారణతాద్వయపరత్వ స్యా౭న్యాయ్యత్వాత్. (౧౫)

అన్యచ్ఛ-పురుష కారత్వకర్తోక్త్యాపి శ్రీమచ్ఛబ్దస్య పరమ్పరోపయోగిత్వమేవోపబంహితమ్. నచ, పురుష కారత్వ శ్రుతిసిద్ధఘటనస్య మాతృత్వప్రయుక్త వాత్సల్యాతిరేకకృతత్వేన కార్యోత్పత్త్యర్థమనపేక్షణీయత్వేనపిత్యాద్యన్యధాసిద్ధిగోష ఇతి వాచ్యమ్. పురుషంకరోతీతి వృత్తృత్త్యా, అకార్యకరత్వేన స్త్రీప్రాయయోగ్యవేశ్వరయోః కార్యఘటకత్వేనపుంస్త్రీవహత్వస్య పురుష కారత్వశ్రుతిసిద్ధతయా, కార్యోత్పత్త్యర్థ మనపేక్షణీయత్వాభావాత్. సాక్షాత్కార్యోత్పత్త్యర్థమనపేక్షణీయత్వేనా౭న్యధాసిద్ధేరస్మాకమనిష్ఠత్వాభావాత్. (౧౬)

ఏవం(౧) “శ్మశానానినిఖలాదోషాశ్మశానానిచగుణైర్లగత్ । శ్రీయ
తేచాఖలైర్నిత్యం శ్రయశేచపరంపదమ్ । శ్రయస్త్రీంశ్రీయమాణాశ్చ
శ్మశాన్తీర్శ్మశ్వాతీమపి ” ఇత్యాదిష్వపినద్వారకకార్యోపయోగిత్వ పర
తయా శ్రీమచ్ఛబ్ద ఉపబంహిత ఇత్యనుసంధేయమ్. (౧౭)

ఇతరచ్ఛ: - (౨) “తమసంపరమోధాతా శబ్దచక్రగదాధరః”
(౩) “జాతోసిదేవదేవేశ శబ్దచక్రగదాధర” (౪) “శమితనిఖలతాపం
శబ్దచక్రాదిచిహ్నమ్ ” ఇత్యాదిప్రతిపన్న శబ్దచక్రాదివిశిష్ట విగ్రహ
విశేషస్యైవ, బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదిశబ్దేషు చతుర్ముఖత్వ త్రినేత్రత్వ సహ
స్రాక్షత్వాది విశిష్టవిగ్రహవత్, విష్ణ్వాదిశబ్దేషు రూఢనిమిత్తతయా
తత్పర్యాయస్యాఽకారస్యాపి తాదృశవిగ్రహవిశేషవత రూఢనిమిత్త
మితి, లక్ష్మీసమ్బంధనియత విగ్రహవిశేషబోధకస్యాఽకారస్య లక్ష్మీ
సమ్బంధవ్యజ్ఞకత్వాఽవశ్యమ్భావేన, లక్ష్మ్యా అకారవ్యజ్ఞకత్వాభావే,
భగవద్వత్సంస్థానసమ్బంధోసన్యాదితి శ్రీసేనాపతిమిత్రసూక్త్యనుసారేణ
శ్రీయఃపతిత్వమ్ - అకారవ్యజ్ఞకర్తృత్వం. తత్సూక్తా సమ్ప్రదాయశ్రద్ధా
విశ్వామిత్రతోక్తిశ్చ, అకారప్రవృత్తినిమిత్త విగ్రహవిశేషే లక్ష్మీవత్స
సూక్త్యాఽవినాభావాఽజ్ఞాననిబంధనా. లక్ష్మీవత్సత్వనియతవిగ్రహవిశే
షనిమిత్తకాఽకారేణవిష్ణువత్సంస్థానాలయాం లక్ష్మ్యావ్యజ్ఞనయాఽను
పస్థితౌ, వత్ససింధితిర్నన్యాదిత్యాపాదనస్య పరీక్షకహృదయజ్ఞమత్వాత్.

నచ-శ్రీపతిత్వమేవ రూఢనిమిత్తమితి తస్యవ్యజ్ఞత్వభజ్గప్రసంగః.
శ్రీపతిత్వం కస్మిన్నాత్మస్వరూపేఽస్తి; కస్మిన్నాస్తితిజ్ఞానాయామ్, శబ్ద
చక్రాదిచిహ్నితవిగ్రహ విశేషావచ్చిన్నాత్మస్వరూపత్వస్యైవ తద్వ్యజ్ఞక
త్వేన వక్తవ్యతయా, తస్యైవనిమిత్తత్వేచిత్యాత్. ఏవశ్చమన్త్రరత్నే
శ్రీమచ్ఛబ్ద సమభివ్యాహారోపుష్టపద్యతే. (౧౮)

ద్వి-పా, ౬] శ్రీసమృద్ధస్య అకారవ్యక్త్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౩

ఏతచ్చ (౧) “శ్రద్ధయా దేవో దేవత్వమశ్నుతే” (౨) “తయా సరాజ్నీసుతః” ఇత్యాదిశ్రుతి స్మృతిమూలకేన, (౩) “యస్యావీక్ష్య ముఖంతత్” ఇత్యాద్యాచార్యవచనేన, భగవత్ప్రతచేతన రక్షణస్యలక్ష్మీ ముఖోల్లాసార్థతయా రక్షకత్వవాచినా అకారేణ, రక్షణఫలముఖోల్లాస శాలిలక్షిపతిత్వం వ్యజ్ఞమితినిర్బాధమ్. (౨౦)

ఇదశ్చ - (౪) “శ్రియంవాసయమేకులే మాతరంపద్మమాలి నీమ్” (౪) “నిజదేవీంచూతరం శ్రియంవాసయమేకులే” (౫) “త్వం మాతా సర్వలోకానామ్” ఇతిశ్రుతి స్మృత్యనుగుహితేన, (౬) “స్వజన యసిమాతాతదసినిః” ఇత్యాచార్యవచనేన, లక్ష్యావహత్వత్వేన జీవ రక్షకతయా రక్ష్యవాచినామకారేణ రక్షకలక్షిపతిత్వం వ్యజ్ఞతపవ.

సచ-రక్ష్యత్వేనమకారస్య నజీవవాచకత్వ మితివాచ్యమ్. అకా రస్య రక్షకవాచిత్యేన జీవస్థైర్యవ రక్షణకర్మత్వేనచ, జ్ఞాతృత్వేన జీవవాచ కస్య మకారస్య అకారసమభివ్యాహృతస్య రక్ష్యత్వేన జీవవ్యజ్ఞకత్వస్య నిర్బాధత్వాత్. అతఏవ స్త్రియాః పతిశిశురజ్జనపోషణార్థం శయ్యాఖ ట్వయోరపరిత్యాగవత్, లక్ష్యాఽప్రిపథమచరమ పదాఽపరిత్యాగ ఇత్య పృథపద్యతే. (౨౧)

అకారస్యే లక్షిముఖోల్లాస ఫలకీరక్షణ వాచకత్వేన శయ్యా ఘానీయత్వస్య, మకారస్య అకారసమభివ్యాహారేణ జీవాత్మస్వరూపే రక్ష్యత్వవ్యజ్ఞకతయా ఖట్వాస్థానీయత్వస్య చోపపత్తేః. గోదాత్రింశ త్సక్తిషు సప్తదశసూక్తా అనుగుహితప్రకారేణ, ప్రేమాతిశయేన రజ్జనపోషణార్థం నియమేన నన్దగోపశ్రీకృష్ణశయ్యాఖట్వయోరపరిత్యా గశాలిన్యాయశోదాయాపవ దృష్టాంతత్వేన వివక్షితతయా, తద్వైష

(౧) యజు-కాఠ-౩-౩-౩ (౨) రా-బా-౭౭-౩౨. (౩) శ్రీ స్రవ-౧.

(౪) శ్రీ సూక్తమ్. (౫) వి-పు-౧-౯-౧౨౬. (౬) శ్రీ గుణర-౫౨.

మ్యభావాచ్చ. రక్షణమూలత్వేన రక్షణఫలత్వేనచ శ్రీసమ్బద్ధస్య ద్వేషా
స్యజ్యత్వసూచనాయ అకారేణ్యజ్యత్వస్య ద్విరుక్తిసమ్భవాచ్చ. అత
ఏవ సమభివ్యాహారోక్తేస్సాఫల్యాచ్చ. (౨౩)

అదశ్చ, లుప్తచతుర్థ్యన్వయలబ్ధశేషిత్యరూపాకారార్థోపిలక్ష్య
సమ్బద్ధస్యజ్ఞకేవల. “భగవతోయచ్ఛేషిత్యం తచ్ఛేషిత్యంలక్ష్యాత్”
ఇతినియమే, మస్త్రరశోర్జరవాక్యస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దస్య తదుపబంహ
ణస్య, (౧) “విస్త్రోత్సీరనపాయినీ” ఇత్యాదేశ్చ ప్రమాణత్వాత్. అతఏవ
శేషిత్యస్య వ్యాసజ్యన్మత్త్వ సిద్ధాంతసూక్తిరపిఘటతే. (౨౪)

నచైవమ్, అనన్యోపేయత్వ ప్రమాణజాతవిరోధః. అనన్యోపా
యత్వ పరవచనానాం ప్రధానోపాయాంతరాసహత్వపరత్వవత్, అన
న్యోపేయత్వ పరవచనానాం ప్రధానోపేయాంతరాసహత్వపరతయా వి
రోధాభావాత్. ప్రాధాన్యశ్చ - అదృష్టద్వారకసాక్షాత్ఫలకారణత్వమ్
సాక్షాద్దృష్టద్వారకఫలకారణత్వమ్. అదృష్టద్వారకం దృష్టద్వారకంవా
పరమృతయా ఫలకారణత్వభోగ్యపాయస్యాప్రాధాన్యమ్. స్వేతరప్రా
ప్తీచ్ఛాన్తనధీనేచ్ఛావిషయప్రాప్తిమత్త్వమ్-ఉపేయస్య ప్రాధాన్యమ్;
స్వేతరప్రాప్తీచ్ఛాన్తనధీనేచ్ఛావిషయప్రాప్తిమత్త్వమ్ - ఉపేయస్యాప్రా
ధాన్యమ్. (౨౫)

నచైవం మస్త్రతే పూర్వఖణ్డే లక్ష్యా ఉపాయత్వాంశే
విశేషణత్వమ్, ఉత్తరఖణ్డేలక్ష్యా ఉపేయత్వాంశే విశేషణత్వమితిసిద్ధా
ంతభజ్జిత్తివాచ్యమ్. అదృష్టద్వారకఫలసాధనత్వాత్ఫలకారణత్వరూ
పాపాయత్వస్య భగవన్నాత్రపుత్తిత్వేన, లక్ష్యా ఉపాయత్వాంశే ఉప
లక్షణత్వమేవ. ఏకైకైజ్జుర్యస్యైకీ జనితప్రీతిమత్త్వస్య దివ్యదమ్పతి
పుత్తిత్వనియమేన, శేషిత్యలక్షణప్రాప్యత్వాంశే లక్ష్యావిశేషణత్వ
మేవేతివక్తుం శక్యత్వేన, సిద్ధాంతభజ్జాప్రసక్తాత్. అనన్యార్థప్రాప్య
త్వరూపే ప్రధానోపేయత్వే లక్ష్యా ఆధారత్వేన విశేషణత్వాభావేపి,

ద్వి-పా, ౬] శ్రీసమ్మధస్య అకారవ్యజ్ఞత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౫౫

ప్రవృత్త్యదేశ్య ప్రీతిమత్వలక్షణశేషిత్వే ఆధారతయా విశేషణత్వోపపత్తేః. (౨౬)

నచైవమపి - “ఉభయాధిష్ఠానకైకంశేషిత్వమ్” ఇతి-ఆచార్యైశ్చ శ్లేషిత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం వక్తుమయుక్తిమ్; కైజ్జు-ర్వేణదమ్పత్యోః ప్రత్యేకమేవ భిన్నభిన్నాయాః ప్రీతేరుదయాదితివాచ్యమ్. “దివ్యదమ్పతీప్రీతౌభూయాస్తామ్” ఇతికైజ్జు-ర్యప్రవృత్తిహేతుభూతేచ్ఛా విషయత్వాత్కప్రవృత్త్యదేశ్యత్వరూపశేషిత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోక్త్యుపపత్తేః. (౨౭)

నచ - మూలమస్త్రే లక్ష్మీశేషత్వస్య కణ్ఠతోనుక్తిరయుక్తా; *స్వాయత్తన్యాయవిరోధాత్; సర్వవాజ్మూలస్య వచనాన్తరోపజీవనానమ్భవాచ్ఛేతివాచ్యమ్. దాసక్రయప్రతేయజమానశేషత్వమాత్రలేఖనేన గృహీణీశేషత్వసిద్ధివత్, న్యాయసిద్ధస్య లక్ష్మీశేషత్వస్య కణ్ఠోక్తే రసపేక్షితత్వాత్; సూత్రాణాం విశ్వతోముఖత్వే తదుపబృంహణీయ సర్వవాజ్మూలస్య సుతరాం విశ్వతోముఖత్వసమ్భవాచ్ఛ. (౨౮)

నచ-గృహవ్యాసారాధ్యుత్తగృహిణీశేషత్వాభావే దాసస్య జమానశేషత్వవత్, శాస్త్రే కిగమ్యభగవచ్ఛేషత్వస్య లక్ష్మీశేషత్వం వినా అనిర్వాహణానన్యాయసిద్ధిఇతివాచ్యమ్. గృహిణీశేషత్వస్య యజమానేష్టత్వేన యజమానశేషత్వోపపాదకతయా, దాసస్య గృహిణీశేషత్వసిద్ధిసమ్భవే, తన్నాగ్నేయేనైవ లక్ష్మీశేషత్వస్య భగవదీష్టతయా భగవచ్ఛేషత్వోపపాదకతయా లక్ష్మీశేషత్వన్యూపి సిద్ధిసమ్భవాత్. విష్ణుపత్నీత్వోక్తేః పత్నీధర్మాతిదేశకతయా లక్ష్మ్యాశ్చాస్త్రవశ్యత్వాభావేపి, స్వాత్యంతాభిమత సర్వభర్తృవ్యాపారనిర్వాహికాయా గృహిణ్యా ఇవ, లక్ష్మ్యా అపి స్వాత్యంతాభిమత భగవదీయసర్వవ్యాపారనిర్వాహకత్వసిద్ధౌ, లక్ష్మీశేషత్వం వినా భగవచ్ఛేషత్వస్య నిర్వాహసమ్భవాచ్ఛ. (౨౯)

పరశ్చ శ్రీశ్రీశయారవినిభావాత్, శ్రీశోపస్థితౌ శ్రియోఽప
స్థితిరితియ్యుక్తమ్. హేతుచతుష్టయేనాఽవినాభావస్యాపవాదితత్వాత్;
(౧) “విప్లవోదేహానురూపాం వైకరోత్తేషా త్తనస్తనుమ్” ఇత్యుక్తం
త్యాఅవతారప్రయుక్తాఽవినాభావసమ్మవాచ్చ. (౨) “అహమ్నాజన్మజన్మ
స్య సాహమస్తినాతని” ఇత్యాద్యుక్తంత్యా పరత్వచిహ్నేషు ప్రధాన
న్యూహపనిరూపకతయా అవినాభావోపపత్తేశ్చ. (30)

యోగ వృత్తినిమిత్తసహకారిత్యేన రూఢవృత్తినిమిత్తాఽవినా
భూతాపేక్షయా, అయితసిద్ధధర్మత్వేన యోగవృత్తినిమిత్తోద్దేశ్యత్వేన
మాతృత్వేన రక్షకత్వలక్షణప్రాతిస్వికసమ్మనేన, భగవచ్ఛేషిత్వనియత
శేషిత్వేనవత్సమాఢీత్యాశేషిత్వస్య వ్యాసక్తత్వేన, లక్ష్యాన్యవ్యజ్ఞత్వ
సాధనవత్, పూర్వోక్త్యవ్యజ్ఞకహేతుభిరేత్వవైశ్య అకారవాచ్యా
వినాభావసాధనపూర్వకంవాచ్యసమ్మనేన వ్యజ్ఞత్వ సమర్థనవ్యభిన్నరూప
త్వేన, సార్థకత్వాచ్చ. ప్రభావదపేక్షయా ప్రభాయాఇవ అపృథక్సిద్ధ
ధార్యత్వేన, ప్రసూనపరిమళస్థేవ అయితసిద్ధధర్మత్వేనచ లక్ష్యాభగ
వద వినాభావోపపాదనసమ్మవాచ్చ. (3౧)

నచ-అపృథక్సిద్ధధార్యత్వాదిమాత్రవివక్షాయాం సర్వస్యభగవతే
కాలాదిధార్యత్వేన విశేషోక్తివైయర్థ్యమ్, అతిశయాభాయకధర్మవివ
క్షాయామనన్యాధీనత్వభంగి ఇతివాచ్యమ్. భగవతోలక్ష్మీసమ్మత్వేన
వఅతిశయరూపత్వేన, అభేదేనాఽతిశయజ్ఞాపకత్వవివక్షాయాం బాధ
కాభావాత్. “శ్రద్ధయాదేవోదేవత్వమశ్నుతే” “తయాసరా
జ్జరిసుతం” ఇత్యాదౌ, “ధాన్యేనధనవాన్” ఇత్యాదావివ, * ఇథ
మూర్ఖతలక్షణేతృతీయాశ్రవణాత్; (3) “అప్రమేయంహితక్షేజోయస్య
సాజనకాత్మజా” ఇత్యాదానపి జనకాత్మజాయావన అప్రమేయతేజో
రూపత్వేన వివక్షితత్వాత్. (3౨)

ద్వి-పా, ౬-] శ్రీసమృద్ధస్య అకారవ్యజ్జ్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౫౭

యద్వా-రాజగుర్వాద్యనుమతిపూర్వక భృత్యశిష్యాద్యధీనాఽతి
శయభాతోపి రాజగుర్వాదేస్సిత స్త్ర్యదర్శనేన, స్వాధీనాఽన్యప్రయు
క్తాతిశయభాక్త్యస్య స్వాతస్త్వభజ్జకత్వాఽభావేన, భగవదభిమతత్వ
పరిష్ఠానేనభగవదీయవర్వవ్యాపారేషు లక్ష్యానహ కరణానుమోదనాది
కరణేభగవతఃప్రీత్యతిశయజననేన, (౧) “శ్రద్ధయా దేవోదేవత్వమశ్నుతే”
(౨) “తయాసరాజ్ఞి సుతః-శ్శుశుభే” ఇత్యాదా కరణే తృతీయాశ్రయ
ణేపి నదోషః. (33)

అయశ్చ * ప్రభాప్రభావన్నాన్యయః- (3) “అనన్యాహిమయా
సీతా” (౪) “అనన్యారాఘవేణాఽహమ్” ఇతిదివ్యదమ్పతివచనసిద్ధిః.
తస్మిన్సవచనే దృష్టాన్తబలేన అనన్యాశబ్దస్య తాదాత్మ్యపరత్వంవి
నా అపృథక్సిద్ధధార్యపరత్వంసూచితమ్. ఏనశ్చతస్యవచనస్య అసదర్థవాద
త్వశఙ్కా-నిర్నిబధనా. అయతసిద్ధధర్మత్వశ్చ లక్ష్యాః (౫) “ప్రసూనం
పుష్యతీమ్” ఇత్యాద్యాచార్యసూక్తిసిద్ధిమ్. (౬) “అహంతాబ్రహ్మణ
స్తస్య” ఇత్యాదివచనేన, లక్ష్యాః పరత్వచిన్తేషు ప్రధాననిరూపక
తయా, భగవతశ్శేషత్వేన-స్వేతరసర్వావధికాతిశయరూపత్వేనతి అపృథ
క్సిద్ధధర్మత్వస్య సిద్ధతయా, ఆచార్యసూక్తా స్వయం కల్పితప్రశంసా
మాత్రత్వప్రలపనస్య మహాపాపఫలీభూతాఽజ్ఞానమాత్రవిజృంభితత్వా
త్. తస్మాత్. వాచ్యావినాభావాల్లక్ష్యసమృద్ధిః అకారవ్యజ్జ్యత్వః ఇతి
స్థితమ్. (3౪)

అవరశ్చ-చతుర్థ్యర్థపవ లక్ష్యసమృద్ధవ్యజ్జకః. లుప్తచతుర్థ్యర్థ
భూతాయాశ్శేషత్వ ఘటకప్రార్థనాయా దివ్యదమ్పతివిషయిణ్యాః విష
యతాసమృద్ధనేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాత్ ; “ఉభయాధిష్ఠానశ్చ ఏకంశేషి
త్వమ్” ఇతిపూర్వాచారై రనుగృహీతత్వాత్. ఉకారేణతద్వివరణప్ర

(౧) యజు-కా-3-3-3. (౨) రా-బా-22-3౨. (3) రా-య-౧౨౧-౧౯.

(౪) రా-సు-౨౧-౧౬. (౫) శ్రీగుణ-౨౯. (౬) లక్ష్య-౨.

మూలాజాతేన జగచ్ఛేష్యోత్పత్త్యనుదృశ్యతేషి, ఏకోనశేషిత్వాశ్చేయైకత్వ
పరతయావా నిరుపాధికశేష్యోత్పత్త్య పరతయావా, విరోధగన్ధాభావాత్.

భగవద్వ్రితేరేవ అన్యేచ్ఛాన్తేన ధీన జీవేచ్ఛావిషయతయా,
లక్ష్యాన్తది ప్రీతేర్భగవద్వ్రితీచ్ఛాజన్యేచ్ఛా విషయతయా ప్రేక్షకరహజ
షాశ్చేషిదమృత్యోశ్చేషికర్మను విశేషణవిశేష్యత్వం శ్రుతమ్. (౧)
“శస్తాన్నరోచతే” ఇతివేదాంతాచార్యైరనుగృహీతరిత్యా, శేషికర్మణ్య
శేషసృత్తావపి మిథునస్థైవప్రతినమ్బద్ధితయాకై జ్ఞర్యప్రవృత్తిహేతు
భూతేచ్ఛాయాలపి “దివ్యదమృతీప్రీతాస్యాతామ్” ఇతివిషయతాసమ్బ
ద్ధేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేబాధకాభావాత్. “భగవాన్ప్రీతోభూయాత్,
తదర్థం లక్ష్మీప్రయుక్తభగవద్వ్రితీయతమత్వశాలిన్యా అస్మదీయశేష
వృత్త్యా లక్ష్మీరపిప్రీతాభూయాత్” ఇతీచ్ఛాయాః కై జ్ఞర్యప్రవృత్తై
హేతుభూతాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వాఽవశ్యమ్భూవాచ్చ. కై జ్ఞర్యస్య
మిథునప్రతినమ్బద్ధిత్యనియమేన తద్దేతుభూతేచ్ఛాయా అన్యేచ్ఛాప్ర
యుక్తాయాలపి, లక్ష్మీప్రీతిమాత్రవిషయిణ్యా అసమ్భవాచ్చ. (౩)

తస్మాత్ శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారవ్యక్త్యాన్తోభవత్వేవేతిసిద్ధమ్.

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్ - దశసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రేదమాదిమం
సూత్రమ్. (రక్షిక్కుమ్బాతు) ఎమ్మెరుమాన్ రక్షిక్కుమ్బాతు
ఇత్యర్థః. పూర్వసూత్రస్థమ్ “ఎమ్మెరుమానై” ఇతిపదమ్-ప్రథమాన్త
తయావిపరిణామేన అనుషజ్యతే. (రక్షిక్కుమ్బాతు) రక్షణఫలోప
ధానసమయేఇత్యర్థః. (పిరాట్టిసన్నిధివేణ్ణుకైయాలే) (పిరాట్టి) స్వామి
నీత్యర్థః. (౨) “అన్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీ” (౩) “ఈశ్వరిం సర్వ
భూతానామ్” ఇత్యాదాస్వామిత్వకార్యనియన్తృత్వశ్రవణేన, భగవత
ఇవ నిరుపాధికాఽసమ్మతతే జగత్స్వామిత్వం లక్ష్యాన్తవేత్యభిప్రాయా

ద్వి-పా, ౨] శ్రీసమ్మన్తస్య అకారవ్యజ్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౫౫

యేన “పిరాట్టి” ఇత్యుక్తమ్. “యథాస్వామిత్వాత్ భగవతోజగద్రక్షణం స్వతః ప్రాప్తమ్; ఏవం లక్ష్యాఅపి భగవత్కర్తృకరక్షణే ఘటకతయా అన్వయస్వతః ప్రాప్తః” ఇత్యాశయేన, “పిరాట్టి” ఇతిగుణముఖేననిర్దిష్టమ్. సన్నిధిపదేన మాతృత్వప్రయుక్తవాత్సల్యతిరేకకృతమానస సజ్జల్పముఖేన, (౧) “కిమేతన్నిర్దోషఃకరహజగతి” ఇత్యాద్యుపదేశముఖేన, (౨) “తచ్చిరం పాదయోస్తస్యయోజయామానజానకీ” ఇత్యాదివ్యాపారముఖేనచ సాన్నిధ్యం వివక్షితమ్. “వేణుకైయాలే” ఇతిపదేన శ్రీమచ్ఛబ్దబలాత్ తదుపబృంహణవచనే, “లక్ష్యోసహ” ఇత్యప్రధానేతృతీయానిర్దేశాచ్చ ఘటకత్వం వివక్షితమ్.

(ఇతిలే) “ఇతిల్ అకారమ్” ఇతిపూర్వస్మాత్రనిర్దిష్టే ప్రణవస్థాకారఇత్యర్థః. (శ్రీసమ్మన్తమ్) యద్యపి “లక్ష్యోసహ” ఇత్యాదిస్వప్తార్థవచన ప్రత్యభిజ్ఞానాయ లక్ష్మీసమ్మన్తమితివక్తివ్యమ్; తథాపి-“రిక్తిక్కుమ్బాతు పిరాట్టిసన్నిధివేణుకైయాలే” ఇతినిర్ధవన్నిర్దేశమహిమ్నా, “లక్ష్యోసహ” ఇత్యాదిచనస్యాఽర్థతః ప్రత్యభిజ్ఞానమభిప్రేత్య, మూలప్రమాణస్తారణాయ శ్రీశబ్దప్రయోగః. “శ్రీమత్” ఇలి - మతుబర్థస్య వివక్షితత్వద్యోతనాయ సామాన్యవాచినమ్మన్తశబ్దప్రయోగః. (అనుసంధేయమ్) ప్రణవస్యశాబ్దబోధానంతరం న్యజ్యమర్యాదయా జ్ఞాతవ్యమిత్యర్థః. అనుసంధానశబ్దప్రయోగోపాశ్రితయా శ్రీసమ్మన్తస్యాఽవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వంవ్యజ్యతే. (౩౬)

ఇథమ్ ఉపబృంహణ్యోపబృంహణప్రమాణస్తారణపూర్వకమ్, సహకారితాసమ్మన్తేన అకారయోగచ్యుత్తీనిమిత్తభూత భగవత్కర్తృకజగద్రక్షణన్యజ్యత్వం - లక్ష్మీసమ్మన్తగృహ్యతమ్. అథ, అవినిభావసమ్మన్తేన

మూ;— (ర౮) అత్రభగవత్సేనాపతిమిశ్రావాక్యమ్; - “అవన్ మా
రైవ్విట్టుప్పిరియిల్ ఇవ్వుత్తరమ్ విట్టుప్పిరివతు” ఇతి.

అకారూఢవృత్తినిమిత్తభూత భగవద్విగ్రహవిశేషవ్యజ్జ్యత్వముచ్యతే
ద్వితీయసూత్రేణ (అత్రేత్యాదినా). (32)

(అత్ర) లక్ష్మీనమ్బనరూపవ్యజ్జ్యార్థే. (భగవత్సేనాపతిమిశ్రావా
క్యమ్) బ్రహ్మశబ్దస్య నిరతిశయబృహత్త్వవత్, భగవచ్చబస్య పూర్ణ
షాఢ్గుణ్యవత్త్వముఖ్యోర్థఃతస్యలోకోత్తిరబృహత్త్వవత్, అస్య అతాః
కార్థసాక్షాత్కారవత్త్వం ప్రయోగప్రాచుర్యసిద్ధోర్థః. ప్రకృతేతు,
(౧) “జ్ఞానాధిక్యత్తాలే ప్రపన్నర్ పూర్వాచార్యర్ కళో” ఇత్యనుగృహీ
తరీత్యా స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానం వివక్షితమ్. *సేనాపతిశబ్దః-నామ
ధేయపరమ్. *మిశ్రశబ్దః-పూజోక్తిః. “వాక్యమ్-అనుసంధేయమ్” ఇతి
శేషః. లక్ష్మీనమ్బనరూపవ్యజ్జ్యార్థే, పూర్వాచార్యవాక్యం వ్యజ్జ్యత్వ
సాధకవిశేషపరతయా, అనుసంధేయమితిభావం.

నియామకవిశేషమేవదిత్యతి (అవన్ మారైవ్వియిత్యాదినా).
“పిరాట్టి - అవన్ మారైవ్విట్టుప్పిరియిల్ ” ఇతి-విశేష్యమభ్యాహర్త
వ్యమ్. (అవన్) సదాలక్ష్మీవత్సన్-త్వేన, ప్రసిద్ధోభగవానిత్యర్థః. (౨)
“అకలకిలేనితైయుమ్” ఇత్యత్ర “ఉత్తైచూర్పా” ఇతివత్సవ్యమూఃత్వేన,
“మారైవ్విఅకలకిలేన్” ఇత్యర్థ ఇత్యభిప్రాయేణ, (అవన్ మారైవ్వి
విట్టు) ఇత్యుక్తమ్. భగవతోనిజభుజద్వయేన గాఢాలింగనయోగ్యత
భగవద్వత్సరి తుణవిశ్లేషోపిలక్ష్మ్యానసాఢుంశక్యితితత్సక్త్యభిప్రాయ
ఇతిభావః. (విట్టు) ఇతి-విభాగోవివక్షితః. (పిరియిల్) ఇతి-ఉత్తరదేశ
సంయోగపర్యంతం వివక్షితమ్. గాఢాలింగనార్థోవిభాగోపి నసహ్యః;
ఉత్తరదేశసంయోగస్యకాకభేత్వాశయేన, “విట్టుప్పిరియిల్” ఇత్యుక్తమ్.

ద్వి-పా, ౬] శ్రీసమ్మన్తస్య అకారవ్యజ్యత్వసమర్థనాధికరణమ్. ౨౬౧

(ఇవ్వత్తురమ్) ఇవ్వత్తురత్తై; ప్రణవస్థా౭కారమిత్యర్థః. యద్వా -
 “ఇవ్వత్తురమ్” ఇతిప్రథమోన్తమ్. “పిరాట్టియైవిట్టుప్పిరివతు” ఇతిపూ-
 ర్వమధ్యాహృతస్య ప్రథమాన్తవిశేష్యపదస్య ద్వితీయాన్తతయా అనుష-
 ఙ్గణయోజనీయమ్. “విట్టు” ఇత్యనేనలక్ష్మీబోధకత్వాభావోపివినక్షితః.
 “పిరివతు” ఇత్యనేన భగవన్నాత్రబోధకత్వం వివక్షితమ్. పూర్వయోజ-
 నాయాం “విట్టు” ఇత్యనేన వ్యజ్ఞనయా స్వరూపేణ బోధాభావః; “పిరి-
 వతు” ఇత్యనేన లుప్తవిభక్త్యర్థానన్వయోవివక్షితః. (౩౨)

యద్యపి - అకారరూఢవృత్తినిమిత్తవిగ్రహవిశేషస్యవత్సన్నితి
 ప్రయుక్త లక్ష్మీసమ్మన్తస్య వాన్తవతయా నిత్యత్వసమ్భవేషి. అకారగత
 లక్ష్మీసమ్మన్తస్య †వైజ్ఞానికతయా సతస్సమ్భవః. లక్ష్మ్యవిగ్రహవిశేషా-
 ౭వినాభావా౭పరిజ్ఞానేవ్యజ్ఞనయా బోధాసమ్భవాత్. తథాపినిరతిశయ
 బుద్ధిఘటితసామగ్రీబలాత్ వ్యజ్ఞనయా లక్ష్మ్యవత్సత్వంలే నిత్యవాసవత్,
 విగ్రహవిశేషరూప ప్రవృత్తినిమిత్తా౭వినాభావపరిజ్ఞానశాలినాం తద్వ-
 టితసామగ్రీబలాత్, వ్యజ్ఞనయా లక్ష్మీసమ్మన్తబోధస్సమ్భవతీతి తాత్ప-
 ర్యమ్. ఇయాంస్తువిశేషః. లక్ష్మ్యభోగ్యతాబుద్ధేర్నిత్యత్వాత్ వక్ష-
 స్సమ్మన్తోపినిత్యః. విగ్రహవిశేషా౭వినాభావజ్ఞానఘటితసామగ్ర్య-
 అనిత్యత్వాత్ అకారస్యలక్ష్మ్యసహబోధకత్వసమ్మన్తోననిత్యఇతి. (౩౯)

“అత్రసేనాపతిమిత్రవాక్యమ్” ఇతీత్యధ్యాహరణయోజనీయమ్.
 అన్యథా “అవన్మూర్తై” ఇత్యస్యగ్రన్థకార వాక్యత్వే, సేనాపతిమిత్ర
 వాక్యత్వేన గ్రన్థకారా౭భిప్రేతమన్యత్కల్పనీయంస్యాత్; తచ్చనాస్తి.
 అత్ర సేనాపతిమిత్ర వాక్యత్వోక్త్యా “సువ్యాహృతానిమహతామ్”
 ఇతిశాస్త్రార్థసూచితః. అనుగృహీతశ్చవేదాంతాచార్యైః-(౧) “నిశ-
 మయతిచ స్వాదుసువ్యాహృతాని” ఇతి. (౪౦)

మూ:- (౮౯) భర్తావినుదైయ పదుక్తైయుమ్ ప్రజైయినుదైయ తొట్టై యుమ్ విడతమాతానైప్పోరై, ప్రథమమర మపదజ్జలై విడతేయిరుక్కుమిరుప్ప.

ఇన్ధం సూత్రద్వయేన హేతుద్వయముభేన లక్ష్మీసమన్వయేన అకారవ్యక్తిగత్యము క్తమ్. అథత్యతీయచతుర్థహేతుద్వయముభేన లక్ష్మీసమన్వయవ్యక్తిగత్యమాహ తృతీయసూత్రేణ (భర్తావినుదైయవిత్త్యాదినా).

అనుమోదనేన రజ్జకత్వరూప హేతుముభేన, మాతృత్వేన రక్షకత్వరూప హేతుముభేన చ వ్యక్తిగత్య మత్రలక్ష్మ్యాస్పృశ్యత ఇతి సూచనాయ దృష్టాంతోపపాదనమ్. అత్ర భర్తృ ప్రజా మాతృశబ్దాః పరస్పరప్రతియోగికాః. అకారం శయ్యాస్థానత్వేన వివక్షితం. అనుగృహీతశ్చ వేదాంతాచారైశ్చ శబ్దస్య అగ్రాపేక్షయా శయ్యాస్థానీయత్వమ్;-(౧) “తల్పం కల్పాంతయూచో శ్శతజడుపవిషద్ధుగసిద్ధం విమధ్నన్” ఇతి. శయ్యా యాభార్యానుమోదన హేతుభర్తృభోగస్థానత్వేన, అకారస్య-లక్ష్మ్యా అనుమోదన హేతుభూత భగవద్రక్షణప్రతిపాదకత్వేన చ సాదృశ్యం ద్రష్టవ్యమ్. మకారం ఖట్వాస్థానీయత్వేన వివక్షితం. ఖట్వాయాః ప్రజా సుఖరసప్తిముభేన ప్రజారక్షణస్థానత్వేన, మకారస్య-అకారసమభివ్యాహారబలేన చేతనసుఖకర జననీ స్తనన్ధమభావరూపసమన్వయముభేన, భగవద్రక్ష్యత్వ బోధకత్వేన చ సాదృశ్యం వివక్షితమ్. మాతృసామాన్యస్య శయ్యాఖట్వాద్వయాఽపరిత్యాగోనేత్యాశయేన దృష్టాంతం విశేషయతి, (విడతమాతానైప్పోరై) ఇతి. అనేన ఉపమాచోపమేయసాధారణ ధర్మోప్యభిప్రేతం. (మాతానైప్పోరై) ఇత్యనన్తరమ్ “పిరాట్టి” ఇతి పూర్వసూత్రే అధ్యాహృతం విశేష్యపదమనుష్ఠానీయమ్.

“ప్రథమచరమపదజ్జలై” ఇత్యవయవద్వయోక్తిమహిమ్నా “ప్రవాన్తిల్ ప్రథమచరమపదజ్జలై” ఇత్యవయవినముదాయకక్షిప్యతే.

ద్వి-పా, ౬] శ్రీసమృద్ధస్య అకారన్యగ్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౬౩

మూ;— (౫౦) శ్రీనందగోపరై యమ్ కృష్ణనై యమ్ విదాత యశో
దైష్ఠిరాష్ట్రీయోపాశ్రితే.

తథాచ - లుప్తచతుర్థ్యంతయా లుప్తప్రథమాంతయాచ విభక్త్యానైకారమకారావిత్వర్థః. “అకారమకారజ్జలై” ఇత్యనుక్త్యా, “ప్రథమచరమపదజ్జలై” ఇత్యుక్త్యా, లక్ష్మీనమృద్ధస్యనస్వరూపేణానుసన్ధానమ్, పదార్థోపస్థితిమాత్రపర్యవసన్నం ఫలమ్. అపితువిభక్తిస్తద్వియ సమభివ్యాహారరూపవాక్యేన జీవాత్మ వర్గతతేషత్వ రక్ష్యత్వయోః ప్రతిసమృద్ధ్యేకమిధునమితి బోధః ఫలమితిగమ్యతే. (విదాతే) ఇత్యసమృద్ధనిషేధోక్త్యా, వ్యజ్ఞానాఽపృష్టిపరిజ్ఞానశాలినాం శ్రీసమృద్ధబోధోనియత ఇతిసూచితమ్. (విదాతేయిరుక్కుమిరుప్త) విదాతేయిరుక్తేయాకిఽస్వభావ ఇత్యర్థః. కరికలభవన్నిర్దేశః. (౪౧)

పూర్వసూత్రవివక్షితం దృష్టా విశేషముదాహరణముభేన స్పష్టయతి చతుర్థసూత్రేణ (శ్రీనందగోపరై యమిత్యాదినా).

శయ్యాస్థం శ్రీనందగోపం, ఖట్వాస్థం శ్రీకృష్ణశ్చేతివివక్షితమ్.
(౧) “అమృతమేతన్మరే” ఇతిసూక్తా నందగోప యశోదా శ్రీకృష్ణానాం క్రిమేణప్రబోధనేన, యశోదాయా భర్తృరజ్ఞానాయ పుత్రపోషణాయచ మధ్యే అవస్థానావగమాదితిభావః. (శ్రీనందగోపరై యమ్) ఇతి శ్రీశబ్దః పూజోక్తిః. నన్దనామకంగోపమిత్యర్థః. (గోపరై) ఇతిపూజాయాంబహువచనమ్. చశబ్దోవక్ష్యమాణసముచ్చయే. (కృష్ణనై యమ్)
(౨) “మధ్యేవిరిచ్ఛగిరిశం ప్రథమావతారః” ఇత్యనుగృహీతరీత్యావతత్వంస్థగయితుమ్ (౩) “ఆత్మానంమానుషంమన్యే” ఇతివత్, (౪) “అహంవోబాన్ధవోజాతః” ఇతిశ్రీకృష్ణసూక్త్యనుసారేణ, “అయమఫిప్రాకృతఃకన్యన్త్రునుష్యః” ఇత్యనుసన్ధానమేవ భగవదభిమతమిత్యభిప్రేత్య

(౧) తిరుప్పా-౧౬. (౨) ర-స్త-౨-౫౧. (౩) రా.య-౧౨౦-౧౧. (౪) వి-తె-౫-౧౩-౧౩.

మూ; — (గౌ) ఒరువనడిమైకొళ్ళుమ్బాతు గృహిణీకైన్ద్రే ఆవ
ణై యోలైయ్ముతువతు.

ఏకవచననిర్దేశం. (విడత)పడుక్కెయిలుమ్తోట్టిలిలుమ్విడతవిత్తర్థం.
(యశోదైప్పిరాట్టియైప్పోలే) ఇతి - యశోదానామికామస్మత్సాన్న్వమి
నీమివేత్తర్థం; క్రిష్ణమాతృత్వ ప్రయుక్తగౌరవాతిశయాత్ యశోదా
యాస్సాన్న్వమినీత్వేగాఽనుసన్ధానమ్. “యశోదైప్పిరాట్టియైప్పోలేప్రథమ
చరమపదజ్ఞై విడతేయిరుక్కుమిరుప్ప” ఇత్యనుషజ్ఞేన వాక్యాన్త
రంపూరణీయమ్. యద్యపి, అకారార్థకథనానసరే చరమపదవ్యజ్ఞైర్థ
కథనమయుక్తమ్; తథాపిలక్ష్యామాతృత్వప్రయుక్త జీవరక్షకత్వేన
వ్యజ్ఞైత్వమపి, అకారసమభిన్యాహారమహిమలభ్యతయా అకారవ్య
జ్ఞైర్థకథనపరమేవ సూత్రద్వయమితినదోషం. (౪౨)

—o—o—o—

ఇత్థం హేతుచతుష్టయముభేన సూత్రచతుష్టయేన లక్ష్మీనమ్మ
న్ధస్య వ్యజ్ఞైత్వముక్తమ్. తచ్చ-అకారప్రకృత్యర్థపర్యాలోచనలభ్యమ్;
అథలు ప్రవిభక్త్యర్థ పర్యాలోచనలభ్యం హేతుంసూత్రత్రయేనావక్తం
లోకసిద్ధన్యాయంతావదాహ పశ్యమసూత్రేణ (ఒరువనిత్యాదినా).

(ఒరువన్) కచ్చిర్ద్రహన్త ఇత్తర్థం. (అడిమై) దాశదాసీప్రభృతి
భృత్యవగ్గమిత్తర్థం. (కొళ్ళుమ్బాతు) క్రయదశాయామిత్తర్థం. (గృహి
ణీకైన్ద్రే) గృహయజమానాయాఇతివై వేత్తర్థం. ఏకారోదాన్ధ్యార్థం;
(గృహిణీక్కు) ఇత్యనన్తరం “అడిమై” ఇత్యనుషజ్ఞం. “యజమానసు
క్కడిమై” ఇత్యేవలేఖన మతిభానం. (ఆవణై యోలై య్ముతువతు)
క్రయపత్రలేఖనమిత్తర్థం. (౪౩)

ఇత్థం లోకసిద్ధాంక్రయపత్రస్థితిముక్త్యా తతఃకిమితిశక్యామ్,

ద్వీపా, =] శ్రీసమ్మధస్య అకారవ్యజ్యత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౬౫

మూ;— (౫౨) ఆకిలుమ్ పణిశెయ్నతు గృహిణిక్కిణ్ణే.

మూ;— (౫౩) అతుపోలే నామ్ పిరాట్టిక్కు అడిమైయాయరు
క్కుమ్బడి.

దాన్తాన్తికే వ్యజ్యార్థసిద్ధిరస్థానపర్యంతప్రామాణ్యం వక్తుం దృష్టాన్తే
అర్థకార్థసిద్ధిం ఫలందర్యయతిషస్తసూత్రేణ (ఆకిలుమిత్యాదినా).

(ఆకిలుమ్) గృహిణీదాన్త్యాన్తీంవిన్దైవ పత్రలేఖనేపీత్యర్థం. అపి
శబ్దేన - గృహిణీదానవృత్తేర్లేఖనస్యచవిరోధంసూచయతి. (పణిశెయ్న
వతు) శేషవృత్తికరణమిత్యర్థం. (గృహిణిక్కు) ఇతితాదర్థ్యేచతుర్థీ. (ఇతే)
ఇతి-హిశబ్దపర్యాయం ప్రసిద్ధిపరం. గృహిణీప్రీత్యుద్దేశేన శేషవృత్త్యను
స్థానం సర్వలోకప్రసిద్ధమిత్యర్థం. గృహయజమాన ప్రీత్యర్థతయైవ తద్ద
ర్మపత్నీప్రీతేరపుద్దేశ్యతయా, క్రయపత్రే యజమానశేషత్వోక్తిరేవ
పత్నీశేషత్వ మాక్షిపతీతిభావం. (౪౪)

తతోపి కిమితిశక్కాయాందృష్టాన్తే శిక్షితోర్థోదాన్తాన్తికేష్యవి
రుద్ధఇతి దర్యయతి సప్తమసూత్రేణ (అతుపోలే) ఇత్యాదినా.

(అతుపోలే) గృహిణీశేషవృత్తివదిత్యర్థం. (నామ్) భగవత ఏవ
ఏకోనశేషిత్వాభ్యుపగమశాలినోవయమిత్యర్థం. (పిరాట్టిక్కు) ఈశ్వర
కృతిరక్తునిరుపాధిస్వేదసర్వస్వామిన్యాఇత్యర్థం. (అడిమైయాయరుక్కు
మ్బడి) దానభూతతయా అపహసప్రకారఇత్యర్థం. “పిరాట్టిక్కు” ఇత్య
నేన (౧) “ఈశానాదేవీ భవనస్యాధిపత్నీ” ఇత్యాదిషు స్వామిత్వకార్య
నియమనస్య స్వామిత్వస్యచ కర్ణోక్త్యా, స్వామిత్వఫలీభూతం శేషిత్వమపి
లక్ష్మ్యసిద్ధమితివ్యజ్యతే. (అడిమైయాయరుక్కుమ్బడి) ఇత్యనేన నిత్య
కైజ్జుర్యంవ్యజ్యతే. తథాచ వ్యజ్యార్థసిద్ధి రనుస్థానపర్యంతాసమ్మవతీతి
భావం. (౪౫)

మూ;— (గ౪) ఆకప్పిరిత్తునిలైయిలై.

మూ;— (గ౪) ప్రభైయైయుమ్ ప్రభావానైయుమ్, పుష్పత్తైయుమ్ మణితైయుమ్మోలే.

ఇత్థం రక్షకత్వ విగ్రహవిశేషప్రత్యయాధా న్యయరూపధర్మా వివాదావా ల్లక్ష్యసమన్వయస్య న్యజ్యత్వము క్తమ్. అథ ఆకారవాచ్య విగ్రహ విశేషవిశిష్టరూప ధర్మవివాదావా తస్మాదన్యజ్యత్వమాహ అష్టమసూత్రేణ (ఆకవిత్వాదినా).

(ఆక) తస్మాత్;—లక్ష్మ్యభగవత్కర్తృకరక్షణసహాయత్వాత్, భగవద్విగ్రహ విశేషరూపరూఢనిమిత్తాదవివాదావాత్, లక్ష్మ్యను మోదనస్య భగవత్కర్తృక జగద్రక్షణఫలత్వాత్, పత్నీత్వేన ఘట కత్వ మాత్రమంతరేణ మాతృత్వేన ఘటకత్వమాదాయాపి రక్షకత్వ సమ్భవాత్, లక్ష్మ్యశేషత్వస్య భగవచ్ఛేషత్వవ్యాపకతయా శేష వృత్తే స్మిధునప్రతిసమన్వితత్వాచ్చ హేతుషట్కణ విగ్రహవిశేష విశిష్టలక్ష్మ్యాం విగ్రహవిశేషవిశిష్టభగవదపేక్షయా పృథక్స్థితిర్నాస్తీ త్యర్థం. తథాచ, నిరుక్తాదవివాదావాదపి విగ్రహవిశేషవిశిష్టభగవద్వా చకాకారస్య లక్ష్మ్యసమన్వయజ్ఞకత్వం సమ్భవతీతిభావం. (౪౬)

అథ నిరుక్తాదవివాదావంద్వేధావివృణ్వన్, తత్రప్రమాణాంతర మపిస్మారయతినవమసూత్రేణ (ప్రభైయైయుమిత్యాదినా).

“ప్రభైయైయుమ్ ప్రభావానైయుమ్ విడాతుపోలే, పుష్పత్తై యుమ్ మణితైయుమ్మోలే” ఇతిప్రత్యేకం దృష్టా న్నద్వయం వివక్షితమ్. యద్యపి, “ప్రభైక్కుమ్ ప్రభావానుక్కుమ్, పుష్పత్తుక్కుమ్ మణిత్తు క్కుమ్మోలే, పెరుమాళుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుమ్ పిరిత్తునిలైయిలై.” ఇత్యేవపూర్వవాక్యాన్వయానుసారేణ వక్తవ్యమ్. తథాపి “ప్రభైయై యుమ్ ప్రభావానైయుమ్ విడాతుపోలేయుమ్, పుష్పత్తైయుమ్ మణితై

ద్వి-పాఠః] శ్రీనమ్మనమ్మ అకారవ్యక్త్యత్వసమర్థాదికరణమ్. ౨౨

మూ;— (౫౬) ఆక ఇచ్చేర్ త్తి ఉద్దేశ్యమాయవిట్టతు.

యమ్ విడాతుపోలేయమ్ ఇచ్చేర్ త్తియమ్ఉద్దేశ్యమ్” ఇత్యుత్తర
సూత్రేదృష్టా న్నద్యయాన్వయవివక్షయా, “ప్రబై యైయమ్ప్రభావానై
యమ్ విడాతుపోలేయమ్, పుష్పత్తైయమ్ మణిత్తైయమ్ విడాతు
పోలేయమ్, పెరుమాళుమ్ పిరాట్టయమ్ పిరివత్తిలై” ఇత్యధ్యాహారేణ
యోజనాశ్రయగాన్మ ద్వితీయా న్ననిర్దేశచతుష్టయాఽనుపపత్తిః. (౪౭)

అత్ర ఆద్యదృష్టాన్తోపాదానేన, (౧) “అనన్యారాఘనేణాహమ్”
(౨) “అనన్యాహిమయాసీతా” ఇత్యాది ప్రమాణాన్సూరితమ్. ద్వితీ
యదృష్టాన్తోపాదానేన, (౩) “అహంతాబ్రహ్మణస్తస్య”. ఇత్యాదిప్రమా
ణాఽనుగృహీతా, (౪) “ప్రసూనం పుష్పస్తిమపిపరిమళభింజగదిషుః”
ఇత్యాద్యాచార్యసూక్తిసాన్సూరితా. (౪౮).

యద్యపి ప్రభావదనధికరణే వర్తమానాయాః ప్రభాయాః,
పుష్పానధికరణే పుష్పే వర్తమానస్య పరిమళస్యచ, ప్రభావదపేక్షయా
పుష్పాపేక్షయాచనాఽవినాభావస్సమ్భవతి. తథాపిప్రభావత్పుష్పాభ్యాం
సమ్బంధం వినా దేశకాలసమ్బంధాభావంప్రభావరిమళయోరస్తీతి, స ఏవా
త్రాఽవినాభావో వివక్షితఇతినదోషః. అతఏవ “పిరిత్తునిలైయిలై” ఇతి
దాన్డాన్తికేనిరుక్తిః పుంధక్ష్మిత్యభావ ఏవోక్తఇత్యనుసంధేయమ్. (౪౯)

అథ శేషవృత్తిజనితప్రీతిమత్త్వలక్షణ శేషిత్వస్య దివ్యదమ్మ
త్యోరవిశేషాత్, ఏక శేషిత్వలాభే వృద్ధ్యమర్యాదయా అపరశేషిత్వ
లాభవత్, శేషత్వఘటకాతిశయేచ్ఛాయాశ్చతుర్థ్యర్థభూతాయాదివ్య
దమ్మత్యోర్వాస్యసజ్యవృత్తిత్వబలాదఽ, లక్ష్యసమ్బంధస్య వృద్ధ్యత్వంసాధ
యతి దశమసూత్రేణ (ఆకివిత్యాదినా).

(౧) రా. సు. ౨౧-౧౬.

(౨) రా. ము. ౧౨౧-౧౯.

(౩) లక్ష్యతత్తై.

(౪) శ్రీగుణరత్నకో. ౨౯.

(ఆక) భగవద్వాల్లభ్యేన రక్షణఘటకత్వాత్, విష్ణువత్సస్థితత్వాత్, జగద్రక్షణానుమోదితత్వాత్, మాతృత్వేన రక్షణఘటకత్వాత్, భగవత్కైశ్చర్యప్రతినమబ్ధితత్వాత్, దేశతః కాలతశ్చ ధార్యత్వేన ఆధేయత్వేనచ భగవదవినాభావాచ్ఛేద్యత్వం. (ఇచ్ఛేర్-త్తి) ప్రశ్నై యమ్ ప్రభావానై యమ్ పోలేయమ్ పుష్పశ్చైయమ్ మణశ్చైయమ్ మోలైయమిరుక్కిఱ పెరుమాళుమ్ పిరాట్రియుమాని శేర్-త్తి యిత్త్తు. “శేర్-త్తి ఉద్దేశ్యమ్” ఇత్యనేన, దివ్యదమ్పతిమేళన ప్రయుక్తి భోగ్యతా విశేషానుభవోపి లుప్తచతుర్థ్యర్థభూతాయాం కైశ్చర్య ముఖేనాస్యదమ్పతిముఖోన్మాద ప్రార్థనాయాం హేతురితివ్యజ్యతే. (ఉద్దేశ్యమాయ్-త్తు) ఉద్దేశ్యత్వేనవ్యవస్థితమిత్వం. తథా చ, చతుర్థ్యర్థ ప్రార్థనాపి వ్యాసజ్యృప్తితయాలక్ష్మీనమబ్ధనవ్యజ్ఞి కేలిభావః. (౫౦)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే ప్రథమస్వాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే

శ్రీసమబ్ధస్య అకారవ్యజ్యత్వ సమర్థనంనామ

పస్తాధికరణం సమూహమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
అకారస్య లుప్తచతుర్థ్యంత్యసమర్థసంనామ
సప్తమాధికరణమ్.

మూ; — (౧౭) ఇతిలే చతుర్థి ఏతి క్కట్టియుమ్.

పూర్వాధికరణే లుప్తచతుర్థ్యర్థస్యైకైః శ్రీసమృద్ధ ఇత్యుక్తమ్. అథచతుర్థ్యంత్యమేవనాస్తీత్యాక్షిప్యసమాధీయతే. యద్వా, పూర్వమ్ అకారార్థఙ్కరి. అథ “నకేవలప్రకృతిః ప్రయోక్తవ్యానాపి కేవలప్రత్యయః” ఇతిన్యాయేన అకారస్యసాధుత్వార్థంపదత్వార్థశ్చవిభక్త్యంత్యావశ్యమ్భావేన తత్రవిభక్త్యర్థంవక్తుం వక్ష్యమాణాఽధికరణో పోష్ఠాతత్వేన విభక్తిస్వరూపం నిర్ణీయతే; తత్రసంశయః; ప్రణవస్థాఽకారశ్చతుర్థీవిభక్త్యంతో నవేతి; తదర్థం తత్రవిభక్తేర్లుక్పనం సమ్భవతిసవేతి. తదర్థంతత్రవ్యక్తచతుర్థ్యంతం చరమపదం లుక్పల్పనేప్రమాణంభవతి నవేతి.

(౧)

తత్రపూర్వః పక్షః; —

ప్రణవస్థాఽకారోన చతుర్థ్యంతః; చతుర్థీవిభక్త్యశ్రవణాత్. నచ సమాసాఽన్తగ్రతవిభక్తేరివలోపస్సమ్భవతి; (౧) “సుపోధాతుప్రాతిపదికయోః” ఇతివత్ వ్యస్తపదవిభక్తేర్లోపవిధాయకాభావేపి (౨) “సుపాంసులుక్” ఇత్యాదిసూత్రేణాభిప్రాయేన సుపాం స్వాదేశస్యలుకలోపస్యపూర్వసవర్ణదీప్తాదేశ్యవిధానాత్, ప్రణవస్థాఽకారే ఛాన్దస్సావిభక్తిలోప ఇతివాచ్యమ్. (౩) “అచ్యుతాహంతవాఽస్మృతి” ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, ప్రణవస్థాఽకారస్య సమృద్ధ్యంత్య మాశ్రిత్య, భాషా

వదేవ (౧) “ఏక్షహస్వాత్” ఇత్యాదినా లోపసమ్భవేన, ఛాన్దస లుక్కుల్పనస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్

అస్తువా లుక్కుల్పనమ్; తథాపి, (౨) “అహం బ్రహ్మస్మి” ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, “మై-అపవాఽస్మి” ఇత్యర్థాశ్రయణమేవ యుక్తమ్. ప్రథమైకవచనే లుక్కుల్పనస్యైవ “ఏకవచనముత్సర్గతః కరిష్యతే” ఇతిమహాభాష్యవచనాఽనుసారేణాఽక్లిక ర్తవ్యత్వాత్. (౨)

నచైవం వ్యక్తచతుర్థ్యస్తత్పతీయపదవిరోధః; తత్రజీవబ్రహ్మణో శ్శేషశేషిభావేన భేదస్యైవప్రతితేరితివాచ్యమ్; భావాఽనవబోధాత్; నహ్యహంబ్రహ్మస్మీతి శుద్ధాఽదైవతమభిప్రేతమ్; యేనబ్రహ్మశేష భూతోహం బ్రహ్మస్మీత్యనయోర్వ్యాఘాతస్సాన్యత్. అపితు “తత్త్వ మసి” ఇతివత్, అహంపదస్య స్వశరీరకబ్రహ్మపరత్వాశ్రయణేన, విశిష్టాదైవతంవివక్షితమ్. తథాచజీవద్వారాలహన్వాశ్రయీభూతంనస్తు బ్రహ్మైత్యర్థః; తస్యచజీవవిశిష్టాఽభేదేపర్యవసానాత్; జీవవైశిష్ట్యస్యచ జీవశరీరకత్వరూపతయా శరీరశరీరిభావస్యశేషశేషిభావఘటితతయాచ నవిరోధగన్ధః. (౩)

నచైవమ్, “అస్మదన్తర్యామినస్తు బ్రహ్మభవతి” ఇత్యాదావివ ప్రథమపురుష ఏవస్యాత్; లోకసిద్ధాఽస్మదర్థవివక్షాయామేవ ఉత్తమ పురుషప్రాప్తేరితివాచ్యమ్. యుష్మదస్మచ్ఛబ్ది వివక్షితార్థాఽన్వితార్థ కత్వస్యైవ మధ్యమోత్తమనిమిత్తత్వాత్. ప్రసిద్ధార్థపరత్వస్యైవ మధ్యమోత్తమనిమిత్తత్వే, “త్వత్పుత్రోదేవదత్తోభవతి, మత్పుత్రో యుష్మదత్తోభవతి” ఇత్యర్థవివక్షయా “త్వందేవదత్తోభవసి, అహం యుష్మదత్తోభవామి” ఇత్యాదిలాక్షణియుష్మద స్మత్ప్రయోగస్థలే ప్రథమపురుషప్రయోగాపత్తేః. (౪)

నచైవమపి “త్వం యజ్ఞదత్తోభవసి, అహం దేవదత్తోభవామి”
 ఇత్యాదౌవ్యత్యాసాపత్తిః; యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవివక్షితార్థాన్వితార్థ
 కత్వస్య ఉభయత్రాఽపి శేషాదితివాచ్యమ్. ప్రసిద్ధార్థపరత్వం నియా
 మ్యమితిపక్షేపి నిరుక్తదోషావిశేషాత్. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దార్థవిశేష్యక
 బోధవివక్షాయానిమిత్తత్వ కల్పనేన అనతిప్రసక్తస్య సర్వమతేపి తుల్య
 త్యాచ్ఛ. అతఏవ (౧) “త్వం వాలహమస్మి భగవోదేవతే, అహం వై త్వ
 మసిభగవోదేవతే” ఇత్యాదౌమధ్యమోత్తమవ్యవస్థాయుజ్యతే. (౫)

నచ, అకారస్య నారాయణపదసద్భ్రహ్మత్వాత్ సమానవిభక్తి
 కత్వమితివక్తృంయుక్తమ్. నారాయణపదస్య అంతఃప్రవిశ్య ధారకత
 యావ్యాపకత్వోక్తిముఖేన, అకారార్థరక్షకత్వ వివరణరూపత్వస్యభిన్న
 విభక్తికత్వేష్యవిరోధాత్.

తస్మాత్ప్రభమాతిక్రమే కారణాభావాత్ ప్రణవస్థాకారం, ప్రథమై
 కవచనాంతస్సమ్బద్ధ్యంత ఏవవా నచతుర్ద్వ్యంతఇతి. (౬)

సిద్ధాంతస్తు:-

ప్రణవస్థాకారశ్చతుర్ద్వ్యంతపవ. (౨) “అహమపినమమ, భగ
 వతపవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిశ్రౌతప్రణవనమశ్శబ్దవివరణబలేన తథైవా
 ఽవగమాత్. తత్రహి, “అహమపినమమ” ఇతినమశ్శబ్ద వివరణంక్రి
 యతే. తత్ర ‘అహంపదేన నమశ్శబ్దే ప్రణవస్థమకారానుషङ్గోవ్యజ్యతే.
 అపిశబ్దేన “ఇదమపిమమన” ఇతినమశ్శబ్దే మమకారనిపుత్తిరపివివక్షి
 తేతివ్యజ్యతే. “మమ” ఇత్యనేన “మః” ఇతిపదమ్ - అస్మచ్ఛబ్ద
 పర్యాయభూతంషష్ఠ్యంతమితివ్యజ్యతే. “మమన” ఇత్యనేన, నమశ్శబ్దే
 “మఃన” ఇత్యన్వయోవ్యజ్యతే. “మమన” ఇత్యత్ర “మమనాస్మి”
 ఇతిక్రియాపదానుషङ్గభిషేతం. “భగవతపవాఽహమస్మి” ఇతి-ప్రణవే

అస్మిపదాధ్యాహారస్యనత్వమాణత్వాత్. “భగవతపవాహమస్మి” ఇతి ప్రణవవివరణవాక్యే భగవచ్ఛబ్దేన అకారార్థరక్షణోపయోగికల్యాణ సుణజాతమ్, భగవచ్ఛబ్దస్య (౧) “తత్రపూజ్యపదార్థోక్తి పరిభాషా సమన్వితః” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యాయోగరూఢతయాలకారస్యవిష్టేయరూఢపి న్యజ్యతే. “భగవతే” ఇతిచతుర్థీకర్తృత్వా అకారస్యలుప్తచతుర్థీస్తత్వం స్పష్టికృతమ్. (౭)

ఏవకారేణ స్థానప్రమాణేన ఉకారస్యైవధారణార్థకత్వం సూచితమ్. “అహమ్” ఇత్యనేన ప్రణవే “మ్” ఇతిపదమ్-అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయభూతం ప్రథమాస్తమితిసూచితమ్. “అస్తి” ఇత్యనేన ప్రణవస్య “తిజ్ సుబంతచయోవాక్యమ్” ఇత్యుక్తవాక్యత్వసిద్ధయే క్రియాపదాధ్యాహారస్సూచితః. అనేన వర్తమానాపదేశరూపేణ నిత్యవచ్ఛ్రితేన, “పరగతాతిశయాధానేచ్ఛయోపాదానార్హత్వరూపమేవ శేషత్వంలుప్తచతుర్థీ సమభివ్యాహరలభ్యం స్వరూపతాదర్థ్యశబ్దితమ్; నతుఉపాదాన ఫలోపధానమ్” ఇత్యపిసూచితమ్.

ఇత్థం (౨) “బ్రహ్మణేత్వామహస ఓమిత్యాత్మానంయుజ్జీత” ఇత్యపిప్రణవస్థాకారస్యలుప్తచతుర్థీస్తత్వేప్రమాణమనుసంధేయమ్. (౮)

నచ, చతుర్థీవిభక్తిశ్రవణాపత్తిః, సమ్బుద్ధ్యాదేరివ భాషాయాం లోపాఽవిధానాదితి వాచ్యమ్; ఉక్తప్రమాణబలేన “సుపాంసులుక్” ఇత్యాది సూత్రేణ ఛాన్దసలుక్కల్పనసమ్భవాత్. నచసమ్బుద్ధీస్తత్వాశ్రయణేన లోపసమ్భవే, ఛాన్దసలుక్కల్పనమన్యాయ్యుమితివాచ్యమ్; సమ్బుద్ధీస్తత్వే “తవ” ఇతి పదాధ్యాహారప్రసక్తేన, శ్రౌతవివరణాపాబల్వేనచ ఛాన్దసలుక్కల్పనస్యైవప్రమాణికత్వాత్. “అచ్యుతాహంతవాస్మి” ఇత్యాదేః ఫలితార్థకథనపరత్వోపపత్తేః. అతఏవమన్తరత్వే

ద్వీపా, 2] అకారస్యలు ప్రచతుర్థ్యంతస్య సమర్థనాధికరణమ్. ౨౭౩

షష్ఠీతత్పురుషస్య స్వారసికత్వేపి, “శ్రీమన్నారాయణస్వామిన్” ఇత్యాద్యుపబృంహణ ముపపద్యతే. (౯)

ఏతేన, అకారోపరిప్రథమావిభక్తేర్లుక్తల్పనమపాస్తమ్; (౧) “భగవతః ఏవాహమస్మి” ఇతి శౌతవివరణవిరోధాత్, (౨) “బ్రహ్మణేత్వామహస ఓమిత్యాత్మానం యుజ్జీత” ఇతి శ్రుతివిరోధాచ్చ. తత్రహి (౩) “వ్యత్యయోబహుశమ్” ఇత్యనుశాసనేన, తుభ్యమిత్యస్య (౪) “త్వామా ద్వితీయాయాః” ఇత్యుక్త త్వాఽఽదేశాశ్రయణేన, “బ్రహ్మణేమహసే, ఆయరక్షకాయ-తుభ్యమేవ, అహమస్మి” ఇత్యేవం “బ్రహ్మణేత్వామహసే” ఇత్యస్య ప్రణవేన పదైకవాక్యతయాఽన్వయాఽవశ్యమ్భావేన, లుప్తచతుర్థ్యంతాకారస్య అకామేనాప్యభ్యుపగస్తవ్యత్వాత్; “ఇత్యాత్మానం యుజ్జీత” ఇతి శేషశేషిభావరూపసమ్బంధ ఫలోపధానపర్యంత శేషశేషిభావ సమ్బంధానుసంధానే వినియోగబలాదపి తతైవాన్వయస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౦)

అపిచ, అకారస్యలు ప్రప్రథమాంతస్యేన్యక్తిచతుర్థ్యంతపదవిరోధః. నచ-అపర్యవసానపుత్ర్యా అహంపదస్య బ్రహ్మపరత్వేన, శరీరశరీరిభావసూచనముఖేన శేషశేషిభావసిద్ధ్యా, నాఽర్థవిరోధ ఇతివాచ్యమ్. వివరణ వివరణీనోరేక విభక్తింతయా, శబ్దస్వరూపేనైక్యరూప్యస్య, శేషత్వప్రకారకశాబ్దబోధరూప ఫలముఖేనైకరూప్యస్యచ సమ్భవతస్తస్య గాఽయోగాత్; అహంపదపర్యాయ మకారస్య శరీరిపర్యంతత్వాశ్రయణేన శేషిత్వరూపస్యక్తిచతుర్థ్యర్థలాభాఽభ్యుపగమే, సుఃరోపదేశప్రత్యాఖ్యానే “మహతోవంశస్తమ్బాః ఘ్వాక్రృష్యతే” ఇతి మహాభాష్యోక్తిరీత్యాదివక్షితార్థలాభస్యాఽతిప్రయాససాధ్యత్వాపక్షేశ్చ. (౧౧)

(౧) యః.

(౨) తై-నా-౫౧.

(౩) పా-సూ-౩-౧-౨౫.

(౪) పా-సూ-౮-౧-౨౩.

అన్యచ్చ, నారాయణపదస్య గ్రహత్వాత్ అకారోలుప్తచతుర్థ్యంతప. నచ విభక్తివైరూప్యేపి ప్రకృత్యోన్యస్య గ్రహ వివరణాపత్వం సమ్భవతీతివాచ్యమ్; భావాననబోధాత్. నహ్యత్ర అకారాగ్ధ సమర్థనాధికరణోక్తిరీత్యా ప్రకృత్యోర్వివరణ వివరణిభావో వివక్షితః. అపితు, ప్రథమచరమపదయోః “అహమ్, ఆయైవాన్యై” ఇతి ప్రణవరూపం వాక్యం ప్రథమపదమ్; ‘అహంనారాయణాయన్యమ్’ ఇతి వాక్యం చరమపదమ్” ఇతి అన్యైన్నేవపాదేన ప్రణవాప్త్యాక్షరసమర్థనాధికరణే నిర్ణీతమ్. ఏవञ్చ “అహమ్-ఆయైవాన్యై” ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రీవణరూపేణ ప్రథమవాక్యేన, అకారయోగార్థరక్షణవృద్ధితసంకల్పాదుగుణగణాననుభవజనితప్రీతికారితభగవన్మఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యకానన్యార్హశేషపుత్రియోగ్యతాం త్రివిధాత్వవిరేపి స్వస్వనుసంధానముఖేన జ్ఞాపయిత్వా, ద్వితీయవాక్యరూపసమశ్చేదన మధ్యమాక్షరవివరణపూర్వకమ్, తృతీయవాక్యేన రక్షణప్రకారకధనముఖేన వృద్ధితగుణగణాన్తోక్తిముఖేన, ప్రాధాన్యేన భగవన్మఖోల్లాసమాత్రోద్దేశరూప ప్రార్థనాత్తకచతుర్థకణ్తోక్తిముఖేనచ తాదృశయోగ్యతారూపశేషతోపపాదక తాదృశశేషపుత్రి ఫలోపధానప్రార్థనా ప్రతిపాదనముపపద్యతే. ఉపపాద్యానుక్తా ఉపపాదకోక్తేరవసరదుస్థత్వాత్. (౧౨)

తస్మాత్, భగవన్మఖోల్లాస మాత్రోద్దేశ్యక ప్రపుత్త్యహం తదైవస్యామ్, ఇత్యేనం సహశ్రుతానాం సమ్భూయకాంత్యవృత్తిబలసిద్ధాస్వయలాభాయ, ప్రథమశ్రోతీయపదయోర్వివరణ వివరణిభావ ఉపశ్యేతి, తత్సిద్ధ్యర్థం లుప్తచతుర్థ్యంతత్వమ్ అకారన్యాన్యభ్యుపగన్తవ్యమితి. (౧౩)

ద్వి-పా, 2] అకారస్యలు ప్తచతుర్థ్యస్తత్వ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౭౫

మూ;— (౫౨) చతుర్థి ఏతినపడి ఎన్నెన్నిల్.

మూ;—(౫౩) నారాయణపదత్తుక్కు సజ్గ్రహమాయరుక్మైయాల్.

ఇదఙ్గాఽధికరణం సూత్రత్రయాత్తకమ్. తత్ర “విభక్త్యశ్రవణాత్ విభక్త్యర్థకథన మనవసరిహతమ్” ఇతిశక్త్యామ్, పక్ష్యమాణచతుర్థివిభక్తిర్థ సమర్థనాధికరణో పోష్టతత్వేన సాధుత్వపదత్వయోర్నిర్వాహాయ ఛాన్దసలుక్కుల్పనేన విభక్త్యస్తత్వం సాధయతి ప్రథమసూత్రేణ (ఇతిల్) ఇత్యాదినా.

“ఇతిల్ అకారమ్-సకలశబ్దత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్” ఇతిస్వశబ్దేనోక్తిః, “ఇతిలేశ్రీసమ్బన్ధమనుసంధీయమ్” ఇతిపునఃపరావృష్టః అకారః, అత్రాపి (ఇతిలే) ఇతి-ఇదంశబ్దేన పరావృశ్యతే. (చతుర్థి) చతుర్థి విభక్తిః. (ఏతి) ఇత్యనేన “అరుహ్య” ఇత్యర్థకేన, “ప్రత్యయః, పరశ్చ” ఇతి - జ్యోష్ఠాప్రిపదికాత్పరత్వం వివక్షితమ్. (కక్రియుమ్) ఇతి-లుప్యతఇత్యర్థః. (౧౪)

అథ “విభక్త్యస్తత్వేపి ఛాన్దసలుక్కుల్పనాఽపేక్షయా సమ్బద్ధిలోపకల్పనమేన జ్యాయః. ఛాన్దసలుక్కుల్పనేపి ప్రథమోపస్థిత ప్రథమా విభక్తేఽల్పనమేన జ్యాయః.” ఇతిశక్త్యాద్వయమభిప్రేత్య అనువదతి ద్వితీయసూత్రేణ (చతుర్థియేతినపడిఇత్యాదినా.)

“ఇతిలే” ఇత్యనుపజ్ఞః. అకారే చతుర్థివిభక్తేః పరత్వేన ప్రాప్తి ప్రకారం కఇత్యర్థః. యేన ఛాన్దసలుక్కుల్పనస్యాఽవకాశఇతిభావః. (౧౫)

అథ “లూన్తరే శ్రౌతవివరణబలాత్ అకారోలు ప్తచతుర్థ్యస్తో” ఇత్యాది దోషేషు సత్సేవ, సహశ్రుతవివరణబలాదపి తథేతి స్ఫుట దోషాన్తరమాహ తృతీయసూత్రేణ. (నారాయణపదత్తుక్కుత్వాదినా).

అత్ర, పూర్వసూత్రే “ఇతిలే” ఇత్యనుషక్తస్య “ఇతుగారా
యణ పదత్తుక్కు సద్భిహమాయుక్తైయాలే” ఇతి విపరిణామేన
యోజనీయమ్. “ఇతు నారాయణపదత్తుక్కు సద్భిహమాయుక్తైయాలే
ఇతిలే చతుర్థి ఏతినతు” ఇతిపూర్వసూత్రస్థపదానుషక్తేణప్రతిజ్ఞాహేత్వ
వయవయోరన్వయోప్యనుసంధేయః. తథా ప్రథమచరమవాక్యయోరుప
పాద్యోపపాదకభావాపన్నార్థకత్వేన వివరణ వివరణిభావాదుపపాద
కత్వ కథనావసరదానాయ ఉపపాద్యంసమర్పయితుం ప్రణవస్థాకారే
లుప్తచతుర్థ్యంతవచనశ్యకమితిభావః. (౧౬)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే

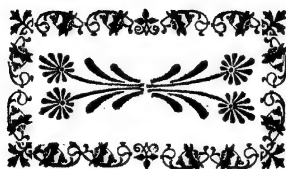
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమస్థానధ్యాయస్యద్వితీయపాదే

అకారస్యలుప్తచతుర్థ్యంతవసమర్థనంనామ

సప్తమాధికరణమ్.

సమూర్ణమ్.

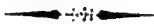

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

లుక్తుచతుర్థ్యర్థసమర్థనం నామ అష్టమాధికరణమ్.

మూ;— (౬౦) ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేషమెనిఱతు.

ఇత్థం ప్రణవస్థాఽకారస్య చతుర్థీ విభక్తిస్తత్వం సాధితమ్. అథచతుర్థీ విభక్తిర్థోనిరూప్యతే. అప్రైవం సంశయక్రమః. ప్రకృతే శేషత్వం చతుర్థ్యర్థోనవేతి. తదర్థం శేషత్వం దుఃఖిరూపంనవేతి. తదర్థంప్రకృతేశేషత్వం గుణకృతం నవేతి; శేషత్వంప్రకృతే నిరుపాధికభగవత్ప్రియంనవేతిచ. ఏతదర్థమిదంచ న్యతే. జ్ఞాత్వత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయాపిశేషత్వం భగవద్భోగ్యంనవేతి. తదర్థం శేషత్వాఽభావే భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణ స్వరూపహానిరస్తి నవేతి. తదర్థం యథేష్టపనియుజ్యమానత్వరూపశేషత్వాభావప్రయోజకశేషత్వజ్ఞానాభావప్రయోజకంస్వాతన్త్ర్యజ్ఞానమ్, ఆత్మాపహరరూపం నవేతి. ఆత్మాపహరః-భగవదత్వన్తాప్రియత్వరూపాఽసత్త్వహేతుః, ఉతనేతిచ.

తత్రపూర్వవిషయః;—

శేషత్వం నచతుర్థ్యర్థః. మానాభావాత్. నచ, “తాదర్థ్యేచతుర్థీవక్తవ్యా” ఇత్యనుశాసనమస్తీతివాచ్యమ్. తాదర్థ్యస్య తత్సాధ్యకత్వరూపత్వేన సాధ్యత్వస్యైవచతుర్థ్యర్థత్వాత్; “యూపాయదారు” “కుడ్డలాయహిరణ్యమ్” ఇత్యాదౌ, యూపకుడ్డలాదిసాధ్యకత్వస్య దారుహిరణ్యాదౌ దర్శనాత్. ప్రత్యయానాం ప్రకృత్యర్థగతస్వాధ్యభోధకత్వపుష్పత్వస్యనుసారేణ, “ఘటమానయ” ఇత్యాదౌ ఆనయనాదేర్ఘటనిష్ఠకర్మత్వాదినిరూపకతానమ్బుద్ధేనాఽన్వయవత్, “యూపాయదారు”

ఇత్యాదౌ యూహాదినిర్వసాధ్యతానిరూపకత్వసమ్మేధేన దార్వాదే రన్వయసమ్మవాత్. “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదౌ ప్రకృత్కర్తృస్థానిర్వత్వస్థితే, సర్వత్ర ప్రకృతేః ప్రకృత్కర్తృగతాఽతిశయలాక్షణికేత్వేన అతిశయగతసాధ్యనిరూపకత్వేన అపరపదాధ్యాప్యయోగపత్యేశ్య. ఇత్యేషా ప్రకృతే అకారవాచ్యనిష్ఠాఽతిశయగతసాధ్యతా నిరూపకత్వేన మకారవాచ్యస్యాఽన్వయ ఇతి సశేషత్వం చతుర్థాన్వయః. (౧)

నచ, “ప్రహీనవహన్తి” “ప్రహీన్ ప్రోక్షతి” ఇత్యాదౌ ద్వితీయాయాస్సాధ్యత్వార్థః త్వేపి అవఘాతాదేక్విహిన్వదిశేషత్వలాభవత్, ప్రకృతేపి చతుర్థ్యాశేషత్వలాభస్సమ్భవతి. అతవ “హిషీతి వృష్టికామాయ నిధనంకుర్యాత్” ఇత్యాదినా, నిధనస్య పురుషశేషత్వం తాన్త్రికైరుక్తమితివాచ్యమ్. తత్ర విధిప్రత్యయేన భావనాయాస్సమీహితభావ్యోత్పసిద్ధ్యా, తత్సహకృత ద్వితీయాదిశ్రుత్యా *పరగతాఽతిశయాధానేచ్ఛయాఉపాదేయత్వరూపశేషత్వలాభసమ్మవేపి, ప్రకృతే(౧) “బ్రహ్మణేత్వామహనఽమిత్యాత్మాసంయుష్లేత” (౨) “భగవతవహమస్మి” (౩) “అచ్యుతాఽహంతవాన్మి” ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, “బర్హిరేవసదనం దదామి” ఇత్యాదివత్ వత్తమూనాఽపదేశోత్తమ పురుషఘటితస్య ప్రణవస్య విధిమనాధికరణన్యాయేన విధివాక్యత్వాభావేన, తత్రత్యలుప్తచతుర్థ్యా సాధ్యత్వ మూత్రలాభేపి, తత్సాధ్యోత్పరూపతాదర్శ్యస్య చతుర్థ్యర్థస్య శేషత్వరూపత్వాఽసమ్మవేన తల్లాభాఽసమ్మవాత్. (౩)

నచ, తత్సాధ్యోత్పత్త్యం కథం తాదర్శ్య శబ్దార్థ ఇతివాచ్యమ్. “అర్థేననిత్యసమాసస్సర్వలింగతాచవక్తవ్యా” ఇత్యనుశాసనాఽనుసారేణ, “తస్మై ఇదమ్-తదర్థమ్” ఇత్యన్వపదవిగ్రహశ్రయణేన, తన్నిష్ఠసాధ్యతానిరూపక పదార్థస్మైవ తదర్థశబ్దార్థత్వాత్. (౪)

నచ, తత్సాధ్యకత్వమేవ తచ్ఛేషత్వమితివాచ్యమ్. శేషత్వస్య విధ్యేగమ్యత్వసిద్ధాంతవిరోధేన, ఘటాదిసాధనదర్శాదిషు వైదికప్రయాజాదివిషయే శేషత్వవ్యవహారాభావేన అతివ్యాప్తేః; ఆరాదుషకారకేషు ప్రయాజాదిషు ఉదీచ్ఛ్యాక్లేషుచ ప్రధానోత్పాదకత్వాభావేనావ్యాప్తేశ్చ. అవఘాతాదిప్రవివేచితేషాం ప్రధానోత్పాదకత్వస్య శ్రుత్యాదిప్రమాణాభావేన కల్పయితుమశక్యత్వాత్. తస్మాచ్ఛేషత్వంన చతుర్థ్యర్థః. (౧)

కిచ్చ (౧) “ సర్వంపరవశందుఃఖమ్ ” (౨) “ సేవాశ్వనృత్తిర్వాత్సల్యతా ” ఇత్యాదిరీత్యా, శేషవృత్తేనైవైవం పురుషాణాం స్వస్త్వైవేషాయా ప్రతికూలరూపత్వస్య పక్షితపామరసాధారణ్యేనానైవసంభావికత్వేన, ప్రణవస్య భగవచ్ఛేషత్వపరత్వే సమన్వయాధికరణవృత్త్యాద్యస్య, సిద్ధపరవాక్యానాం స్వలింగపురుషార్థపరతయా ప్రామాణ్యస్య భజ్గ్రహణం. (౩)

నచ, శేషవృత్తేః ప్రతికూలరూపత్వనియమః ప్రమాణబలేన (షక)తే న్యభిచరిత ఇతివాచ్యమ్. * “ సహ్యగమాస్సహస్రమ్ ” ఇతిన్యాయేన అపురుషార్థత్వేన సార్వజనీనాయాం శేషవృత్తౌ పురుషార్థత్వ పరవాక్యస్య అప్రామాణ్యప్రసక్తేన, అన్యపరత్వనైవ్యవకల్పనీయత్వాత్. (౪)

నచ, అభిమతివిషయశేషవృత్తే రనుకూలరూపత్వం దృష్టమితివాచ్యమ్. అభిమతివిషయ శేషవృత్తేః ప్రతికూలత్వేపి తజ్జనితదుఃఖస్య బలనద్వేషావిషయత్వేన, తజ్జనితాభిమతివిషయముఖోల్లాసస్య ఉత్కటేచ్ఛావిషయత్వేనచ తత్రబలవదనిష్టాననుబద్ధస్వాధానతాత్పర్యాసరూపాయా ఆనుకూల్యబుద్ధిరేవ ప్రవర్తతోపపత్తేః. (౫)

నచ, పుత్రమిత్రకళత్రాద్యభిమతివిషయే పుత్రత్వాదిసమ్బంధతత్త్వసాధారణోపకారకత్వాద్యాత్మగుణ సాన్దర్యసౌకుమార్యాది

దేహగుణజ్ఞాన నిబద్ధన భోగ్యతాఽనుసన్ధానేన తత్తన్ముఖోల్లాసార్థ ప్రవృత్తివత్, అకారోక్తకల్యాణగుణాఽనుసన్ధానకాలినాం భగవన్ముఖోల్లాసార్థ ప్రవృత్తిరపి సమ్భవతీతివాచ్యమ్. కేవలకాన్త్యాధీనగుణజ్ఞాననిబద్ధనాఽతీంద్రియభగవన్ముఖోల్లాసార్థాఽనన్య ప్రయోజనప్రవృత్తేరనుభవపరాహతత్వాత్. (౯)

నచ శేషప్రత్యే ర్భగవత్ప్రియత్వేన, తత్పరస్య ప్రణవస్య పురుషార్థపర్యవసానేన ప్రామాణ్యం సమ్భవతీతివాచ్యమ్. (౧) “సర్వస్వస్వర్థం సమాహతే” ఇతిప్రసిద్ధివిరోధాత్. (౨) “నిరస్తాఽఖలదుఃఖోహమనస్తానస్త భాక్స్వరాట్ । భవేయమితిమోక్షార్థ శ్రవణదాప్రవర్తతే” ఇతిశ్రీభాష్యసూక్తి విరోధాచ్చ. జీవాఽనిష్ఠస్య భగవదిష్టత్వే, గుణాఽనుభవకైర్జగద్యయోః పురుషార్థత్వాయ, భగవతోరత్వాపేక్షా ప్రతీక్షాయాః ప్రమాణసిద్ధాయా భజ్జప్రసక్త్యాచ్చ. (౧౦)

ఏతేన-అభిమతవిషయ శేషత్వవత్, భగవచ్ఛేషత్వస్యాపి గుణకృతత్వం సమ్భవమాత్రేణోక్తమ్. వస్తుతస్తు భగవచ్ఛేషత్వంజీవస్వస్వరూపమేవ, స్వాభావికసుఖమేవ; భగవత్ప్రియత్వస్యైవ ఇష్టతావచ్ఛేదకత్వా దితినిరస్తమ్. అతఏవశేషత్వమేవ స్వరూపమితి అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదోపి దూరతోపాస్తః. (౩) “అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్యేద సత్తమేనం తతోవిదుః” ఇతిజ్ఞాతృత్వస్య, (౪) “విచిత్రాదేహసమ్మత్తి రీశ్వరాయ నివేదితుమ్” ఇతికర్తృత్వస్య, (౫) “మోదతేభగవాన్ముఖైర్నౌలంక్రీడనకైరివ” (౬) “హరేవిహరసి క్రీడాన్తుకైరివజన్తుభిః” (౭) “హరిర్దుఃఖానిభక్తేభ్యో హితబుద్ధ్యాకరోతిహి” ఇతిభోక్తృత్వార్థకర్తృత్వస్య, (౮) “సాక్షుతే” (౯) “ఆనన్దిభవతి” ఇత్యుక్తిభోక్తృత్వస్యాపి భగవత్ప్రియత్వాత్. (౧౧)

(౧) హామే. (౨) శ్రీభాష్య. (౩) తె-ఆ-౬-౧. (౪) విష్ణుతత్వే.

(౫) (౬) (౭) (౮) తె-ఆ-౧-౨. (౯) తె-ఆ-౭-౧.

నచ (౧) “స్వత్వమాత్మనిసజ్ఞాతం స్వామిత్వం బ్రహ్మణీతమ్ ।
ఆత్మదాస్యం హరేస్సాన్వయ్యరీ స్వభావశ్చసదాస్మర” ఇత్యాదిప్రమాణ
బలేన (౨) “అపశవోవాఅన్యేగోఅశ్వేభ్యః” (౩) “తజ్ఞానమజ్ఞానమతోన్య
దు కమ్” ఇతివత్ భగవత్త్రియత్వాతిశయాఽభిప్రాయేణ ప్రకృతే అన్య
యోగవ్యవచ్ఛేదఇతివాచ్యమ్. తత్రస్వత్వదాస్యయోస్సాన్వభావికత్వ
మాత్రప్రతిపాదనాత్. ఏతేన (౪) “దాసభాతాస్త్వతస్సర్వే” ఇత్యా
దిశ్లోకోపివ్యాఖ్యాతః. తత్ర “నాన్యథాలక్షణంతేహమ్” ఇతిశేషత్వా
ఽభావస్య స్వాభావికత్వం నిరస్యతే. “ఔపాధికమపిశేషత్వం బద్ధదశా
యామ్; ముక్తిదశాయామైక్యాపత్తిరేవ” ఇతిమతమ్, “మోక్షేతత్వైవ
చ” ఇత్యనేన వ్యావర్త్యతే. (౧౨)

నచ, పరీక్షికిస్య శేషస్పృత్యభావస్సాన్వితస్త్రిబుద్ధధీనః; స్వాత
స్త్రిబుద్ధేశ్చ (౫) “యోన్యథాసత్తమాత్మానమ్” ఇత్యాదిప్రమాణేన
సర్వపాపమూలతయా శేషత్వాభావేభగవత్త్రియతమత్వలక్షణస్వరూప
హానిస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. “దుఃఖజన్మప్రవృత్తివోషమిథ్యాజ్ఞానానామ్”
ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా దేహాత్మభవస్త్రియ సర్వపాపమూలత్వేన తత్ర
వివక్షితత్వాత్. (౧౩)

తస్మాత్ప్రణామస్య శేషత్వపరత్వేన సర్వపాపవర్జనసానాభావప్రస
క్లాత్, సాధ్యత్వస్త్రియచతుర్థ్యర్థత్వాచ్చ, నశేషత్వం చతుర్థ్యర్థఇతి.

అత్రాయంసిద్ధాంతః—

శేషత్వం చతుర్థ్యర్థవచ. “అదర్థేచతుర్థీనీవా” ఇత్యను
శాసనాత్. నచ, తాదర్శ్యస్య తత్సాధ్యకత్వరూపతయా సాధ్యత్వమేన
చతుర్థ్యర్థ ఇతివాచ్యమ్. ఏవంనతి (౧) “శేషఃపరార్థత్వాత్” ఇతిజై
మినిసూత్రవిరోధాత్; (౨) “యఃపరార్థస్తానయంశేషంబ్రూమః”

(౧)

(౨)

(౩) వి.పా. ౬-౨-౨౭.

(౪)

(౫) జైమినిసూ.

(౬) శాబరభాష్య-

ఇతిశాబరభాష్యవాక్యవిరోధాచ్చ. “పరస్మాదదమ్-పరార్థమ్” ఇతిహి పరార్థశబ్దస్యవిగ్రహః. తత్రచతుర్థ్యా సాధ్యత్వమాత్రాభిధానే, సాధనత్వమేవ శేషత్వమిత్యుక్తింస్యాత్. తచ్చ అవ్యాప్త్యభివ్యాప్తిభ్యా మయ్యుక్తమితి పూర్వపక్షిణై వోక్తమ్. (౧౪)

అయమత్రభాష్యాభిప్రాయః. “పరస్మాదదంపరార్థమ్” ఇత్యత్ర చతుర్థ్యర్థఃప్రార్థనా. తస్మాత్ప్రకృత్యర్థే విషయత్వేన అన్వయః. పరశబ్ద రూపప్రకృత్యర్థస్య సిద్ధస్య స్వరూపేణ ప్రార్థనావిషయత్వానన్వయేన అతిశయాధానవిశిష్టవేషేణ తద్విషయత్వ ముపపాదనీయమ్. పరశబ్దార్థః-శేషత్వానన్వయోగిత్యేన ప్రకృతనస్త్యపేక్షయా అన్యభూతతత్త్వ తియోగిపరః. అన్యత్వశ్చ సాక్షాద్ధర్మ తత్త్వ యథాయోగ్యం ద్రష్టవ్యమ్. అర్థశబ్దః-శేషత్వానన్వయోగిత్యేన తత్ర తత్రవివక్షిత వస్తుసామాన్య పరః తత్రచప్రార్థనాయా సాధ్యత్వేనాన్వయః. “బ్రాహ్మణాప్రీతయే సూప సమ్పాదనమ్.” ఇత్యాదౌ చతుర్థ్యర్థప్రార్థనాయాం ప్రకృత్యర్థస్య స్వరూపేణ విషయత్వేనాన్వయవత్, అపరపదార్థస్య స్వరూపేణ సాధ్యత్వేనాన్వయసమ్మపేషి, “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదౌ తత్త్వపేక్షాణాతిశయ విశిష్టవేషేణ ప్రకృత్యర్థస్య విషయత్వేనాన్వయవత్, అపర పదార్థస్య వ్యాపారవిశిష్టవేషేణ సాధ్యత్వేనాన్వయసమ్మపేషి. (౧౫)

ఇత్థశ్చ “పరవిషయకేచ్ఛాసాధ్యార్థః-పరార్థః” ఇత్యుక్తంభవతి. ఉక్తశ్చ తాన్త్రైకైః-(౧)తస్మాత్పరార్థమేనైవంయుజ్యతే శేషపక్షా ద్దమ్. పరాదేశ ప్రస్తుతిశ్చపరార్థమభిధాయతే] పరాదేశః-పరవిషయ కేచ్ఛా, తత్త్వమితి-ప్రస్తుతిః. తజ్జన్యేచ్ఛాజన్యరూపవ్యాపారసామాన్యవాచినః ప్రస్తుతిశబ్దస్య ఇచ్ఛారూపవిశేషవర్తనమ్మవాచ్చ, సో చ్చయో సాధనేచ్ఛాసమ్మపేష, పరగతాతిశయేచ్ఛాజన్యచిక్షేర్హ విషయత్వస్య, శేషభూతవస్తుని స్వరూపేణ విశిష్టవేషేణావాసమ్మవాచ్చ

య్యసి “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదా సూపాదేః క్రయణపచ
నాది వ్యాపారవిష్టవేషేణ శేషత్వంసమ్భవతి. తథాపి ప్రథమోపస్థిత
త్వాత్, అనుగతత్వాచ్చ, ప్రపుత్తిశబ్దేన ఇచ్చైవ వివక్షణీయేతి
ధ్యేయమ్. (౧౬)

ఇథమ్, ఉద్దేశ్యత్వఘటితం శేషిత్వం, చిక్షేత్వత్వఘటితం శేష
త్వఞ్చ “ఏహీనవహన్తి” ఇత్యాదా విధినమభివ్యాహృత ద్వితీయాశ్రు
త్యాది నిర్ధమితి, శేషత్వస్య విధ్యేగమ్యత్వ సిద్ధాంతోపపత్తిః. దక్షిణుటా
దిషు సాధ్యసాధనభావమూత్రోపాధికతయా శేషశేషిభావాభావేషి,
ఉద్దేశ్యత్వచిక్షేత్వత్వోపాధికతాన్విత్యవేతి నాతివ్యాప్తిః. రాజభృత్యా
ఽనువిష్టవేషేణ ఉద్దేశ్యత్వంచిక్షేత్వత్వఞ్చదాయశేష శేషిభావప్రసిద్ధిః.
ఉపేక్షణీయనస్తుతత్వాగభావయో శేషశేషిభావాఽవ్యవహారాచ్చ.
ఆరాదుపకారశేషు ప్రయాజాదిషు ఉదీచ్యాక్లేషు ప్రధానస్య అజ్ఞజన్యో
పకార విష్టవేషేణాపి సాధ్యత్వే మానాభావేన, ఉత్పాదకత్వ లక్షణ
శేషత్వాఽసమ్భవేషి, సాజ్ఞప్రధానస్యైవ ఫలోత్పాదకతయా ప్రాచ్యో
దీచ్యాజ్ఞానాంప్రధానే అఖర్జోపకారరూపసాహిత్యాత్మకాఽతిశయోద్దే
శేన చిక్షేత్వతయా అవ్యాప్త్యనవకాశాచ్చ. (౧౭)

ఏనఞ్చ “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదా ప్రకృతే లక్షణా నక
ల్పనీయేత్య పరమపృనుకూలమ్. తస్మిన్విష్టవేషేణ ప్రకృత్యర్థస్యేచ్ఛా
విషయత్వసమ్భవేన, అతిశయవిష్టవేషేణ సాధ్యత్వాసమ్భవేషి త్యత్వ
భావాత్. అతఏవసూపాద్యపరపదలక్షణానేత్యప్యపరమపృనుకూలమ్;
సూపాదేః క్రయణపచనాదివ్యాపారవిష్టవేషేణచిక్షేత్వత్వసమ్భవాత్.
చతుర్థ్యర్థేచ్ఛాయా అపరపదార్థే తత్సార్థేచ్ఛావిషయత్వస్యైవ వాసు
గతవాక్యార్థత్వాఽభ్యుపగమాత్. సాధ్యత్వమాత్రస్య చతుర్థ్యర్థత్వే,
సూపపదలక్షణాయా దుర్వారత్వాచ్చ. (౧౮)

తస్మాత్, “తాదర్థ్యచతుర్థీచక్రవ్యా” ఇతి శబ్దవాక్యకగః
తాదర్థ్యశబ్దస్య, (౧) “చతుర్థీతద్యుక్త బలిహితసుఖరక్ష్యైః” ఇతి
చతుర్థీసమాస విభావ్యాకరణసూత్రగతతదర్థశబ్దస్యచ, తదిచ్ఛాజన్యే
చ్ఛావిషయత్వాఽర్హతయా, తదగ్రతదర్థశబ్దపరతయచ అనుశాసన
లాదేవశేషత్వం చతుర్థ్యర్థ ఇతిసిద్ధమ్. (౧౯)

అతఏవ “వీహినవహస్తి” ఇత్యాదావిసప్రసక్తేషి శేషత్వలాభ
ఇత్యుపపద్యతఇతి. ఇయాంస్తవిశేషః. తత్రశేషిణస్సన్యత్వం ద్విష్ట
యాయా ఉద్దేశ్యత్వం సమగ్రవ్యాహరగమ్యమ్. అత్రశేషిణ ఉద్దేశ్యత్వ
చతుర్థ్యగ్గః. శేషస్యసాధ్యేచ్ఛావిషయత్వం వాక్యాగ్రతః. అతఏవ “హీ
షీతిన్రుషికామాయురధనంకుర్యత్” ఇత్యాదానపి హీమాదినిధనస్య
వృష్టికామాది పురుషశేషత్వం తదభిలషితవృష్ట్యాది సాధనస్తాత్రకార
సారభద్వారం చతుర్థ్యేవ లభ్యత ఇతియుక్తిమ్. “స్వరకామాయ
జేత” ఇత్యాదావిసప్రత్యయేన భావనాయా ఇషభాన్యకతోక్తానా
విశిష్యస్యదేః కామ్యతోక్తేః, చతుర్థ్యవిసృపురుషస్యాదేశ్య
తోక్తి సమ్భవాత్. అతఏవచ ప్రణనస్యాత్తిమపురుషఘటితత్వేషి
దోషః. చతుర్థ్యేనలాభసమ్భవాత్, ఇత్యేషాదిక్. (౨౦)

కించేత్కాద్యధ్యయ్యుక్తిమ్. ప్రణనస్య ప్రమాణతమత్వేన తద్వ
లాత్ శేషవృత్తే స్థితిరూపత్వ నియమస్య భగవచ్ఛేషనత్వావేవన్యభి
చారాత్, “సహ్యగమాస్సహసమ్” ఇతిన్న్యాయేన స్వతఃపురుషార్థ
పురుషార్థత్వేనాభిప్రాయోరసంగత్యాన ఇతివాన్యమ్. “ఇరామడ
మూర్ఖువారైవోలే” ఇత్యనుగ్రహీతరీత్యా ద్విసవిషయేపి సమ్బంధ
మాత్రకితప్రేమాతిశయేన శేషవృత్త్యసేన, “స్వమిత్యంబహుణ్యే
తమ్” ఇత్యాద్యుపబంహితయా, (౨౧) “జతింవిశ్వస్య” (౩) “జతింపఠీ
నాం పరమంపరస్తాత్” ఇత్యాదిశుక్త్యా, పరి ౭౧జు-౬౭ నిరుపాధి

(౧) పాణిని-౨-౧-౩౬. (౨) తై-సా-౧౧. (౩) కృష్ణ-౬-౭.

సర్వస్వామిత్య లక్షణసమ్మత్తమాదాయ, భగవద్విషయేపి శేషస్య తే రనుకూలతమత్వసమ్మతేన ప్రమాణిరోమణేః ప్రణవస్య ౭ సద్ధివా దత్వ శక్త్యా గర్హస్యాపృత్యన్తానుచితత్వాత్. (౨౦)

కిచ్చ-పుత్రమిత్రకళత్రాద్యభవతవిషయేషు శేషస్య స్పృఖ హవత్వస్య దరీద్రశ్యమానత్వేన వ్యభిచారం. నచ “శిష్యంశిష్య” ఇతి న్యాయేన అభిమతవిషయే శేషస్య తేః ప్రతికూలత్వేపి, తన్మూల్యోల్లాసస్య ఉత్కటేచ్ఛావిషయతయా, తత్రత్యిదుఃఖస్య బలవద్వైషామ్యవిషయత యాచ తత్రప్రవృత్తి స్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతి (౧) “పాదప్ర హరం పరమంహిభాగ్యమ్” (౨) “కాంతాపాదతలాహారి నైవముదేతద్వ స్థమాపి” (౩) “కోపేపికాంతముఖమ్” ఇత్యాద్యనుసారేణ ముఖో ల్లాసాభావేపి, ప్రయాసాధిక్యసత్వేపి కువృదాన్యదపరీక్షకప్రస్థితేస్స ప్రసిద్ధత్వాత్. నచ తత్రాపి స్వార్థసాకుమార్య లావణ్యయాననాది గుణాననిబద్ధనభోగ్యతాబుద్ధిమాదాయ ప్రవృత్తిస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. కాకశాబన్యాయేన అభోగ్యేపి శేషస్య తేర్హనాత్. (౨౧)

కిచ్చ అకారేణ రక్షకత్వోక్త్యా, తదాక్షిప్త సార్వత్రికీల్యాణ గుణగణప్రదర్శన పూర్వకశేషస్య తేః ప్రణవేప్రతిపాదితత్వేన, పురుషార్థపర్యవసాన నిబద్ధనప్రామాణ్యం సమ్భవత్వేన. నచ శాస్త్రేకిగమ్యగుణా ౭ సుసంధాననిబద్ధనశేషస్య తేరననుభవపర హతేతివాచ్యమ్. ౪ “వాయు మేవస్వేనభాగ భేయేనోపధావతి సపనై నం భూతింగమయతి తృప్తవనై న మ్స్త్రిప్రజయాపశుభిర్తయతి” ఇత్యాది ప్రసిద్ధ దేవతాప్రసాదార్థ ప్రవృత్తిమాత్రోచ్ఛేదాపత్తేః. (౨౩)

నచ, అనాదివాసనాస్థితివరప్రావణ్యానుసారేణ, శాస్త్రవిశ్వా సానుసారేణచ త్రివర్గా దేవతాప్రసాదోద్ధేశేన ప్రవృత్తిసమ్మతేపి,

(౧)

(౨) మోక్షికా- (౩) కుశలయా-

(౪) యజు-

స్వయంప్రయోజనదేవతాప్రసాదోద్దేశేన ప్రవృత్తిరననుభవపరావర్తనో
వాచ్యమ్. (౧) “మద్భక్తిజనవాత్సల్యమ్” ఇత్యాదభ్య, “యచ్ఛ్రవణ
నోపజవతి” ఇత్యస్తేషామద్వరాహపురాణే, (౨) “పురుషార్థాయమేనై
కోయర్థభాశ్రవణంపూరణే” (౩) “కృజహావాసుదేవేతిముక్తిబీజమనుత్త
మమ్” (౪) “పరంహుతవహజ్వాలాపజ్జరాన్తర్వ్యవస్థితీ” (౫) “యన్ము
హూర్తంక్షణంవాపి వాసుదేవోనచిన్త్యతే” (౬) “పాథేయంపుణ్డరీ
కాక్ష నామసక్కిర్తనామృతమ్” ఇత్యాదిప్రమాణేషుచ ప్రసిద్ధాయా
లనస్యప్రయోజనభగవద్భక్తేః (౭) “ఆహ్లాదశీతనేత్రామ్బుః” (౮)
“మచ్చిత్రామద్గతప్రాణాః” (౯) “శృణ్వన్తిగాయన్తిగ్రహన్తీసన్తః”
ఇత్యాది ప్రమాణప్రసిద్ధేషు, శుద్ధసత్వవిరోధిరజస్తమోనిబర్హణపూర్వ
కం నిర్హేతుకభగవత్కటాక్షమూలకసత్వవివృద్ధిమత్సు భగద్భక్తేశ్వ
నుభావికత్వాత్. (౨౪)

అపిచ స్వభోగ్యతాబుద్ధ్యభావేపి, భగవద్భోగ్యతాప్రతిపత్త్యా
ప్రవృత్తేరేన జీవస్య స్వాభావికత్వాత్, ప్రణసస్యప్రయోజనవర్తరాధ
పర్యవసానేన ప్రామాణ్యముపపన్నతరమ్. నచ “సర్వస్వార్థంసమీ
హతే” ఇతిన్యాయవిరోధః. స్వార్థమిత్యస్య - సేవమలాభాయేత్యుక్త
త్వాత్, స్తనన్ధయాదివిషయే స్వగతసుఖగర్భాభావేపి పరస్మభోద్దేశేనైవ
జనన్యాదేః ప్రవృత్తిరన్యనేన కేవలభగవన్ముఖోద్దేశేన ప్రవృత్త్యవీ
ధాత్ (౨౫)

నచ, గుణానుభవజనితప్రీతికారితకైజ్జగద్రహస్థలే స్వగతసుఖ
మస్తీతివాచ్యమ్; తత్ప్రత్యేషి కైజ్జగద్రహస్థాననుభవజనితప్రీతికారి
తయా తదుద్దేశేన తత్రప్రవృత్త్యభావాత్; అనుభవన్యాపి కేనః పరార్థ

(౧)	(౨)	(౩)
(౪)	(౫) గారు. ౨౨౨-౨౨.	(౬) గారు. పు. ౨౨౦-౧౬.
(౭) విష్ణుశతే.	(౮) గీ. ౧౦-౯.	

తయా, స్వగతస్య (౧) “సాశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్” “శసంహ్యే
పాయం లభ్యాంఽనన్దిభవతీ” ఇత్యాది ప్రతిపన్నస్యాపి సుఖస్య అవఘాత
స్వేదవత్ ఆనుషక్తికత్వాత్; కైబ్యర్యస్య స్వభోగత్వేపి తద్భోగస్యాపి
తిథాత్వాచ్చ. పతేన (౨) “నిరస్తాఖిలదుఃఖోహమ్” ఇత్యాది సూక్తిరపి
వ్యాఖ్యాతా. (౨౨)

నచ, అనుభవకైబ్యర్యయోర్భోగ్యత్వే భోగ్యస్య ఉజ్జ్వలస్య
ఘనివార్యమ్; ఇచ్ఛానూ విషయవైలక్షణ్యజ్ఞానమాత్రాధీనత్వా దితి
వాచ్యమ్. తథాపి కేవలస్య భోగేచ్ఛాజన్యప్రవృత్త్యన్తర్గత్యై ఊహ
నిష్ఠాప్తనమశ్చ బాధ పారతి నైజ్ఞానశాలినామ్, స్వభోగేచ్ఛాజన్యప్రవృ
త్తేర్భగవదనిష్ఠత్వజ్ఞానేన కేవలపరభోగేచ్ఛయా ప్రవృత్త్యపవత్తేః.
“స్వస్తీసమ్బాధేష్వభయం నో అస్తు” ఇత్యాది ప్రమాణానుసారేణ, పర
భోగవర్ధకాఽనుమోదనరూఢస్వభోగేచ్ఛయా ప్రవృత్తి సమ్యవేపి
స్వతి ప్రేరణ స్వభోగేచ్ఛాజన్యప్రవృత్త్యభావోపపత్తేశ్చ. (౨౩)

అతవన, చేతనస్య కేవలపరార్థం స్వానిష్టే ప్రవృత్తిర్భగవతో
రక్ష్యాపేక్షాప్రతీక్షావిరుద్ధతీ పరాస్తమ్. భగవతో రక్ష్యాపేక్షాప్రతీ
క్షణబలాదేవ భగవతా స్వయమేవ నిర్దేశతుఃకటాక్షాధీనయాదృచ్ఛిక
సుక్యతాది మూలకాఽద్వేషాదిపరమ్పరాసమ్పాదన ముఖేన, కేవల
పరాధానుభవకైబ్యర్యరుచి ప్రతిబద్ధకాఽనాదిదుర్వాసనా ప్రభృతినివర్త
నపూర్వం తదుభయరుచ్యుత్పాదనానన్తరమేవ తదుభయార్థప్రవృత్తే
రభ్యుపగమాత్. (౨౪)

తస్మాత్ భగవచ్ఛేషత్వం వస్తుతో గుణాధికవిషయత్వేన,
గుణకృతమపితేషాం నిత్యత్వాత్ స్వతోఽనుకూలమేవ; భగవత్ప్రియత్వ
నైవ స్వతఃస్వతావచ్ఛేదకత్వాదిసిద్ధమ్. అతవన శేషత్వమేవ స్వరూ
పమితి అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదోపి తస్య స్వతోనుకూలత్వముపాద్బలయతి.

బద్ధశాయాం జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వానాం ముక్తిదశావచ్ఛిన్న
భగవదనుభవజనిత ప్రీతికారితకై జ్ఞార్థ్య ప్రపిష్టజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాన్
తయా, భగవతోలీలారసస్యాఽఽనుషక్తితయాచ ముక్తికాలీన జ్ఞాతృ
త్వాదేరేవ భగవత్ప్రియతనుత్వాత్: అనుభవపీతిలక్షణ జ్ఞాతృత్వ
భోక్తృత్వాపేక్షయా, కై జ్ఞార్థ్యరూపకర్తృత్వాత్మకేశేషత్వస్యైవ
తదుభయదార్థ్యాపాదకతయా తథాత్వాచ్చ. “అస్తిబ్రహ్మేతిచేత్”
ఇత్యత్రాపి పరార్థకై జ్ఞార్థ్యపర్వస్త పరార్థానుభవస్యైవ, భగవత్ప్రియ
తమత్వలక్షణసత్తాలితయహేతుత్వైవ వినక్షిణంశాత్వాచ్చ. “ఈశ్వ
రాయనివేదితుమ్” ఇత్యత్రాపి పరార్థ నిత్యకై జ్ఞార్థ్య వినియోగస్యైవ
సర్వోత్తమస్థనివేదనత్వేన వినక్షితత్వాచ్చ. (౨౯)

ఇదశ్చ జ్ఞాతృత్వాద్యపేక్షయా శేషత్వస్య భగవత్ప్రియత
మత్వ లక్షణమాఫీక్యం మూలమస్తమస్తరత్నమూలకముపబంహణ
దృఢీకృతశ్చ. తథాపి;—“స్వత్వకూత్మని స్వజాతం స్వామిత్వం బ్రహ్మ
ణీస్థితమ్” ఇతిచచనంతానత్ సస్వత్వస్వామిత్వయోస్సద్భావికత్వ
మాత్రపరమ్. అన్యతరోక్త్యా అన్యతరలాభేన వైఫల్యాపక్షేః జీవాత్మనః
పరమాత్మాఽపేక్షయా స్వత్వస్వరూపశక్తివిశేషస్సదాతననిరతిశయ
భోగ్యయథేష్ట వినియోగరూపఫలాపహితః. అతోనిత్యస్య స్వరూప
యోగ్యస్య ఇత్యాదివ్యాప్తిసిద్ధిఫలోపధానరూప వ్యాసకస్య యా వదా
త్మభావిత్వాత్. భగవతోజీవాత్మాపేక్షయా స్వామిత్వరూపశక్తివిశే
షోపియానదాత్మభావీతిపదద్వయస్యాప్తిప్రయోజనన త్తరత్వసమ్భవాచ్చ.

“స్వాజీవనేచ్ఛాయదితే స్వసత్తాయాంస్సహాయది. ఆత్మదాస్యం
హరేస్సన్యం స్వభావశ్చసదాస్మర” ఇతిచచనమయానదాత్మభావి
కేవలపరార్థకై జ్ఞార్థ్యరూపపరమపురుషార్థలాభార్థం సద్యోభగవత్ప్రియ
తమత్వలక్షణసత్తాలాభార్థశ్చ అదృష్టద్వారాఫలోదేశ్య కప్ర సృష్టి
శూచనస్వయత్ననివర్తకం ప్రాధాన్యేన ప్రపృత్తుక్తేశ్య స్వగతభోగ

రూపఫలిత్వనివర్తకశ్చ జీవాత్తనోదాస్యలక్షణస్వభావస్య, భగవదస్సాన్వి
మిత్వలక్షణ స్వభావస్యచ సదానుసంధానమ్, సద్యః కేవలపరాధానుభవ
కై జ్ఞ-ర్య. ప్రవర్తకం కర్తవ్యమిత్యర్థకం కేష త్వమేవ స్వరూపమితి
దృఢయతి. (౩౧)

అత్ర(౧) “ఐతదాత్మమిదంసర్వమ్, తత్సత్యంస ఆత్మా” ఇతివత్,
(౨) “త్వంవాఅహమస్మి, అహంవైత్వమసి” ఇతివత్, “యోహంసాసా,
యోఽసాసాహమ్” ఇతివత్, “తత్త్వమేవ, త్వమేవతత్” ఇతివచ్చ
అదరాతిశయేన, “ఆత్మదాస్యం హరేస్సాన్విమ్యశ్చ” ఇతివ్యవహారాను
సంధానముక్తిమితిద్రష్టవ్యమ్. (3-౨)

“దాసభూతాస్సత్సర్వే” ఇత్యాదివచనమపి, “జ్ఞానానన్దాదీనా
మపి స్వాభావికత్వాత్ దాస్యంకిమితి విశిఖ్యోపాదీయతే” ఇతిశక్ష్మా
యాం, “సర్వేఆత్మానో దాస్యేనైవలబ్ధసత్తాకాః; అతోదాస్యమేవ, (3)
‘సత్తమేనంతతోవిదుః’ ఇత్యాదిప్రతిపన్నభగవత్ప్రియత మత్వరూప
శ్లాఘ్యతాలక్షణసత్తజ్ఞాపకమ్; నతుస్వాభావికమపిజ్ఞానానన్దాదికమ్” ఇత్యే
వం పరమ్. అన్యథా, దాస్యస్యస్వాభావికతోక్తౌతదభావస్యతదుక్తివైయ
ర్థ్యాత్; దాస్యస్యబద్ధదశాయాం స్వాభావికతోక్తౌ ముక్తిదశాయామై
క్యశక్ష్మాఽనుదయేన, “మోక్షేతతైవచ” ఇత్యన్యపి వైయర్థ్యాత్.

బ్రహ్మవిశ్వానూన్యే గుణాఽనుభవమాత్రస్య పేదాస్తేషుశ్రవ
ణేన ప్రపన్నేతరవిషయే గుణాఽనుభవనస్యైవ పరమపురుషార్థతయా
“కై జ్ఞ-ర్యమేవ పరమపురుషార్థః” ఇత్యయుక్తిమితి శక్ష్మాయామ్,
“అధికంతత్రానుప్రవిష్టంసతద్ధానిః” ఇత్యాదయేన కై జ్ఞ-ర్యస్య అనుభవ
గర్భత్యేన, భగవదనుభవస్య స్వానుభవగర్భస్య కైవల్యాఽపేక్షయేవ
కై జ్ఞ-ర్యపర్యంతానుభవస్య ప్రపన్నాధికారిమాత్ర నిష్ఠస్యాపి భోగ్యా

(౧) ఛాణ్డో-౬-౮-౭. (౨) జాబాలాఇతిశాఖరభాష్యే. (3) తై-౪-౬-౧.

ధిక్యనిబంధనీ ప్రియతమత్వమాదాయ, అనన్తతారతమ్యస్యాపి జీవాత్మపర
మాత్మనోః పరమపురుషార్థత్వం కేవలానుభవాపేక్షయా సమ్భవతీతి
వక్తుమ్ “మోక్షేతత్తవచ” ఇత్యుక్తిమితిప్రయోజనసమ్భవాచ్చ. (3౪)

‘అపిచ “ఽష్టంకర్మ” ఇతిన్యాయేనశేషపుత్రేపరీక్షకిస్యప్రవృత్త్యై
భావస్సవ్యతన్త్రైభ్రమాదేవ; తస్య అనాదిదుర్వాసనయా దురపహ్నవ
త్వాత్. అన్యథా భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యకప్రవృత్త్యర్హత్వ లక్షణ
స్వరూపయాథాత్మ్య జ్ఞానశాలినః పరీక్షకిస్య, బలవదనిష్ఠాననుబద్ధి
భగవత్ప్రీతియాపేక్ష సాధనతాజ్ఞానాదిఘటిత సామగ్రీబలేనతత్రప్రవృత్తే
రావశ్యకత్వాత్. (3౫)

ఇథచ్ఛ, “యోన్యథాసన్తమాత్మానమన్యథా” ఇత్యాదివచన
బలేన, స్వాతన్త్ర్యైభ్రమస్య తత్త్వరుసబహువ్రీహివృత్త్యా సలపాప
మూలతయా, తద్వతోభగవదప్రియతమత్వేన, శేషత్వాభావే భగవత్ప్రి
యతమత్వలక్షణస్వరూపహానిష్ఠత్వారా. నచ, తద్వచనం దేహాత్మభమ
పరమితివాచ్యమ్. స్వాతన్త్ర్యైభ్రమస్యాపి అన్యథాప్రతిపత్తిరూపత్వా
విశేషేణ సజ్జోచేమానాభావాత్. “మణిశ్చైయమ్ ఒభిధ్రైయశ్శోణ్ణమ్”
ఇత్యాదినక్ష్యమాణీత్యా, “పిఱర్ క్కుఱియనాననన్టు” ఇత్యాదినక్ష్య
మాణీత్యాచ శేషత్వవిరోధిస్వాతన్త్ర్యైభ్రమస్య అతిక్రూరత్వేన, తస్యై
వద్యేభాసర్వసాపమూలత్వోపపత్తేచ్చ. స్వాతన్త్ర్యబుద్ధేః కైవల్యరూప
మహాదుఃఖమూలత్వేన తస్యైవతత్ర అవశ్యంవివక్షణీయత్వాచ్చ.

తస్మాత్ ప్రణవస్య శేషత్వపరత్వేపి ప్రయోజనపర్యవసాససమ్భ
వాత్, శేషత్వమేవ చతుర్థ్యర్థఇతిసిద్ధమ్. (3౬)

కించ-సాధ్యత్వమాత్రం చతుర్థ్యర్థఇత్యుక్తేపి, ప్రణవస్యప్రయో
జనపర్యవసానాభావప్రసంగోదుర్వారః. నచ “బ్రాహ్మణాయసూపః”
ఇత్యాదౌచతుర్థీప్రకృతేః ప్రీతిలక్షణాశ్రయణేన, అదృష్టద్వారకఫలసా
ధనీభూత బ్రాహ్మణప్రీత్యర్థ వ్యాపారవిషయస్సూపః, ఇత్యేవంప్రయో

జనపర్యవసానవత్, ప్రకృతేవీసమ్భవతీతివాచ్యమ్. తత్ర ఆతిత్థ్యాదివిధా
యకశాస్త్రబలేన తథాకల్పనేపి, ప్రకృతేఫలాంతరానుపాదానేన తద
సమ్భవాత్. నచ (౧) “సకలస్థలప్రదోహివిష్ణుకి” ఇత్యాద్యుపబంహణ
బలేన, ప్రకృతేవీతత్కల్పనం శక్తి-తుమపిశక్యమ్; సర్వప్రమాణమూల
భూతే ప్రణవే స్వస్వారస్యానురోధేన స్వర్గకామాధికరణాన్యాయేనచ
భగవత్ప్రీతే స్వయంప్రయోజనత్వపరత్వస్వైవ పూర్వోక్తోపపత్తిబలేన
కల్పయితుముచితత్వాత్. లక్షణాంవిన్యవపూర్వోక్తోపపత్తిబలేన, ప్రాథ
నాయాశ్చతుర్థ్యర్థత్వాభ్యుపగమేన తత్కల్పనసమ్భవాచ్చ. అన్యథా
మధ్యమాక్షరమధ్యమపదవిరోధస్య దురుత్తరత్వాచ్చేతిదిక్. (౩౭)

ఇదభ్యాధికరణం సవసూత్యాత్మకమ్. తత్రతావత్ సాధ్యత్వ
మేవచతుర్థ్యర్థఇతిశక్త్యాంవారయతిప్రథమసూత్రేణ(ఇత్యాలిత్యాదినా).
(ఇత్యాత్) ప్రణానస్థలుత్తచతుర్థ్యాఇత్యర్థం (ఈశ్వరసుక్తు) (౨)
“ఈశేతస్యసమ్మన్దాదనిదంప్రథమంసవి” ఇత్యాదిప్రసిద్ధ నిర్దేబికుకటా
క్షణ, భగవతాస్వయమేన సప్తస్యసర్వజనసాధారణ్యేన సజ్జల్పితం
చిచ్ఛక్తిప్రప్తిశక్తిప్రదానాంత్యం ప్రవేశ ధారణనియమసమూర్వక
ప్రప్తిస్థలోపధాన సజ్జల్పసూపం నియమసమపి ప్రకృత్యర్థలక్షణాన్త
ర్గతమితిభావం. ఇదశ్చశేషత్వప్రతిపాదనేన ప్రణానస్య పురుషార్థపర్యవ
సానాయోక్తమ్. ఈశ్వరత్వాత్, సవన (౩) *ఉపాదేవేనత్వాస్థితినియ
మనాదైర్విధిచితో. అతఏవ జీవస్య భగవదతిశయాధానేచ్ఛయా
ఉపాదేయత్వలక్షణశేషత్వస్య ప్రతిపాదనం యుక్తమితిచభావం. (శేష
మేన్నితం) మకారవాచ్యం వస్తుశేషమితికళ్యత ఇత్యర్థం. (౩౮)

యద్యపిప్రాప్తినామాత్రం చతుర్థ్యర్థం; తథాపిలుప్తవిభక్తిర్థ
లాక్షణికాకారార్థప్రాప్తినాయాం, వ్యాపారద్వారాన సాధ్యత్వమ్, అపర

దాథే హక్యార్థవిధయాలభ్యత ఇత్యభిప్రాయేణ, “శేషమెన్నిఱు”
 ఇత్యుక్తమ్. యద్యపిచ * ప్రత్యయానాం ప్రకృత్యర్థగతస్వార్థబోధకత్వ
 పృత్యత్వత్వనుసారేణ శేషిత్వమేవచతుర్థ్యర్థః; తథాచ “ఈశ్వరనిష్ఠశేషి
 త్వనిరూపకమిత్యుచ్యతే” ఇతివాక్యార్థో వర్ణనీయః. కిచ్చలాక్షణికోన
 అకారేణ కారణత్వర్వర్తకత్వ విష్ణుత్వరూప ప్రవృత్తినిమిత్తసమానాధి
 కరణం శేషిత్వమేవ లక్ష్యతఇతి “శేషిత్వనిరూపకమెన్నిఱు” ఇత్యేవ
 వక్తవ్యమ్. తథాపి “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదా, చతుర్థ్యర్థవిశే
 షణకా లపరపదార్థవిశేష్యక శాబ్దబోధప్రేరేన పృత్యత్వత్తిసిద్ధతయా,
 తహస్సచనార్థతయా ప్రార్థనామాత్రస్య చతుర్థ్యర్థతయా, తస్మాత్సప్త
 రూపేణ, అతిశయ విశిష్టవేషేణవా ప్రకృత్యర్థే విషయతాసమ్బన్ధావచ్ఛి
 న్నాధేయతాసమ్బన్ధేన పృత్యత్వత్వనురోధేన అన్వితాయా శేషిత్వరూ
 పత్యేన, వ్యాపారఘటితసాధ్యతాసమ్బన్ధేన అపరపదార్థాన్వితాయా
 శేషిత్వరూపత్యేనచ ప్రకృత్యర్థ విషయకేచ్ఛాయా విశేష్యత్వేనైవ
 అకారేణ లక్ష్యతయాచ అకారవాచ్యశేషభూతం మకారవాచ్యమి
 త్యేవ వాక్యార్థస్య వక్తవ్యత్వాన్నదోషః. ఇచ్ఛావిషయత్వస్యాల్పదా
 ర్థతయా ప్రార్థనావిషయత్వరూపశేషిత్వే, ప్రార్థనాసాధ్యతాసమ్బన్ధేన
 నిరూపకత్వస్యాల్పవాక్యార్థత్వాత్. విషయతాసమ్బన్ధేన ప్రార్థనాయా
 ఏవ శేషిత్వరూపత్వ విషయతా, శేషిత్వరూపప్రకృతినిమిత్తసమానాధి
 కరణధర్మే లక్షణాయావక్తం శక్యత్వాచ్చ. తస్మాల్లాఘవేన ప్రార్థ
 నాయాస్సగ్యత్వమేవ అపరపదార్థాన్వయ ఇత్యభిప్రాయేణ, “ఈశ్వర
 నుక్తు శేష మెన్నిఱు” ఇతియుక్తం వాక్యార్థాధనమ్. (ఈశ్వరనుక్తు)
 ఇతి-షష్ఠ్యర్థోనిరూపకమి, “చైత్రస్యకూతా” ఇతివత్, శేషిగతాతి
 శయాధాదేచ్ఛాసాధ్య వ్యాపారవిషయత్వాత్మక శేషపదప్రవృత్తి నిమి
 త్తద్వారక సమ్బన్ధేన శేషపదార్థేన సమ్బన్ధితే. లక్షణమూలక నిర

మూ; — (౬౦) శేషత్వమ్ దుఃఖరూపమాకవత్తో నాట్టిల్. కాణ్ణిఱ తెన్నిల్;-

క్తివాక్యార్థస్య, ప్రార్థనాయా లుప్తచతుర్థ్యర్థత్వమహిమలభ్యతయా,
“ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేషమెన్నిఱతు” ఇత్యనుగృహీతమ్. (౩౯)

ఇథంప్రథమసూత్రేచతుర్థ్యర్థముక్త్యా, తత్ర ఈశ్వరిశబ్దస్యయో
గవృత్తి నిమిత్తముభేద, శేషత్వ కిథనస్య ప్రయోజనపర్యవసానసూచ
నార్థత్వాజ్ఞానేన, విష్ణుత్వరూప రూఢనిమిత్తముభేద అకారోక్తిచక్షు
ర్థ్యర్థ శేషిత్వ ప్రతిసమ్బద్ధి నిర్దేశమాత్రార్థత్వం మన్వానస్య శిష్టా మ
నువదతి ద్వితీయసూత్రేణ (శేషత్వమిత్యాదినా).

* శేషత్వశబ్దంపరగతాతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదానసంబంధ
ధానపరం. (దుఃఖరూపమాకవత్తో) దుఃఖరూపత్వేన ఖల్వీత్కర్థం. దుఃఖ
రూపత్వం-ద్వేషద్వారా నివృత్తియత్న హేతుభూత జ్ఞానవిషయ ప్రతి
కూలత్వాత్మక శక్తివిశేషం. ఖలుశబ్దం-స్వాత్మనోబుద్ధ్యప్రసృంగింబృష్టే
తివత్, అనుభవప్రసిద్ధిపరం. (నాట్టిల్) * “మహ్నాంకోశస్తి” ఇతిన్యాయేన
జానపదేష్విత్కర్థం. అత్రకైముతికన్యాయేన నాగరికేషుచేతివివ
క్షితమ్; సామరేషు పరీక్ష్యకారిత్వసద్భావే పడ్డేశేషు తస్యకైముతిక
త్వాత్. (కాణ్ణిఱ తెన్నిల్) దృశ్యత ఇతిచేదిత్కర్థం. అనేన, సర్వేషాం
స్వస్వమానసానుభవోవివక్షితం. “కష్టంకర్మ” ఇతిన్యాయేన సామాన్య
తోయత్సాధ్యస్య ప్రతికూలత్వేన, పరాతిశయోద్దేశేన విశిష్యప్రయ
త్నస్య స్వనికర్మాపాదకతయా, తత్సాధ్యప్రవృత్తేస్సుతరాం ప్రతికూల
త్వేనచ అనుభవస్య సార్వజనీనత్వాదితిభావం. (౪౦)

విశిష్యభగవచ్ఛేషవృత్తే రసుకూలత్వమేవ స్వభావ ఇతిసాధయి
ష్యన్, సామాన్యతశ్చేషవృత్తేః ప్రతికూలత్వం నస్వభావఇతితావత్సా
ధయతి తృతీయసూత్రేణ (అన్విత్యాదినా).

మూ;—(౬౨) అన్దనియమమిల్లె.

మూ;—(౬౩) ఉకన్దవిషయత్తుక్కు శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పునుఖు
మాకక్కాణాయాలే.

ఇథం పరిహారద్వయస్య విచక్షితత్వాదేవ, శజ్జానూత్రస్య
పార్థక్యముపపద్యతే. అన్యథా “శేషత్వమ్దుఃఖరూపమాకవే నాట్టిల్
కాణ్ణితస్తు” ఇత్యేనం సూత్రవిన్యాసస్సాద్యదిత్యవధేయమ్. శజ్జా
వాక్యే, “శేషత్వమ్దుఃఖరూపమాకనన్తో నాట్టిల్ కాణ్ణితతు; ఆత్తె
యాలే ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేష మెన్నక్కుడాతు” ఇత్యధ్యాహారేణ
యోజనామభిప్రేత్య, “శేషత్వమ్ దుఃఖరూపమెన్గిఱనియమమిల్లామై
యాలే, ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేష మెన్నక్కుడుమ్” ఇతిప్రథమపరి
హారమభిప్రయన్, తత్రహేతోరపి సాగ్యత్వాత్ హేతుం ప్రతిజ్ఞాముఖేన
నిర్దిశతి తృతీయసూత్రేణ. (అన్దనియమమిల్లె) ఇతి - శేషత్వఞ్చేద్దుఃఖ
రూపమేవేతనియమోనాస్తీత్యర్థః. (౮౧)

హేతుంసాధయతిచతుర్థసూత్రేణ (ఉకన్దవిత్త్యాదినా).

(ఉకన్ద) శాస్త్రేణవినా ప్రత్యక్షాదినాభోగ్యత్వేనాఽవగతేత్యర్థః.
(విషయత్తుక్కు) శబ్దాదివిషయస్యేత్యర్థః. శాస్త్రేణవినాభోగ్యత్వావగమసి
ప్రత్యక్షేణేత్యభిప్రాయేణ (విషయత్తుక్కు) ఇత్యుక్తిమ్; ఇన్ద్రియగోచర
స్యేత్యర్థః. (విషయత్తుక్కు శేషమాయ్) విషయాఽపేక్షయా శేషమా
యిత్యర్థః. (శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పు) శేష త్వేనదృఢావస్థితిత్యర్థః.
నకదాచిత్ శేషవృత్తిమాత్రమ్; అపితు అనువృత్తశేషవృత్తితిభావః.
(నుఖమాకక్కాణాయాలే) అనుకూలత్వేన దృశ్యమానత్వాదిత్యర్థః.
నప్రతికూలత్వరాహిత్య మాత్రేణాఽనుభూయతే; అపితు అనుకూలత్వే
నాప్యనుభూయతే ఇతిభావః. కాశిదాసకుమ్భదాస్యాదికముదాహరణం
బోధ్యమ్. (౮౨)

మూ:— (౬౬) అకార త్రిలే కిల్యాణగుణజై చ్చుల్లకై యాలే ఇన్ద
శేషత్వముమ్ గుణత్తాలేవన్దతు.

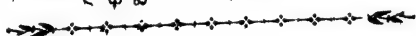
ఇత్థమ్, చతుర్థసూత్రేణ, తృతీయసూత్రోక్త పూర్వశజ్ఞాపరి
హర హేతోరుపపాదనసూప హేతోర్వివక్షితతయా, తదాకాజ్ఞాజననాయ
తృతీయసూత్రే ద్వితీయసూత్రోక్తశజ్ఞాయాః పరిహరహేతుర్వాక్య
భేదేననిర్దిష్టః. అతఃపహినిగమనావయవేహేతోస్సిద్ధవన్ని ర్దేశస్యవివక్షిత
తయా, హేతుాక్తిపూర్వకం సాధ్యపైకీవాక్యేననిర్దేశః. అతఃపవచ
హేతుపపాదన వివక్షాభావేన, అత్రైవ పశ్చిమసూత్రేహేతుాక్తి
పూర్వకసాధ్యనిర్దేశోద్భవ్యతే. “ఇతిల్ అకారమ్ సకలశబ్దత్తుక్కుమ్
కారణమాయ” ఇత్యాద్యేతత్పాదీయతురీయాధిరణప్రథమసూత్రేతథా
వినక్షాభావేన, తత్రైవనిర్దేశోద్భవ్యతే. కిచ్చప్రమాణబలేన పక్షేసాధ్య
నిర్దేశతత్రైవవ్యభిచారసూచనాయ, “ఉక్తస్తవిషయత్తుక్కు శేషమా
యిరుక్కుమిరుప్పు సుఖిమాకక్కాణైయాలే అన్దనియమపిలై” ఇత్యేవం
హేతుపూర్వక సాధ్యనిర్దేశోన కృతఇత్యవధేయమ్. (౪౩)

సను, అభిమతవిజయశేషపుత్తిర్గుణజ్ఞాననిబన్ధనాయజ్యతే. ప్రకృ
తేతు గుణజ్ఞాననిబన్ధనత్వేమానాభావఇత్యాశజ్ఞాయాం, *వాకటిశిశు
మార్గణ్యాయాపాతాత్ ఇదమయుక్తమ్, గుణప్రసిద్ధిః. శ్రుతిస్మృ
త్యాది ప్రమాణాన్తరగవేషణమ్, సమభివ్యాహృతనారాయణపడపర్యా
లోచనశ్చవినా, ఋత్తచతుర్థ్యర్థలాక్షణికాకారేణైవ విష్ణుత్వరూప
రూఢనిమిత్తావచ్ఛిన్నే కారణత్వరూప గుణసమష్ట్యాత్మకరూఢనిమిత్త
ముఖేన, జ్ఞానశక్త్యాదిగుణాఽఽక్షేపకరక్షితత్వరూపయోగపుత్తినిమిత్త
ముఖేనచకీల్యాణగుణానాన్సిద్ధ్యా, అకారేణైవశేషపుత్తిర్గుణజ్ఞాననిబన్ధన
త్వస్య “గుణైర్తాస్యముపాగతః” ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్యలాభాదిత్యభిప్రేత్య, ద్వి
తీయహేతుముపపాదయతిపశ్చిమసూత్రేణ (అకార త్రిలేఇత్యాదినా).

(అకార త్తిలే) ఇత్యనేన - నిమిత్తత్రయవత్త్వం వివక్షితమ్.
(కల్యాణగుణజ్ఞై) కల్యాణత్వమ్-నిరతిశయభోగ్యత్వమ్. (గుణజ్ఞై)
ఇత్యనేన గుణానజ్ఞో-చో-భిప్రేతః. (శొల్లుకై యాలే) రూఢయోగ
నిమిత్తవ్యయ ముభేనేతిభావః. (ఇన్ద్రశేషత్వమ్) (ఇన్ద్ర) ఇత్యనేన-తిభిషు
తవిషయశేషత్వం వ్యావర్త్యతే. (౧) “గుణైర్దాస్యముపాగతః” (౨)
“హృదయాన్యామమన్ధేన” (౩) “అవశాఃప్రతిపేదిరే” ఇత్యాదిప్రసి
ద్ధ్యా, భగవద్విషయశేషవృత్తిరేవ అనవధిగుణానుసన్ధాన నిబన్ధన
తయా, అతిశయితపురుషార్థఇతిభావః. (శేషత్వమ్) లుప్తచతుర్థ్యర్థ
స్వరూపయోగ్యతారూప శేషత్వవ్యాపక ఫలోపధానరూప శేషవృత్తి
రిత్యర్థః. (గుణత్తాలే) “గుణైః” “గుణవత్తయా” ఇత్యాదావివగు
ణానుసన్ధానంవివక్షితమ్. (వన్దను) ఉపాగతమితివత్, ప్రాప్తిమిత్యర్థః.

అత్ర (౪) “పితాచరక్షకః” ఇత్యాద్యనుగుహితరీత్యా కార
ణతో-క్తిలబ్ధ నిరుపాధికపితృత్వ సమ్బన్ధజ్ఞాన మాత్రనిబన్ధన శేషవృత్తి
రతిశయితపురుషార్థ ఇతి తృతీయసూత్రాభిప్రేతహేతురవివృజ్ఞతః. అనేన
సూత్రేణ ప్రథమసూత్రస్థేత్వరపదాభిప్రేతమపి వివృతమ్. (౪గ)

నను, భగవచ్ఛేషవృత్తేః గుణానుసన్ధాన నిబన్ధనత్వే, (గ) “నిత్యః
ఋరః ప్రహర్షయిష్యామి” (౬) “నిత్యఃకృరోభవాని” ఇత్యాది
కూటస్థ సూక్తిసిద్ధం నిత్యపురుషార్థత్వంభజ్యేతః; ఇత్యాశఙ్క్యై
ఋర్యవత్ గుణానానిత్యత్రయా త్తదకాలమపిగుణానుభవవిచ్ఛేదేనతి
(౨) “వరంహుతవహాజ్వాలా” (౮) “యన్ముహూర్తంక్షణంవాపి”

(౧) రా. ౩-౪-౧౨.

(౪) శమవిధిసమ్మ

(౨)

(౩)

(గ) ప్రో-ర.

(౮) గాఢతతే.

(౩) భార. ఉ-౪౩.

(౬) కరణాగతిగ-

మూ;— (౬-౫) శేషత్వమే ఆత్మాపుక్కుస్వరూపమ్.

ఇత్యాదిరిత్యా నిరతిశయా ర్విశాలినాం తదనుసంధానస్యాపి “సదాపశ్యన్తి” ఇత్యాదిరిత్యానిత్యతయా, గుణానుభవజనిత ప్రీతికారితకై బృహ్మ మపీనిత్యమేవేతిన్ క్తదోష ఇతిపరిహారం నిరుపాధికపురుషార్థేషు అభ్య ర్నితస్య నిరుపాధికపురుషార్థత్వం కై ముత్యన్యాయసిద్ధమిత్యుక్తిముఖేన, దర్శయతిషష్ఠసూత్రేణ (శేషత్వమిత్యాదినా). (౮౬)

(శేషత్వమే) భగవద్విషయ శేషవృత్తిరేవేత్యర్థః. (ఆత్మాపుక్కు) జీవన్మేత్మర్థః. ఏకవచనంజాత్యభిప్రాయమ్; త్రివిధాత్మవర్గపరమ్. (స్వరూపమ్) స్వమ్-ఆత్మీయమ్, రూపమ్-ఆకారః. యావదాశ్రయభావీతి యావత్.

అత్ర శేషత్వస్య సుఖరూపత్వేన పూర్వసూత్రత్రయే సిహద యిషితతయా “సుఖమ్” ఇత్యధ్యాహృత్య, “స్వరూపంసుఖం నిత్య పురుషార్థం” ఇత్యర్థోఽనుసంధేయః. అత్ర అపశున్యాయేన స్వరూపశబ్దస్య ప్రశస్తస్వరూపపరతయా అతిశయితత్వం నిత్యపురుషార్థేషువివక్షితమ్. జ్ఞానచీర్ణాప్రయత్నభోగానాం నిత్యత్వస్య భగవత్ప్రియత్వేన పురుషార్థత్వస్యచ ప్రామాణికత్వాదితి ద్రష్టవ్యమ్. అత్ర, (౧) “స్వత్వమాత్మని” (౨) “స్వాజీవనేచ్ఛా” (౩) “దాసభూతాః” ఇత్యాదికంప్రమాణమభిప్రేతమ్. (౮౭)

సనుసమానాధికరణేషు జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వేషు “కర్తృత్వాన్తర్గతం శేషత్వం భగవత్ప్రియతమత్వజ్ఞాపకమ్, నాన్యత్” ఇతి దుర్గ్రహమ్; తృతీయాధికరణన్యక్తినిష్ఠం భగవత్ప్రియతమత్వం శేషత్వప్రయుక్తమ్, నాన్యప్రయుక్తిమితినియన్తు మశక్యత్వాదిత్యాశబ్ద్యః

(౧)

(౨)

(౩)

(౪)

శేషత్వజ్ఞానమావశ్యకమిత్యుక్తతయా, తద్విరోధిస్వాతంత్ర్యజ్ఞానమేవ
ఆత్మాపహరణబద్ధత్వేనవక్తుముచితమ్; తస్మైనద్వివిధ సర్వసాపమూల
త్వోపపత్తేః. అన్యథాదేహత్వభూమాద్యపేక్షయా శేషత్వజ్ఞానాఽఽవ
శ్యోత్తోక్త్యనుపపత్తేశ్చ. అన్యథా“అన్యథాప్రతిపద్యతే” ఇత్యన్య
సంజ్ఞాచాపత్తేశ్చ. ప్రపశ్యయిష్యతేచాఽయమగ్ధో నమశ్శబ్దార్థపాదే
సప్తమాధికరణే, “ఇన్నినైపుషిన్దవోతే కృత్యత్యన్” ఇత్యాదినా
సూత్రసప్తకేన. ప్రకృతమనుసరామః.

(స్వతంత్రమేనినినైపు) స్వశబ్దః. అధ్యాహృతాఽహమితి
ప్రతీయమాన వస్తవరః. స్వమ్, తంత్రమ్ - అతిశయవిష్టవేషేణ నిరు
పాధికోద్దేశ్యత్వేన శేషవృత్తికారణం యన్య, తదిత్యర్థః. శేషత్వ
విరోధి స్వాతంత్ర్యస్య ప్రకృతస్య ఫల స్వాతంత్ర్యరూపతయా తథైవ
నిర్వక్తవ్యత్వాత్; * “పదార్థాస్తస్మితిర్వాస్యాత్” ఇతి న్యాయేన
అతిశయోద్దేశవత్, తద్వివిష్టవేషేణ ఉద్దేశ్యస్యాపి ప్రవృత్తి కారణత్వ
సమ్మవాచ్ఛ. (౧౧)

నను, అస్తునిరుక్త స్వతంత్రజ్ఞానమ్ ఆత్మాఽపహరణబద్ధః .
తథాపి సతస్య ద్వివిధసర్వసాపమూలత్వసిద్ధిః; యేనశేషత్వమేవ స్వరూ
పంస్యాత్; “కింతేన కృతమ్” ఇత్యన్య* సహనిస్తాన్బాయేన శేషత్వ
జ్ఞానప్రశంసాఽరత్వాత్. కిచ్చ(౧) “అసన్నేనసభవతి” ఇత్యాదౌబ్రహ్మ
జ్ఞానాఽజ్ఞానయోస్సత్వాసత్వపేక్షుత్తోక్త్యా, జ్ఞాతృత్వమేవ స్వరూప
మితి ప్రతీయత ఇత్యాశంకా, *స్వతంత్రపామాన్బాన్బాయేన, “తనక్మేన్న
వస్తు యోగ్యతైయుక్తాడ అగ్నియుమ్” ఇతి సమశ్శబ్దపాదీయ ద్వితీ
యాధికరణ వస్తసూత్రేవ్యుత్పాదితోపపత్తిబలేన, తత్పాదీయసప్త
మాధికరణన్బాయబలేనచ “వపురాదిషు” ఇత్యాదినూక్తి వివృతశ్రుతి

మూ; — (౬౨) స్వత స్తమామ్బాతు ఇతైయాయ్విడుమ్.

బలేనచ “యోన్యథాసత్తమ్” ఇత్యాదేనదర్థవాదత్వాఽసమ్భవాత్. అనుభవజనిత ప్రీతికారిత క్షేబ్ధ్యర్థరూప కేషవృత్తేనుభవోత్కర్షా పాదేకత్వరూపాపపత్తిబలేన, పూర్వోక్తిప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయబలేనచ, కేషవృత్తిపర్యంత జ్ఞాతృత్వస్యైవ “అసన్నేవ” ఇత్యాది శ్రుతివిసక్షితత్వాచ్చ నోక్తిదోష ద్వయమిత్యభిప్రాయేణ పరిహరతినవమసూత్రేణ (స్వత స్తమిత్యాదినా) (౫౨)

అత్ర “అహమ్ ఇతిప్రతీయమానంనస్తు” ఇతి విశేష్యమనుషజ్ఞానీయమ్. (స్వత స్తమామ్బాతు) అనాదిదుర్వాసనాంబలేన పూర్వసూత్రోక్త స్వాతంత్ర్య భ్రమస్య దురత్యయతయా, తద్బలేన అన్యగతాఽతిశయేచ్ఛాఽనధీనస్వగతాతిశయేచ్ఛయా ప్రవృత్తమామ్బాతు ఇత్యర్థః. (ఇతైయాయ్విడుమ్) “ఇతైయాయ్” ఇత్యస్య, క్షణకాల విచ్ఛేదరహిత నిత్యకైబ్ధ్య పర్యంత సదాదర్శనస్యైవ చైతన్యశక్తి ప్రవృత్తిప్రదాన పరమఫలతయా, తద్రహితం అసత్ప్రాయ ఇత్యర్థః.

(ఇతైయాయ్విడుమ్) ఇతైయామిశ్యః; ముఖ్యచ్ఛల్లు. నామ-నామధేయమ్, భాగః-భాగధేయమితివత్, సముదాయోక్తిరితియావత్. సముదాయోక్తిర్నామ-అర్థాంతరంవివాదాదేకాఽర్థస్యవాచకస్తస్ఫుటితః, “కణ్డు-కణ్డుకొణ్డు, ఉణ్డు-ఉణ్డుకొణ్డు” ఇత్యాదివత్. “ఇతై” ఇత్యేతావదనుక్త్యా “ఇతైయాయ్ విడుమ్” ఇత్యుక్తిః-“అసన్నేవసభవతి” ఇతి శ్రుతిచ్ఛాయయోక్తిమ్. శ్రుతౌచ సర్వత్రస్ఫుటాభ్యాహార విషయస్య భవతేః ప్రయోగః, బ్రహ్మాఽసద్భావజ్ఞానాఽఽత్మాఽసద్భావయోగి కాలికవ్యాప్తిసూచనార్థః. అత్రతు, “స్వత స్తమామ్బాతు ఇతైయాయ్విడుమ్” ఇతిబ్రహ్మాఽసద్భావజ్ఞానాధీన స్వాతంత్ర్యభ్రమజన్యస్వత స్తప్రవృత్తేరాత్మాఽసద్భావస్యచ కాలికవ్యాప్తి

రుక్తేతివిశేషః. ఆత్మనోఽసత్త్వాయత్వశ్చ భగత్ప్రియత మత్వా
భావఇతిపూర్వమేవోక్తిమ్. (౫౩)

యద్వా “ఇత్యాయా విశుమ్,” ఇత్యాయాకాతేభదాతు. “కడి
యాతేవిదాతు, అన్వితజ్జభామోవెన్దు నినైక్కవేణ్ణా, అన్వితజ్జభాయే
వి శుమ్ ” ఇత్యాదిపత్ , “విశుమ్ ” ఇత్యనేన కాలికవృత్తిరేక
వ్యాప్తిరపి దాద్ధాన్యంసూచ్యతే. అచేన “అసన్నేవ” ఇత్యవధారణం
విపుతమ్. (౫౪)

తస్మాత్ ప్రణానస్థలుప్తచతుర్థ్యర్థశేషత్వమేవేతిసిద్ధమ్.

ఇతి శ్రీ శుద్ధిసత్వరామూనుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమిమామాంసాభాష్యే

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే

లుప్తచతుర్థ్యర్థసమగ్రసంసామ

అష్టమాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామసుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

ఉకారార్థసమగ్రసంనామనవమాధికరణమ్.

—o—o—o—o—o—

మూ; — (౬౯) స్థానప్రమాణతాలే ఉకారమ్ అవధారణార్థమ్.

అత్రక్రిమప్రాప్త ఉకారార్థోనిరూప్యతే. అన్త్రైవం సంశయక్రిమః. అత్ర ఉకారః అవధారణార్థకోనభవతి, ఉతభవతీతి. తదరమ్ అత్రస్థానప్రమాణంనాఽవతరతి, ఉతఅవతరతీతి. తదర్థమ్, ఉకారః-అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరోనభవతి, ఉతభవతీతి. తదర్థమ్, ఉకారార్థః-లక్ష్యర్థవతి, ఉతసభవతీతి. తదర్థమ్, స్థానప్రమాణంపేక్షయా లక్ష్యర్థకత్వవచనం వ్రబలమ్, ఉతసప్రబలమితి. తదర్థమ్, లక్ష్యర్థకత్వాపేక్షయా అన్యశేషత్వనిషేధః ప్రాధాన్యేనజ్ఞాతవ్యః, నవేతి. తదర్థమ్, అన్యశేషత్వం శునః పురోడాశదానసమం, నవేతి. తదర్థమ్, భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యత్వనిబద్ధసంకై ముతిఃన్యాయోనాఽవతరతి, ఉతఅవతరతీతి. తదర్థమ్, అన్యశేషత్వనిషేధంపేక్షయా భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రాధాన్యే ప్రమాణమస్తివేతి; ఉకారస్య అవధారణార్థత్వే వైయర్థ్యమస్తి, నవేతిచ.

(౧)

తత్రపూర్వః పక్షః; —

ఉకారః అవధారణార్థపరోనభవతి. అవ్యయానామనేకార్థత్వేపి, అభశబ్దోదేరానస్తర్యాదావపి, “ఉకారః - రోషాక్తానమ్పాధనేచ” ఇత్యాదిశాబ్దికన్యవహారానుసారేణ ప్రసిద్ధార్థపరిత్యాగేన, అనేకార్థత్వప్రసిద్ధిమాత్రేణవిచ్ఛికాఽర్థాస్తరకల్పనాయాఅయ్యుక్తిత్వాత్. అన్యథా “యజతి, దదాతి, జుహోతి” ఇత్యాదీనాం ధాతునామనేకార్థత్వప్రసిద్ధిమాత్రేణ అర్థవ్యవస్థాభజ్గప్రసక్తాత్.

(౨)

నచ(౧)“తదేవభూతంతదుభయమ్” “తదేవాఽగ్నిః” ఇత్యాదా
విచ, అవధారణార్థకత్వమపి స్థానప్రమాణేనక్లృప్తమేవేతివాచ్యమ్. “తదేవ
భూతమ్” ఇత్యాదా ఏకస్మిన్ప్రకరణే ఏకస్మిన్ధర్మిణి “తదేవభూతమ్, తదే
వర్తమ్, తదేవబ్రహ్మ, తదేవాగ్నిః, తదేవశుక్రమ్” ఇత్యేవంశుశ్చ
కృత్వం ఉద్దేశ్యవిధేయసమర్పక పదద్వయమధ్యే విధేయే ఉద్దేశ్యభేదా
భావపరస్య ఏవకారస్యప్రయోగదర్శనాత్. (౧) “తదుభయమ్, తదు
సత్యమ్, తదుచన్త్రమాః, సఉగర్భేలన్తః” ఇత్యేవంతస్మిన్నేవప్రకరణేతస్మి
న్నేవ ధర్మిణి ఉద్దేశ్యవిధేయసమర్పక పదద్వయమధ్యే చతుర్వారం
ప్రయోగాదు ప్రసృతత్వరూపస్థానాఖ్యలిక్తేన, తత్రత్యోకారస్య విధేయే
ఉద్దేశ్యభేదాభావ తాత్పర్యనిశ్చయసమ్భవేషి, ప్రకృతేతాదృశలిక్తా
భావేన అవధారణార్థత్వసిద్ధ్యసమ్భవాత్. (౩)

నచ, అన్యత్రస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకత్వసిద్ధౌ, యోగ్య
తాబలాత్ ప్రకృత్యేకకారస్య అవధారణార్థకత్వ సిద్ధిలివాచ్యమ్.
తిథాసలి (౨) “తద్విజ్ఞానస్య” ఇతివత్ అవశ్యజ్ఞాతవ్యార్థత్వేన అదర
సూచనాయ, శ్రోతృజన సమ్బోధనరూప ప్రసిద్ధార్థ పరిగ్రహనై
వోచితత్వాత్. అన్యథా “ఏషఉపవవామనిః” “ఏషఉపవభామనిః”
ఇత్యాదావగతే. (౪)

కింశ్చ-అత్రావధారణమ్, నతావత్ అత్యంతావధారణవచ్చేదః.
అకారేణశేషత్వోక్తౌ, తదత్యంతాయోగస్య అప్రసక్తత్వేన నిషేధానుప
పత్తేః. “నీలంసరోజంభవత్యేన” ఇత్యాదౌ సరోజ రక్తత్వస్య ఔత్స
ర్గ్యత్వేన తత్రనీలత్వస్య అత్యంతాయోగస్య ప్రసక్త్యాతన్నిషేధో
పపత్తేశ్చ. (౫)

నాప్యయోగవ్యవచ్చేదః; అస్మిత్వభావాత్ క్రియాపదేన వర్త

మానాపదేశతయా నిత్యవచ్చ్యపరూపేణకదాచిచ్చేషత్వాభావరూపస్యాఽయోగస్య వ్యవచ్చేద్యత్వసిద్ధ్యా, లోకరీత్యా కేషత్వసాహచర్యేణ ప్రసక్త్యాపి. కేషత్వాభావస్య వ్యవచ్చేదే, మధ్యమాక్షరవైయధ్యపత్తేః. (౬)

నాప్యన్యయోగవ్యవచ్చేదః; లోకే గృహదేః పితాపుత్రాదికేషత్వదర్శనేన, భగవచ్చేషత్వసాహిత్యేన అన్యకేషత్వస్యాపి ప్రసక్త్యేపి, విశేష్యసంజ్ఞితైవకారస్యైవ అన్యయోగవ్యవచ్చేదకత్వస్య “రామవపథసుర్ధరః” ఇత్యాదౌ తాన్త్రికవ్యవహారసిద్ధ్యేన, “మ - ఆయైవాఽస్మి” ఇతి మకారార్థవిశేషణీభూత భగవచ్చేషత్వసమభివ్యాహృతస్య మధ్యమాక్షరస్య అన్యయోగవ్యవచ్చేదకత్వాఽనుపపత్తేః. (౭)

(౧) “అకారశ్చిత్స్వరూపస్య విష్ణోర్వాచకఇష్టతే । ఉకారశ్చిత్స్వరూపాయాశ్చియోవాచీ తథావిదుః । మకారస్తుతయోర్దాస ఇతి ప్రణవలక్షణమ్” “అకారేణోచ్యతే విష్ణు స్వర్వలోకేశ్వరోహరిః । ఉద్భృతావిష్ణునాలక్ష్మీ రుకారేణోచ్యతే సదా । మకారస్తుతయోర్విప్రశ్రీనారాయణయోస్సదా । ఆత్మనశ్శేషభూతస్యవాచకశ్రుతిచోదితః” ఇతివచనబలేన, ఉకారస్య లక్ష్మీవాచకత్వాఽవశ్యమ్భావేన, స్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకత్వం వక్తుమశక్యమ్, “సహివచనవిరోధేన్యాయప్రభుతి” ఇత్యాదౌ. తత్ర ఉకారస్య చిద్వాచిఃసందేశాచ్చిద్వాచిత్వ ముచితమిత్యభిప్రాయేణ, చిత్స్వరూపస్యేత్యాదికముక్తమ్.

[తయోర్దాసః] దాసవాచకఇత్యర్థః. అనేన, ఉకారోపిలుప్తచతుర్థ్యంత ఇతిగమ్యతే. యద్వా “భ్యామ్” ఇతి చతుర్థీద్వివచనస్య భ్యామౌలుగభిప్రేతః. [ఇతిప్రణవలక్షణమ్] త్రివిధాత్మవర్గస్య మిథునకేషత్వబోధకమ్ అకారోకారమకారార్థక మక్షరత్రయం ప్రణవస్య

స్వరూపమిత్యర్థః. ఉత్తరశ్లోకే [విష్ణుః] ఇత్యనేన-అకారస్వరూఢ్యర్థః ఉక్తః. యోగార్థరక్షకత్వస్య ఇష్టప్రాపకత్వాఽనిష్టనివ ర్తకత్వరూప తయా, [సర్వలోకేశ్వరః] ఇత్యనేన - ఇష్టప్రాపకత్వం ప్రదర్శితమ్. [హరిః] ఇతి - అనిష్టనివ ర్తకత్వము క్తమ్. రూఢ్యర్థమాత్రవివక్షాం వారయితుమ్, “విష్ణుః” “హరిః” ఇతి - పదద్వయముపాత్తమ్. [ఉద్భృతా] ఇతివిశేషణేన - అమృతమథనసమయే, (౧) “పశ్యతాం సర్వదేవానాం యయా వక్షస్థలంహరేః” ఇత్యుక్తత్వేన, లక్ష్యాని పత్నీత్వ సూచనముఖేన తచ్ఛేషత్వ మప్యవశ్యం వక్తవ్యమితివ్యజ్యతే. “ఓభ్యామస్మి” ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రవణాభిప్రాయేణ, “సదాశేషభూతస్య వాచకం” ఇత్యుక్తమ్. (౨)

ఏతేన లక్ష్యశేషత్వాఽపేక్షయా అన్యశేషత్వ నివృత్తిరవశ్య వక్తవ్యేత్యుపాస్తమ్. *సహివచనవిరోధఇతి న్యాయాత్ పత్నీ శేషత్వస్య పతిశేషత్వోపపాదకతయా అవశ్యవక్తవ్యత్వాచ్చ. లక్ష్యశేషత్వస్య ఇష్టప్రాప్తిరూపతయా, అన్యశేషత్వనివృత్తేరినిష్టనివృత్తిరూపతయాచ తదపేక్షయా తస్య అవశ్యవక్తవ్యత్వాఽభావాచ్చ. (౩)

ఏతేన-“దేవతా శేషపురోడాశస్యశునేదానవత్, ఈశ్వరశేషస్య ఆత్మవస్తునస్సంసారిశేష త్వేనకరణమ్. తథాచ, ‘అనర్థనిపుత్రయే అన్య శేషత్వనివృత్తిరావశ్యకే, నత్విష్టప్రాప్తయే భగవత్సమ్మన్దో లక్ష్య సమ్మన్దోవా’ ఇతి నైవాఽవశ్యవక్తవ్యా” ఇతిపరాస్తమ్. (౪)*“అప్యకార్య శతంకృత్వా” ఇతిన్యాయేన అప్రాప్తశేషపుత్తిముఖేనాపి ప్రాప్తశేష పుత్తేః ప్రామాణికత్వాత్; భక్తిపారవశ్యప్రపన్నేషు ప్రాప్యత్వరయ దేవతాస్తర భజనాద్దేర్శనాచ్చ. *శ్రీభాష్యకారచరమశ్లోకోపదేశ స్థాయేన, అనర్థాభ్యుపగమేనాపి, ఇష్టార్థ ప్రవృత్తిసమ్మవాచ్చ. (౫)

ఏతేనైవ భగవచ్ఛేషత్వస్యాపి అన్యశేషత్వనిష్పత్త్యపేక్షయా
అవశ్యకత్వ ఏవ మానాభావేనకై ముతికన్యాయాఽనవతారాత్. “ఉభ
యాఽధిష్ఠానశ్చైచ్ఛింశేషిత్వమ్” ఇతిసిద్ధా న్నవిరోధేనదివ్యదమ్పత్యోరు
షాయత్వే వైషమ్యవత్, శేషిత్వేనైషమ్యస్యకై శ్చిదనభ్యుపగతత్వాచ్చ.
(౧) “పరిహరమధునూదనప్రపన్నాన్” ఇతివచనవిరోధేన శ్రీభక్తిసార
సూరభరమగృహీతాయా యమకిజ్జరసం వాదప్రదర్శనసూక్తేరన్య
శేషత్వనిష్పత్తిప్రశంసామాత్రత్వాచ్చ. (౧౧)

అన్యచ్చ-ఉకారవివరణభూతేన నమశ్శ్చనైవ అన్యశేషత్వనిష్ప
త్తిసిద్ధ్యామధ్యమాక్షరవైయర్థ్యప్రసక్తేన, లక్ష్మీశేషత్వ పరత్వాశ్రయ
ణేన తస్య అనన్యథాసిద్ధప్రయోజనకత్వమేవ యుక్తమక్షేపదుర్తమ్. నచదేవ
తాన్తరశేషత్వనివర్తకతయా సాఫల్యమ్; నమ ఇతిస్వశేషత్వస్య విశిష్య
నిషేధబలేన, దేవతాన్తరశేషత్వనిష్పత్తేర్భగవద్వైలక్షణ్యజ్ఞానకార్య
తయా, అన్యథాసిద్ధేరావశ్యకత్వాత్. (౧౨)

తస్మాత్, ఉకారః-అవధారణార్థకోసభవతితి.

సిద్ధా న్నను;-

ఉకారః-అవధారణార్థకః; (౨) “తదేవభూతంతదుభవ్యమ్”
“తదేవాఽస్మి” ఇత్యాదౌఅవధారణార్థకత్వస్యాపిస్థానప్రమాణేన క్లృప్త
తయా, అవ్యయాఽనేకార్థకత్వసాధనైకార్థత్వాద్యుపన్యాసస్య అస్థానవిజృ
మ్భితత్వాత్. నచ, “తదేవభూతమ్” ఇత్యాదిషు, ఉద్దేశ్యవిధేయ సమ
ర్పకపదద్వయమధ్యేప్రయోగాదుపస్థితత్వరూపస్థానాఖ్యలిక్తేన, ఉకారస్య
అవధారణార్థకత్వనిశ్చయసమ్భవేపి, ప్రకృతే తదభావాన్నతత్సమ్భవ
ఇతివాచ్యమ్. “అహమపినమమభగవత ఏవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిషు
జీవేశ్వరాది పదద్వయమధ్యేప్రయోగాదుపస్థితత్వరూపస్థానాఖ్యలిక్తేన,

ప్రకృతేవ్యవకారస్యేవ ఉకారస్యాఽప్యవధారణార్థకత్వసిద్ధిసమ్భవాత్. ప్రణవస్థాకారస్య ఏవకారప్రకరణగతత్వాభావేపి, పూర్వాధికరణాన్వయేన ప్రణవస్య “అహమపిమమన” ఇత్యాదేశ్చ వివరణవివరణిభావాపన్నత్యేన, ప్రణవస్థాకారస్య స్థానప్రమాణేన ఏవకారసమానార్థకత్వోపపాదన సమ్భవాచ్చ. (౧౩)

కిచ్చ-అన్యత్రస్థానప్రమాణేన ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వసిద్ధా, యోగ్యతాబలాదేవ ప్రకృతేపి తత్ప్రసిద్ధిః. నచ, అవశ్యజ్ఞాతవ్యార్థత్వేన అదరసూచనాయ సమ్బంధనార్థకత్వమేవయు క్తమితివాచ్యమ్. శ్రుత్యుక్తత్వేన అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వసిద్ధ్యా ఉకారస్య వ్యర్థప్రాయత్వాపత్త్యా, అవధారణపరత్వేన అనన్యథాసిద్ధార్థకత్వపైవ యుక్తత్వాత్. కిచ్చ-అన్యకేషత్వ నిపుత్రైర్బహుప్రమాణసిద్ధత్వేన, సర్వవాఙ్మూలభూతేప్రణవే తత్సంజ్ఞిహఃఽవశ్యమ్భూతేన, అవధారణార్థకత్వమేవయుక్తిమ్. “ఏషఉపవామనిః” ఇత్యాదౌపానరుక్త్యాపత్త్యా అన్యపరత్వమేవయుక్తిమ్. (౧౪)

కిచ్చేత్యాద్యప్రయోక్తిమ్. “భగవతపవామమస్మి” ఇత్యాది ప్రమాణవిరోధేన ఉకారస్య క్రియాసజ్గతత్వాభావేన, అత్యంతాఽయోగవ్యవచ్ఛేదదూషణస్య అప్రసక్తప్రతిషేధత్వాత్. అతపవ అయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వదూషణమపి తత్తేన. ఏవకారసమభివ్యాహృత పూర్వపదజన్యప్రతీతివిశేషణస్య, తత్సమభివ్యాహృతపదాంతరజన్యప్రతీతివిశేష్యకకాదాచిత్కస్య అసమ్బంధస్య, వ్యవచ్ఛేదోహి-అయోగవ్యవచ్ఛేదశబ్దార్థః. పూర్వపదశబ్దస్య పూర్వసుబంతపరః; ప్రకృతేచ కేషత్వస్య పూర్వపదస్థప్రత్యయార్థత్వేపి, తత్థనప్రకృతిజన్యప్రతీతివిశేషణత్వాభావేన, స్వసమభివ్యాహృత పదజన్యప్రతీతి విశేష్యాన్వీతపవశేషణా నిమిత్తకసుబంతపదోత్తరైవకారపైవ విశేషణసజ్గతైవకారతయా, ప్రకృతేతాదృశ విశేషణభూతాఽకారార్థ రక్షకత్వస్య, సమభివ్యాహృత

పదాన్తరోపాత్తవిశేష్యాన్వితత్వాభావేన, తాదృశవిశేష్యభూతమకారాథ్యాన్వితస్త్రివిశేషత్వస్య ప్రత్యయార్థతయా తాదృశవిశేషణత్వాభావేనచ ఉకారస్యవిశేషణసజ్జతిత్వాన్వయశ్రయణేన అయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వం హ్యప్రసక్తమేవ. (౧౫)

ఏతేన, విశేష్యసజ్జతత్వాభావేన, అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వం నసమ్భవతీతిప్రత్యుక్తమ్. స్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిశేషణస్య యద్యపి క్త్యన్యత్వావచ్ఛేదేన సమ్బంధోనాస్తి; తద్వ్యక్తివిశేష్యకప్రతీతిజనకసుబన్తపదోత్తరత్వస్త్రివిశేష్యసజ్జతత్వరూపతయా, స్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధే మకారాథ్యాపేక్షయా విశేషణస్య లుప్తచతుర్థ్యర్థశేషత్వస్య అకారాథ్యాన్వితత్వావచ్ఛేదేన సమ్బంధనిషేధస్య అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదరూపతయచ ప్రకృతోకారస్య అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వస్య నిష్ప్రత్యూహత్వాత్. “యాజనాన్ధ్యాపనాదికం బ్రాహ్మణస్త్రివిధర్మసి, గవాదికం బ్రాహ్మణయైవదేయమ్” ఇత్యాదా అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదస్త్రివిధ సర్వసమ్మతత్వాత్. (౧౬)

అపిచేత్యాదికమప్యయుక్తమ్. “అకారేణోచ్యతేవిష్ణుః” ఇత్యాదివచనస్య భగవచ్ఛబ్దనిర్వచనాదివత్ సమ్భవమాత్రేణోపపత్త్యా, “భగవతపవాహమస్మి” ఇత్యాదిశౌతవివరణబలేన శ్రుతిస్తోత్రాదిప్రసిద్ధాయా అన్యశేషత్వనిపుత్రేస్తద్గ్రహస్త్రివిధ, సర్వవాఙ్మూలభూతే ప్రణవే స్వీకర్తృముచితత్వాత్. అన్యథా అకారోకారయోర్విభక్తిలక్షణానాగౌరవాచ్చ; “ఓభ్యామ్” ఇతిచతుర్థీద్వివచనవిభక్తేర్లక్షణానాద్యన్వాశ్రయణాదిగౌరవాత్, “భగవతపవ” ఇత్యేకవచనాన్తవివరణాశ్రుతివిరోధాత్, “బ్రహ్మణేత్వామహస ఓమితి” ఇతిప్రణవోపాదానపూర్వకం చతుర్థ్యేకవచనాన్తపదేనవివరణవిరోధాచ్చ. మూలమన్త్రపదవ్యక్తచతుర్థ్యేకవచనాన్తనారాయణపదేన వివరణవిరోధస్య దురుద్ధర

త్వాచ్చ. (౧) “పతింవిశ్వస్యాఽఽశ్వేశ్వరమ్” (౨) “పతింపతీనాం
పరమంపరస్తాత్.” “భగవతపవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిప్రమాణైః
సిద్ధస్య నిరుపాధికసర్వశేషిత్యస్య నారాయణైకనిష్ఠస్య “ఓభ్యామ్”
ఇత్యేనేన స్వరసతస్త్వవత్, సర్వశేషిత్యస్య దివ్యదమ్బతోఽఽః ప్రతీత్యా
పత్యా భజ్జప్రసక్త్యాచ్చ. (౧౭)

అన్యచ్చ-లక్ష్మీ శేషత్వాఽపేక్షయా అన్యశేషత్వనివృత్తిరవశ్య
వక్తవ్యా. సర్వవాజ్మూలస్యప్రణవస్యపరమపురుషార్థపరత్వేనైవప్రమాణ
తమత్వస్య వక్తవ్యతయా, అన్యశేషత్వనివృత్తిమనుక్త్వా లక్ష్మీ శేష
తోఽపైత్య, అన్యశేషత్వనివృత్తింవినా లక్ష్మీ శేషనివృత్తిమాత్రానుష్ఠా
పకత్వా పత్యా, అన్యశేషనివృత్తేః పరమపురుషార్థవిరోధిత్యేన బహు
ప్రమాణప్రసిద్ధ్యాచ అప్రామాణ్యప్రసక్తాత్. ఉక్తిన్యాయాఽనుగృహీత
పూర్వోక్తశ్రుతిబలేన, లక్ష్మీ శేషత్వపరతయా వ్యాఖ్యానవచనస్య
అభ్యుచ్చయమాత్రత్వేన, * నహివచన విరోధ ఇతి న్యాయాఽనవతా
రాచ్చ. పత్నీ శేషత్వస్య పతిశేషతోఽపవాదకతయా శ్రియఃపతిత్వవత్
వ్యజ్ఞిమర్యాదయా లాభేన, తతః క్షోక్తేర్వ్యర్థప్రాయత్వాచ్చ.
(3) “పశ్యత్యేనంజాయమానం బ్రహ్మరుద్రోధవాపునః । రజసాతమ
సాచాఽస్యమానసం సమభిప్లుతమ్” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా, అన్యశేషత్వస్య
మిథునశేషత్వ విరోధిత్యేన, తన్నివృత్తేరిష్టలాభార్థమవశ్యవక్తవ్య
త్వాచ్చ. (౧౮)

అతపవఅన్యశేషత్వస్యపరమపురుషార్థప్రతిలమ్భకత్వాఽభావేన,
త్రివర్గరూప త్కుద్రఫలహేతుత్వేన, పరమపురుషార్థవిరోధిత్యేనచ తతః
రజే * శునఃపురోడాశదానన్యాయాఽవతారసమ్భవాచ్చ. “అప్యకార్య
శతంకృత్వా” ఇత్యాదౌ, అగతికస్య అవరన్తర్గధర్మాఽనుష్ఠానేనకుటుమ్బ

భాషణరూపాల్పధర్మలాభస్యైవ వివక్షితతయా, అత్యంతనిషిద్ధా
 ల్యకేషత్వేన పరమధర్మభూత మిధునకేషత్వలాభస్యైక్యసమ్భవ
 గస్తత్వాచ్చ. భక్తిపారవశ్యప్రపన్నేషు దేవతానైరభజనాదేర్భక్తి
 విపృద్ధిమూలకత్వేన, భగవత్ప్రీత్యతిశయ సమ్పాదనముఖేన సత్వోదేక
 సమ్పాదకతయా, భగవత్తైజ్ఞర్య కోటిప్రవేశేన మోక్షహేతు
 తయచ మోక్షవిరోధ్యన్యకేషవృత్తౌ తద్వష్టా నీకరణాలసమ్భవాచ్చ.
 * ఊత్రహరిజయన్యాయేన దయాతిశయకార్యశ్రీభాష్యకారాదిప్రవృ
 త్తేరిష్టహాన్యనిష్టప్రాప్తిహేతుభూతాల్యకేషవృత్తౌ దృష్టా నైవోక్త్య
 సమ్భవాచ్చ. అతవన అన్యకేషత్వస్య భగవచ్ఛేషత్వవిరోధిత్యేన తన్ని
 వృత్తేస్తదపేక్షయాల్లవశ్యకతయా, కైముతికన్యాయాలవతారసమ్భ
 వాచ్చ. (౧౯)

నచ, అన్యకేషత్వ నివృత్త్యనుక్తతదసిద్ధితే, భగవచ్ఛేషత్వా
 నుక్తతదసిద్ధిస్సాద్యదితివాచ్యమ్. అన్యకేషత్వనివృత్తేర్భగవచ్ఛేషవృత్తి
 ప్రతిబద్ధకాలభావరూపత్వేన, తదుక్తేర్భగవచ్ఛేషత్వయోగ్యతాల్లపాద
 నముఖేన భగవత్ప్రీతికరతయైవ పురుషార్థపర్యవసానస్య వక్తవ్యతయా,
 భగవచ్ఛేషత్వపర్యవసానాభావేన అన్యకేషత్వనివృత్త్యుక్తైర్వైఫల్యేన,
 తథైవ భగవచ్ఛేషత్వస్య అనుక్తిసిద్ధత్వాత్; పతికేషత్వోపపాదక
 పత్నీకేషత్వస్య సుతరాంతథాత్వాచ్చ. శేషవృత్తిసామాన్యస్య దివ్య
 దమ్పతిప్రీత్యుద్దేశ్యకతయా ప్రవృత్తిహేతుభూతేచ్ఛావిశేష్యత్వరూప
 శేషిత్వస్యతయోర్వాసజ్యవృత్తిత్వేపి, (౧) “స్వముద్దిశ్యశ్రీమాన్” ఇతి
 సిద్ధాంతాలసూరేణ భగవత్ప్రీత్యర్థతయైవ లక్ష్మీప్రీతేరుద్దేశ్యతయా,
 దివ్యదమ్పత్యో శ్కేషిత్వాంశే ప్రాధాన్యాలప్రాధాన్యయోర్ద్వారా
 త్వాచ్చ. “మధుసూదనప్రపన్నాన్” ఇత్యత్ర మధుసూదనపదసమభి

వ్యాపారేణ, విరోధినివ రక్తత్వ గుణానుసంధానస్యైవ వివక్షితతయా, భగవచ్ఛేషత్వ విరోధ్యన్యశేషత్వనివృత్తిపరత్వస్య తత్ర ఫలితార్థతయా, యమకింకరసంవాదప్రదర్శనసూక్తే స్తద్విరోధాభావేన, న్యాయానుగృహీతయథాశ్రుతార్థ పరత్వ సమ్భవేష్యసదర్థవాదత్వస్య అయ్యుక్త్యావృచ్ఛ. (20)

అన్యచ్ఛేత్యాద్యప్రయుక్తమ్. స్వపరసాధారణాన్యశేషత్వ నివృత్తిరూపాన్యథాసిద్ధార్థకతయా మధ్యమాక్షరసాఫల్యోపపత్తేః, సామాన్యనిషేధేన తేషాం నమశ్చ జ్ఞేన విశేషనిషేధస్య స్వశేషత్వ క్రొర్యద్యోతకత్వాత్. అన్యథా * “అప్రతిషిద్ధమనుమతమ్” ఇతిన్యాయేన, * విశేషనిషేధే విశేషాభ్యనుజ్ఞానన్యాయేనచ భగవద్వైలక్షణ్యజ్ఞానవతోమోక్షార్థం దేవతాన్తరశేషత్వాభావేఽపి, త్సుద్రఫలార్థమన్యశేషత్వప్రసక్తౌ తస్య మోక్షవిరోధిత్యేన నిషిద్ధత్వస్యాల్లాభప్రసక్త్యావృచ్ఛ. తస్మాత్, ఉకారః అవధారణార్థక ఏవేతి సిద్ధమ్. (21)

—o—

ఇదఞ్చాధికరణమ్-అష్టసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్ర ఉకారస్య త్రేణ స్థలాన్తరే అవధారణార్థకత్వం ప్రదర్శయన్ ప్రకృతేపి తత్ప్రదర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ.

ఉకారః స్థలాన్తరేస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకః తథైవ ప్రకృతేపి స్థానప్రమాణేన ఉకారః - అవధారణార్థక ఇత్యర్థః. అత్ర దార్ధ్యా ర్థం స్థలాన్తర ప్రదర్శనమ్. యద్వా, ఉకారః స్థలాన్తరేస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకః; తతశ్చ ప్రకృతేపి ఉకారః-యోగ్యతయా అవధారణార్థక ఇత్యర్థః. అత్ర, ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వమేవ నాస్తీతి శక్త్యాం జరిహర్తం స్థలాన్తరప్రదర్శనమిత్యనుసంధేయమ్. (స్థానప్రమాణత్వాలే) స్థానమ్-ఉపస్థానమ్; ఉపస్థితిః. అత్ర ప్రమాణపదసమభివ్యాహృతస్థాన పదేన శ్రుతితిక్తాదిషు పరిగణితం స్థానప్రమాణం వ్యజ్యతే. తథాచ ప్రకృతే

మూ; — (20) ఇత్తాల్ పిఱర్ కు శేషమన్తెనిఱతు.

మూ; — (21) పెరియపిరాట్టియారుక్కు శేషమెన్ఱిఱతెన్ఱుమ్ శొల్లు వర్ కిళ్.

అసధారణార్థక జ్యేష్ఠ నిశ్చితై వకారసమభివ్యాహృత పూర్వోత్తరోద్దేశ్య విధేయసమర్పకపదద్వయము ధ్యే ప్రయోగాత్, ఉపస్థితిరూప లిజ్ఞ ప్రమాణేనేత్యర్థః. (ఉకారః) స్థలాంతరే ప్రకృతేచ ఉకార ఇత్యర్థః. (అసధారణార్థః) అసధారణమ్-నిషేధః; సః-అర్థః - ద్యోత్యః, యస్య-సఇత్యర్థః. (22)

“అయోగంయోగమపరైః” ఇత్యాదిప్రసిద్ధార్థేషు వివక్షిత మగ్ధందర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).

(ఇత్తాల్) ఉకారత్తాలిత్యర్థః. (పిఱర్ కు) ఉకారసమభివ్యాహృత పూర్వపద ప్రకృత్యర్థస్యతిరిక్తస్యేత్యర్థః. (శేషమన్ఱు) ప్రకృత్యర్థ భిన్నవిషయకేచ్ఛాసాధ్యోనభ వామిత్యర్థః. (న్ఱిఱతు) ఇతి ద్యోత్యతే ఇత్యర్థః. (23)

అథ ఉకారార్థంపక్షాంతరేణోపక్షిపతితృతీయసూత్రేణ (పెరియ పిరాట్టియారుక్కుత్యాదినా).

(1) “ఉకారేణోచ్యతేలక్ష్మిః” (2) “ఉకారశ్చియోవాచీ తథావిదుః” ఇతివచనాభిప్రాయేణభూ సిఖ్యావృత్త్యర్థమ్, (పెరియ పిరాట్టియారుక్కు) ఇత్యుక్తమ్. (పెరియపిరాట్టియారుక్కు) పురుష కారభావేన ఉపకారిణ్యాదేవ్యా ఇత్యర్థః. అనేనగుణకృతం తచ్ఛేషత్వ మితిసూచితమ్. (3) “యాభిస్తంస్తనబాహుదృష్టిభిరవ” ఇత్యాద్యుక్తమనయవిత్యమ్, “పెరియ” ఇతివిశేషణేన వివక్షితమ్. తథాచ లక్ష్మిదేవ్యాఇత్యర్థః. (శేషమెన్ఱిఱతు) “లుప్తచతుర్థ్యన్తోకారేణలక్ష్మి

మూ, — (౬౨) అతిలుమ్ అన్యశేషత్వమ్ కఙ్క్షితై యేషధానమ్.

విషయకేచ్ఛాసాధోన్మిత్యర్థః. (ఎన్ట్రమ్మోల్లవర్ కళా) ఇత్యపి కేచిద్వదన్తి త్యర్థః. అపిశ భేనన్వాన్తిస్సముచ్చయతే. (౨౬)

అథ ఉపక్తిప్రపక్షంప్రతిక్షిపతి చతుర్థసూత్రేణ (అతిలుమి త్యాదినా).

(అతిలుమ్) లక్ష్మీశేషత్వాదపీత్యర్థః. అపిః-విరోధే, పదార్థ సమూహనాయాంవా. యద్యపి, అన్యశేషత్వ నిసృతేర్లక్ష్మీశేషత్వ ఫలిత్వాత్, లక్ష్మీశేషత్వస్యైర్ధప్రాధాన్యమస్తి; తథాపి, ఫలితార్థత్వ సమ్యవాత్ పరిశేషతోన్మిత్యర్థత్వాచ్చ, అన్యశేషత్వనిసృతేరేవపక్షి వ్యేష ప్రాధాన్యమితి నైవపక్షివ్యతిభావః. అన్యశేషత్వంస్వాతంత్ర్యేణ భగవదన్యగతాంతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వమిత్యర్థః. తేన లక్ష్మీశేషత్వాభ్యుపగమేన నదోషః.

(శేషత్వమ్కఙ్క్షితై యే) ఇతి, శేషత్వాత్కన్తాభావ ఏవేత్యర్థః. యద్యపి ద్వితీయసూత్రేశేషభేదసన్తి; తథాపి కన్తాత్కన్తాభావకర్మ్య నిర్వ్యాభావయోరైక్యాన్నవిరోధః. (కఙ్క్షితై యే) ఇత్యవధారణేన లక్ష్మీశేషత్వం వ్యావర్త్యతే. యద్యపి తస్మాదపిప్రధానమిత్వైన్యేన, తత్ప్రాధాన్యేన వ్యవచ్ఛేదస్సిగ్యతి; తథాప్యత్ర అన్యశేషత్వశబ్దేన దేవ తాన్తరాదిశేషత్వస్య వినాశితతయా, స్వాతంత్ర్యేణ లక్ష్మీశేషత్వస్యపి నిషేధ్యతయా, కథంచేతాన్తరాదిశేషత్వమేవనిషేధ్యమితి శబ్దాయామ్, “లక్ష్మీశేషత్వం దేవతాన్తరాదిశేషత్వవత్ రజస్తమోవర్ణక తయా నభగవచ్ఛేషత్వవిరోధి; అతో దేవతాన్తరశేషత్వమేవనిషే ధ్యమ్” ఇత్యధిప్రాయేణ (కఙ్క్షితై యే) ఇత్యవధారణప్రయోగః ఇత్యను వద్యమి.

(ప్రధానమ్) ఇత్యనన్తరమ్ “నక్త్యమ్” ఇతిశేషః. (ప్రధా

మ్) ఇవిశేషణేన లక్ష్మీశేషత్వస్య అప్రధానవక్తవ్యత్వసిద్ధ్యా

మూః (౭౪) భగవచ్ఛేషత్వత్తిలుమ్, అన్యశేషత్వమ్ కట్టికైయే ప్రధానమ్.

వస్తువై) ఆత్మశబ్దేన పురోడాశాద్యపేక్షయా ప్రకృతేదేయద్రవ్యో త్కర్షోవివక్షితః. * వస్తుపదేన, (౧) “వస్తులక్ష్మీగరంవిదుః” (౨) “వస్తుపైతామహంధనమ్” ఇత్యుక్తరీత్యాభోగ్యతాయా మప్రమేయత్వంవ్యజ్యతే. (శేషమానఆత్మవస్తువై) ఇత్యనేన-భగవచ్ఛేషత్వవిష్టస్య అన్యశేషత్వకరణమ్ అతిక్రూరమితిగమ్యతే. (సంసారికభుక్కు) (౩) “ఆ బ్రహ్మస్తమ్భపర్యంతాః” ఇత్యుక్తరీత్యాసంసారవశవర్తినామిత్యర్థః. (శేష మాక్కుకై) తత్ప్రీత్యుద్దేశేన వ్యాపారవత్తయాకరణమిత్యర్థః. అస్మిన్ సూత్రే (౪) “వానిడై వాఘ్రుమవ్వానవర్క్కు” ఇత్యాదిశ్రీమద్గోదాదేవీ దివ్యసూక్తిః ప్రమాణత్వేన అనుసంధేయా (౨౬)

అథ లక్ష్మీశేషత్వాపేక్షయా అన్యశేషత్వనివృత్తే ప్రధాన వక్తవ్యత్వమ్, కైముతికన్యాయేన ప్రదర్శయతిషష్ఠసూత్రేణ (భగవచ్ఛేషత్వత్తిలుమిత్యాదినా.)

(భగవచ్ఛేషత్వత్తిలుమ్) భగవచ్ఛబ్దేన యోగరూఢభ్యాం పాద్యుద్భవతా విశేషా వివక్షితౌ. (శేషత్వత్తిలుమ్) ఇతి - అపిశబ్దః పూర్వవత్ అర్థద్యయపరః. అన్యశేషత్వనివృత్తి లక్ష్మీశేషత్వయోః ఫలతయా, భగవచ్ఛేషత్వస్య అర్థప్రాధాన్యేనత్యపి, అన్యశేషత్వస్య తద్విరోధితయా, తన్నివృత్త్యుక్తివ్యజ్యతయాచ భగవచ్ఛేషత్వస్య, తన్ని వృత్తే ప్రధానవక్తవ్యత్వం సమ్భవతీతిభావః. (అన్యశేషత్వమ్కట్టి కైయే) ఇత్యాది-పదత్రయం పూర్వవత్. “ప్రధానమ్” ఇత్యనన్తరం “వక్తవ్యమ్” ఇతిశేషః. తథాచపతిశేషత్వవ్యజ్యం పత్నీశేషత్వం, సుత రాం నప్రధానవక్తవ్యమితిభావః. (౨౭)

మూ:— (21) (౧) “మఱిన్దుమ్ పుఱిన్దుఱ్ఱామాన్దర్” ఎన్నెయాలే.
మూ:— (22) ఇత్తాల్ తనక్కుమ్ పిఱర్ కుమురి త్తనైన్దిఱు.

అథ ఉపపత్తిసిద్ధిరవశ్యవక్తవ్యత్వే ప్రమాణమపిహేతుత్వేన
దర్శయతి సప్తమసూత్రేణ (మఱిన్దుమిత్వాదినా).

(౧) “తిరువడితన్నామమ్” ఇతి - (౧) “తిఱమ్బేల్మిన్”
ఇతి శ్రీభక్తిసారసూరిదివ్యసూక్తిస్థం కర్తాభిప్రేతమ్. (తిరువడి
తన్నామమ్) శ్రీమత్స్వామిగోపాధారణం నామేత్యర్థః. (మఱి
న్దుమ్) ఇత్యనేన-అవశ్యజ్ఞాతవ్యాజ్ఞానంవివక్షితమ్. (నామమ్ మఱి
న్దుమ్) ఇత్యనేన-(౨) “నామాపినశ్రూయతే” ఇతిన్యాసోఽభిప్రేతః.
(పుఱిన్దుఱ్ఱామాన్దర్) అన్యసేవాఽపితమనుష్యాఇత్యర్థః. అత్ర (3)
“మధుసూదనప్రపన్నాన్” ఇత్కుక్తివిరోధినివర్తకత్వాఽనుసన్ధానం
ఫలితమ్. భగవచ్ఛ్రవణత్వవిరోధ్యస్యశేషత్వ నివృత్తిమత్త్వముక్తమ్.
(మాన్దర్ ఎన్నెయాలే) ఇత్యన్య, (౧) “మాన్దరై ఇఱైజ్జియుమ్” ఇతి ఏవ
మూఢతమనుష్యాణాం భయభక్తిపూర్వకం సేవ్యత్వస్య భటాన్ప్రతి
యమోక్తత్వేనప్రదర్శితత్వాదిత్యర్థః. (౨)

అథ ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వే, నమశ్శబ్దేన గతార్థతామా
శబ్ద్యపరిహరత్వప్రమసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్వాదినా).

(ఇత్తాల్) అవధారణార్థకేన ఉకారేణేత్యర్థః. (తనక్కుమ్)
ఇత్యనేన-అస్తచ్చబ్రహ్మపర్యాయసమభివ్యాహృతమకారోక్తంప్రయోక్త్యై
చేతనసామాన్యం పరామృశ్యతే. (పిఱర్ కుమురి) ఇత్యనేన ప్రయోక్త్యై
చేతనవృత్తిరిక్తాజీవాఉచ్చస్తే. ఏవమ్, అకారార్థాపేక్షయాఅన్యవ్యక్తిత్వా
వచ్ఛేదేన ప్రత్యయార్థశేషత్వస్య ప్రసనమ్బుద్ధితాలక్షణయోగవ్యవచ్ఛే

దశ ఉకారే ద్యోత్యస్య అకారార్థవ్యతిరిక్తస్య సర్వస్య ప్రయోక్తృ
జీవత్వేన తద్భిన్నజీవత్వేనచ ద్వైరాశ్యకళనాత్ప్రయోక్తృజీవశేషత్వ
మాత్రస్యవచ్ఛేదకేన నమశ్శబ్దేన గతార్థత్వంనాస్తీతిసూచితమ్.

(ఉరిష్టమ్) యోగ్యమస్తు. భగవదన్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిశేష
వృత్తియోగ్యోనాస్త్యన్ధః. “భగవచ్ఛేషభూతోస్మి” ఇతి విధివాక్యే
నిత్యవచ్ఛిన్నమస్య ప్రత్యక్షవిరోధేన బాధపరిహారాయయోగ్యతాయా
పివిభేద్యత్వేన, అన్యశేషభూతోనాస్తీతినిషేధవాక్యేప్రత్యక్షబాధపరి
హారాయ “అన్యశేషత్వయోగ్యోపిభవామి” ఇత్యేవంయోగ్యజ్ఞేన
నిషేధ్యేతిభావః. (ఎన్ఱిఱు) ఇతి-ద్యోత్యతత్కర్తృః. (౨౯)

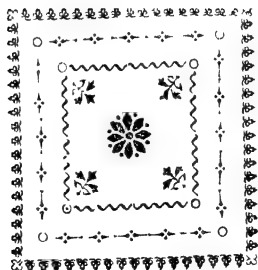
ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే

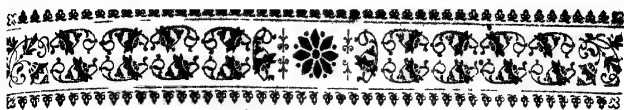
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రసిద్ధస్వాధ్యాయస్మద్విత్తీయసాదే

ఉకారార్థసమసంనామ

సవమాధికిరణమ్.

శ్రీమతే రామచంద్రాయ నమః.

పథమాధ్యాయేద్వితీయవాదే

మకారార్థసమగ్రసంనామశతమాధికీరణమ్.

మూ,— (22) మకారమ్, ఇ పప్తన్వామక్షరమాయ్ జ్ఞానవాదియు
మాయస్సు యాచే అజ్ఞానెచ్చులుఁజుతు.

అథ క్రిమప్రాప్తోమకారార్థోనిరూప్యతే. తత్రసంశయః. కిం
మకారార్థోదేహవిశిష్టత్వా; ఉత-నిష్కల్పస్థైతి. తదర్థం, మకా
రస్య దేహవిష్టాత్మపరత్వే, మకార త్వోర్నిత్యం కేషు త్యాజ్యోవాదే
యతయా జ్ఞాతవ్యేష్వర్థేషుచ పశ్యవింశత్వ ప్రయత్నవాచ్యవాచకీ
భావ ఉపపద్యతే; నత్వితీ. విస్తరత్వే మకరస్య నవాదిత్వము
పపద్యతే; నవేతిచ. తదర్థంమకారస్య త్రివికాత్మచరత్వమావశ్య
కమ్, నవేతిచ. తదర్థంత్రివిధాత్మచరత్వే ఏకచందవిన్యతే;నవేతి.
తదర్థం, మకారస్యదేహ విష్టాత్మపరత్వే త్రివిధాదిత్వముపపద్యతే;
నవేతి. తదర్థం, జ్ఞాతృత్వందేహద్వానిత్యమ్ నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వోపక్షిః,—

మకారార్థోదేహవిశిష్టత్వేన. (౧) “అహమపినమమ, భగవత
ఏవాహమస్మి” (౨) “అచ్యుతాహంతవామ్” (౩) “తవాస్మీతిచ
యాచతే” (౪) “కింకారోస్మిపల్వీకేశ” (౫) “మమేరిద్వ్యక్షరో
మృత్యుర్నమమేతిచశాశ్వతమ్” ఇత్యాద్యనుసారేణ, మకారస్య అస్మ
చ్ఛబ్దపర్యాయతయా అస్మచ్ఛబ్దే నిర్దిష్టత్వస్య ప్రయోగోవాధితయా
నిర్దిష్టత్వస్యదేహవిష్టాత్మచరత్వేషసమ్భవాత్. (౨)

(౧) యజు-

(౨)

(౩) రా.య.-౧౮-౩౩.

(౪)ఽ-౧-౧౪.

(౫)

నచ, మకారస్యవర్గాక్షరేషు పశ్చావింశతయా, (౧) “పశ్చావింశోయంపురుషః” “పశ్చావింశత్యాభవతి” ఇత్యాదినా జనస్య జ్ఞాతప్య తత్వేషు పశ్చావింశత్వేన ప్రసిద్ధతయాచ “భూతానిచకవర్గేణ” ఇత్యా దినచనే వర్గక్రమేణ తత్వక్రమేణచ వాచ్యవాచకభావస్యా క్తతయాచ నిష్ప్రస్తాత్మనవ మకారవాచ్యత్వ సిద్ధిరితివాచ్యమ్. దేహవిశిష్టాత్మసి విశేష్యాంశస్య జ్ఞానరూపస్య పశ్చావింశత్వేనమకారవాచ్యత్వోపపత్తేః.

నచ, “మనజ్ఞానే” ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్య మకారస్య, జ్ఞాన రూపనిష్ప్రస్తాత్మపరత్వమేవేతివాచ్యమ్. ధాత్వర్థతయా జ్ఞానరూపత్వ లాభనత్, ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్యలాభస్యాపి దుర్వార త్యాత్.

(౪)

నచ, లుప్తచతుర్థ్యన్తస్థిభగవచ్ఛత్రస్య త్రివిధాత్మవర్గసాధా రణతయా, తద్విశేష్య సమర్థకస్య మకారస్య దేహవిశిష్టాత్మపరత్వం నసమ్భవతీతివాచ్యమ్. ప్రయోగోపాధితయా వ్యుత్పత్తి సిద్ధదేహవై శిష్ట్యైవనుసారేణ, విశిష్టాత్మనేవ భగవచ్ఛత్రస్య ప్రణవేప్రతిపాద నోపపత్తేః.

(౫)

కింపుత్రివిధాత్మవర్గపరత్వం మకారస్య ఏకవచనాన్తత్వేన అను పపన్నమ్. వ్యక్తేకత్వవైచిర్య ఏకవచనేన స్వరసనిధత్వాత్. ఆ తద్వార కైకత్వపరత్వే తద్వైచిర్యార్థాచ్చ. అతఏవ ఆ త్తనాం ప్రత్యేకమేత్యేపి తత్పరత్వమయ్యుక్తమ్. కింపుప్రతిప్రయోగోపాధితయా సిద్ధస్యవక్తృ త్వస్య ఏకదేహవచ్ఛిన్నాత్మవ్యక్తి వృత్తితయా, తదనుసారేణైకవచనం వ్యక్తేకత్వ పరిమిత్యేవయ్యుక్తమ్;

(౬)

అపిచ “మనజ్ఞానే” ఇతిధాతోః కర్తరివ్యుత్పత్త్యానిష్పన్నస్య మకారస్యజ్ఞాతృత్వపరతయా, జ్ఞాతృత్వస్యచదేహవిశిష్టాత్మనేవసమ్భవేన, విశిష్టపరత్వమేవయ్యుక్తమ్. నచ, జ్ఞాతృత్వస్య అచేతనదేహద్వావర్తక

త్వేన శుద్ధాత్మపరత్వమేవ యుక్తిమితివాచ్యమ్. జ్ఞాతృత్వస్య దేహవ్యావృత్తకశ్చేపి దేహవైశిష్ట్యస్య జ్ఞాతృత్వోపసాదకతయా, విశిష్టాత్మని మకారార్థే జ్ఞాతృత్వస్య విశేష్యాంశాఽన్వయోపపత్తేః. (౭)

కిచ్చ, “అహంజానామి” ఇతిజ్ఞాతృత్వేన ప్రతీతిసిద్ధోఽహమర్థః, “ఘోలోఽహమ్, కృశోఽహమ్” ఇత్యభాధితసామానాధికరణ్యాఽనుభవబలాద్దేహ ఏవేతి వదంతప్రతి దేహస్య అచేతనత్వసిద్ధవత్కారణజ్ఞాతృత్వం దేహవ్యావృత్తకమితి వచనముపహస్యమ్. తస్మాద్దేహవిశిష్టత్వేన మకారార్థ ఇతి. (౮)

సిద్ధాంతస్తు:—

మకారార్థో సిద్ధుప్రాయత్వైవ; “భూతానిచకవర్గేణ” ఇత్యాదినా అప్యయక్రమేణ పృథివ్యాదిచతుర్వింశతితత్వానాం కకారాదిచతుర్వింశతి వర్ణవాచ్యత్వస్య, “కంపుథివైన్యనమః” ఇత్యాదిసంహారన్యూనబలేన సిద్ధ్యా, “భూతానిచకవర్గేణ” ఇత్యాదినా తేషాం కకారాదిచతుర్వింశతివర్ణవాచ్యత్వకణ్ఠోక్త్యాచ, తత్వేషు పశ్చాదవింశత్వేన ప్రసిద్ధస్య ఆత్మనః, వర్ణేషు పశ్చాదవింశతివర్ణరూప మకారవాచ్యత్వస్య, ఔచిత్యేనైవసిద్ధేః. (౧) “ఆత్మాతు సమకారేణ పశ్చాదవింశఃప్రకీర్తితః” ఇత్యేచిత్యసిద్ధాఽర్థస్య కణ్ఠోక్త్యా దృఢీకృతత్వాచ్చ. (౯)

నచ, అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకారవాచ్యస్య ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్యసిద్ధౌ, విశేష్యాంశస్య ఆత్మనః పశ్చాదవింశత్వవిషయక్రమేణ తత్వానాం కకారాదివర్ణవాచ్యత్వోక్తి మహిమ, భోక్తృత్వాఽవస్థారహితజీవన్మైవ మకారవాచ్యత్వసిద్ధేః. కారణాఽపహ్నాద్యోతనార్థమేవ శ్రుతౌ పశ్చాదవింశత్వోక్త్యా, స్థూలసూక్ష్మదేహదురిత్యాగేన భోక్తృత్వాఽవస్థారహితస్య కారణావస్థజీవస్య వాచ్యత్వాభిప్రాయేణ, “పశ్చాదవింశఃప్రకీర్తితః” ఇతివిశేషితత్వాచ్చ. (౧౦)

కిచ్చి, “మన-జ్ఞానే” ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్యమకారస్యజ్ఞానరూపనిష్ఠః
ష్టాత్మపరత్వమేవయ్యుక్తమ్. నచ, ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్య
లాభోపిదుర్వార ఇతివాచ్యమ్. ప్రయోగోపాధేః పదజన్యప్రతితిప్రకా
రత్యాభావేన, “బ్రాహ్మణోఽహమ్” “మనుష్యోఽహమ్” ఇత్యాదౌ
తత్తచ్ఛబ్దవక్తృతోఽపలక్షితాత్మన్యక్తే ర్వక్తృత్వాఽభావదశాయా
మపి మనుష్యాది దేహవైశిష్ట్యవత్, మకారవాచ్యస్య మకారఘటిత
వ్యాప్రయోగదశాయాం దేహవిశిష్టస్యాఽపి దేహవచ్ఛిన్నదశా
యాం ధాతుసిద్ధజ్ఞానరూపత్వవైశిష్ట్యసమ్భవేన, సర్వకాలావచ్ఛిన్న
నిష్ఠఃష్టాత్మన ఏవ మకారవాచ్యత్వాఽవశ్యచ్ఛావాత్. (౧౧)

అపిచ, యుక్తచతుర్థ్యంతాఽకారోక్తభగవచ్ఛేషత్వస్య, సర్వ
కాలావచ్ఛేదేన సర్వాత్మసాధారణతయా (శ్రుతిస్త్వ) త్యాదిషు ప్రపశ్యే
తత్వేన, తదాశ్రయసమర్పకస్య మకారస్య సర్వకాలావచ్ఛేదేన ధాతూ
పాత్రజ్ఞానత్వవిశిష్టాఽఽత్మసామాన్యపరత్వమేవ య్యుక్తమ్. ప్రయో
గోపాధితయా వ్యుత్పత్తిసిద్ధస్యాపి దేహవైశిష్ట్యవ్యపలక్షణత్వ
సమ్భవాత్, ప్రథమాపాత్ర భగవచ్ఛేషత్వస్య అనంతరోపాత్రశబ్దస్య
భావేన అర్థసిద్ధం ప్రయోగోపాధిమూదాయ ఆశ్రయసంజ్ఞాచాలసు
పపత్తేః. ధాతూపాత్రజ్ఞానరూపాఽన్యయితావచ్ఛేదకేససహ కేష
త్వస్య సర్వదేశకాలావచ్ఛేదేన ఏకస్థిః ధర్మిణ్యన్వయరూపవిశిష్టవై
శిష్ట్య సమ్భవే, తత్త్యాగాఽయోగాచ్చ. (౧౨)

నచ, భగవత్స్వరూపస్యాపి జ్ఞానరూపత్వేన, భగవచ్ఛేషత్వస్య
ఆశ్రయసంజ్ఞాచ ఆవశ్యక ఇతివాచ్యమ్. “మన - జ్ఞానే” ఇతివా,
“మన-అవబోధనే” ఇతివాధాతోః, “మది-హర్షే” ఇతిధాతోశ్చ,
భావే కర్తరిచ నిష్పన్నస్య మకారస్య, అసంజ్ఞాచేన జ్ఞానాఽనన్దరూ
పత్వజ్ఞానానన్దాశ్రయత్వబోధకత్వవత్, “మసి-పరిమాణే” ఇతివా,
“నూజ్-నూనే” ఇతివాధాతోర్నిష్పన్నస్యతస్య అసంజ్ఞాచేనపరమాణుత్వ

బోధకతయా, భగవత్సనత్ప్రసక్తేన భగవచ్ఛేషత్వస్య ఆశ్రయసజ్జా-
చాఽనవకాశాత్. అతఏవ(౧) “అస్యేతానాజగతోవిష్ణువత్సీ” ఇత్యాది
దిషు లక్ష్యాని భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రసిద్ధతయా, తదాశ్రయాసజ్జా-
చాయ తస్మాదపి మకారాధ్యక్షానుప్రవేశాఽవశ్యమ్భవేన, పరమా
గుభూతాయాస్తస్య జీవకోటిత్వమేవేతి సిద్ధాంతోచ్యుతపద్యతే. (౧౩)

కిశ్చేత్యాద్యప్రయుక్తిమ్. “బహ్వర్చసదనందామి” ఇత్యాది
మంత్రాణాం సర్వదా సర్వత్ర సర్వైః ప్రయుజ్యమానానామేకప్రయోగా
ఽన్వితైకగురుషపరత్వేత్వసత్త్వాసంయోగాదప్రామాణ్య ప్రసక్తేన,
అనాద్యనస్త తత్త్వోయోగాన్విత తత్త్వపుష్కేత్య పరత్వసత్,
త్రివిధాత్మవగ్ధపరస్మాది మకారస్య, అనాద్యనస్తభిన్నతేవ త్వాఽను
సద్ధానాఽన్విత తత్త్వపుష్కేత్యపరతయా, ఏకవచనాస్తత్త్వో
పపత్తేః. (౧౪)

వస్తుతస్తు, “బహ్వర్చసదనందామి” ఇత్యాదా అనిత్యాధ్యక్ష
సంయోగ పరిహారాయ, అనాద్యనస్త తత్త్వోయోగానన్విత తత్త్వ
పుష్కేత్య పరత్వేపి, తాదృశైకత్వోపస్థితేరవ్యాసర్థ్యజ్ఞేన ఏకవచ
నస్యప్రకృతిప్రయోగసాధుత్వమాత్మాధ్యక్షత్వమగత్యాశ్రయణీయమ్. నచ
ప్రకృతే తదాశ్రయణంయుక్తిమ్. జాత్యేకవచనతయాసాఫల్యోపపత్తేః.
తథాపి; నతావజ్ఞాత్యేకవచనం జాతిగతైకత్వబోధకమ్, “పదార్థాపదా
ర్థేనాన్వేతి” ఇతిపుస్తతి విరోధాపత్తేః. నాపి, జీవజీవజీవేతిన్యా
యేన జాతిద్వారా ఏకత్వబోధకమ్; “స్వస్తిస్వస్తి” ఇత్యాదాఽవిశేష్య
బహిర్భూతవిశేషణస్థలవతన్నాన్యయాచారాత్. అన్యథా “గార్హిత్యా”
ఇత్యాదిప్రయోగప్రసక్త్య దురుద్ధరత్వాత్. తస్మాత్ జాత్యేకవచనం
సముదాయైకత్వబోధకమ్. సముదాయతావచ్ఛేదకచ్చ ప్రకృత్యపాతా

జాతిరేవ. తథాచ “ఆత్మానిత్యం” ఇత్యాదా ఆత్మవ్యక్తిబహుత్వేపి, ఏకవచనమ్ - ఆత్మత్వావచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వపరతయా ఆత్మత్వావచ్ఛేదేన నిత్యత్వబోధకమితి ప్రయోజనమ్. యద్యపివిశిష్టవైశిష్ట్యస్య బోధనార్థేన, “ఆత్మానోనిత్యాం” ఇత్యుక్తావపితత్పిద్ధిః; తథాపి-ఉత్పన్నే బాధకాభావందృఢయితుమ్, ఏకవచనమ్. (౧౫)

వస్తుతస్సముదాయద్వారకై కత్వబోధనమాశ్రయితుం యుక్తమ్. సముదాయత్వ పర్యాప్త్యధికరణవృత్తిత్వసిద్ధ్యైవ ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛేదేన అపరపదార్థాఽన్వయసిద్ధిః. (౧౬)

నచైనమ్, అనేకపుటవతి “ఘటోఽస్తి” ఇత్యాద్యనుపపత్తిః; తత్ర అగత్యా జాతిద్వారైకత్వాఽన్వయస్య అవ్యావరతకన్యాపి ప్రత్యేకమేకత్వనత్, ప్రకృతిప్రయోగసాధుత్వార్థం ప్రయుక్తే నైకవచనేన బోధనాశ్చీకారాత్. నచ, అనుపాత్తసముదాయద్వారకాఽన్వయః అనుపపన్నః; “గార్హిత్యా” ఇత్యాద్యప్రయోగాత్, “లోహితస్సఫటికః, వీరశృంఖలః” ఇత్యాదా గుణిలక్షణయా విశేష్యభూతవిశేషణసైవ్యవరామ్నరాసమ్బంధబోధనేన ప్రామాణ్యాఽభ్యుపగమాదితి వాచ్యమ్. విశేషణస్యద్వారత్వే విశేష్యత్వాపేక్షాయామపి, “లోహితస్సఫటికః” ఇత్యాదివదుపాత్త విశేషణస్య అనుపాత్తద్వారకాఽన్వయసమ్భవాత్. విశేష్యవిశేషణసైవ్యవసద్వారకాఽన్వయ ఇత్యుక్త, ఏకోవీహరిత్యాద్యసమ్భవాత్. (౧౭)

తత్ర ఏకవచనస్య సాధుత్వార్థత్వేపి ఏకశబ్దస్య జాతిభేదశబ్దావ్యావృత్త్యర్థం జాతిద్వారకై కత్వపరతయైవ సార్థక్యస్యవత్త్వత్వాత్. ఇథేచ్ఛ ప్రకృతే విశిష్టవైశిష్ట్య పున్యత్వత్వనవతారేపి, ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక జ్ఞానానన్తరూపత్వావచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వబోధనే, తత్సామానాధికరణ్యమాత్రేణ అపరపదార్థస్య భగవచ్ఛేషత్వస్య జ్ఞానానన్తరూపత్వాద్యవచ్ఛేదేన నిష్ప్రప్త్యాత్మాన్వయసిద్ధిః ప్రయోజనమితిసిద్ధమ్.

అపిచేత్యాద్యధ్యయన్తమ్. (౧) “సహివిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలో
పోవిద్యతే” (౨) “అవిసోశీవాఽరే అయమాత్మా అనుచ్ఛిత్తి
ధర్మా” ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ, అసంక్షోచన్యాయేనచ కిర్తరి
ప్రకృత్యై, మకారసిద్ధజ్ఞాతృస్వస్య స్వభావికత్వేన, తత్రదేహీవై
శిష్ట్యస్యాఽప్రయోజకత్వాత్. సంసారిణామేన ధర్మభూతజ్ఞానస్య విష
యావగాహనదశాయాం దేహీవైశిష్ట్యపేక్షాభ్యుపగమత్. అన్యే
షాం తన్వభావే “సన్న్యనదుపపత్తే” ఇశ్యేన సిద్ధాంతితత్వాత్. (౧)

నస్తత్తు ధాతుశక్త్యప్రథమోపస్థితజ్ఞాతృత్వస్య, * సిద్ధేశన్యథే
తిన్యాయేన శ్రుతిస్తృత్యాదిప్రమాణాంతేనచ నిరుపాధికత్వస్థితి,
తస్యాఽన్వయేన శేషత్వస్యాపి దేహీవిష్టాఽన్వయే సజ్జోచాపత్తిరూప
క్రమబాధాపత్తిశ్చ. అతఏన మకారోపాత్తజ్ఞాతృత్వేన ఆత్మనోదేహ
ద్వ్యవృత్తిసిద్ధిరప్యవస్యతే. దేహస్య అచిత్తస్య సర్వకాలావచ్ఛిన్న
జ్ఞాతృత్వాఽసమ్భవాత్. ఏవంజ్ఞానత్వాఽఽనన్దత్వాఽణుత్వాం శేష్యతీ
సజ్జోచోపక్రమవిరోధా, తన్మథేన దేహద్వ్యవృత్తి సిద్ధిశ్చాఽనుసన్ధే
యా; ఏతేన కిచ్ఛేత్యాద్యపి దూరోత్సారితమ్. (౨)

కిచ్చ “అహంజాగ్రద్దశాయాం దేహాదికంజానామి. స్వప్నాదిషు దేహ
మపి నజానామి” ఇతిప్రతీత్యా, ఆత్మదేహయోర్మిథో జ్ఞాతృజ్ఞేయ
భావాద్భేదసిద్ధిః. అపిచ, దేహాశ్మనోః “ఇదమ్, అహమ్” ఇతిప్రతీతి
విషయత్వాదవిభేదసిద్ధిః. అన్యచ్చ, “మమశరీరమ్” ఇతిప్రతీత్యేచతథా.
ఇతరచ్చ, “బాలదేహోహం మన్దజ్ఞానం, యవదేహోహంబలజ్ఞానం”
ఇత్యాదిప్రతీత్యాపి, తథా. “స్థూలోహమ్” ఇత్యాదిప్రతీతిస్తవజ్ఞేతానా
మస్త్ర్యామివిషయత్వాత్, పామరాణాంభేదాఽగ్రహచ్చ ఉపపద్యతే.
ఏతచ్చ “అవయస్థుతస్య ఆత్మత్వే, ఏకావయవాపగమే అహమ్బుద్ధిన్యవ

హారాభావప్రసంగిః ఏకావయవస్య ఆత్మత్వే తన్నా శేతత్ప్రసంగిః వినిగమనావిరహశ్చ. ఇదశ్చ, దేహస్యాఽఽత్మత్వే అస్మిత్తాభ్యాగమకృతవిప్రణాశ ప్రసంగిః” ఇత్యాదిబహుదూషణమ్, తత్వశేఖరాఖ్యరహస్య ప్రబంధే ప్రపశ్యితమ్; తత్తైరివాఽనుసంధేయమ్.

ఇత్థశ్చ, బహుప్రమాణన్యాయానుగృహీతమకారాఽనశ్చోచన్యారస్యాత్ మకారోదేహవ్యాప్తు త్త నిష్కృష్టాత్మ పరఇతి సిద్ధమ్. (౨౧)

ఇదశ్చాఽధికరణం పశ్చనుత్తాత్మకమ్. తత్ర “భూతాని చ కవర్గేణ” ఇత్యాదౌ “ఆత్మా తు సమకారేణ పశ్చవింశతిః ప్రక్షేపతః” ఇతివచనే జీవస్యమకారవాచ్యత్వకర్తోక్తింస్తుటత్వాదు పేక్ష్య, “ఆత్మా తు సమకారేణ ” ఇత్యత్ర శ్రుతిప్రసిద్ధపశ్చవింశతోక్తేర్భోక్తిత్వ రహితజీవస్వరూపపరత్వమ్, పశ్చవింశతత్వస్య పశ్చవింశ వర్ణవాచ్యత్వమ్, చతుర్వింశతి తత్వానాం చతుర్వింశతినర్ణవాచ్యత్వోక్త్యేవ సిద్ధమిత్యేచిత్యపరత్వశ్చాఽభిప్రేత్య, వచనాఽనుక్తం లోకసిద్ధం మకారస్య పశ్చవింశత్వం కర్తోసిద్ధిశన్, భావవృత్త్యైర్త్యా భాతసిద్ధజ్ఞానత్వానశ్చోచన్యాయేన, నిష్కృష్టాత్మపరత్వశ్చ దర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ.

సూత్రార్థః:-

అత్ర-“మకారిః నిష్కృష్టజీవవాచకిః. వర్గేషు పశ్చవింశాక్షరత్వాత్, జీవేజ్ఞానత్వబోధకత్వాచ్చ.” ఇత్యనుమాన ద్వయచుభిప్రేతమ్. “తస్యాః ఖరన్యాస” ఇత్యాదౌ పశ్చవింశాక్షరే, వ్యభిచారవారణాయ “వర్గేషు ” ఇత్యుక్తమ్. అత్ర, “వర్గేషు యత్సంఖ్యాయుక్తమ్, యదక్షరమ్, తత్-తత్వేషు తత్సంఖ్యాయుక్తద్రవ్యవాచి” ఇతి, సామాన్యప్రాప్తిః, ఆద్యానుమానే అభిప్రేతా. విపక్షే “భూతాని చ కవర్గేణ” ఇత్యాదివచనవిరోధ ఇత్యభిప్రేతమ్. ద్వితీయాఽనుమానే ప్రణవస్థ మకారస్య అన్యచ్ఛబ్ద పర్యాయతయా, ధర్మభూతజ్ఞానబోధకత్వాభా

మూ;— (౭౨) ఇతుతాన్ సమప్తివాచకమ్.

వాత్, స తద్వాచఃజ్ఞానపదాదౌవృథాచారిత్యభిప్రాయేణ “జవే” ఇత్యుక్తమ్. విపక్షేమకారాఽర్థ సజ్జ్చప్రసజ్గ ఇత్యభిప్రేతమ్.

(మకారమ్) ప్రకరణాత్ ప్రణవస్థమకార ఇత్యర్థః. (ఇరుపత్త జ్ఞామక్షరమాయ్) అత్రలోఃప్రసిద్ధ్యా వర్ణ్యాక్షరేషు వచ్చివింశత్వం వివక్షితమ్. (జ్ఞానవాచియుమా యుక్తైకయా లే) స్వయమ్ప్రకా శత్వం జ్ఞానశబ్దార్థః. భావవృత్తత్యా తద్వాచఃత్వం వివక్షితమ్. (అత్తా వైచ్చిలుకిఱతు) అపరపదార్థాఽన్వయప్రతియోగితయా, నిష్క్రమజీవ స్వరూప బోధక ఇత్యర్థః. (౨౨)

ఇథంన్యాయత్రయంప్రదర్శ్య, అనన్తరంసమభివ్యాహృతపదో పాత్తశేషత్వాశ్రయాఽసజ్జ్చప్రసజ్గయం దర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇతుతానిశ్యాదిహ.)

(ఇతుతాన్) ప్రణవస్థ మకార స్వీత్యర్థః. (తాన్) ఇత్యనేన అసాధారణస్వరూపవాచినా మకారాన్తర వైషమ్యమభిప్రేతమ్. * సమప్తిశబ్దః - త్రివిధాత్మచగ్గపరః. (ఇతుతాన్) ఇత్యత్ర ఇదం శబ్దః - శేషత్వాశ్రయబోధకత్వరూప హేతుపరః. (సమప్తివాచకమ్) వస్తుతః త్రివిధాత్మచగ్గరూపాఽపరపదార్థాఽన్వయప్రతియోగినో జ్ఞాన త్వేనరూపేణవాచక ఇత్యర్థః. అనేనమకారస్య దేహవిశిష్టాత్మ స్వరూప పరత్వాఽభావసమర్థసస్య, దేహాఽనవచ్ఛిన్నసూక్ష్మచిద్రూపబద్ధాత్మ వగ్గ ముక్తాత్మవగ్గ నిత్యసూరివర్గాణాం లాభః ప్రయోజనమిత్యపిసూచి తమ్. (౨౩)

అథ ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక జ్ఞానజాత్యవచ్ఛిన్నే నముదాయై కత్వబోధకత్వాదపి, మకారోనిష్క్రమైష్టాత్మ పరఇతివచ్చమన్యాయం

మూ;— (2౯) జాత్యేకవచనమ్.

మూ;— (౩౦) ఇత్తాల్ ఆత్తజ్ఞాతావెన్ఱు, దేహత్తిల్ వ్యావృత్తి శొలిన్ద్రొయిన్ద్రొయి.

ప్రదర్శయతి తుటియసూత్రేణ (జాత్యేకత్యాదినా).

అత్ర “ఇతుతాన్” ఇతి విశేష్యమనుసంధేయమ్. ప్రణవస్థమకారస్త్విత్యర్థం. అనేక ఘటవతి “ఘటోఽస్తి” ఇత్యాద్యేకవచనాన్తలైషమ్యం తుశబ్దేనద్యోత్యతే. జాతిశబ్దః సర్వేషామాత్మనాం స్వయమ్ప్రకాశత్వరూపభిన్నభిన్నపరస్పరసానాదృశ్యలక్షణాకృతిపరః సిద్ధాంతే అకృత్యతిరేకేణజాతే రసభ్యుపగమాత్. జాతిసమ్బంధి ఏకవచనం జాత్యేకవచనమ్. జాతిసమ్బంధశ్చ-జాత్యవచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వబోధకత్వమ్. తథాచ “ఏకోవ్రహ్మి” ఇత్యాదౌ ఏకశబ్దేన, ఏహిమ జాతిద్వారకైకజ్ఞానవిషయాభావస్యైవ సముదాయతారూపత్వాత్. సిద్ధాంతే అపేక్షాబుద్ధి విశేషాఽతిరేకేణ సజ్జ్ఞాయా ఆనభ్యుపగమాచ్చ. తాదృశైకవచనాన్తోఽయంమకార ఇత్యర్థం. (౨౪)

అథకర్తరివృత్తత్తిసిద్ధజ్ఞాతృత్వాఽసంజ్ఞాచాదపి, మకారేణనిష్కృష్టాఽఽత్మబోధముఖేన త్రివిధాత్మవర్గలాభో దేహవ్యాప్తిసిద్ధిశ్చ, మకారస్మప్రయోజనమితిదర్శయన్, ఆసన్దత్వాఽణత్వాఽసంజ్ఞాచబలాదపి తదుభయం సిద్ధిన్యాయతే ల్యేనసూచయన్, మకారస్య నిష్క్రష్టాఽఽత్మపరత్వేష్యసన్తమాఽప్తమనవమదూషణాని ప్రదర్శయతి చతుర్థసూత్రేణ (ఇత్తాలి త్యాదినా).

(ఇత్తాల్) కర్తరివృత్తత్తేన మకారేణేత్యర్థం. “ఆత్మనిర్వికల్పన్” ఇత్యాదౌ ఆత్మశబ్దస్య జీవేప్రసిద్ధిమభిప్రేత్య (ఆత్మా) ఇత్యుక్తమ్. (జ్ఞాతా) ఇత్యనేన నిరుచాధికజ్ఞాతృత్వం వివక్షితమ్. (ఎన్ఱు) ఇతిబోధనేనేత్యర్థం. (దేహత్తిల్) స్థూలోహమిత్యాది, సూత్ర్యా దేహభేదస్మశబ్దః

మూ;— (౨౧) దేహ త్తిల్ వ్యావుత్తి-తత్వశేఖర త్తిలే శొన్నోమ్.
తత్త్వత్ ,, (దేహ త్తిలిత్యుక్తమ్.) అచిద్వ్యావుత్తైతాత్పర్యమ్. (దేహ
త్తిల్ వ్యావుత్తి) దేహ ద్దేద ఇత్యర్థః. (శొల్లిల్ న్నాయ్ న్న) దాద్దాల్లి
ర్థం నీగమనవత్ “శొల్లిల్ న్నాయ్ న్న” ఇతి ఉక్తిసమాప్తేర్నిరేశః.

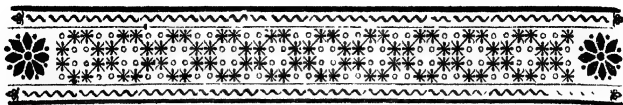
ఇత్థం ప్రమాణాన్తరానజ్జోచన్యాయా ౭నుగృహీతేన మకా
రేణ, పశ్చాదాదేహవ్యావుత్తిసిద్ధిముక్త్యా, పూర్వోక్తదార్థ్యోపపాద
నాయ స్వీయప్రబంధాన్తరోక్తమాత్మనో దేహవ్యావుత్తి సాధకన్యాయ
జాతంస్మారయన్, మకారస్య నిష్ప్రప్టాత్మపరత్వే దశమదూషణమపి
సూచయతి పశ్చమసూత్రేణ (దేహ త్తిలిత్యాదినా).

అత్ర ఆదౌపూర్వసూత్రస్థమాత్మేతిపదం షష్ఠ్యంతయా అను
షజ్జనీయమ్. ఆత్మావుక్తు దేహ ద్దేద ఇత్యర్థః. (తత్వశేఖర త్తిలే)
తత్వశబ్దః - చిదచిదీశ్వరరూప ప్రామాణ్యవస్తుపరః. శేఖరశబ్దేన స్వా
త్త తత్వత్రయస్య మోక్షార్థమవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వం దృఢతమానకేప్రమా
ణోపపత్తిసిద్ధిత్వచ్ఛాభిప్రేతమ్. అత్ర ప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకయోర
భేదోపచారేణ, తత్వశేఖరాఖ్య ప్రబంధఇత్యర్థః. ప్రమాణోపపత్తిసిద్ధార్థ
వక్తృత్వరూపం పూజ్యత్వం స్వస్మిన్ దృఢమిత్యభిప్రాయేణ (శొన్నోమ్)
ఇతిబహువచనప్రయోగః. తథాచ తత్ప్రబంధోక్తన్యాయబలాదపి
దేహవ్యావుత్తివత్ జ్ఞాతృత్వాద్యసజ్జోచన్యై సిద్ధ్యా, మకారస్య
నిష్ప్రప్టాత్మపరత్వసిద్ధితిభావః. (౨౨)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితియపాదే మకారార్థసమర్థనంనామ
దశమాధికరణం సమూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయేద్వితీయపాదే

అకారాదీశ్రమనమర్థనంనామ

ఏకాదశాధికరణమ్.

మూ,—(౮౨) మణైయైయమ్ ఒళియైయమ్ కొణ్ణు పూనైయమ్
రత్నైయమ్ విరుమ్బుమాపోలే, శేషమెన్ఱు
ఆత్మానై ఆదరిక్కిఱతు.

ఇథంప్రళవస్థాఽక్షరత్రయం వ్యాఖ్యాతమ్. అథతత్క్రమస్సమర్థ్య
తే. తత్రసంశయః. అకారాద్యక్షరత్రయక్రమానోపపద్యతే, ఉత ఉప
పద్యతే. తదర్థమాత్మనో జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయా శేషత్వ
ముత్కర్షో, నవేతి. తదర్థం తత్రప్రమాణమస్తి, నవేతి. తదర్థం తత్ర
ఉపపత్తిర్నాస్తి, ఉత అస్తితి.

యద్యపి, ఏతత్పాదీయాఽష్టమాధికరణషష్ఠసూత్రాదిషు, శేష
త్వస్య జ్ఞాతృత్వాద్యపేక్షయా ఉత్కర్షస్సాధితః. తథాపి జ్ఞాతృత్వాద్య
భావాపేక్షయా శేషత్వాభావస్య భగవతోఽత్యంతాఽనిష్టావహత్వేన,
శేషత్వస్యాత్కర్షః పూర్వంసాధితః; అత్రతు శేషత్వస్య జ్ఞాతృత్వాద్య
పేక్షయా భగవదత్యంతావహత్వేన ఉత్కర్షస్సాధ్యత ఇతి నగతార్థతా.

తత్రపూర్వంపక్షః—

(౧) “అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్యేద” (౨) “సోఽశ్నుతేసర్వా కా
మాన్సహ” ఇత్యాదిషు, భగవత్స్వరూపరూప గుణాదిజ్ఞానతదో
గయోరపి పురుషార్థత్వేనోక్తతయా, తాదృశజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపే
క్షయా భగవచ్ఛేషత్వస్య ఉత్కర్షేమానాభావః. (౨)

నచ, భగవచ్ఛేషత్వాభావే స్వాతంత్ర్యబుద్ధ్యాపత్త్యా, భగవదత్వన్తాప్రియత్వాపత్తిరిత్కుత్తతయా, భగవత్ప్రియతమత్వాపాదకంశేషత్వమోత్కృష్టమితివాచ్యమ్. కేవలానుభవపరాణాం ముక్తానామత్యస్త శిథిలకరణానాం భక్తిపారవశ్యప్రపన్నాశ్చ స్వాతంత్ర్యబుద్ధ్యభావేషి, శేషత్వాభావదర్శనేన వ్యభిచారాత్. నచతేహం శేషత్వాభావేన నికర్షం ప్రమాణపథమారోహతి; యేన శేషత్వముత్కర్షస్సృత్. (3)

నచ, (౧) “ఉడమ్బుడైయాన్ కవరాత ఉయిరినాల్ కుత్తైవిలమే” ఇతిదివ్యసూక్తౌ, దివ్యజ్ఞానినాం గుణానుభవపరిపూర్ణానామపి శ్రీశరకోపమునీనాం, సర్వశరీరకస్య భగవత్శరీరత్వేన సిద్ధస్య స్వాత్మనశ్శరీరలక్షణభూత శేషత్వాభావే, అనాదరణీయత్వానుసంధానేన భగత్స్వరూపజ్ఞాన తద్గుణానుభవాపేక్షయా తచ్ఛేషపుత్తిరేవోత్కృష్టేతివాచ్యమ్. (౨) “పరమంసామ్యముపైతి” (3) “మమసాధర్మ్యమాగతాం” ఇత్యాదిశ్రుతిస్తోతివిరోధేన, ముక్త్యై(౪) “జ్ఞానీత్వాజ్ఞేవమేమతమ్” (౫) “సమహత్మా సుమన్లభః” ఇత్యాదిస్తోతివిరోధేన, ముముక్షుషుచనైషమ్యస్యాప్రామాణికతయా తత్సూక్తేష్యేషపుత్తిప్రశంసామాత్రపరత్వాత్. ఏతేన, (౬) “సహిమే జీవితేనార్థం” (౭) “నదేహమ్” ఇత్యాదిసూక్తిరపివ్యాఖ్యాతా. (౮)

నచ, పుష్కస్య గన్ధోత్కర్షనత్, రత్నస్య తేజనైవోత్కర్షవచ్చ శేషపుత్త్యైవ ఆత్మనఉత్కర్షఇతియుక్తిమ్. పుష్పేగన్ధాద్యపేక్షయారూపాదేం, రత్నేరూపాపేక్షయా గన్ధాదేశ్య అభోగ్యత్వస్య ప్రామాణికతయా, తత్రగన్ధరూపోత్కర్షేణ ఆదరసమ్భవేషి, ముక్తేషుజ్ఞానిషుచజ్ఞానానందయో శ్శేషపుత్త్యపేక్షయా భోగ్యత్వాభ్యుపగమే ఆనంద

(౧) తి-వా. ౪-౮-౧౦. (౨) ము. ౩-౧౩. (౩) గీ-౧౪-౨. (౪) గీ. ౭-౧౮.

(౫) గీ. ౭-౧౯. (౬) రా. సు. ౨౬-౫. (౭) స్తో. ౪-౫౭.

తారతమ్యస్య వజ్రలేపత్వాత్.

తస్మాత్ కేషవృత్త్యుత్పన్నసూచకతయా ప్రథమోపాదానమితి
వక్తుమశక్యత్వాత్, ధర్మిస్వరూప కథనపూర్వకమేవ ధర్మిస్వరూప
కథనస్యోచితత్వాచ్చ, ప్రణవస్థాఽకారాదివర్ణత్రయ క్రమోఽన్యః
పన్నః. (గ)

నచ, “జాయాప్రతిగ్రాహితగన్ధమాల్యామ్-పీతప్రతిబద్ధవత్సామ్-
ధేనుం-ముమోచ” ఇత్యాదౌసర్వత్ర ధర్మకథనపూర్వకం ధర్మిస్వరూప
కథనమ్, తత్క్రమేణబోధనశ్చ దృష్టమితివాచ్యమ్. ధర్మశబ్దస్య
ఉద్దేశ్యపరతయా, ధర్మశబ్దస్య విధేయపరతయాయ దోషాఽభావాత్.
ఉద్దేశ్యవిధేయయోః? సాధమ్యచారమ్యలక్షణత్వాత్. అతపవపి
నిగమనావయవే ఉద్దేశ్యవిధేయ పరత్వాఽభావేపి దార్ధ్యార్థమనువాద
రూపేపురోవాదా? 2-నురూప్యాయఉద్దేశ్యవిధేయయోఃక్రమేణనిర్దేశః.

ఇత్థశ్చ ప్రకృతే మకారార్థాఽనువాదేన కేషత్వస్య విధేయ
త్వాత్, క్రమో నోపపద్యతఇతి. (ఁ)

సిద్ధాంతస్త్రుః-

(౧) “అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేది” (౨) “సాక్షు తేనర్వాకామాన్”
ఇత్యాద్యుక్త స్వరూపజ్ఞానగుణాఽనుభవరూపయోగ్యాత్మత్వభోక్తృత్వ
యో ర్భగవద్వీతిమాత్రేచ్ఛాసాధ్య వ్యాపారరూపత్వే భగవద్వీతియత
మకేషత్వరూపతయా, స్వప్రీతీచ్ఛయాపి సాధ్యత్వే కేషత్వరూపత్వా
భావేనచ, కేషత్వస్య నిరుక్తిస్య కేవలజ్ఞాత్మత్వభోక్తృత్వాపేక్షయా
ఉత్పన్నరూపత్వస్య ప్రణవ నమశ్శబ్దాదిసిద్ధత్వేన, తత్ర మానాభావ
ఇత్యయుక్తిమ్. (2)

యద్యపి, కేవలానుభవ పరేషుముక్తేషు, భక్తిపారవశ్య ప్రప
న్నేషుచ స్వాతంత్ర్యబుద్ధ్యభావేపి, కాయికకేషవృత్త్యభావేన కేష

త్వాభావస్య స్వాతంత్ర్య బుద్ధిరూపాఽఽత్వాపహారాపాదకతయా, భగవదత్థంతాఽనిష్ఠతేన జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽభావాపేక్షయావైషమ్యాత్, జ్ఞాతృత్వ భోక్తృత్వాఽపేక్షయా శేషత్వస్వాత్మనాఽనమ్భవః. తథాపి, తేషు స్వరూపజ్ఞానగణాఽనుభవయోరేవ శేషత్వరూపతయా, శేషత్వసామాన్యభావస్య స్వాతంత్ర్యబుద్ధ్యాపాదకత్వం యుక్తమితి నదోషః. (౮)

కిం, కేవలానుభవపరేషు భక్తిపరవశేషు పరిపూర్ణభగవదనుభవజనితాఽనవధికాతిశయప్రీతికారితాఽశేషానర్థచితాఽశేషశేషతైకరతిరూప నిత్యైకరూపభావేన, అసంకుచిత శేషస్వస్య తదీయజ్ఞాతృత్వ భోక్తృత్వాపేక్షయాఽపుత్యర్హోయుక్తవ. అత ఏవహి (౧) “మయర్వణ మతినలమరుళినన్” ఇత్యుక్తాఽపి, (౨) “నమ్రువిలానడిమైశెయ్య వేణ్ణుమ్నామ్” ఇతిప్రార్థనముపపద్యతే. అత ఏవచ, (౩) “ఉయిరినాల్ కుత్తైవిలమే” ఇతిఅశేష శేషస్త్వలాభేన ఆత్మన్యనాదరణీయత్వాఽనుస్థాన మప్యుపద్యతే. (౯)

నచ, కేవలానుభవపరేషు నికర్తాఽభ్యుపగమేశుతి స్తృతివిరోధః. అశేషశేషతాయాప భగవద్భోగ్యాధిక్యశాలినాం తద్రహితానాశ్చ వైషమ్యస్యన్యాయప్రాప్తత్వాత్. తథాపి భోగమాత్రసామ్యపరతయా శ్రుతి స్తృతివిరోధాభావాచ్చ భోగ్యానామాశ్రయభేదేన వ్యవస్థితత్వేపి, ద్వివిధముక్తానాం నిత్యసూరీణాం దివ్యమహిషీణాం భగవత్శస్వపరాశీతస్వాభావికాఽఽకారజ్ఞానేచ్ఛాకృతి ప్రవృత్తిరూప సర్వభోగ్యాఽనుభవాఽవిశేషేణ, తాదృశాఽనుభవరూప నిరతిశయానన్త తారతమ్యాఽప్రసక్తాత్. (౪) “నార్తన్తి శరణస్థస్య కలాంకోటితమిమ్.” ఇత్యాద్యనుసారేణ, ముముక్షువైషమ్యస్య స్ఫుటత్వాచ్చ. (౧౦)

అతఏవ జ్ఞానభక్తిపరిపూర్ణాయా అపి శ్రీసీతాదేవ్యాః, (౧)
 “సహిమేజీవితేనార్థి” ఇత్యాదినా అలాభకేశాఽనుసంధానముపపద్యతే.
 అతఏవచ (౨) “సదేహంసప్రాణాన్” ఇతి పరమాచార్యసూక్తా,
 “శేషత్వవిభవాత్” ఇతి అసంక్కుచితశేషవృత్తిప్రామాణ్యం నిర్దిశ్య,
 “నాన్యత్కమపి” ఇతి మోక్షగుభేష్యనాదరోఽనుగృహీతః. (౧౧)

అతఏవచ, పుష్పేషురత్నేషుద గంధస్యతేజసశ్చ తారతమ్యేన ఆదర
 తారతమ్యవత్, అనుభవపరేషుభక్తిపరేషుచతథాత్వంయ్యుక్తిమితి, శేష
 వృత్త్యుత్కర్షప్రమాణాఽనుగ్రహాకన్యాయోపుష్పపద్యతే. గంధతేజో
 భ్యాంసజాతీయసర్వోత్తమేషు పుష్పరత్నేషు సజాతీయసర్వభోగ్యాన్త
 ర్భావవత్, స్వరూపజ్ఞానగుణానుభవపూర్వకాఽశేషశేషవృత్తిశాలిషు
 సర్వేషామాత్మనాం పరమాత్మనశ్చ సర్వభోగ్యలాభస్సమ్యవతీతి దృష్టా
 న్తదాన్తాన్తికయో సాన్యమ్యస్మవివక్షితతయాపుష్పేషురూపానుత్కర్షస్య
 రత్నేషుగంధానుత్కర్షస్యచ ప్రామాణికత్వవత్, స్వరూపజ్ఞానగుణాను
 భవయోశేషవృత్త్యపేక్షయాఽనుత్కర్షస్య ప్రామాణికత్వం నాస్తీ
 త్యుక్తేరనవకాశ పరాహతత్వాత్. (౧౨)

అతఏవ, అనాదరోక్తిశేషవృత్తి ప్రశంసామాత్ర మిత్యుక్తే
 ర్నాయద్యయాఽనుగృహీతప్రమాణావిశ్వాసమాత్ర నిర్బంధనత్వాచ్చ,
 ముక్తేషునిత్యేషుచభోగ్యానాంన్యూనాఽధికభావస్యవస్థయో స్సత్వేపి,
 సర్వేషాం సర్వభోగ్యాఽనుభవితృప్త్యేన, ఆనందతారతమ్యస్య దూరీ
 కృతత్వాచ్చ. (౧౩)

తస్మాద్ధర్మస్వరూపకథనపూర్వకమేవ ధర్మస్వరూపస్య వక్తవ్య
 త్వేపి, పూర్వోక్తరీత్యా శేషవృత్త్యుత్కర్ష సూచకతయా శేషత్వస్య
 ప్రథమోపాదాన మితి వక్తంశక్యమేవ. ఇథిచ్చ న్యాయద్వయాను

గృహీత శ్రీశతకోపముని శ్రీ సీతాదేవిపరమాచార్యసూక్తిసిద్ధంజ్ఞాన
భాక్త్యపేక్షయా శేషమృత్రేరాధిక్యం సర్వవాఙ్మూలభూత ప్రణవరూప
ముఖ్యప్రమాణమేవసూచయతీతి, ప్రణవస్థాఽకారాది వర్ణక్రమాయుక్త
ఏవేతిసిద్ధమ్. (౧౪)

ఇదఞ్చాఽధికరణం సూత్రత్రయాత్మకమ్. తత్ర అకారోకారా
భ్యాం ప్రతిపాద్యమానం భగవచ్ఛేషత్వం తదనన్యార్హత్వఞ్చ, మకారా
ర్థజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయా భగవత్ప్రియతమత్వేన ఉత్తృప్త
మితిసూచయితుం, తయోః ప్రథమనిర్దేశితి, తృతీయసూత్రేవక్ష్యన్,
తదుపోద్ఘాతతయా ద్వితీయసూత్రే తదుత్కర్షేప్రమాణంవక్ష్యన్, తదు
పోద్ఘాతతయా ప్రమాణాఽనుగ్రాహకన్యాయద్వయం దర్శయతి
ప్రథమసూత్రేణ (మణితైయుమి త్యాదినా).

(మణితైయుమ్) సజాతీయపుష్పోత్కర్షరూపమాన పరిమళతై
యుమిత్యర్థః. (ఒళియైయుమ్) సజాతీయరత్నోత్కర్షరూపమాన తేజ
స్సైయుమిత్యర్థః. (కొణ్ణు) జ్ఞాత్వేత్యర్థః. ఏకగర్భవ్యక్తివిశేషనిష్ఠపురుషా
ఽనుకూలత్వ లక్షణభోగ్యతాయామ్, సర్వగర్భాన్తరనిష్ఠతాదృశభోగ్య
తానామన్తర్భావాత్, ఏకరత్న ప్రభావ్యక్తినిష్ఠ భోగ్యతాయాం
సర్వరత్నప్రభాన్తర నిష్ఠభోగ్యతానామన్తర్భావాచ్చ, గర్భప్రభయోః
పుష్పరత్నోత్కర్ష రూపత్వమిత్యభిప్రేతమ్. (పూవైయుమరత్నతై
యుమ్) సర్వోత్తృప్త పుష్పవ్యక్తి విశేషతైయుమ్, సర్వోత్కృష్టరత్న
వ్యక్తివిశేషతైయుమిత్యర్థః. (విరుమ్బుమాపోలే) అత్యన్తమాదరిక్కు
మాపోల్ ఇత్యర్థః. అత్రత్య దృష్టాన్తద్వయోక్త్యా, పుష్పరత్నయోః
పరిమళప్రభారూప భోగ్యకారయోర్వ్యవస్థాయాం సత్యామపి,
తదుభయాఽనుభవితృణాం భోగతారతమ్యం నాస్తీతిన్యజ్యతే.

(శేషమేను) శేషఇతిజ్ఞాత్యేత్వర్థః. అత్ర “ఆత్మావై” ఇతి వక్ష్యమాణాఽఽత్మావిభక్తిపరిణామేనవిశేష్యత్యేనకృష్యతే. తథాచ ప్రణవేన నమసాచ అనన్యార్థశేషత్వరూపాత్కర్తృవత్తయా, ఆత్మానమ నుసన్ధాయేత్వర్థః. (ఆత్మావై ఆదరిక్కిఱతు) (౧) “యమాహాఽస్మై కాలమ్” ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా, “సర్వవిభక్తైః జ్ఞుర్భవిశిష్టవేషేణఆత్మవిషయకప్రార్థనావాసహం నారాయణాయస్యామ్” ఇత్యేవంత్వతీయపదేన క్రియతఇత్వర్థః.

తథాచ శేషవృత్తేర్జ్ఞానభక్తిపూర్వకతయా శేషవృత్తిమత ఆత్మనోభోగ్యాధిక్యేన భగవత్ప్రియత్వాధిక్యాత్, తదుభయాఽనుభవితుస్సస్వపరమాత్మనశ్చ ఆనందతారతమ్య ప్రసక్తాభావాచ్చదాన్తాన్తిశే శేషత్వముత్కర్తృ ఇతివక్తుం యుక్తమితిభావః. (౧౫)

ఇథమ్, ఏకస్మిన్ భోగ్యేనజాతీయసర్వభోగ్యాన్తర్భావలక్షణసాధనాఽనుగృహీతేన భోగ్యతానామాశ్రయభేదేన, న్యూనాఽధికభావతారతమ్యవ్యవస్థానత్యేపి, తాదృశసర్వభోగ్య భోక్తృణాంభోగతారతమ్యాఽభావలక్షణబాధకాభావాఽనుగృహీతేన అసంశ్లేచ సహకృతేనచ మూలమస్త్రేణ, “సర్వప్రకారాఽనన్యార్థ శేషవృత్త్యర్హోహం తథైవస్యామ్” ఇత్యేవంమకారోక్తజ్ఞానభోగ ప్రార్థనమన్తరేణ సర్వప్రకారాఽనన్యార్థాఽశేషశేషవృత్తిప్రార్థన ప్రతిపాదనేన, ప్రణవగతోద్దేశ్యవిధేయవ్యత్యాసమూలభూతే శేషత్వోత్పత్తే, మూలమస్త్ర ఏవ అన్వయముభేన ప్రమాణమితిసూచితమ్.

అథ, శేషత్వాఽభావే, ఆత్మానాదరణీయత్వరూపవ్యతిరేక ప్రతిపాదనముభేన తత్రప్రమాణభూతామ్, “నహిమేజీవితేనార్థోనవస్తైర్నచ భూషణైః” ఇత్యాదిశ్రీరామాయణగత శ్రీసీతాదేవీసూక్త్యుపబృంహణభూతామ్, మూలమన్త్రోక్త ప్రార్థనస్య శేషత్వాభావే సర్వప్రకారా

మూ;— (౨౩) అల్లాతపోతు (౧) “ఉయిరినాల్ కుత్తైవిలమే” ఎన్నిత పడియే త్తాజ్జన్.

వచ్చిన్నా త్తొనాదరణీయత్వ ప్రతిపాదనరూపవ్యతిరేకముఖేన దశభా వివరణభూతానుదశనుగాధాను శిరోరత్నభూతామ్ (౨) “నదేహంస ప్రాణాన్” ఇత్యాదిదశగాధా వివరణభూతయామునాచార్యాఽను గృహీతైకశ్లోకేన శపథోక్తిముఖేన దృఢీకృతాం ముఖ్యవేదభూతామ్, శ్రీశతకోపమునిసూక్తిం క్రిత ఉపపాదనేన ముఖ్యప్రమాణతయా *శృంగ్రాహికన్యాయేన దర్శయన్ శేషత్వోక్తిమ్, స్వయమవివ్యతిరేక ముఖేన వివృణోతి ద్వితీయసూత్రేణ (అల్లాతవిత్వాదిన్.) (౧౬)

(అల్లాతపోతు) “అత్మా శేషమల్లాతపోతు” ఇతి ధర్మిప్రతియోగ్య భ్యాహారేణయోజనీయమ్. (పోతు) ఇత్యనేన కాలిక్షేవ్యతిరేకవ్యాప్తిస్సూచి తా. (ఉయిరినాల్ కుత్తైవిలమే) “ఉయిర్” ఇతిశబ్దేన “స్వాత్మాస్వస్వాఽనుకూలోహి” ఇత్యాత్మసాక్షికవనన ఇత్యుక్తిమ్, నిరతిశయభోగ్యభూతం నిష్కృష్టాఽఽత్మస్వరూపముచ్యతే. అనేనపూర్వతననవగాధాస్వనాదరణీయత్వేనోక్తాః, భోగ్యభూతాదేహాధర్మాః ఆత్మధర్మాదేహశ్చవ్యావర్త్యంతే. అత్రయత్సమ్బంధా ద్దేహాదేర్భోగ్యత్వమ్; సాప్యనాదరణీయ ఇత్యుచ్యతే.

(ఉయిరినాల్) ఇతిపశ్చిన్యూ “మశకేభ్యోధూమః” ఇతివత్, (౧) [ఉడమ్బుడై యాన్ కవరాత] ఇతిశరీరిభూత భ గ వ దే క ప్రి య త్వరాహిత్యలక్షణవిశేషణవిశిష్టస్యనిషేధ్యత్వేన, “కుత్తైవు” ఇతిపదోపాత్తైష్టహానోహేతుత్వం వివక్షితమ్. (కుత్తైవిలమే) ఇష్టహానిరహితా పవ భవామ ఇత్యర్థః. అవధారణేన ఇష్టహాన్యభావదార్డోవ్యక్త్యా, తాదృశా త్మనోద్వేష్యత్వంసూచ్యతే.

మూ:- (౮౮) అతుతోష్ఠ శేషత్వత్వైచ్చాల్లిపిన్వై అత్థాన్వైచ్చాల్లికిఱతు.

(ఎన్నిటపడియే) ఇత్కుక్తిప్రకారేణేత్యర్థః. (త్యాజ్యన్) తాదృశాత్మనోనోపేక్షణీయత్వమాత్రమ్; కిస్తద్వేష్యత్వ మేవాన్వేష్యత్వార్థః. (త్యాజ్యన్) ఇతిపుల్లగ్నిదేవేన శేషత్వరహితస్య పురుషాధమత్వం ద్వస్యతే. (౧౭)

ఇథం శేషత్వోత్కర్షేప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయాన్సృగి దర్శ్య, అనన్తరంసర్వవాఙ్మూల భూతాఽకార ఏవతత్రప్రమాణ మితి వ్యజ్ఞయన్, “ప్రణవే ఉద్దేశ్యవిధేయ వ్యత్యాసాఽన్వారస్యమర్థవిశేష సూచకతయానదోషః” ఇతిదర్శయన్, ప్రణవాక్షరత్రయ త్ర మోపపత్తి రూప పరమసాధ్యంనిన్దశతి తృతీయసూత్రేణ (అతిత్యాదినా).

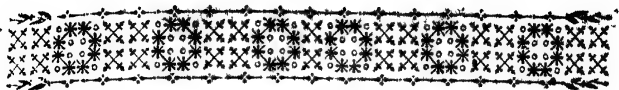
(అతుతోష్ఠ) శేషత్వవిశిష్టాత్మనః విపక్షే ద్వేషపర్యన్తనాదరస్య తృతీయపదప్రతిపాద్యస్య, శేషత్వోత్కర్షసూచనముఖేన ఉపసాదనార్థమిత్యర్థః. (శేషత్వత్వైచ్చాల్లి) భగవచ్ఛేషస్సత్తిఫలోపధానవ్యాప్త్యాఽనన్యార్థాఽశేషశేషవృత్తియోగ్యతాం, ప్రథమద్వితీయాక్షర భ్యాహృతక్రియాపదైరుక్తేవిత్యర్థః. (పిన్వై) అనన్తరమిత్యర్థః. (శొల్లి) ఇత్యనేన ఉక్తిస్యాఽనన్తర్యస్యదార్థాత్కంఠసంఘాతజ్ఞాతవ్యాప్తివిశేష సూచనాయ “మ్-అయైవాఽస్మి” ఇత్యస్వయవక్షీకృత్యాపి, యథాన్యాస ఏవయుక్తఇతిభావః. (అత్థాన్వై) నిరుపాధికాఽసంఘాతజ్ఞాన త్వజ్ఞాతృత్వాఽనన్తత్వాఽనన్దిత్వాఽణత్వవిశిష్టంవత్తివిత్యర్థః. (శొల్లికిఱతు) మకారేణేతిశేషః. (౧౮)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితేరహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే

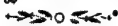
అకారాదిక్రమసమర్థనంనామ ఏకాదశాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
ప్రణవస్యశాబ్దవాక్యార్థసమర్థనం నామ
ద్వాదశాధికరణమ్.

మూ; — (౨౫) అకప్రణవత్వాత్ (౧) “కల్లపుర మొస్తుడై యానుక్క
డియేనోరువర్ కురియేనో” ఎన్నిటపడియే, జీవ
పరసమ్బన్దమ్ కొల్లిల్లు.

ఇత్థం ప్రణవస్థపదార్థావ్యాఖ్యాతాః. అథప్రణవస్యద్వేధావా
క్యార్థోనిరూప్యతే. తత్రసంశయః; ప్రణవస్యద్విధావాక్యార్థస్సమ్భవతి
నవేతి. తదర్థం ద్వివిధవాక్యార్థపరత్వే, వాక్యభేదః ప్రసజ్యతేనవేతి.
తదర్థం వాక్యార్థయోశ్చేషశేషిభావే ప్రమాణమస్తి నవేతి.

తత్రపూర్వోపక్షః; —

ప్రణవస్యద్వేధావాక్యార్థోనసమ్భవత్వేవ; ద్వివిధవాక్యార్థస్యైవ
దుర్నిరూపత్వాత్ తథాహి; — జీవేశ్వరయోశ్చేషశేషి భావస్తావన్న
ప్రణవస్య ప్రధానభూతోవాక్యార్థః. జీవేశ్వరయోరక్ష్యరక్షకభావ
స్యాపి, ప్రణవప్రతిపాద్యత్వాఽభ్యుపగమేన, వినిగమనావిరహాత్. (౨)
“పితాచరత్సకశ్చేషీభర్తాజ్ఞేయోరమాపతిః” ఇతికూటస్థసమ్ప్రదాయ
సూక్త్యనుసారేణ, పశ్చాద్విధసమ్బద్ధానాం ప్రణవప్రతిపాద్యత్వాఽభ్యు
పగమేన వినిగమనా విరహాచ్చ. ఏషుకస్యచిత్ప్రాధాన్యే ప్రమాణాభా
వాచ్చ. వ్యాక్యార్థభేదే, తేషాంసర్వవాఙ్మూలభూతప్రణవైకగమ్యతయా,
ప్రణవస్య విధేయభేదనిబంధన వాక్యభేదప్రసజ్గాచ్చ. (౧)

అతఏవజీవేశ్వరయోః రక్ష్యరక్షకభావోపేనవాక్యార్థః. నవ,
విధేయానాం శేషశేషిభావాద్వాక్యభేదాఽప్రసజ్యః, వికల్పాఽనసా
త్వాత్. (౨)

శింరక్ష్య రక్షకభావశ్చేషశేషిభావార్థః. ఉతశేషశేషిభావో
రక్ష్యరక్షకభావార్థః. నాద్యః-ఇష్టప్రాపణోఽనిష్టనివారణయోరక్ష్య
పదార్థత్వేన, కిञ్చిద్వ్యాపారాధీనేష్టప్రాప్తిమతశ్చేషపదార్థత్వేనచ,
రక్షకత్వశేషిత్వయోర్హేతు హేతుమద్భావాఽసమ్భవాత్. అతవనన్వితీ
యః. అన్యగతేష్టప్రాపణరూషవ్యాపారంప్రతిస్వగతేష్టప్రాప్తికారణత్వా
భావాత్, ఫలత్వాభావాచ్చ. (3)

ఏతేన ఉకారార్థస్య అకారార్థంప్రతి హేతుహేతుమద్భావేనా
ఽన్వయోదూరాచాస్తరి; కస్యచిత్పురుషస్య కిञ్చిత్పురుషగతేష్టప్రాప్తి
హేతుభూతవ్యాపారనివృత్తే రన్యపురుషీయాన్యపురుషేష్టప్రాపణరూష
వ్యాపారంప్రతిహేతుత్వస్య ఫలత్వస్య వాశఙ్కితుమప్యకశ్యత్వాత్.

ఏవం పితాపుత్రభావాది సమ్బన్ధత్రయస్య ఉక్తసమ్బన్ధద్వయ
స్యచ హేతుహేతుమద్భావేనూనాభావాదసమ్భవాచ్చ పరస్పరనిరపేక్ష
విధేయభేదనిబద్ధన వాక్యభేదోదుర్వారః. (4)

తస్మాత్, ప్రణవేప్రధానవాక్యార్థస్య దుర్నిరూపత్వాత్తస్య
ద్వేధావాక్యార్థోనసమ్భవతీతి.

సిద్ధా ననః;—

ప్రణవస్య ద్వేధావాక్యార్థస్సమ్భవత్యేవ. ద్వివిధవాక్యార్థస్యాపి
నునిరూపత్వాత్. తథాహి-జీవేశ్వరయోశ్చేషశేషిభావస్తావత్ప్రణవస్య
ప్రధానభూతోవాక్యార్థపవ. “అహంరక్షకాయోవాఽస్మి” ఇతిక్రియా
న్వితన్యాఽనన్యార్థశేషత్వస్య విధేయత్వేన, రక్షకత్వస్య చేతనైకప్రతి
యోగితయా అర్థస్యభావేనమకారసమభివ్యాహారేణచ జీవేశ్వరయో
రక్ష్యరక్షకభావస్కృతైకతయా, రక్షకత్వస్య పదార్థత్వేనక్రియాన్విత
శేషత్వరూప విధేయోపసర్జనతయాచ, “రాజపురుషః” ఇత్యత్ర -
రాజ్ఞఃస్వామిత్వ లక్షణవాక్యార్థస్య, రాజోత్కర్ష ప్రతిపాదనతాత్పర్య
వశేనఅర్థస్యభావాత్ప్రధాన్యవత్, “జగత్కారణభూతోవిష్ణుస్త్రీవిధాత్మ

ద్వి-పా, ౧-౨] ప్రణవస్యశాబ్దవాక్యార్థ సమర్థనాధికరణమ్. ౨౪౧

వర్గరక్షకం” ఇతివాక్యార్థస్య అర్థప్రధానేపి, “ఆత్మాభగవదనన్యార్థశేషభూతం” ఇతివాక్యార్థస్య శాబ్దప్రధానేబాధకాభావాత్.

ఏతేనరూఢనిమిత్తకారణత్వ లబ్ధిపితాపుత్రభావసమ్బంధస్య, ఉక్తా రోక్తానన్యార్థత్వబలేన సిద్ధస్యభర్తృభార్యా సమ్బంధస్య, అకారమకారసమభివ్యాహారలబ్ధ జ్ఞాతృజ్ఞేయభావసమ్బంధస్యచ, వాక్యార్థస్వేపి తైర్వినిగమనావిరహోద్వారోత్సరితం. రక్షకత్వవత్, పితృత్వభర్తృత్వజ్ఞేయత్వానాం శబ్దబోధ్యత్వస్యైవ భావాత్. ఏతేనైవపశుకస్యచిత్తప్రధానే ప్రమాణాభావ ఇతినిరస్తమ్. ఉత్తిరీత్యా ఉపపత్తేకేవ ప్రమాణత్వాత్; తస్యచప్రణవప్రమాణ్యుపపర్యవసానాత్. (౨)

కిచ్చ - అష్టాక్షరసిద్ధిస్థలభూత శ్రీకృష్ణపురనాథ విషయతయా శ్రీమత్పురకాల దివ్యసూరిభిః, (౧) “మద్ర్మ మోర్ తెయవముళ తెన్దిరుప్పారోదుద్రీలేన్” ఇత్యాదిగాథాయామ్, అష్టాక్షరస్య మహావాక్య తాత్పర్యవిషయార్థ మనుగృహీతవద్భిః, గాథాంతరే (౨) “కణ్ణపుర మొన్టుడై యానుక్కడియేనరువర్క్కురియేనో” ఇతినూక్త్యాప్రణవస్య ఏవకారోపహత విధిశక్తికత్వేన, “ఒత్తిలేన్” ఇతి “ఒరువర్క్కురియేనో” ఇతిచ, ఉక్తార్థనిషేధస్యైవ శాబ్దప్రధానేన మహావాక్యార్థతయా విధేయత్వంనూచితమ్. అతోద్యోత్యతయా విధేయస్యైవబోధ్యతయా, విధేయస్య క్రియాన్వితస్య శేషత్వస్య శాబ్దప్రధానేన విధేయత్వం దురపహ్నవమ్. (౩)

అపిచ-శ్రీమత్సరోయోగి. దివ్యసూక్తా, (౩) [తామరై యోళ శేళ్వనారువనైయే నోక్కముణార్పు] ఇతి జ్ఞానైకనిరూపణీయఆత్మా, శ్రీయఃపతిమేవపశ్యతి” ఇత్యేవంమకారార్థస్య శృంగేర్థస్య శ్రీయఃపతిత్వస్య ఉక్తార్థానవధారణస్య మిధునస్య “సదాపశ్యతి” ఇత్యుక్తిదర్శనకర్మతోక్త్యా, * కర్తుంక్రియయా ఆప్తమిష్టతమత్వరూప శేషత్వా

త్యక్తుం క్షమితం క్రితం భాగ్యవశాత్ ప్రతిపాదనావసరే, “కర్ణాచారముష్ట
దైయానుక్కుడయేన్” ఇత్యత్ర సవకారాధోరక్షకత్వస్య కర్ణతోనిర్వహ
భావేన, కేష కేషి భావస్యైవ శబ్దబోధ్యభూతవిధేయస్య క్రియాన్వితస్య
శాబ్దధాన్యేన వాక్యార్థత్వం సిద్ధమ్. (౯)

ఏతేన విధేయభేదాద్వాక్య భేదప్రసక్త ఇత్యపి దూరోత్సారిత్వమ్.
అప్రవృత్తప్రవర్తనాత్మక విధివాక్యేన విధేయభేదేనతి, క్రియాద్వయ
బోధనాయ, తదనుబద్ధిభిన్నభిన్నకారకాణామేకైక సమభివ్యాహృత
పదైర్బోధనాయచ, వాక్యవృత్తిలక్షణవాక్యభేదప్రసక్తావపి, అజ్ఞాత
జ్ఞాపనరూపవిధౌ అజ్ఞాతనానాపదార్థవిశిష్టైకవిధేయబోధకతయా వాక్య
భేదాఽప్రసక్తౌత్ (౧౦)

యదాహి అజ్ఞాతనానాపదార్థానాం వైశిష్ట్యం సభవేత్; తదా
అప్రవృత్తప్రవర్తనస్థల ఇవభావనాభేదాఽపూర్వభేదకల్పనరూప ప్రమే
యగౌరవస్య, నానాకారకవిశిష్టనానాక్రియాబోధకతయా వాక్యవృత్తి
రూపప్రమాణగౌరవస్యచ భావేపి, “ఘటోద్భజనోభవతి, పటస్తరు
జన్యః” ఇత్యాదావీవ అజ్ఞాతజ్ఞాపనరూప విధిస్థలే, పరస్పరనిరపేక్ష
విధేయభేదనిబద్ధన తిక్తముబస్తచయద్వయరూపవాక్యభేదశ్శబ్దేతాపి.
నచేహవిధేయానాం పరస్పరాఽనపేక్షత్వమస్తే, రక్ష్య రక్షక భా
వస్య, కేష కేషి భావస్య, అన్యకేషత్వనివృత్తేన పరస్పరాఽఽకాక్షా
హేతుభూతపరస్పరైశ్చిష్టస్థజాగరూకత్వాత్; అకారాదివర్ణత్రయస్య
పదైకవాక్యతయాబోధజనకత్వేన అజ్ఞాతభేదమాత్రనిబద్ధన వాక్యభేద
స్యాప్యప్రసక్తాచ్చ. (౧౧)

తథాహి; తత్రతావత్ రక్ష్యరక్షకభావశ్చ కేషి భావార్థక ఇత్య
త్రదూషణమస్తే; కిచ్చిత్పురుషీయేష్వప్రాపణతదనిష్ఠనివారణయో
రన్యపురుషీయయోస్తత్పురుషీయ వ్యాపారాధీనేష్వప్రాప్తిమత్వేహేతు
త్వాఽనన్యువాదితి; తదయుక్తిమ్. పుత్రగతేష్వప్రాపణాఽనిష్ఠనివార

గయోపిత్తుగతయోః **పిత్తుగతపుత్రః శూషాధీనేష్టప్రాప్తాహేతుత్వ**
దర్శనాత్; * “స్వరక్షణేష్యశక్తస్య” ఇతిన్యాయస్య స్వాతంత్ర్యేణ పర
 రక్షణవిషయత్వాత్; అన్యగతకిచ్చిదిష్టప్రాపణస్య; అన్యవ్యాపారాధీనే
 ష్టాప్తప్రాప్తా హేతుత్వసమ్భవాచ్చ. (౧౨)

అతఏవశేషశేషిభావోరక్షరక్షకభావార్థఇతిపక్షే, అన్యగతేష్ట
 ప్రాపణరూపవ్యాపారంప్రతిస్వగతేష్టప్రాప్తేకారణత్వాభావాత్, ఫల
 త్యాభావాచ్చేతి దూషణమప్యయ క్తమ్. పిత్తుగతపుత్రశరీరోత్పాదన
 తత్సోషణాదా పుత్రగతశిశూషాధీనేష్టప్రాప్తేర్దేశ్యతేనహేతుత్వ
 దర్శనాత్, స్వరూపేణహేతుత్వ దర్శనాచ్చ. (౧) “తదైక్షతబహు
 స్యాం ప్రజాయేయేతి” (౨) ‘తదాత్మానంస్వయమకురుత’ ఇత్యాది
 ప్రసిద్ధచేతనవ్యాపారసామాన్యనధీన జ్ఞానచీకర్షాప్రయత్నవత్త్వరూప
 రక్షితత్వసద్భావాత్, అనన్యార్థసర్వచేతనవ్యాపారాధీనేష్ట ప్రాప్తిమ
 త్వరూప శేషిత్వయోగ్యతాపాపస్వామిత్వవాత్; తాదృశస్వామిత్వ
 సద్భావాత్ తాదృశరక్షితత్వవాన్” ఇత్యేవం రక్షితత్వశేషిత్వయోః
 జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావరూప హేతుహేతుమద్భావసమ్భవాచ్చ. స్వామిత్వ
 సమ్భవస్య నిరుక్తరక్షణవ్యాపారం ప్రతిస్వరూపేణకారణత్వసమ్భవాచ్చ.

ఏతేన, అకారోకారార్థయోర్హేతుహేతుమద్భావానసమ్భవో
 కూరాపాస్త్యః. స్వేష్టప్రాప్తిప్రతిబంధకాన్యశేషవృత్త్యన్యత్వస్యస్వవియే
 నిరుపాధికరక్షకత్వేనజ్ఞాప్యత్వసమ్భవాత్; అన్యశేషత్వనిపుత్రేస్వవిషయే
 నిరుపాధిక రక్షణేన జన్యత్వసమ్భవాచ్చ. అన్యశేషత్వనిపుత్రేర్దేశ్యతేన
 తాదృశరక్షణేకారణత్వసమ్భవాచ్చ. నిరుపాధికరక్షితత్వాది, అన్యశేష
 త్వనిపుత్రానన్యశేషత్వాన్యత్వేన జ్ఞానకత్వేన హేతుత్వసమ్భవాచ్చ.
 భృత్యాదిరక్షణే ప్రవృత్త్యేపి, రాజాదేవదేవాదీషప్రాప్తిర్ని భృ
 త్యాదిప్రవృత్తిదర్శనేపి తత్రభార్యాయా అన్యభోగారం ప్రవృత్తావన,

నిషేధాభావేన ప్రకృతే ఉకారనమశ్చబ్దాభ్యామేవ, “యోన్యథా సంతమాత్మానమ్” ఇత్యాద్యుపబంహితాభ్యాం నిషేధేనచ వైషమ్యాత్; రాజాదేర్నిరుపాధికరక్షకత్వాభావేన దేవాద్యపేక్షయా ఉత్పిష్టత్వాభావేన, దేహాదీప్రసాప్త్యర్థం భృత్యాదిప్రవృత్తేరాజాదీ కృతరక్షణఫలప్రతిబంధకత్వాభావేనచ, ప్రకృతేతద్వైపరీత్యేనచ వైషమ్యాచ్చ. (౧౮)

ఇత్థం పితాపుత్రభావసమ్బంధస్య భర్తృభార్యాసమ్బంధస్యచ అత్యంతాధికత్వాత్, రక్ష్యరక్షకభావ జ్ఞాతృజ్ఞేయభావయోస్సమభివ్యాహరగమ్యత్వాచ్చ, “నిరుపాధికపితృత్వాన్నిరుపాధికరక్షకః; నిరుపాధికరక్షకత్వాన్నిరుపాధికశ్శేషీ; నిరుపాధికశేషిత్వాత్, అన్యశేషత్వవిరోధినిరుపాధికభర్తా; ఏవంచతుర్థాసమ్బన్ధాత్ స ఏవజ్ఞేయః” ఇత్యేవమాదిరూపేణ హేతుహేతుమద్భావసమ్భవాత్. (౧) “మాతాపితాభాతా” (౨) “యేనజాతానిజీవంతి” (౩) “పతింవిశ్వస్య” (౪) “సహస్రశీర్షాపురుషః” (౫) “తమేనైకంజానథాఽఽత్మానమ్” ఇత్యాదిప్రమాణశతోపబంహిత మస్త్రశేషనిన్నతప్రణవరూపప్రమాణశిరోమణివైవతస్య సిద్ధత్వాచ్చ. పరస్పరనిరపేక్ష శబ్దబోధ్య విధేయభేద గర్భస్యాప్యభావాన్న వాక్యభేదశజ్ఞాయా అప్యవకాశః.

తస్మాత్, ప్రణవేశాబ్ధిప్రధాన్యేన శేషశేషిభావరూప వాక్యార్థస్య అర్థప్రధాన్యేన రక్ష్యరక్షకభావరూప వాక్యార్థస్యచ సునిరూపత్వాత్తస్య ద్వేభావాక్యార్థ సమ్మనత్యేవేతి. (౧౯)

ఇదఞ్చాధికరణం సూత్ర చతుష్టయాత్మకమ్. తత్ర, పదార్థవాక్యార్థకథనయోర్హేతుహేతుమద్భావసంగతిందర్శయన్ శేషశేషిభావస్య శాబ్ధిప్రధాన్యేప్రమాణమపీదర్శయన్, ప్రణవస్యశేషశేషిభావః

ద్వి-పా, ౧౨] ప్రణవస్యశాబ్దవాక్యార్థ సమర్థనాధికరణమ్. 3౪౫

ప్రధానవాక్యార్థ ఇతిదర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ (ఆకప్రణవత్పాలి త్యాదినా).

(ఆక) తస్మాదిత్యర్థః. తస్యచ-ఇత్థం పదార్థకథనాదిత్యర్థః. అనేన అధికరణాఽష్టకేన ప్రణవస్థ పదత్రయేణ యోగార్థనిరుపాధికాఽపఙ్కు-చితరక్షకత్వస్య, రూఢ్యర్థకారణత్వ విష్ణుత్వయోగి, శ్రియఃపతిత్వరూప వ్యక్త్యాద్యర్థస్య, లుప్తవిభక్త్యర్థ శేషత్వప్రతిసమ్బంధిశేషిత్వరూపలక్ష్యా ర్థస్య, అవధారణరూప ద్యోత్యాద్యర్థస్య, జ్ఞానత్వాది పశ్చాత్కరూపయో గార్థలు ప్తప్రథమైకవచనార్థ సముదాయైకత్వరూపలక్ష్యాద్యర్థస్యచ, జ్ఞానం-వక్ష్యమాణ ద్వివిధవాక్యార్థజ్ఞానేహేతురితిసూచితమ్. (౧౬)

నచాస్య అధికరణస్య వాక్యార్థకథనరూపత్వా దేతత్వాదీయ ప్రథమాఽధికరణానంతర్యాపత్తిః; తస్య, వాక్యార్థతాత్పర్యవిషయసంస్కర రూప మహావాక్యార్థకథనరూపత్వాత్, అస్యవాక్యబోధ్య సంస్కరరూ పాఽవాన్తరవాక్యార్థకథన పరత్వాచ్చ అస్య పదత్రయార్థకథనా ఽనంతర్యమేవయుక్తమితిభావః.

ఏతేన, అక్షరత్రయక్రమసమర్థనరూపై కాదశాధికరణస్యపదత్రయ క్రమకథనరూప తృతీయాధికరణానంతర్యమపి నప్రసజ్యత ఇతిసూచిత మ్. పదార్థోత్కర్షసూచకతయా క్రమసమర్థనస్య పదార్థజ్ఞానాధీన త్వాత్, సకలవేదసారత్వేన క్రమసమర్థనస్య “పరమపురుషార్థ తత్సాధన విస్తారోవేదః, తత్సజ్జిహ్విః ప్రణవః” ఇతి జ్ఞానమాత్ర సమ్యవేనమూల మన్తస్థవాక్యత్రయార్థజ్ఞానాఽనవేక్ష్యత్వాచ్చ. (౧౭)

(ప్రణవత్పాలి) ఇత్యనేన సముదాయార్థోపక్ష్యత ఇతిగమ్యతే. అత్ర(౧) “ప్రణవోధనుశ్చోహ్యత్వా” ఇత్యాదిశ్రుతిరపి శేషశేషిభావ రూప ప్రణవార్థ పరాసూచితా. (కణ్ణపురమొన్లుడై యానుకు-) అష్టా

క్షరసిద్ధిఫలత్వేన సర్వోత్తమస్థాన శాలినశత్యార్థః (ఉద్దైయానుక్కు) ఇత్యనేన-ఆశ్రితలాభ హేతుత్వేన స్థానలాభ హేతుత్వేన ఉభయవిభూతి సమ్మన్నస్య అపూర్వసమ్పదితీనుచ్ఛతే. (ఉద్దైయానుక్కు) నిరూప త్వింద్రవస్థ్యర్థః. (అషియేన్) శేషభూతోఽహమిత్యర్థః. (ఒరువర్ కుక్కు) భగవతోఽన్యస్య పీత్యర్థః. సత్త్వార్థపూర్వవత్. (ఉరియేనో) శేషత్వ యోగ్యః కమ్, సభవామిత్యర్థః. అనేన, “అయ అస్మి” ఇతి విధావపి శేషత్వాన్వత్వంవాక్యార్థః. అన్యథా నిత్యవచ్ఛిన్నబాధప్రసక్తాదితి సూచితమ్. (౧౫)

(కల్లపురమొస్తుద్దైయాన్) ఇత్యర్చావతారోక్త్యా అకారాధ లక్షణచరమానధిస్సూచితః. (అషియేన్) ఇత్యనేన లుప్తవిభక్తిర్థ కథనపూర్వకం శేషత్వైకనిరూపణీయ శ్లేషశ్చా శ్రయోమకారాధ ఉక్తః. (ఒరువర్ కుక్కు-రియేనో) ఇతి - ఉకారద్యోత్పాదఉక్తః.

అత్ర, రక్షకత్వరూపాఽకారాధస్య జ్ఞాతృత్వరూపమకారాధ స్యచక్రతోఽనుక్త్యా, మకారసమధివ్యాహరలభ్యో రక్ష్యరక్షకభావః, అకార సమధివ్యాహరలభ్యో జ్ఞాతృజ్ఞేయభావశ్చ నశాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇతిసూచితమ్. (అషియేన్) ఇతివిశ్వార్థముద్విత్య, (ఒరువర్ కుక్కు-రియేనో) ఇతిసిషేషస్య విధానేన, భగవచ్ఛేషత్వాఽపేక్షయా అన్యశేషత్వనిష్పత్తేః పూర్వోక్తం ప్రాధాన్యంసూచితమ్. తచ్ఛేషకారోపపాతవిధివత్త్వేన, ప్రణవేనైవసిద్ధమ్. (౧౬)

(సిద్ధిపదేనో) ఇత్యన్తప్రకారేణ శాబ్దప్రాధాన్యేన అసన్యా త్తశేషత్వోద్దేశిత్యర్థః. (జేషరసమ్మన్థమ్ శొల్లిల్లు) జ్ఞానత్వాఽఽనన్త వ్యభ్యంతం లిలంభిభూతివ్యాసృత్తేః, జ్ఞానవత్త్వ నన్తనత్త్వాభ్యాం నిత్య ప్త్యర్థః జేషేర్వరసర్వభూతభావయోశ్చ వ్యాసృత్తేః, అణత్వేనైవ ఈర్ష్యవ్యాసృత్తేశ్చజేషమకారాధః; సర్వకారణత్వేన సర్వరక్షకత్వేన

మూ;— (౨౬) ఇత్తాల్ (౧) “తామరై యాల్ కేళ్ళనాడువనై యే నోక్కుముణన్బు” ఎన్బ తాయీబ్దు.

శ్రియఃపత్తిశ్చేవ సర్వస్మాత్పరోవిష్ణుకలకారార్థః; ఏనంజపేష్విరూప శ్రుతియోగిన్వయ విశిష్టః విభక్త్యర్థశేషత్వప్రతిసమ్మన్వితమూ సిద్ధ లక్ష్యార్థభూత శేషిత్వయోగ్యతాయాప స్వమిత్వలక్షణసమ్మన్వితమూ ప్రతియోగిన్వయ విశిష్ట శేషత్వయోగ్యతాయాప స్వత్వలక్షణసమ్మన్వితమూ వాక్యార్థవిభజనాబోధ్యత ఇత్యర్థః.

“ప్రణవత్తాల్ జీవపరసమ్మన్వితమోల్లాబ్దు” ఇత్యన్వయః. అన్య శేషత్వానర్హత్వస్య ఉకారవ్యోత్పార్జితయా, శేష శేషిభావయోగ్యతాయాప స్వస్వామిభావ సమ్మన్వితవ సమాససంవిత్సం వేద్యతయా బోధ్యతాయాబోవాక్యార్థఇతిభావః. (౨౦)

అకశేష శేషిభావశాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇత్యత్ర, శ్రీమత్సరోయోగినూక్తేస్వవాక్యత్వేన నిర్దేశమహిమ్నూ తత్సూక్తిరపి త్రమాణమితి సూచయన్, తత్సూక్తిస్మరణేన శ్రియఃపత్తిత్వరూపవ్యక్త్యాన్తసంవాదమపినూచయన్, ప్రమాణోపపత్తిసమ్ప్రదాదైర్వ్యకోక్త ప్రణవాగ్ధో దృఢ ఇతివక్తుమ్, శేష శేషిభావస్య ప్రణవవాక్యార్థత్వంనిగమయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).

(ఇత్తాల్) అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకారఘటితేన ప్రణవేశత్యర్థః. (తామరై యాల్ కేళ్ళన్) కమలాలయామానాభిఇత్యర్థః. అనేనామల సంశ్లేషాదపి నాయకసంశ్లేషః అత్యంతభోగ్య ఇతివృత్తతే. (ఒరువనై యే నోక్కుమ్) ఏకమేవప్రతీక్షిత ఇత్యర్థః. అత్ర “కలక్షణంబోదు చుంబు” ఇతిపూర్వవాక్యే, (౨) “యథానద్యస్సన్దనూనః” ఇతి శ్రౌతవృత్తీ స్తస్య ఉక్తతయా, పరమప్రాప్యత్వేన ప్రతీక్షణం వృత్తతే. అశేన

మూ;— (౮౭) అకార త్తా లుమ్ మకారత్తాలుమ్ రక్షకి నై యుమ్
రక్ష్యజైయుమ్ శొల్లి ధ్రి యు.

పరమప్రాప్యత్వ రూపశేషిత్వాత్మకాఽకార ల త్తా ల్గర్థ సూచితః.
పూర్వమ్, “ఒరువర్ క్కురియేనో” ఇత్యత్ర అర్థముభేద ఉకారస్య
లక్ష్మీపరత్వం నిరాపిత్తమ్; అత్రతు “ఒరువనై యే” ఇత్యనధారణ
ప్రయోగేణ తన్ని రాకృతమితిభేదః. (ఉణ్ శు) జ్ఞానరూప ఆత్మేత్వర్థః.
అనేన, “ఇత్తాల్” ఇతిపూర్వపదసూచితప్రయోగోపాధిభూత మకార
వక్తృత్వస్య పదజన్య ప్రతీతిప్రకారత్వాభావేన తాదృశాఽసమ్ముచిత.
జ్ఞానత్వావచ్ఛేదేన శేషత్వాన్వయస్వారస్యం సత్యాజ్యమితిసూచితమ్.

అత్ర “శ్రియః పతిమేకమేన ప్రతీక్షితేజ్ఞానరూప ఆత్మా” ఇతిరక్ష
కత్వజ్ఞాతృత్వోక్తిం వినాప్రణవార్థోక్త్యా, “ఒరువనై యేనోక్కుమ్” ఇతి
పరమప్రాప్యత్వేన ప్రతీక్షణస్య విధేయత్వోక్త్యాచ, శేష శేషి భావపవ
శాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇతిగమ్యత ఇతిభావః. (ఎన్డతాయి ధ్రి యు) ఇతి
అర్థసిద్ధ ఇత్యర్థః. నిగమనేననిరుక్తవాక్యార్థదార్థ్యం వివక్షితమ్, శ్చ—

అథ, అర్థప్రాధాన్యేన ప్రణవవాక్యార్థం సూత్రద్వయేన వక్ష్యం,
ప్రథమం ప్రధానార్థందర్శయతి తృతీయసూత్రేణ (అకారత్తాలుమిత్తా
ది నా).

* సమన్వయాధికరణన్యాయేన, పూర్వోత్తరభాగస్థ విధివాక్యా
నాం సిద్ధబ్రహ్మపరవాక్య శేషత్వాత్, తస్య (౧) “వేదైశ్చ సన్దైవైరహ
మేవ వేద్యం” (౨) “విష్ణునామాస వేదేషు” (౩) “యేషా వేదవిదో
విప్రాః” ఇత్యాదివచనసిద్ధత్వాచ్చ, రక్షకత్వవిశిష్టపరమాత్మరూపప్రణవ
ప్రధానార్థపరః—అకారః; రక్షణస్య ఇష్టప్రాపణాఽనిష్టనివారణరూప

ద్వి-పా, ౧-౨] ప్రణవస్యశాబ్దవాక్యార్థ సమర్థనాధికరణమ్. ౩౪

మూ, — (౨౨) చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్తాలుమ్ రక్షణహేతువాస
ప్రాప్తియైయుమ్ ఫలత్వైయుమ్ శొల్లిల్లు.

అయ, యోగ్యతయా రక్షణకర్మత్వేన సిద్ధశ్చేతనపవ మకారేణ నమభి
వ్యాహరణబాదపి కర్మేతిలభ్యత ఇత్యభిప్రాయేణ, (రక్షకనై యుమ్
రక్ష్యతైయుమ్) ఇత్యుక్తిమ్.

యథాశ్రుతే మకారస్య చతుర్థ్యర్థాన్వయప్రతియోగినమర్పక
త్వేన, రక్షకస్య చతుర్థ్యర్థాన్వితత్వేనచ, మకారస్యరక్షణాన్వయ ప్రతి
యోగినమర్పకత్వానుపపత్తేః, త్రివర్గాన్వపవర్గరూపఫలప్రదత్వయాచో
త్కర్షణపవ ప్రధానప్రతిపాద్యం, తద్రక్షకత్వం నిర్దేశకమితివక్తుం కారణ
త్వోక్తిః; తాదృశోత్కర్షణాశ్రయవ్యక్తి విశేషంవక్తుం విష్ణుత్వోక్తి
రిత్యపిభావః. (౨౨)

పవమ్, (౧) “అకారోవైసర్వావాక్” ఇత్యాదివివక్షితోరక్ష
కత్వనూపః ప్రణవస్యాన్వర్థతః ప్రధానభూతోవాక్యార్థాక్షిప్తిః. తస్య
ప్రధానభూతవాక్యార్థత్వం సమభివ్యాహృత పదత్రయాథానాం తచ్ఛేష
త్వంవినా నసమ్భవతీతి, తత్పదత్రయమధ్యే మకారస్యయోగ్యతాన్వ
గృహీతసమభివ్యాహరణలేన, రక్షణప్రతియోగివ్యజ్ఞానతయా అన్తరంగ
త్వాన్మకారస్య శేషత్వమప్యుక్తిమ్. అథ విభక్త్యుకారయోగిరక్షణ
హేతుపరత్వేన బహిరంగత్వాత్పదర్థయో శ్శేషత్వం ప్రదర్శయతిచతుర్థ
సూత్రేణ (చతుర్థియాలుమిత్యాదినా).

“అప్రయుక్తాపి స్మృతావిభక్తిర్బోధికా” ఇతి పక్షమభిప్రేత్య
(చతుర్థియాలుమ్) ఇత్యుక్తిమ్. “విద్యమానశ్చబ్దోలుప్యమానార్థాభి

ధాయా' ఇతిపక్షే 'లు' ఉపవిభక్త్యర్థస్య ప్రాతిపదికేనలక్షణాహీనమాసే" ఇత్యాచార్యసూక్త్యనుసారేణ, ఏతత్వాదీయాంఽష్టమాధికరణవ్యాఖ్యానం, "శేషత్వప్రతిసమ్బంధియాన శేషిత్వమాకిం అకారార్థేన" అయ్యేయతారాయీద్. అకి" ఇతినిగమనసూక్త్యనుసారేణ, "శత్రుయాలుమ్" ఇతిస్థానే, "లాక్షణికాంకారత్రాలుమ్" ఇత్యనుసంక్షేపేన "చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్రాలుమ్" ఇతికిరణద్వయం ప్రత్యేకంవత్సమానప్రాప్తిఫలయోరభయోరప్యన్వేతి. (అ)

(రక్షణహేతువాస) నిరుపాధికాంసమ్యుచితరక్షణకారణమాస (ప్రాప్తియోగ్యమ్) శేషత్వస్వరూపయోగ్యతాలక్షణమ్, ఈశ్వరప్రయోగికం జీవానుయోగికం, స్వతంత్రరూపనిరుపాధిక సమ్బంధమిత్యర్థం లోకేగృహంఽంఽరామక్షేత్రాదిషు స్వత్వకృతాభిమాన విశేషమాత్రేణ తద్వినియోగకృతభోగాంఽప్యేపి యానచ్చక్తిరక్షణ ప్రవృత్తిదర్శనాత్, అన్యదీయగృహదౌతాదృశాభిమానాభావేనభోగాధిక్యేపితాదృశ ప్రవృత్త్యదర్శనాచ్చస్వత్వంరక్షణహేతురితిభావః. యద్యపి, (1) "తదేవప్రీతయేభూత్వా" ఇత్యాదిన్యాయేన స్వత్వాశయే పుష్పపేక్షాదికం దృశ్యతే; తథాపి, సోపాధికరక్షణేనన్యాపేక్షాయామపి నిరుపాధికాంసమ్యుచితరక్షణే స్వత్వమేవ హేతురితిసదోషః. (అ)

"లాక్షణికాంకారత్రాలుమ్" ఇత్యుక్తాను, శేషిత్వస్వరూపయోగ్యతాలక్షణజీవప్రతియోగికేశ్వరాంనుయోగిక స్యామిత్యుచితశక్తివిశేషాత్మకసమ్బంధమిత్యర్థం. యద్వా, స్యామిత్యస్య స్వకార్యతాశనియమాంవినా అనన్యార్థపరగతేష్టాదేశేనాపిప్రవృత్తౌ హేతుత్వాత్, శేషిత్వస్వరూపయోగ్యతాయా స్వగతేష్టాదేశనియమేన పరరక్షణప్రవృత్తౌహేతుత్వాచ్చ. స్వస్యామిభావశక్త్యపేక్షయా శేషశేషభా

ద్వి-పా, ౧-౨] ప్రణవన్యశాబ్దవాక్యార్థ సమగ్రసాధికరణమ్. ౩౧౧

శక్తిర్వివైచిత్ర్యం; నైవ అత్ర ప్రాప్తిశబ్దేన వివక్షితా. అతఏవ సాక
ర్యాపాదక. గుణచతుష్కాంత్యుత్పత్తిర్వాపేక్షయా కార్యాపా
దకగుణచతుష్కాంత్యుత్పత్తి ప్రాప్తికి పునర్వివక్షితా. కిచ్చప్రాప్తి
శబ్దేన అత్ర ప్రాప్తివివక్షప్రాప్తిర్వివక్షితా. శేషత్వస్య అనన్యార్థత్వ
రూపప్రాప్తిరూకారద్యోత్యార్థత్వాత్; భర్తుర్భార్యాయా రక్షణాదా
అనన్యార్థత్వస్య హేతుత్వాచ్చ. (౨౪)

(ఫలత్వైయుమ్) ఉపస్థితత్వాద్రక్షణఫలత్వైయుమిత్యర్థః. ఫలశబ్దేన-
అన్యశేషపుత్తిఫలోపధానాభావః, భగవచ్ఛేషపుత్తి ఫలోపధానశ్చ
వివక్షితమ్. (శొల్లిల్లీయ) చతుర్థ్యాప్రాప్తిర్వాక్యార్థ విషయాబోధ్యతే.
అకారేణలక్షణాపూర్వకంతథా. అప్రాప్తిస్తు ఉకారేణద్యోత్యతే. శేష
పుత్తిఫలోపధానస్తు-చతుర్థ్యా, లాక్షణికాకారేణవా, వాక్యార్థవిషయా
బోధ్యమాన శేషశేషిభావస్వరూప యోగ్యతాపేక్షయా వ్యాపకత్వా
దగ్ధాద్యోధ్యతే. అన్యశేషత్వఫలోపధానాభావే పునరకారద్యోత్యుత్పత్తి
శేషత్వానర్హత్వరూపశక్తివిశేషలక్షణ స్వరూపయోగ్యతాపేక్షయా
వ్యాపకత్వాత్తథేత్యనుసంధేయమ్. (౨౫)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే,

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే,

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

ప్రణవన్యశాబ్దవాక్యార్థ సమగ్రసంసారము

ద్వాదశాధికరణమ్.

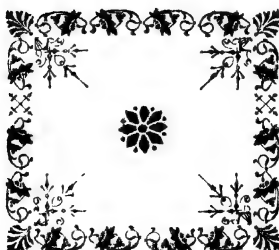
సమూహార్థమ్.

మస్త్రతాత్పర్యవిషయపాక్ష్యాన్తోఽత్రాదితోమతః
 తస్యసప్రణవస్యైవాఽష్టాక్షరత్వమథేరితమ్ ॥
 పదత్రయక్రమంపశ్యా దకారార్థోఽథవర్ణితః ।
 రక్షకత్వమసంజ్ఞా తత్తత్త్రీమత్త్వమప్యథ ॥
 లఙ్గోలుప్తచతుస్థ్యక్తా తదర్థోభాఽష్టమోదితః ।
 ఉకారార్థస్తునవమే మకారార్థోఽథవర్ణితః ॥
 వర్ణత్రయక్రమంపశ్యాత్తద్వాక్యాన్తోఽథవర్ణితః ।
 నవాఽధికరణీచాత్ర ప్రణవార్థప్రకాశికా ॥

శ్రీమత్కుశికకులతలకశ్రీశుద్ధసత్త్వగురుచరణతనూజరత్నస్య
 తత్ప్రసాదలబ్ధ సకలవిద్యావైశేషద్యస్య
 రామానుజదాసస్యకృతౌ
 రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే
 ప్రణవార్థవర్ణనంనామ
 ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయఃపాదః,
 సమాపః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే,
 ప్రథమాభ్యాయేత్ప్రతీయచాదే,
 మస్తశేషవివరణత్వ సమర్థనంనామ
 ప్రథమాధికరణమ్.

మూ. — (౧౯) ఇనిమేల్ ప్రణవతైవివరిక్కిఱతు.

అథమస్త్రే సమశ్శబ్దంవాఖ్యాతుం క్రమ ఆదితకి ।
 మస్త్రశేషప్రణవయో రుహ్యతేనవర్ణ్యతే ॥
 వ్యాఖ్యానస్యాఽర్థజ్ఞానా మూలార్థజ్ఞాతవసహి ।
 మూలవ్యాఖ్యానభావోతస్తయోరాదా సమర్థతే ॥

అత్రైవంసంశయక్రమః. ప్రణవమస్త్రశేషయోర్వివరణవివరణి
 భావోన సమ్భవతి, ఉతసమ్భవతీతి. తదర్థమిదంవిచార్యతే. సమశ్శబ్ద
 నారాయణశబ్దయో రుకారాఽకారవివరణత్వం, చతుస్థీనారపదయోః
 మకారవివరణత్వంస సమ్భవతి, ఉతసమ్భవతీతి. తదర్థం మస్త్రశేషస్య
 వివరణశ్చే ద్విత్వీయత్ప్రతీయపదయోఃక్రమో విరుద్ధతే నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వోపక్షః -

ప్రణవ మస్త్రశేషయోః మూలమూలిభావో నసమ్భవశ్చేవ.
 మూలమూలిలక్షణాభావాత్. మూలంహినామ - పదార్థజ్ఞానాఽజనకం
 సంశయవివరణయాఽవిరోధిజ్ఞానజనకశ్చవాశ్యమ్. వ్యాఖ్యానశ్చ - మూలా
 ర్థజ్ఞాన సంశయవివరణయనిఽర్థజ్ఞానజనకంవాక్యమ్. ఇథశ్చ, ఉకారస్య
 పూర్వపాదీయనవమాఽధికరణన్యాయేన అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదరూపా
 ఽవధారణార్థకత్వస్య నిర్ణీతత్వాత్, నతత్ర లజ్ఞానాదిసమ్భవః. (౨)

నచ, ఉకారేణాఽన్యత్స్వరూపేణ సామాన్యతోఽన్యశేషత్వనిష్పత్తిన్యోతనాత్, సమశ్చ జ్ఞేన ఆత్మత్వేన విశేషరూపేణోపస్థితాఽన్యశేషత్వనిష్పత్తేశ్చ జ్ఞేనబోధనాచ్చ * ఉక్తార్థవిశదీకారరూప వివరణత్వం సమ్యసతీతివాచ్యమ్. ఉకారద్యోత్యన్య అన్యసామాన్యస్య మకారేణ విశేషాకారలాభేపి, సమశ్చ జ్ఞేన స్వశేషత్వనిషేధే ద్యోత్యార్థసజ్జోచావత్త్వా వివరణత్వస్యైవభజ్జప్రసజ్గాత్. విశేషనిషేధస్యప్రదర్శనార్థత్వా శ్రయణేన, ఉకారస్యసామాన్యలమ్భితయా వై పరీత్యప్రసజ్గాచ్చ. “భగవతపివాఽహమస్మి” ఇత్యాదిప్రసిద్ధసామాన్యనిషేధస్య, ఉకారేణాపిద్యోతనసమ్యవే, విశేషనిషేధస్య శాబ్దబోధాశ్రయణే ప్రయోజన విశేషాలాభాచ్చ. నఞ్ఞోనిసాతత్వేన ఆత్రాపి నిషేధస్య ద్యోతనాఽవశ్యమ్భావాచ్చ. (3)

తస్మాన్న సమశ్చబ్రహ్మ ఉకారవివరణత్వ సమ్యవః.

నాపి, నారాయణశబ్దస్య అకారవివరణత్వసమ్యవః. “సామర్థ్యమ్-కారణత్వమితియావత్, ప్రమాకరణమ్-ప్రమాణపదవాచ్యమ్, పచతి-చాకంకరోతి, గౌ-సాన్నాదిమతీ” ఇత్యాదావివ, వాచ్యవాచకభావ బోధకారణత్వస్యవా ఉక్తార్థస్య విశేషాకారేణ బోధకత్వస్యవా వ్యజ్ఞకముఖేన వాచ్యవాచకభావ తాత్పర్యకత్వస్యవా, నారాయణశబ్దే “అహంనారాయణాయనమ్యమ్” ఇత్యేవప్రార్థనీయత్వేన వ్యజ్ఞనయా బోధ్యకై జ్ఞరూప విధేయార్థస్య ప్రతిసమ్బంధి నిర్దేశకతయా వాక్యాంతరేణోపాత్తే వక్తుమశక్యత్వాత్. (౪)

ఏతేన, రక్షకస్వరూపస్య రక్ష్యభూతచేతనాఽచేతనవర్గస్యరక్షకగుణ సమూహస్య రక్షణప్రకారస్యచకథనాత్, నారాయణశబ్దః-అకారవివరణమితివాస్తవ్యమి; విధేయాంతరపరస్యవివరణతాత్పర్యేమానాభావాత్. కిచ్చ, అకారస్యాపి రక్షకస్వరూపపరతయా వై పరీత్యాపత్తిః. రక్షకవ్యక్తివిశేష వివక్షాయామ్, “అకారోవిష్ణువాచకః” ఇత్యాద్యనుసారేణ

అకారస్యాపి తత్సమ్మవాత్. రక్ష్యవర్గస్య మకారేణాపినిర్దేశేన తస్యై
 వవివరణత్వాపత్తిః; రక్ష్యత్వేనరక్ష్యవర్గబోధకత్వాభావాత్, శేషత్వా
 ఽన్వయ ప్రతియోగినమర్షకత్వాచ్చ. “మకారోనాఽకారవివరణమ్”
 ఇత్యుక్తా నారశబ్దోపి తథాన్యాత్. సకలగుణసమష్టిరూపకారణత్వచరా
 ఽకారేణ రక్షకగుణజాతసిద్ధ్యా, నారశబ్దస్య రక్షకగుణపరత్వేన వివరణ
 త్వమయుక్తమ్. విశిష్టగుణజాతస్యాఽనిర్దేశః నిత్యసమూహవాచినార
 శబ్దోపితుల్యః. (౧)

నారాయణశబ్దోరక్షణ ప్రకారపరతయా అకారవివరణమిత్యప్య
 యుక్తమ్. రక్షణహేతుభూత వ్యాపారస్య బహువ్రీహిస్థివాప్తిరూప
 ధర్మస్య రక్షణప్రకారపదేన వివక్షాయామ్, వ్యాప్తిఫలీభూతరక్షణపర
 తయా అకారవివరణత్వం కింనన్యదితినైపరీత్యాపత్తేః. అతఏవతత్పు
 రుషసిద్ధధారకత్వరూపరక్షణప్రకారపరతయా వివరణత్వానుపపత్తేః.
 రక్షకశబ్దస్య ఇష్టప్రాప్త్య నిష్పనిపుత్తిహేతురిత్యనేన ఉక్తార్థవిశేషికార
 రూపేణ వివరణసమ్మవేపి రక్షకగుణజాతాదిపరస్య వివరణత్వాఽసమ్మ
 వాచ్చ. నచ, అర్థాంతరబోధనమపి వివరణమితివాచ్యమ్. వివరణశబ్దా
 ర్థాఽననుగమాపత్తేః; ఉక్తార్థవిశేషికారస్థలే, ఉక్తార్థస్యతిర్క్తార్థబోధనా
 భావాత్. అర్థాంతరబోధనస్యాపి వివరణరూపశ్చ, “పటోఽస్తి” ఇతి
 వాక్యస్య ఘటోఽస్తితివాక్యవివరణత్వాపత్తేః. విశిష్టస్యవివరణశబ్దార్థ
 త్వేపైకకస్థలేలవాప్తిప్తేః. (౨)

ఏతేనన్యక్తచతుర్థాః మకారవివరణత్వమపి దూరోత్సారితమ్.
 ఆత్మవాచినోమకారస్య పరాతిశయేచ్ఛా వాచిన్యాశ్చతుర్థాశ్చ అన్యో
 న్యవార్తాఽనభిజ్ఞత్వాత్. (౩)

నారపదం మకారవివరణ మిత్యప్యయుక్తమ్. ఉక్తార్థవిశేషికా
 రాభావాత్. అన్యవిశేషణస్య వివరణతాత్పర్యేమాగాభావాచ్చ. (౪)

అపిచ, మస్త్రే శేషస్య ప్రణవవివరణరూపత్వే, “అహంనారాయణాయ అస్మి, మోనాస్మి, నారాయణాయస్మామ్” ఇతివాక్యత్రయరూపేణ మస్త్రవిన్యాసాపత్తిః. “అయాఽస్మి” ఇతిప్రృత్యర్థవిశేషిత విభక్త్యర్థ వివరణస్య త్యాగాఽయోగాత్, ఉకారవివరణానంతరమ్ అకారవివరణాయోగాచ్చ. అకారవివరణానంతరం మకారవివరణాయోగాచ్చ. అకారవివరణాత్పూర్వం నారపదేన మకారవివరణాయోగాచ్చ. (౯)

ఏతేన అనుభవస్యవిరోధి నిపుత్తిపూర్వకతయా నమశ్శబ్దినారాయణశబ్దయోగి క్రమఇత్యుచ్యతే. “అహంనారాయణాయాఽస్మి” ఇతి అకారంవివృత్య, “మోనాస్మి” ఇతి-ఉకారంవివృత్య, “అస్మైస్మామ్”. ఇతి - ఉక్తావపి అనుభవజనిత ప్రీతికారితకై జ్ఞర్యఫలోపధానప్రార్థనా వ్యజ్ఞిస్త్యాఽనుభవస్య విరోధినిపుత్తి పూర్వకత్వయాపాఽర్థక్రిమోపపత్తిః. (౧౦)

తస్మాత్ప్రణవ మస్త్రశేషయోగ్యవరణ వివరణిభావో నోపపద్యత ఇతి.

సిద్ధాంతస్య.

ప్రణవమస్త్ర శేషయోగ్యవరణవివరణిభావ స్సమ్భవత్వేన. పూర్వోక్తిరీత్యా మూలవ్యాఖ్యానయోగ్యతాఽభ్యుపగమే ప్రస్తుతే మూలత్వేనాభిమతే అజ్ఞానసంశయ విషయసమ్భవేన, వ్యాఖ్యానత్వేనాఽభిమతే తన్నిపుత్తిసమ్భవేనచ, మూలమూలిభావే బాధకాభావాత్. (౧౧)

తథాహి; నమశ్శబ్దస్తాత్ ఉకారవివరణమ్. సామాన్యతోభగవదన్యస్మిన్ శేషత్వస్య నిరూపకతాసమ్బంధే యథాయోగ్యవచ్చేదపరే ఉకారే, అచేతసేషి శేషత్వయోగ్యవచ్చేద ప్రతీత్యాపత్తౌ, అచేతనే చేతన ప్రపుత్తిజన్య ప్రీతిమత్త్వేనాశ్చ శేషత్వాఽసిద్ధావచ, అప్రసక్తిస్య శేషిత్వస్య నిషేధా ప్రతిపత్తిసమ్భవాత్. ఉకారబలాదేవ చేతనప్రపు

త్రిజన్యేచ్ఛావిషయ యత్కించేదతిశయవ త్వరూప కేషిత్వస్య ప్రసక్తా, తన్నిషేధ సంశయస్య తద్విపర్యయస్య చసమ్భవాచ్చ. తథాపి అచి తస్సర్వలోకప్రతిత్యా, చేతనస్యేన స్వాతంత్ర్యం కేషిత్వస్య అప్రసక్త్యా, నన్వేషయంతి న్యాయేన, కేషిత్వనిషేధాధికరణస్య భగవదన్యస్య చేతన రూపత్వ సిద్ధ్యాచ, సమశ్చ జ్ఞేన చేతన కేషిత్వనిషేధపరితయా, ఉకార వివరణసమ్భవాచ్చ. (౧౨)

నచ, సమశ్చ జ్ఞేనస్వ కేషిత్వనిషేధేనతి ఉకారద్యోత్యనిషేధస జ్ఞోచప్రసక్తిః. ఆస్మచ్ఛ్చంద్రియ మకారప్రయోగోపాధిభూతవక్తి త్వస్యోపలక్షణతయా, నిష్పన్నచేతనస్వరూపస మాన్యే స్వతశ్కేషిత్వ నిషేధవైతన సమశ్చ జ్ఞాథత్వాత్, ఏవంసమశ్చ జ్ఞేన వికేషనిషేధా భావాత్, ఉకారస్య సామాన్యనిషేధపరిత్యేనవైచిత్ర్యాప్రసక్త్యాచ్చ.

నచైవం పూర్వపాదీయసవమాధికరణాన్నివసూత్రవిరోధిః. తత్రసామాన్యపరితయా ఉకారప్రయోజనస్యాక్తిత్వా దితివాచ్యమ్. మకారప్రయోగోపాధేరపలక్షణత్వ తాత్పర్యగ్రహణతయా తిత్వా ఫల్యస్య తత్రవివక్షితత్వోపపత్తేః. ఏతేనవికేషనిషేధస్య శాబ్దబోధా శ్రయణం విఫలమ్. సమశ్చ జ్ఞేన సఖోద్యోతకత్వచ్చ ఆవశ్యకమిత్యపి నిరస్తమ్. (౧౩)

తస్మాన్మమశ్చబ్దస్యతావత్ ఉకారవివరణత్వం యుక్తిమ్.

ఏవంనారాయణపదస్య అకారవివరణత్వమపియుక్తమేవ. “య ద్విషయేకేషవృత్తియోగ్యోహం తద్విషయేకేషవృత్తిర్యుక్తయాత్ ” ఇత్యేవంఫలొపధాన ప్రాధిన్యాన్తం పూర్వోపాత్తకేషవృత్తి ప్రతిసమ్మన్ది నిర్దేశవరేనారాయణపదేసి, కేషవృత్తౌగుణిక్తత్వసూచకే కిల్యాణగుణ గణస్యాకారే రక్షితోన్విత్యాక్షిప్తస్య కిణ్తోక్తిముఖేన తద్వివరణత్వస్యే అవశ్యాభ్యుపగస్తన్యతయా, కిన్నవాకోపాత్తేపి నారాయణపదే అకారేణైక విషయకత్వమాత్రేణ వివరణవివరిణిభావతాత్పర్యస్యదురపమా

వత్వాత్. “నారాయణాయస్యామ్” ఇతివాక్యస్య అథా నరవిధానపర
త్వేపి, “గౌస్సాస్నాదిమతీ” ఇత్యాదావివప్రకృత్యంశే న్యజ్ఞకముఖేన
ఉక్తార్థవిశదీకారసమ్యువాత్. (౧౧)

ఇథంనారాయణపదస్య స్వరూపాదిపరత్వేన వివరణత్వమపియే
క్తమ్. “అకారోబ్రహ్మవిష్ణ్వీశకమతేష్వజ్జగజేరణే” ఇత్యాదినిఖణ్ణ
బలేన అకారస్య అన్యత్రాపిప్రయోగాఽర్హతయా, నారాయణశబ్దస్య
“సతునారాయణాదీనామ్” ఇత్యాదివచనాఽనుసారేణ, స్వాతంత్ర్యేణ
నారాయణశబ్దస్య అన్యత్రప్రయోగాఽదర్శనేనచ, అకారే దేవతావిశేష
రూపరక్షకస్వరూప పరత్వస్య మహావాక్యవిధయా, తదేకవాక్యతా
పన్నేన కై జ్జగర్వప్రతిసమ్బంధినిర్దేశకతయా సమానవిషయేణచనారాయ
ణశబ్దేన, ఇత్యానుపపత్త్యాదినుప్రసిద్ధన్యాయాఽనుగృహీతేన నిశ్శబ్ద
మేవ దేవతావిశేషసమర్పణముఖేనైవ వక్తవ్యత్వాత్. (౧౨)

మకారస్య, సమభివ్యాహరబలాఽద్యోత్యతయా రక్ష్యపరత్వేపి,
రక్షణప్రకారభూత వ్యాపకత్వధారకత్వ ప్రాప్యత్వ ప్రాపకత్వ ప్రతి
యోగితయా, జీవసమష్టినిర్దేశముఖేన, అకారవివరణత్వస్య వక్తవ్య
త్వాభావేన, కై జ్జగర్వప్రవర్తకగుణానాం కల్పితత్వశక్త్యాపరిహారా
ఽలాభేనచ నారపదేనైవరక్షణోపయోగి గుణజాతప్రతిపాదనముఖేన
నారాయణపదే అకారవివరణత్వస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౩)

నారాయణపదస్య అనంతరోపాత్తత్వేన అకారార్థోపస్థితిమూల
కాకాక్షానివర్తకజ్ఞానజనకత్వేన కల్యాణగుణాంతర్వ్యాపకత్వధార
కత్వప్రాపకత్వప్రాప్యత్వానాం రక్షణప్రకారాణాం ప్రతిపాదనేనచ
నారాయణశబ్దస్యైవ వివరణత్వాచ్చ. హేతువాక్యస్యప్రతిజ్ఞావాకోప
పాదకత్వస్యనుప్రసిద్ధతయా, రక్షకగుణజాతాది ప్రతిపాదకస్య వివర
ణత్వసమ్యువాచ్చ. వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాప్రతిపాదకయోరుదాహర

సోపనయయోర్హేత్వవయవో క్షజ్ఞాపకత్వప్రకారపరతయా, వివరణ త్వస్యతాన్త్రికైరభ్యుపగతత్వేన, అర్థాన్తరబోధనన్యాపి వివరణపదార్థ త్వాచ్చ. ఆకాక్షి తార్థప్రతిపాదనస్యైవ అనుగతవివరణపదార్థత్వాచ్చ. “ఘటో స్తి, పటో స్తి” ఇత్యాదేః పరస్పరవార్తానభిజ్ఞతయా తదీప్రస జ్ఞాచ్చ. ఉక్తార్థేనియతానియతాకారబోధనభేదేన ఉక్తార్థవిశదీకారా ల్లార్థాన్తరబోధనయోర్భేదసమ్భవాచ్చ. “మతంవివరణంతత్ర” ఇత్యుక్త తయా ప్రకృతాభిప్రాయేనైవ విశిష్టస్య వివరణపదార్థత్వేన అవ్యాప్త్య నవకాశాచ్చ. (౧౫)

వ్యక్తిచతుర్థ్యాం మకారవివరణత్వమపియ్యుక్తమ్; జ్ఞాతృత్వాదేః పరాతిశయేచ్ఛాయాశ్చ మకారచతుర్థీ వాచ్యత్వేపి, మకారస్య శేష త్వాశ్రయబోధకతయా, చతుర్థ్యా శ్శేషత్వోపపాదకీశ్చిత్కార సూచకతయాచ తయోరన్యోన్యవార్తానభిజ్ఞత్వేన మూలమూలిభావ సమ్భవాత్. కిశ్చిత్కారస్య శేషత్వోపపాదకత్వశ్చ “నాకిశ్చిత్కు ర్వతశేషత్వమ్” ఇత్యాద్యభియ్యుక్త వ్యవహరసిద్ధమ్. (౧౬)

నచ, తథాపి లుప్తచతుర్థీవివరణత్వమేవ వ్యక్తిచతుర్థ్యాస్సిద్ధ్యతి. నతుమకారవివరణత్వమ్. వ్యక్తిచతుర్థ్యాం జ్ఞాతృత్వాది విశేషసమర్పణస్య తదుపయుక్తార్థాన్తరసమర్పణస్యచాభావాత్, వ్యక్తిచతుర్థ్యాం లుప్తచతుర్థీవివరణత్వమప్యయ్యుక్తమ్; ఏకప్రకారకైకవిశేష్యకబోధజనకయోశ్చతుర్థోన్యప్రత్యవ్యక్తిత్వవైషమ్యమాత్రేణ మూలమూలిభావా సమ్భవాత్; కిశ్చిత్కారస్యైవ శేషత్వ శబ్దార్థతయా “నాకిశ్చిత్కు ర్వతశేషత్వమ్” ఇత్యాదివ్యతిరేకవ్యాప్తి ప్రదర్శకానభియ్యుక్తవ్యవహారానుపపత్తిశ్చ. ఇత్థశ్చమకారచతుర్థోన్యవార్తానభిజ్ఞత్వంమూల మూలిభావాంశే దృఢమేవేతివాచ్యమ్. (౧౭)

భావానవబోధాత్, శేషవృత్తిహేతుతయా మకారేణజ్ఞాతృత్వోక్తై జ్ఞానేప్రవృత్తిహేతుత్వస్య ఫలేచ్ఛాచిహ్నాద్వారకతయా పరాతిశ

యేచ్ఛావాచిన్యాః స్వక్తచతుర్థాః “స్యామ్” ఇత్యధ్యాహృతచిక్ష్ణా
బోధక క్రియాపదసమభివ్యాహృతాయా ఉపయుక్తాఽర్థా నైరబోధకేన
మకారవివరణత్వోపపత్తేః. “అయాఽస్మి” ఇతి నిత్యవచ్చిషణ్యూప
ప్రణవే కేషవుత్త్యర్థత్వశ్చాత్మతయా, “నారాయణాయాఽస్మి” ఇత్య
త్రప్రాధానియత్వేన కేషవుత్తిఫలోపధానస్త్రివ వ్యజ్ఞితయోచ ప్రణవ
నారాయణపదయోస్సమానార్థకత్వాభావాచ్చ. ఫలోపధానస్య స్వరూ
పయోగ్యతా వ్యాపకతయా కేషవుత్త్యభావే కేషవుత్త్యర్థత్వం
ససమ్భవతీత్యభియుక్తివ్యవహరోపపత్తేః. (20)

నారపదం మకారవివరణమిత్యపియుక్తిమ్. మకారార్థే జ్ఞాతృ
త్వాది పశ్యకవిశిష్టే, నిత్యజ్ఞైకరూపత్వ బహుత్వరూపమతాంతర
వ్యావుత్తజ్ఞాతవ్యాధౌ నైరబోధకత్వాత్. (1) “నారస్త్రితినర్వచం
సామ్” ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా నారాయణపదేన సర్వచేతనప్రాప్యత్వ
లాభేన, ప్రాప్యత్వస్య కేషిత్వోపసాదకత్వేనచ కేషత్వాఽనుయోగి
సమర్పకస్య మకారస్య ప్రాప్యత్వ ప్రతియోగి సమర్పకనారపదస్యచ,
ఏకవిషయతయా వివరణ వివరణీభావ తాత్పర్యోపపత్తేశ్చ. (2-2)

అపిచేత్యావృప్త్యయుక్తిమ్. “అహంనారాయణాయాఽస్మి”
ఇత్యత్రనారాయణపదమాత్రిస్య అకారవివరణశ్చేన పదత్రయవైఫల్య
పత్త్యా, కైజ్జగర్వప్రతిసమ్బద్ధి నిర్దేశకవాక్యవచ ప్రకృత్యంతేన ‘అకార
వివరణస్య యుక్తిత్వాత్, అతఏవ ఉకారవివరణానన్తర్యస్య యుక్త
త్వాచ్చ. (2-3)

ఏతేన ప్రాధానియత్వేన తృతీయ పదవ్యజ్ఞికైజ్జగర్వ ప్రవర్త
కానుభవస్య “అహమపిమమన, ఇదమపిమమన” “భోక్తాఽహమ్,
మమభోగోయమ్” ఇత్యేనంరూపాఽహజ్జగరమమకారనివృత్తిసాధ్య
తయా అర్థక్రమాదపి ద్వితీయతృతీయపదయోః క్రమ ఉపపద్యత ఇతి
సిద్ధమ్. పూర్వోక్తిరీత్యాప్రాధానియత్వేన తృతీయపదవ్యజ్ఞికైజ్జగర్వ

మూ;—(౯౦) ఉకారత్వై వివరిక్కి-అతు నమస్సు.

ప్రీతిసమృద్ధినిర్దేశకపదావశ్యమృచేన, “అహంనారాయణాయాఽస్మి” ఇతి వ్యర్థపక్షత్రయఘటితవాక్యస్య “తస్మాస్మామ్” ఇతిపదాంతరప్రక్షేపేణ పాఠ్యాంతరస్యచ వైఫల్యేన క్రమేణ వివరణార్థం వాక్యత్రయాశ్రయణేపి అర్థక్రమ సిద్ధితితి వత్తుమశక్యత్వాత్. (౯౧)

తస్మాత్ప్రణామమన్తశేషయోర్వివరణవివరణిభావ ఉపపద్యత ఇతి సిద్ధమ్.

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్-షట్సూత్రాత్మకమ్. తత్రవ్యాఖ్యానక్రమ హేతుభూతం మన్తశేషస్య ప్రణవానంతర్యే నియామకమాహ ప్రథమసూత్రేణ (ఇనిమేలిత్యాదినా).

(ఇనిమేల్) - ఇతః పరమిత్యర్థః, ప్రణవార్థజ్ఞానమూలకా కాజ్ఞానినైర్లక్షజ్ఞానజనకతయా మన్తశేషస్య ప్రణవానంతర్యం యుక్తమితిభావః. (ప్రణవత్వై) ఇత్యనేన, (౧) “ప్రణవాద్యాస్తథావేదాః” (౨) “ఓజ్జ్వరప్రభవావేదాః” (౩) “ఆద్యన్తుత్యక్షరంబ్రహ్మ” ఇత్యాద్యుక్త సర్వవేదసర్వహితయా ప్రణవప్రాధమ్యం యుక్తమితి సూచ్యతే. (వివరిక్కి-అతు) ఉక్తార్థవిశదీకారయుక్త తదుపయుక్తార్థాంతరబోధనమ్, అత్రవివక్షితమ్. తత్రసమశ్యజ్జేన ఉక్తార్థవిశదీకారి; నారాయణపదచతుర్థీ నారపదైః-యుక్తాఽర్థాంతరబోధనమితివివేకః.

అథ ప్రతిష్ఠాతం వివరణత్వముపపాదయితుం, మూలక్రిమేణ ప్రథమంసమశ్యబ్రహ్మ వివరణత్వందర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఉకారత్వై యిత్యాదినా).

పూర్వోక్తరీత్యాఉకారార్థాఽజ్ఞానాదనిష్ఠత్వర్థంనిష్క్రష్టత్వ సామాన్యస్య, నిష్క్రష్టత్వసామాన్యంప్రతి నిరుపాధికశేషత్వానంతరత్వ

మూ; — (౯౧) అకారశ్చైవినరిక్కిఱతు నారాయణపదమ్.

ప్రతిపాదనముభేన నమశ్చభేన ఉక్తార్థవిశేషాకారకధనరూప వివరణి
క్రియతఇత్యర్థః. (నమస్సు) “న” ఇతి, “మః” ఇతిచ పదద్వయమిత్యర్థః.

ఏవంమనశేషప్రథమద్వితీయపదియోర్వివరణత్వముక్త్యాక్రమ
ప్రాప్తి తృతీయపదేప్రసిద్ధిత్వంశస్య వివరణత్వమాహ తృతీయసూత్రేణ
(అకారశ్చైవిత్యాదినా).

అకారేణ రక్షకశక్తిశ్చ, తస్య నానాగతయా రక్షకవ్యక్తి విశేషా
కాశ్చాయామ్, శేషవృత్తియోగ్యతాప్రతిసమ్బంధినిశ్చేషవృత్తి ఫలోప
ధానప్రతిసమ్బంధినిశ్చ ఏకవృత్త్యావశ్యమ్భావేన, ఫలోపధానప్రతి
సమ్బంధినిదేశేన నారాయణపదేన, రూఢవృత్త్యా లక్ష్యపక్షస్య శబ్దచ
క్రాదిచిహ్నితవిగ్రహవిశేషావచ్చిన్న దేవతావిశేషసమర్పణాత్. “ఓ
హోరక్షకః” ఇత్యాకాశ్చాయాం స్వభావికల్యాణగుణగణాదేవేతిసూచ
యితుమ్, నిత్యవస్తవసమూహశ్రయత్వస్య కథంరక్షక ఇత్యపేక్షాయామ్,
“నియమనార్థాన్తర్వాప్తిపూర్వకధారణేన నిరుపాధికేన, ప్రాప్యత్వ
ప్రాపకత్వాభ్యామ్” ఇత్యేవంతత్పరుష బహువ్రీహివృత్తిభ్యాం బోధ
నాత్. “శేషాంరక్షకః” ఇత్యాకాశ్చాయామ్, “త్రివిధచేతనాన్చేతన
గత స్వేషానిష్ఠప్రాప్తిపరిహారముభేన చేతనాచేతనవర్గాణామ్” ఇత్యే
వం వ్యాప్త్యాదిప్రకారచతుష్టయ ప్రతియోగిసమర్పకనారపదేన బోధ
నాచ్చ. శేషవృత్తి స్వరూపయోగ్యతాప్రతిసమ్బంధినిదేశకాన్తర్వా
శేషవృత్తిఫలోపధానప్రతిసమ్బంధినిదేశకం నారాయణపదంవివరణ
మితిభావః.

(నారాయణపదమ్) ఇత్యుల్లపదశబ్దః-శక్తపరః. శక్తిశ్చ-యో
గరూఢిరూపా వివక్షితా. అతఏవపూర్వసూత్రే “నమస్సు” ఇత్యేవ

మూ;—(౯౨)మకారజై వివరిక్కి-అతు చతుర్థి.

సేకారాస్తేన పదద్వయానుకరణంకృతమ్. నతు“సమశ్పదమ్”ఇతి; తస్య పదద్వయత్వాదిత్యనుసంధేయమ్. (౨౭)

—o—o—o—

అథక్రమప్రాప్తాయాస్తప్రతీయపదస్థాయావిభక్తే ద్వివరణత్వం ప్రదర్శయతి చతుర్థసూత్రేణ. (మకారజైయిత్యాదిना).

అత్ర అకారోక్తికల్యాణగుణగణానుభవస్య, నిరుపాధికరణ్య రక్షకభావానన్యార్థ శేషశేషభావసమ్బద్ధానుసంధానస్య, వ్యక్తార్థభూత దివ్యదమ్బతిరూపకై జ్ఞార్థ ప్రతిసమ్బద్ధిప్రతిసంధానస్య, సేవితీయభోగ్య భూత గుణాదిపదస్థయానుభవజనిత హర్షప్రకర్షరూపప్రత్యేకసామ గ్రీబలేన అవఘాతస్వేదపదనునిష్పన్నాయామకారేణబోధనాత్. “స్వామ్” ఇత్యధ్యాహృతక్రియాపద సమశ్చ్యాహృతియావ్యక్తిచతుర్థ్యాఅను భవజనిత ప్రీతికారితకై జ్ఞార్థస్యవాక్యార్థవిసయాన్యజ్ఞనాత్, జ్ఞానఫలీ భూత చిక్షీరాయా అపరపదార్థతయాబోధనాత్, చిక్షీర హేతుభూతపర గతాంతితయేచ్ఛాయా జ్ఞానద్వారభూతాయా స్వశక్త్యైవబోధనాత్, కై జ్ఞార్థప్రప్రత్యుద్దేశ్యపరమఫలీభూతభగవన్ముగ్ధసాక్షకప్రీతీర్థానా నన్త ఫలేచ్ఛాచిక్షీరప్రప్రతిసాధ్యాయా వ్యక్తిచతుర్థిప్రప్రత్యుద్దేశ్య కార్యతయాబోధనాచ్చ అర్థాన్తరబోధనేన మకారవివరణత్వం వ్యక్త చతుర్థ్యా యుజ్యత ఇతిభావః.

అత్ర, లుప్తచతుర్థిప్రతిపాదిత శేషస్పృహిస్వరూపయోగ్యతా హేతుభూత జ్ఞాతృత్వరూపమకారాగ్రస్య తృతీయవాక్యేన ఇచ్ఛాద్వయ రూప ఫలద్వయకర్తృత్వ వివరణాత్, సలోపధాన పరవ్యక్తచతుర్థ్యా స్వరూపయోగ్యతాపరలుప్తచతుర్థివివరణత్వ మవిగర్హితమ్. అతోన న్మానతా దోష ఇత్యనుసంధేయమ్. (౨౮)

మూ;— (౯౩) నారపదమెష్టుమ్ శొల్లవర్కల్.

మూ;— (౯౪) అడై వే వివరియాతోభ్రీకిఱతు విరోధిపోయను
భవిక్కవేణుకై యాలే.

అథ, న్యూనతాదోషంపరిహర్తుమేవ రక్షకత్వశేషిత్వధారకత్వ
వ్యాపకత్వ ప్రాప్యత్వ ప్రాపకత్వ ప్రతియోగిసమర్పకతయా, మకార
సమానార్థకస్య నారపదస్యాపి, మకారవివరణత్వం సమ్భవతీత్యభిప్రాయే
ణాహపశ్చమసూత్రేణ (నారపదమిత్యాదినా).

అత్ర “మకారశ్చైవివరిక్కిఱతు” ఇతి-ఆదితః పదద్వయమను
సంధేయమ్. అత్ర ప్రథమాంతయా షష్ఠ్యంతయావా నారశబ్దస్య పద
త్వమభిప్రేతమ్. వ్యక్తచతుర్థీవన్నవాక్యానుప్రవేశేన మకారవివర
ణత్వం నారపదస్య. కిన్తుపదవిధయైవేతిపదశబ్దస్యభావః. (ఎష్టుమ్శొల్ల
వర్కల్) ఇతి-నారపదస్యవివరణత్వం సామ్ప్రదాయకమితి సూచ్యతే.
అపిశబ్దేన పూర్వోక్త పదత్రయవివరణత్వమపి సామ్ప్రదాయకమితి
వ్యజ్యతే. (౨౯)

అథక్రమానుపపత్త్యా పూర్వోక్తం చతుర్విధం వివరణత్వ
మనుపపన్నమితి శబ్దాపరిహీయతే షష్ఠసూత్రేణ, (అడై వే)
ఇత్యాదినా.

(అడై వే వివరియాతోభ్రీకిఱతు) క్రమేణవివరణంవినా వివరణా
న్నిపుత్తిరిత్యర్థః. క్రమేణవివరణే సత్యేవ వివరణం పూర్ణమితికృత్వా,
వివరణాన్నిపుత్తిర్యుజ్యతే. క్రమివిరోధేన వివరణేతు, వివరణమపూర్ణమే
వేతి వివరణాన్నిపుత్తిర్నయంతేత్యర్థః. అనేన “సమోనారాయణాయ”
ఇతి పదద్వయస్యపూర్వోక్తిరీత్యా వివరణత్వసమ్భవేపి, వినరణిక్రమ
విరోధేన లుప్తవిధక్తివివరణాభావేన్యూనతయాచ “అహంనారాయ
ణాయాస్మి, మోనాస్మితస్టేస్యామ్” ఇత్యుక్తావేవ వివరణస్య వివరణే

క్రిమా౭విరోధః, లుప్తవిభక్తేరధ్యాహృతక్రియాయాశ్చ కర్ణోక్త్యా
వివరణస్య పూర్తిరితి సూచితమ్.

(విరోధిపోయ్) “భోక్తాహం మమభోగోయమ్” ఇత్యనన్యార్థ
ప్రశస్త్యుద్దేశ్యభోగాశ్రయతాబుద్ధిరూపా౭హజ్జా రస్య, అనన్యార్థ
ప్రశస్త్యుద్దేశ్యభోగే నిరుపాధికమదీయేచ్ఛావిషయత్వగాప మమ
కారస్యచ, అనన్యార్థపరేచ్ఛావిషయత్వజ్ఞానా౭ధీనస్వకీయేచ్ఛావిషయ
స్వకీయగుణానుభవరూప కేవల పరాధానుభవరూప ప్రతిబద్ధక
తయా, తన్నిపుత్రైస్తత్యామేవ కేవల పరాధానుభవస్య కర్తవ్యత్వాతి
భావః. (అనుభవిక, వేణ్ఘ్నేయాలే) ఇత్యనేన, న్యక్త చతుర్థీన్యక్త్యా
౭కారనా౭ యథాపదో౭గుణానుభవజనిత ప్రీతి కారి తత్కై బ్య ర్యస్య,
తన్మూలభూతానుభవస్యచ విరోధినిన్పున్తిపూర్వకత్వమభిప్రేతమ్.

తథాచ చతుర్థీకర్ణోక్తిసూత్రేణ అర్థాన్తిరాలాభేన వైఖల్యాత్,
పునః “తస్మైస్యామ్” ఇతి ప్రతిసమ్బద్ధినిర్దేశగౌరవాత్, అస్మీతి కియా
ధ్యాహారస్య స్ఫుటత్వాత్, పౌనరుక్తిపరిహారాయ “స్యామ్” ఇత్యధ్యాహా
రస్య యోగ్యతయా ఊహితం శక్యత్వాచ్చ, ఆనశ్యక ప్రార్థనీయఫలోపధాన
ప్రతిసమ్బద్ధినిర్దేశావసరపేవ అకారవివరణమపి యజ్యత ఇతి అర్థక్రిమాను
సారేణ వివరణక్రమఉపపద్యత ఇతి భావః. (30)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమిమాంసాభాష్యే
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య తృతీయపాదే
మన్త శేషవివరణత్వసమర్థనం నామ
ప్రథమా౭ధికరణమ్.

శ్రీమతేరామమహాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయేతృతీయపాదే

నమశ్శబ్దాగ్రసమర్థనంనామ

ద్వితీయాధికరణమ్.

—o—

మూ; —(౯౫)నమస్సు—“న” ఎన్టుమ్, “మః” ఎన్టుమ్ ఇరణ్ణపదమ్.

ఇత్థం ప్రణవవివరణభూతే, మన్తశేషే ప్రథమంనమశ్శబ్దాగ్రో నిరూప్యతే. తత్రసంశయః. నమశ్శబ్దోయమఖిల్లాస్సఖిల్లోవేతి. తదర్థం నమశ్శబ్దేన స్వస్మబ్ధానిషేధమశక్యం, ఉతశక్యఇతి, తదర్థంసఖిల్లాత్వేనన్యథ్యయక్రమోనోపపద్యతే, ఉతఉపపద్యతేఇతి, తదర్థంసఖిల్లాత్వే అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయేణ మకారేణ స్వస్మబ్ధ ప్రసక్తిపూర్వకప్రతిషేధస్య ప్రయోజనమస్తివేతి.

తత్రపూర్వంపక్షః; —

నమశ్శబ్దాఖిల్లాత్వే సర్వాత్మనాం స్వభోగోద్దేశేన ప్రప్యతే స్సార్వజనీనతయా, తన్నిషేధేఅయోగ్యాత్థత్వాపాతాత్. నచస్వస్మబ్ధయోగ్యత్వంనిషేధంశక్యమితివాచ్యమ్. స్వస్మబ్ధాభావస్యకదాప్యసమభవేన తద్యోగ్యతాయాలప్యనుమేయత్వాత్. అన్యథా అతీంద్రియశక్తిరూపయోగ్యతాయా అప్రసక్తత్వేన నిషేధాయోగతాదవస్థ్యాత్.

కించసఖిల్లాత్వే ప్రతియోగిబోధనానంతరమేవ నిషేధస్య బోధనీయతయా “మః” ఇతి మన్తవిన్యాసాపత్తిః. (౧)

అపిచ సఖిల్లాత్వే మకారేణ స్వస్మబ్ధప్రసక్తిపూర్వకంనిషేధో విఫలః. ఉకారవివరణార్థం. ప్రప్యతేన నమశ్శబ్దేన జీవసామాన్యశేషత్వవైవ నిషేధ్యతయా, మకారేణ స్వస్మబ్ధస్య ప్రసక్తిపూర్వకం నిషేధే మకారప్రయోగోపాధిభూతస్య వక్తిత్వస్యోపలక్షణత్వాశ్రయణేగౌరవాత్. నిషేధప్రాప్తసామాన్య శేషత్వాభావస్య

స్వాభావికతయా, అనిత్యాధ్యసరియోగపరిహారాయ తస్యైవబోధనీయ తయాచ, ప్రయోగోపాధిభూత దేహవిశిష్ట వేషపలక్షణత్వస్య అవశ్యా శ్రయణీయత్వాచ్చ. (౨)

నచ, సర్వాత్మనామన్య కేష త్యాపేక్షయా స్వస్వ కేషత్వస్య అతి శయితానన్ధానవతయారత్కృత్యద్యోతనాయజీపలక్షణముఖేనత త్త దాత్మ కేషత్వనిషేధః కృతతివాచ్యమ్. తత్తదాత్మనాం నిష్కన్తిస్త్వ స్వస్వరూప కేషత్వరూప స్వాతంత్ర్యభ్రమస్య అన్యథాజ్ఞానరూపస్వరూప గుణకార్యతయా, తదపేక్షయా దేహాత్మభ్రమస్య విపరీతజ్ఞానరూపస్య తమోగుణకార్యతయాచ అతిక్రూరత్వాత్, అన్య కేషత్వస్వాతంత్ర్య భ్రమయోరనర్థహేతుత్వే వికేషాభావాచ్చ. (౩)

నచ, తయోర్భగవచ్ఛేషత్వ జ్ఞానయోగ్యతాసమ్బుదకత్వ తద భావాభ్యాం వైషమ్యమ స్తీతివాచ్యమ్. తథాపి దేవతాంతర కేషత్వ నివృత్తేర్భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానేనైవ సాధ్యతయా, తద్వైలక్షణ్యజ్ఞానే నైవ దేవతాంతరాపేక్షయాపి అజ్ఞానానశక్త్యాదిపరిపూర్ణ స్వకేషత్వా భావస్య వ్యాప్యవ్యాప్యన్యాయేన సులభత్వేన, నిరుక్తివైషమ్యస్య స్వ కేషత్వనిషేధావశ్యవక్తవ్యత్వా ప్రయోజకత్వాత్; తస్మాన్నమశ్శబ్దః అఖణ్డఃవేతి. (౪)

సిద్ధాంతస్తు:—

సమశ్శబ్దస్సఖణ్డః. స్వకేషత్వస్య అనాద్యనుభవసిద్ధత్వేపిభ్రాన్తి మూలత్వేన తత్వజ్ఞానేన తన్నివృత్తిసమ్భవేనచ నిషేధసంశక్యత్వాత్. నచ, భ్రాన్తిమూలకస్యాపితస్య సత్త్వేన నిషేధాయోగః. తద్యోగ్యతా యావనిషేధ్యత్వాత్, ప్రమాణతమమూలమన్తస్థ సమశ్శబ్దబలాదేవ యోగ్యతాయా నిషేధ్యత్వకల్పనేన, అనాద్యనుభవబలేన యోగ్యతాయా అనుమేయత్వా సమ్భవేన, అనుభవనైవ భ్రాన్తిమూలకత్వాత్.

తద్ధర్మం ఫలపహితతద్ధర్మ స్వరూపయోగ్యతాయా బోధనార్థేన
యోగ్యతాయాః ప్రసక్తిసమ్భవాచ్చ. “అహమ్, ఆయాఽస్మి” ఇతి
నిత్యవచ్చిషణ్యూపే ప్రణవే శేషవృత్తియోగ్యతాయా విహితత్వేన,
“మోనాస్మి” ఇత్యత్రాపి తస్మాదవనిషేధస్య స్వరసతకప్రాప్తత్వాత్,
“ఆయైవాస్మి” ఇతిపూర్వత్రయోగ్యతాయా ఏవ నిషేధత్వేన తద్వివ
రణదశాయామపి తస్మాదవనిషేధస్యత్వాచ్చ. (గ)

కింఛేత్యప్యయుక్తమ్. ప్రదీప్తశరణస్థతే “బహిర్గచ్ఛ” ఇత్యుక్త్వా
“ప్రదీప్తశరణమ్” ఇతినిద్రాణం ప్రత్యుక్తివత్, సర్వంహస్తేగృహీత్వా
క్రీడమానం ప్రతి “త్యజత్యజ” ఇత్యుక్త్వా “సర్వోయంమారసిః” ఇతి
బాలకం ప్రత్యుక్తివచ్చ, అత్యస్తపరదుఃఖిఽసహిష్టునా యుతితినిషేధః
కార్యఇత్యభిప్రాయేణ, అనన్తరంబోధనీయస్యాపి నిషేధస్య ప్రథమం
బోధనోపపత్తేః. అతపవసర్వజ్ఞేన పరోపదేశప్రవృత్తేన శ్రీమతాశశకోప
స్మూరిణాపి (గ) “వీడుమిన్ ముద్దువుమ్” ఇత్యనుగృహీతమ్. అతపవ
శ్రీరామాయణే, (అ) “త్యక్త్వాపుత్రాంశ్చదారాంశ్చ” (ఇ) “పరిత్య
క్తామయాలజ్ఞాః” ఇత్యేవంకర్మోక్తేః పూర్వమేవ త్యాగఉక్తిః. (ఁ)

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. ఉకారవివరణార్థమ్, అనిత్యార్థసం
యోగపరిహారార్థాన్నిష్ఠప్రజీవసామాన్యే నిష్ఠప్రజీవసామాన్య
శేషత్వనిషేధస్య వక్తివ్యత్వేపి, తత్తదాత్మనాం స్వస్వశేషత్వాభావ
మాత్రానుసంధానమూలకప్రయోగవత్, నమశ్శబ్దప్రయోగః; ప్ర
యోగోపాధేరుపలక్షణాన్వయే బోధే అపరపరాధాన్వయేచ అత్త్యజాన
తాం వక్తృత్వపరిచాయితస్య అపరపరాధాన్వయ ఇతి బోధనముఖేన
సర్వాత్మనాం స్వస్వశేషత్వ మన్యశేషత్వాపేక్షయా అతిక్రూరమ్. అత
స్తన్నిషేధపవలంకారవాచ్యఇతిసూచనాయ అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకార
ప్రయోగోపపత్తేః.

నచ స్వాతంత్ర్యబుద్ధ్యపేక్షయా దేహత్మాభిమాన ఏవాఽతి
 ప్రాచీని. స్వాతంత్ర్యభ్రమస్య “మదతిరిక్తతత్త్వానాన్తి” ఇత్యేవం ధర్మస్య
 సభ్యుపగమేన ప్రవృత్తత్వాభావేన ధర్మవిపర్యాసరూపాఽన్యథాజ్ఞాన
 రూపత్వాత్, దేహత్మాభిమానస్య “జేహతిరిక్తతత్త్వానాన్తి” ఇత్యేవ
 ధర్మసభ్యుపగమేన ప్రవృత్తత్వేన ధర్మవిపర్యాసత్వః విపరీతజ్ఞాన
 రూపత్వాచ్చేతివాచ్యమ్. తథాప్యన్యశేషత్వాపేక్షయా స్వశేషత్వస్య
 క్రొర్యాతిశయసమ్భవేన, తావనైవప్రకృతార్థసిద్ధే ర్నిష్ప్రత్యూహత్వా
 త్. (౧) “వపురాదిషుయోవికోపివా” ఇతిదేహత్మాభిమానాఽనా
 దరేణ, “అహమద్యైవమయాసమర్పితః” “నియతస్త్వమితీప్రబుద్ధధీరథ
 వాకింసు సమర్పయామితే” ఇతి స్వశేషత్వభ్రాంతరేవాఽన్యపరి
 హరణీయతాయా అనుగృహీతత్వేన, తద్భలేన దేహత్మభ్రమాపేక్ష
 యా స్వశేషత్వభ్రమనైవ క్రొర్యాతిశయసిద్ధేశ్వ. (౨)

నచైవమపి. అన్యశేషత్వస్వస్వాతంత్ర్య భ్రమయో రసర్థహేతు
 త్వేనకోపి విశేషఇతివాచ్యమ్. అన్యశేషత్వభ్రమస్య తన్నివర్తకప్రమా
 ణాన్తరాఽప్రామాణ్యగ్రాహకీదోషమూలత్వవిరహాత్, స్వశేషత్వభ్ర
 మస్య తన్నివర్తకస్వాపకర్షప్రత్యక్షోపదేశాద్యప్రామాణ్యగ్రాహక
 స్వవిషయక పక్షపాతాభినివేశాది లక్షణదోషమూలత్వ సద్భావాచ్చ,
 అసయోర్భగవద్వైలక్షణ్యజ్ఞాపనేన సునిరసత్వ దుర్నిరసత్వ లక్షణ
 క్రొర్యతారతమ్యస్య లోకసిద్ధత్వాత్. (౩)

అతపన అన్యశేషత్వభ్రమస్య అన్యశబ్దార్థరూప నిరూపకాంశే
 భ్రాన్తిరూపత్వేపి శేషత్వజ్ఞానాంశే ప్రమాణరూపత్వేన, తదంశ సమ్ప్ర
 తివత్తే ర్భగవచ్ఛేషత్వ యోగ్యతాసాన్తిరూపత్వాత్, స్వశేషత్వ
 భ్రమస్య స్వాతంత్ర్య భ్రమరూపత్వేన సర్వశేషత్వేన, మాన్యవిరో
 ధితయా భగవచ్ఛేషత్వ ప్రతిబద్ధక సమర్థతావత్త్వచ్చ అసయోః
 క్రొర్య తారతమ్యస్య అపహ్నోతు మశక్యత్వాచ్చ. (౪)

(౧) స్తో.ర-౫౨.

ఏతేన తథాపీత్యాదికం నిరస్తమ్. అన్యశేషత్వ స్వస్వాతంత్ర్య
భ్రమయోద్వేషా వైషమ్యస్య ప్రతిపాదితత్వేన, తన్నిపుత్తోద్వేషయో
రపి భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానమాత్రేణ సాధయితుమశక్యత్వాత్. ప్రసి
ద్ధః హి, అన్యశేషభూతే ఘట్టాన్తే మాక్షదానార్హత్వాది భగవద్వై
లక్షణ్య జ్ఞానస్య అన్యశేషత్వనివర్తకత్వమ్; (౧) “ననమేయన్తకస్యచిత్”
ఇతి స్వశేషభూతేరావణే (౨) “విదితస్సహిధర్మజ్ఞః” ఇత్యుక్తభగవద్వై
లక్షణ్య జ్ఞానస్య స్వస్వాతంత్ర్యానివర్తకత్వచ్చ. (౧౧)

తస్మాత్, స్వశేషత్వవైలవ అత్యంతప్రకారశ్చేదన అవశ్యపరిహర.
ణీయత్వాత్, తత్ప్రసిద్ధప్రతిషేధపరోఽయం నమశ్శబ్దస్సఖిల్లా ఏవేతి
సిద్ధమ్.

—॥—

ఇదచ్చాధికరణం షట్సూత్రాత్మకమ్. అత్రమధ్యమ పదస్యాస్య
ననుసరి పదార్థప్రతిపాదనపూర్వకం వాక్యార్థం వక్ష్యే, తత్ర అపా
స్తంబపదభేదమాహ ప్రథమసూత్రేణ (నమస్సు) ఇత్యాదినా.

అత్ర “నమః ఎన్జిత” ఇత్యనుక్త్వా “నమస్సు” ఇత్యుక్తిః -
అహిర్బుధ్నోఽన్యైక్తస్థూలయోజనా ప్రత్యభిజ్ఞాపనముఖేన అఖిల్లైక పద
స్థాపక పూర్వపక్షయుక్తిసార్థరణార్థా. తథాచ, అహిర్బుధ్నోఽన్యైక్తస్థూల
యోజనాయాం నమసః అఖిల్లత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వేతి, తదుక్తార్థస్య
(3) “శాశ్వతీమమసంసిద్ధిరియంప్రహ్నిభవామియత్ । పురుషంపరము
ద్విశ్య నమేసిద్ధిరతోన్యథా” ఇత్యుక్తస్వయమ్ప్రయోజన ప్రహ్నిభావస్య
(౪) “నమ ఇశ్యేవవాదినః” ఇతియావదాత్మభావినోవిరోధినిపుత్రిమస్త
గేణాఽసమ్భవాత్. సూక్ష్మయోజనాప్రదర్శితదిశా సఖిల్లానమసా స్వస్వా
తంత్ర్యాది విరోధినిపుత్తాసత్త్వాం తాదృశ ప్రహ్నిభావస్యస్వతః ప్రాప్తి
సమ్భవాచ్చ. “అపేక్షితవిధేరనపేక్షితవిధానం దుర్బలమ్. అనన్యలభ్య
శ్చబ్దార్థః” ఇత్యాదిన్యాయైస్సఖిల్లత్వా శ్రయణమేవన్యాయమితిభావః.

(౧) రా.య.-౩౬-౧౫. (౨) రా.సు.-౨౧-౨౦ (3) అహిర్బు- (౪) భార-శా. ౧౨-

మూ;— (౯౬) “మః” ఎన్నివిత్తాల్ తనకు రియన్సిటతు.

అథ ప్రతిషేధవాచినోనశః ప్రతియోగివాచకేనవినా ప్రతిపాదనాఽపూర్వ్యా “పద్యతేఅనేన” ఇతి-పదమ్. ఇతివిశిష్టార్థప్రతిపాదకత్వబక్షణం పదత్యమనుపపన్న మిత్యాశక్త్యానిరాకరణాయాహ (న ఎష్టుమ్) ఇతి. అన్యోన్యాభావస్థలే నశః ప్రతియోగివాచకపదవాచ్యాపేక్షయా విశిష్టాస్తరబోధకతాయా వ్యుత్పన్న త్వేన, నశః ప్రత్యేకపదత్వముపపద్యత ఇతిభావః. “ఘటోనాస్తి” ఇత్యుత్పన్నాభావస్థలే, ఘటవనాస్తిత్వయాపాఽవస్థాస్తర విశిష్టప్రతీయతే. “ఘటోన” ఇత్యన్యోన్యాభావస్థలేతు, “ఘటః” ఇత్యనేనఘటత్వవిశిష్టమ్, తత్సమ్యక్వాప్యప్రసనశా పటత్వాదివిశిష్టార్థాస్తరశ్చేతి అర్థద్వయం ప్రతీయతే; తద్వత్ అత్రాపీతిభావః. అతఏవోచ్యతే (౧) “ద్వ్యక్షరస్తభవేత్త్వత్పుస్త్యక్షరం బ్రహ్మణఃపదమ్ । మమేతిద్వ్యక్షరోమృత్యుర్నమమేతిచ శాశ్వతమ్”. ఇతి.

అథ అహింసాభేద్యన పరయోజనాప్రదర్శితరీత్యా “మః” ఇత్యస్య ద్విపదత్వవ్యావర్తనార్థమాహ (మః ఎష్టుమ్) ఇతి. ఫూలవరయోజనోక్త న్యూనాధిక సజ్జ్యవ్యుదాసాయాఽహ (ఇరణుపదమ్) ఇతి.

అథ నిషేధనిషేధపరయోర్మకారనకారయోరాకాక్షా విశేషమూలకాఽన్వయముభేన వాక్యార్థం వక్ష్యన్, తదుపోద్ఘాతతయా పదద్వయార్థస్వభావాత్ వ్యుత్క్రమాన్వయ ఆవశ్యకఇతి సూచయితుం ప్రథమంషష్ఠ్యస్తపదార్థమాహ ద్వితీయసూత్రేణ (మః ఎన్నివిత్తాల్ దినా).

(“మః” ఎన్నివిత్తాల్) సమ్బంధసామాన్యవాచిషష్ఠ్యస్తపక్షోనీత్యర్థః. (ఇత్తాల్) ఇతి-ఇదంశబ్దేన సమ్బంధసామాన్య వాచిత్వోక్తేః

మూ;— (౯౭) న ఎఱ్ఱ అత్తై త్తవిర్ క్కిఱతు.

ఫలందర్శయతి. (తనక్కురియ నెన్గిఱతు) “ఉరియన్” ఇత్యుత్ర “మక్కా రాఘ్న ఆత్తై” ఇతి విశేష్య మధిప్రేరిమ్. తథాచ “తనక్కు” ఇతిస్వ పదమ్ - అధ్యాహారేణ సమభివ్యూహృత విశేష్యపరమ్.

(తనక్కురియ నెన్గిఱతు) “మన్త్రాఽనుకరణరూప వాక్యేన ‘వివరణం వినా మకారేణ ఆత్మస్వశేష ఇత్యుచ్యతే’ ఇతి వ్యాఖ్యాత(వాక్య)రూపేణ వివరణం పయోగోపాధిభూతం; పక్తిత్వ ముపలక్షణమ్; ఆత్మా ఆత్మసామాన్యశేషభూతోనభవతి” ఇత్యేవవివక్షిత మితిసూచయితుమ్. అతవచ “ఇత్తాల్ తనక్కుమ్ పిఱర్ క్కు మురి త్తనెన్గిఱతు” ఇతిపూర్వమపిస్వ శబ్దప్రయోగస్పృతః. అతవచ “తనక్కురియ నెన్గిఱతు, తనక్కెన్న వస్తు” ఇతిసూత్రద్వయే స్వశబ్దవచ ప్రయోక్ష్యతే. (ఉరియ నెన్గిఱతు) ఇత్యునేన షష్ఠాన్తసమ్బంధసామాన్యవాచిత్యా త్సమ్బంధసామాన్యరూపేణ యోగ్య త్వమేవాత్రనిషేధ్యమ్, అతోనబాధ ఇతిసూచ్యతే.

యద్యపి “న ఎఱ్ఱమ్, మః ఎఱ్ఱమ్,” ఇతి పూర్వసూత్రోక్త రీత్యా మూలక్రమానుసారేణ ద్వితియ తృతీయ సూత్రయో ర్వ్యుత్క్రమ ఏవయుక్తిః. తథాపి “నఎఱ్ఱ-అత్తై త్తవిర్ క్కిఱతు” ప్రతియో గివిశిష్ట నిషేధస్య సెఞ్ఞత్వోక్తిః ప్రతియోగ్యుక్తింవినా నసమ్భవతీతి సూత్రద్వయ పుష్కరిమేణ ప్రవృత్తౌ మూలక్రమేణ వ్యాఖ్యానేన, “ఎఱ్ఱత్తవిర్ క్కిఱతు” ఇత్యేవస్యాత్. తథాచనఞ్ఞానిషేధవాచిత్యస్య లోకసిద్ధతయా తృతీయసూత్రంవ్యర్థం స్యాదిత్యవధేయమ్. (౧౪)

ఇథం నిషేధ్యస్వరూపం నిర్ణయ తత్ఫలిభూత మబాధితం నిషే ధం దర్శయతి తృతీయసూత్రేణ (న ఎఱ్ఱవిత్యాదినా).

(న) ఇత్యవ్యయరూపంపదమ్ - అస్మిత్యధ్యాహృత క్రియాపద సహితం సత్, స్వశేషత్వయోగ్యతాం నిషేధతీత్యర్థః. (అత్తై) తనక్కురి యనెనజై. (త్తవిర్ క్కిఱతు) నాస్తీతి బోధయతీత్యర్థః.

మూ;—(౯౮) ఆక నమః ఎన్నిఱవిత్తాల్ తనక్కురియ ననైన్నిఱతు.

ఇత్థం షష్ఠ్యస్తస్య ప్రతియోగిబోధకతయా నఖోనిషేధ బోధకతయా, ప్రతియోగివిశిష్టవేషేణ అభావస్య బోధనీయతయాచ పుష్కలమాన్వయ ఆవశ్యక ఇతిసూచితమ్; అథ పుష్కలమాన్వయ ప్రదర్శనపూర్వకం వాక్యార్థమాహ చతుర్థసూత్రేణ (ఆకవిత్వాదినా).

(ఆక) మః ఎన్నిఱవిత్తాల్ - తనక్కురియనైన్తయాలమ్, న ఎన్ఱు-అత్తై త్తవిర్క్కైయాలమిత్త్యర్థః. (న మః ఎన్నిఱవిత్తాల్) ఏతాదృశక్రమవిశిష్టపదద్వయేనేత్యర్థః. (తనక్కురియన్) ఆత్మేతి ఆదావధ్యాహరః. “తనక్కు” ఇతి-స్వపదమ్-అధ్యాహృతాత్మపరమ్. షష్ఠ్యర్థోనిరూపకత్వమ్. (ఉరియన్) కేషవృత్తియోగ్య ఇత్యర్థః. (అనైన్నిఱతు) నభవతీత్యుచ్యత ఇత్యర్థః.

యద్యపి “తనక్కురియ నల్లాతవనైన్నిఱతు” ఇత్యేవ క్తవ్యమ్, షష్ఠ్యాసమృద్ధవాచిత్యాభావాత్. అతఏవ పూర్వసూత్రేషి తనక్కురిమైయైచ్చుణ్ణితి త్యేవ క్తవ్యమ్. తథాపిలాఘవార్థ మన్యోన్యాభావముఖేన ఫలితార్థకథనం కృతమితి నదోషః. ఘటోనభవతీత్యేతదపేక్షయా యోగ్యోనభవతీత్యస్య లఘుత్వాత్, ధర్మాత్మనాభావస్యధర్మన్యోన్యాభావ నియతత్వాచ్చ. అతస్మోత్ప్రప్రతిపత్తిసాకర్యాదు, “ఉరియనైన్నిఱతు, ఉరియననైన్నిఱతు” ఇతిచ సమ్మన్ధినిర్దేశముఖేన అన్యోన్యాభావముఖేన వివరణంకృతమితి ధ్యేయమ్. (౧౫)

నను, తస్మిన్ స్వామి త్తన్యామేన ఆత్మనోనేత్యేవమన్త్రవిన్యాసస్సాక్షిదిత్యాశ్చిద్ధ్య, అనాదిదుర్వాసనావశేన స్వకేషవృత్తి మసహమానం ప్రతి ఆత్మాదేవతా న్తరకేషోనభవతి.* “సహికారాగృహ నిగళితఏవ, తస్మోచనమభ్యర్థనీయః” ఇతిన్యామేన అనన్యార్హత్వ వచనమనవసరపరాహతంస్యాత్. అతస్స్వకేషత్వ నిషేధేకృతే భగవత్కటాక్షవికేషేణ

మూ;—(౯౯) పిఱర్క్కురియనాన వస్తు తన్ వైలక్షణ్యతైక్కాట్టి
మిట్టలామ్.

మూ;—(౧౦౦) తనక్కెన్న వస్తు యోగ్యతైయుమ్ కూడవభీయుమ్.

“ఉపదేశోనిరర్థకః” ఇతిన్యాయంవిని స్వస్య అత్యంతజ్ఞానాశక్త్యే
ద్యునుస్థానేన స్వాతంత్ర్య నిపుత్యై,* కార్యాధ్యాయేన అన్యశేషత్వ
ప్రాప్తౌ కారాగ్రహనిగళితన్యాయః ప్రాప్తావసర ఇతి, స్వశేషత్వ నిషే
ధవన అవశ్యవక్తవ్యఇతి పరిహారమభిప్రేత్య, తన్నాన్యయోపన్యాసస్య అవ
సరందర్శయతి పశ్చిమసూత్రేణ (పిఱర్క్కిత్యాదినా).

(పిఱర్క్కు) స్వాపేక్షయా అన్యసామాన్యస్యేత్యర్థః. (ఉరియన్)
ఇత్యనేన శేషవృత్తిసమ్మతిరేన యోగ్యతారూపత్వేన వివక్షితా. అన్య
శేషత్వవృత్తిర్నత్యస్య బాధితత్వేన కదాప్యభావాత్. (అనవస్తు)*కా
ర్యాధ్యాయేన అన్యశేషవృత్తిసమ్మతిదశాయామిత్యర్థః. (తన్ వైలక్ష
ణ్యతైక్కాట్టి) అత్ర “మిట్టలామ్” ఇతివక్ష్యమాణనివర్తనక్రియాయాం
కర్తృసమర్పకతయా “ఈశ్వరేణ” ఇత్యధ్యాహార్యమ్. తథాచ “తాన్”
ఇతిపదమ్—అధ్యాహృతేశ్వరపరమ్. తథాచ (౧) “జాయమానంహిపురు
షమ్” ఇత్యాద్యుక్త స్వకీటాక్ష విశేషసహకృతేన “అనపహతపాప్తావా
అహమస్మి” (౨) “అపహతపాప్తాద్విహ్యోదేవ ఏకోనారాయణః” ఇత్యా
ద్యుపదేశేన దేవతాన్తరాపేక్షయా భగవతస్సర్వథా అత్యంతోత్తరం
ప్రదర్శ్యేత్యర్థః. (మిట్టలామ్) జీవోదేవతాన్తర శేషత్వాన్నివర్త
యితుం యోగ్యఇత్యర్థః. (౧౬)

అథ స్వశేషత్వదుర్వాసనాదృఢమదశాయా మన్యశేషత్వ నిపు
త్యుపదేశోఽనవసరదుష్ట ఇత్యభిప్రాయేణాహ వస్తుసూత్రేణ (తన
క్కెన్న వస్తుత్యాదినా).

(తనశ్చేన్నవస్తు) „ఆత్మాతనక్కురియన్” ఇత్యేవంరూపాయామ్,
 “ఉపదేశోనిరర్థకః” ఇతిదశాయామిత్యర్థః. (యోగ్యతైయుమ్కూడ)
 అన్యశేషత్వఫలోపధానేనసహ అన్యశేషత్వ సమ్మతిరూపయోగ్యతా
 వీత్యర్థః. (అభ్యయుమ్) నసమ్భవతీత్యర్థః. అతస్తాదృశయోగ్యతా విరో
 ధిన్వశేషత్వనివృత్తిరవశ్యవక్తవ్యేతిభావః. తస్మాత్ “ఒరుజవనుక్తు ఒరు
 జవన్తజ్జమల్లన్” ఇత్యేవమాదిరూపేణ మన్తవిన్యాసానకృతఇతిస్థితమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే
 రహస్యత్రయ మీమాంసా భాష్యే
 ప్రథమస్వాధ్యాయస్య తృతీయపాదే
 నమశ్శబ్దార్థసమర్థనంనామ
 ద్వితీయాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే తృతీయపాదే,

తృతీయాధికరణమ్.

మూ;— (౧౦౧) ఇత్యుత్ విరోధియై క్కట్టిఁజుతు.

నను భగన్ముఖోల్లాసః పరమపురుషార్థః; తత్సాధనం గుణాను
భవజనిత ప్రీతికారితకై జ్ఞర్యమితివా, కై జ్ఞర్యమేవ తాదృశం భగవత్ప్రీ
యతమతయా పరమపురుషార్థః, తత్సాధనమ్ - అయనపదార్థభూత
సిద్ధోపాయఇతివా, ప్రణవస్య పురుషార్థ తత్సాధనపరత్వం పూర్వపా
దీయ ప్రథమాధికరణన్యాయేన యుజ్యతే; కేవలభగవన్ముఖోల్లాసార్థ
కై జ్ఞర్యఫలోపధానస్య ప్రార్థనీయత్వోక్త్యా తృతీయపదస్యాపి తస్మా
యేన తత్సమ్భవతి. తథాపి, ఉకార నమశ్శబ్దయోస్తు తదసమ్భవః;
ఉకారనమశ్శబ్దార్థఫలీ భూతాన్యశేషత్వనివృత్తే స్వయంప్రయో
జనరూపత్వాభావాత్; త్సుద్రఫలార్థం దేవతాన్తరప్రీత్యర్థ ప్రవృత్తే
స్తత్తద్దేవతాకర్మణాం తత్తత్ఫలసాధనత్వ విధ్యనుసారేణ తిన్ద్రాగ్నిషు
సమ్భవాచ్చ. తస్మాత్ అనన్యార్థత్వోక్తిర్వ్యర్థేత్యాశ్చజ్ఞానిరాక్రియతే.

తత్రసంశయః;—ఉకారనమశ్శబ్దయోః ప్రయోజనపర్యవసానం
సమ్భవతి, నవేతి. తదర్థమనన్యార్థత్వ విరోధ్యన్యశేషత్వం భగవచ్ఛేష
త్వవిరోధి, నవేతి. తదర్థంతస్యవిరోధిత్వే సమ్బంధసామాన్యోక్తిర్విరుధ్యతే,
నవేతి. తదర్థం స్వరక్షణాన్వయ స్వభోగాన్వయశ్చచేతనస్య భగవద్రక్ష
ణే విరోధి, నవేతి; తదర్థమ్, అన్యశేషత్వ స్వరక్షణస్వభోగాన్వయనివృత్తి
నాం హేతుత్వే సుషుప్తి ప్రళయయోరతిప్రసంగోఽస్తి, నవేతి; తథాఅన్య
శేషత్వాదీనాం విరోధిత్వే హేతుత్వేచ ఉపబృంహణమస్తి, నవేతిచ.

తత్రపూర్వఃపక్షః;—

అత్రమూలమస్మి ప్రకరిణే ఏతావానేవ గ్రంథః ఉపలబ్యతే.

తత్వ నిర్ణయః.

శ్రీమద్వాఙ్మయశాఖానమః.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీమన్నిగమాంత భక్తకాయనమః.

కమలాపుర రాఘవదాస విరచితోయం

తత్వ నిర్ణయః.

శ్రీమత్ పోలీస్ సూపరింటెండెంట్ విభాగిత

శ్రీ. పి. యస్. శ్రీ నివాసాచార్యేణ.

మద్రాస్ పితః

ప్రథమ భాగః.

ద్వితీయాంశే (1) తత్వత్రయనిరూపణం (2) రహస్యత్రయనిరూపణం

(3) ప్రపత్తివిచారః (4) స్వప్రకృత్యః (5) మిథ్యామాయావాద

నిరాసశ్చకృతః.

తత్వనిర్ణయః.

శ్రీమన్నారాయణాయనమః.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీమన్నిగమూత దేవకాయనమః.

యస్మిన్ భావ రంగమ్మా కమిదం సర్వం శరీరం జగద్యస్యా జ్ఞామనమాల
యంత సతతం బ్రహ్మేశ్వర క్రాదయః । యన్నా భీతుహరాంబుజాత్మమజని బ్రహ్మతో
కేశ్వరః యత్నాదాం బుజమాశ్రయంతి మునయస్తం దేవదేవంభి నే ॥ పందేశతొప్పా
ర్పం శాధమునిం యామునం మహాపూర్ణం । రామానుజార్ప వేదాంతాచార్య
బ్రహ్మతం త్రపరకాల్ ॥

శ్రీమన్నారాయణంభ్యాత్వా కృత్వాచార్యావందనం । విష్ణుద్వైతసిద్ధాంత
సారసం గ్రహణచ్యతే ॥

బహుమనస్సంభవమున్న తేష్వేకమగ్రంధమన భీత్యానవలోక్యత - అభి
యుక్తోక్తవచనానికాని చిదసమక్రొత్తుత్వా శ్రుతాన్యభ్యజ్ఞానాదన్యధాజ్ఞాత్వా తద్వి
శ్వాసజనితచాప్యేన శ్రీమద్విష్ణుద్వైత సిద్ధాంతమహర్షవాంఛ్యేకకణ సహస్రాంతక
భాగరూపోపన్యాసం సంక్షేపేకగర్భముద్భుక్తోష్టి - భగవద్విషయతోయ మితిపుష్పమా
లాను దంఁనూత్రవివా వధార్యతాంమహద్భిః ॥

భోమహంతః - విష్ణుద్వైత మతస్వరూప జ్ఞానాయ ప్రథమంద్వైతాద్వై
తమత స్వరూపిస్సావవశ్య కతయా ఆదౌద్వైతాద్వైత మతస్వరూపం సంక్షేపేశో
చ్యతే । బ్రహ్మచిద చిదతరిక్తం (జగదతరిక్తం) ఇతి ద్వైతనిః । చిదచితోహి జంగమ
స్థావరాత్మ కంజగ దేవ, ఏతన్మతం ఘటిహాలస్వాయం స్వామిసేక స్వాయం
చానుసరతి = 4 బ్రహ్మబ్రహ్మచిదచిత్స్వరూపం (జగత్) మాయయాఽవిద్యయావాత
త్రభాదృశ్యతే జత్వద్వైతనిః, ఏతన్మతం భ్రమరకీటిస్వాయ మనుసరతి ॥ — యబ్రహ్మ
చిద చిద్విభిం శరీర శరీర భావ సంబంధేన ఇతి విష్ణుద్వైతనిః । ఏతన్మతంసీ
రక్షీర భాన్యపూలాది న్యాయమనుసతి ॥

విష్ణుద్వైతమిత్యత్ర విష్ణుయోగద్వైత మితివిగ్రహః సువిహితపూర్వః ।
తథాప్యత్రకించిత్సో కర్మార్థం ప్రకారాంత దేవిజ్ఞాప్యతే - విష్ణుపదంబత్యస్యా

శ్రుతి, తేనవిష్ట ధిత్వా కాంతాయం నైవేద్యవిష్టం విశిష్టానైవేద్యం । ఆత్రాభ్యు
 హృతనైవేద్యే ప్రసం జేవప్రహ్లాణోచ్ఛేద ప్రతిపాదకం ఆనైవేద్యత వచంకార్యకా
 రణ బ్రహ్మణోర భేదప్రతి పాదకం । కార్య బ్రహ్మస్థూల చిద చిద్విశిష్టం । కారణ
 బ్రహ్మ సూక్ష్మచిద చిద్విశిష్టం, ఆరద్రవైష్ణవ్యం శరీర శరీర భావసంబంధేన । శరీరం
 నాదుయస్య చేతనస్యయశ్శ్యంనియమేన ధార్యం శేషభూతంవారతస్య శరీరం ।
 చిన్నామజీవః, అచివాన్నామజీ వేన్నరగిన్నంకార్యకారణ బ్రహ్మణోర భేదప్రతిపాది
 కాశ్రుతిః “ సదేవసోమ్యుద్దమగ్ర ఆసీదేక మేవాద్వితీ యంత్రాప్తైతి ” ఆత్రప్రశ్నో
 త్తరాసి ప్రశ్నః । కింబ్రహ్మ, కథముపాస్యంతి । ఉత్తరంనర్వం ఖర్బ్దంబ్రహ్మతిజ్జ
 లాగితికాంతఉపాసీతైతి । ప్రశ్నః, తత్రుద్దమంపహర్షక, తత్పదార్థః కిం । ఉత్తరం
 ఇదంపహర్షః పరిదృశ్యమాన స్థూల చిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ-తత్పదార్థః “ యతోవాగ్విమాని
 భూతానిజాయంతే యేనజాతానిజీవంతి యత్రప్రయంత్యగ్నిసం విశంతేతద్వి జిజ్ఞాసస్య
 తద్రుప్తైతి ” సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ ఇతి - ప్రశ్నః - అపిబ్రహ్మవ్యయం విద్యతే,
 అపినా నీదీపం పూర్వం ఇతి । ఉత్త - సదేవసోమ్యు ఉద్దమగ్ర ఆసీత్, ఏకమేవాద్వి
 యం బ్రహ్మ ఇతి । ప్రశ్నః - అహంకః కిం । ఉత్త - తత్త్వమసి శరీరభావ సంబం
 ధేన, ఆతపివ ఆహంబ్రహ్మేత్వసాసీత ఇతి సామాన్యతః బ్రహ్మోపాసనాదిక సత్యం
 జ్ఞానమనం తంబ్రహ్మయో వేదని హితంగుహా యాంఃరమేవ్యోమకాసోశ్చతేనర్వాకా
 కామాకా బ్రహ్మణావిప్పత్తే తత్స్వరూపా పాసనభూమ్యుక్తాని । ఆత్రమాత్రంతద
 సన్యత్వ మారంభణ శబ్దాదిభ్యః కిం— ఏతేననైవేద్యత ప్రతిపాదకశ్రుతినాం ఆనైవేద్యత
 ప్రతిపాద శ్రుతీనాం ఆత్రవిశిష్టానైవేద్య తమతే సమన్వయోభవతి ఏతద్విశిష్టా
 నైవేద్యతం జేవప్రహ్లాణోచ్ఛేద ప్రతి పాదకం కార్యకారణ బ్రహ్మణోరభేద ప్రతి
 పాదకమితి కిం ।

నాస్తి కాదయః సకల కలం విశారదా అపి బ్రహ్మమిథ్యా జగత్సత్యమితి వదం
 తః బ్రహ్మజ్ఞాన గంధమప్యనా స్రూయతే వదైవిక సుఖాఖిలాదుః స్ఫురతః వివికసుఖమే
 వాభ్యగచ్ఛక । తతఃఅస్తి కమలోద్ధారకాః శంకరా చార్యా ఆవతీర్య బ్రహ్మైవస
 త్యం, జగత్తత్త్వేతి నాస్తికమత ప్రతిహలం మంతః సర్వం ఖర్బ్దం బ్రహ్మ
 తత్త్వమ సీత్యాది నామృత్పిండ దృష్టాంతేనచ ఆనైవేద్యమతం ప్రతిష్ఠాప్య తతి
 శిష్యభ్యఃనైవేద్యమ వలంబ్యేన భగవదు పాసకాదిక సకల కర్మాణి యథావిధి
 కర్తవ్యానీ త్యుపదిశ్య స్వయమపిత దైవాచరం తస్యంతః సర్వేషాం
 నర్వరజగత్స్పృఖ్యాపేక్షా నిరసనాయ । సదానంద దాయక పరబ్రహ్మనిధి ధ్యానామై,

నాస్తిక మతని రాసాయన, జగన్మిత్రా ప్రహసన, మిత్యుపద్యోప్రభు, మాస్తికైవస
 జగతః మహామహాకారం కృతవంత ఇతి బుద్ధితే । అతివిష ఆదైవ్యతిన సుత్యేపి ద్వేత
 జువలంబైవ ఆదేహపాతం భగవదుపాసనాది సకల కర్మాని యథావిధ్య ద్యాప్యసు
 తిష్ఠంతి కిల ॥ ఆ తథేవ తత్వాపదేష్టారస్సు శ్శాంక రాచార్యాః, యద్య పిచార్య
 మాః - తద్వైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయే యేతి సంతలేన యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతి
 త్యేక విజ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా యాచ జగతం సత్యత్వమేవం పద్యతే, బ్రహ్మ
 ణః జహు భవన సంకల్పస్యకథం మిత్యాత్వం వత్తుము చితంస్యాత్ । సర్వకామః
 సత్యసంకల్పబలిభావాన్ సత్యసంకల్పహి, ఏతదక్రత్యనవనద్విలక్తణం (ఆనిర్వాణ్యం)
 మిథ్యేతి మిత్యార్థ నిర్వచనం కృతః సంత శ్శాంకరాచార్యాః । సత ఆనన్యరం ఆనన్
 వన్యనమితి సవస దర్శ నిర్వచనంకృత వంతో శ్రీరామానుజ గురవః - ఆనన్తస్సద
 జాయత ఇత్యత్ర ఆనంతీ నామరూప విభాగానర్త, సూక్ష్మ చిత్తవిద్వి సేవ బ్రహ్మణసత్
 విభక్తి నామరూపస్థూల చిదచిద్విభక్తం బ్రహ్మ ఆనీదితి వ్యాఖ్యాతార్య ॥

తథా అదైవ్యత మతస్థాపక శంకరా చార్యునం తరంపరమ తత్వారవివ (44
 మద్ధా) మానుజా చార్యు ఆపదీర్యతదిదైవ్యత ప్రధాన్యక లాస్స మగ్రాన్య
 మాలోద్య ॥ యవిష సర్వ భూతాంతరాత్తా । య ఆత్మనిష్ఠః, యస్యాత్మా
 శరీరం యస్యస్యధివీ శరీరం ఇత్యాదినా సర్వాం తర్వా మి త్వేన సర్వంచిన చిచ్ఛరీర
 కం బ్రహ్మేవ్యం తరీన పరమ తత్వార్థం ప్రసాఫీయంతః " తద్వైక్షత బహుస్యాం,
 ఆనేన జీవనాత్మనాను ప్రవిశ్య, తత్సప్తస్త్వా తదేవాను ప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్య,
 సృశ్యత్యచ్చాస్తి భవతీనదేవసోమ్య ఇదమగ్ర ఆనీత్ ఇత్యాదినా ఇదం పుంధ్యశ్యమా
 నం జగదాత్మీన్య పరిణతవ్యవహారార్థ వి భక్తీనామ రూపం స్థూచి దచిచ్ఛ రీరకం
 బ్రహ్మ, అగ్రేన్యస్త్వే ప్రాకో, వ్యవహారా నిర్ధావి భక్తీనామ రూపం సూక్ష్మచిదచిచ్ఛ
 రీరకం సదేకమేవా సత్ । అతః స్థూలచి దచి ద్విభక్త బ్రహ్మ కేక్షయా నూత్నీ చిదచి
 ద్విభక్తం బ్రహ్మన పృథగన్తి । స్థూల చిదచిద్వి సేవసూక్ష్మ చిదచిద్వి శ్చ బ్రహ్మణోర భేద
 ఏవ । ఏవం చిదచిద్వి శ్చ బ్రహ్మ తరపదార్థః శ్శాంకైతి విశిష్ట బ్రహ్మణోర భేదంప్ర
 కాశయంతః విశిష్టాదైవ్యతిన తత్వని వార్యా త్యకలోక విభాత్ర మభజత ॥ యది
 బ్రహ్మణోజీవ శరీర కత్వేజీవ వచ్చ) త్త్యుహోపి సుఖదుఃఖావ్యనుభవస్యాధితి నశంకని
 యం, ఆనన్యసన్యూభి చాకనీతి నతివ్యలోకదుఃఖేన బాహ్యః ఇతిశ్రుతేః కించ
 యథా శరీరనిష్ఠ బాలత్వం, యవత్వం, నీలత్వం, స్థూలత్వాదయః జీవన స్ఫులికంతి తథా

బీవనిష్టదుఃఖావయః పర బ్రహ్మన స్పృశంతి - లోక మహారాజః పరీక్షార్థం కారా
గృహం ప్రవేశితః తానన్వేష్య తత్కర్మణా ననిబధ్య కేకెల ॥

(బ్రహ్మవిద్య) మృత్యువశాత్త్యాదౌ త్వం రాజా ఇతి వత్ సాదృశ్యము లకాశే దాద్యవే
సాయే న నిర్వాహ ఇతి విచేకః । తత్త్వమనీత్యత్ర శరీరశరీరభావసంబంధైవైవేద్యత్ర కేచిత్
పూర్వోక్తస్య ప్రసిద్ధస్య సకలలోకరక్షకస్య శ్రీమన్నారాయణస్య పరబ్రహ్మణః త్వం
దానభూతేశ్వరమసి తచ్చ బోధైరపప్రీతిచాందినత్వాల్లుప్తా ఇతి వదంతి ॥ భానం ఉత్ప
న్నం నష్టం ఉత్త్యత్ర ఉత్పత్తివినిశేషద్వికాస సహజరూపా ఇతి జ్ఞేయం ॥

అధ విష్ణు ప ర త్వం .

విష్ణుర్వేకుంఠవాసీ దిష్ణుమంగళిగ్రహః శ్రీమన్నారాయణః "నారాయణం పరం
(బ్రహ్మ) ఇతి పరబ్రహ్మపదవాద్యం । ససత్త్వకామః సత్త్వసంకల్ప ఇతి అప్రాకృతానం
జ్ఞేయసమస్తకల్యాణ గుణపరిపూర్ణః నిత్యనిరతిశయానం దస్వరూపః అవిబీచ సఖ్యత
ఖండ వదుపాస్యః ఉపాసకాన గ్రహార్థం అంగుష్ఠమూత్రః పురుషోంతరాత్మా సదాజనా
నాం అస్మాదయేన నివిష్టః, అంగుష్ఠమూత్రః పురుషోంతరాయ ఆత్మనిలిష్టలి- దప్రాణపాప్త
మిత్యాదినా సకలహృదయాంతర్యగ్తీ, యతో వైనారాయణః న బ్రహ్మశానౌనద్యావా
పుణివ్యా నవక్షత్రాణీతి - సకలతరవిలక్షణః, తిక్షణతైలమివ దధనిసర్పిరివ అంతర్భ
హిష్పతత్పర్యం వ్యాప్య నారాయణభీతి ఇతి సర్వవ్యాపీ, యతో వాజమాని భూతాని
జాయంతే యేన జాతాని జీవంతి ఉత్పత్తినిలయకారణభూత యస్యాత్మా శరీరయస్య
పుణివీరీరిమితి సర్వాంతర్యామి-న సర్వస్వరూపః సర్వశబ్దవాచ్యః అప్రప్రప్తేశ
శ కర ఇతింద్ర ఇతి స్వరాడత్యాత్మైని సర్వమితి సర్వచరాచరాత్మకః । హస్తీశ సర్వనచ
సామవసాన సీమాంత్యాం సర్వకారణముంత్యనవాయవాదః, ఉత్పాద్యాచార్యక్తి రసు
సంధేయాః ॥ భీమస్తాద్వాతః పవతే భీమోదెలి నూర్య ఇతి సర్వనియామకః సర్వశేషీ
యతో నాహోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాగహ ఉత్త్యవాజ్మనసగోచరః సర్వదేవోత్కల
ప్తః విష్ణుస్సర్వదేవోత్కలప్తతాంవక్తుం దిజ్ఞాత్రప్రదన్వితమతత్రయ సమృతగజేంద్రమో
క్షాంబర్గ త్రైవంకరీంద్రముపవన్విత నిర్విశేషమితి జ్ఞోతేన వాలం కింబునునా ॥

ఆమో సత్త్వరజస్త మోగుణేషు కస్యగుణస్య ప్రాధాన్యం శుద్ధసత్త్వం నామకిం
తత్ర సత్త్వ పదార్థః కీదృశః । ఉత్పత్తినిలయ క్రమాను సారమ బ్రహ్మవిష్ణుమహే
శ్వరైషుకకః కంకంగుణ మూత్రస్య కీదృగుపాసకేశ్యః కింకింఖలం ప్రాయచ్ఛతే ప్రయ
చ్ఛతీతి పురాణమూక్తం । ఆద్వైతాః వేదాధ్యయనా రంభావసరేహారిః ఓమ్ ఇతిపఠంతి

కిల, మతత్రయేషి యతయః శిష్యాణాం ప్రణమానసే నారాయణం స్మరంతిహి - వేద విహితకర్తా పరణారంభే ఆచమ్యంతి కేసవాదినా మభివ్యుహితంఖిల్లు - ఆలోకకృతా ధృతి తత్తత్త మయతయా మత్స్వస్వద్యవతారకతో నారాయణస్య విలంబ నివార్య ధ్యేవిహితావ తారత్వంయుక్తమేవ సంజగత్సృష్టమిచ్ఛత్ క్రమం బ్రహ్మశాస్త్రప్ర వాక్ భగవాన్ నారాయణ ఇతి పురాణేష్వభి హితః॥ తత్రాశ్రమిః నారాయణార్చన మ్నామతే నారాయణాగ్రుద్రో జాయతే ఇతి ఘోషయతి । తథామను రపి ,, సోభ థాగ్రయ శరీరత్యాల్పి స్వత్సర్వవిధాః ప్రజాః ఆప వివసన్జాదౌ తాసువీర్యమ పాస్య జతే, నారాయణో జగన్మూర్తి రసంతాత్మా సనాతనః । తస్మాద్యత్కముత్పన్నం త్రిగుణం ద్విజనత్రయ విష్ణోన్మకా శాదుభూతం జగత్తత్రై విక సంస్థితం । ధీశంయమ కిర్రాసా జగతోన్య జగచ్ఛనః ఇతి.

పరమార్ధస్య, సంతపిషనారాయణో హి సకాః అసంతప్తస్యదేవో సనకాః తథాహి - లోకోపకారకారయణాః మహానుభావాః సాత్త్వికాః సత్త్వగుణ మనలంబ్య సద్యర్థ సేన శ్రీమన్నారాయణముపాస్య పరమభాగవతా ఇతిప్రసి థ్యాః ఆనల్పధీరమల ఫలభంత । ఆనంతలోకోపద్రవకారిణః రజస్తమోగుణావలంబినః అన్యదేవపాసకా స్సంతః అల్పార్ధిరసుఖమలభంతఇతిశ్రుణుః । లోకేనతిత క్రవర్తని గ్రామాధికారిణ మాశ్రయతదాశ్రితాః త్వమేవమహాప్రభుః త్యక్తోన్యేనకమస్తాకం ఇతివదంతి । తపిషి యుక్తమేవ కృతజ్ఞోరక్షకిం దేవవత్పశ్యేత్ । తథైవకించిజ్ఞాః (ఆశక్తాః) తత్త్వమవి జ్ఞాయ అల్పార్ధిరసుఖానిలాషిణస్సంతః తత్తదైహికాల్పార్ధిర ఫలప్రదానశక్తం దేవము పాస్యత్వమేవగర్వం త్యక్తోన్యోనమేరతుక ఇతివదంతః తత్తన్నశ్చరభూని లభంతే । శ్రీమన్నారాయణస్తునతాదృశః సర్వజ్ఞః సర్వశక్తిమాన్ సర్వాంతర్యామి నారాయణం పరబ్రహ్మ ఇతిపేర్బ్రహ్మపదవాద్యః సకలస్వాదికారణమితిగజేంద్ర మోక్షదానా, యత ప్రశ్నేషు ,,నారాయణేతిమంత్రోస్తీతి భర్తరాజోక్త ప్రత్యుత్తరేణపార్వత్యై ర్మహేశ్వరో వదిష్టతారకమంత్రేణచ మతత్రయోద్ధారకాచార్య త్రయోపాస్యత్వేనచ విష్ణోస్సర్వ దేవోత్కృష్టత్వమవగమ్యతే శంకరాచార్యా భజగోవిందలక్ష్మీనగ్నిసంహమమ దేహికరా వలంబమిత్వాదినా విష్ణోఃపర్వత్వము పవర్ణితవంతోహి ॥

ఆ అనాది కర్మ వశాతస్థాణు వన్నిశ్చిష్టా సంఖ్యయజీవ కోటుద్ధారకాయ నిర్వాణజవాత్సల్య సోశీల్య ద్యుతిశయేన సరాదౌ బ్రహ్మం బ్రహ్మ శాస్త్రప్రాప్తయేన చిత్రా రజనతాభ్యామతి శయశక్త్యాదిక మహాత్మ్యప్రదాయ సనకన సందాజముని జనపందితో భక్తపరాధీ సౌభగవాన్నా రాయణః ,,పరిత్రాణాయ సాధూనాం''

ఇత్సుక్త స్రుకారెడిన్వయం రామకృష్ణాదినామ్న భూకేలోఽనర్చ్యదుష్టాంభితుయన్
శిష్టా పాలయన్ స్వాభాధారకేషు సర్వప్రగౌరవప్రదర్శనాయ యద్వదాచరన్ శ్రేష్ఠ
ఇతి పచనమనుస్మత్యలోకవిదంబనాథం ఈశ్వరాద్యారాధనవర పాన్వీతే | ఆహూన్య
భగవతః జగద్వాత్సలం || తత్తైవ లోకేమహాప్రేషి స్వాకేక్షయాస్య సుతవిష్ణు
భటాదిహ్వా ధిక్యమకేతుంకైః ||

చతుర్ముఖస్యప్రతిష్ఠత్వం పరప్రహ్లాసాన్నిధ్యాదేవ | శంఖోస్సర్వజ్ఞత్వం చతుర్ముఖ
సృష్టి సర్వపదార్థవిజ్ఞానాత్సర్వజ్ఞత్వం తద్వదీశ్వరాది మత్వంచోపగతం | నారాయణస్య
నారాయణ త్వంతునతాదృశం ఆన్వర్థసంజ్ఞయా నన్యసాధారణమితి తన్నారాయణ
శబ్దగతాత్వేనైవజ్ఞాయతే || ఆత్ర “సామాన్యబుద్ధి జనకాచ్చ సదాదిశ్చ ద్వాః తత్త్వాంతరభ్రమ
కృతశ్చేవాదిచాచ | నారాయణత్వయికరిత ఎహంత్యన న్యమన్వర్థవృత్తిపకల్పితక్షాక
కంత్యమిత్యాచార్యస్వామినోన్వగ్నః || ఆత ఏవసకలలోకద్రష్టారోమహర్షయః రామ
కృష్ణాదిష్వత్పరభృతకత్వాది మాహాత్మ్యంనచ క్షుప్తాప్యతే నాఽవాచేతి విష్ణుజ్ఞాన
చక్షుశాయథాశక్త్యవలోక్యచ తున్ముఖాదీనపరిత్యజ్య ఆయంతాదృశా ప్రాకృతదశమం
గర్విగ్రహః ఆప్రాకృతానం ఖేయనమస్తకల్యాణ గుణపరిపూర్ణః సత్సజ్జానానందస్య
రూపానారాయణ ఏవేతి రామకృష్ణాదిన సాసతే || అమర ప్రకృతయస్తు తాదృ
శం నారాయణం జగద్గుణ ప్రభవంతిహి, త్రభః ప్రజాపతైర్భక్తిః సప్తభిః శంకరస్య
చ, వింశత్యాన్నం ద్రనూర్యా దేర్లన్త భిర్లైష్టవో భవేతి || శంకరస్యమి యాభ
క్తిః సప్తజన్తంతరం నరః | తస్మైవతు ప్రసాదేన విష్ణుభక్తోభి జాయతే || ఇతి శ్రీ
యతే || ఆహూ భగవదుపాసనై నైవ నిత్యాముక్త్యాచ్చ సాయుజ్య సామీప్యసా
యాప్య సాలోక్త్యైః మహాప్వామి భగం స్వభాగ మివమన్యానాః పరిభోగం పరి
వ్రతేవ బ్రహ్మసందమను భవంతః “ నతత్ర మార్యా భాతిన చల్లద తారకమితి
సూర్య ప్రకాశ భామల్యైన నక్షత్రాణీవ | మహార్జవ పరితన దీనహస్ర బలమివ
పరబ్రహ్మ సామ్యము పగతాస్సంతః పృథక్పృథక్ భాసంతే (తత్తైవనీలీనా భవంతీతి)

ఆత్ర “యథానద్యిస్సగ్రిం దమానా స్సమాద్రే అస్తం గచ్ఛంతినా మయాప
విహాను, తథావిద్వాన్మన్యపాప విధూయనిరంబ నిరంజనః పరమంసామ్య ముక్షేతి
శ్రుతిర్దేయో దేవయం పరం బ్రహ్మ స్వస్వస్యస్తు సతాంసత్తం గళాని సంతు.

ఆత్మరణియ మిదంస్తుత్వంచ లోకేభగవత సృష్టి పదార్థ కల్పితభూమికటిఘటి
కాయంత్రాది పదార్థాణాం విహిత్య తతోప విలక్షణకా నవనవాక వివిధాక యథా
మహా బుద్ధికాలినః ప్రకల్పయంత తథాతే మహాస్వామినః పరమత త్సార్థవిదః స్వప్రతి

భావిశేషేణ చిద చిచ్ఛరీరకం సర్వ మిదమేకం పరబ్రహ్మ ఇతి స్థరమత తత్సార్వభౌమ
ః దిశ్య జగన్మత్స్యాప్రాంత్యాద్యం ధృతమ సంపరిహరయంతః లోకస్య మహిమాపకార
మనుర్నన్ ॥

అహో, తేమహ స్వామిసః యదగైర్నామిహ ప్రశమమపరత్ తస్యైవాదైవ
తినః పరమతేత్సాన్ధోప దేశగురవ ఆనన్ ఇదమత్మద్భుత చరితంశిల.

యజ్జీవ బ్రహ్మణోరభేద ర్భుక్తంతన్న - జ్ఞాజ్ఞా, ద్వావజావీశనీశా । అస్తా
న్యాయా న్యజతేవిశ్వమేతత్ తస్మిన్స్యాన్యో మాయయా సన్నిరుద్ధః, తురాక్షరావీ శతే
దేవవికః సకారణం కరణాధి పాధిపనిలోన్యనిత్యానాంచతనశ్చేతనానామే కోబహూ
నాం యోవిదధాతి కామాన్ । భోజ్ఞా భోగ్యంప్రేరితారం చమత్సా, తయోరన్యః ఏవ
లంస్వాద్య త్యనశ్చన్నన్యో, విచాకనీతి, అజామేకాంలూహిత శుక్లకృష్ణం బ్రహ్మిం
ప్రజాంజన యంతీం సరూపాం అజోప్యోజో బుడమాణో నుశేతేజ హేత్యే వాం భుక్త
భోగామజోన్యః । పథగాత్మానం ప్రేరితా రంజమత్సా । అనిశ యోశో చతిమహ్మయా
నః క్రిత్రుత శతేన శక్త్యాదిపూజయోగ్దహ దంతరం (భేద) అస్తీతి శ్రుతయ ఏవభ
గంతిహి । ఆత్రనూత్రజాతం గుహంప్రవిష్టావాన్యానా హితద్గర్భణాత్ । అధికంతుభేదని
ద్వేశాత్ । అస్మిన్నిన్నస్య చతర్లోగం శాస్త్రీత్యాదకం.

ఏతేన చిదచి దీశ్వరా ఇతి తత్త్వత్రయం విశ్వసనియన్ ॥ ఆత్రచిన్నామ జీవః,
జ్ఞాన సంకో చాదినా స్వభావాన్యథాభావః, ఆచిత్ జీవేశ్వర భిన్నాజ్ఞాన శూన్యా
(అచేతనం) అవస్థాంతర యోగేన స్వరూపాన్యథాభావా ఈశ్వరస్తదు భయభిన్నః,
ప్రసిద్ధస్సర్వని యావక ఇతి తత్త్వత్రయస్సు తీభేదిత్యుచిత - అచేత్పరిణా మవిశేష ఏవ
వృద్ధిక్షయా దివ్యసహారం లభతే । వృద్ధిక్షయా హివికాస సంకోచరూపా । అచేతనా
శోపి అవస్థాంతరయోగ ఏవ ఆత్రప్రమాణం “ తిరోభావాభ్యుదయ మేభావానాం సైవనా
స్తితా । అధిక్రమేతిరో భావేనశ్య తీవ్రప్రయతే ఇతత్త్వోయుక్తోక్తిః । నానతోవిద్య
తేభావోవా భావోవిద్యతే సతఇతి గీతావచన మప్యత్రకం చిదమ సంభేయం.

దేవదత్తోజాతసప్తః ఇత్యాదౌ తద్గురీరప్యే వోత్పత్తివినిశా సభజేనస్య
ఆత్రప్రమాణంసజాయతే మ్రియతేవాక దాచిదిశ్రుతిః, అచ్యేద్యోయమదాహ్యాయమి
తిగీతావచనం । ఏవంజీవబ్రహ్మణోరచేనస్యవ భేదఏవకక్షతః । అగైర్నత్రత్రయస్తువి
ష్టవిషయాభవంతి । అహం బ్రహ్మేత్సాదౌ శరీర శరీరిభావ సంబంధేన శరీర
వాచకాః శరీరిణిర్వచనస్యంతి ॥ స్థూలోగీలోదేవదత్తో భూయతే బ్రహ్మదౌ స్థాభ్యున్యై
శరీరనిష్ఠేభ్యానం జీవనిష్ఠంతథాపి శరీరశరీరిణోరభేదాన్వ యోద్యోతే ॥

Feb. 10 85

